

ספרי' - אוצר החסידים - ליובאוויטש

קובץ
שלשלת האור

שער
שלישי

היכל
תשיעי

דבר מלכות

מאמרי דא"ת, שיחות ואגרות קודש

מאת
כבוד קדושת

אדמו"ר מנחם מענדל שליט"א

שניאורסאהן
מליובאוויטש

•



יוצא לאור על ידי מערכת

„אוצר החסידים“

ברוקלין, נ.י.

סניף אה"ק כפר חב"ד

770 איסטערן פארקוויי

שנת חמשת אלפים שבע מאות חמשים ושתיים לבריאה

ה' תהא שנת נפלאות בכל

צדי"ק שנה להולדת כ"ק אדמו"ר שליט"א

זמנה משהאיר היום עד שקיעת החמה - אך חשוב להניחן מיד בבוקר

היום, על לבבך. וּשְׁנַנְתָּם לְבָבְךָ וּדְבַרְתָּ בָּם, בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתְךָ וּבְלִכְתְּךָ בְּדֶרֶךְ וּבְשֹׁכְבְּךָ וּבְקוּמְךָ. וּקְשַׁרְתָּם לְאוֹת עַל יָדְךָ, וְהָיוּ לְטֹטְפֹת בֵּין עֵינֶיךָ. וּכְתַבְתָּם עַל מְזוֹזֹת בֵּיתְךָ וּבְשַׁעְרֶיךָ. וְהָיָה אִם שָׁמַעַתְּ תִּשְׁמָעוּ אֶל מְצוֹתַי, אֲשֶׁר אֲנִי מְצַוֶּה אֶתְכֶם הַיּוֹם, לֹאֲהַבְתָּ אֶת יְיָ אֱלֹהֶיכֶם וּלְעַבְדּוֹ, בְּכָל לְבַבְכֶם וּבְכָל נַפְשְׁכֶם. וְנָתַתִּי מִטָּר אֲרָצְכֶם בַּעֲתוֹ יוֹרֵה וּמִלְקוֹשׁ, וְאֶסַּפְתִּי דִּגְגָךְ וְתִירְשְׁךָ וְיִצְהָרְךָ. וְנָתַתִּי עֵשֶׂב בְּשֹׁדְךָ לְבַהֲמֹתֶיךָ, וְאָכַלְתָּ וּשְׂבַעְתָּ. הִשְׁמַרְוּ לָכֶם פֶּן יִפְתָּה לְבַבְכֶם, וְסַרְתֶּם וְעַבַדְתֶּם אֱלֹהִים אֲחֵרִים וְהִשְׁתַּחֲוִיתֶם לָהֶם. וְחָרָה אַף יְיָ בָּכֶם וְעָצַר אֶת הַשָּׁמַיִם וְלֹא יִהְיֶה מִטָּר וְהָאֲדָמָה לֹא תִתֵּן אֶת יְבוּלָהּ, וְאֶבַדְתֶּם מִהֲרָה מֵעַל הָאָרֶץ הַפְּכָה אֲשֶׁר יְיָ נָתַן לָכֶם. וְשִׁמַּתֶּם אֶת דְּבָרֵי אֱלֹהִים עַל לְבַבְכֶם וְעַל נַפְשְׁכֶם, וּקְשַׁרְתֶּם אֹתָם לְאוֹת עַל יָדְכֶם וְהָיוּ לְטֹטְפֹת בֵּין עֵינֶיכֶם. וּלְמַדְתֶּם אֹתָם אֶת גְּבוּיָם לְדָבָר בָּם, בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתְךָ וּבְלִכְתְּךָ בְּדֶרֶךְ וּבְשֹׁכְבְּךָ וּבְקוּמְךָ. וּכְתַבְתָּם עַל מְזוֹזֹת בֵּיתְךָ וּבְשַׁעְרֶיךָ. לְמַעַן יִרְבוּ יְמֵיכֶם וְיָמֵי גְבוּיָם עַל הָאֲדָמָה אֲשֶׁר נִשְׁבַּע יְיָ לְאַבְתִּיכֶם לָתֵת לָהֶם, בְּיָמֵי הַשָּׁמַיִם עַל הָאָרֶץ.

וַיֹּאמֶר יְיָ אֶל מֹשֶׁה לֵּאמֹר. דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמְרַתְּ אֲלֵהֶם וַעֲשׂוּ לָהֶם צִיצִית עַל בְּגָדֵיהֶם לְדֹרֹתָם, וְנָתַנוּ עַל צִיצֵת הַכֶּנֶף, פְּתִיל תְּכֵלֶת. וְהָיָה לָכֶם לְצִיצִית, וּרְאִיתֶם אֹתוֹ, וּזְכַרְתֶּם אֶת כָּל מְצוֹת יְיָ, וַעֲשִׂיתֶם אֹתָם, וְלֹא תִתְּרוּ אַחֲרֵי לְבַבְכֶם וְאַחֲרֵי עֵינֶיכֶם אֲשֶׁר אֹתָם זֵנִים אַחֲרֵיהֶם. לְמַעַן תִּזְכְּרוּ וַעֲשִׂיתֶם אֶת כָּל מְצוֹתַי, וְהָיִיתֶם קֹדְשִׁים לֵאלֹהֵיכֶם. אֲנִי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם, אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי אֶתְכֶם, מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לְהִיּוֹת לָכֶם לֵאלֹהִים, אֲנִי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם (אֲנִי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם) אָמֵן.

נכון לומר קודם התפילה:

הָרִינִי מִקְבֵּל עָלִי מְצוֹת עֲשֵׂה שָׁל וְאַהֲבַת לְרַעַךְ כְּמוֹךָ מְצוּה לְהַתְּפִלָּל בְּתַפִּילִּין אֶת כָּל תַּפִּילַת שַׁחֲרִית כּוֹלֵל שִׁיעוּר תַּהֲלִים כְּפִי שִׁמְתַּחֲלֵק לִימֵי הַחוּדֶשׁ.
יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ, יְיָ אֱלֹהֵינוּ וְאַלְהֵי אֲבוֹתֵינוּ, שְׂיִבְנֶה בֵּית הַמִּקְדָּשׁ בְּמַהֲרָה בְּיָמֵינוּ, וְתֵן חֶלְקֵנוּ בְּתוֹרָתְךָ.
אֵךְ צְדִיקִים יוֹדוּ לְשִׁמְךָ יִשְׁבוּ יִשְׂרָאֵל אֶת פְּנֶיךָ.

טוב להרגיל עצמו לומר . . . נוסח זה מודה וכו' ועל ידי זה יזכור את ה' הניצב עליו:

מוֹדָה אֲנִי לְפָנֶיךָ, מֶלֶךְ חַי וְקַיִם שֶׁהַחַיּוּת בִּי נִשְׁמָתִי בְּחַמְלָה. רַבָּה אֲמוּנָתְךָ.

מצוה לומר את כל ברכות השחר

ברכת התורה

צריך לזוהר בה מאד ואסור לדבר ולהוציא דברי תורה מפיו עד שיברך.
בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר בָּחַר בְּנוּ מִכָּל הָעַמִּים וְנָתַן לָנוּ אֶת תּוֹרָתוֹ. בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ, נוֹתֵן הַתּוֹרָה:
וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר: דַּבֵּר אֶל־אַהֲרֹן וְאֶל־בָּנָיו לֵאמֹר פֹּה תִבְרְכוּ אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֲמֹר לָהֶם:
יְבָרְכֶךָ יְהוָה וְיִשְׁמְרְכֶךָ: יָאֵר יְהוָה | פָּנָיו אֵלֶיךָ וַיִּתְּנֶךָ: יִשְׂאֵל יְהוָה | פָּנָיו אֵלֶיךָ וַיִּשֶׁם לְךָ שָׁלוֹם:
וְשָׁמוּ אֶת־שְׁמִי עַל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאֲנִי אֲבָרְכֶם:

ברכות הנחת תפילין

הברכה הראשונה, (באמירתה מכוונים הן על התפילין של יד והן על התפילין של ראש) נאמרת לפני הידוק הרצועה על שריר הקיבורת של היד השמאלית (איטר, הכותב ביד שמאל מניח את התפילין על יד ימין) באופן שהתפילין נוטות לעבר הגוף.

בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לְהִנִּיחַ תְּפִלִּין:

הברכה השנייה נאמרת (רק אם דיבר בין הנחת תפילין של־יד לשל־ראש) לפני הידוק הרצועה על הראש

בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ עַל מְצוֹת תְּפִלִּין:

קריאת שמע

שְׁמַע יִשְׂרָאֵל, יְיָ אֱלֹהֵינוּ, יְיָ אֶחָד:

בְּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מַלְכוּתוֹ לְעוֹלָם וָעֶד:

וְאַהֲבַת אֶת יְיָ אֱלֹהֶיךָ, בְּכָל לְבָבְךָ וּבְכָל נַפְשְׁךָ וּבְכָל מְאֹדְךָ. וְהָיוּ הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה, אֲשֶׁר אֲנִי מְצַוְךָ

כדאי שלכל ילד, בן או בת - גם קמני קטנים - וגם המבוגרים יהיה סידור (תפילה) פרטי משלו - לומר תפילה להשם, חומש - חמשה חומשי תורה (או ספר אחר של תורה) משלו ללמוד בו כל יום תורה, וכן להבדיל קופת־צדקה משלו - שלחוכה נותן צדקה (לכד משבת ויום טוב), מכספו הפרטי (שניתן לו מהוריו או שקיבל כפרס ... שבהן יכול היה לקנות חיי נפשו, ולהשתמש בו לצרכיו האישיים, ושיתבנו על זה "להשם הארץ ומלואה" (או בראשיתיות "לה'") בצירוף שמם - ודברים אלו יהיו ברשותו ואחריותו ויניחם בחדרו, במקום בולט - את הקופה יש לקבוע בחדר על ידי מסמר וכדומה, ועל ידי זה החדר כולו ייהפך ל"חדר ובית של צדקה".

ק

בו יסופר היאך ששאלו לאליעזר עבד אברהם ויספר היאך הרג אברהם מלכים גדולים וחילולותם, עיין בפנים ותמצא שכל המזמור הולך על אברהם בשביל שהכיר את בוראו בלדותו לכך זכה לשם:

א לְדוֹד מְזֻמּוֹר נָאִם יְהוָה | לְאֹדְנִי שָׁב לִימִינִי עַד־אִשִּׁית אֵיכֶיךָ הָדָם לְרִגְלֶיךָ: ב מִטָּה עֲזָרְךָ יִשְׁלַח יְהוָה מִצִּיּוֹן רִדָּה בְּקֶרֶב אֵיכֶיךָ: ג עִמָּךְ נִדְבַת בְּיוֹם חֵילְךָ בַּהֲדַר־יְקֹדֶשׁ מִרְחֹם מִשְׁחָר לָךְ טַל יִלְדְּתֶךָ: ד נִשְׁבַּע יְהוָה | וְלֹא יִנָּחֵם אֶת־הַכֹּהֵן לְעוֹלָם עַל־דְּבָרְתִּי מִלְּפִי־צֶדֶק: ה אֹדְנִי עַל־יְמִינֶךָ מִחֵץ בְּיוֹם־אֲפֹ מְלָכִים: ו יָדִין בַּגּוֹיִם מָלֵא גִּוְיוֹת מִחֵץ רֹאשׁ עַל־אֶרֶץ רַבָּה: ז מִנְחֹל בְּדֶרֶךְ יִשְׁתָּה עַל־פֶּן יָרִים רֹאשׁ:

קיא

זה המזמור נאמר בא"ב ובכל פסוק שני אותיות ובב' פסוקים אחרונים ג' אותיות, והמזמור קצר ונכבד ידבר במעשה הקדוש ברוך הוא וגדולים מעשי ה':

א הַלְלוּיָהּ | אֹדָה יְהוָה בְּכָל־לֵבב בְּסוֹד יִשְׁרָיִם וְעֵדָה: ב גְּדֹלִים מַעֲשֵׂי יְהוָה יְרוּשָׁיִם לְכָל־חַפְצֵיהֶם: ג הוֹדִיָּהֶר פָּעֵלוֹ וְצִדְקָתוֹ עֲמַדַּת לְעַד: ד זָכַר עָשָׂה לְנִפְלְאוֹתָיו חֲנוּן וְרַחוּם יְהוָה: ה טָרַף נָתַן לִירֵאָיו יִזְכֹּר לְעוֹלָם בְּרִיתוֹ: ו כָּח מַעֲשָׂיו הַגִּיד לְעַמּוֹ לָתֵת לָהֶם נִחְלַת גּוֹיִם: ז מַעֲשֵׂי יָדָיו אֲמַת וּמִשְׁפַּט נְאֻמָּנִים כָּל־פְּקוּדָיו: ח סְמוּכִים לְעַד לְעוֹלָם עֲשׂוּיִם בְּאֲמַת וַיִּשָּׂר: ט פְּדוּת | שָׁלַח לְעַמּוֹ צֹהַ לְעוֹלָם בְּרִיתוֹ קְדוֹשׁ וְנוֹרָא שְׁמוֹ: י רֹאשִׁית חֲכָמָה | יֵרָאֵת יְהוָה שֶׁכֶּל טוֹב לְכָל־עֲשִׂיהֶם תְּהַלְתּוּ עֲמַדַּת לְעַד:

אגרות קודש

ב"ה, י"ז טבת, תשי"ט

ברוקלין.

שלום וברכה!

... ולסיום מכתבו שנמצא במצב רוח ירוד ומתפלא על זה. שני העניינים תמוהים, מה שמתפלא ע"ז, והרי כותב רבנו הזקן שזהו מתחבולותיו של היצה"ר [ענין העצבות], וכותב שם בארוכה, שמזה מובן שכל מי שלא הגיע למדריגת דוד המלך [דלבו חלל שאין לו יצה"ר] הלא מנסה הלעו"ז גם בתכסיס זה, ותמי השני, מה שמניח (ער לאזט) להיצה"ר שיצליח ח"ו בתכסיס זה, שלא רק שמפתחו להיות במצב רוח ירוד אלא שנמצא בפועל בו, ואם לכ"א נתנו הכחות שלא להתפתות ולבטל תכסיס זה מעיקרא עאכ"כ באלו שזיכתה אותם השגחה עליונה לעסוק במוסדות הק' השייכים לעדת החסידים שנקודה הראשית בזה עבודת ה' בשמחה ובטוב לבב דוקא, ואצפה לבשו"ט בכל האמור ויהי רצון שיהי זה בקרוב ממש.

בברכה לבשו"ט.

"דבר מלכות"

מודפס בדפוס ידיעות תקשורת (2000) בע"מ בכ 47,000 עותקים

מתוכם הודפסו

4,000 עותקים על ידי – אחים דויטש תעשיות טקסטיל בע"מ

כל המעוניין להשתתף בהדפסת ה"דבר מלכות" מכמות של 5000 חוברות ומעלה יכול לכתוב לפאקס: 03-9606108 או למייל: USA @DvarMalchus.Org או Israel@DvarMalchus.Org

מפתח כללי

- (א) סדר הנחת תפילין ב
- (ב) מזמורי תהלים קי"א קי"א ג
- (ג) מאמר ד"ה הבאים ישרש יעקב גוי שבת פרשת שמות, י"ט טבת ה'תשמ"ח ה
- (ד) משיחות ש"פ שמות, י"ט טבת ה'תשמ"ח טו
- (ה) לקוטי שיחות – פרשת שמות (בלה"ק) כרך טז יט
- (ו) ליקוטים מתורת לוי יצחק לכ"ק הרה"ג הרה"ח המקובל ר' לוי יצחק שניאורסאהן זצ"ל כו
- (ז) זכרונות אם המלכות הרבנית הצדקנית מרת חנה ע"ה ז"ל שניאורסאהן חוברת ג כז
- (ח) ילקוט גאולה ומשיח – פרשת שמות כט
- (ט) שיעור יומי חומש לשבוע פרשת שמות ל
- (י) שיעורי תהלים לשבוע פרשת שמות נז
- (יא) שיעורים בספר התניא (מוגה) לשבוע פרשת שמות נח
- (יב) לוח "היום יום" לשבוע פרשת שמות סט
- (יג) הלכה יומית לעיון ברמב"ם עב
- שיעורי רמב"ם – מהדורת וגשל:**
- (יד) – ג' פרקים ליום לשבוע פרשת שמות עה
- (טו) – פרק אחד ליום לשבוע פרשת שמות קד
- (טז) – ספר המצוות לשבוע פרשת שמות קט
- (יז) נביאים וכתובים שמואל-ב פרק יח, תהלים פרק מ קיג
- (יח) עין יעקב מסכת יומא קטו
- (יט) מסכת בכורות עם ביאורים מדף נה עד דף סא קטז
- מתורת רבותינו נשיאי חב"ד:**
- (כ) שולחן ערוך הלכות שבת עם הערות וציונים אדמו"ר הזקן קמג
- (כא) שולחן ערוך הלכות שבת אדמו"ר הזקן קמג
- (כב) תורה אור אדמו"ר הזקן קמה
- (כג) שערי אורה אדמו"ר האמצעי קמה
- (כד) מאמרי הצ"צ – תרי"ד-תרט"ו אדמו"ר ה"צמח צדק" קמו
- (כה) תורת שמואל תרל"ב אדמו"ר מוהר"ש קמו
- (כו) שיעורים בהמשך המאמרים תער"ב אדמו"ר מוהרש"ב קמז
- (כז) ספר המאמרים ה'תרפ"ו אדמו"ר מוהריי"צ קמח
- (כח) לקוטי דיבורים אדמו"ר מוהריי"צ קמט
- (כט) רשימת תרנ"ב אדמו"ר מוהריי"צ קנ
- (ל) אגרות קודש אדמו"ר מוהריי"צ קנא
- (לא) חומש לקריאה בציבור קנב
- (לב) לוח זמנים לשבוע פרשת שמות קנח
- (לג) סדר הדלקת נרות לערב שבת קודש קנט

1 **הַבָּאִים יִשְׂרָשׁ יַעֲקֹב גֹּ'1** יַעֲיִץ וּפְרַח יִשְׂרָאֵל וּמֵלֵאוּ פְנֵי תַבֵּל תְּנוּכָה.

2 כלומר, בני ישראל שיעקב השרישם במצרים פרחו שם עד כדי כך ש"מלאו

3 פני תבל תנוכה", ומביא ה'צמח צדק' במאמרו 'דבור המתחיל'

4 **זֶה2 פְּרוֹשׁ תַּרְגּוּם יוֹנָתָן**

5 **בֶּן עֻזִּיאֵל עַל הַפְּסוּק**

6 **שָׁזָה הַפְּסוּק קָאִי מִתִּיחַס עַל**

7 **הַגָּאֲלָה. שְׁהַתַּרְגּוּם**

8 **דִּהֲבָאִים הוּא יִתְכַּנְשׁוֹן**

9 **מִבְּנֵי גִלּוּתָהוֹן וְיִתּוּבוֹן**

10 **לְאַרְעָהוֹן יִתְאַסְפוּ מִבֵּין**

11 **הַגִּלּוּיּוֹת שֶׁלֹּהֶם וְיִשׁוּבוּ לְאַרְצָם**

12 **דִּהֲבָאִים קָאִי מִתִּיחַס עַל**

13 **הַבִּיָּאָה לְאַרְץ שְׁתֵּהִיָּה**

14 **בְּגִלְיָה הַעֲתִידָה, כְּכַתּוּב**

15 **בַּתּוֹרָה שֶׁלַּעֲתִיד לְבֹא בְּנֵי יִשְׂרָאֵל**

16 **יִחְזְרוּ לְאַרְץ יִשְׂרָאֵל -**

17 **וְהַבִּיָּאָף3 ה' אֶלְקִיךָ אֵל**

18 **הָאָרֶץ4, וְאֵז יִהְיֶה יִשְׂרָשׁ**

19 **יַעֲקֹב, תִּמְן יִתְּלִידוֹן שֶׁם**

20 **יִיּוּלְדוּ (הַצֶּאצָּאִים) דְּבִית**

21 **יַעֲקֹב שֶׁל בֵּית יַעֲקֹב.**

22 **וּמִבְּאֵר בְּמֶאֱמָר הַנוֹכַח שֶׁל**

23 **ה'צמח צדק, בדיוק לשונו של**

24 **תרגום יונתן על הפסוק "ישרש**

25 **יעקב - תמן יתילדון" שבעצם**

26 **המושגים "השרשה" ו"לידה"**

27 **סותרים זה לזה דִּהֲשָׁרְשָׁה**

28 **(יִשְׂרָשׁ) הוּא הָעֵלֶם (כְּמוֹ**

29 **הַשְּׂרֵשֶׁת אֵילָן, שְׂשָׂרְשִׁי**

30 **הָאֵילָן שְׂבָאָרֶץ בְּתוֹךְ**

31 **הָאֲרָמָה הֵם בְּהָעֵלֶם וְאִינִם**

32 **נִרְאִים (לַעֲיִן) וְלִידָה הוּא**

33 **גִּלּוּי (דְּקָדָם) הַלִּידָה**

34 **בְּהִיּוֹתוֹ הַנוֹלֵד בְּכָטָן אִמּוֹ, הוּא בְּהָעֵלֶם, וְכִשְׁנוֹלֵד בָּא לְגִלּוּי,**

35 **וְזֶה הַתּוֹכֵן הַפְּנִימִי בַּעֲנִיִּין זֶה שְׁהַתַּרְגּוּם דִּישָׁרְשׁ הוּא יִתְּלִידוֹן,**

36 **הוּא, שְׂשָׂרְשׁ הַנֶּשְׁמָה (יִשְׂרָשׁ יַעֲקֹב) שְׁבִירָךְ כָּלל הוּא בַּהֲעֵלֶם**

37 **- "יולד", יִהְיֶה בְּגִלּוּי (יִתְּלִידוֹן).**

38 **וּמִמֶּשֶׁיף בְּמֶאֱמָר5 עוֹד פְּרוֹשׁ בִּישָׁרְשׁ יַעֲקֹב, שָׁזָה קָאִי מִתִּיחַס**

39 **עַל קִיּוֹם הַמִּצְוֹת. דְּכִמּוֹ שְׁהַשְּׂרָשָׁה כְּפִשׁוּטָה הֵינּוּ שׁוֹרֵשִׁים שֶׁל**

40 **אֵילָן שֶׁהֵם הִיסוֹד וְהַשּׁוֹרֵשׁ**

41 **לְצִמְיָחָה וְלַהֲתַגְלּוֹת שֶׁלּוֹ, הִיא**

42 **בְּאָרֶץ דּוֹקָא, עַל-דֶּרֶךְ-זֶה**

43 **הוּא בִּנְשָׂמָה (יַעֲקֹב),**

44 **שְׁהַשְּׂרָשָׁה הִיסוֹד וְהַשּׁוֹרֵשׁ**

45 **לְצִמְיָחָה וְגִלּוּי הַנֶּשְׁמָה הִיא**

46 **בְּקִיּוֹם מִצְוֹת מַעֲשִׂיּוֹת**

47 **בְּאָרֶץ, בְּגִשְׁמִיּוֹת. וְהַקֶּשֶׁר**

48 **דִּשְׁנֵי הַפְּרוּשִׁים בִּישָׁרְשׁ**

49 **יַעֲקֹב6 (הַפִּירוּשׁ הָרֵאשׁוֹן -**

50 **גִּלּוּי שְׂרָשׁ הַנֶּשְׁמָה, -**

51 **וְהַפִּירוּשׁ הַשֵּׁנִי קִיּוֹם הַמִּצְוֹת)**

52 **הוּא, כִּי הַגִּלּוּי וְהַלִּידָה**

53 **דִּשְׂרָשׁ הַנֶּשְׁמָה שְׂיִהְיָה**

54 **לְעֲתִיד לְבֹא כְּאִשֶּׁר הַנֶּשְׁמָה**

55 **תֵּצֵא מִהָעֵלֶם וְתִהְיֶה נִרְאִית**

56 **וְנִכְרַת הוּא עַל-יְדֵי קִיּוֹם**

57 **הַמִּצְוֹת עֲכָשׁוּ בּוֹמֵן שֶׁלִּפְנֵי**

58 **הַגָּאֲלָה.**

59 **וְהַעֲנִין הוּא7, דְּבִשְׂרָשׁ**

60 **הַנֶּשְׁמָה עֲצֻמוֹ יֵשׁ כְּמָה**

61 **דְּרָגוֹת זֶה לְמַעַלָּה מִזֶּה. וְעָקֵר**

62 **שְׂרָשׁ הַנֶּשְׁמָה הַדְּרָגָה**

63 **הַעֲמוּקָה וְהַגְּבוּהָה בִּיּוֹתֵר בְּשׁוֹרֵשׁ**

64 **הַנֶּשְׁמָה הוּא כְּמוֹ שְׂהִיא**

65 **הַנֶּשְׁמָה מִשְׂרֵשֶׁת בְּאֹר**

66 **שְׁלִמְעֵלָה מִהַשְׁתַּלְשְׁלוֹת**

67 **יִשְׁנוֹ אֹר אֱלֹקִי שִׁיּוֹד מִלְּמַעַלָּה**

68 **לְמַטָּה וְנִמְשָׁךְ מִדְּרָגָה לְדְרָגָה**

69 **בְּצוּרָה הַדְּרָגָתִית מְסוּדֶרֶת כֵּךְ**

70 **שְׁכַל דְּרָגָה קְשׁוּרָה בְּחִבְרָתָה, כְּמוֹ חֹלִיּוֹת וְטַבְעוֹת בְּשִׁלְשֻׁלָּה (שִׁרְשֻׁרָה) וְהוּא**

71 **הַנֶּקֶרָא אֹר שֶׁל "סֵדֶר הַשְׁתַּלְשְׁלוֹת" וְיִשְׁנוֹ אֹר אֱלֹקִי שֶׁהַמִּשְׁכָּה וְהַהֲתַגְלּוֹת**

בס"ד. שבת פרשת שמות י"ט טבת

ה'תשמ"ח*

1 **הַבָּאִים יִשְׂרָשׁ יַעֲקֹב גֹּ'1**, וּמִבְּאֵר ה'צֶמַח צֶדֶק' בְּמֶאֱמָרוֹ

2 **'דְּבוּר הַמִּתְחִיל' זֶה2 פְּרוֹשׁ תַּרְגּוּם יוֹנָתָן בֶּן**

3 **עֻזִּיאֵל עַל הַפְּסוּק, שָׁזָה קָאִי עַל הַגָּאֲלָה. שְׁהַתַּרְגּוּם**

4 **דִּהֲבָאִים הוּא יִתְכַּנְשׁוֹן מִבְּנֵי גִלּוּתָהוֹן וְיִתּוּבוֹן לְאַרְעָהוֹן**

5 **נְדִיבָאִים קָאִי עַל הַבִּיָּאָה לְאַרְץ שְׁתֵּהִיָּה בְּגִלְיָה**

6 **הַעֲתִידָה, וְהַבִּיָּאָף3 ה' אֶלְקִיךָ אֵל הָאָרֶץ4, וְאֵז יִהְיֶה**

7 **יִשְׂרָשׁ יַעֲקֹב, תִּמְן יִתְּלִידוֹן דְּבִית יַעֲקֹב. וּמִבְּאֵר בְּמֶאֱמָר,**

8 **דִּהֲשָׁרְשָׁה (יִשְׂרָשׁ) הוּא הָעֵלֶם (כְּמוֹ הַשְּׂרֵשֶׁת אֵילָן,**

9 **שְׂשָׂרְשִׁי הָאֵילָן שְׂבָאָרֶץ הֵם בְּהָעֵלֶם) וְלִידָה הוּא גִלּוּי**

10 **(דְּקָדָם) הַלִּידָה בְּהִיּוֹתוֹ בְּכָטָן אִמּוֹ, הוּא בְּהָעֵלֶם,**

11 **וְכִשְׁנוֹלֵד בָּא לְגִלּוּי), וְזֶה שְׁהַתַּרְגּוּם דִּישָׁרְשׁ הוּא**

12 **יִתְּלִידוֹן, הוּא, שְׂשָׂרְשׁ הַנֶּשְׁמָה (יִשְׂרָשׁ יַעֲקֹב) יִהְיֶה**

13 **בְּגִלּוּי (יִתְּלִידוֹן).**

14 **וּמִמֶּשֶׁיף בְּמֶאֱמָר5 עוֹד פְּרוֹשׁ בִּישָׁרְשׁ יַעֲקֹב, שָׁזָה קָאִי**

15 **עַל קִיּוֹם הַמִּצְוֹת. דְּכִמּוֹ שְׁהַשְּׂרָשָׁה כְּפִשׁוּטָה**

16 **הִיא בְּאָרֶץ דּוֹקָא, עַל-דֶּרֶךְ-זֶה הוּא בִּנְשָׂמָה (יַעֲקֹב),**

17 **שְׁהַשְּׂרָשָׁה הִיא בְּקִיּוֹם מִצְוֹת מַעֲשִׂיּוֹת. וְהַקֶּשֶׁר דִּשְׁנֵי**

18 **הַפְּרוּשִׁים בִּישָׁרְשׁ יַעֲקֹב6 (גִּלּוּי שְׂרָשׁ הַנֶּשְׁמָה וְקִיּוֹם**

19 **הַמִּצְוֹת) הוּא, כִּי הַגִּלּוּי דִּשְׂרָשׁ הַנֶּשְׁמָה שְׂיִהְיָה לְעֲתִיד**

20 **לְבֹא הוּא עַל-יְדֵי קִיּוֹם הַמִּצְוֹת עֲכָשׁוּ. וְהַעֲנִין הוּא7,**

21 **דְּבִשְׂרָשׁ הַנֶּשְׁמָה כְּמָה דְּרָגוֹת. וְעָקֵר שְׂרָשׁ הַנֶּשְׁמָה הוּא**

22 **כְּמוֹ שְׂהִיא מִשְׂרֵשֶׁת בְּאֹר שְׁלִמְעֵלָה מִהַשְׁתַּלְשְׁלוֹת, וְאֹר**

(*) יצא לאור בקונטרס כ"ד טבת - תש"נ, "לקראת כ"ד טבת, יום הסתלקות-הילולא של אדמו"ר הזקן . . עש"ק שמוות, כ"ב טבת, שנת ה'תשנ"ו. (1) ישע"י כז, ו. - התחלת ההפטורה דש"ק פ' שמות. ולהעיר, אשר בשנה זו (ה'תשנ"ו) הקביעות דיום הסתלקות של אדמו"ר הזקן היא כבשנת ויום ההסתלקות: "במוצש"ק דשמוות כ"ג אור לכ"ד טבת" - לשון הצ"צ, נדפס ב"מענה לשון" (ווילנא, תער"ב. קה"ת, ה'תשכ"ז. [תשנ"ה]. ועוד) בתחילתו. פסקי דינים שלו בסופו (קה"ת, ה'תשל"ב - קג, א [תמב, א]. בהוצאת קה"ת, תשנ"ב - עג, ב [תיא, ב]). השייכות דכ"ד טבת לפ' שמות - ראה בארוכה לקו"ש חט"ז ע' 33 ואילך. שיחת שבת זו - לקמן ע' טו ואילך. ועוד. (2) שנדפס באוה"ת פרשתנו (שמות) כרך ז ע' ב'תקלב ואילך. (3) נצבים ל, ה. (4) אוה"ת שם. (5) אוה"ת שם ע' ב'תקלו. (6) כמו כל הפירושים שבפסוק אחד ששייכים זה לזה, כידוע הרא"י לזה מ"שעטנז" (נדה סא, ב) - ראה לקו"ש ח"ג ע' 782. ובכ"מ. (7) בהבא לקמן ראה אוה"ת שם ע' ב'תקלד ואילך.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

1 שלו היא לא לפי סדר והדרגה והוא אור נעלה יותר הנקרא אור "שלמעלה"
2 מהשתלשלות", וְאִזּוֹר זֶה שלמעלה מסדר השתלשלות נִמְשָׁךְ ומתגלה
3 מלמעלה למטה, דווקא עַל-יְדֵי קִיּוֹם הַמְצוֹת. דִּהְיֵהמְשָׁכָה שְׁעַל-
4 יְדֵי לְמוֹד הַתּוֹרָה שהיא חכמתו של הקדוש-ברוך-הוא הִיא מִבְּחִינַת

חֲכָמָה, רֵאשִׁית

5 הַהִשְׁתַּלְשָׁלוֹת חֲכָמָה הִיא 1
6 הדרגה הראשונה והעליונה בסדר 2
7 השתלשלות שהרי ספירת 8
9 החכמה היא הראשונה והעליונה
10 מבין עשר הספירות העליונות,
11 אך עם כל מעלתה היא חלק
12 מסדר ההשתלשלות וגם אור
13 החכמה נחשב אור מוגבל
14 יחסית, וְהַמְשָׁכָה הָאִזּוֹר 8
15 שְׁלִמְעָלָה מֵהַשְׁתַּלְשָׁלוֹת, 9
16 שהוא אור בלתי מוגבל, הוּא
17 עַל-יְדֵי מַעֲשֵׂה הַמְצוֹת⁸.
18 וְזֶהוּ שְׁאֲמָרוֹ רַבּוֹתֵינוּ
19 וְלִ"ל⁹ כָּל אָדָם שֶׁמַּעֲשִׂיו
20 קִיּוֹם הַמִּצְוֹת שֶׁלּוֹ מִרְבִּין
21 מִחֻקָּתוֹ מְלִיכוּד הַתּוֹרָה שֶׁלּוֹ
22 כּוֹ, דּוֹמָה לְאֵילָן שְׁעֲנָפָיו
23 שֶׁהֵם הַחֹלֶק הַגָּלוּי שֶׁל הָאֵילָן
24 מוֹעֲטִין וְשִׁרְשָׁיו הַחֲלָקִים
25 הַפְּנִימִיִּים וְהַנּוֹסְתִּים שֶׁלּוֹ
26 מִרְבִּין, כִּי הַמְשָׁכָה שֶׁל שֶׁ
27 הַנְּשָׁמָה מֵהָעֵלֶם אֶל הַגִּילּוּי
28 הִיא (לא על ידי לימוד התורה
29 אלא) עַל-יְדֵי מַעֲשֵׂה
30 הַמְצוֹת.
31 וְזֶהוּ הַקָּשֶׁר דִּשְׁנִי
32 הַפְּרוּשִׁים בִּישְׁרָשׁ יַעֲקֹב,
33 שְׁעַל-יְדֵי קִיּוֹם הַמְצוֹת
34 בארץ, בַּגִּשְׁמִיּוֹת עֲכָשׁוּ לִפְנֵי
35 הַגְּאוּלָּה (פְּרוּשׁ הַשְּׁנִי
36 בִּישְׁרָשׁ יַעֲקֹב) נִמְשָׁךְ

37 שֶׁל הַנְּשָׁמָה, אֵלָּא שְׂבוּמָן הַזֶּה הַהִמְשָׁכָה שֶׁל שׁוֹרֵשׁ הַנִּשְׁמָה לֹא בָּאָה
38 לִידֵי גִילּוּי וְהַגִּילּוּי דִּהְיֵהמְשָׁכָה זֶה יְהִיָּה לְעֵתִיד לְבָא, יִתְּלִידוֹן
39 דְּבִית יַעֲקֹב, כֹּאשֶׁר בֵּית יַעֲקֹב יוֹלְדוֹ (כִּשֶּׁם שֶׁהַתִּינוּקָנִים נִעְלָם עַד הַלִּידָה
40 וּבַעַת הַלִּידָה הוּא מִתְגַּלֶּה) שְׁשֶׁרֶשׁ הַנְּשָׁמָה יֹאִיר בְּגִלּוּי (פְּרוּשׁ
41 הָרֵאשִׁוֹן בִּישְׁרָשׁ יַעֲקֹב).
42 וְהִנֵּה עַל-פִּי הַיְדוּעַ הַדִּיּוּק בְּמֵאֲמָרֵי רַבּוֹתֵינוּ נִשְׂאִיָּנוּ גַם

43 בְּסִדֵּר הָעֲנִינִים¹⁰, כִּי כָל דָּבָר בַּתּוֹרָה, לֹא רָק תּוֹכֵן הַדְּבָרִים אֲלָא גַם סֹדֵר
44 הַדְּבָרִים, הוּא מְדוּקָּה צָרִיף לְהַבִּין דָּבָר תְּמוּנָה בְּסִדֵּר הָעֲנִינִים בְּמֵאֲמָר זֶה
45 שֶׁל אֲדָמוֹר הַצִּמְחָה צִדְקָה, הִרִי מִבְּחִינַת סֹדֵר הַתְּרַחְשׁוֹת הַמְּאֻרְעוֹת הַגִּלּוּי
46 דִּשְׁרָשׁ הַנְּשָׁמָה שִׁיְהִיָּה לְעֵתִיד (שֶׁהוּא תּוֹכֵן הַפִּירוּשׁ הָרֵאשִׁוֹן בְּמֵאֲמָר
47 זֶה) בָּא בְּפוּעַל לְאַחֲרֵי וְעַל-

48 יְדֵי קִיּוֹם הַמְצוֹת עֲכָשׁוּ
49 (שֶׁהוּא תּוֹכֵן הַפִּירוּשׁ הַשְּׁנִי
50 שְׁבַמְאֻר), וְהַסִּדֵּר דִּשְׁנִי
51 הָעֲנִינִים (פְּרוּשִׁים)
52 בְּמֵאֲמָר הוּא לְהִפְךָ -,
53 שְׁבַתְחָלָה בָּא הַפְּרוּשׁ
54 (הָרֵאשִׁוֹן) שִׁישְׁרָשׁ יַעֲקֹב
55 הוּא גָלוּי שֶׁרֶשׁ הַנְּשָׁמָה
56 שִׁיְהִיָּה לְעֵתִיד, וְלֹאֲחֲרֵי-
57 זֶה בָּא הַפְּרוּשׁ (הַשְּׁנִי)
58 שִׁישְׁרָשׁ יַעֲקֹב קָאִי מִתִּיחַס
59 עַל קִיּוֹם הַמְצוֹת עֲכָשׁוּ
60 וְצִרִיךְ לְהַבִּין מָהוּ הַטַּעַם לְסֹדֵר
61 הַדְּבָרִים בְּצוּרָה כּוֹז וְלֹא לִפִּי סֹדֵר
62 הַמְּאֻרְעוֹת בְּפוּעַל, הֵייוֹ תַחֲלִילָה
63 קִיּוֹם הַמִּצְוֹת וְאַחֵר כִּךְ הַתְּגַלּוֹת
64 שׁוֹרֵשׁ הַנִּשְׁמָה?

65 גַּם צָרִיף לְהַבִּין,
66 שְׁבַפִּירוּשׁ הָרֵאשִׁוֹן
67 (שִׁישְׁרָשׁ יַעֲקֹב קָאִי עַל
68 הַגְּאוּלָּה שֶׁתִּהְיֶה לְעֵתִיד שֶׁאֵז
69 יִתְּגַלֶּה שׁוֹרֵשׁ הַנִּשְׁמָה) מִפְּרָשׁ
70 (גַּם) תַּבַּת הַמִּילָה הַבָּאִים
71 שֶׁהַכּוּוֹנָה לְהַתְּקַבְּצוֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
72 מֵהַגְּלוּיּוֹת כִּנּוּ"ל, וּבִפְּרוּשׁ
73 הַשְּׁנִי (שִׁישְׁרָשׁ יַעֲקֹב
74 קָאִי עַל קִיּוֹם הַמְצוֹת
75 עֲכָשׁוּ) אֵין פְּרוּשׁ לְתַבַּת
76 לְמִילָה הַבָּאִים וַיֵּשׁ לְהַבִּין מָהוּ
77 הַטַּעַם לְהַבְרִיל זֶה בֵּין שְׁנֵי
78 הַפִּירוּשִׁים?

79 (ב) וְהִנֵּה בְּפִירוּשׁ (הַשְּׁנִי שְׁבַמְאֻר) שִׁישְׁרָשׁ יַעֲקֹב קָאִי מִתִּיחַס עַל
80 קִיּוֹם הַמְצוֹת, שְׁנֵי אֹפְנִים¹¹. שֶׁהַהִשְׁרָשָׁה דִּיעֲקֹב הִיא בְּקִיּוֹם
81 הַמְצוֹת (כִּנּוּ"ל) שֶׁעַל יְדֵי קִיּוֹם הַמִּצְוֹת מִתְגַּלֶּה הַשׁוֹרֵשׁ וְהַפְּנִימִיּוֹת שֶׁל
82 הַנִּשְׁמָה, יַעֲקֹב, וְשֶׁהַהִשְׁרָשָׁה דִּמְצוֹת הִיא בִּיעֲקֹב (הַשׁוֹרֵשׁ וְהַפְּנִימִיּוֹת
83 שֶׁל הַמִּצְוֹת מִתְגַּלֶּה בְּבִנֵּי יִשְׂרָאֵל, יַעֲקֹב). כִּמּוֹ שֶׁתַּבַּת אֲדָמוֹר הַזֶּקֶן
84 (בְּעַל הַהִלּוּלָא שִׁיּוֹם הַהִסְתַּלְקוֹת שֶׁל חַל בְּיוֹם דְּכ"ד טַבַּת) בְּתוֹרָה

(8) תו"א מג"א ד"ה יביאו לבוש מלכות צ, א"ב (הובא באוה"ת שם). (9) אבות פ"ג מ"ז. (10) וכמו בתורה בכלל, שגם תדד בתורה הוא תורה — ראה לקו"ש חכ"ד ע' 629 הערה ד"ה סדר אין תורה. (11) וראה בארוכה אוה"ת שם ע' בתקלו התיוון דשני האופנים.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

1 אור' ספר המכיל מאמרי חסידות שלו על החומשים בראשית ושמות 'דבור
2 המִתְחִיל' ז'ה¹² "הבאים ישרש..." דְּכֻמוֹ שֶׁהֲזִינָה של צמחים
3 כְּפִשּׁוּטָה צְרִיכָה לְהִיּוֹת בְּאֶרֶץ בְּתוֹךְ הָאֲדָמָה דְּוָקָא, כְּמוֹ כֵּן הוּא
4 בְּזִינָה הַצְמִיחָה וְהַתְגַּלּוּת דְּמִצְוֹת (וְהַקְשֵׁר בֵּין הַמִּצְוֹת לְנוֹשֵׂא הוֹרִיעָה
5 מוֹכֵן מִהַפְסוֹק אור¹³ זְרוּעַ
6 לְצִדִּיק¹⁴ וְכֵן מִפְסוּקִים נוספים
7 שֶׁהוּבָאוּ בְּמֵאמְרֵי זֶה ב'תורה
8 אור': "זרעו לכם לצדקה", "זרוע
9 צדקות מצמיח ישרעות" (ועוד),
10 שֶׁצְרִיכָה לְהִיּוֹת בְּיִשְׂרָאֵל
11 דְּוָקָא דְּכֻתִּיב בְּהוֹ¹⁵ בָּהֶם,
12 כְּבִנֵּי יִשְׂרָאֵל, כִּי תִהְיוּ אִתָּם
13 [ל¹⁶ אֶרֶץ חֶפְצָן הָרִי שְׂבִנִי
14 יִשְׂרָאֵל נִקְרָאִים בָּשֵׁם "אֶרֶץ".
15 וְזֶהוּ יִשְׂרָשׁ יַעֲקֹב יִצְיָן
16 וּפְרָח גּוֹ', דְּיִשְׂרָשׁ יַעֲקֹב
17 קָאִי מִתִּיחַס עַל קִיּוֹם
18 הַמִּצְוֹת עֲכָשׁוּ, שֶׁהַמִּצְוֹת
19 נִזְרָעִים וְנִשְׂרָשִׁים מוֹשְׁרֵשִׁים
20 וְצוּמְחִים בְּיַעֲקֹב, אֲבָל
21 הַצְמִיחָה הִיא עֲדִינָן לֹא בְּגִלּוֹי,
22 כֹּאמֹר, וְעַל־יְדֵי־זֶה עַל־יְדֵי
23 הַהֲשֵׁרֶשָׁה עֲכָשִׁיו יִהְיֶה
24 לְעֵתִיד לְבָא הַצְמִיחָה
25 בְּגִלּוֹי, וּבִלְשׁוֹן הַכְּתוּב - יִצְיָן
26 וּפְרָח.
27 וּמִבְּאֵר ב'תורה אור'
28 שָׁם¹⁷, דְּפִירוּשׁ הַבָּאִים
29 יִשְׂרָשׁ יַעֲקֹב הוּא, שֶׁבְּכֻדִּי
30 שִׁיחָה יִשְׂרָשׁ יַעֲקֹב,
31 הַהֲשֵׁרֶשָׁה וְהַגִּידוּל וְהַצְמִיחָה
32 דְּתוֹרָה וּמִצְוֹת בְּיִשְׂרָאֵל,
33 הוּא עַל־יְדֵי הַבָּאִים,
34 הַבִּיֵּאָה לְמִצְרַיִם כְּכַתוּב בְּתַחֲלִיל פֶּרֶשׁת הַשְּׁבִיעִי "וְאֵלֶּה שְׁמוֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
35 הַבָּאִים מִצְרַיִם", וְכִידְעָה¹⁸ שֶׁגִּלּוּת מִצְרַיִם הִיא הִכָּנָה לְקַבֵּל
36 הַתּוֹרָה וּכְמִבְּאֵר ב'תורה אור' בְּתַחֲלִיל פֶּרֶשׁתֵּנוּ, פֶּרֶשׁת שְׁמוֹת: "כֹּל עֵינִק
37 תְּכַלִּית הַמִּכּוּן בְּגִלּוּת מִצְרַיִם וְהַשְׁעִבּוּד רַד"ו שָׁנָה הִיא כְּדִי לִזְכוּת לְקַבֵּל
38 הַתּוֹרָה... וְכִמוֹ שֶׁכְּתוּב זֶה לֶךְ הָאֵת כֹּר' בְּהוֹצִיאֲךָ אֶת הָעָם מִמִּצְרַיִם תַּעֲבֹדוּן
39 אֶת הָאֱלֹהִים עַל הָהָר הַזֶּה". וּמֵעַתָּה מוֹכֵן הַקְשֵׁר בֵּין פִּירוּשׁ הַמִּלָּה "הַבָּאִים"

40 לְתוֹכָן הַפְּנִימִי שֶׁל הַפְּסוּק "הַבָּאִים יִשְׂרָשׁ וְגו'": הַיִּשְׂרָשׁ שֶׁל הַתּוֹרָה וּמִצְוֹת
41 שֶׁנִּפְעַל בְּכִנֵּי יִשְׂרָאֵל, "יַעֲקֹב" הוּא עַל יְדֵי שְׂבָאוֹ לְמִצְרַיִם. וּמִכְּשִׁיף בְּסִפֵּר
42 'תּוֹרָה אור' שָׁם¹⁸, דְּכֻמוֹ שֶׁגִּלּוּת מִצְרַיִם הִיא הִכָּנָה לְקַבֵּל
43 הַתּוֹרָה, עַל־דֶּרֶךְ־זֶה גִּלּוּת זֶה הָאֲחֵרוֹן הוּא הִכָּנָה לְקַבֵּל
44 פְּנִימִיּוֹת הַתּוֹרָה שִׁיחָה
45 לְעֵתִיד עִם בּוֹא הַגָּאֻלָּה. וְיִשׁ
46 לּוֹמֵר, דְּזֶה שְׁמוֹסִיף
47 ב'תורה אור' שָׁם עֲנִינָן זֶה
48 (שֶׁהַגִּלּוּת הָאֲחֵרוֹן הוּא
49 הִכָּנָה לְקַבֵּל פְּנִימִיּוֹת
50 הַתּוֹרָה שִׁיחָה לְעֵתִיד
51 לְבָא), הוּא, כִּי עַל פִּי זֶה
52 יִמְתַּק הַשִּׁיכּוֹת דְּהַבָּאִים
53 לְיִשְׂרָשׁ יַעֲקֹב, בְּנוֹסֵף
54 לְמִבְּאֵר לְעִיל שֶׁהַקְשֵׁר שֶׁל
55 "הַבָּאִים" ל"יִשְׂרָשׁ" הוּא
56 שֶׁהַיִּשְׂרָשׁ שֶׁל תּוֹרָה וּמִצְוֹת
57 בְּכִנֵּי יִשְׂרָאֵל הִיא עַל יְדֵי הִירִידָה
58 לְמִצְרַיִם, "הַבָּאִים", יֵשׁ
59 "לְהַמְתִּיק" אֶת הַקְשֵׁר
60 דְּמִשְׁמָעוֹת הַכְּתוּב הוּא
61 שֶׁהַהֲשֵׁרֶשָׁה הִיא בְּגִלּוּת
62 עֲצָמוֹ¹⁹ וּלְפִי זֶה "הַבָּאִים
63 יִשְׂרָשׁ" פִּירוּשׁוֹ שֶׁהַגִּלּוּת עֲצָמָה
64 תִּשְׁרִישׁ וְתַצְמִיחַ תּוֹצְאוֹת טוֹבוֹת,
65 כְּפִי שִׁיבּוּאֵר לְהִלָּן, דְּבִנְיָנָה
66 לְגִלּוּת מִצְרַיִם, הַבָּאִים
67 הַעוֹבְדָה שְׂבִנֵי יִשְׂרָאֵל יִרְדּוּ
68 לְגִלּוּת הוּא רַק הַקְדָּמָה
69 לְיִשְׂרָשׁ יַעֲקֹב שֶׁתִּהְיֶה בָּהֶם
70 הַשְּׁרִשָּׁה וְצִמְיָחָה. שְׁעַל יְדֵי
71 גִּלּוּת מִצְרַיִם, הַנִּקְרָא כּוֹר
72 הַבְּרִזָּל²⁰, נִצְרָפוּ נִזְכָּכִים
73 וְנִתְעַלּוּ יִשְׂרָאֵל לְדֹרָה גְּבוּהָה לְהִיּוֹת בְּחִינַת אֶרֶץ חֶפְצָן²¹ הָאֶרֶץ
74 שֶׁהַקְדָּשׁ בְּרוּךְ־הוּא חֶפֶץ וְרוּצָה בּוֹ, וְעַל יְדֵי זֶה עַל יְדֵי הוֹיכּוֹךְ וְהַתְעַלּוּת
75 קִיּוֹם הַתּוֹרָה וּמִצְוֹת שְׁלֵהֶם שְׁלֵאֲחֵרִי הִיִּצְיָאָה מִמִּצְרַיִם
76 וּלְאֲחֵרִי קַבֵּל הַתּוֹרָה הִיא בְּאֶפֶן דְּיִשְׂרָשׁ יַעֲקֹב כֹּאמֹר לְעִיל.
77 וְלָכֵן מוֹסִיף רַבֵּנוּ הוֹקֵן וּמִבְּאֵר ב'תורה אור' שֶׁגִּלּוּת הָאֲחֵרוֹן הוּא
78 הִכָּנָה לְהַגְלוֹי דְּלְעֵתִיד לְבָא, שְׁעַל פִּי זֶה, הַבָּאִים שֶׁכְּתוּב

(12) תו"א פרשתנו נג, ד. (13) תהלים צז, יא. (14) כ"ה בתו"א שם (נג, ג), וכן מובא באוה"ת שם. ובתו"א שם נג, ג כמה פסוקים שהמצוות נק' בשם זריעה. (15) מלאכי ג, יב. (16) כ"ה בתו"א שם. ובכ"מ (ראה בהנסמן במאמרי אדהאמ"צ ויקרא ח"א ע' רטז). (17) נד, סע"א. (18) וראה גם תו"א ריש פרשתנו (ועם הגהות וכו' – באוה"ת פרשתנו ע' ז ואילך). תו"ח ריש פרשתנו. (19) ראה פרש"י עה"פ ישע"י שם. (20) כמ"ש (ירמ' יא, ד) ביום הוציאי אותם מארץ מצרים מכור הברזל. וראה בהנסמן בהערה 18. (21) כ"ה הלשון באוה"ת פרשתנו כרך ח ע' ב'תתסא.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

1 "הבאים ישרש" קאי מתיחס לא רק לגלות מצרים עצמה אלא גם על
2 הגליות שלאחר גלות מצרים²² ועד לגלות זה האחרון כי על
3 ידי הזיכור וההתעלות שנפעלו בגלות מצרים הגיעו אחר כך לקבלת התורה
4 ולקיום התורה והמצוות באופן נעלה בכל השנים הבאות, גם בתקופת הגלות
5 הנוכחית שהיא הגלות האחרונה

6 כי הגאולה העתידה לבוא תהיה
7 גאולה נצחית שלא תהיה אחריה
8 גלות, דלפי פרוש זה,
9 הבאים וישרש יעקב הם
10 ענין אחד. שההשרשה
11 דמצוות בישראל - "יעקב"
12 - (שעל ידי זה תהיה
13 הצמיחה בגליו לעתיד
14 לבא) היא בעקר במצוות
15 שבישראל - "יעקב" -
16 מקימים בזמן הגלות שעל
17 זה נאמר "הבאים", כמו
18 שכתוב בתיא²³, שכל
19 הגלויים של האלוות
20 דלעתיד לבא תלויים
21 במעשינו ועבודתנו בזמן
22 משך הגלות וככל שנוסיף
23 ונרבה בתורה ומצוות בזמן
24 הגלות, כך הגלויים לעתיד לבוא
25 יהיו נעלים יותר.

26 ויש לומר, דזה שבדרוש
27 מאמר החסידות הנ"ל הנוכח
28 לעיל (בתחילת המאמר)
29 דהצמח צדק אינו
30 מעתיק פרוש זה
31 בהבאים וישרש יעקב
32 שזה קאי על קיום
33 המצוות שבזמן הגלות
34 (אלא מביא שני פירושים
35 אחרים), הוא, כי זה
36 שהגלויים דלעתיד לבא תלויים במעשינו ועבודתנו כמובא
37 לעיל מספר התניא הוא במעשינו ועבודתנו שבכל הזמנים, הן
38 בזמן הבית והן בזמן הגלות, שבכל אחד מהם יש מעלה
39 ויתרון שאין בוולתו (פדלקמן), וישרש יעקב (לבאור שבדרוש
40 זה של הצמח צדק) קאי על קיום המצוות שבכל הזמנים מבלי
41 להתייחס למעלות וליתרונות של זמן אחד לעומת השני ואם כן הפירוש
42 שהכוונה במיוחד לזמן הגלות איננו מתאים למאמר של הצמח צדק.

43 ג) והענין הוא, דבמעלה שבקיום המצוות על למוד התורה,
44 שבגללה נתבאר לעיל שדווקא קיום המצוות ממשיך את האורות העליונים
45 יותר - שני ענינים. ענין אחד הוא - שההמשכה שעל-ידי קיום
46 המצוות היא נעלית יותר מההמשכה שעל-ידי למוד התורה
47 (פנ"ל סעיף א שעל ידי

48 לימוד התורה, בחינת חכמה,
49 נמשך אור של סדר
50 ההשתלשלות, אור מוגבל, ואילו
51 על ידי קיום המצוות נמשך אור
52 שלמעלה מסדר השתלשלות,
53 אור בלתי מוגבל, והענין השני
54 - וזה שבקיום המצוות
55 ישנה המעלה דאתהפכא
56 חשוכא לנהורא של הפיכת
57 החושך לאור, כי ברור
58 ההבדלה בין הטוב והרע
59 הפועלת זיכור ועליה של הגוף
60 ונפש הבהמית וחלקו של
61 האדם בעולם ועל ידי כך
62 החושך וההעלם על עניני
63 קדושה ואלוות נהפך לאור
64 הוא (בעקר) על-ידי
65 מעשה המצוות²⁴,
66 ומהחלוקים אחד ההבדלים
67 שבין שני הענינים בקיום
68 המצוות (האחד - שעל ידי קיום
69 המצוות ממשיכים ומגלים אור
70 עליון ביותר, והשני - שעל ידי
71 קיום המצוות מהפכים את חושך
72 הגוף והעולם לאור) הוא,
73 דההמשכה הנעלית שעל-
74 ידי קיום המצוות היא
75 בזמן הבית יותר מבזמן
76 הגלות. כי ההמשכה של
77 האלוות מדרגה עליונה שעל-

78 ידי מעשה המצוות היא (בעקר) כשהעשיה היא בבטול²⁵,
79 כמבואר בחסידות שכשם שבמלך כפשוטו מושג המלוכה שייך רק על בני
80 העם שנפרדים ממנו ובכל זאת מתבטלים כלפיו (ולא בבניו שמאזינים איתו
81 מלכתחילה) כך מלכותו של הקדוש-ברוך-הוא, כביכול, היא דווקא על נשמות
82 ישראל כפי שהם בגופים גשמיים בעולם הזה ובכל זאת מתבטלים כלפיו (ולכן
83 בני ישראל נקראים "ארץ חפץ" כלומר מציאות גשמית שמתבטלת כלפי
84 הקדוש-ברוך-הוא והוא רוצה בה) וכיון שענין הבטול הוא בעקר

(22) ראה שבת קמה, סע"ב ובפרש"י שם "הבאים" . שיבואו לבב"ל. (23) רפ"ל. (24) תניא פל"ה (מה, א) ופל"ז (מח, ב ואילך).

(25) לקו"ת אחרי כו, ב. וראה גם תו"א פרשתנו ד"ה זה (נג, ד. נד, ב. נה, א). ובכ"מ.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

1 בִּזְמַן הַבַּיִת [דְּנוֹסָף לָזֶה שֶׁבִּזְמַן הַגָּלוּת אִי־אֶפְשָׁר לֹא יִכּוֹל
2 לְהֵיוֹת הַבְּטוּל דִּהְשַׁתְחוּוָּא (בְּטוּל פְּנִימִי) כֹּאשֶׁר הָיוּ עוֹלִים לְרַגֵּל
3 לְבֵית הַמִּקְדָּשׁ הָיוּ נוֹפְלִים עַל פְּנֵיהֶם וּמִשְׁתַּחֲוִּים כֹּךְ שֶׁהָרָאשׁ וְהָרַגְלִים הָיוּ
4 בַּהֲשׁוּוּאָה (וּמִצָּב זֶה חִיצוֹנוּת נֹבֵעַ מִכָּךְ שֶׁבִּגְלַל הָאוֹר הָרוּחָנִי הִנְעֵלָה שֶׁהָיָה
5 בְּבֵית הַמִּקְדָּשׁ, הָאִדָּם הָיָה מְגִיעַ
6 לְמִצָּב שֶׁל בִּיטוּל פְּנִימִי וְעִמּוּק
7 מֵאִדָּה, שְׂבָא דְּוָקָא מִצַּד
8 הָרֵאשִׁיָּה בְּאַלְקוּת כֹּאשֶׁר יֵשׁ
9 לְאִדָּם הַבְּנֵה וְהַשְׁגָּה בְּאַלְקוּת
10 כְּדֹבֵר רִחוּק וּמוֹפְשֵׁט הוּא מִתְבַּטֵּל
11 לְאַלְקוּת בְּרֵמָה נִמּוּכָה יַחֲסִית, וְ
12 אֲבָל כֹּאשֶׁר הוּא רֹאֵה אֲלֻקוּת, וְ
13 הַדְּבָר גִּדּוּם לוֹ לְהִתְבַּטֵּל בְּבִיטוּל
14 מִחוּלָּט הַבָּא לְיָדֵי בִיטוּ
15 בַּהֲשַׁתְחוּוָּא כְּמִבּוֹאָר ב'לְקוּטֵי
16 תוֹרָה' (פְּרִשְׁתָּהּ זֹאת הַבְּרָכָה):
17 "עֵינַי הִשְׁתַּחֲוָּוָה הוּא שֶׁמִּבְטֵל
18 וּמִכְנִיעַ אֶת עֲצֻמוֹ לִפְנֵי יִתְבָּרַךְ
19 כְּמוֹ שֶׁמִּבְטֵל אֶת עֲצֻמוֹ לִפְנֵי
20 הַמֶּלֶךְ וּמִקְבֵּל עָלָיו לְעַבְדּוֹ
21 וּלְשִׁמּוּעַ בְּקוֹלוֹ", וְכֵמוֹ
22 שְׂאוּמֵרִים²⁶ בְּתַפְלוֹת מוֹסֵף
23 לְגַבֵּי זִמְנֵי הַגָּלוּת, כֹּאשֶׁר בֵּית
24 הַמִּקְדָּשׁ חָרַב - וְאִין אֲנוּ
25 יְכוּלִים לַעֲלוֹת וּלְרֹאֵת
26 וּלְהַשְׁתַּחֲוֹת לִפְנֵי, וְ
27 דְּמִפְּנֵי שְׂאִין אֲנוּ יְכוּלִים
28 לַעֲלוֹת וּלְרֹאֵת וְלִהְיוֹת מְגִילֵי אֲלֻקוּת בְּרֵמָה שֶׁל רֵאִיָּה בְּמִילָא אִין אֲנוּ
29 יְכוּלִים לְהַשְׁתַּחֲוֹת, לְהֵיוֹת בְּבַחֲיִנָּה בְּטוּל פְּנִימִי²⁷ וְעִמּוּק,
30 (שֶׁעֵינַי מִבּוֹאָר בְּלְקוּטֵי תוֹרָה שֶׁ: "יֵשׁ הַשְׁתַּחֲוָּוָה בְּבַחֲיִנָּה חִיצוֹנוּת שֶׁמִּכְנִיעַ
31 אֶת הַגּוֹף שֶׁלֹּא יִמְרֹד אֲבָל עֵיקַר רִצּוֹן וּפְנִימִיּוּת הַנֶּפֶשׁ אֵינָה מִבּוֹטְלָה... וְיֵשׁ לוֹ
32 רִצּוֹן אַחֵר וּמַחֲשָׁבָה אַחֶרֶת... מֵהָ שְׂאִין כֵּן בַּחֲנִית הַהֲשַׁתְחוּוָּה בְּבַחֲיִנָּה פְּנִימִיּוּת
33 הוּא בַּחֲנִית בְּטֵל רִצּוֹן מִפְּנֵי רִצּוֹנוֹ שְׂאִין לוֹ רִצּוֹן וְחִפְץ אַחֵר כֻּלָּל... וְהוּא
34 הַשְׁתַּחֲוָּוָה הַנֶּפֶשׁ וְהַשְׁתַּחֲוָּוָה זֶה הוּא מִקְבֵּלִים יִשְׂרָאֵל עַל יְדֵי רֵאִיָּה שֶׁלֹּא רַגְלִים
35 בְּשֵׁנָה בְּבֵית הַמִּקְדָּשׁ שֶׁשֶׁם הָיָה גִּילּוֹי שְׁכִינָה...") הִנֵּה גַם הַבְּטוּל הַחִיצוֹנִי
36 שֶׁהוּא בִּיטוּל בְּרֵמָה יוֹתֵר נִמּוּכָה וּפְחוּת עִמּוּקָה (בְּטוּל דְּכָרִיעָה²⁸ וְכִיוּן
37 שֶׁמִּדּוּבֵר בְּבִיטוּל חִיצוֹנִי בְּלִבְדּוֹ, הוּא אֵינֵנו בֹּא לְיָדֵי בִיטוּ בַּהֲשַׁתְחוּוָּא שֶׁבָּה
38 הָרָאשׁ וְהָרַגְלִיִּים הֵם בַּהֲשׁוּוּאָה אֲלֵא בְּכָרִיעָה וְהַתְּכַוֵּנָה בְּלִבְדּוֹ, וְכִפִּי שֶׁהָיָה
39 בְּבֵית הַמִּקְדָּשׁ שֶׁבְּתַחֲלִילָה הָיוּ כּוֹרְעִים וְרַק אַחֵר כִּי הָיוּ מִשְׁתַּחֲוִּים), וְכֹאשֶׁר אִין
40 גִּילּוֹי אֲלֻקוּת כִּפִּי שֶׁהָיָה בִּזְמַן שֶׁבֵּית הַמִּקְדָּשׁ הָיָה קִיָּים יִשְׁנוּ רַק בִּיטוּל חִיצוֹנִי

41 שְׂבָא מִצַּד הַשְּׂגָתָה אֲלֻקוּת (שִׁישְׁנָה, בְּכָלִלוּת, גַּם בִּזְמַן הַגָּלוּת
42 כֹּאשֶׁר אִין רֵאִיָּה בְּאַלְקוּת), הִנֵּה גַם בִּיטוּל זֶה, הַחִיצוֹנִי, אֵינֵנו כְּדָכְעִי, פִּינֵן
43 שְׂגָם הַהֲשָׁגָה בְּאַלְקוּת שֶׁבִּזְמַן הַגָּלוּת (הָיָה רַק "בְּכָלִלוּת", כֹּאמֹר,
44 הֵינֵנו הַשְּׂגָה כֻּלְלִית בְּלִבְדּוֹ שֶׁבְּמוֹכֵן מִסּוּיִם אֵינָה מוֹחֲשִׁית וּפְנִימִית אֲלֵא מוֹפְשֵׁט
45 וְחִיצוֹנִית וְלִכּוֹן) אֵינָה הַשְּׂגָה
46 אֲמִתִּית²⁹, לָכֵן, מֵאַחֵר
47 שֶׁגִּילּוֹי אֲלֻקוּת עַל יְדֵי קִיָּים
48 הַמִּצּוֹת נִמְשָׁךְ עַל יְדֵי הַבִּיטוּל,
49 וּבִזְמַן הַבַּיִת הָיָה הַבִּיטוּל הָרַבָּה
50 יוֹתֵר פְּנִימִי וְאִמִּיתִי -
51 הַהֲמַשְׁכָּה שְׁעַל־יְדֵי קִיָּים
52 הַמִּצּוֹת בִּזְמַן הַבַּיִת הָיָה
53 הַמַּשְׁכָּה נִעְלִית יוֹתֵר מֵאַשֶׁר
54 הַהֲמַשְׁכָּה שְׁעַל יְדֵי קִיָּים הַמִּצּוֹת
55 בִּזְמַן זֶה. וְעַקָּר הַהֲמַשְׁכָּה
56 וְגִילּוֹי הָאֲלֻקוּת שְׁעַל־יְדֵי
57 הַמִּצּוֹת יֵהִיָּה לְעֵתִיד
58 לָבֵא, כִּי אֲזִי יֵהִיָּה קִיָּים
59 הַמִּצּוֹת בְּתַכְלִית
60 הַשְּׁלֵמוֹת, כִּפִּי שְׂאוּמֵרִים
61 בְּנוֹסַח הַתְּפִלָּה שֶׁרַק אֲזִי קִיָּים
62 הַמִּצּוֹת אֲכֵן יִתְבַּעַע כִּפִּי רִצּוֹנוֹ
63 שֶׁל הַקְּדוֹשׁ־בְּרוּךְ־הוּא כְּמִצּוֹת
64 רִצּוֹנָה³⁰ וְלִכּוֹן עַל יְדֵי קִיָּים
65 הַמִּצּוֹת לְעֵתִיד לָבֹא יֵהִיָּה גִילּוֹי
66 אֲלֻקוּת עוֹד יוֹתֵר מִכְּפִי שֶׁהָיָה
67 בִּזְמַן הַבַּיִת. וּבְכָל אֹפֶן - מִבַּחֲנִית
68 הַהֲמַשְׁכָּה וְגִילּוֹי אֲלֻקוּת שְׁעַל יְדֵי קִיָּים הַמִּצּוֹת יֵשׁ יִתְרוֹן לִזְמַן הַבַּיִת עַל זִמְנֵי
69 הַגָּלוּת וְהַעֲנֵן דָּאֲתַהֲפָכָא חֲשׂוּכָא לְנִהוּרָא שֶׁל הַפִּיכָה הַחוּשׁ (שֶׁל
70 הַגּוֹף וְנֶפֶשׁ הַבַּחֲמִית וְהָעוֹלָם) לְאוֹר שְׁעַל־יְדֵי קִיָּים הַמִּצּוֹת הוּא בְּעַקָּר
71 בִּזְמַן הַגָּלוּת. כִּי הַחֲשֵׁף דִּהְגּוּף וְדִנְפֵשׁ הַבְּהִמִּית וְדִהְעוֹלָם כְּמוֹ
72 שֶׁהֵם בְּגָלוּת, הוּא חֲשֵׁף גְּדוּל יוֹתֵר מִהַחֲשֵׁף שְׁלֵהֶם כְּמוֹ שֶׁהֵם
73 מִצַּד עֲצָמָם כִּי עֵצֶם הַמִּצִּיאוֹת הַגִּשְׁמִית הַמַּעֲלִימָה וּמִסְתִּירָה עַל אוֹר הָאֲלֻקוּת
74 ("עוֹלָם" מִלְשׁוֹן הָעֵלֶם וְהַסֵּתֵר) הָיָה חוֹשֶׁךְ מִבַּחֲנִית רִחוּתִית וּבִזְמַן הַגָּלוּת כֹּאשֶׁר
75 יֵשׁ הָעֵלֶם וְהַסֵּתֵר נֹסֵף עַל הָאֲלֻקוּת הַחוּשׁ מִתְגַּבֵּר, וְעַל־יְדֵי קִיָּים הַמִּצּוֹת
76 בִּזְמַן הַגָּלוּת, שְׁעַל־יְדֵי־זֶה נִעְשָׂה הַבְּרוּר הַהִבְדָּלָה בֵּין הַטּוֹב וְהָרָע
77 וְהַיִּחוּד דִּהְגּוּף וְכֹךְ כְּמוֹ שֶׁהֵם בְּגָלוּת, גַּם חֲשֵׁף זֶה נִהְפָּךְ לְאוֹר
78 וְכִיוּן שֶׁבִּזְמַן הַגָּלוּת הַחוּשׁ (הָרוּחָנִי) הִנְהַפָּךְ לְאוֹר הוּא עִמּוּק יוֹתֵר וְחֹזֵק יוֹתֵר
79 מִהַחוּשׁ שֶׁנִּהְפָּךְ לְאוֹר בִּזְמַן הַבַּיִת כֹּאשֶׁר הָיָה בְּעוֹלָם גִּילּוֹי אֲלֻקוּת, נִמְצָא
80 שֶׁמִּבַּחֲנִית זֶה יֵשׁ יִתְרוֹן בִּזְמַן הַגָּלוּת עַל זִמְנֵי הַבַּיִת.

(26 בתפלת מוסף דיו"ט. 27) לקו"ת ברכה צח, ב. סידור (עם דא"ח) רעו, ב ואילך. ד"ה קול דודי תרס"ח (סה"מ תרס"ח ס"ע קנא ואילך), ה'תש"ט פ"ב (סה"מ ה'תש"ט ע' 108). ד"ה משכני תרפ"ד פ"ב (סה"מ תרפ"ד ע' רפ). ובכ"מ. 28) ד"ה קול דודי תרס"ח (סה"מ שם ע' קנב), ה'תש"ט פ"ג (סה"מ שם ע' 109). ד"ה הנ"ל תרפ"ד פ"ג (סה"מ שם ע' רפא). ובכ"מ. 29) ראה ד"ה ונחה עליו ה'תשכ"ה פ"ב (לקמן ח"ג ס"ע קפט ואילך). ושו"נ. 30) נוסח תפלת מוסף דשבת ויו"ט. וראה תו"א ויחי מו, ד ואילך. תו"ח שם (צה, א, צו, גיד). אוה"ת ויחי כרך ו תתשכח, ב ואילך. שם כרך ז תתתסח, סע"ב ואילך. המשך וככה תרל"ז פ"ז ואילך.

ביאור בדרך אפשר

1 (ד) וְהָנָה לַעֲתִיד לָבֹא עִם בּוֹא הַגָּאֻלָּה יִהְיֶה הַגָּלּוּי דְּשָׁנֵי הָעֲנִינִים
2 הַנִּלְ שֶׁבְּקִיּוֹם הַמַּצּוֹת וְכִיוּן שֶׁכָּךְ שְׁנֵי הִיתְרוֹת הָאֻמּוֹרִים (הִיתְרוֹן
3 שְׂבוּמָן הַבֵּית וְהִיתְרוֹן שְׂבוּמָן הַגָּלוּת) גַּם יַחַד יִבְאוּ לְיַד בִּיטוּר, כִּי אִזּוּ יִהְיֶה גַם
4 גָּלּוּי הַהִמְשָׁכָה שֶׁל אֲלוּקוֹת בְּעוֹלָם שְׁעַל־יְדֵי קִיּוֹם הַמַּצּוֹת עֲצָמָה

5 מִדְּרָגָה נְעִלִית בְּאֲלוּקוֹת (כִּי קִיּוֹם

6 הַמַּצּוֹת יִהְיֶה בְּשִׁלְמוֹת, 1

7 "כְּמַצּוֹת רִצּוֹן", כְּמִבּוֹאָר לְעִיל) 2

8 וַיַּחַד עִם זֶה יִהְיֶה גַם - וְגָלּוּי 3

9 הַהִמְשָׁכָה שְׁעַל־יְדֵי 4

10 הַבְּרוּר וְהָאֲתֵּהֶכָא 5

11 שְׁנַעֲשֶׂה עַל־יְדֵי הַמַּצּוֹת 6

12 שְׂאֻמָּם מִתְבַּצֵּעַ דּוּקָא בִּזְמָן 7

13 הַגָּלוּת, כְּאִשֶּׁר הַחוּשֶׁךְ גּוֹבֵר, אֲבָל 8

14 בִּזְמָן הַגָּלוּת הַהִמְשָׁכָה שֶׁעַל יְדֵי 9

15 בִּירוֹר וְהַפִּיכָת הַחוּשֶׁךְ לֹא בָאָה 10

16 לְיַד גִּילּוּי וְלַעֲתִיד לָבֹא יִהְיֶה 11

17 הַגִּילּוּי שֶׁל הַמְשָׁכָה זֶה בְּעוֹלָם. 12

18 וַיֵּשׁ לּוֹמֵר (לְפִי הָאֻמּוֹר לְעִיל 13

19 שְׁלַעֲתִיד לָבֹא יִהְיֶה הַגִּילּוּי שֶׁל 14

20 הַהִמְשָׁכָה שֶׁנִּפְעֵלָת עַל יְדֵי קִיּוֹם 15

21 הַמַּצּוֹת בִּזְמָן הַגָּלוּת) דָּזָה 16

22 שְׂכַתּוֹב בְּתִנְיָא שְׁהַגְלוּיִים 17

23 דְּלַעֲתִיד תְּלוּיִים בְּמַעֲשֵׂינּוּ 18

24 וְעִבּוּדֵּתְנוּ שְׂבִזְמָן הַגָּלוּת 19

25 וְכָכָל שְׂמוֹסִיפִים בְּקִיּוֹם הַמַּצּוֹת 20

26 בִּזְמָן הַגָּלוּת תִּהְיֶה הַתְּגָלוּת 21

27 גְּדוּלָה יוֹתֵר לַעֲתִיד לָבֹא, הִנֵּה 22

28 טַעַם הַדְּבָר הוּא, כִּי בְּתִנְיָא

29 שֶׁם מְדַבֵּר בְּעָלְוִי דְּאֲתֵּהֶכָא חֲשׂוֹכָא לְנִהוּרָא הַפִּיכָת הַחוּשֶׁךְ

30 לְאוּר, שִׁישׁ לוֹ מַעֲלָה מִיּוֹחַדָּת שֶׁלֹּא קִיּוֹמָת כְּאִשֶּׁר אֵין חוּשֶׁךְ שְׂצִירָךְ לְהַתְּגַבֵּר

31 עָלֵיו - יְתִירוֹן³¹ הָאוּר הָבֹא מִן הַחֲשֶׁךְ³² וְכְּמִבּוֹאָר בְּתִנְיָא שֶׁם שְׁעִינִין

32 זֶה שֶׁל הַפִּיכָת הַחוּשֶׁךְ לְאוּר קְשׁוֹר בְּכָל הַמְּטָרָה וְהַמְּנוּחָה שֶׁל הַבְּרִיאָה וְרִצּוֹנוֹ

33 שֶׁל הַקְּדוּשָׁה בְּרוּךְ-הוּא תִּהְיֶה לוֹ "דִּירָה" דּוּקָא בְּעוֹלָם הַזֶּה הַגְּשָׁמִי שֶׁהוּא עוֹלָם

34 תַּחְתּוֹן שְׂאֵין תַּחְתּוֹן לְמַטָּה הֵימָנוּ (וְרָאָה בְּהַעֲרוֹת כֹּאן). וְהַגָּלּוּי דְּאוּר זֶה

35 שְׁיִהְיֶה לַעֲתִיד (יְתִירוֹן הָאוּר הָבֹא מִן הַחֲשֶׁךְ) תְּלוּי (בְּעֵקֶר)

36 בְּמַעֲשֵׂינּוּ וְעִבּוּדֵּתְנוּ שְׂבִזְמָן הַגָּלוּת, וְזֶה שְׁלַעֲתִיד לָבֹא יִהְיֶה

ביאור בדרך אפשר

37 הַגָּלּוּי שֶׁל דְּרָגָה אֲלוּקִית נְעִלִית דְּאוּר אֵין-סוּף שְׂבִמְצוֹת עֲצָמָם
38 תְּלוּי (בְּעֵקֶר) בְּמַעֲשֵׂינּוּ וְעִבּוּדֵּתְנוּ שְׂבִזְמָן הַבֵּית כְּמִבּוֹאָר לְעִיל
39 שֶׁהִמְשָׁכָה זֶה נִפְעֵלָת עַל יְדֵי קִיּוֹם הַמַּצּוֹת מִתּוֹךְ בִּיטוּל לְאֲלוּקוֹת וְהַבִּיטוּל
40 הַפְּנִימִי וְהַעֲמוּק הוּא דּוּקָא בִּזְמָן הַבֵּית.

41 וְעַם זֹאת, לְמַעֲשֶׂה לֹא רַק הַפִּיכָת

42 הַחוּשֶׁךְ לְאוּר עַל יְדֵי קִיּוֹם

43 הַמַּצּוֹת הֵיא הַתְּגָלוּת שֶׁתִּהְיֶה

44 לַעֲתִיד לָבֹא הַתְּלוּיָה בְּמַעֲשֵׂינּוּ

45 וְעִבּוּדֵּתְנוּ בִּזְמָן הַגָּלוּת אֲלֵא גַם

46 גִּילּוּי וְהַמְשָׁכָת אֲלוּקוֹת בְּעוֹלָם

47 וְכַאֲדֵם מִצַּד הַמַּצּוֹת עֲצָמָם תְּלוּי

48 בְּמַעֲשֵׂינּוּ וְעִבּוּדֵּתְנוּ בִּזְמָן הַגָּלוּת.

49 וְעַל כֵּךְ מוֹסִיף וּמְבַאֵר, כְּדִלְהָלָן.

50 וַיֵּשׁ לּוֹמֵר, דָּזָה שְׂגָם

51 הַגָּלּוּי דְּהַמַּצּוֹת עֲצָמָם

52 תְּלוּי בְּמַעֲשֵׂינּוּ וְעִבּוּדֵּתְנוּ

53 עֲכָשׁוּ, הֵגַם שֶׁלְּכַאוּרָה הַדְּבָר

54 תְּמוּנָה שֶׁכֵּן הַפִּיכָת חוּשֶׁךְ לְאוּר

55 יִכּוֹלָה לְהִיטֵר רַק בִּזְמָן הַגָּלוּת כִּי

56 לַעֲתִיד לָבֹא לֹא יִהְיֶה חוּשֶׁךְ אֲבָל

57 כִּיוּן שְׂגָם לַעֲתִיד לָבֹא

58 יִהְיֶה קִיּוֹם הַמַּצּוֹת,

59 וְאֲדַרְבָּה קִיּוֹם הַמַּצּוֹת אִזּוּ

60 לְאַחַר שֶׁתְּבֹא הַגָּאֻלָּה יִהְיֶה

61 בְּתַכְלִית הַשְּׁלֵמוֹת

62 (וּבְמִלְיָא, גַּם הַהִמְשָׁכָה

63 שְׁעַל־יְדֵי הַמַּצּוֹת אִזּוּ

64 תִּהְיֶה הַמְשָׁכָה וְגִילּוּי

65 בְּתַכְלִית הַשְּׁלֵמוֹת) וְאֵם כֵּן לְמַה הַתְּגָלוּת עַל יְדֵי קִיּוֹם הַמַּצּוֹת עֲצָמָם

66 תְּלוּיָה בְּעִבּוּדֵּתְנוּ בִּזְמָן הַגָּלוּת וְהֵרִי גַם לַעֲתִיד לָבֹא נִקִּיִּים מַצּוֹת וְלֹא עוֹר אֲלֵא

67 שֶׁהַקִּיּוֹם יִהְיֶה כְּאֻפֵּן יוֹתֵר נְעִלָה מֵאִשֶּׁר בִּזְמָן הַזֶּה?

68 הַהִסְבֵּר לִכְךָ הוּא, כִּי בְּכַדִּי שְׁלַעֲתִיד לָבֹא תִּהְיֶה שְׁלֵמוֹת

69 הַהִמְשָׁכָה דְּהַמַּצּוֹת הוּא עַל־יְדֵי קְדִימָת הַהִמְשָׁכָה דְּהַמַּצּוֹת

70 כְּמוֹ שֶׁהוּא עֲכָשׁוּ כִּי לְמִירוֹת הַהִבְדֵּל הַגְּדוּל בֵּין קִיּוֹם הַמַּצּוֹת כֶּתֶת בִּזְמָן

71 הַגָּלוּת לְקִיּוֹם הַמַּצּוֹת לַעֲתִיד לָבֹא שֶׁהוּא נְעִלָה לְאֵין שִׁיעוֹר – הַהִמְשָׁכָה שֶׁעַל

72 יְדֵי קִיּוֹם הַמַּצּוֹת בִּזְמָן הַזֶּה הֵיא הַקְּדִמָּה וְהַכְּנָה לְהַמְשָׁכָה וְגִילּוּי שִׁהִיּוּ לַעֲתִיד

הַמִּשְׁךְ מִצָּה זֶה תִּרְ"ם פִּס"ג. וּבִכ"מ. (31) ע"פ קהלת ב, יג. (32) ראה תניא פל"ו (מה, סע"ב ואילך), דזה ש"התכלית הוא עזה"ז התחתון" הוא לפי שבעולם זה דוקא "אתהפך חשוכא לנהורא". ויתרון האור מן החושך". וראה גם ספ"ז (מט, סע"א) "להיות לו ית' דירה בתחתונים דוקא לאהפכא חשוכא לנהורא". ולכאורה צריך לומר, שהביאור שבכ"מ (המשך תרס"ו ס"ע ג. ועוד) דנתאווה הוא למעלה מטעם והביאור שבתניא שם, הם בשתי דרגות. ולהעיר מהלשון בתניא פל"ו שם "שכך עלה ברצונו ית' להיות נחת רוח לפניו ית' כד אתכפיא סט"א ואתהפך חשוכא לנהורא", דזה שיש נח"ר לפניו באתכפיא ואתהפכא הוא רק מפני "שכך עלה ברצונו ית'". אבל אעפ"כ, זה שעלה ברצונו הוא שיהי' מעלה בהענין דאתכפיא ואתהפכא [וכהמשך הלשון בתניא שם "ויתרון האור מן החושך"]; משא"כ הענין ד"נתאווה" שלמעלה מהטעם (המבואר בכ"מ) – גם לאחר שנתאווה להיות לו דירה בתחתונים, אין "מעלה" בהדירה, וענינה הוא רק שכך נתאווה.

ביאור בדרך אפשר

1 לבוא. [וְלִהְיֶיךָ שְׂמִינִי דבר דומה - מִהֲמִצּוֹת דִּהְאָבוֹת שֶׁהָיוּ הִכְנָה
2 לְמִצּוֹת שְׁלֹאֲחֵרִי מִתֵּן תּוֹרָה³³ ואף שהמצוות שלאחר מתן תורה הן
3 בדרגה נעלית יותר מהמצוות של האבות, כמבואר בחסידות שדווקא במתן
4 תורה ניתן לבני ישראל הכוח לקדש את המציאות הגשמית על ידי קיום
5 המצוות בעולם הזה הגשמי
6 ואילו העובדה שהאבות קיימו
7 את כל התורה עד שלא ניתנה
8 תורה היתה באופן שלא החדיר
9 קדושה בגשמיות, ובכל זאת
10 המצוות שעשו האבות היו הכנה
11 והקדמה למצוות שעשו בני
12 ישראל לאחר מתן תורה].
13 וַיֵּשׁ לוֹמֵר, שָׁגַם עֲנִינִי זֶה
14 שהמצוות שמקיימים לפני
15 הגאולה השלימה הם הכנה
16 והקדמה לקיום המצוות לעתיד
17 לבוא, הרי אף שהכוונה גם
18 למצוות שמקיימים בזמן הגלות,
19 כאמור, מכל מקום הוא בְּעֵקֶר
20 עַל־יְדֵי הָעֲבוּדָה של קיום
21 המצוות שִׁבְזָמֶן הַבֵּית שהיא
22 הקדמה והכנה טובה יותר
23 ומתאימה יותר לקיום המצוות
24 לעתיד לבוא. כִּי בְּזָמַן הַבֵּית
25 כאשר האיר בעולם גילוי
26 אלוקות, הָאָדָם וְהָעוֹלָם
27 הָיוּ בְּדִרְגָּא נְעִלִית יוֹתֵר
28 מִבְּזָמַן הַגָּלוּת כאשר שורר
29 בעולם חושך רוחני המעלים
30 ומסתיר על האלוקות, וְלִכֵּן³⁴,
31 בְּקִיּוֹם הַמִּצּוֹת שִׁבְזָמֶן
32 הַבֵּית [שֶׁהָאָדָם שָׁקִים
33 הַמִּצְוָה, וְכֵן הִדְבֵּר
34 הַגִּשְׁמִי שִׁבּוּ נַעֲשֶׂתָה הַמִּצְוָה, הָיוּ בְּדִרְגָּא נְעִלִית כי גילוי האלוקות
35 שהיה בזמן הבית פעל והשפיע לא רק בבית המקדש אלא בכללות העולם]
36 הָיְתָה שְׁלֵמוֹת בְּקִיּוֹם הַמִּצּוֹת בְּדִגְמַת הַשְּׁלֵמוֹת דְּקִיּוֹם הַמִּצּוֹת
37 שִׁיְהִיָּה לְעֵתִיד לָבָא, וְלִכֵּן זֶה שֶׁהַמִּצּוֹת דַּעֲכָשׁוּ הֵיוּ לְכָל אֹרֶךְ
38 חֲשׁוֹנִים מִמֶּתֶן תּוֹרָה וְעַד הַגְּאוּלָּה הֵם הִכְנָה לְמִצּוֹת דַּעֲכָשׁוּ לָבָא הוּא
39 בְּעֵקֶר בְּמִצּוֹת שִׁבְזָמֶן הַבֵּית וּפְחוֹת בְּמִצּוֹת שִׁבְזָמֶן הַגָּלוּת.
40 [וַיֵּשׁ לוֹמֵר שֶׁזֶה גַם מִהֲטַעְמִים עַל זֶה שִׁבְזָמֶן הַגָּלוּת נִתְּוֹסְפוּ
41 בְּמָה וְכִמָּה עֲנִינִים בְּמִצּוֹת (הַדּוֹרִים מִנְּהִיגִים וְכו'), וְגַם
42 בְּתוֹרָה נִסְפּוּ חִידוּשֵׁי תּוֹרָה שֶׁלֹּא הָיוּ בְּזָמַן הַבֵּית, וְלֹא רַק עֲנִינִים

ביאור בדרך אפשר

43 פְּרִטִּיִּים אֲלֹא גַם עֲנִינִים כָּלָלִים ומרכזיים בקיום המצוות ובתורה
44 [ולדוגמא והוכחה - דִּהְמִשְׁנָה נִסְדָּרָה עַל־יְדֵי רַבִּי יְהוּדָה הַנָּשִׂיא שֶׁנִּקְרָא
45 רַבֵּנוּ הַקָּדוֹשׁ בְּזָמַן הַגָּלוּת לאחר חורבן הבית (אֲלֹא שָׂאז לֹא הָיָה
46 קָשִׁי הַגָּלוּת³⁵ באותה מידה שהיה בשנים מאוחרות יותר, ובכל זאת היה
47 זה זמן הגלות ולא זמן הבית).
48 וּמִכָּל־שֵׁפֶן הַבְּרִיָּתָא
49 וְהַגְּמָרָא בשונה מהמשנה
50 שחלקים חשובים ממנה נשנו
51 בזמן הבית אלא שנסדרה
52 ונחתמה בזמן הגלות, הרי
53 הברייתא והגמרא - שְׁנִסְדָּרוּ
54 ונלמדו בְּזָמַן הַגָּלוּת,
55 והחידושים וההוספות הללו
56 בקיום המצוות ובלימוד התורה
57 בזמן הגלות הם בְּכָדִי
58 שֶׁתִּהְיֶה שְׁלֵמוֹת גַם
59 בְּעֲבוּדָה דְּתוֹרָה וּמִצּוֹת
60 שִׁבְזָמֶן הַגָּלוּת, וְעַל־יְדֵי
61 זֶה, גַם עַל־יְדֵי הָעֲבוּדָה
62 שִׁבְזָמֶן הַגָּלוּת יָבוֹאוּ
63 לְשִׁלְמוֹת הָאֱמִתִּית דְּתוֹרָה
64 וּמִצּוֹת דַּעֲכָשׁוּ לָבָא
65 וּנִמְצָא כִּי אֵף שֶׁעִיקֵר פְּעוּלַת
66 הַהִכְנָה וְהַקְדָּמָה שֶׁל תּוֹרָה
67 וְהַמִּצּוֹת לִפְנֵי הַגְּאוּלָּה לְתוֹרָה
68 וּמוֹצוֹת שֶׁלֵּעִתִּיד לָבֹא הוּא בְּזָמַן
69 הַבֵּית, לְמַעֲשֵׂה גַם הָעֲבוּדָה
70 שִׁבְזָמֶן הַגָּלוּת מְבִיאָה אֵת
71 שְׁלִימוֹת תּוֹרָה וְהַמִּצּוֹת שֶׁתִּהְיֶה
72 לְעֵתִיד לָבֹא].
73 ה) וְהִנֵּה הַחֲלּוּק הַנַּ"ל
74 בֵּין שְׁנֵי עֲנִינִים הַנַּ"ל
75 שֶׁבְּקִיּוֹם הַמִּצּוֹת (הַאֲחֵד -
76 הַהֲמִשְׁכָּה שֶׁל הָאֲלוּקוֹת שְׁעַל־יְדֵי קִיּוֹם הַמִּצְוָה וְהַשְׁנִי - וְהַבְּרוּר
77 וְהַפְּרָדָה שֶׁל הַטּוֹב מִהָרַע וְהַפִּיכָה הַחוּשׁ לְאוֹר שְׁנַעֲשֶׂה עַל־יְדֵי) הוּא
78 גַם בְּשִׁיכּוֹת דִּהְעֲבוּדָה עֲכָשׁוּ עִם הַגְּלוּי שִׁיְהִיָּה מְזָה לְעֵתִיד
79 לָבָא כְּמוֹבָא לְעֵל מִסְפֵּר הַתְּנִיא שֶׁל גִּלּוּיִים שֶׁלֵּעִתִּיד לָבֹא תְּלוּיִים
80 בְּמַעֲשֵׂיו וְעִבּוּרָתוֹ בְּזָמַן הַגָּלוּת, שֶׁגַם בְּעִינֵי זֶה קִיִּים הַהִבְדֵּל אִמּוֹר. דִּבְעֵנִין
81 הַהֲמִשְׁכָּה שֶׁל הָאֲלוּקוֹת מִדְּרָגָה נְעִלִית שְׁעַל־יְדֵי הַמִּצּוֹת, כִּינֵן
82 שֶׁהַשְּׁלֵמוֹת דִּהְמִשְׁכָּה הִיא שֶׁהַהֲמִשְׁכָּה תִּהְיֶה בְּגִלּוּי שֶׁכֵּן עֵצָם
83 פְּעוּלַת הַהֲמִשְׁכָּה נִפְעֶלֶת כַּעַת אֲלֵא שֶׁלִּפִּי שְׁעָה אֵינָנָה בְּגִלּוּי וּמִשְׁמַעוֹת הַשְּׁלֵמוֹת
84 שֶׁלָּה לְעֵתִיד לָבֹא הִיא שֶׁאֵין תִּהְיֶה בְּגִלּוּי בְּעוֹלָם, הֲרִי גַם עֲנִינֵה הַכּוֹנוּהָ

(33) ראה בארוכה לקו"ש ח"ה ע' 88 ואילך. שם ע' 79 ואילך. וש"נ. (34) ראה תו"ח שבהערה 30 (צו, ג"ד) והמשך וככה שם (ספ"כ ואילך), שהשלימות דקיום המצוות תלו' (גם) בשלימות האדם המקיימם. (35) ועד שאנטנינוס שמשי' לרבי (ע"ז י"ד, סע"ב).

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

1 והמטרה של (העבודה) ההמשכה עכשו היא שיהיה לעתיד
2 לבא הגלוי שלה ונמצא שהעבודה עצמה, היינו הפעולה, והשלמות שלה,
3 היינו התוצאה, הם בעצם עניין אחד. ובענין הברור שעל-ידי המצות,
4 כיון שענינה של העבודה הוא ברור החשף והפיכתו לאור,
5 היינו שבעבודה זו נרגש

6 שישינו חשף שצריך
7 לבררו, הרי העבודה
8 עכשו והגלוי דלעתיד
9 שיהיה על-ידיה (ואת
10 רוח הטמאה אעביר מן
11 הארץ³⁶), הם שני
12 ענינים שונים זה מזה כי בזמן
13 הגלות החושך ניכר ויש צורך
14 להתעסק איתו ולבררו ואילו
15 לעתיד לא תהיה מציאות של
16 חושך כלל ונמצא שיש הבדל
17 גדול בין הפעולה והתוצאה
18 שלה.

19 ועל-פי-זה יוכן זה שבמאמר הנ"ל אינו מביא הפרוש
20 לשאלות שהועלו בתחילת
21 המאמר - זה שבמאמר
22 הנ"ל של אדמו"ר ה'צמח צדק'
23 אינו מביא הפרוש שמוכא
24 במאמר של רבנו הזקן ב'תורה
25 אור' שהבאים קאי על
26 הירידה בגלות, וגם
27 הסדר דשני הפרושים
28 שבמאמר כך שהפירוש לפיו
29 "ישרש" מתייחס לגילוי שורש
30 הנשמה לעתיד לבוא מופיע
31 ראשון, ואילו הפירוש לפיו
32 "ישרש" מתייחס לקיום המצוות
33 עכשיו מופיע כפירוש שני למרות
34 שמבחינת סדר המאורעות הסדר
35 היה צריך להיות הפוך, כי מזה
36 שקיום המצות עכשו
37 נקרא בכתוב בשם
38 השרשה ("ישרש"), דענינה
39 כוונתה ומטרתה של

40 השרשה (זריעה) הוא בכדי להביא צמיחה, מוכח, שהענין
41 דקיום המצות שבפסוק זה הוא ההמשכה שעל-ידי המצות
42 כי צמיחה היא משל הולם להמשכת וגילוי אלוקות ולא הברור של החושך
43 שנעשה על-ידיה שאותו אין לדמות לצמיחה מתוך זריעה. ולכן מאותה
44 סיבה, כיוון שמדובר על ההמשכה והגילוי שעל ידי קיום המצוות ולא על

עכשו היא שיהיה לעתיד לבא הגלוי שלה. ובענין
הברור שעל-ידי המצות, כיון שענינה של העבודה הוא
ברור החשף, היינו שבעבודה זו נרגש שישינו חשף
שצריך לבררו, הרי העבודה עכשו והגלוי דלעתיד
שהיה על-ידיה (ואת רוח הטמאה אעביר מן
הארץ³⁶), הם שני ענינים.

ועל-פי-זה יוכן זה שבמאמר הנ"ל אינו מביא הפרוש
שהבאים קאי על הירידה בגלות, וגם
הסדר דשני הפרושים שבמאמר, כי מזה שקיום המצות
עכשו נקרא בכתוב בשם השרשה, דענינה של השרשה
(זריעה) הוא בכדי להביא צמיחה, מוכח, שהענין
דקיום המצות שבפסוק זה הוא ההמשכה שעל-ידי
המצות ולא הברור שנעשה על-ידיה. ולכן אינו מביא
כאן הפרוש שהבאים קאי על הירידה בגלות, כי מעלת
העבודה שבזמן הגלות היא בנוגע לברור שעל-ידי
המצות, מה שאין-כן ההמשכה שעל-ידי המצות היא
יותר בעבודה שבזמן הבית (פנ"ל סעיף ג-ד). וזהו גם
מה שהפירוש שישרש יעקב קאי על קיום המצות עכשו
בא לאחר ובהמשך להפירוש שישרש יעקב קאי על
גלוי שרש הנשמה שיהיה לעתיד לבא, כי ההמשכה
שעל-ידי קיום המצות עכשו (שבפסוק ישרש יעקב)
היא המשכת שרש הנשמה (פנ"ל סעיף א), ענינה של
ההמשכה הוא שתהיה לעתיד לבא בגלוי, יתלידון.

ו) וצריך להבין, דלפי באור הנ"ל, השיכות דקיום
המצות עכשו (פרוש השני) להגאלה (פרוש
הראשון) הוא בענין ד'ישרש יעקב, שענינה של המשכת
השרש עכשו הוא שההמשכה תהיה בגלוי, ומזה
שאומר במאמר (בתחלתו), עוד לפני שמעתיק התרגום
(ינתן) שהתרגום יונתן מפרש הפסוק על הגאלה, מוכן

בפסוק) להגאלה (פרוש הראשון) הוא בענין ד'ישרש יעקב,
כלומר שענינה הכוונה והמטרה של המשכת השרש עכשו לפני
הגאולה הוא שההמשכה תהיה בגלוי כבר עכשיו, לפני הגאולה
ומזה שאומר במאמר (בתחלתו), עוד לפני שמעתיק התרגום
ינתן) שהתרגום יונתן מפרש הפסוק על הגאלה, מוכן

בירור הגלות והחושך, ה'צמח צדק' אינו מביא במאמר כאן את הפרוש
שהבאים קאי על הירידה בגלות, כי כפי שהוסבר לעיל, מעלת
העבודה שבזמן הגלות היא בנוגע לברור של החושך והפיכתו
לאור שעל-ידי המצות, מה שאין-כן ההמשכה שעל-ידי
המצות היא יותר
בעבודה שבזמן הבית
(פנ"ל סעיף ג-ד).

וזהו גם הטעם מה
שהפירוש שישרש יעקב
קאי על קיום המצות
עכשו בא לאחר
ובהמשך להפירוש
שישרש יעקב קאי על
גלוי שרש הנשמה
שהיה לעתיד לבא,
למרות שמבחינת הזמנים הסדר
הפוך, כי ההמשכה שעל-
ידי קיום המצות עכשו
(שבפסוק ישרש יעקב)
היא המשכת שרש
הנשמה (פנ"ל סעיף א),
ענינה ומטרתה של
ההמשכה הוא שתהיה
לעתיד לבא בגלוי, יתלידון
שבלידה הוולד יוצא מהעלם אל
הגילוי וסדר הפירושים במאמר
הוא שתחילה בא הפירוש
המבאר את המטרה והכוונה
הפנימית (הגילוי וה'לידה' של
שורש הנשמה לעתיד לבוא)
ואחר כך בא הפירוש המבאר
כיצד משיגים את המטרה הזו -
על ידי קיום המצוות עכשיו.

ו) וצריך להבין, ועדיין סדר
הדברים במאמר דורש ביאור:
דלפי באור הנ"ל,
השיכות דקיום המצות
עכשו (פרוש השני

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

1 שְׁזָהוּ הפירוש שהכוונה על הגאולה (ולא הפירוש שהכוונה לזמן שלפני
2 הגאולה) הוא עֵקֶר הַפְּרוּשׁ, וּמִזֶּה מְשַׁמֵּעַ דָּזָה שֶׁהַפְּרוּשׁ שִׁישְׁרָשׁ
3 יַעֲקֹב קָאֵי עַל קִיּוֹם הַמִּצְוֹת עֲכָשׁוּ בָּא לְאַחֲרֵי וּבְהַמְשִׁיךְ
4 לְפִירוֹשׁ הַתְּרַגּוּם יוֹנְתָן הַמַּפְרֵשׁ אֶת הַפְּסוּק עַל הַגְּאוּלָּה, הוּא, לְפִי
5 שְׁקִיּוֹם הַמִּצְוֹת עֲכָשׁוּ בָּא
6 בְּהַמְשִׁיךְ לְכָלִּלוֹת עֲנִין 1
7 הַגְּאֻלָּה וְלֹא כַּמְשַׁמְעוֹת 2
8 הַדְּבָרִים שֶׁהַכוּנָה לַעֲכָשׁוּ, לְפִי 3
9 הַגְּאוּלָּה. 4
10 וַיֵּשׁ לֹאמֹר, שְׁלֹמֹעֲשָׁה אֵין 5
11 סְתִירָה בֵּין הַדְּבָרִים וְאִף שְׁכוּנוֹת 6
12 הַמֵּאמֵר לַהֲרִישׁ גַּם אֶת הַמַּעֲלָה 7
13 שֶׁבְּקִיּוֹם הַמִּצְוֹת עֲכָשׁוּ, מִכָּל 8
14 מְקוֹם וְנֹכַח וְרָאוּ לַתְּפוּחַ בְּפִירוֹשׁ 9
15 שֶׁהַפְּסוּק מְדַבֵּר עַל הַגְּאוּלָּה - 10
16 דָּזָה שְׁמִקְדִּים בְּמֵאמְרָם 11
17 הַפְּרוּשׁ שְׁקָאֵי עַל 12
18 הַגְּאֻלָּה, הוּא, כִּי כָּל 13
19 הָעֲנִינִים שֶׁבְּעוֹלָם נִמְשָׁכִים 14
20 מִהַתּוֹרָה, כְּלִשׁוֹן הַזֹּהָר לִגְבִי 15
21 בְּרִיאַת הָעוֹלָם שֶׁהַתּוֹרָה נִמְשָׁלָה 16
22 לַתְּכֵנִית שֶׁל בְּנֵי שֶׁהַבְּנָאֵי מִבֵּית 17
23 בֵּה וְכוּנָה אֶת הַבְּנִיין לְפִי 18
24 הַשְּׁרִטוּטִים שֶׁבַתְּכֵנִית וְכֵן 19
25 אֶסְתַּכַּל הַסֵּתֵכֵל הַקְּדוּשׁ-כְּרוּךְ 20
26 הוּא בְּאוֹרֵייתָא תְּתוּרָה וּבְרָא 21
27 עֲלֵמָא 37 וְכֹרֵא אֶת הָעוֹלָם, 22
28 וְעַל-יָדֵי שֶׁבַתְּוֹרָה 23
29 מִקְדִּימִים עֲנִין הַגְּאֻלָּה, 24
30 נִמְשָׁךְ כִּף גַּם בְּעוֹלָם 25
31 שֶׁהַגְּאֻלָּה תִּהְיֶה בְּהִקְדָּם 26
32 יוֹתֵר וְלֹכֵן מִקְדָּם אֲדַמּוּד 27
33 ה'צִמַּח צֶדֶק בְּמֵאמֵר אֶת הַפִּירוֹשׁ 28
34 שֶׁהַפְּסוּק מְדַבֵּר עַל הַגְּאוּלָּה, כִּי 29
35 הַקְּדָמָה הַגְּאוּלָּה בְּתוֹרָה גּוֹרֵמָה לַהֲקָדָמָה הַגְּאוּלָּה בְּעוֹלָם.

36 וְלַהּוֹסִיף, וַיֵּשׁ לַהּוֹסִיף בִּיאור בְּחִשְׁבּוֹת שֶׁל הַקְּדָמָה הַרְבֵּרִים עַל הַגְּאוּלָּה
37 בְּמֵאמֵר: דְּכֹאֲשֶׁר יְהוּדִי (וּמִכְּלִשְׁשֵׁן נְשִׂיא 38 נְשִׂיא הַדּוֹר שֶׁמַּעֲלָתוֹ
38 גְּדוּלָּה יוֹתֵר מֵאֲשֶׁר כָּל יְהוּדִי) חוֹשֵׁב עַל-דְּבָרֵי אֲוֵדוֹת עֲנִין טוֹב,
39 הַמִּחְשָׁבָה שֶׁלּוֹ פּוֹעֵלֶת וְגוֹרֵמָה שְׁפֵן יְהִיָּה בְּפִעֵל. כְּמֵאמֵר
40 ה'צִמַּח צֶדֶק' שֶׁנִּתְפָּרֵס עַל-יָדֵי כ"ק מו"ח אֲדַמּוּד 39
41 טְרַאכְט גוּט וְעוֹט זֵין גוּט חָשׁוּב טוֹב, וַיְהִי טוֹב, הִרִי שֶׁמַּחֲשָׁבָה טוֹבָה

42 וְחִיּוּבִית בְּכוּחָה לְהַשְׁפִּיעַ שֶׁאֵין כִּי יְהִי. וְסָפֵר כ"ק מו"ח אֲדַמּוּד 40
43 שֶׁה'צִמַּח צֶדֶק' אֲמַר מֵאֲמֵר זֶה לְאַחֲד הַחֲסִידִים שֶׁהִ' זָקוּק
44 לְבִרְכָּה מִיּוֹחֲדָת, וְעַל-יָדֵי מִחְשַׁבְתּוֹ הַטּוֹבָה וְהַחֲסִידִית שֶׁל הַחֲסִיד אִיו
45 גְּעוּוֹאֲרֵן גוּט אֵין נָהִיָּה טוֹב בְּפִעֵל.
46 וַיֵּשׁ לֹאמֹר, דָּזָה שְׁכ"ק
47 מו"ח אֲדַמּוּד הוֹסִיף
48 סְפּוֹר הַנ"ל וְלֹא הַסְּתַפֵּק רַק
49 בְּעֵצֶם הָאִמִּירָה "חָשׁוּב טוֹב,
50 יְהִיָּה טוֹב", הוּא כִּי עַל-יָדֵי
51 שְׁאָרֵע כֵּן בְּפִעֵל וְהַמַּחֲשָׁבָה
52 הַטּוֹבָה גְּרָמָה שִׁיחִיָּה טוֹב בְּפִעֵל,
53 בְּמִצִּיאוֹת, נִמְשָׁךְ זֶה גַּם
54 בְּגִשְׁמִיּוֹת. וְעַל-דֶּרֶךְ
55 הַיְדוּעָה 41 וּמֵבֹאֵר בְּדַבְּרֵי
56 הָרַשׁוּנִים (הַר"ן וְהַרְמַב"ן) דָּזָה
57 שֶׁהַנְּבִיאִים עָשׂוּ גַּם
58 פְּעֻלּוֹת (בְּגִשְׁמִיּוֹת)
59 בְּהִתְאַמֵּם לְנִבְיאוֹתָם וְכֹאֲשֶׁר
60 מִסֵּר לָהֶם הַקְּדוּשׁ-כְּרוּךְ-הוּא
61 נִבְוָה נֹאמֵר לָהֶם לַעֲשׂוֹת
62 פְּעוּלוֹת גִּשְׁמִיּוֹת מִסִּימּוֹת
63 בְּהִתְאַמֵּם לְתוֹכֵן הַנְּבִאוּהָ (וְזֹאת
64 לְמִירוֹת שֶׁתּוֹכֵן הַנְּבִאוּהָ הִיָּה עֲנִין
65 רֹחוּנִי וְהַפְּעוּלָה הַגִּשְׁמִיּוֹת הִיא רַק
66 מִשֵּׁל לְעִנִּין הָרֹחוּנִי וְלִכְאוּרָה לֹא
67 מוֹבֵן מִזֶּה הַצּוּרֵךְ וְהַתְּעוּלָּה
68 בְּפִעֻלָּה הַגִּשְׁמִיּוֹת), הוּא, כִּי
69 עַל-יָדֵי-זֶה הַפְּעוּלָה הַגִּשְׁמִיּוֹת
70 נִעֲשֶׂה נִגְרָם וְנִפְעַל הַקָּשָׁר
71 דְּהַנְּבִאוּהָ עִם (גִּשְׁמִיּוֹת)
72 הָעוֹלָם.
73 וַיֵּשׁ לֹאמֹר לְפִי זֶה גַּם בְּעִנִּינּוֹ,
74 דְּכֹאֲשֶׁר הַמִּחְשָׁבָה הַטּוֹבָה
75 בָּאָה בְּדַבְּרוֹר וּמִכְּלִשְׁשֵׁן
76 בְּמַעֲשֶׂה, הִיא פּוֹעֵלֶת עוֹד יוֹתֵר וְאֵם כֵּן מוֹבֵן גּוֹדֵל הַחֲשִׁיבוֹת
77 שֶׁבְּהַקְדָּמָה הַפִּירוֹשׁ שֶׁהַפְּסוּק מְדַבֵּר עַל הַגְּאוּלָּה וְעַד כִּמָּה בְּכוּחַ הַדְּבָרֵי לַפְּעוּל
78 לְקִירוֹב הַגְּאוּלָּה. וְעַל-אַחַת-כְּפֵמָה-וְכְּפֵמָה בְּנִדּוֹן דִּידֵן בְּנוֹשֵׂא שְׁלֹנוֹ,
79 דְּנוֹסָף לָזֶה שֶׁהַמִּחְשָׁבָה דְּה'צִמַּח צֶדֶק' (לְהַקְדִּים הַפְּרוּשׁ
80 שֶׁהַנְּבִיאִים יִשְׂרָשׁ יַעֲקֹב קָאֵי עַל הַגְּאֻלָּה) בָּאָה בְּכֵתֵב (מַעֲשֶׂה),
81 וְאֵם כֵּן יֵשׁ בֵּה מַעֲלָה לִגְבִי מַחֲשָׁבָה אוֹ דִּיבּוּר הִרִי הַמַּעֲשֶׂה הוּא גַּם חֵלֶק
82 בְּתוֹרָה וְהִרִי הַתּוֹרָה פּוֹעֵלֶת וּמַשְׁפִּיעָה בְּעוֹלָם, כִּנ"ל.

(37 ז"ב קסא, א"ב. 38) באגרות-קודש שבהערה הבאה: אמר החסיד, וואָס העלפט מיין טראַכטן, איר רבי זאָלט טראַכטן, אייער טראַכטן קען העלפן. (39) לקו"ד כרך א קנט, ב. אגרות-קודש אדמו"ר מוהריי"צ ח"ב ע' תקלו. (40) בארוכה בלקו"ד שם קנט, א ואליר. (41) דרשות הר"ן דרוש ב. וראה גם רמב"ן עה"פ לך לך יב, ו. לבוש על הרקטני לך לך שם.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

1 (ז) ויהי רצון, שְׁעַל־יְדֵי הַדְּבֹר בְּעֵנִינִים אֱלוֹ שֶׁל פְּעוּלוֹת הַקְּדָמָה
2 הגאולה יִמְהָרוּ וַיִּזְרְזוּ כָּל זֶה עוֹד יוֹתֵר בְּפֹעֵל, וּבִפְרָט עַל־יְדֵי
3 הָעֲבוּדָה דִּהְפַצַּת הַיְּהוּדוּת בְּכָלֵל וְהַפְצַת הַמַּעֲיִנוֹת בִּפְרָט⁴²,
4 שְׂזוּהִי הַכְּנָה קְרוּבָה לְקִיּוֹם הַיַּעֲוֵד⁴³ מְלֵאָה הָאָרֶץ דְּעָה אֶת
5 הַיְוִי בְּמִים לִים מְכַסִּים,

6 שיעור נבואי זה הוא סיום
7 וְחֹתָם סִפְרוֹ 'משנה תורה'
8 שֶׁל הַרְמַבְ"ם⁴⁴ (בַּעַל
9 הַהֲלֹלָא דְכ"ף
10 טַבַּת⁴⁵ שְׂבוּיִם כ"ף טַבַּת חל יום
11 הַסְתַּלְקוּתוֹ שֶׁל הַרְמַבְ"ם),
12 שְׁעֵנֶן זֶה תוֹכֵן הַפְּסוּק שְׁכַל
13 הַעוֹלָם כּוֹלוֹ יִהְיֶה מְלֵא בְּרַעַה אֶת
14 ה' כֶּשֶׁם שֶׁהַמִּים מְכַסִּים אֶת כָּל
15 הַיָּם קָשׁוּר גַּם עִם הַתַּחֲלָת סִפְרוֹ לִידַע שְׁיֵשׁ שֶׁם
16 סִפְרוֹ 'משנה תורה' הַרְמַבְ"ם
17 (יְסוּד הַיְסוּדוֹת וְעִמּוּד הַחֲכָמוֹת
18 - לִידַע שְׁיֵשׁ שֶׁם מַצִּי
19 רָאשׁוֹן, הֵינּוּ לְדַעַת אֶת ה'.
20 וְזֶה עֵנִין יִדְעַת ה' קָשׁוּר גַּם
21 עִם הַסִּפְר תַּנְיָא קְדִישָׁא
22 סִפְרוֹ שֶׁל אֲדָמוֹר הַזֶּקֶן
23 (בַּעַל הַהֲלֹלָא דְכ"ד
24 טַבַּת⁴⁶ שִׁיּוֹם הַסְתַּלְקוּתוֹ חל
25 בְּיוֹם כ"ד טַבַּת), בִּפְרָט⁴⁷ בַּסִּפְר
26 הַתַּנְיָא נִתְבָּאֵרוּ הָעֵנִינִים
27 דִּידְעַת הַשֵּׁם.
28 וַיְהִי־רָצוֹן שְׂזוּכּוֹתָם שֶׁל
29 בַּעֲלֵי הַהֲלֹלָא הַרְמַבְ"ם
30 וְאֲדָמוֹר הַזֶּקֶן שֶׁקִּבְּצוּ
31 וְלִקְטוּ בְּסִפְרֵיהֶם הַנִּלְ -
32 אֶת כָּל עֵנִינֵי הַתּוֹרָה -

(ז) ויהי רצון, שְׁעַל־יְדֵי הַדְּבֹר בְּעֵנִינִים אֱלוֹ יִמְהָרוּ
וַיִּזְרְזוּ כָּל זֶה עוֹד יוֹתֵר, וּבִפְרָט עַל־יְדֵי
הָעֲבוּדָה דִּהְפַצַּת הַיְּהוּדוּת בְּכָלֵל וְהַפְצַת הַמַּעֲיִנוֹת
בִּפְרָט⁴², שְׂזוּהִי הַכְּנָה קְרוּבָה לְקִיּוֹם הַיַּעֲוֵד⁴³ מְלֵאָה
הָאָרֶץ דְּעָה אֶת הַיְוִי בְּמִים לִים מְכַסִּים, סִיּוֹם וְחֹתָם
סִפְרוֹ שֶׁל הַרְמַבְ"ם⁴⁴ (בַּעַל הַהֲלֹלָא דְכ"ף טַבַּת⁴⁵),
שְׁעֵנֶן זֶה קָשׁוּר גַּם עִם הַתַּחֲלָת סִפְרוֹ לִידַע שְׁיֵשׁ שֶׁם
מַצִּי רָאשׁוֹן. וְזֶה קָשׁוּר גַּם עִם הַסִּפְר תַּנְיָא קְדִישָׁא סִפְרוֹ
שֶׁל אֲדָמוֹר הַזֶּקֶן (בַּעַל הַהֲלֹלָא דְכ"ד טַבַּת⁴⁶), בִּפְרָט⁴⁷
נִתְבָּאֵרוּ הָעֵנִינִים דִּידְעַת הַשֵּׁם. וַיְהִי־רָצוֹן שְׂזוּכּוֹתָם שֶׁל
בַּעֲלֵי הַהֲלֹלָא שֶׁקִּבְּצוּ וְלִקְטוּ בְּסִפְרֵיהֶם הַנִּלְ כָּל עֵנִינֵי
הַתּוֹרָה - סִפְר מִשְׁנֵה תּוֹרָה שֶׁמִּקְבֵּץ⁴⁸ כָּל הַהֲלָכוֹת
דְּנִגְלָה דְּתוֹרָה, וְסִפְר לְקוּטֵי אֲמָרִים (תַּנְיָא) הַמְּלַקֵּט כָּל
הָעֵנִינִים דְּפְנִימִיּוֹת הַתּוֹרָה, וְגַם הַסִּפְרִים 'תּוֹרָה אוֹר'
'וְלִקְוֵי תּוֹרָה' שֶׁבָּהֶם נִלְקְטוּ הַמֵּאֲמָרִים הָעֵקָרִיִּים⁴⁹ שֶׁל
אֲדָמוֹר הַזֶּקֶן כְּפִי שְׁנִסְדָּרוּ עַל־יְדֵי ה'צִמַּח צֶדֶק' - יְקָרֵב
וַיְמַהֵר עוֹד יוֹתֵר קִיּוֹם הַיַּעֲוֵד שֶׁבַּהֲפִטוּרָה⁵⁰ וְאַתָּם
תִּלְקְטוּ לְאַחַד אֶחָד בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, עַל־יְדֵי הַקֶּב"ה עֲצֻמוֹ⁵¹,
שֶׁבָּקְרוֹב מִמֶּשׁ יִלְקֹט הַקְּדוֹשׁ־בְּרוּךְ־הוּא
וַיֵּאסוּף אֶת פִּלְנוֹ, וְגִלָּף
פִּלְנוֹ יַחַד לְאַרְץ הַקְּדֹשׁ
(כְּמוֹ שֶׁתִּהְיֶה בְּהִרְחָבָה,
כְּמוֹכָה בַּתּוֹרָה שְׁלֵעֲתִיד לְבוֹא
יִרְחִיב ה' אֶלְקִידָא אֶת
גְּבֻלָּהּ⁵²) וְשֵׁם גּוּפָא - לִירוּשָׁלַיִם וּלְבֵית הַמִּקְדָּשׁ שֶׁיִּכְנֶה
בְּמַהֲרָה בְּיָמֵינוּ מִמֶּשׁ.

33 סִפְר מִשְׁנֵה תּוֹרָה לַהֲרַמְב"ם שֶׁמִּקְבֵּץ⁴⁸ וּמִלְקֹט אֶת כָּל הַהֲלָכוֹת
34 דְּנִגְלָה דְּתוֹרָה, וְסִפְר לְקוּטֵי אֲמָרִים (תַּנְיָא) לַאֲדָמוֹר הַזֶּקֶן
35 הַמְּלַקֵּט אֶת כָּל הָעֵנִינִים דְּפְנִימִיּוֹת הַתּוֹרָה, וְגַם הַסִּפְרִים
36 'תּוֹרָה אוֹר' (עַל בְּרָאשִׁית וּשְׁמוֹת וּמַגִּילָת אֶסְתֵּר) 'וְלִקְוֵי תּוֹרָה' (עַל
37 וִיקָרָא, כְּמוֹדֵבֵר, דְּבָרִים וּשִׁיר
38 הַשִּׁירִים) שֶׁבָּהֶם נִלְקְטוּ
39 הַמֵּאֲמָרִים הָעֵקָרִיִּים⁴⁹
40 וְהַיְסוּדִיִּים שֶׁל אֲדָמוֹר
41 הַזֶּקֶן כְּפִי שְׁנִסְדָּרוּ עַל־
42 יְדֵי ה'צִמַּח צֶדֶק' שֶׁלִּיקֹט
43 וּבָחַר אֶת הַמֵּאֲמָרִים שֶׁבַּסִּפְרִים
44 אֱלֹה מִתּוֹךְ מֵאֲמָרִים רַבִּים שֶׁל
45 אֲדָמוֹר הַזֶּקֶן וְסִידֵר אוֹתָם לְדַפּוֹס
46 - לִיקֹט וּקִיבּוּץ עֵנִינִים אֱלֹה
47 בַּתּוֹרָה יְקָרֵב וַיְמַהֵר עוֹד
48 יוֹתֵר קִיּוֹם הַיַּעֲוֵד
49 שֶׁבַּהֲפִטוּרָה⁵⁰ שֶׁל שַׁבַּת זו,
50 שַׁבַּת פְּרִשְׁתָּה שְׁמוֹת, אוֹדוֹת
51 הַגְּאוּלָּה הַשְּׁלִימָה - וְאַתָּם
52 תִּלְקְטוּ לְאַחַד אֶחָד בְּנֵי
53 יִשְׂרָאֵל, עַל־יְדֵי הַקֶּב"ה
54 עֲצֻמוֹ⁵¹, שֶׁבָּקְרוֹב מִמֶּשׁ
55 יִלְקֹט הַקְּדוֹשׁ־בְּרוּךְ־הוּא
56 וַיֵּאסוּף אֶת פִּלְנוֹ, וְגִלָּף
57 פִּלְנוֹ יַחַד לְאַרְץ הַקְּדֹשׁ
58 (כְּמוֹ שֶׁתִּהְיֶה בְּהִרְחָבָה,
59 כְּמוֹכָה בַּתּוֹרָה שְׁלֵעֲתִיד לְבוֹא
60 יִרְחִיב ה' אֶלְקִידָא אֶת
61 גְּבֻלָּהּ⁵²) וְשֵׁם בָּאָרֶץ הַקְּדוֹשׁ
62 גּוּפָא - נֶלֶךְ לִירוּשָׁלַיִם
63 וּלְבֵית הַמִּקְדָּשׁ שֶׁיִּכְנֶה
64 בְּמַהֲרָה בְּיָמֵינוּ מִמֶּשׁ.

(42) כמ"ש באגה"ק הידועה דהבעש"ט - נדפסה גם בכתר שם טוב בתחלתו. (43) ישעי' יא, ט. (44) שבשנת אמירת מאמר זה (תשמ"ח) סיום מחזור הרביעי דלימוד ספר הי"ד להרמב"ם (ג' פרקים ליום) ה' בכ"ד טבת, שמתברך משבת זה. (45) שם הגדולים להחיד"א מערכת גדולים ערך רמב"ם בסופו. וראה לקו"ש חכ"ו ע' 26 הע' 1. וש"נ. - שבשנת אמירת המאמר (תשמ"ח) חל למחרת ש"ק פ' שמות. (46) שמתברך משבת זה. ובפרט בשנה זו (תשי"ג) שהוא במוצש"ק - ראה לעיל הערה 1. (47) גם בחלק הראשון, אף שבעיקרו הוא עצות בעבודת ה' (הקדמת התניא ד, א), ובפרט בחלק השני שבו נתבארו הענינים דיחוד ואמונה. (48) כמ"ש הרמב"ם בהקדמתו לספרו משנה תורה. (49) כידוע שהמאמרים דתו"א ולקו"ת נלקטו מאלפיים מאמרים ("היום יום" י"ד אדר א'). (50) ישעי' כז, יב. (51) ראה רש"י עה"פ נצבים ל, ג. (52) ראה יב, כ ובספרי עה"פ. שופטים יט, ח ובפרש"י עה"פ.

בס"ד. משיחות שבת פרשת שמות, י"ט טבת ה'תשמ"ח.

- תרגום מאידית -

נולדוסיף, שבשנה זו מודגשת וכולטת השייכות יותר, כי א) על-פי השגחה פרטית נקבע הסיום דמחזור הרביעי בלימוד הרמב"ם (לפי החלוקה דג' פרקים ליום) – לימוד ההולך ומתפשט בכל תפוצות ישראל, ו"מנהג ישראל תורה הוא"¹³ – ליום כ"ד טבת, יום ההילולא דאדמו"ר הזקן. ב) ההסתלקות דאדמו"ר הזקן היתה "במוצאי-שבת קודש דשמות", שבשנה זו חל ביום ההסתלקות דהרמב"ם].

ב) השבת שממנו מתברכים ימי ההילולא הנ"ל הוא שבת פרשת שמות נובפרט על-פי הוראת בעל ההילולא¹⁴, שצריך "לחיות עם הזמן" עם פרשת השבוע – מכיון שהתוכן ד"מעשיו ותורתו ועבודתו" דהרמב"ם ואדמו"ר הזקן מרומזים בפרשת שמות¹⁵.

ג. ויובן בהקדמת הביאור בתוכן (וחדוש) דפרשת שמות - (התחלת ה)גאולה ממצרים:

בפרשיות הקודמות (בספר בראשית) מדובר אודות ירידת יוסף (ואחר-כך) יעקב ובניו לגלות מצרים. והגם שבפרשיות אלו נאמרה ההבטחה¹⁷ "ואלקים פקוד יפקוד אתכם והעלה אתכם מן הארץ הזאת גו'", וגם לפני-זה (לפני הירידה) הבטיח הקב"ה¹⁸ "ואנכי אעלך גם עלה" – הרי זה רק הבטחה שאחרי-כך תהיה הגאולה. אבל המצב שבהוה ובפועל בו מדובר בפרשיות האחרונות דספר בראשית, הרי היא ירידה לגלות מצרים.

מה-שאינ-כן בפרשת שמות, אף שבתחילת הפרשה¹⁹ מסופר אודות הגדלות וקושי הגלות ("ויעבדו מצרים את בני ישראל בפרך, וימררו את חייהם גו'"), מכל-מקום, מיד לאחר-זה²⁰ מסופרים

א. משבת זה ש"מיניה מתברכין כולוהו יומין"¹, מתברכים גם (ובעיקר) הימים המיוחדים, ימי סגולה, שבשבוע הבא – כ"ף טבת², יום ההילולא דהרמב"ם³, וכ"ד טבת, יום ההילולא דאדמו"ר הזקן⁴.

בנוגע ליום ההסתלקות מבאר אדמו"ר הזקן⁵ (בעל ההילולא דכ"ד טבת), שביום ההסתלקות של צדיק "כל מעשיו ותורתו ועבודתו אשר עבד כל ימי חייו"⁶ "מתגלה ומאיר בבחינת גילוי מלמעלה למטה". ופועל⁷ ישועות בקרב הארץ; וידוע ש"הימים האלה נזכרים ונעשים"⁸ ביום ההילולא בכל שנה ושנה⁹, ואדרבה – בכל שנה ניתוסף עליו והוספה¹⁰.

ומכיון ש"כולוהו יומין" דהשבוע, גם ימי ההילולא דכ"ף וכ"ד טבת, מתברכין מיום השבת שלפניהם – הרי מובן, שהברכה שימי ההילולא מקבלים מיום השבת היא יותר מהמעלה שיש בהם מצד עצמם.

ב. כל הענינים ומאורעות הרי הם בהשגחה פרטית¹¹ – ומזה מובן:

א) הקביעות דשני ימי ההילולא בשנה זו באותו שבוע, והברכה דשניהם מאותו השבת – הרי זה מצד הנקודה המשותפת שביניהם. וכמדובר פעם בארוכה¹² בנוגע לשייכות המיוחדת שבין הרמב"ם ואדמו"ר הזקן.

(1) זח"ב סג, ב. פח, א.

(2) ובפרט ש"כ"ף טבת בשנה זו חל במוצאי שבת (יום ראשון), ומובן שברכת שבת (בימי השבוע הבא) הוא ביתר שאת במוצאי שבת. נוסף לזה שהיום שהוא "ערב" יומא דפגרא וכיו"ב, מושפע מהיום שלמחרתו. ובפרט לאחר חצות, שלכן במנחה דערב יו"ט אין אומרים תחנון (או "צדקתך").

(3) שם הגדולים להחיד"א מערכת גדולים ערך רמב"ם בסופו. תולדות הרמב"ם (שנדפסו בשו"ת ברכת אברהם לר"א בן הרמב"ם) – מכת"ר ר' דוד הנגיד נכד הרמב"ם. סדר הדורות ד"א תתקנז. וראה לקו"ש חכ"ו ע' 26 הערה 1.

(4) "במוצש"ק דשמות כ"ג אור לכ"ד טבת" (לשון הצ"צ במענה לשון" בתחלתו. ובסוף פסקי דינים שלו בסופן). וראה בארוכה אגרות קודש אדהאמ"צ ע' רלז ואילך. "בית רבי" ח"א פכ"ב. ועוד.

(5) אגה"ק סי' כח (קמח, א).

(6) אגה"ק סי' ז"ך (קמו, א).

(7) תהלים עד, יב.

(8) אסתר ט, כח. וראה רמ"ז בס' תיקון שובבי"ם, הובא ונת' בס' לב דוד להחיד"א פכ"ט.

(9) כמובן ממנהגי יאריצייט מדי שנה בשנה ביום ההסתלקות.

(10) כי ביום ההילולא בכל שנה ושנה נתעלה בעל ההילולא לדרגא ועולם נעלים יותר – ראה לקו"ש שם ע' 329 הערה 15 (ועוד). וש"נ.

(11) כתר שם טוב בהוספות סק"ט ואילך. וש"נ.

(12) לקו"ש שם ע' 26 ואילך.

(13) שו"ע אדה"ז או"ח סו"ס קפ. סתצ"ד סט"ז. מנהגים ישרים מדורא ע' 153. ועוד.

(14) "היום יום" ב' חשוון. ס' השיחות תש"ב ע' 29 ואילך. (15) השייכות של הילולא דהרמב"ם ואדה"ז לפ' וארא – ראה לקו"ש שם ע' 1-30. השייכות של הילולא אדה"ז לפ' וארא – ראה לקו"ש ח"ו ע' 35 ואילך. חט"ז ע' 56. חכ"א ע' 52 ואילך. חכ"ו ע' 40 ואילך.

(16) ולהעיר מלשון הצ"צ (הנ"ל הערה 4) שהסתלקות אדה"ז היתה "במוצש"ק דשמות", שבזה מודגש השייכות לפ' שמות – נתבאר בלקו"ש חט"ז ע' 33 ואילך.

(17) ויחי נ, כד.

(18) ויגש מו, ד.

(19) א, גי"ד.

(20) ויתירה מזו, שגם הגזירה "אם בן הוא והמתן אותו גו'" הוא מצד זה שידעו שעתיד להוולד בן מושיען של ישראל (פרש"י פרשתנו א, טז). וע"פ המובא לקמן ס"ד – גם התחלת הסדרה שייכת לגאולה.

על-ידי-זה "קוראים" ומעוררים את עצם הנפש²⁸.

על-פי-זה תובן השייכות ד"שמות" לגאולה:

בזמן הגלות כוחות הנשמה הם במצב של התעלמות (ואז אין השגה אמיתית באלקות וחסר באמיתית הענין דאהבת ה', ויראת ה', וכיוצא בזה). ועד שלפעמים ההתעלמות שמצד הגלות היא כל כך, עד שבגילוי אין רואים חילוק בין יהודי לאינו-יהודי, להבדיל, שנמצא אצלו בגלות. וכפי שהיה בגלות מצרים, שבחיצוניות ובגילוי היו בני ישראל בכמה ענינים כמו המצריים להבדיל, ועד – ש"הללו עובדי עבודה זרה והללו עובדי עבודה זרה"³⁰.

אבל, גם במעמד ומצב דהעלם והסתר הגלות, הרי העצם דיהודי (נקודת היהדות) נשאר בשלימות. ועל-ידי-זה ש"לא שינו את שמם"³¹, שנקראים בשמותיהם (היהודיים) האמיתיים, "שמות בני ישראל" – מעוררים העצם של היהודי (הקשור עם העצם של הקב"ה כביכול), ועל-ידי-זה ממחרים ומביאים את הגאולה³¹.

ו. ובעומק יותר – שעל-ידי הגלות גופא באים (לאחר הגאולה) לעליה נעלית יותר מכפי שהיה לפני הגלות.

וגם ענין זה יובן על-פי המשל דלעיל דהתעוררות האדם מהתעלפותו היא על-ידי הקריאה בשמו:

כשמדברים למישהו בזמן שכל כוחותיו (שכל, מדות, רצון ותענוג) הם בגלוי – רואים מיד את עניניו הפרטיים. ובמילא, הרי זה מונע שיורגש העצם³².

מה-שאינ-כן כשקוראים בשמו כשהוא במצב של התעלפות, שאז כוחותיו הפרטיים אינם בגילוי – מורגש בזה (בקריאה זו) שקוראים לו עצמו.

וכמו כן הוא בנמשל:

בזמן שבית המקדש היה קיים, ועל-דרך-זה בזמן שלפני הירידה לגלות מצרים, מכיון שאז היו הכוחות הפרטיים דהנשמה בגילוי (השגה באלקות, אהבה ויראה וכו'), היתה עבודת ה' על-פי טעם ודעת³³ – ובמילא לא התבטא הקשר העצמי שבין יהודי להקב"ה, הבא מצד עצם הנשמה.

דשם הבעש"ט הוא ישראל (סה"מ תרס"ג (בהוספות) ע' רנא ואילך. לקר"ש ח"ב ע' 516. ועוד).

(30) ראה מכילתא בשלח יד, כח. שמו"ר פמ"ג, ח. זח"ב קע, ב. ועוד.

(31) ויק"ר פל"ב, ה. שהש"ר פ"ד, יב (א). ועוד.
(32) וכן הוא בנוגע לזה שמדברים אליו, שלחיתו מבין וכו' מה שמדברים – הדיבור, ואפילו כשקוראים את שמו, אינו מגיע להעצם שלו. משא"כ כשקוראין את שמו כשהוא בהתעלפות, זה מגיע לעצמותו, כנ"ל ס"ה.

(33) ראה תו"א פרשתנו נ, ג.

ענינים שהם קשורים לתחילת הגאולה: לידת משה רבינו, מושיען וגואלן של ישראל; ציווי השליחות מהקב"ה להוציא את בני ישראל מארץ מצרים²¹; וגם התחלת קיום השליחות – דיבור משה ואהרן לפרעה²² "כה אמר ה' אלקי ישראל שלח את עמי גו".

ד. והנה, מכיון שהתוכן דכל פרשה מרומז בשמה²³ – הרי מובן, שענין הגאולה (תוכן הפרשה) מרומז בשם הפרשה "שמות"²⁴.

[ולהוסיף, שהאמור לעיל (ש"שמות" מרמוז לגאולה) הוא על-דרך הכתוב במדרש (בתחילת הפרשה)²⁵: "ואלה שמות בני ישראל – על שם גאולת ישראל נזכרו כאן"]²⁶.

וצריך להבין: ענין השם הרי הוא לכאורה רק ענין חיצוני שאינו מורה (בגילוי²⁷) על תכונות האדם הנקרא בשם זה. [וכפי שרואים שישנם ריבוי אנשים החלוקים בתכונותיהם (שכל ומדות וכו') ואף-על-פי-כן יש להם אותו השם]²⁸. ואם כן מהו גודל העילוי ד"שמות", ועד שזה מרמוז על הגאולה?

ה. והביאור בזה, שאדרבה – היא הנותנת: זה גופא שהשם אינו מורה (בגילוי) על הכוחות והתכונות הפרטיות של האדם הנקרא בשם זה – הרי זה בגלל שהשם קשור לאדם עצמו, עצם האדם, שלמעלה מכוחות פרטיים.

כמובן גם מזה, שכשקוראים לאדם בשמו, גם כשהוא עסוק ביותר, פונה הוא "בכל עצמותו" לקורא אותו בשמו, כי על-ידי הקריאה בשמו "קוראים" (ומגלים) לא רק את כוחותיו הפרטיים, אלא אותו בעצמו, עצם האדם.

ויתירה מזה: גם כשהוא במצב של התעלפות רחמנא-ליצלן, שאז כל כוחותיו הפרטיים (וגם החיות הנמשכת בגוף) הם במצב של התעלמות, הרי אחת הסגולות לעוררו, היא על-ידי הקריאה בשמו²⁹. כי

(21) ג, ו ואילך.

(22) ה, א.

(23) ראה לקר"ש ח"ה ע' 58. ועוד.

(24) ולהעיר שגם כל הספר נקרא "ספר ואלה שמות שבו יצאו ישראל מאפילה לאורה" (ב"ר פ"ג, ה). ובלשון הרמב"ן (ס"פ פקודי) – "ספר הגאולה".

(25) שמו"ר פ"א, ה.

(26) דנוסף לזה שהגאולה ממצרים היתה "בשביל . . . שלא שינו את שמם, ראובן ושמעון נחתין ראובן ושמעון סלקין" (מדרש שבעה עשר 31) – הנה גם השמות עצמם (שנזכרו כאן) הם על שם גאולת ישראל.

(27) שהרי דוקא ר' מאיר הוה דייק בשמא (יומא פג, ב).

(28) ראה תו"א פרשתנו נ, ג. אוה"ת פרשתנו ע' קד. רד"ה ואלה שמות פר"ת. וראה לקו"ש חט"ז ע' 37. וש"נ.

(29) להעיר מסיפורי חסידים (בשם הצדיק הר"פ מקארעץ) בטעם

ואין צריך לומר הגמרא עצמה כו' שהם צריכין דעת רחבה כו' – ולכן "ראיתי לחבר דברים המתבדרים כו' בענין האסור והמותר והטמא והטהור עם שאר דיני התורה, כולם בלשון ברורה ודרך קצרה עד שתהא תורה שבעל פה כולה סדורה בפי הכל בלא קושיא ולא פירוק".

ולכאורה, כשלומדים ספר "משנה תורה" שבו העתיק הרמב"ם רק את ההלכות (שהוציא) מהגמרא "הבבליה והירושלמית וכו'", הרי אינו מועתק ו"חסר" לכאורה השכל (והתענוג) שיש בעת לימוד הגמרא "הבבליה והירושלמית" גופא?

- אבל באמת ישנה מעלה בלימוד ספר "משנה תורה" דהרמב"ם לגבי לימוד הגמרא "הבבליה והירושלמית": כי דוקא על-ידי-זה שבספר "משנה תורה" "השמיט" הרמב"ם את כל השקלא-וטריא וכו' ומביא רק את המסקנא, ההלכות – באים ומגיעים למדריגה נעלית יותר בתורה. וכמבואר בכמה מקומות⁴¹ שהשקלא-וטריא שבתורה היא חכמתו של הקב"ה, מה-שאין-כן ההלכות הן רצונו של הקב"ה, רצון שלמעלה מחכמה⁴².

וזוהי שייכותו של הרמב"ם (שספרו העיקרי הוא משנה תורה) לפרשת "שמות":

נתבאר לעיל בנוגע לשם, שאף שאינו מורה ומגלה תכונות פרטיות (שכל וכו'), מכל-מקום, הרי הוא קשור ל'עצם' – על-דרך-זה הוא גם בנוגע למשנה תורה דהרמב"ם, שדוקא על-ידי-זה שהעתיק בספרו רק את ההלכות, הרי על-ידי לימוד הספר "לוקחים" את ה'עצם' דתורה, כמו שהיא "שמותיו"⁴³ של הקב"ה⁴⁴, ועד לבחינת "שמו הגדול"⁴⁵.

דוקא בזמן הגלות, שאין השגה (אמיתית) באלקות "אותותינו לא ראינו גו' ולא אתנו יודע עד מה"³⁴ – הרי כל ענין בעבודת ה' שעושים אז, גם "דברים קטנים" כמו "לא שינו את שמם" (וכיוצא בזה) – מבטאים את הקשר העצמי שבין יהודי להקב"ה הבא מצד עצם הנשמה.

ולכן, בזמן הגאולה, שאז נתגלה עצם הנשמה שבאה לידי ביטוי בעבודה שבזמן הגלות, יתעלו ישראל למדריגה נעלית יותר, מכפי שהיו לפני הירידה לגלות.

ז. זהו גם אחד הביאורים בזה שדוקא לאחר ההקדמה דגלות מצרים ויציאת מצרים זכו ישראל למתן תורה ("בהוציאך את העם ממצרים תעבדון את האלקים על ההר הזה"³⁵) – הגם שעצם הענין דלימוד התורה היה גם לפני-זה אצל האבות³⁶:

שני ענינים הנ"ל שישנם אצל ישראל – (א) כוחות הפרטים (שכל כו'), (ב) עצם הנשמה – יש דוגמתם גם בתורה: (א) חכמת התורה שהיא חכמתו של הקב"ה ו(ב) עצם התורה (כפי שקשורה עם עצמותו של הקב"ה), מה שהתורה היא "שמותיו של הקב"ה"³⁷, ועד לבחינת "שמו הגדול"³⁸.

ולכן: לפני גלות מצרים, שאז האירו רק כוחות הנשמה (שכל כו') – גם התורה שלמדו אז היתה רק כפי שהיא חכמתו של הקב"ה; ועל-ידי ההקדמה דגלות מצרים ויציאת מצרים, שאז נתגלה עצם הנשמה – דוקא אז קיבלו עצם התורה³⁹, במתן תורה⁴⁰.

ח. על-פי כל הנ"ל תובן גם השייכות דהרמב"ם לפרשת שמות (ש"מינייה מתברכין" יום ההילולא שלו, וגם היום שבו יסיימו בעזרת-ה' לימוד ספרו (העיקרי) "משנה תורה"):

בהקדמתו לספר "משנה תורה" כותב הרמב"ם: "ובזמן הזה תקפו הצרות יתירות ודחקה השעה את הכל ואבדה חכמת חכמינו כו' לפיכך אותם הפירושים וההלכות והתשובות שחברו הגאונים כו' נתקשו בימינו ואין מבין עניניהם כראוי אלא מעט במספר,

(34) תהלים עד, ט.

(35) פרשתנו ג, יב.

(36) ראה יומא כח, ב. תנחומא ס"פ ויגש. ועוד.

(37) פתיחת הרמב"ן על התורה. וראה זח"ב פז, סע"א. יונת אלם פכ"ט.

(38) להעיר מהידוע שתומ"צ (דהאבות) שלפני מ"ת ריחות היו (שהש"ר פ"א, ג) – כי רק במ"ת ניתן העצם דתורה (לקו"ת במדבר יב, ג ואילך. נת' בלקו"ש ח"ה ע' 88. ועוד).

(39) ראה תו"א פרשתנו מט, ב. שם, ד, נ, סע"ב. אוה"ת שם ע' י ואילך. קג ואילך (כרך ז) ע' ב'תפג ואילך.

(40) שאז נתגלה בחי' שמו הגדול – תו"א ואוה"ת שם.

(41) ראה אוה"ת יתרו ע' תצז ואילך (וראה שם ע' תתצז). ד"ה וידבר אלקים תרכ"ז. המשך תרס"ו ע' תלא ואילך. ועוד.

(42) ראה אגה"ק סכ"ט (קנ, ב. ואילך).

(43) עפ"ז יש לומר הטעם שהרמב"ם חיבר ספרו דוקא בלשון הקודש, ולא הסכים לתרגמו בלשון ערבית (אף ששאר ספריו כתב הרמב"ם בעצמו בלשון ערבית!) – כי הוא בדוגמת לתושב"כ, שמותיו של הקב"ה, ויום תרגום התורה יונית קשה לישראל כיום שנעשה העגל (מס' סופרים פ"א ה"ז).

(44) ע"ד תושב"כ, תורת משה. ולהעיר ששמו של הרמב"ם הוא "משה", ע"ד ובדוגמת משה רבינו, וכפתגם הידוע "משה ועד משה לא קם כמשה" (שם הגדולים להחיד"א ערך ר' משה גאון. ובכ"מ. וראה אגרות קודש אדה"ז סו"ס לד), וכשם ש"תורה צוה לנו משה", כל התורה כולה, כן הוא בנוגע לתושב"כ כולה ע"י משה בן מיימון, כמ"ש בהקדמתו "לפיכך קראתי שם חיבור זה משנה תורה, לפי שאדם קורא בתורה שבכתב ואחר כך קורא בזה ויודע ממנו תורה שבעל פה כולה".

(45) שם הוי' שנתגלה בעת מ"ת (תו"א פרשתנו מט, ג ואילך), שם הנעצם (כ"מ הל' ע"ז פ"ב ה"ז). פרדס שער יט. מו"נ ח"א פס"א ואילך.

ישרה אשר הורנו מדרכיו כו"כ⁶¹, דהרמב"ם ואדמו"ר הזקן.

החל מלימוד תורתם, ובמיוחד – ספר הלכות שלהם: ספר "משנה תורה" להרמב"ם, ובפרט שבכ"ד טבת מסיימים מחזור הרביעי דלימוד הספר, ומתחילים הלימוד מחדש, הרי זה הזדמנות לכל אחד ואחד להצטרף ללימוד (וגם אלו שכבר משתתפים בזה – להוסיף בחיות חדש ובעומק יותר וכו'); ושולחן ערוך אדמו"ר הזקן.

וגם – ספרי חסידות של אדמו"ר הזקן, ספר התניא, "תורה אור", ו"לקוטי תורה" וכו'.

ו"גדול תלמוד שמביא לידי מעשה"⁶² – הוספה בקיום המצוות בהידור, וגם – בהפצת היהדות והמעיינות חוצה.

וכל זה נעשה הכנה קרובה לקיום היעוד (שבו מסיים וחותם הרמב"ם ספרו) "מלאה הארץ דעה את הוי' כמים לים מכסים"⁶³, בגאולה האמיתית והשלימה על-ידי משיח צדקנו, בקרוב ממש.

(61) אגה"ק סי' זך.

(62) קידושין מ, ב.

(63) ישע' יא, ט.

ויש לומר, שזהו גם הטעם הפנימי שספר "משנה תורה" להרמב"ם הוא באופן ש"כל הדינין גלויין לקטן ולגדול כו"כ⁴⁶ – דלא כ"הפירושים וההלכות והתשובות שחברו הגאונים" ש"אין מבין עניניהם כראוי אלא מעט במספר", ומכל-שכן "הגמרא עצמה הבבליה והירושלמית וכו' שהם צריכין דעת רחבה" – כי, מכיון שבספר "משנה תורה" ישנו (בגילוי) ה'עצם' של התורה, הרי זה שייך לכל אחד ואחד מישראל "לקטן ולגדול", כי ה'עצם' דתורה קשור לעצם הנשמה, שישנה בכל אחד ואחד מישראל.

יב. ויהי-רצון, שבעמדנו בשבת ש'מיניה מתברכין' ימי ההילולא דהרמב"ם ואדמו"ר הזקן, ועל-אחת-כמה-וכמה בימי ההילולא גופא, יקבל כל אחד ואחד החלטות טובות על מנת לקיימן בפועל, ללכת "בדרך

עיקרים מאמר ב' פכ"ח. וראה מקומות שבהערה (28), שהלכה הוא משם הוי', ו"הוי' עמו שהלכה כמותו" (סנהדרין צג, ב). למעלה משקו"ט שבתורה שהוא משם אלקים (ראה מקומות שבהערה (41). ולהעיר שהתחלת ספר הרמב"ם היא "יסוד היסודות ועמוד החכמות" ר"ת דשם הוי' (סדר הדורות ושם הגדולים שבהערה 3 – בשם ר' דוד הנגיד נכד הרמב"ם).
(46) לשון הרמב"ם בהקדמתו הנ"ל.

אגרות קודש

ב"ה, ח' טבת, תשי"ט

ברוקלין.

הרה"ח אי"א נו"נ רב פעלים מו"ה טובי' שי

שלום וברכה!

מאשר הנני קבלת מכתבו מא' טבת.

ובעת רצון יזכירו את כל אלה שכותב אודותם על הציון הקי' של כ"ק מו"ח אדמו"ר זצוקללה"ה נבג"מ זי"ע כאו"א להמצטרך לו מתאים לתוכן כתבו.

ותעמוד לו בכהנ"ל זכות התעסקותו בהפצת המעינות חוצה, וכמבואר במ"א אשר החוצה מתחיל למטה מחו"ב [דמוחין כשהן לעצמן] וכן מדרגא לדרגא עד חוצה במובן הכי פשוט, ואשרי חלקו אשר החוצה שלו, הם אברכי ישיבה, אבל לאידך גיסא זהו מוסיף בהאחריות, שהרי בהשפעה מתאימה עליהם יש לעשות מכאו"א טופח ע"מ להטפיה ולמשפיע בסביבתו במשך הזמן. ועיין תוספתא עדיות ספ"ג בגודל ענין דתלמידי תלמידיו, וק"ל. ויהי רצון שיתעסק בכל האמור מתוך שמחה וטוב לבב ובאופן דופרצת ימה וקדמה וצפונה ונגבה ועד לנחלה בלי מצרים.

בברכה לבשו"ט בכל האמור.

לקוטי שיחות פרשת שמות כרך טז

מתורגם ללשון הקודש

25 "ואשר⁸ לא ידע, עשה עצמו כאילו לא ידע". [רש"י מוסיף
26 על לשון הפסוק את וא"ו החיבור כדי להדגיש שהפירוש
27 "עשה עצמו כאילו לא ידע" הוא המשך לפירוש השני
28 "שנתחדשו גזירותיו", הסמוך להסבר זה]. לעומת זאת,
29 לפי הפירוש הראשון, גם משמעות המילים "אשר לא ידע"
30 היא כפשוטן.

31 (ג) גם את הקושי שקיים על הפירוש הראשון, "דלא
32 כתיב וימלוך", ניתן לתרץ: כוונת התורה אינה לספר כאן
33 את דברי ימיהם של מלכי מצרים, אלא את הקשור
34 לישראל, על סבלם מן הגזירות הקשות החדשות, ואין
35 חשיבות לפרטים של "וימת וימלוך", אלא חשובה
36 התוצאה שנבעה מכך לישראל, שהמלך קם נגד ישראל
37 בגזירות חדשות⁹ – "ויקם מלך חדש"¹⁰.

38 ולפיכך קרוב יותר הפירוש הראשון לפשוטו של מקרא.

ב.

רב - המילה, שמואל - הענין

39 לפי זה ניתן להבין שרש"י מציין את שמותיהם של
40 בעלי הדעות הללו – רב ושמואל [אשר, כמוסבר פעמים
41 רבות, רש"י מציין את שמו של בעל המאמר רק כאשר
42 עובדה זו מתרצת קושי העלול להתעורר בפירושו אצל
43 "תלמיד ממולח"], כי בכך מוסברת הסיבה למחלוקת.

44 [וכדי להבין זאת יש להקדים, שבפשוטו יש לסבור,
45 שבמחלוקת שבהן מציינת הגמרא את שמות בעלי
46 המאמרים, ואחר-כך אומר "חד אמר... וחד אמר...", הרי
47 הדיעה הראשונה שמובאת בגמרא¹¹ היא של האומר
48 הראשון, והשניה נאמרת על-ידי השני¹²].

א.

פרש"י: "ויקם מלך חדש"

1 מן הפסוק¹ "ויקם מלך חדש על מצרים אשר לא ידע
2 את יוסף" מצטט רש"י את המילים "ויקם מלך חדש",
3 ואומר "רב ושמואל. חד אמר חדש ממש וחד אמר
4 שנתחדשו גזירותיו".

5 פירוש רש"י זה מבוסס על הגמרא², ושם מוסבר
6 ההכרח והיתרון של כל אחד משני הפירושים: "מאן דאמר
7 חדש ממש, דכתיב חדש. ומאן דאמר שנתחדשו גזירותיו,
8 דלא כתיב וימת וימלוך". למרות שרש"י מפרש רק את
9 פשוטו של מקרא, הוא מביא את שני הפירושים, כי
10 ההכרח לכל אחד מהם בולט בפשט. בכך מובן מדוע
11 מצטט רש"י מן הפסוק גם את המילים "ויקם מלך"³,
12 על-אף שהוא מסביר רק את המילה "חדש", כי המילה
13 "ויקם" מחייבת את הפירוש השני ("דלא כתיב וימלוך"⁴),
14 והמילה "מלך" מחייבת את הפירוש הראשון.

15 אמנם, בכל אחד משני הפירושים יש יתרון מסוים,
16 המתרץ קושי שקיים בפירוש האחר, אך בכל זאת, כמוסבר
17 כמה פעמים, הפירוש הראשון קרוב יותר אל פשוטו של
18 מקרא⁵, מפני הסיבות הבאות:

19 (א) באופן פשוט סביר להניח שבמילה "חדש" הכוונה
20 היא "חדש ממש", ולא שמכיון שענינו של ה"מלך"⁶ הוא
21 גזירות, ממילא חידוש הגזירות הוא חידוש המלך.

22 (ב) לפי הפירוש השני – "שנתחדשו גזירותיו", מוכרחים
23 להסביר על המילים "אשר לא ידע", ש"עשה עצמו כאילו
24 לא ידע", כפי שמוסבר בגמרא⁷ וכפי שרש"י מדייק ואומר

(7) בסוטה הוא בסתמא "אשר לא ידע את יוסף דהוה דמי כמאן דלא ידע
לי' כלל", אבל בעירובין ובשמואל מפורש שהוא רק להמ"ד "שנתחדשו
גזירותיו". וראה לקמן בפנים ס"ט.
(8) כג"י ופ"י הרא"ם.

(9) להעיר שבחזקוני כאן ובחדא"ג סוטה שם מפרש כן למ"ד שנתחדשו
גזירותיו (שקם עליהם לחדש גזירות כד.).

(10) אבל מ"מ אי"ז פשוט כ"כ (שלכן הוצרך רש"י להביא פי' השני) שהרי
להפי' "חדש ממש" סו"ס מתאים יותר ע"פ פשט"מ הל' "וימלוך מלך חדש".
ובפרט שממשיך בהכתוב "על מצרים" ולא "על ישראל".

(11) ראה רדב"ז לרמב"ם הל' מעשר שני (פ"ו ה"ג): ב"פ"ק דביצה ר"י
ור"א ח"א בשני כיסים כו' ופסק רבנו כמ"ד בשני כיסים מחלוקת דא דסתמא
דמילתא כיון שהתלמוד הקדימו דברי ר"י הם". וראה שם עולם (להר"ר
מרגליות) בפתיחה פ"ח. ויש לתרץ.

(12) לכאורה יש להקשות ע"ז ממחלוקת הא' דעירובין שם: רב ושמואל
חד תני מעברין (בעי"ן) וחד תני מאברין (באל"ף), ובירושלמי שם (פ"ה ה"א)
מפורש: רב אמר מאברין ושמואל אמר מעברין. ומכיון שאפושי מחלוקת לא

(1) פרשתנו א, ח.

(2) עירובין נג, א. סוטה יא, א. וראה שמו"ר פ"א, ח. ועוד.

(3) ועפ"ז מובן שאין לפרש כבמשכיל לדוד כאן, שתרומתו מדייקים ל'
חדש שהול"ל מלך אחר כד.

(4) אבל בפשט"מ לא קשה שהול"ל "וימת (וימלוך)", דלמאי נפק"מ. וגם
אם ה"י נאמר "וימלוך" ה"י מובן שמלך "מלך חדש". ולא דמי להכתובים
בושלח לו, לג ואילך "וימת גו' וימלוך" כי שם מונה המלכים זה אחר זה
"וימת גו' וימלוך תחתיו". ולהעיר שבפרשתנו לפני"ז (פסוק ו') נאמר "וימת
יוסף גו' וכל הדור ההוא".

(5) כי פשוט שמה שמביא רש"י בסדר כזה הוא לא לפי שכן הוא סדרם
בגמרא, שהרי רש"י מפרש (ע"פ הסדר ד) פשוטן של כתובים, ובפרט בנדר"ד
שאינו כותב שמקורו מר"ל וכיו"ב.

גם אין לומר ששני הפירושים שים בפשוטו של מקרא ורק שאא"פ
לכותבם כאחת, כי אז הו"ל לרש"י להתחיל (כמו בכ"מ) פלגי בה רב ושמואל,
וכיו"ב.

(6) ראה פרש"י מקץ מא, מד.

1 במספר מחלוקות בין רב לשמואל המובאות בגמרא
2 לגבי פירושם של פסוקים, ובמיוחד בסגנון של "חד אמר"
3 "וחד אמר" – ניכרת שיטתו של כל אחד מהם:

4 הראשון – רב – מחשיב בעיקר את המילה, או המילים,
5 גם אם לפי עקרון זה אין תוכן העניין ברור, ואילו שמואל
6 מכריע לפי תוכן העניין¹³ שבפסוקים¹⁴, למרות שלפיו אין
7 פירוש המילים "חלק".

8 להלן דוגמאות לכך¹⁵:

9 (א) על הפסוק¹⁶, שנאמר על יוסף, "ויבא הביתה
10 לעשות מלאכתו", נאמר בגמרא¹⁷: "רב ושמואל. חד אמר:
11 לעשות מלאכתו ממש, וחד אמר: לעשות צרכיו נכנס";

12 הראשון מפרש "מלאכתו ממש" – לפי המשמעות
13 המילולית, אבל מהמשך העניין, "ואין איש מאנשי הבית שם
14 בבית", נראה, שהתורה באה להבהיר שב"מלאכתו"¹⁸
15 הכוונה היא למלאכה שדורשת "ואין איש..." ולכן "חד
16 אמר" שהכוונה היא "לעשות צרכיו". כלומר, לולא זאת
17 לא היה "ויבא הביתה" דוקא כאשר "אין איש מאנשי
18 הבית", לאחר שהיא כבר לפני כן אמרה "שכבה עמי",

מפשינן בין הבבלי והירושלמי (ובפרט בנדר"ד שבירושמי מפורש הוא,
משא"כ בבבלי), הרי צ"ל שגם להבבלי רב הוא האומר מאברין כו'. אבל עי'
ר"ח עירובין שם שמביא מירושלמי: רב תני מעברין ושמואל תני מאברין –
ולפי"ז מתאים להסדר שבבבלי*.

(13) ייש לקשר זה עם דעתם וסדרם בלימוד בכלל: ראה ב"ב (קמ"ה, ב):
אמר רב כו' כל ימי עני רעים זה בעל גמרא וטוב לב משתה תמיד זה בעל
משנה. ולאידך שמואל אמר אין שלום (זכר"ח, ח, יוד) זה הפורש מתלמוד
למשנה (חגיגה י"ד, א. ובפרש"י שם: טעם למשניות להבין כו' ואם יצא מהן
ונתן עסקו לגריסת המשנה כו' עיי"ש). ועל שמואל אמרו "טבא חדא פלפלתא
חריפתא ממלי צנא דקרי" (חגיגה שם. יומא פה, ב). וראה שו"ת חות יאיר
ס' צד ד"ה והא דק"ל כרב, דמשמע שחילוקם הוא דרב סיני ושמואל עוקר
הרים (חריף ומקשה).

(14) בשם עולם (אות ג' לח) מפרש שרב נקט בכ"מ פשוטו של מקרא,
ושמואל דורש, אבל ע"פ המבואר לקמן בפנים (ס"ח) לכאורה אין לפרש כן.
ראה לקמן הערה 60.

(15) הובאו כאן (בפנים) רק מהפלוגתות שהביא רש"י בפירושו עה"ת
(ומג"א) דעת שניהם או דיעה אחת (כדלקמן בפנים ס"ח). אמנם ככה יש
לפרש בעוד כמה וכמה מימרות דרב ושמואל גם בפלוגתא ממש וגם אלו
שאינם רק בפירוש הכתובים. ראה בהמובא בשם עולם שם אות לח.

(16) וישב לט, יא.

(17) סוטה לו, ב.

(18) שבכתוב זה, ולא רק בכדי לבאר המשך הסיפור בהכתובים. ולהעיר
מפרש"י שם ד"ה "ויהי כהיום הזה", ולא הביא בהד"ה גם התיבות "ואין איש
גר".

(19) להעיר מתוד"ה לעשות סוטה שם. אבל גם לפירוש התוס' היתרון
ב"מלאכתו ממש" הוא בכ"י ותיבה מלאכתו גופא (שהוא כפשוטו), ולהפי'

19 "דברה אל יוסף יום יום... לשכב אצלה..." ולכן מובן
20 שהוא נכנס כדי "לעשות צרכיו"¹⁹.

ג.

דוגמא נוספת – "מהודו ועד כוש"

21 (ב) על הפסוק שבמגילת אסתר "מהודו ועד כוש"
22 נאמר בגמרא²⁰: "רב ושמואל. חד אמר: הודו בסוף העולם
23 וכוש בסוף העולם, וחד אמר: הודו וכוש גבי הדדי הוו
24 קיימי, כשם שמלך על הודו וכוש, כך מלך מסוף העולם
25 ועד סופו²¹. כיוצא בדבר אתה אומר כי הוא רודה בכל
26 עבר הנהר מתפסח ועד עזה²² רב ושמואל..."²³.

27 אחד מפרש את המילה "עד" כפשוטה – מרחק, ולכן
28 פירוש הפסוק "מהודו ועד כוש" הוא מקצה אחד של
29 העולם ועד לקצה השני. אבל מן הנאמר בפסוק שלאחר-
30 מכן "שבע ועשרים ומאה מדינה", הכולל כבר את "כל
31 העולם כולו", הכרחי לומר, שב"מהודו ועד כוש" אין
32 הכוונה לפירוש הפשוט, מקצה אחד לאחר²⁴ (שאם כך, יש
33 כאן כפילות²⁵), ולכן "וחד אמר" שכוונת הפסוק היא
34 "כשם שמלך על הודו וכוש, כך מלך מסוף העולם ועד
35 סופו" – הדגשת מלכותו הגדולה²⁶.

"לעשות צרכיו כו'", הוא משום דהוציאו ב' ביאה "ויבא הביתה", שההכרח
אינו מפי' תיבת מלאכתו עצמה. וראה חז"ל שם. וראה באר יצחק בפרש"י
וישב שם, שגם מדבריו מוכח שההכרח לפי' "לעשות צרכיו כו'" הוא מתוכן
הכתובים.

(20) מגילה יא, א.

(21) כ"ה בגמרא. ובעי' "חד אמר הודו בתחלת העולם וכוש בסוף העולם
כו' כשם כו' כך מלך בכל העולם כולו".

(22) מ"א ה, ד. ופלוגתא זו הובאה ג"כ בסנהדרין כ, ב.

(23) ראה מנות הלוי בתחילתו שהביא מהר"ר משה ׳ תיבון ומדרש לקח
טוב, דלא פליגי במציאות ולכו"ע הודו וכוש כו' בהדי הדדי הוו. וראה הגהת
היעב"ץ מגילה שם.

(24) ראה חז"ל ג מגילה שם (ולדבריו הפלוגתא הוא לא מצד פירוש
הכתובים עצמם, ורק כיון שלמ"ד השני הודו וכוש גבי הדדי, א"כ ע"כ לאו
כמשמעו קאמר כו'). וראה טו"א מגילה שם ד"ה מכדי כתיב דלמ"ד גבי הדדי
קיימא וכשם שמלך כו' ודאי צ"ל קצו מדינה. וראה לקמן סוף הערה 26.

(25) אבל ראה טו"א שם דמאמר ר"ח בהמשך הגמרא שם "מכדי כתיב
מהודו ועד כוש שבע ועשרים ומאה מדינה ל"ל ש"מ לדרשא" הוא כי ס"ל
כמ"ד הודו בסוף העולם וכוש בסוף העולם כו'. אבל מ"מ מ"ד הנ"ל (רב)
בעצמו לא אמר זה.

(26) היינו שגודל ותוקף המלוכה שלו בכל העולם הי' כמו התוקף שעל
ב' מדינות זו אצל זו. וי"ל שזוהי כוונת רש"י בפירושו במגילה וסנהדרין שם
ד"ה "כשם שמלך כו'". וראה חז"ל ג סנהדרין שם "דוקט אלו ב' מקומות
כו'".

בהגהת הב"ח למגילה שם "דהא דלא פרש"י כלום על כשם שמלך מהודו
ועד כוש משום ולשם הוזכר מהודו ועד כוש תחלה ולא זו אף זו קאמר אבל
הכא הוזכר תפסח ועזה בסופו" כו'.

(* ואף שבירושמי שם מביא עוד ב' פלוגתות דרב ושמואל דרב תני באלף ושמואל בעין "רב אמר יאותו ושמואל אמר יעותו, רב (ראה שנינו נוסחאות לירושלמי שם) תני
אידרין ושמואל תני עידרין" – הרי בירושלמי ברכות (פ"ח ה"ז, ע"ז פ"א ה"ב) שגם שם מביא ג' פלוגתות ג"כ, מביא דרב אמר עידרין (בעין) ושמואל אידרין (באלף).

ד.

רב: - נמרוד; שמואל: - אמרפל

1 (ג) שתי המחלוקות שמובאות בגמרא²⁷ לפני המחלוקת לגבי "ויקם מלך חדש": "ויהי בימי אמרפל²⁸. רב ושמואל. חד אמר: נמרוד שמו, ולמה נקרא שמו אמרפל שאמר והפיל לאברהם אבינו בתוך כבשן האש, וחד אמר: אמרפל שמו, ולמה נקרא שמו נמרוד שהמריד את כל העולם כולו עליו במלכותו".

7 לפי המשמעות הפשוטה של המילים "וכוש ילד את נמרוד"²⁹, הרי נמרוד הוא כרוב שמות שבתורה, שאין צורך לחפש להם סיבה³⁰ –

10 וכאשר מגיעים ל"ויהי בימי אמרפל" ויודעים שמדובר כאן על נמרוד, ובכל זאת מכנה אותו התורה כאן בשם אחר³¹, מוכרחים לומר, שיש סיבה מיוחדת לשינוי השם, הנרמזת בשם החדש. ולכן, חד אמר "למה נקרא שמו אמרפל – שאמר והפיל לאברהם..."

15 אבל כאשר שמים לב לתוכן הפסוקים, שמיד לאחר "וכוש ילד את נמרוד" מספרת התורה על מרידתו בקב"ה³² – "הוא החל להיות גבור בארץ, הוא היה גבור ציד לפני ה'³³", הרי רואים, כפי ש"וחד אמר", שההרחבה בסיפור מסבירה את השם נמרוד, לעומת הפסוק "ויהי בימי אמרפל", ששם אין התורה מספרת עליו כפרט, ויוצא שזהו "שמו".

ה.

רב - שני בתים; שמואל - כפולה בזוגות

22 (ד) "מערת המכפלה"³⁴. רב ושמואל. חד אמר: שני

אבל – א) אי"ז כפי פשטות הגמרא "כשם שמלך מהדורו כו' כך מלך", בגמרא מפורש "כיוצא בדבר אתה אומר" ובאותה הלשון "כשם שמלך כו' כך מלך כו'". והטעם שפירש רש"י רק הפלוגתא הב' י"ל בפשטות: כיון שבהכתוב במלכים נאמר "וכי הוא רודה בכל עבר הנהר" מתפסח ועד עזה, שמשמעו שזהו הפ' דעבר הנהר (משא"כ בנוד"ד). וראה לשון רש"י מגילה שם "וה"ק כו' כמו מתפסח ועד עזה" (ובסנהדרין: "וה"ק קרא... כמתפסח כו'") שמפרש זה בלשון הכתוב.

אבל להעיר (ע"ד כהנ"ל) שבמחלוקת דהדורו וכוש לא הובא בגמ' המשך הכתוב "שבע ועשרים ומאה מדינה" (משא"כ בהכתוב "כי הוא רודה גו'"). וראה מנות הלוי בתחילתו ד"ה "והנראה אלי". ושם, דלכ"ע שבע ועשרים ומאה מדינה לא הו' כל העולם.

(27) בעירובין שם.

(28) לך יד, א.

(29) נח יוד, ח.

(30) ראה ראב"ע נח שם: אל תבקש טעם לכל השמות כו'. ולהעיר שדרך הפשט של הראב"ע הוא שמפרש פירוש הפשוט של המלות.

(31) ראה רא"ם בפרש"י לך שם.

(32) וגם דנמנו בכ' בפ"ע ובאריכות, לא עם שאר אחיו (חזקוני נח שם).

(33) ראה פרש"י שם. וראה חדא"ג עירובין שם. אבל ראה ראב"ע שם.

(34) ח"ש כג, ט.

בתים זה לפנים מזה, וחד אמר: בית ועליה על גביו, בשלמא למאן דאמר זה על גב זה – היינו מכפלה אלא למאן דאמר ב' בתים זה לפנים מזה – מאי מכפלה? – שכפולה בזוגות".

26 גם כאן הולכים הם לשיטתם: לפי המשמעות הפשוטה של הביטוי "מערת המכפלה" – מערה אחת המכילה בתוכה כפילויות – מתאים הפירוש "כפולה בזוגות" (קברים "כפולים"³⁵), יותר מאשר הפירוש "בית ועליה על גביו" (במיוחד מפני שבשתי מערות, זו מעל זו באדמה, אין העליונה גבוהה מן התחתונה כמו "עליה" על-גבי "בית"). ולפיכך, חד אמר "שני בתים זה לפנים מזה"³⁶, שכפולה בזוגות".

34 אבל לפי תוכן הפסוקים, קשה להבין פירוש זה – ("בתים זה לפנים מזה"³⁷), שכפולה בזוגות" – כי דברי אברהם היו כבקשה³⁸: "וישתחו לעם הארץ.. וידבר.. אם יש את נפשכם (ומה הוא מבקש) לקבור את מתי (בלשון יחיד) מלפני" (כדי להקל בצער), וכיצד מתאים להסביר שהוא מבקש "ויתן לי... המכפלה" – שמונה קברים³⁹? !

ו.

המחלוקת לגבי "מלך חדש" - לשיטתם

41 לפי כל האמור לעיל, אפשר להסביר בענייננו: לכאורה, יש להבין, מדוע הקדימה התורה ואמרה "ויקם מלך חדש על מצרים...", ולא התחילה (מיד לאחר "ובני ישראל פרו וישרצו וירבו ויעצמו..." ולכן) "ויאמר (מלך מצרים) אל עמו הנה עם בני ישראל רב ועצום ממנו הבה נתחכמה לו" – מדוע חשוב אם היה זה "מלך חדש" אם לאו?

(35) כפי הגו"א בפרש"י ח"ש שם.

(36) אבל בכ"ז הפי' "בית ועלי ע"ג" הולם יותר, בתוכנה של "מכפלה",

מהפי' (שה"כפולה" הוא רק מטעם) "בית לפנים מבית", כפרש"י עירובין שם.

(37) להעיר שהראב"ע בחיי שרה שם (שמפרש פי' המלות – ראה לעיל

הערה 30) פי' "מערה בתוך מערה" (כפי הא' זה לפנים מזה). וראה לקו"ש

[המתורגם] ח"ה ע' 106 שע"ד הפשט לכאורה מתאים יותר לפרש שמכפלה

(היינו דבר אחד שיש בו כפילות) הוא "זה לפנים מזה" שאז שייכים הם אחד

להשני בזה שא"א להכנס להמערה הפנימית כ"א ע"י החיצונית, משא"כ

במערה ע"ג מערה (כנ"ל בפנים).

אבל ראה גירסת הרא"ם בח"ש שם ובתו"ח עירובין שם "אלא שכפולה

בזוגות" והיינו שהדר ב' מהפי' "שני בתים זה לפנים מזה".

(38) כג, ז, ח.

(39) ולהעיר שגם להפי' ב' בתים זה לפנים מזה" קשה המשך הכתוב

"אשר בקצה שדהו", כי – א) א"א ששניהם יהיו בקצה שדה, ב) מדגיש

שטח גדול, היפך כוונת אברהם להקטין ערך המערה.

ולאידך: אם נפרש שכפולה בזוגות כפשוטו (לא קברים הראויים לזוגות,

כ"א) אדם וחיה כו' (כהמשך הגמרא בעירובין שם, וכ"מ מפרש"י שם ד"ה

שכפולה) קשה, שהרי בני חת כו' לא ידעו מזה.

וראה בכל הנ"ל (ע"ד ב' הפירושים וכו' במערת המכפלה) לקו"ש שם

ע' 105 ואל"ך, ביאור הפרש"י.

ז.

”ויטע אשל”

לפי זה אפשר להסביר מחלוקת נוספת שמביא רש”י
בפירושו על התורה בשם רב ושמואל (למרות שלפי
גירסתנו בגמרא⁴² ובמדרש⁴³ זוהי מחלוקת בין חכמים
אחרים)⁴⁴:

בפסוק⁴⁵ ”ויטע אשל בכאר שבע” מסביר רש”י את
המילה ”אשל” – ”רב ושמואל. חד אמר: פרס להביא
ממנו פירות לאורחים בסעודה, וחד אמר: פונדק לאכסניא
ובו כל מיני מאכל”⁴⁶ ומצינו לשון נטיעה באהלים
שנאמר...”.

לפי המשמעות הפשוטה של המילים ”ויטע אשל”, יש
להסביר שזהו פרס של פירות⁴⁷, כשיטת ”חד אמר”. אבל
”וחד אמר” לפי שיטתו, שלפי תוכן הפסוק ”ויטע אשל
בכאר שבע ויקרא בשם ה’ אל-עולם” (כפי שמסביר
רש”י: ”על-ידי אותו אשל נקרא שמו של הקב”ה...”⁴⁸),
סביר יותר לומר, שאין מדובר על עצי פרי, אלא על
”פונדק לאכסניא”, ששהו בו זמן מה⁴⁹, ושהיו בו ”כל מיני
מאכל”⁵⁰, כדי לעורר את העוברים-והשבים לברך את
הקב”ה⁵¹ על כל הטובות הללו⁵² (וזאת, גם אם לפי זה לא
פשוטה כל-כך משמעות המילה ”ויטע”, ומזדקקים
להוכחה שמילה זו נאמרת גם לגבי ”אהל” – ”מצינו לשון
נטיעה באהלים...”⁵³).

ח.

ציון השמות על-ידי רש”י

כל זאת לגבי דברי הגמרא והמדרש על שיטות רב

1 ההסבר הפשוט לכך הוא: עשויה להתעורר התמיהה –
2 כיצד ייתכן שפרעה יגזור גזירות רעות על יוסף ובניו לאחר
3 כל הטובות שעשה יוסף לו ולא רק מצרים⁴⁰? והתורה רוצה
4 ליישב תמיהה זו, ומספרת ”ויקם מלך חדש על מצרים
5 אשר לא ידע את יוסף”.

6 בקשר לכך מציין רש”י את שמות בעלי המאמרים, רב
7 ושמואל, כי על-ידי כך מובן יותר ההבדל בין הדעות, לפי
8 שיטותיהם של רב ושמואל:

9 חד אמר לשיטתו, והסביר את המילים ”ויקם מלך
10 חדש... אשר לא ידע את יוסף” כפשוטם: המלך החדש לא
11 הכיר את יוסף, ולפיכך הוא גזר גזירות אלו.

12 אבל לפי תוכן הפסוקים בכלל לא מובן: גם בהיותו מלך
13 חדש, בודאי שמע על מעשי יוסף, אשר הציל את מצרים
14 כולה בדור הקודם⁴¹? ובמיוחד כאשר הוא גזר גזירה זו
15 ביחד עם המצרים – ”ויאמר אל עמו... הבה נתחכמה לו”
16 – שבודאי היו ביניהם אנשים אשר ניצלו על-ידי יוסף,
17 ויש, אפוא, בכל אופן הכרח לפרש שהכוונה ב”לא ידע”
18 היא ”עשה עצמו כאילו לא ידע”;

19 לכן: ”וחד אמר”, שפסוק זה איננו מאמר מוסגר (כפי
20 הדעה הראשונה, שהפסוק מסביר כיצד ייתכן שפרעה גזר
21 גזירות כאלו), אלא הוא בא להדגיש את רשעותו הגדולה
22 של פרעה, בהתאם לתוכן הפסוקים שבהמשך, אשר ”עשה
23 עצמו כאילו לא ידע” (גם אם לפי פירוש זה אין מוסברות
24 המילים ”מלך חדש” כמשמעותן הפשוטה, אלא
25 ”שנתחדשו גזירותיו”).

(40) להעיר מרדע רבנן בשמו”ר כאן (אמר להם שוטים אתם כו’).

(41) ועוד: כמה דברים שהיו גם בזמן לאח”כ – ראה ויגש מז, כ ואילך:
ויקם יוסף את כל אדמת מצרים לפרעה גו’ ואת העם העביר גו’ לחק עד היום
הזה גו’ לפרעה לחומש גו’.

(42) סוטה יוד, סע”א.

(43) ב”ר ספנ”ד.

(44) ר’ יהודה ור’ נחמי. וראה לקמן הערה 52.

(45) וירא כא, לג.

(46) בדפוסים שלפנינו ”כל מיני פירות”. וכ”ה בחדא”ג סוטה שם מפרש”י.
אבל בדפוס ראשון ושני וכו”כ מכת”י רש”י ”מאכל”. ומש”כ בחדא”ג שלפי
פרש”י כאן ”ובו כל מיני פירות... ניהא טפי דאין אשל יוצא ממשמעו שהוא
לשון אילן”, צ”ע, דהרי ממשיך ברש”י ”ומצינו לשון נטיעה באוהלים” וא”כ
אין צורך לפרש ששאל הוא אילן כפשוטו.

(47) בת”א: ונציב איזנא, ועד”ז בראב”ע. ובתיב”ע (ועד”ז הוא בת”י)
”ונציב פרסא וכו’ ואתקין בגוי מיכלא ומשקיא וכו’”.

(48) דמשמע שזהו לכל הפירושים. וכ”מ בסוטה שם, ראה חדא”ג שם.
ובכ”ר שם ”על דעת” דר”ג דאמר אשל פונדק אברהם ה’ מקבל כו’”. אבל
ביפ”ת שם ”גם לדעת דאמר פרס כו’ רק עד”ר ר”ג... יכונן הדברים טפי כו’”
וכן מוכח בסוטה שם כמ”ש ביפ”ת.

(49) בסוטה שם בפרש”י ”פונדק – ללון שם אורחים (וממשיך) ולשון אשל
נוטריקן הוא אכילה שתי” לר”י כו’”.

(50) בב”ר שם: אשל פונדק שאל מה תשאל עיגולא קופר חמר ביעין.
וראה לשון רש”י שבהערה שלפניו.

(51) אף שגם להמ”ד פרס כתב רש”י ”להביא ממנו פירות לאורחים
בסעודה”, הרי פרש”י ”ע”י אותו אשל נקרא שמו של הקב”ה כו’”, ולמ”ד
פרס פי’ ”ויטע אשל” הוא שנטע פרס כו’.

(52) ביאור הנ”ל י”ל גם בגמרא. אבל עפ”ז צ”ע השייכות לבעלי המאמר
ר”י ור”ג (ובפרט שבכ”ר שם מפורש שר”י אמר פרס ור”ג אמר פונדק), שהרי
נתבאר כמ”פ (בביאור פרש”י עקב יא, ו. האזינו לב, מג) שזהו גם חילוק
השיטות דר”י ור”ג, אלא בהיפך שר”ג מפרש פשוטן של המלות, ור”י –
בהתאמה לכללות תוכן המדובר. ראה לקו”ש [המתורגם] ח”ה ע’ 263.

ועפ”ז י”ל שלכן הביא רש”י בהפסוק ויטע אשל רב ושמואל ולא הגירסא
הנפוצה בגמרא שלפנינו ובכ”ר ר”י ור”ג, כי לפ”ז הרי מוחלפת שיטתם בכ”י
הכתובים. וראה לקו”ש שם ע’ 267 (ובהערה 28) עוד שיטה במחלוקת ר”י
ור”ג.

(53) עפ”ז יש לבאר גם המחלוקת (ב”ב ג, סע”א) בהכתוב (חגי ב, ט)
”גדול יהי כבוד הבית הזה האחרון מן הראשון רב ושמואל ואמרי לה ר”י
ור”א חד אמר בבנין וחי”א בשנים”: ד”בנין” הרי זה פירוש הפשוט דתיבת
”גדול” דקרא. אבל מצד תוכן הכתוב ”כבוד הבית הזה גו’ אמר ה’ צבאות
וגו’” הרי ”גדול” בשנים הוא ענין של כבוד (בשייכות ל”ה” צבאות) יותר
מגדלות הבנין. ועפ”ז מובן מה שבחר רש”י (בכחי שם) בהדעה רב ושמואל
חד אמר כו’.

שמותיהם של רב ושמואל, אין הוא עושה זאת כדי להסביר שהם הולכים לפי שיטתם, כדלעיל, אלא שיש כאן שיטה השייכת רק למקומות אלו, או כדי לתרץ קושיא העשויה להתעורר במקום זה על-ידי "תלמיד ממולח".

ט.

הגזירה נבעה מרשעות פרעה

ההסבר לכך בעניינו הוא: בפשטות מציין הפסוק "ויקם מלך חדש..." שהסיבה ל"הבה נתחכמה לו..." היא רשעות מלך מצרים, כי גם לפי הדעה "חדש ממש" אי-אפשר לומר שהכוונה ב"לא ידע את יוסף" היא, שהוא לא שמע על יוסף ומעשיו⁶³, שהציל את מצרים כולה, כדלעיל⁶⁴.

ואפילו "בן חמש למקרא" מבין שלחששו "הנה עם בני ישראל... פן ירבה... ונלחם בנו..." אין כל יסוד, כי אין טבעם של בני אדם⁶⁵ לשלם ברעה תחת טובה,

כפי אשר למדנו קודם לגבי אברהם ואבימלך⁶⁶ שמפני הטובה שעשה אבימלך לאברהם, באומרו "הנה ארצי לפניך"⁶⁷, נשבע אברהם לעשות חסד וטוב לאבימלך וגם "לניני ולנכדי... ועם הארץ".

וכך גם בעניינו: בני ישראל ידעו על יחסו הטוב של פרעה מלך מצרים אל יוסף ואל בני ישראל – בהוציאו את יוסף מבית-הסוהר ובמנותו אותו למשנה למלך, אשר "ובלעדיך לא ירים איש את ידו ואת רגלו"⁶⁸, ובהרשותו לבני ישראל להתיישב במיטב הארץ, בארץ גושן⁶⁹ – ולכן מובן, שמלך מצרים ועמו הבינו שבני ישראל לא ישלמו

1 ושמואל, אבל, לגבי פירוש רש"י על התורה, קשה לקבל
2 שזוהי הסיבה שבגללה מציין רש"י את שמותיהם של רב
3 ושמואל (כדי להסביר, שהם הולכים לפי שיטתם), כי אם
4 כך, היה רש"י צריך להזכיר את שמותיהם בכל מקום שבו
5 הוא מביא אחת משיטותיהם.

6 ואילו אנו מוצאים, שרק בחלק מן המקומות הנ"ל
7 אומר רש"י "רב ושמואל. חד אמר... וחד אמר...": בפסוק
8 "ויבא הביתה לעשות מלאכתו", ובפרשתנו. ולעומת זאת
9 בשאר המקומות אין הדבר כך, אלא:

10 (א) בפרשת נח על הפסוק "להיות גבור" לגבי נמרוד,
11 מפרש רש"י "להמריד כל העולם על הקב"ה". מקור
12 החידוש (שלא כפשוטו של מקרא לגבי ביטויי הגבורה),
13 שמשמעות "גבור" כאן היא "להמריד"⁵⁴ הוא בשם
14 נמרוד⁵⁵, ובפרשת לך-לך הוא אומר על "אמרפל", ש"הוא
15 נמרוד שאמר לאברהם פול לתוך כבשן האש"⁵⁶ (כלומר,
16 "נמרוד שמו")⁵⁷ – ואין הוא מציין שדברים אלו אמר רב,
17 ואלו – שמואל.

18 (ב) על הפסוק "מערת המכפלה" מביא רש"י את שתי
19 הדעות ביחד – "בית ועליה על גביו, דבר אחר: שכפולה
20 בזוגות"⁵⁸, ואינו אומר "רב ושמואל. חד אמר..."⁵⁹.

21 (ג) בפירושו למגילת אסתר מפרש רש"י את פשוטו של
22 מקרא כדעתו של "וחד אמר"⁶⁰ ואינו מציין כלל את דבריו
23 של "חד אמר"⁶¹, וכן אינו מציין את שמו של בעל המאמר
24 – שמואל⁶².

25 הכרחי, איפוא, לומר, שבמקומות שרש"י מזכיר את

רק דיעה הב' (של שמואל) מבלי להקדים "רבותינו דרשו" וכיו"ב. וכן הביא הפי' בנמרוד בפשט"מ. משא"כ ע"פ המבואר לעיל בפנים הרי גם אופן הלימוד דשמואל – פשטות תוכן הכתוב (או של הענין) – הוא גם בפשט"מ דרש"י.

(61) דפשיטא שאין לומר דרש"י פי' כדעה זו במג"א כיון דסתם כוונת' באסתר רבה (פ"א, ד) כמו שכתב בש"ח למג"א שם – דהרי רש"י מפרש פשט"מ ולא מעתיק דברי רז"ל.

(62) בדוחק י"ל שרש"י לא העתיק במקומות הנ"ל רב ושמואל, כי ס"ל שמחלקותם בהנ"ל אינה שייכות לשיטתם בדרך לימוד הכתובים וכו'.

(63) ראה משכיל לדוד כאן בפי' השני שמלשון רש"י משמע שעשה עצמו כאילו לא ידע אתי' גם לפי' הא', אבל ההסברה שלו תביט "חדש" בפרש"י אינה ע"ד הפשט. וראה עץ יוסף לע"י סוטה שם.

(64) ראה שמו"ר שם (תנחומא כאן ה) עד עכשיו משלהם אנו אוכלים והאין נזדווג להם אילולי יוסף לא היינו חיים. וראה זח"ב (ז, א) אשר לא ידע את יוסף כו'. לק"ט ומדרש הגדול כאן.

(65) ראה מקץ מד, ד. ולהעיר מפרש"י נח יא, ה.

(66) וירא כא, כג.

(67) פרש"י שם.

(68) מקץ מא, מד.

(69) ויגש מז, ו. יא.

(54) ובבראשית ו, ד, דפרש"י "הגבורים, להמריד במקום" כי בא בקשר ל"הנפילים", "וגם אח"כ "אנשי השם" – עיי"ש בפרש"י.

(55) ובפסוק ט' שם פרש"י "ומטען למרוד במקום כו'", "ומתכוון למרוד בו כו'".

(56) וראה מפרשי רש"י בפ' נח ולך שם.

(57) ואין להקשות דלפ"ז פי' רש"י דלא כב' הדיעות בפשט"מ (שב' השמות יש עליהם טעם) – כי מצינו עד"ז בכ"מ בפשט"מ, ולדוגמא: בשם יעקב, שהוא מטעם ע"ש וידו אוחות בעקב עשו גו' (תולדות כה, כו ובפרש"י. ובפרש"י וישלח לב, כט: יעקב כו' שהברכות באו לך בעקבה ורמי'); ישראל כי שרית עם אלקים ואנשים (וישלח שם ובפרש"י. וראה פרש"י וישלח לה, יוד). וראה לך יז, ה ובפרש"י (בשם אברהם ואברהם). שם, טו ובפרש"י (בשם שרי שרה).

(58) ביאור פרש"י זה ע"ד הפשט ראה בארוכה לקו"ש ח"ה שיחה ב' לפ' ח"ש.

(59) אבל ע"פ מה שנתבאר בלקו"ש שם שכוונת רש"י "בית ועלי' ע"ג" הוא לא כפי' הגמרא, מובן שאין זה שייך כ"כ לשיטה הנ"ל דרב ושמואל בדרשת הכתוב. וראה שם ע' 110 דהפי' הפשוט ד"מכפלה" אינו מתאים להפי' "כפולה בזוגות".

(60) שמוה מובן דלכאורה אין לפרש מחלוקת רב ושמואל (כב"ש עולם" שבערה 14) שרב מפרש פשוטן של כתובים ושמואל דורש, דהרי רש"י מפרש לכל לראש פשוטו של מקרא (כדברי רש"י בכ"מ) והביא שם בפשט"מ

1 תחת זאת רעה, גם בדור אחר. ברור, איפוא, שחששו "פן
2 ירבה..." היה תירוץ בלבד, והגזירה נבעה מרשעות.
3 אך על כך מתעוררת שאלה: במה התבטאה עיקר
4 רשעותו של פרעה – בעניינים שבין אדם למקום, או בין
5 אדם לחבירו? דבר זה נרמז בכך שרש"י מציין שאלה הן
6 דיעותיהם של רב ושמואל, כפי שיוסבר להלן.

י.

רב - "איסורי"; שמואל - "ממונא"

7 נאמר בגמרא⁷⁰: ההלכה נקבעת "כרב באיסורי
8 וכשמואל בדיני (בממונא)". ה"ראשונים"⁷¹ מסבירים
9 שהסיבה לכך היא, שאמנם, גם רב פסק בענייני ממונות,
10 וגם שמואל עסק בענייני איסור והיתר, אבל "שמואל היה
11 רגיל תמיד לפסוק דינין, ולכן היה מדקדק בהן ויורד
12 לעומקן ומשכיל על כל דבר אמת, וכן רב היה רגיל לדקדק
13 בהוראת איסור והיתר, לכן סמכו על הוראותיו לענייני
14 איסור והיתר"⁷².

15 ההבדל בין "איסורי" לבין "דיני (ממונא)" הוא,
16 ש"איסור והיתר" הם עניינים של "בין אדם למקום", ואילו
17 דיני ממונות הם עיקר "בין אדם לחברו".

18 לפיכך, כאשר מדובר על ענין שיכול להשתייך גם
19 ל"בין אדם למקום" וגם ל"בין אדם לחברו", נטה רב
20 לפרשו מצד "איסורי" – בין אדם למקום, ושמואל – מצד
21 "ממונא" – בין אדם לחברו.

יא.

רשעות פרעה - כלפי שמים או כלפי ישראל?

22 ובעניינינו: לפי הפירוש ש"מלך חדש" אינו "חדש
23 ממש", אלא אותו מלך, הרי הרשעות בין אדם למקום אינה
24 גדולה כל-כך, כי יש לו אמתלא כלפי שמים, כיוון שיעקב
25 אבינו חלק לו כבוד מלכות (בכניסתו וביציאתו⁷³), וקבל
26 על עצמו את שלטונו⁷⁴, ולכן יש לו הצדקה משמים, לפי
27 דעתו, לשלוט כפי רצונו.

28 אבל בין אדם לחברו – כלפי בני ישראל, ובמיוחד
29 כלפי יוסף – אין אמתלא זו מתרצת את הגזירות, כי זה
30 אותו המלך, אשר יוסף גמל עמו כל כך הרבה טוב וחסד⁷⁵,
31 ולכן, הרשעות בין אדם לחברו חמורה יותר⁷⁶.

32 ואילו אם "מלך חדש" הוא "חדש ממש", אשר לא לו

33 חלק יעקב כבוד מלכות, ולא את שלטונו קבלו על עצמם
34 בני ישראל כבואם למצרים (הוא נעשה מלך כאשר הם היו
35 במצרים, אבל הם לא באו אל ממלכתו ולא קבלו על עצמו
36 את מלכותו), הרי שאין לו אמתלא כלפי שמים להצדיק
37 את גזירותיו.

38 אבל בין אדם לחברו – כלפי בני ישראל, רשעותו אינה
39 גדולה כל-כך, כי הוא "מלך חדש", שיוסף לא גמל עמו
40 טובות.

41 לפי זה מובן, שכאשר מדגישה התורה את רשעותו של
42 פרעה, מפרש זאת רב לפי דרכו, שהרשעות היא "בין אדם
43 למקום", ולכן הוא מסביר "חדש ממש" – שלפי פירוש
44 זה הרשעות כלפי שמים גדולה יותר, ואילו שמואל שיעקר
45 עיסוקו היה בדיני ממונות – "בין אדם לחברו" – מסביר
46 שהיה זה אותו מלך, אלא ש"נתחדשו גזירותיו", כדלעיל.

יב.

צדקת יוסף - בין אדם למקום או בין אדם לחברו?

47 לפי האמור לעיל מובן מדוע מציין רש"י את שמותיהם
48 של רב ושמואל גם בשתי המחלוקות הקודמות:

49 בפרשת וישב מספרת התורה על צדקת יוסף, הן לפני
50 הפסוק שבהמשך הסיפור⁷⁷: "ויפקדהו על ביתו וכל יש לו
51 נתן בידו... ויעזוב כל אשר לו ביד יוסף ולא ידע אתו
52 מאומה..."⁷⁸; "ותשא אשת אדוניו... וימאן ויאמר... ואיך
53 אעשה הרעה הגדולה... ויהי כדברה... יום ולא שמע
54 אליה..."⁷⁹; והן לאחר מכן, כאשר התורה מספרת כיצד
55 נמלט יוסף מאשת פוטיפר. ובכך יש מחלוקת בפירוש
56 הפסוק "ויבוא הביתה לעשות מלאכתו", אם הכוונה היא
57 ל"מלאכתו ממש", או "לעשות צרכיו עמה":

58 לפי רב, המדגיש בעיקר את העניינים שבין אדם
59 למקום, הכוונה היא ל"מלאכתו ממש", ולא "לעשות צרכיו
60 עמה", כיוון שלפי הפירוש השני מדובר באיסור כלפי
61 שמים⁷⁸;

62 ואילו לפי שמואל, המדגיש בעיקר עניינים של "ממונא"
63 – בין אדם לחברו – מובן מדוע "ויבוא... לעשות צרכיו
64 עמה" דוקא כאשר "אין איש מאנשי הבית שם בבית", כי
65 כך אין פגיעה ב"בין אדם לחברו" – בשעבודו לפוטיפר
66 ש"ויפקדהו על ביתו".

(76) ראה בהצויין בהערה 64. וראה מדרש שהובא בבחי' כאן "אשר לא ידע את יוסף כל הכופר בטובתו של חבירו כו'" (וראה תר"ש כאן אות פח), ומסיים בבחי' "והמדרש הזה נוטה למי שאומר נתחדשו גזירותיו". (77) לט, ד ואילך.

(78) וגם לפני"ז אמר "ואיך אעשה הרעה הגדולה הזאת וחטאתי לאלקים". וראה אברבנאל כאן.

(70) בכורות מט, ב. ושי"ג.

(71) רא"ש ב"ק פ"ד ס"ד.

(72) ראה שו"ת חות יאיר ס' צד.

(73) ויגש מז, ז (ובפרש"י). יו"ד (ובפרש"י).

(74) ונהנו ממנו שנתן להם לישיב בארץ גושן טוב ארץ מצרים.

(75) ובפרט הג"ל דס"פ ויגש (הובא בהערה 41).

יג.

המחלוקת לגבי "אשל"

1 "אשל, רב ושמואל חד אמר: פרדס להביא ממנו פירות
2 לאורחים בסעודה וחד אמר: פונדק לאכסניא וכו' כל מיני
3 מאכל...":

4 מצד "בין אדם לחברו" ברור, ש"פונדק לאכסניא וכו'
5 כל מיני מאכל" הוא טובה גדולה יותר מאשר "פרדס של
6 פירות" בלבד⁷⁹,

7 לעומת זאת, בפירוש "ויטע... פרדס להביא ממנו
8 פירות..." מושם הדגש על "בין אדם למקום", כי נוסף כאן
9 הענין של בין אדם למקום גם על-ידי אברהם עצמו, כפי
10 שנלמד בקל-וחומר מ"ויבא"⁸⁰ קין מפרי האדמה מנחה
11 לה'".

12 לפיכך מציין שם רש"י את שמותיהם של בעלי
13 המאמרים, ובוחר דוקא את הגירסא שאמרו זאת רב
14 ושמואל, ולא, כבגמרא, ר' יהודה ור' נחמיה⁸¹, כי כך
15 מובנת הסיבה לכל אחד מן הפירושים⁸².

יד.

ההוראה לימינו: עמידה איתנה נגד הגויים

16 ההוראה מפירוש רש"י זה לגבי ימינו היא:
17 יש הטוענים, ש"אחות לנו בבית המלך" – ידיד חדש
18 או ותיק, ואם הוא גוזר גזירות חס-וחלילה, אל לעם
19 ישראל להיכהל, ועליהם לקיים זאת גם אם זה נוגד את
20 התורה. גם אם עובדים את פרעה ובונים את פיתום
21 ורעמסס במקום להיות עבדי ה' באמצעות לימוד תורה
22 בהתמדה ובשקידה וקיום מצותיו בהידור ובאופן של "בכל
23 דרכיך דעהו", הרי חיים במצרים ובמיטב הארץ – וצריך
24 להכנע.

(79) להעיר שגם בהפסוקים לפנינו בין אברהם ואבימלך מודגש החסד והטוב – שבין אדם לחבירו, וכו'.

(80) בראשית ד, ג.

(81) וראה לעיל הערה 52.

(82) כעין זה יש לבאר בהפלוגתא (דלעיל הערה 53) ד"גדול יהי' כבוד הבית הזה" "בבנין" או "בשנים": גודל הבנין מורה יותר על גודל התפשטות והשראת השכינה, המשכת קדושה יתירה למטה: בשנים: שהי' נמצא זמן ארוך יותר אצל בניי. ועצ"ע.

(83) ב"ר פט"ז, ד.

(84) משלי יד, לד. ב"ב י, ב. תניא פ"א.

(85) פרשתנו א, כב.

(86) ראה לקו"ש [המתורגם] ח"א ע' 99 ואילך. לקמן ע' 14.

(87) פרש"י וארא ז, יז.

(88) פרש"י וארא ו, יג. בא יא, ח.

(89) פרשתנו ד, כ.

(90) וכמו בגלות מצרים שבשכר נשים צדקניות כו' נגאלו ישראל ממצרים

(סוטה יא, ב).

רב אמי

רבי אמי, כי הוה חזי פרסא דרכיב, אמר חיינו דובא ניידיא¹.

פרסיים — הם בחינת גבורות, כי עשרה קבין גבורה ירדו לעולם, תשעה נטלו פרסיים².

פרסא דרכיב — הוא בעלות הגבורות לשרשן, בינה, מקור הגבורות, ככתוב³ אני בינה לי גבורה.

ורבי אמי, בינה, כשמו אמי, מלשון אם — הוא יודע זה.

(ליקוטים ואגרות עמ' שלה)

רבן גמליאל

בא אחד לישאל על נדרו, אמר (רבן גמליאל) לזה שעמו, כלום שתינו רביעית יין האימלקי, אמר לו הן, אם כן יטייל אחרינו עד שיפיג יינינו, וטייל אחריהן ג' מילין. כיון שהגיע לסולמא דצור, ירד רבן גמליאל מן החמור ונתעמף והתיר לו את נדרו⁴.

גמליאל — הוא תיבות ג' מי"ל א"ל.

ג' מיל — הוא הג' מילין שטייל.

אל — פירושו קשה, כמו מי כמכה באלים⁵, אילי הארץ⁶, וכדומה, והיינו סולמה של צור, צור הוא אבן קשה.

ועל ידי טיול זה פג היין — פ"ג הוא מספר גמל"י.

(תורת לוי יצחק עמ' קצח)

רב דימי

כי אתא רב דימי אמר, תלתין ותרין קרבי עבדי רומאי בהדי יוונים כו'⁷.

דימ"י - מספרו ב' פעמים ל"ב. והוא יודע שעבדו ל"ב קרבי.

(תורת לוי יצחק עמ' ריד)

רב הונא

ההוא דהוה קאמר ואזיל, כי רחימתין הוה עזיזא

(כשאהבתינו היתה עזה ביני לאשתי, רש"י), אפותיא דספסירא שכיבין (על רוחב הסיף היינו שוכבים שנינו, רש"י), השתא דלא עזיזא רחימתין, פוריא בר שיתין גרמידי גם כן לא סגי לן (לא די לנו, רש"י). אמר רב הונא, קראי כתיבי כו'⁸.

דעת פירושו חיבור, כמו שכתוב⁹ והאדם ידע את חוה. והוא חיבור איש ואשה, ז"א ומלכות, הקב"ה וישראל.

ויש שתי בחינות דעת, ככתוב¹⁰ כי אל דעות הוי' ולא (ולו קרי) נתכנו עלילות.

דעת עליון — הוא כאשר האהבה עזה. ושם הוא ולא נתכנו עלילות, שאינו נוגע שם מעשי ישראל, שאפילו אם עלילותיהם אינם כדבעי, מכל מקום הקב"ה אוהב אותם ביותר, וכמו לא הביט און ביעקב ולא ראה עמל בישראל¹¹. ולכן אפותיא דספסירא שכיבין.

דעת תחתון — הוא כאשר האהבה אינה עזה. ושם הוא ולו נתכנו עלילות, שכשחוטאים ישראל ח"ו אין האהבה בתוקף ועוז (אם שגם אז יש אהבת הקב"ה לישראל, אהבתי אתכם אמר ה'¹², וכן בישראל ישנה האהבה המסותרת¹³). ולכן גם פוריא בר שיתין גרמידי לא סגי לן.

לכן האומר קראי כתיבי הוא רב הונא.

הונא — רומז על דעת, כי הונא מלשון הון, וכתב¹⁴ ובדעת חדרים ימלאון כל הון יקר ונעים.

הונ"א — מספרו ב' פעמים א"ל, הוא חסד וגבורה שבדעת.

ויש לומר,

הב' אלפי"ן דב' פעמים א"ל — הוא חסד וגבורה שבדעת עליון.

הב' למדי"ן דב' פעמים א"ל — הוא חסד וגבורה שבדעת תחתון.

אם כן, ברב הונא יש שתי הבחינות, דעת עליון ודעת תחתון. זהו שהוא דוקא יודע ואמר קראי כתיבי, הן על כד רחימתין עזיזא, והן על השתא דלא עזיזא רחימתין. (תורת לוי יצחק עמ' קפה)

(8) סנהדרין ז, א.

(9) בראשית ד, א.

(10) שמואל א ב, ג. ועיין לקוטי תורה להאריז"ל שמות ג, ד. עץ חיים שער ז"א פ"ג.

(11) בלק כג, כא.

(12) מלאכי א, ב.

(13) תניא פי"ח.

(14) משלי כד, ד.

(1) קידושין עב, א.

(2) שם מט, ב.

(3) משלי ח, יד.

(4) עירובין סד, ב.

(5) בשלח טו, יא.

(6) יחזקאל יז, יג.

(7) עבודה זרה ח, ב.

חוברת ג - ש"פ נח

יום־כיפור בלתי נשכח

כך חלף הזמן עד שהגיע חודש תשרי. ערב ראש־השנה וערב יום־כיפור היו הימים שבהם חל תורו של בעלי לקבל חבילות. עובדה זו הקלה עלי, שכן היתה זו הזדמנות להעביר אליו מאכלים שונים, בשר ודגים, כדי שייזכר קמעה באווירת יום־טוב בבית.

לפני יום־הכיפורים מסרתי בסודי סודות בקשה שהרופא - יהודי שעבד במקום - יבוא לבקר, והרופא אכן קיים זאת. בשעת לילה מאוחרת במוצאי יום־הכיפורים, אחרי ההבדלה, נכנס הרופא לתאו של בעלי, וכיבדו בסיגרייה - היה זה דבר גדול! הרופא שהה עם בעלי זמן־מה, וראה כיצד הוא סועד את לבו לאחר הצום.

בצהרי יום אחד בחודש חשון נכנס לביתנו אדם צעיר. הוא עלה במדרגות ומיד נכנס הביתה, אל חדר האוכל, מבלי לשאול איש, כאילו היתה הדירה מוכרת לו היטב. הצעיר התיישב מיד על כסא, ופתח בהקדמה לביקורו - שאם אספר למישהו על ביקורו אצלנו אני וגם הוא נהיה בסכנה.

רחל - הנערה שגדלה בביתנו במשך שנים רבות, והיתה כה מסורה אלינו עד שהתחננה בפני אנשי הנ.ק.וו.ד. שיקחו אותה במקום הרב, והצהירה כי היא מוכנה בלב שלם לרצות במקומו את זמן המאסר שיושת עליו - היתה בחדר כשהאיש נכנס. הוא אמר שממנה הוא אינו חושש, והודיע שברצונו למסור דרישת שלום מאת "ל. זלמנוביץ". להעלות עלי כתב את מה שהרגשתי באותה שעה - אין בכוחי...

הוא סיפר שבעלי ז"ל מסר לו תיאור מדויק של הכניסה לדירתנו, כך שלא יצטרך לשאול איש, ואיש לא יבחין בו. הוא מסר ש"ל.ז." ישב שלושים ושניים יום בבידוד, וביום השלושים ושלושה הכניסו לתאו את אותו אדם¹, כדי שישוהו בו בשניים.

היה זה מהנדס נוצרי ששוחרר לאחר שישה חודשי ישיבה בכלא. לפני שיצא משם הבטיח לבעלי שמיד לאחר שיבוא לביתו ויחליף את הבגדים שלבש בבית־הכלא ימסור את דרישת־השלום. הוא אכן עשה כך, והגיע לביתנו מיד.

האיש היה יחד עם בעלי במשך חודש תשרי, וכך סיפר (ברוסית²): את יום־הכיפורים של "ל.ז." לא אשכח לעולם. כל היום הוא בכה וזעק בקול, וקרא פרקי תהילים בעל־פה עד שעה מאוחרת בלילה. כל היום לא דיבר אלי ולו מלה אחת, ולי לא היה העוז לפתוח בשיחה אתו.

לימים, בהיותנו כבר בגלות, סיפר לי בעלי שמאחר שבאותו יום־כיפור לא היה ברשותו כל סידור או מחזור, הוא התפלל מה שזכר בעל־פה - אם־כי די היה בכך כדי להעסיקו במשך כל היום.

לשאלתי מהו החטא שמייחסים לבעלי, השיב המהנדס: הוא בנה "מיקא" (כלומר: מקווה) בחצר בית־הכנסת, ועל כך מאשימים אותו ("תפרו לו תיק" - זה היה הביטוי ברוסית). השמש פלט דבר־מה נגדו בעניין זה.

באותה תקופה אכן דובר על בניית מקווה, ושמש בית־הכנסת העיד שהרב גייס סכום כסף רב

(1) כלומר: את המספר.

(2) ברשימה המקורית מופיע סיפורו של האיש (גם) ברוסית.

לצורך הבנייה. הוא אף מסר עדות שלפיה נאסף בביתנו בשמחת תורה כסף למחיית נשותיהם של טוכצ'בסקי ובוכאריץ³, ושגגיים הכספים העיקרי היה בעלי ז"ל.

כדי לברר את העניין לאשורו, הובילו את בעלי ואת העדים לחקירה משותפת פנים אל פנים, ומיד כשהם ראו אותו - השמש ואחד השוחטים שישב שם גם הוא - הצהירו כי עדותם אינה אמת, וכי הם חתמו עליה רק משום שהכריחו אותם...

המהנדס הוסיף ואמר לי, שאמסור לבעלי בדרך כלשהי - שהרי לכתוב פתקאות אסור היה - אם ראש-חודש כסלו יהיה יום אחד או שניים⁴: משום מה מטרידה אותו שאלה זו מאוד, שכן הדבר קשור ל"מכבים"... (כוונתו היתה לומר שבכך תלויה קביעות ימי החנוכה).

(3) מיכאיל טוכצ'בסקי (1893-1893) - המפקד העליון של הצבא האדום. ניקולאי בוכאריץ (1888-1938) - מהפכן ומדינאי סובייטי. שניהם הואשמו בבוגדנות והוצאו להורג.
(4) ראה לקמן ע' 000.

המשך ביאור למס' בכורות ליום רביעי עמ' א

בתשרי הוא ראש השנה למעשר בהמה, יש לעשות היכר ולקבוע את מעשר הנולדים בשנה שעברה, קודם ליום זה, והיינו ביום אחרון של חודש אלול.

מתרצת הגמרא: אכן שני הטעמים נכונים, וחדא ועוד קאמר - כוונת התנא במשנה שחזק מהטעם שצריך לעשות היכר, יש טעם נוסף, וכך צריך לבאר את המשנה, חדא - טעם אחד לכך שאין זמן הגורן באחד בתשרי, הוא משום דקענין למיעבד הכי ראש השנה וישן, וכפי שהתבאר, ועוד - וטעם נוסף, מפני שהוא יום טוב של ראש השנה, ואי אפשר לעשר ביום טוב, והטעם שאי אפשר לעשר ביום טוב הוא משום ספקותא - שצובעים את הטלה שיוצא עשירי בסקרא, והיינו בצבע אדום, כדי לסמן שחלה עליו קדושת מעשר, ואסור לעשות כן ביום טוב, ולכן קבעו לעשר בעשרים ותשעה באלול. שנינו במשנה: רבי מאיר אומר, באחד באלול ראש השנה למעשר בהמה, בן עזאי אומר וכו' האלולין מתעשרין בפני עצמם.

הגמרא מביאה ברייתא המבארת את טעמו של בן עזאי: תניא בברייתא, אמר בן עזאי, הואיל והללו - רבי מאיר, אומרים כך - שראש השנה למעשר בהמה הוא באחד באלול, והללו - רבי אלעזר ורבי שמעון אומרים כך - שראש השנה למעשר בהמה הוא באחד בתשרי, יש ספק בדבר, ולפיכך האלולין - הנולדים באלול מתעשרין לעצמן - בפני עצמם. ואינם מתעשרים עם הנולדים קודם אלול, שמא ראש השנה למעשר הוא באחד באלול, והקודמים לו נחשבים משנה שעברה, ואינם מתעשרים עם הנולדים אחר אלול, שמא ראש השנה למעשר בהמה הוא באחד בתשרי, והנולדים מאז ואילך שייכים לשנה הבאה, ואין מעשרים מן החדש על הישן או להיפך.

מקשה הגמרא: ולחזקי טעמיה דמאן מסתבר - ויראה בן עזאי ויכריע טעמו של מי מהתנאים מסתבר יותר, ויקבע הלכה כמותו. ובי תימא לא מצי קאי אטעמיהו - ואם תרצה לומר שכן עזאי לא יכול לעמוד על סברותיהם, ולהכריע ביניהם, והרי אין לומר כן, דהתניא בברייתא, בן עזאי אומר, כל חכמי ישראל דומין עלי בקליפת השום, שהוא דבר קל חזק מן הקלה - רבי עקיבא, הרי שהיה בן עזאי חכם גדול, ובדאי יכל להכריע סברת מי מהתנאים נכונה יותר, ואם כן מדוע קבע לעשר את הנולדים באלול בפני עצמם מחמת הספק בין טעמי התנאים.

מתרצת הגמרא: אמר רבי יוחנן, רבי מאיר ורבי אלעזר ורבי שמעון, מפי השמועה אמרוהו - כל אחד אמר את זמני הגורן כפי שקיבל מרביתו, בשמועה שנשמעה מפי חז"ל ופליגי, ולכן לא יכל בן עזאי להכריע ביניהם, כי לא נחלקו בסברא, אלא במה ששמעו

בענין זה בשם הנביאים.

הגמרא מבארת על איזה אופן אמר בן עזאי שיש לעשר את הנולדים באלול בפני עצמם: תניא בברייתא, באיזה צד - על איזה אופן אמר בן עזאי שהאלולין מתעשרין לעצמן. ומבארת הברייתא, נולדו לו חמשה טלאים באב, וחמשה באלול, אין מצטרפין זה עם זה להתעשר יחד, שמא אחד באלול הוא ראש השנה למעשר בהמה, ואין מצטרפים את החדשים שנולדו באלול עם הישנים שנולדו באב. נולדו לו חמשה באלול וחמשה בתשרי, אין מצטרפין זה עם זה, שמא אחד בתשרי הוא ראש השנה למעשר בהמה, ואין מצטרפים את החדשים שנולדו בתשרי עם הישנים שנולדו באלול לעשרם ביחד. נולדו לו חמשה בתשרי וחמשה באב, שלאחריו, באותה שנה, מצטרפין זה עם זה, לעשרם ביחד.

תמדה הגמרא על האופן האחרון שבברייתא: פשיטא שהבהמות של אב ושל תשרי באותה שנה מצטרפים, שהרי נולדו כולן באותה שנת מעשר. מתרצת הגמרא: מהו דתימא - היית יכול לומר, כי תיבי דמפסקי שנים מפסקי גרנות - שכשם שראש השנה למעשר מפסק בין הנולדים לפניו לנולדים אחריו, ומונע את צירופם, כך גם זמן הגורן יפסק ביניהם, וימנע את צירופם, וכיון שבין חודש תשרי לאלול יש את זמני הגרנות של פסח ושל שבועות, לא יצטרפו הבהמות הנולדות בתשרי עם הנולדות באב, קא משמע לן - לכן השמיעה לנו הברייתא שאין הדבר כן, אלא אף באופן זה הבהמות מצטרפות להתעשר ביחד.

ומוכיחה זאת הגמרא: בדתנן במשנתנו, נולדו לו חמשה טלאים לפני ראש השנה וחמשה לאחר ראש השנה, אין מצטרפין, כיון שהם משתי שנים שונות, אך אם נולדו כולן באותה שנה, חמשה לפני הגורן וחמשה לאחר הגורן, הרי אלו מצטרפין, כי זמן הגורן אינו מונע את צירוף הנולדים לפניו עם הנולדים אחריו.

הגמרא מביאה מיתרא של רבא בדברי בן עזאי: אמר רבא, לדברי בן עזאי, שהסתפק אם ראש השנה למעשר בהמה הוא באחד באלול או באחד בתשרי, נמצא שאם נולדו לו חמשה טלאים באב, וחמשה באלול וחמשה בתשרי, הרי זה ספק, האם ראש השנה הוא באחד בתשרי, ועשרת הראשונים, של אב ואלול, מצטרפים למעשר, והחמשה של תשרי שייכים לשנה הבאה, או שראש השנה הוא באחד באלול, ועשרת האחרונים, של אלול ותשרי, מצטרפים למעשר, והחמשה של אב שייכים לשנה הקודמת ופטורים לגמרי, מאחר שיש עשרה שודאי חייבים במעשר, לפיכך בוגזין - מכניס את כל חמשה עשר הטלאים יחד לדיר להתעשר,

והיינו עוד שם רגע היינו משוקעים בשער הנ' של טומאה ח"ו ע"כ לא יכלו להתממה אבל הגאולה העתידה שתהי' ב"ב הוא תלוי רק במעשינו הטובים בתורה ומצוות.

וזהו שאמר המסורה שעתה בגלות האחרון והי' כי תלכון משם ב"ב לא תלכון ריקם בלי תורה ומצוות (כאשר הי' במצרים שיצאו גם בלי תורה ומצוות כנז') ובמנוסה לא תלכון, שלא נצטרך כ"כ לרוץ כמו במצרים שלא יהי' סכנה גדולה כ"כ, וגם היציאה מהגלות תהי' ע"י התורה והמצוות שסגלנו כנז'.

תפארת בנים

ד, ג – ויאמר השליכהו ארצה וישלכהו ארצה ויהי לנחש וינס משה מפניו

ג. רבותינו אמרו בענין מטה שנהפך נחש... שהודיעו בכאן יכולתו הגמור שהוא ממת ומח' מוחץ ורופא, וכמו שזה המטה שהוא דומם החיה השם ועשה נחש ממנו חי ומרגיש, כן יכול לעשות עם שוכני עפר להחלימם ולהחיותם לעתיד, וכן הודיעו שהוא מוחץ ורופא, וזהו הבא נא ידך והנה ידו מצורעת, ואח"כ והנה שבה כבשרו.

וזהו (דברים לב, לט) ראו עתה כי אני הוא אני אמית ואח' וכו'. ואמרו במדרש מי שאמר החמורה יאמר הקלה, אבל רמזו היחי' השם המתים כמו שהיו פסחים ועורים בענין שיכירום ואח"כ הוא רופא אותם, וזהו מחצתי ואני ארפא, וכן בכאן נראה שהולך זה הסדר בראשונה החי' המטה, ואח"כ נתן רפואה למחץ היד, ואין מידי מציל.

צרור המור

ג, ג – ויאמר משה אסורה נא ואראה את המראה הגדל הזה מדוע לא יבער הסנה

א. (פא) עיין (קהלת יעקב) סנה רומז על שיעבוד מלכיות, עיין (ילקוט שמות) לעתיד עשן של ישראל אוכלת את כל העמים, והיינו שיבוער הטומאה ויתקיים הבטחות צפני' לקרוא כולם בשם ד'. ובה אפשר לפרש כוונת (פסוק ג' סימן ג') "מדוע לא יבער" הסנה מפרש הרמז בר"ת (זכרי' ט, ט) "הנה מלכך יבוא לך, סנה אלו אומות העולם כמדד, "וגם מ"ד"ו"ע מפרש הרמז בנוטריקין (יחזקאל לו, כד) "ועבדי דוד מלך עליהם, ואז תתקיים מה שפירש רש"י (דניאל סוף סימן ט').

מקרי דרדקי

ג, בא – ונתתי את חן העם הזה בעיני מצרים והיה כי תלכון לא תלכו ריקם

ב. והי' כי תלכון לא תלכו ריקם. במסורה תלכון תרין דין ואידך (ישעי' נב, יב) ובמנוסה לא תלכון. י"ל דהנה פסוק זה נאמר בגאולה האחרונה ב"ב שלא נלך במנוסה, ולהבין המשך הענין י"ל דהנה גאולת מצרים הי' שלא ע"י מעשיהם כי היו אז משוקעים במ"ט שערי טומאה וע"כ נאמר כי בחפזון יצאת מארץ מצרים ואילו לא מיהר הי' יתברך להוציא אותנו

(1) פסוק כז. "ועד כלה נחרצה תתן על שומם", פירש רש"י: ותתקיים ממשלת השקט עד יום אשר תתן עלי' כלה ונחרצה הנגזר עלי' בימי מלך המשיח. תתן על שומם, תגיע ותדך כליון חרוץ על הדמות כוכבים ומזלות ועל עובדי'.
(2) ר' הלל מקאלמאי ז"ל, תלמיד החתם סופר.

אגרות קודש

בי"ה, ח' טבת, תשי"ט
ברוקלין.

הרה"ג וי"ח אי"א נוי"נ וכו' מו"ה אברהם זושא שי

שלום וברכה!

מאשר הנני קבלת הפ"נ עם המצורף אליו.

ובעת רצון יקרא על הציון הקי' של כ"ק מו"ח אדמו"ר זצוקלה"ה נבגי"מ זי"ע.

ויהי רצון שכיון שנמצאים הננו בחדש טבת, עליו נאמר בדרז"ל, שהגוף נהנה מן הגוף, וכמדובר בההתועדות [שכמדומה הי' כת"ר נוכח בה], עי"פ דרז"ל, אחשוורוש זה הקב"ה, שאחרית וראשית שלו, ואסתר זהו כנס"י בני ישראל שבכל דור, הרי יקום בפועל, שעצמותו ומהותו ית' יהנה כביכול מהגוף ועניניו של כאו"א מבניי כפשוטו, ועיין ג"כ שיחת כ"ק אדמו"ר (מוהרש"ב) נ"ע בתורת שלום (שמח"ת תרס"ט) עמוד ק"ח ואילך, בענין עצמות האט צו טאן מיט גוף, שכל הנ"ל הוא עוד מוסיף בפסק דין הרמב"ם היות הגוף בריא ושלם מדרכי השם הוא.

וי"ל שזהו ג"כ ענין דויגש אליו (אליו ולא למדותיו) יהודא וגו' וכמבואר בדרושי תו"א על כתוב זה, מעלת הדומם והמעשה והגוף.

בברכה לבשו"ט בעניני בריאות הגוף ובעניני בריאות הנשמה שלו ושל כאו"א מב"ב שיחיו.

♦ יום ראשון י"ג טבת ♦

א (א) וְאֵלֶּה שְׁמוֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל הַבָּאִים מִצְרֵימָה אֶת יַעֲקֹב אִישׁ וּבֵיתוֹ בָּאוּ:
א וְאֵלֶּיךָ שְׁמֵהּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל דְּעֵלוּ לְמַצְרַיִם
עִם יַעֲקֹב גְּבֵר וְאֶנְשׁ בֵּיתָה עָלוּ:

כז"י וְאֵלֶּה שְׁמוֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל • אף על פי שִׁמְנָאן בְּחֵייהֶן בְּשִׁמּוֹתֵן, חֲזַר וּמִנָּאן בְּמִיתָתָן, לְהוֹדִיעַ חֲבָתָן שְׁנִמְשְׁלוּ לְכוֹכְבִּים, שְׁמוּצִיאָן וּמִכְנִיסָן בְּמִסְפָּר וּבְשִׁמּוֹתֵם, שְׁנִיאָמַר (ישעיהו כ): "הַמוֹצִיא בְּמִסְפָּר צִבְאָם לְכֹלָם בְּשֵׁם יִקְרָא" (שמות רמב"ן • רבה)

(ב) רְאוּבֵן שְׁמֵעוֹן לֵוִי וַיהוּדָה:

(ג) יִשָּׁשְׁכָר זְבוּלֹן וּבִנְיָמִן:

(ד) דָּן וְנַפְתָּלִי גָד וְאָשֶׁר:

(ה) וַיְהִי כִּלְנֶשֶׁשׁ יִצְחָק יַרְדֵּי־עֵקֶב שְׁבָעִים נֶפֶשׁ וַיּוֹסֶף הָיָה בְּמִצְרַיִם:
ה וַיְהִי כֵן נִפְשָׁתָא נִפְקִי דְרָבָא דְיַעֲקֹב
שְׁבַעֲיִן נִפְשֵׁן וַיּוֹסֶף דִּתְהֵא בְּמִצְרַיִם:

כז"י וַיּוֹסֶף הָיָה בְּמִצְרַיִם • וְהָלֵא הוּא וּבָנָיו הָיוּ בְּכֻלָּל שְׁבָעִים וּמָה בָּא לְלַמַּדְנוּ, וְכִי לֹא הָיוּ יוֹדְעִים שֶׁהוּא הָיָה בְּמִצְרַיִם? אֵלֶּא לְהוֹדִיעַ דְּצִדְקָתוֹ שֶׁל יוֹסֵף: הוּא יוֹסֵף הָרוּעָה אֶת צֵאן אָבִיו, הוּא יוֹסֵף שֶׁהָיָה בְּמִצְרַיִם וְנַעֲשֶׂה מְלָךְ וְעַמֵּד בְּצִדְקוֹ.

(ו) וַיָּמָת יוֹסֵף וְכָל־אָחָיו וְכָל הַדּוֹר הַהוּא:

(ז) וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל פָּרוּ וַיִּשְׁרְצוּ וַיִּרְבּוּ וַיַּעֲצֻמוּ בְּמֵאד מְאֹד וַתִּמְלֵא הָאָרֶץ אֹתָם:
ז וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל נִפְשִׁישׁוּ וְאִתְּלִידוּ וּסְגִיאוּ
וַתִּקְיפוּ לְחֻדָּא לְחֻדָּא וַתִּמְלִיאֵת אֶרְעָא
מִנְהוֹן:

כז"י וַיִּשְׁרְצוּ • שֶׁהָיוּ יוֹלִדוֹת שֶׁשָּׂה בְּכָרֶם אָחֵד.

רמב"ן על התורה – מהדורת בלוס, אברמוביץ

הַעִיר ה' אֶת רוּחַ כּוֹרֶשׁ וְגו', כֹּה אָמַר כּוֹרֶשׁ מֶלֶךְ פָּרַס וְגו', וְאוֹתָם שְׁנֵי פְסוּקִים בְּלִשׁוֹן הַחֲזִיר בְּרֹאשׁ סֵפֶר עֲזָרָא לְחִבֵּר הַסְּפּוּר, אֵלֶּא שֶׁהָיוּ שְׁנֵי סְפָרִים, הַשְּׁלִים הָרִאשׁוֹן בְּמָה שֶׁהָיָה קֵדָם בְּגִין הַבֵּית וְהַסְּפָר הַשֵּׁנִי מֵעַתָּה בְּגִין. וְכֵן הַדְּבָר בְּשְׁנֵי הַסְּפָרִים הָאֵלֶּה בְּרֹאשִׁית וְאֵלֶּה שְׁמוֹת.

וְרַבִּי אֲבִרְהָם אָמַר כִּי בַעֲבוּר שְׁהַזְכִּיר בְּסוּף הַסְּפָר הָרִאשׁוֹן כִּי רָאָה יוֹסֵף לְבָנָיו בְּנֵי שְׁלֹשִׁים, הַזְכִּיר כִּי גַם אֲחֵיו בְּרִדְתָּם הָיוּ מַעֲשִׂים וּפְרוּ וָרָבוּ. וְאֵינָנו זָכוּ. וְרַשִׁ"י כֹּתֵב: אֵף עַל פִּי שִׁמְנָאן בְּחֵייהֶם חֲזַר וּמִנָּאן אַחֵר מִיתָתָן בְּשִׁמּוֹתָם לְהוֹדִיעַ חֲבָתָם שְׁנִמְשְׁלוּ כְּכוֹכְבִּים שְׁמוּצִיאָן בְּמִסְפָּר וּמִכְנִיסָן בְּמִסְפָּר, שְׁנִיאָמַר: הַמוֹצִיא בְּמִסְפָּר צִבְאָם לְכֹלָם בְּשֵׁם יִקְרָא (ישעיהו מ', כ"ו). וְאֵלֶּה דְּבָרֵי אֲגָדָה (שְׁמוּר"ר א', ג'), וְהֵם דְּבָרִים שֶׁל אֱמֶת בְּעֵינֵי הַחֲבוּב שֶׁהַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא מְחַבֵּן וְכוֹפֵל שְׁמוֹתָם תְּדִיר, אֲבָל קְשׁוּר הַפְּסוּקִים וְחֲבוּרָם כְּנֹא"ר הוּא כְּמוֹ שֶׁפִּרְשְׁתִּי.

הַמְּרַבָּה (ב"ר מ"ז, ו'), וְאֵז נִחְשְׁבוּ גְּאוּלִּים. וְלִכְּנָן נִשְׁלַם הַסְּפָר הַזֶּה בְּהַשְׁלִימוֹ עֲנִין הַמִּשְׁכָּן וּבְהִיּוֹת כְּבוֹד ה' מְלֵא אוֹתוֹ תְּמִיד (לְהֵלֵן מ', ל"ה):

(א) טַעַם וְאֵלֶּה שְׁמוֹת, כִּי הַכְּתוּב יִרְצֶה לְמִנּוֹת עֲנִין הַגְּלוּת מֵעַתָּה דִּתְּתָם לְמַצְרַיִם, כִּי אִזְּלוּ בְּרֹאשׁ גּוּלִים, כְּאֲשֶׁר פִּרְשְׁתִּי, וּלְפִיכָךְ יִחְזַר אֶל תַּחֲלַת הָעֲנִין שֶׁהוּא מְפֹסֵק: וְכָל זֶרְעוֹ הִבִּיא אוֹתוֹ מִצְרֵימָה (בְּרֹאשִׁית מ"ז, ד'), וְשֵׁם כְּתוּב אַחֲרָיו: וְאֵלֶּה שְׁמוֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל הַבָּאִים מִצְרֵימָה וְגו', וְאוֹתוֹ הַפְּסוּק בַּעֲצֻמוֹ הוּא שֶׁהַחֲזִיר כָּאֵן, כִּי אֵף עַל פִּי שֶׁהֵם שְׁנֵי סְפָרִים, הַסְּפּוּר מְחַבֵּר בְּדְבָרִים בָּאִים זֶה אַחֵר זֶה, וְכְאֲשֶׁר הַזְכִּיר בְּנֵי יַעֲקֹב קָצֵר בְּבִינֵי וְכָל זֶרְעוֹ, וְהַחֲזִיר הַקָּל כְּאֲשֶׁר אָמַר שָׁם: (שָׁם מ"ו, כ"ו). כֹּל הַנֶּפֶשׁ לְבֵית יַעֲקֹב הִבָּאָה מִצְרֵימָה שְׁבָעִים:

וְכַעֲנִין הַזֶּה בְּסִפְּר דְּבָרֵי הַיָּמִים וּסְפָר עֲזָרָא, שֶׁהַשְּׁלִים דְּבָרֵי הַיָּמִים: וּבִשְׁנַת אַחַת לְכוֹרֶשׁ מֶלֶךְ פָּרַס לְכֻלּוֹת דְּבַר ה' בְּפִי יִרְמְיָהוּ

הַשְּׁלִים הַכְּתוּב סֵפֶר בְּרֹאשִׁית שֶׁהוּא סֵפֶר הַיְצִירָה בַּחֲדוּשׁ הָעוֹלָם וַיְצִירָתָּה כָּל נוֹצֵר, וּבְמִקְרֵי הָאֲבוֹת כָּלָם שֶׁהֵם כְּעֵין יְצִירָה לְזֶרַעַם, מִפְּנֵי שֶׁכָּל מִקְרֵיהֶם צִיּוּרֵי דְבָרִים לְרַמּוֹ לְהוֹדִיעַ כֹּל הַעֲתִיד לְבֹא לָהֶם. וְאַחֲרֵי שֶׁהַשְּׁלִים הַיְצִירָה הַתַּחֲלִיל סֵפֶר אַחֵר בְּעֵינֵי הַמַּעֲשֶׂה הִבָּא מִן הַקְּמִיזִים הָהֵם, וְנִתְיַחַד סֵפֶר וְאֵלֶּה שְׁמוֹת בְּעֵינֵי הַגְּלוּת הָרִאשׁוֹן הַגָּדוֹל בְּפִרְשׁוֹ וּבִגְאֻלָּה מִמֶּנּוּ (בְּרֹאשִׁית ט"ו, י"ג-יד'), וְלִכְּנָן חֲזַר וַתַּחֲלִיל בְּשִׁמּוֹת יוֹרְדֵי מִצְרַיִם וּמִסְפָּרָם אֵף עַל פִּי שֶׁכָּבֵד נִכְתָּב זֶה (שָׁם מ"ו, ח"כ-ח), בַּעֲבוּר כִּי יִרְדְּתָם שָׁם הוּא רֹאשִׁית הַגְּלוּת, כִּי מֵאֵז הַיּוֹחֵל. וְהִנֵּה הַגְּלוּת אֵינָנו נִשְׁלַם עַד יוֹם שׁוֹכֵם אֶל מְקוֹמָם וְאֵל מַעֲלַת אֲבוֹתָם יָשׁוּבוּ. וְכַשֵּׁינֵצֵּאוּ מִמִּצְרַיִם אֵף עַל פִּי שֶׁיִּצְאֻ מִבֵּית עֲבָדִים עֲדִין יִחְשְׁבוּ גּוּלִים, כִּי הָיוּ בְּאֶרֶץ לֹא לָהֶם נְכוּכִים בְּמִדְבָּר, וְכַשֵּׁבֵאוּ אֶל הַר סִינַי וַעֲשׂוּ הַמִּשְׁכָּן וְשָׁב הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא וְהַשְׁרָה שְׁכִינָתוֹ בֵּינֵיהֶם אִזְּ שָׁבוּ אֶל מַעֲלַת אֲבוֹתָם, שֶׁהָיָה סוּד אֱלֹהִים עָלֵי אֱהֱלֵיהֶם, וְהֵם הֵם

(ח) וַיִּקְרָא מֶלֶךְ-חֲדָשׁ עַל-מִצְרַיִם אֲשֶׁר לֹא-יָדַע אֶת-יוֹסֵף:

ח וַיִּקְרָא מֶלֶךְ חֲדָשׁ עַל מִצְרַיִם דְּלֹא מָנָס

גִּזְרֵת יוֹסֵף:

כ"י וַיִּקְרָא מֶלֶךְ חֲדָשׁ • רב ושמואל, חד אמר: חדש ממש, וחד אמר: שנתחדשו גזרותיו (סוטה יא) • אֲשֶׁר לֹא יָדַע • עֲשָׂה עֲצָמוֹ כְּאִלוֹ לֹא יָדַע (כך גרס ר"א) •

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות טז עמ' 10)

חֲדָשׁ מִמֶּשׁ • שְׁנַת־חֲדָשׁוֹ גִּזְרֹתָיו (רש"י א, ח) רב, שֶׁדִּקְדַּק בְּהוֹרָאָתוֹ אֲסוּר וְהֵתֵר, אוֹמֵר שֶׁהִיָּה רִשְׁעָה גְדוֹל בֵּין אָדָם לִמְקוֹם; וּשְׁמוּאֵל, שֶׁהִיָּה רָגִיל לִפְסֹק דִּינֵי מִמּוֹנֹת, סְבוּר שֶׁהִיָּה רִשְׁעָה גְדוֹל בֵּין אָדָם לִחֲבֵרוֹ. שְׁנַת־חֲדָשׁוֹ גִּזְרֹתָיו – רִשְׁעוֹת גְּדוֹלָה בֵּין אָדָם לִחֲבֵרוֹ, שֶׁהִיָּה יוֹסֵף גָּמַל לוֹ טוֹב; אֲךָ לֹא כָּל כֹּף בֵּין אָדָם לִמְקוֹם, כִּי בְנֵי יִשְׂרָאֵל בָּאוּ אֵלָיו וּקְבָלוּ מַלְכוּתוֹ, וְלָכֵן יֵשׁ לוֹ הַצְדָּקָה מִשְׁמַיִם (לְדַעְתּוֹ) לִשְׁלֹט בָּהֶם כְּרִצּוֹנוֹ. חֲדָשׁ מִמֶּשׁ – רִשְׁעוֹת גְּדוֹלָה בֵּין אָדָם לִמְקוֹם, שֶׁהִיָּה אֵין לוֹ אֲמוּנָה לֹא זֶה כְּלָפִי שְׂמִיָּה; אֲךָ לֹא כָּל כֹּף בֵּין אָדָם לִחֲבֵרוֹ, שֶׁהִיָּה יוֹסֵף לֹא גָמַל לוֹ טוֹב.

(ט) וַיֹּאמֶר אֶל-עַמּוֹ הַזֶּה עִם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל רַב וְעֲצוּם מִמֶּנּוּ:

ט וַיֹּאמֶר לְעַמָּה הָא עַמָּא בְנֵי יִשְׂרָאֵל סָגֵן וְתַקִּיפִין מִמֶּנָּה:

(י) הִבֵּה נִתְחַכְמָה לוֹ פְּנִי-רִפְּהָ וְהִיא כִּי-תִקְרָאנָה מִלְחָמָה וְנוֹסֵף גַּם-הוּא עַל-שְׂנָאֵינוּ וְנִלְחַם-בָּנוּ וְעָלָה מִן-הָאָרֶץ:

י הִבּוּ נִתְחַכְמִים לְהוֹן דְּלִמָּא יִסְגוּן וְיִהִי אָרִי עֲרַעְנָנָא קָרִב וְיִתְוַסְפוּן אֲף אַנְוִן עַל סַנְאָנָא וְיִגִּיחוּן בְּנָא קָרִב וְיִסְקוּן מִן אֲרַעָא:

כ"י הִבֵּה נִתְחַכְמָה לוֹ • כָּל הִבֵּה, לְשׁוֹן הִכָּנָה וְהִזְמָנָה לְדָבָר הוּא, כְּלוּמֵר: הַזְמִינוּ עֲצָמְכֶם לְכֹף. נִתְחַכְמָה לוֹ • לָעַם. נִתְחַכְמָה מִה לַעֲשׂוֹת לוֹ (שְׁמוּת רַבָּה). וְרַבּוּתֵינוּ דָּרָשׁוּ: נִתְחַכְמִים לְמוֹשִׁיעֵן שֶׁל יִשְׂרָאֵל, לְדוֹגֵם בַּמִּים, שֶׁכָּבֵד נִשְׁבַּע שְׁלֹא יָבִיא מַבּוּל לְעוֹלָם, (וְהֵם לֹא הִבִּינוּ שֶׁעַל כָּל הָעוֹלָם אֵינוּ מְבִיא, אֲבָל הוּא מְבִיא עַל אֲמָה אַחַת, בְּרִשְׁ"י יִשָּׁן). וְעָלָה מִן הָאָרֶץ • עַל כְּרַחֲנוֹ. וְרַבּוּתֵינוּ דָּרָשׁוּ: כָּאֵדָם שֶׁמְקַלֵּל עֲצָמוֹ וְתוֹלָה קִלְלָתוֹ בְּאַחֲרִים, וְהִיָּה הוּא כְּאִלוֹ כְּתֹב: וְעָלִינוּ מִן הָאָרֶץ וְהֵם יִירָשׁוּהָ. וּמִבִּי

(יא) וַיִּשְׁמְעוּ עָלָיו שָׂרֵי מִסִּים לְמַעַן עֲנֹתוֹ בְּסִבְלָתָם וַיִּבְּנוּ עָרֵי מִסְכְּנוֹת לְפָרְעָה אֶת-רַעְמֶסֶם:

יא וּמִנִּיאוֹ עָלֵיהוֹן שְׁלִטוֹנִין מְבִאִישִׁין בְּדִיל לְעֻנְאָהוֹן בְּפִלְחָנְהוֹן וּבְנוּ קִרְוֵי בֵּית אוֹצְרָא לְפָרְעָה יֵת פִּיתוּם וְיֵת רַעְמֶסֶם:

כ"י עָלָיו • עַל הָעַם. מִסִּים • לְשׁוֹן מַס. שָׂרִים שְׂגוּבִין מֵהֶם הֵמָּס, וּמַהוּ הֵמָּס? שִׁיבָנוּ עָרֵי מִסְכְּנוֹת לְפָרְעָה. לְמַעַן עֲנֹתוֹ בְּסִבְלָתָם • שֶׁל מִצְרַיִם. עָרֵי מִסְכְּנוֹת • כְּתִירוֹמוֹ, וְכֵן: "לֵךְ בֹּא אֶל הַסּוֹכֵן הַזֶּה", גִּזְבֵּר הִמְמָנָה

רמב"ן על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

וְעָלָה מִן הָאָרֶץ עַל כְּרַחֲנוֹ. וְרַבּוּתֵינוּ דָּרָשׁוּ (סוֹטָה י"ג. שְׁמו"ר א', י"ג). כָּאֵדָם שֶׁמְקַלֵּל עֲצָמוֹ וְתוֹלָה קִלְלָתוֹ בְּאַחֲרִים, כְּאִלוֹ כְּתֹב וְעָלִינוּ מִן הָאָרֶץ וְהֵם יִירָשׁוּהָ. לְשׁוֹן רַבּוּנוֹ שְׁלִמָּה. וְאִם כְּפִרוּשׁ הֵרֵב הִיָּה אוֹמֵר "וְעָלָה מִן הָאָרֶץ", כִּי כֵן הִלְשׁוֹן בְּלוֹחֲמִים: עָלָה וּבְכִדְנָצַר מִלֵּךְ בְּכָל (מְלָכִים-ב' כ"ד א'). עַל כָּל עָרֵי יְהוּדָה הַבְּצוּרוֹת וְיִלְכָדָם, וַיִּתְּפָשֶׂם (מְלָכִים-ב' י"ח, י"ג), עָלָה רָצִין מִלֵּךְ אָרֶם יְרוּשָׁלַיִם לְמִלְחָמָה (יִשְׁעִיָּה ז', א'). וְאוֹלֵי יֹאמֵר: וְעָלָה עָלֵינוּ מִן הָאָרֶץ אֲשֶׁר הוּא יוֹשֵׁב בָּהּ, יִרְמֹז לְאָרֶץ גִּשְׁן. וַיִּתְּכֵן לְפָרֶשׁ שִׂיאֵמֶר: כִּי תִקְרָאנָה מִלְחָמוֹת יִהְיֶה נוֹסֵף עַל שׁוֹנְאֵינוּ לְשַׁלֵּל שְׁלֵל וּלְבֹז בּוֹ, וְעָלָה לוֹ מִן הָאָרֶץ הַזֹּאת אֶל אָרֶץ כְּנָעַן עִם כָּל אֲשֶׁר לָנוּ, וְלֹא נוֹכַל אֲנַחְנוּ לָנוֹס נִקְמָתָנוּ מִמֶּנּוּ "לְהִלָּחֵם בּוֹ". וְהוּא כְּלִשָּׁן: אֲשֶׁר הִעֲלֵנוּ מֵאָרֶץ מִצְרַיִם (לְהֵלֵךְ ל"ב א'), אֲשֶׁר הִעֲלָה וְאֲשֶׁר הִבִּיא אֶת זֶרַע בֵּית יִשְׂרָאֵל

הַזֶּה אֶל הַמֶּלֶךְ אוֹ אֶל שַׂר הָעִיר יֹאמְרוּ שִׁיבִיא עֲדִים וְעֲשֵׂה בּוֹ נִקְמָה. וְכֹאֲשֶׁר הִתְרָה רְצוּעַת הַמֶּלֶךְ הָיוּ הַמִּצְרַיִם מְחַפְּשִׁים הַבְּתִים וְנִכְנָסִים שָׁם בְּלִילוֹת וּמִתְנַבְּרִין וּמוֹצִיאִים הַגְּלָדִים מִשָּׁם, כִּי עַל כֵּן נֹאמַר: וְלֹא יָכֹלָה עוֹד הַצִּפִּינוּ (לְהֵלֵךְ ב', ג'). וְנִרְאָה שֶׁעֲמִיד זֶה יָמִים מְעַטִּים, כִּי בְּלִדַת אֶתְרֵן לֹא הִיָּתָה הַגּוֹרָה, וּכְשֶׁנּוֹלַד מֹשֶׁה נִרְאָה שְׁנוֹת־בְּטָלָה, אוֹלֵי בֵּת פָּרְעָה בְּחִמְלָה עָלָיו אָמְרָה לְאִבֶּיהָ שְׁלֹא יַעֲשֶׂה כֵן, אוֹ כְּאֲשֶׁר נִשְׁמַע כִּי מֵאֵת הַמֶּלֶךְ נִהְיָה הַדָּבָר בְּטֹל אוֹתוֹ, אוֹ שֶׁהִיָּה עַל פִּי הָאֲצִטְרוּגִּינֹת כְּדָבָר רַבּוּתֵינוּ (שְׁמוֹת רַבָּה א', כ"ט), כִּי הִכַּל הַתַּחֲכָמוֹת עָלֵיהֶם שְׁלֹא יִדְרַע הַחֶמֶס. וְזֶה טַעַם מֵאֲמֹר הָאוֹמְרִים לְמֹשֶׁה רַבֵּנוּ: אֲשֶׁר הִבְאִשְׁתָּם אֶת רִיחֲנוּ לְתֵת חֶרֶב בְּיָדָם (לְהֵלֵךְ ה', כ"א), כִּי עֲתָה יוֹסִיפוּ בִשְׂנֹאֲתָם אוֹתָנוּ, וְיִמְצְאוּ טַעֲנָה כִּי אֲנַחְנוּ מוֹרְדִים בְּמַלְכוּת וְיִתְרַגְּמוּ אוֹתָנוּ בְּחֶרֶב לַעֲרִיץ הַכֹּל, לֹא יִצְטָרְכוּ עוֹד לַעֲשׂוֹת בְּמִרְמָה.

(י) הִבֵּה נִתְחַכְמָה לוֹ. לֹא רָאָה פָּרְעָה וְחִכְמֵי יוֹעֲצָיו לְהַכּוֹתָם בְּחֶרֶב, כִּי תִהְיֶה בְּגִידָה גְדוֹלָה לְהַכּוֹת חֲנֹם הָעַם אֲשֶׁר בָּאוּ בְּאָרֶץ בְּמִצְוַת הַמֶּלֶךְ הָרָאוּשׁוֹן. וְגַם עִם הָאָרֶץ לֹא יִתְנוּ רִשׁוֹת לְמִלְכָּה לַעֲשׂוֹת חֶמֶס כְּזֶה, כִּי עֲמָהֶם הוּא מִתְנַעֵץ, וְאֲף כִּי בְנֵי יִשְׂרָאֵל עִם רַב וְעֲצוּם וַיַּעֲשׂוּ עִמָּהֶם מִלְחָמָה גְדוֹלָה. אֲבָל אָמַר שִׁיעֲשׂוּ דֶרֶךְ חֻקָּה שְׁלֹא יִרְגִּישׁוּ יִשְׂרָאֵל כִּי בְּאִיבָה יַעֲשׂוּ בָּהֶם, וּלְכֹף הִטִּיל בָּהֶם מָס, כִּי דֶרֶךְ הַגִּרִּים בְּאָרֶץ לְהַעֲלוֹת מָס לְמִלְכָּה כְּמוֹ שֶׁבֹא בְּשִׁלְמָה (מְלָכִים-א' ט', כ"א): וְאַחֲרֵי כֵן צוּר בִּסְתֵר "לְמִינְלִדוֹת לְהִרְגַּת הַזִּכְרִים עַל הָאֲבָנִים", וְאִפְּלוּ הַיִּלְדוֹת עֲצָמָן לֹא יָדְעוּ בָּהֶם. וְאַחֲרֵי כֵן צוּר לְכָל עַמּוֹ: כָּל הַבֵּן הַיִּלּוּד הַיֹּאכֵר הַשְּׂבִיחָהוּ אִתָּם. וְהַעֲנִין שְׁלֹא רָצָה לְצוּת לְשָׂרֵי הַשְּׂבָחִים אֲשֶׁר לוֹ לְהִרְגֵם בְּחֶרֶב הַמֶּלֶךְ אוֹ שִׁישְׁלִיכּוּ הֵם אוֹתָם לַיָּאוֹר, אֲבָל אָמַר לָעַם כְּאֲשֶׁר יִמְצָא כָּל אֶחָד יִלְד יְהוּדִי יִשְׁלִיף אוֹתוֹ בַּיָּאוֹר, וְאִם יִצָּעַק אָבִי

על האוצרות (שמות רבה). את פתם ואת רעמסם. שלא היו ראויות מתחלה לך, ועשאוהו חזקות ובצורות לאוצר. רמב"ן

(יב) וּבְאֶשֶׁר יַעֲנוּ אֹתוֹ כִּן יִרְבֶּה וְכִן יִפְרֹץ וַיִּקְצוּ מִפְּנֵי בְנֵי יִשְׂרָאֵל:
יב וּבְמָא דַּמְעֵנָן לַהּוֹן כִּן סָגַן וְכִן תַּקְפִּין
וַעֲקַת לְמִצְרָאֵי מִן קֳדָם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל:

כ"י • וּבְאֶשֶׁר יַעֲנוּ אֹתוֹ • בכל מה שהם נותנים לב לענות, כן לב הקדוש ברוך הוא להרבות ולהפריץ. כן ירבה • כן רבה וכן פריץ. ומדרשו, רוח הקדש אומרת כן, אתם אומרים: כן ירבה, ואני אומר: כן ירבה. ויקצו • קצו בחייהם. (ויש מפרשים: המצרים בעיני עצמם, וקל להבין). ורבותינו דרשו: כקוצים היו בעיניהם.

(יג) וַיַּעֲבְדוּ מִצְרִים אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּפָרֹךְ:
יג וַאֲפִלְחוּ מִצְרָאֵי יֵת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּקִשְׁיוֹ:

כ"י • בְּפָרֹךְ • בעבודה קשה המפרכת את הגוף ומשפרתו.

(יד) וַיִּמְרְרוּ אֶת־חַיֵּיהֶם בַּעֲבֹדָה קָשָׁה בַּחֲמֹר וּבִלְבָּנִים
וּבְכָל־עֲבֹדָה בַּשָּׂדֶה אֵת כָּל־עֲבֹדָתָם אֲשֶׁר־עָבְדוּ בָהֶם
בְּפָרֹךְ:
יד וַאֲמַרְרוּ יֵת חַיֵּיהֶן בְּפִלְחָנָא קִשְׂיָא בְּטִינָא
וּבִלְבָּנִין וּבְכָל פִּלְחָנָא בְּחִקְלָא יֵת כָּל
פִּלְחָנֵהוּן דַּאֲפִלְחוּ בְּהוֹן בְּקִשְׁיוֹ:

(טו) וַיֹּאמֶר מֶלֶךְ מִצְרַיִם לַמִּלֻּדֹת הָעִבְרִית אֲשֶׁר שֵׁם
הָאֵחָת שִׁפְרָה וְשֵׁם הַשְּׁנִית פּוּעָה:
טו וַאֲמַר מֶלֶךְא דַּמִּצְרַיִם לַחֲתָא יְהוּדִיתָא
דְּשֵׁימִס חֲדָא שְׁפֵרָה וְשֵׁימִס תַּנִּיתָא פּוּעָה:

כ"י • לַמִּלֻּדֹת • הוא לשון מולידות, אלא שיש לשון קל, ויש לשון כבד, כמו שובר ומשבר, דובר ומדבר, כן מוליד ומילד. שפּרה • זו יוכבד, על שם שמשפרת את הולד. פּועה • זו מרים, על שם שפועה ומדברת והוגה לולד, כדרך הנשים המפוסות תינוק הבוכה (ס). פּועה • לשון צעקה, כמו: (ישעיה מב) כִּי־לֹדָה אָפַעָה.

(טז) וַיֹּאמֶר בִּילְדָכֶן אֶת־הָעִבְרִיּוֹת וּרְאִיתֶן עַל־הָאֲבָנִים
אִם־כֶּן הוּא וְהַמֶּתֶן אֹתוֹ וְאִם־כֵּן הוּא וַחֲיָה:
טז וַאֲמַר כַּד תִּהְיוּן מוֹלְדִין יֵת יְהוּדִיתָא
וְתַחֲזִין עַל מַתְבְּרָא אִם כֵּן הוּא תַקְטִלְן יֵתָא
וְאִם כֵּן תִּתָּא הִיא וְתַחֲזִימָנָה:

כ"י • בִּילְדָכֶן • כמו בהולידכן. על האבנים • מושב האשה היולדת, ובמקום אחר קוראו משבר, וכמוהו: (ירמיה יח) "עושה מלאכה על האבנים". מושב כלי אמונות יוצר כלי חרס. אם כן הוא וגו' • לא היה מקפיד אלא על הזכרים, שאמרו לו אצטננינו שעתיד להולד כן המושיע אותם. וַחֲיָה • ותחיה.

(יז) וַתִּירָאן הַמִּלֻּדֹת אֶת־הָאֱלֹהִים וְלֹא עָשׂוּ כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר
אֲלֵיהֶן מֶלֶךְ מִצְרַיִם וַתַּחֲיֶין אֶת־הַיִּלָּדִים:
יז וַיְדַחֲלֵא חֲתָא מִן קֳדָם יי וְלֹא עָבְדָא כְּמָא
דַּמִּלִּיל עֲמָהֶן מֶלֶךְא דַּמִּצְרַיִם וְקִימָא יֵת
כִּנָּיָא:

כ"י • וַתַּחֲיֶין אֶת הַיִּלָּדִים • מספקות להם מים ומזון (סוטה שם), תרגום הראשון, וקנימא. והשני, וקנימתן, לפי שלשון עברית לנקבות רבות, תיבה זו וכיוצא בה, משמשת לשון פעלו ולשון פעלתם, כגון: (שמות ב) "ותאמרנה איש מצרי", לשון עבר, כמו "ויאמרו" לזכרים. "ותדברנה בפיכם", לשון דברתן, כמו ותדברו לזכרים. וכן (יחזקאל יג) "ותחללנה אותי אל עמי", לשון עבר חללתן, כמו ותחללו לזכרים.

רמב"ן על התורה – מהדורת בלוס, אברמוביץ

מִצְרַיִם צִפּוּנָה וּמִכָּל הָאֲרָצוֹת (יִרְמְיָה כ"ג, ח').
וכן: וְשִׁמּוּ לָהֶם רֹאשׁ אֶחָד וְעָלוּ מִן הָאָרֶץ
(הושע ב', א'). שְׁשִׁימוּ עֲלֵיהֶם רֹאשׁ וְעָלוּ
לְאָרְצָם מִן הָאָרֶץ אֲשֶׁר גָּלוּ בָּהּ.
(יִירֵד) שְׂרֵי מִסִּים לְמַעַן עֲנֹתוּ. "שֵׁם עַל
הָעָם" מִסַּ לְקַחַת מִקֵּם אֲנָשִׁים

לַעֲבֹדֹת הַמֶּלֶךְ, וּמִנֵּה עַל "הַמִּס שְׂרִים" מִן
הַמִּצְרַיִם שִׁיחֲחוּ מִקֵּם כְּרִצּוֹנָם אֲנָשִׁים לְפִי
הָעֲבֹדָה, חֲלִיפֹת, חֲדָשׁ או יֹתֵר יִהְיוּ בְּכַנְיָן
הַמֶּלֶךְ, וְשֹׂאֵר הַיָּמִים בְּכִיתוֹ. וְהַשְּׂרִים הָאֵלֶּה
צוּר אוֹתָם שִׁיבְנוּ עָרִים לְפָרְעָה. וַיְכֹן הָעָם עָרֵי
מִסְכָּנוֹת לְפָרְעָה בְּמִס הָזֶה, וּבְאֶשֶׁר רָאוּ שֶׁלֹּא

יִזְיֵק זֶה לָעָם "קָצוּ" בְּחִיָּהֶם "מִפְּנֵיהֶם", וְגִזְרוּ
שִׁיעֲבִידוֹ כָּל מִצְרַיִם אֶת הָעָם, וְכָל אִישׁ מִצְרִי
שִׁיעֲבִידוֹ לְמִשְׁלָה לְקַחַת מִקֵּם אֲנָשִׁים
שִׁיעֲשׂוּ עֲבֹדָתוֹ. וְזֶה טַעַם: וַיַּעֲבְדוּ מִצְרַיִם
אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּפָרֹךְ.

וְעוֹד גִּזְרוּ עֲלֵיהֶם "עֲבֹדוֹת קָשׁוֹת" בְּחִקְר

♦ יום שני י"ד טבת ♦

יח) ויקרא מלך-מצרים למילדת ויאמר להן מדוע עשיתן
מה דין עבדתין ית פתגמא הדין ומתמין ית
בניא :

יט) ואמר חתא לפרעה ארי לא כנשיא
מצריתא והודיתא ארי חסידא אנון עד לא
עלת לותהן חתא וילידן :

(יח) ויקרא מלך-מצרים למילדת ויאמר להן מדוע עשיתן
הדבר הזה ותחיינ את-הילדים:

(יט) ותאמר המילדת אל-פרעה כי לא כנשים המצרית
העברית בייחיות הנה במרם תבוא אלהן המילדת
וילדו:

כ) **פי חיות הנה** • בקיאות במילדות. תרגום מילדות חתא. ורבותינו דרשו: (שם ושמות רבה) הרי הן משולות לחיות
השדה, שאינן צריכות מילדות. והיכן משולות לחיות? – "גור אריה", "זאב יטרף", "בכור שורו", "אילה שלוחה",
ומי שלא נכתב בו, הרי הכתוב כוללן, "ויכרך אותם". ועוד כתיב: (שם יט) "מה אמך לביאה".

(כ) **וייטב אלהים למילדת וירב העם ויעצמו מאד:** כ ואוטיב יי לחתא וסגי עמא ותקיפו
לחדא :

כ) **וייטב** • הטיב להן, וזה חלוק בתיבה שסודת ב' אותיות, ונתן לה ו' יו"ד בראשה, כשהיא באה לדבר בלשון
ויפעל, הוא נקוד הי"ד בציר"י שהוא קמץ קטן (או בסגול שהוא פתח קטן), כגון: "וייטב אלהים למילדות",
"**וירב** בבת יהודה" (איכה ב) – הרבה תאניה. וכן: "ויגל את השארית" (דברי הימים ב לו) ונבון ראדן, הגלה את השארית.
"**ויפן זנב אל זנב**" (שופטים טו) – הפנה הזנבות זו לזו, כל אלו לשון הפעיל את אחרים. וכשהוא מדבר בלשון ויפעל,
הוא נקוד הי"ד בחיר"ק, כגון: (ויקרא י) "**וייטב בעיניו**" – לשון הוטב, וכן: "**וירב העם**" – נתרבה העם. "ויגל יהודה"
- הגלה יהודה, "ויפן זה וזה" – פנה לכאן ולכאן. ואל תשיבני וילך, וישב, וירד, ויצא, לפי שאינן מגזרתן של
אלו, שהרי הי"ד יסוד בהן: ירד, יצא, ישב, ילך – יו"ד אות שלישית בו. **וייטב אלהים למילדת** • מהו
הטובה?.

(כא) **ויהי כיוראו המילדת את-האלהים ויעש להם
בתים:** כא ויהי כד דחילא חתא מן קדם יי ועבד
להון בתין :

כ) **ויעש להם בתים** • בתי כהנה ולויה ומלכות שקרויין בתים: "ויבן את בית ה' ואת בית המלך", כהנה ולויה
מיוכבד, ומלכות ממרים, כדאיתא במסכת סוטה (סז).

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות כא עמ' 2)

כהנה ולויה מיוכבד (רש"י א, כא) אינו מפרט "כהנה מאהרן ולויה ממשה". ויש לומר, שרש"י מספק בפרוש הדברים: האם הכונה
שנתנה כהנה לאהרן ולויה למשה, או שמא אף הכהנה נתנה למשה. וספק זה תלוי בשתי הדעות ברש"י להלן (ד, יד) האם משה
נענש בכך שנטלה ממנו הכהונה.

(כב) **ויצו פרעה לכל-עמו לאמר בלידה הילוד היארה
תשליכוהו וכל-הבת תחיון:** כב ופקיד פרעה לכל עמה למימר כל ברא
דיתיליד ליהודאי בנהרא תרמגה וכל ברתא
תקימון :

רמב"ן על התורה – מהדורת בזס, אברמוביץ

חנם את השארים (במדבר י"א, ה'). כי הדגה
במצרים רבה מאד והיו לוקחים מן הצידים אותם
במצות המלך, ולוקחים מן הגנות קשואים
ואבטיחים, ואין מקלים כי מצות המלך היא.
ורבותינו אמרו (מכילתא בחדש סוף פרק ה'):
עבדים למלכים היו ולא עבדים לעבדים. אם כן
ויעבדו מצרים רמז לשרי המסים אשר לפרעה.

בשדה, כגון החפירות והוצאת הזבלים, הכל
נתנו עליהם, וגם היו רודים בהם לדחק אותם
שלא ינחוו ומכים ומקללים אותם. וזה טעם:
את כל עבדתם אשר עבדו בהם בפרך.
והנה המלך מפרנס אותם בלחם צר כמנהג
לפועלי המלך וזה מאמר המתארים
שאמרו: זכרנו את הדגה אשר נאכל במצרים

ובלבנים, כי מתחלה היו חשרים נותנים להם
הלבנים והיו אנשי המס בונים הבנין, ועתה
נהגו העם בעבודה וצונם שיהיו מביאים עפר
ועושים החמר בידיהם וברגליהם, ולא ינתן
להם מבית המלך רק הסתכן בלבד, ונותנין
הלבנים לאנשי המס הבונים לעשות הבנין,
וגם כל עבדה קשה אשר לפרעה ולמצרים

כ"י • לָכֵל עֲמוֹ • אֵף עֲלֵיהֶם גִּזֵּר, יוֹם שְׁנוֹלֵד מִשָּׁה, אָמְרוּ לוֹ אֲצַטְגִּינֵנוּ: הַיּוֹם נוֹלֵד הַמוֹשִׁיעַ, וְאֵין אָנוּ יוֹדְעִים אִם מִמְצָרִים אִם מִיִּשְׂרָאֵל, וְרוֹאִין אָנוּ שְׁסוּפּוֹ לִלְקוֹת בְּמִים. לְפִיכָךְ גִּזֵּר אוֹתוֹ הַיּוֹם אֵף עַל הַמְצָרִים, שְׁנֹאֲמַר: "כָּל הַבֶּן הַיְלֹד", וְלֹא נֶאֱמַר הַיְלֹד לְעִבְרִים, וְהֵם לֹא הָיוּ יוֹדְעִים שְׁסוּפּוֹ לִלְקוֹת עַל מִי מְרִיבָה.

ב (א) וַיִּלְךָ אִישׁ מִבֵּית לֹוִי וַיִּקַּח אֶת־בֵּת־לֹוִי:

א וַאֲזַל גְּבֵרָא מִדְּבֵית לֹוִי וַנְּסִיב יֵת בֵּת לֹוִי:

כ"י • וַיִּקַּח אֶת בֵּת לֹוִי • פְּרוֹשׁ הָיָה מִמֶּנָּה מִפְּנֵי גִזְרַת פְּרָעָה, (וְחֹזֵר וְלִקְחָהּ. וְזֶהוּ "וַיִּלְךָ", שֶׁהִלָּךְ בַּעֲצַת בְּתוֹ, שְׁאִמְרָה לוֹ: גִּזְרַתָּךְ קָשָׁה מִשַּׁל פְּרָעָה: אִם פְּרָעָה גִזֵּר עַל הַזְכָּרִים, וְאַתָּה גַם כֵּן עַל הַנְּקִבּוֹת. בְּרַשִׁי יִשְׁן) וְהַחֲזִירָהּ, וְעָשָׂה בָּהּ לְקוֹחִין שְׁנִיִּים. וְאֵף הִיא נִהְפְּכָה לְהִיט נַעֲרָה, וּבֵת ק"ל שָׁנָה הָיְתָה, שְׁנוֹלֵדָה בְּבוֹאָה לְמִצְרַיִם בֵּין הַחֳמוֹת, וּמֵאִתָּם וְעָשָׂר שָׁנִים נִשְׁתַּחֲוּוּ שָׁם, וְכִשְׁפָּצָאוּ, הָיָה מִשָּׁה כֵּן שְׁמוֹנִים שָׁנָה. אִם כֵּן, כְּשֶׁנִּתְעַבְּרָה מִמֶּנּוּ הָיְתָה בֵּת מֵאָה וּשְׁלֹשִׁים וְקוֹרָא אוֹתָהּ בֵּת לֹוִי. רַמְבַּן

ב (ב) וַתַּהַר הָאִשָּׁה וַתֵּלֶד בֶּן וַתֵּרָא אוֹתוֹ כִּי־טוֹב הוּא וַתַּצְפְּנֵהוּ שְׁלֹשָׁה יָרְחִים:

ב וַעֲדִיאת אִתְתָּא וַיִּלְדַּת בֶּר וַחֲזַת יְתָה אָרִי
טב הוא ואִתְמַרְתָּה תֵּלֶת יָרְחִין:

כ"י • כִּי טוֹב הוּא • כְּשֶׁנוֹלֵד, נִתְמַלֵּא הַבֵּית כְּלוֹ אוֹרָה (סוֹטָה שם). רַמְבַּן

ג (א) וְלֹא־יָכְלָה עוֹד הַצִּפְנֵנוֹ וַתִּקַּח־לוֹ תִּבְת גָּמָא וַתַּחֲמֶרָה בַּחֲמֹר וּבִזְפָּת וַתֵּשֶׂם בָּהּ אֶת־הַיֶּלֶד וַתֵּשֶׂם בְּסוּף עַל־שֵׁפֶת הַיָּאָר:

ג וְלֹא יָכִילַת עוֹד לְאַטְמְרוּתָהּ וַנְּסִיבָתָהּ לָהּ
תִּבְתָּא דְגָמָא וַחֲפִתָּהּ בַּחֲמֶרָא וּבִזְפָּתָא
וַשּׁוּיָאֵת בָּהּ יֵת רַבִּינָא וַשּׁוּיָתָהּ בִּיעֲרָא עַל
כִּיף נַהֲרָא:

כ"י • וְלֹא יָכְלָה עוֹד הַצִּפְנֵנוֹ • שְׁמֵנוּ לָהּ הַמְצָרִים מִיּוֹם שֶׁהִחֲזִירָהּ. וְהִיא יִלְדָתוֹ לְשֵׁשֶׁה חֲדָשִׁים יוֹם אֶחָד, שֶׁהִיִּלְדָתָה לְשִׁבְעָה יוֹלְדָת לְמַקְטָעִין וְהֵם בְּדָקוֹ אַחֲרֶיהָ לְסוּף ט'. גָּמָא • גְּמִי בְלִשׁוֹן מִשְׁנָה, וּבְלַע"ז יוֹנְקִי, וְדָבָר בָּהּ הוּא וְעוֹמֵד בְּפָנֶי בָּהּ וּבְפָנֶי קָשָׁה. בַּחֲמֹר וּבִזְפָּת • זָפַת מִבְּחוּץ וְטִיט מִבְּפָנִים, כְּדִי שֶׁלֹא יֵרִיחַ אוֹתוֹ צִדִּיק רִיחַ רַע שֶׁל זָפַת. וַתֵּשֶׂם בְּסוּף • הוּא לְשׁוֹן אָגֶם, רוֹשִׁי"ל בְּלַע"ז, וְדוּמָה לוֹ: (יִשְׁעִיָּה יט) "קִנְיָה וְסוּף קָמְלוּ".

ד (ד) וַתַּתְּצַב אַחֲתוֹ מֵרָחֵק לְדַעָה מַה־יַּעֲשֶׂה לוֹ:

ד וַתַּתְּעַפְּדַת אַחֲתָהּ מִרְחִיק לְמִידַע מַה
יַעֲשֶׂה לָּהּ:

רַמְבַּן עַל הַתּוֹרָה – מִתְּחִלָּה בְּלוֹס. אַבְרָמֹוֹבִיץ

קָטָן, נִתֵּן הַשֵּׁם שְׁמִיחָה בְּלִבּוֹ כְּעִנְיָן הַזֶּה, אוֹ מְרִים אַחֲתוֹ מִלְּמַדָּתוֹ.

(ב"ד) וַתֵּרָא אוֹתוֹ כִּי טוֹב הוּא וַתַּצְפְּנֵהוּ. יְדוּעַ כִּי כָל הַנָּשִׁים אוֹהֲבוֹת אֶת בְּנֵיהֶם, יָפִים וְשְׂאִינִם יָפִים, וְכִלְנָה תַּצְפְּנֵנָה אוֹתָן בְּכָל יָמֵיהֶן, וְאֵין צָרָה לְשַׁעֲרָהּ כִּי טוֹב הוּא. אֲכָל פְּרוֹשׁ הַטּוֹבָה הַזֹּאת, "שְׁרָאָתָה בּוֹ טוֹב" מְחַדֵּשׁ וְחֹשֶׁבָה כִּי יֵאָרֵעַ בּוֹ גַּם וַיִּנָּצֵל, וְלֹכֵן נִתְּנָה אֵל לָבָה וְחֹשֶׁבָה מְחַשְּׁבוֹת כְּעִנְיָנוּ, וְכֹאשֶׁר רָאָתָה שֶׁלֹא יָכְלָה עוֹד לְהַצְפִּינוּ חֹשֶׁבָה שֶׁיִּנָּצֵל בַּחֲמֻכְּבָלָה אַחֲרָת "וְעָשָׂתָה לוֹ תִּבְת גָּמָא. וְאַחֲתוֹ נִצְכַת מִרְחֹק שֶׁלֹא יִכִּירוּ בָּהּ, לְדַעַת מַה יַּעֲשֶׂה לוֹ. וְכָל זֶה סִיּוּעַ לְדַבְּרֵי רַבּוֹתֵינוּ שֶׁדָּרְשׁוּ (סוֹטָה י"ב): כִּי טוֹב הוּא, שְׁנִתְמַלֵּא כָּל הַבֵּית אוֹרָה, וְלִמָּה שְׁאִמְרוּ (סוֹטָה י"ג). שְׁחִיתָה מְרִים מִתְּנַבְּאָת: עֲתִידָה אִמִּי שֶׁתֵּלֵד בֶּן שְׁמוֹשִׁיעַ אֶת יִשְׂרָאֵל.

וְאִבִּי אֲבִיהֶם עַד אֵל לֹוִי, וְעַכְשִׁיו יִרְצָה לְקַצֵּר עַד לְדַת הַמוֹשִׁיעַ, וְאַחֲרָ כֵּן (לְהֵלֵךְ ו'), י"ד-כ"ה). יִחַס גַּם שְׁאֵר הַשְּׂבָטִים כְּעִבְרֵי בְּסֹדֵר הַשָּׁנִים.

וְעַל דֶּרֶךְ הַפֶּשֶׁט שֶׁהִיא זֶה תַּחֲלַת הַנְּשׂוּאִין, אֵין מְקַדֵּם וּמֵאֲחֵר בְּפִרְשָׁהּ, כִּי הִיא זֶה קֶדֶם גִּזְרַת פְּרָעָה, וְיִלְדָה מְרִים וְאַחֲרָ, וְאַחֲרָ כֵּן גִּזֵּר פְּרָעָה: כָּל הַבֶּן הַיְלֹד הַיֵּאֱרָה תִּשְׁלִיכֶהוּ, וַתֵּלֶד הַבֶּן הַטּוֹב הַזֶּה. וְלֹא הִזְכִּיר הַתּוֹכַח לְדַת מְרִים וְאַחֲרָ, כִּי לֹא הָיָה בְּלִדְתָּם חֲדוּשׁ דְּכָר. וְעַל דַּעַת רַבּוֹתֵינוּ (סוֹטָה י"ב). הֵם לְקוֹחִים שְׁנִיִּים, שְׁפָרַשׁ מִמֶּנָּה מִפְּנֵי גִזְרַת פְּרָעָה וְהַחֲזִירָהּ בְּנִבּוּאָת בְּתוֹ (סוֹטָה י"ג). וְעָשָׂה בָּהּ מַעֲשֶׂה "לְקוֹחִים", הוֹשִׁיבָהּ בְּאֶפְרַיִם וּמְרִים וְאַחֲרָ מְרַקְדִים לְפָנֶיהֶם, בְּשִׁמְחָתָם כִּי עַל יְדֵי זֶה יִגְאָלוּ יִשְׂרָאֵל. וְאֵף עַל פִּי שְׁחִיָּה אַחֲרָן

(א) וַיִּלְךָ אִישׁ מִבֵּית לֹוִי. רַבּוֹתֵינוּ אָמְרוּ (סוֹטָה י"ב): "שֶׁהִלָּךְ" אַחֲרָ עֲצַת בְּתוֹ. וְר"א אָמַר כִּי בְּעָרִים רַבּוֹת הָיוּ יִשְׂרָאֵל יוֹשְׁבִים, וְזֹאת הָאִשָּׁה הָיְתָה בְּעִיר אַחֲרָת. וּמָה צָרָה שִׁנְיָקִיר הַתּוֹכַח זֶה. וְעַל דַּעַתִּי, בְּעִבּוֹר שֶׁלֹא חֲשַׁשׁ לְגִזְרַת פְּרָעָה "וְלִקַּח" לוֹ אִשָּׁה לְהוֹלִיד מִמֶּנָּה בָּנִים, אָמַר הַתּוֹכַח כֵּן. בְּעִבּוֹר כִּי בְּכָל מִזְדְּרוֹ לַעֲשׂוֹת עִנְיָן חֲדָשׁ יֵאֱמַר כֵּן, וְלִלְךָ רְאוּבֵן וְיִשָּׁכָב אֶת בְּלָקָה (בְּרֵאשִׁית ל"ה, כ"ב), וְלִלְךָ וַיִּקַּח אֶת גָּמֹר בֵּת דְּבָלִים (הוֹשֶׁע א', ג'), לְכוּ וְנִמְכְּרֵנוּ לְיִשְׁמַעְאֵלִים (בְּרֵאשִׁית ל"ז, כ"ז), לְכוּ וְנִבְּהוּ בְּלִשׁוֹן (יִרְמְיָה י"ח, י"ח), לְכוּ נָא וְנִכְכְּהָ (יִשְׁעִיָּה א', י"ח). וְכֵן זֶה נִזְדְּרוּ וַיִּקַּח אֶת בֵּת לֹוִי. וְלֹא הִזְכִּיר הַתּוֹכַח שֶׁם הָאִישׁ וְלֹא שֶׁם אִשְׁתּוֹ אֲשֶׁר לָקַח, וְהִיא זֶה בְּעִבּוֹר כִּי יִצְטָרֵךְ לְיִחְסָם וְלְהִזְכִּיר שְׁמָם מִי אֲבִיהֶם

הַיִּנְחָתָה בַּת פְּרַעַה לְמַסְחִי עַל נְהָרָא
וְעוֹלִימָתָהּ מְחַלְקֵן עַל בִּיף נְהָרָא וְחֹזֶת יָת
תְּבוּתָא בְּגוּ יַעֲרָא וְאוֹשֶׁשֶׁת יָת אִמָּתָה
וְנִסְכָּתָה:

(ה) וַתֵּרֶד בַּת־פְּרַעַה לְרֹחֵץ עַל־הַיָּאָר וַנַּעֲרָתֶיהָ הִלְכָּת
עַל־יַד הַיָּאָר וַתֵּרָא אֶת־הַתִּבָּה בְּתוֹךְ הַסּוּף וַתִּשְׁלַח
אֶת־אִמָּתָהּ וַתִּקְחָהּ:

כ"י"א לְרֹחֵץ עַל הַיָּאָר • סָרַס הַמַּקְרָא וּפְרָשָׁהוּ: "וַתֵּרֶד בַּת פְּרַעַה עַל הַיָּאָר, לְרֹחֵץ בּוֹ". עַל יַד הַיָּאָר • אֶצֶל הַיָּאָר, כְּמוֹ: (שְׁמוּאֵל ב יד) "רְאוּ חִלְקַת יוֹאָב עַל יְדֵי", וְהוּא לְשׁוֹן יַד מִמָּשׁ שֶׁיֵּד הָאָדָם סְמוּכָה לוֹ. וְרַבּוּתֵינוּ דִּרְשׁוּ: (סוּטָה שם) הוֹלְכוֹת לְשׁוֹן מִיָּתָה, כְּמוֹ: (בְּרַאשִׁית כה) "הִנֵּה אֲנִכִּי הוֹלֵךְ לְמוֹת", הוֹלְכוֹת לְמוֹת, לְפִי שְׁמָחוּ בָּהּ. וְהַכְּתוּב מְסִיעֵן, כִּי לָמָּה לָנוּ לְכַתֵּב "וַנַּעֲרָתֶיהָ הוֹלְכוֹת"? אֶת אִמָּתָהּ • אֶת שְׁפָחָתָהּ. וְרַבּוּתֵינוּ דִּרְשׁוּ לְשׁוֹן יַד, אֲבָל לְפִי דִקְדוּק לְשׁוֹן הַקֶּדֶשׁ הִיא לוֹ הַנֶּקֶד אִמָּתָהּ, מִ"ם דְּגוּשָׁה, וְהֵם דִּרְשׁוּ אֶת אִמָּתָהּ, אֶת יָדָהּ, וְנִשְׁתַּרְבְּכָה אִמָּתָהּ אֲמוֹת הַרְבֵּה (סוּטָה שם) • רַמְבַּ"ן

וּפְתַחַת וְחֹזֶת יָת רַבִּינָא וְהָא עוֹלִימָא כְּבִי
וְחֹסֶת עֲלוּהִי וְאִמָּתָהּ מְבִינִי יְהוּדָאִי הוּא דִּין:

(ו) וַתִּפְתַּח וַתֵּרָאֶהוּ אֶת־הַיֶּלֶד וְהִנֵּה־נָעַר בְּכָה וַתַּחְמֹל
עָלָיו וַתֹּאמֶר מִי־לִדִּי הָעֶבְרִים זֶה:

כ"י"ב וַתִּפְתַּח וַתֵּרָאֶהוּ • אֶת מִי רָאֶתָהּ? – הַיֶּלֶד, זֶהוּ פְּשׁוּטוֹ. וּמִדְרָשׁוֹ: שְׂרָאֲתָה עִמּוֹ שְׂכִינָה (שְׁמוֹת רַבּה. סוּטָה שם) • וְהִנֵּה נָעַר בּוֹכָה • קוֹלוֹ כְּנָעַר. רַמְבַּ"ן

וְאִמָּתָהּ אֶחָתָה לְבַת פְּרַעַה הַאִיזִיל וְאִקְרִי
לִידָה אֶתְמָא מִיְנִיקָתָא מִן יְהוּדִיתָא וְתוֹנִיק לִידָה
יָת רַבִּינָא:

(ז) וַתֹּאמֶר אַחֲתוֹ אֶל־בַּת־פְּרַעַה הַאֵלֶּף וְקִרְאֹתִי לָךְ אִשָּׁה
מִיְנִיקָת מִן הָעֶבְרִית וְתִינָק לָךְ אֶת־הַיֶּלֶד:

כ"י"ג מִן הָעֶבְרִיּוֹת • מִלְּמַד שֶׁהַחֲזִירָתוֹ עַל מִצְרִיּוֹת הַרְבֵּה לֵינָק, וְלֹא יִנָּק, לְפִי שֶׁהִיא עֲתִיד לְדַבֵּר עִם הַשְּׂכִינָה (שְׁמוֹת רַבּה. סוּטָה שם) •

ח וְאִמָּתָהּ לָהּ בַּת פְּרַעַה אִיזִילִי וְאִזְלָת
עוֹלָמָתָא וְקִרְתָּ יָת אִמָּה דְרַבִּינָא:

(ח) וַתֹּאמֶר־לָהּ בַּת־פְּרַעַה לִבִּי וַתִּלָּךְ הָעֵלְמָה וַתִּקְרָא
אֶת־אִם הַיֶּלֶד:

כ"י"ד וַתִּלָּךְ הָעֵלְמָה • הִלְכָה בְּזִרְיוֹת וְעֵלְמוֹת, כְּעֵלָם.

ט וְאִמָּתָהּ לָהּ בַּת פְּרַעַה אוֹכִילִי יָת רַבִּינָא
הַדִּין וְאוֹנִקִּיָּה לִי וְאִנָּא אֶתָּן יָת אֲנָרְךָ
וְנִסְיַבְתָּ אֶתְמָא יָת רַבִּינָא וְאוֹנִקִּיָּה:

(ט) וַתֹּאמֶר לָהּ בַּת־פְּרַעַה הִילִיכִי אֶת־הַיֶּלֶד הַזֶּה וְהִינִקְהוּ
לִי וְאִנִּי אֶתָּן אֶת־שְׂכָרְךָ וַתִּקַּח הָאִשָּׁה הַיֶּלֶד וַתִּנְיִקְהוּ:

כ"י"ה הִילִיכִי • נִתְּנָבָאָה וְלֹא יָדְעָה מַה נִּתְּנָבָאָה: הִי שְׂלִיכִי (שְׁמוֹת רַבּה. סוּטָה שם) •

רַמְבַּ"ן עַל הַתּוֹרָה – מִהַדּוֹת בְּלוּס, אַבְרָמֹבִיץ

הַיֶּלֶד (שׁוּפְטִים י"ג, ח'). וְכֵן: וַיִּבְקֶשׁ דָּוִד אֶת
הָאֱלֹהִים כַּעַד הַנָּעַר (שְׁמוּאֵל־ב' י"ב, ט"ז).
וַיִּקְרָא יֶלֶד וְהוּא גְדוֹל, כְּמוֹ שְׁנָאֵמַר בִּישְׁמַעֲלָא
(בְּרַאשִׁית כ"ט, ט"ז). וְכֵן: וַהֲנַעַר נָעַר (שְׁמוּאֵל־
א' א', כ"ד), רוֹצֵה לִּזְמֹר לִּזְמִירָה יֶלֶד קָטָן בֶּן
כ"ד חֲדָשִׁים. כִּי כַּאֲשֶׁר נִגְמַל מְחֻלָּב מִיָּד
הַעֲלָתָהּ, כְּדָתִיב (שָׁם כ"ג-כ"ד): וַתִּינָק אֶת
בְּנָהּ עַד גְּמֻלָּה אֲתוֹ וַתַּעֲלֶהוּ עִמָּה כַּאֲשֶׁר גְּמֻלָּתוֹ.
וַתֹּאמֶר מִי־לִדִּי הָעֶבְרִים זֶה. נִתְּנָה אֶל לָבָה
הַמַּעֲשֶׂה כַּאֲשֶׁר הִיא, כִּי אִמָּתָהּ לְכַעֲבוֹר הִצִּיל
אוֹתוֹ אוֹ שְׂלָא יֵרָאוּ בְּמוֹת הַיֶּלֶד שְׁמוּהוּ שָׁם,
וְאִישׁ מִצְרִי לָמָּה יַעֲשֶׂה בֶן. וְיֵשׁ אוֹמְרִים
שְׂרָאֲתָהּ נְמוֹל (שְׁמוּ"ר א', כ"ט. סוּטָה י"ב).
וְאִם בֶּן הַסִּדָּה כְּגִדְיו וְכִדְקָה אוֹתוֹ בּוֹ. וְאִין צִרְךָ.

רַבִּנּוּ שְׁלֵמָה. וְכַךְ דָּחוּ זֶה וְאָמְרוּ (סוּטָה י"ב).
שְׁמוּ"ר א', כ"ח): אִם בֶּן עֲשִׂית לְמִשְׁה רַבִּנּוּ
בְּעַל מוֹס. וְעוֹד, מַה טַּעַם שֶׁנִּזְכֵּר הַכְּתוּב עָבִי
קוֹלוֹ. וְר"א אָמַר שֶׁהִיוּ אֵיבָרִיו גְּדוֹלִים "כְּנָעַר".
וְאוֹלֵי הַזִּכֵּיר זֶה לִּפְנֵי, כִּי בְּעַבּוֹר טוֹבוֹ וְנִפְיוֹ
חֲמֵלָה עָלָיו, כִּי הַכִּינָה בּוֹ שְׁנוּלָד מְקֻרָּב
וְאֵיבָרִיו יָפִים וּמְחֻקִּים כְּאֵלּוּ הוּא נָעַר. וְיִוְהִר
נִכּוֹן שְׁנִפְרֵשׁ בּוֹ שֶׁהִיא בְּכָה "כְּנָעַר" בְּחִרְצוֹת
וְזִרְיוֹת וְלָכֵן חֲמֵלָה עָלָיו. וְאִנָּדָה (שְׁמוּ"ר א',
כ"ח): נָעַר בְּכָה, יֶלֶד הִיא וּמִנְהֶגוּ "כְּנָעַר",
כֹּא גְבִרְיָאֵל וְהַכֵּהוּ לְמִשְׁה כְּדִי "שִׂיכָּה"
וַתַּחְמֹלָא עָלָיו רַחֲמִים.

וְעַל דְּעִתִּי אִין צִרְךָ לָקֹל זֶה, כִּי הַיֶּלֶד מִיּוֹם הַיֶּלֶד
יִקְרָא נָעַר, כְּמוֹ שְׁנָאֵמַר: מַה נַּעֲשֶׂה לְנָעַר

(ה) לְרֹחֵץ עַל הַיָּאָר. סָרַס הַמַּקְרָא וּדְרָשָׁהוּ,
וַתֵּרֶד בַּת פְּרַעַה עַל הַיָּאָר לְרֹחֵץ בּוֹ. לְשׁוֹן
רַבִּנּוּ שְׁלֵמָה. וְאִם בֶּן יִהְיֶה עַל הַיָּאָר כְּמוֹ "אֶל
הַיָּאָר". וְכֵן וַיִּלָּךְ אֶלְקָנָה הַקָּמָתָה עַל בֵּיתוֹ
(שְׁמוּאֵל־א' ב', י"א). כֹּה תֹאמְרוּ אִישׁ עַל
רַעְיוֹ וְאִישׁ אֶל אָחִיו (יִרְמְיָה כ"ג, ל"ה).
וַתִּסָּב שֶׁהִיוּ בִּיאֹר מַעֲלוֹת, "וְהִיא יִרְדָּה"
מֵאֲרָמוֹן הַמֶּלֶךְ לְרֹחֵץ בְּמַעְלָה הָרִאשׁוֹנָה
"אֲשֶׁר" בִּיאֹר, לֹא תִכְסֶּה אֶל שְׂבִילַת הַנְּהָר,
"וְרָאִתָּה" הַתִּבָּה בְּתוֹךְ הַסּוּף רְחוֹק מִמֶּנָּה
וַתִּשְׁלַח אֶת אִמָּתָהּ וַתִּקְחָהּ. אוֹ הוּא כְּמוֹ לְרֹחֵץ
"בִּיאֹר", וְכֵן: וְנָתַתְּ אוֹתָם עַל סֵל אֶחָד (שְׁמוֹת
כ"ט, ג').

(ו) וְהִנֵּה נָעַר בְּכָה. קוֹלוֹ נִשְׁמַע "כְּנָעַר". לְשׁוֹן

(י) וַיַּגְדֵּל הַיֶּלֶד וַתְּבֹאֵהוּ לְבֵת־פְּרָעָה וַיְהִי־לָהּ לְבֵן וַתִּקְרָא
שְׁמוֹ מֹשֶׁה וַתֹּאמֶר כִּי מִן־הַפְּתִימִים מִשִּׁיתָהּ:

כ"י • מִשִּׁיתָהּ • כְּתִירוֹתָהּ: שְׁחַלְתָּהּ – וְהָיָה לָשׁוֹן הוֹצָאָה בְּלָשׁוֹן אֲרָמִי כְּמִשְׁחַל בְּנִיתָא מִחֻלְבָּא. וּבְלָשׁוֹן עִבְרִי מִשִּׁיתָהּ, לָשׁוֹן הַסִּירִיתִי, כְּמוֹ: (יהושע א) "לֹא יָמוּשׁ", "לֹא מָשׁוּ", כִּף חִבְרוֹ מִנַּחֵם. וְאֲנִי אוֹמֵר שְׁאִינוּ מִמִּחְבֶּרֶת מִשׁ וְיָמוּשׁ, אֲלֵא מִגְזֵרֶת מִשָּׁה וּלְשׁוֹן הוֹצָאָה הוּא, וְכֵן: (שמואל ב כב) "יִמְשְׁנִי מִמִּים רַבִּים", שְׁאֵלוּ הִיא מִמִּחְבֶּרֶת מִשׁ, לֹא יִתְכַּן לֹאמֹר מִשִּׁיתָהּ, אֲלֵא הַמִּשְׁוֹתָהּ, כְּאִשֶּׁר יֹאמֵר מִן קָם – הַקִּימוֹתִי, וּמִן שָׁב – הַשִּׁיבוֹתִי, וּמִן בָּא – הַבִּיאוֹתִי, אוֹ מִשִּׁיתָהּ, כְּמוֹ: (זכריה א) "וּמִשִּׁיתִּי אֶת עוֹן הָאָרֶץ". אֲבָל מִשִּׁיתִּי אֵינוֹ אֲלֵא מִגְזֵרֶת תִּיבָה שֶׁפָּעַל שָׁלַח מִסֹּד בְּה"א בְּסוּף הַתִּיבָה, כְּגוֹן: מִשָּׁה, בְּנָה, עֲשָׂה, צָוָה, פָּנָה, כְּשִׁיבָא לֹאמֹר בָּהֶם פָּעַלְתִּי, תְּבֵא הַיּוֹדִי בְּמָקוֹם הַזֶּה, כְּמוֹ: עֲשִׂיתִי, בְּנִיתִי, פְּנִיתִי, צִוִּיתִי.

♦ יום שלישי ט"ו טבת ♦

(יא) וַיְהִי בַּיָּמִים הָהֵם וַיַּגְדֵּל מֹשֶׁה וַיֵּצֵא אֶל־אָחִיו וַיֹּרֵא
בְּסִבְלָתָם וַיֹּרֵא אִישׁ מִצְרִי מִכָּה אִישׁ־עִבְרִי מֵאָחִיו:

כ"י • וַיַּגְדֵּל מֹשֶׁה • וְהָיָה כְּכֹתִיב וַיַּגְדֵּל הַיֶּלֶד? אָמַר רַבִּי יְהוֹנָתָן בֶּן רַבִּי אֱלֵעָזָר: הִרְאִשׁוֹן לְקוֹמָה, וְהַשְׁנִי לְגִדְלָה, שֶׁמִּנְהוּ פָּרַעַה עַל בֵּיתוֹ. וַיֹּרֵא בְּסִבְלָתָם • (בראשית רבה) נָתַן עֵינָיו וְלָבּוֹ לְהִיטוֹת מִצָּר עֲלֵיהֶם. אִישׁ מִצְרִי • (שמות רבה) נוֹגֵשׁ הָיָה, מִמֶּנָּה עַל שׁוֹטְרֵי יִשְׂרָאֵל וְהָיָה מַעֲמִידִם מִקְרוֹת הַגָּבֵר לְמִלְאכָתָם. מִכָּה אִישׁ עִבְרִי • מִלְקָהוּ וְרוֹדְהוּ, וּבַעֲלָהּ שֶׁל שְׁלוֹמִית בֵּית דָּבָרִי הָיָה, וְנָתַן עֵינָיו בָּהּ, וּבִלְלָהּ הַעֲמִידוֹ וְהוֹצִיאָהּ מִבֵּיתוֹ, וְהוּא חֲזָר וְנִכְנָס לְבֵית וְכָא עַל אִשְׁתּוֹ – כְּסִבּוּרָה שֶׁהוּא בַּעֲלָהּ, וְחֲזָר הָאִישׁ לְבֵיתוֹ וְהִתְקַשְׁרָהּ בְּדָבָר, וְכִשְׁרָאָה אוֹתוֹ מִצְרִי שֶׁהִתְקַשְׁרָהּ בְּדָבָר, הָיָה מִכָּהוּ וְרוֹדְהוּ כָּל הַיּוֹם. רמב"ן

(יב) וַיִּפֶּן כָּה וְכָה וַיֹּרֵא כִּי אֵין אִישׁ וַיִּדְּ אֶת־הַמִּצְרִי
וַיִּטְמְנֵהוּ בַּחֹל:

כ"י • וַיִּפֶּן כָּה וְכָה • רָאָה מָה עָשָׂה לוֹ בְּבֵית וּמָה עָשָׂה לוֹ בַּשָּׂדֶה. וּלְפִי פְשׁוּטוֹ – כְּמִשְׁמַעוֹ. וַיֹּרֵא כִּי אֵין אִישׁ • שְׁאִין אִישׁ עֲתִיד לְצֹאת מִמֶּנּוּ שְׁיִתְגַּדֵּר.

(יג) וַיֵּצֵא בַּיּוֹם הַשֵּׁנִי וְהִנֵּה שְׁנֵי־אֲנָשִׁים עֹבְרִים נָצִים
וַיֹּאמֶר לְרָשָׁע לָמָּה תָּכָה רַעְדָּ:

כ"י • שְׁנֵי אֲנָשִׁים עֹבְרִים • דָּתֵן וְאַבְרָם הֵם, שֶׁהוֹתִירוּ מִן הַמֶּן. נָצִים • מְרִיבִים. לָמָּה תָּכָה • אֵף עַל פִּי שֶׁלֹּא הִכְהוּ, נִקְרָא רָשָׁע בְּהִרְמַת יָד. רַעְדָּ • רָשָׁע כְּמוֹתָהּ.

(יד) וַיֹּאמֶר מִי שְׁמֶךָ לְאִישׁ שֶׁר וְשִׁפְטָל עָלֵינוּ הַלְהַרְגֵנִי
אֲתָה אֹמֵר כְּאִשֶּׁר הִרְגֵּת אֶת־הַמִּצְרִי וַיֹּרֵא מֹשֶׁה וַיֹּאמֶר
אֲכֵן נֹרַע הַדָּבָר:

כ"י • מִי שְׁמֶךָ לְאִישׁ • וְהָרִי עוֹדֵךְ נֶעַר. הַלְהַרְגֵנִי אֲתָה אֹמֵר • מִכָּאן אָנוּ לְמִדִּים שֶׁהִרְגוּ בְּשֵׁם הַמִּפְרָשׁ. וַיֹּרֵא מֹשֶׁה • כְּפִשְׁוֹטוֹ. וּמִדְרָשׁוֹ: דָּאָג לוֹ עַל שֶׁרָאָה בְּיִשְׂרָאֵל רָשָׁעִים דִּלְטוּרִין, אָמַר: מַעֲתָה שְׁמָא אֵינִם רְאוּיִין לְהִגָּאֵל.

שיעור יומי ליום שלישי ט"ו טבת ושנים מקרא ואחד תרגום – ב – פרשת שמות
לז
אכן נודע הדבר • כמשמעו. ומדרשו: נודע לי הדבר שהייתי תמה עליו: מה חטאו ישראל מכל שבעים אמות
להיות נרדים בעבודת פרוץ, אבל רואה אני שהם ראויים לקף.

~ נקודות משיחות קודש ~ (2קוטי שיחות לו עמ' 1)

דאג לו על שראה בישראל רשעים דלטורין (רש"י ב, יד) יש לשאל, מדוע אינו מסתפק בפשוטו של מקרא, שינא לנפשו
כיון שנודע דבר הריגתו את המצרי, ומביא גם את מדרשו. ויש לומר, שלפי פשוטו קשה: לשם מה מספרת התורה שמשה
פחד, דבר שלא גרם שום תוצאה מעשית (משה ברח למדון רק אחרי ששמע פרעה ובקש להרגו). לכן מביא פרוש המדרש,
שינא זה משמעותה דאגה - שמא אינם ראויין להגאל. רמב"ן

(טו) וישמע פרעה את-הדבר הזה ויבקש להרג את-
משה ויברח משה מפני פרעה וישב בארץ-מדן וישב
על-הבאר:

כז"י ◀ וישמע פרעה • הם הלשינו עליו. ויבקש להרג את משה • מסרו לקוסטינר להרגו ולא שלטה בו החרב
— הוא שאמר משה: "ויצילני מחרב פרעה": (וישב בארץ מדן • נתעכב שם כמו "וישב יעקב"). וישב על
הבאר • למד מיעקב שנזדווג לו זוגו על הבאר.

(טז) ולכהן מדן שבע בנות ותבאנה ותדלנה ותמלאנה
את-הרהמים להשקות צאן אביהן:

כז"י ◀ ולכהן מדן • רב שבהן, ופרש לו מעבודת כוכבים ונדוהו מאצלם. את הרהמים • את ברכות מרוצות
המים העשויות בארץ. רמב"ן

(יז) ויבאו הרעים ויגרשו ויקם משה וינשען וישקן
את-צאנם:

כז"י ◀ ויגרשו • מפני הגדודי.

רמב"ן על התורה – מהדורת בלוס, אברמוביץ

נטרד בכהונו בבית אלקהיו, ותבאנה אל הנקן.
ויתכן כי "יאל משה לשבת את האיש" (להלן
פסוק כ"א). הוא הכהן הנזכר למעלה, כי
הוא שנתן לו צפורה בתו.
ותבאנה ותדלנה. כי היו הרועים בכל הימים
באים וממלאים הרהמים ומשקים
צאנם בתחלה, ואחרי כן היו הנשים האלה
משקות שלהן, וארע כי היום הזה קדמו
הנשים ותבאנה ותדלנה, כי היו חושבות
להשקות צאנם בתחלה טרם בא הרועים,
והנה באו הרועים ויגרשו מן הרהמים
להשקות הם תחלה כמנהגם בכל הימים,
ומשה חרה לו על החמס "והצילן" כי כיון
שהן מלאו הרהמים הרי המים שלהן, וגם
זלה זלה להם כי לא הספיקו הרהמים לכל
צאנן. וזה טעם: מדוע מדרתן בא היום.
ואמרו: איש מצרי הצילנו מיד הרעים,
שמגרישים אותנו בכל יום תמיד בבאנו
להרהמים בתחלה.

(טזכא) ולכהן מדן שבע בנות. לא נזכיר
הכתוב שמן, כי איננו ידוע רק מן
הכנני שהוא נקבד בכהונתו. והוא יתרו, כי
אחרי התחתן במשה כתוב: וישב אל יתרו
חתנו (להלן ד', י"ח). ושם כתוב: ויאמר
יתרו למשה לך לשלום, כמו אליה (מלכים ב'
א', ג'). ואלהיו (שם א', י"ז, א'). וימנה
(וימנה כ"ז, א') וימנהו (שם א', א'). ואחרי
שנתגזר נקרא חובב, דכתיב: מבני חבק חתן
משה (שופטים ד', י"א), כי דרך כל
המתייחדים לקרא להם שם אחר בישאל.
והוא בן רעואל, דכתיב (במדבר י', כ"ט):
ויאמר משה לחבק בן רעואל המדיני.
ומה שאמר בכאן: ותבאנה אל רעואל אביהן,
(פסוק י"ח). הוא אבי אביהן, כמו: אליה
אבי אברהם (בראשית ל"ב, י'), ובוכדנצר
אבוהי (דניאל ה, ב'). וכן: הירדעם את לבן
בן נחור (בראשית כ"ט, ה'). וכן: ומפפשת
בן שאול (שמואל ב' י"ט, כ"ה). ורבים כן.
וקנה זה, כי הכהן לא ימצא בביתו, כי קנה

כי הגידו לו אשר הוא יהודי, וקנה חפץ
לראותם בעבור שהם אחיו. והנה "נסתפל"
בסבלותם וצמלם ולא יכל לסבל ולכן הרג
המצרי המכה הנלקח.
(יד) הלהגני אפה אמר. מכאן אנו לומדים
"שהרגו בשם המפרש". לשון רש"י.
ומדרש רבותינו הוא (שמו"ר א', ל"ה). ואני
תמה, אם בן מי הגיד לרשע כי משה הרגו.
אולי סמך ידו עליו וינללהו בשם ה', וזהו
וי. או מפני שנפל מת לפניו פחד משה
שיציליו עליו וקברו בחול ונראה אותו עושה
כן, וידע שהוא הגורם או חשב שהרגו בחרב
כי לא ראה רק הקבורה. ועל דרך הפשט
אומרים (הראב"ע) כי אפה אמר פרושו
"חושב", כי מצינו אמירה על מחשבת הלב,
אמרתי אני בלבי (קהלת ב', א'), אמרתי טוב
ממנו הנפל (שם ו', ג'). ואין בכאן צורך לזה,
כי אמר: מי שמך לאיש שר ושפט עלינו, אם
בעבור שאתה חפץ להרגני כאשר הרגת המצרי
אתה מוכיח אותי ואומר למה תכה רשע:

(יח) וַתִּבְאֶנָּה אֶל־רְעוּאֵל אָבִיהָ וַיֹּאמֶר מְדוּעַ מָה־רַתַּן בָּא הַיּוֹם:

יח וַתִּבְאֶנָּה לֹת רְעוּאֵל אָבִיהָ וַיֹּאמֶר מָה דִּין אוֹחִיתִין לְמִיתִי יוֹמָא דִּין:

(יט) וַתֹּאמֶרְנָא אִישׁ מִצְרֵי הִצִּילָנוּ מִיַּד הָרָעִים וְגַם־דָּלָה דָּלָה לָנוּ וַיִּשֶׁק אֶת־הַצָּאן:

יט וַיֹּאמֶרְנָא גְבֵרָא מִצְרָאָה שְׁזַבְנָא מִיַּד רָעִיָא וַאֲפֻּ מְדִלָא דָּלָא לָנָא וַאֲשֻׁקִי יַת עֲנָא:

(כ) וַיֹּאמֶר אֶל־בְּנֹתָיו וַאֲיוֹ לָמָּה זֶה עֹזְבֹתָן אֶת־הָאִישׁ קְרָאָן לוֹ וַיֹּאכֵל לֶחֶם:

כ וַיֹּאמֶר לְבָנֹתָהּ וְאֵן הוּא לָמָּה דָּנָן שְׂבִקְתִּין יַת גְּבֵרָא קֶרֶן לָהּ וַיִּכּוֹל לֶחֶמָא:

כז"א לָמָּה זֶה עֹזְבֹתָן • הַפִּיר בּוֹ שֶׁהוּא מִזְרְעוֹ שֶׁל יַעֲקֹב – שֶׁהֵמָּנִים עוֹלִים לִקְרָאתוֹ. וַיֹּאכֵל לֶחֶם • שְׁמָא יִשְׂא אַחַת מֵכֶם, כְּמָה דְּאֵת אָמֵר: "כִּי אִם הַלֶּחֶם אֲשֶׁר הוּא אוֹכֵל".

(כא) וַיּוֹאֵל מֹשֶׁה לְשִׁבְתָּ אֶת־הָאִישׁ וַיִּתֵּן אֶת־צִפְרָה בָּתוֹ לְמִשְׁה:

כא וַיֹּאֲבִי מֹשֶׁה לְמִיתֵב עִם גְּבֵרָא וַיְהִי יַת צִפְרָה בְּרִתָּהּ לְמִשְׁה:

כז"ב וַיּוֹאֵל • כְּתִירוֹמוֹ (סְפָרִים אַחֲרִים: כְּמִשְׁמָעוֹ), וְדוּמָה לוֹ: (שׁוֹפְטִים יט) "הוֹאֵל נָא וְלִינִי", "וְלוֹ הוֹאֵלָנוּ", "הוֹאֵלִיתִי לְדַבֵּר". וּמִדְרָשׁוֹ: לְשׁוֹן אֵלָה, נִשְׁבַּע לוֹ שְׁלֹא יִזְוֶה מִמֶּדֶן כִּי אִם בְּרִשְׁוֹתוֹ.

(כב) וַתֵּלֶד בֶּן וַיִּקְרָא אֶת־שְׁמוֹ גִּרְשֹׁם כִּי אָמַר גֵּר הָיִיתִי בְּאֶרֶץ נִכְרִיָּה:

כב וַיִּלְדֵּת בֶּר וַיִּקְרָא בֶּר וַיִּקְרָא יַת שְׁמָה גִרְשֹׁם אֲרִי אָמַר דִּיר הָוִיתִי בְּאַרְעֵ נִכְרָאָה:

(כג) וַיְהִי בְיָמֵים הָרַבִּים הָהֵם וַיָּמָת מֶלֶךְ מִצְרַיִם וַיֹּאנְחוּ בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל מִן־הָעֲבֹדָה וַיִּזְעְקוּ וַתַּעַל שְׁוַעְתָּם אֶל־הָאֱלֹהִים מִן־הָעֲבֹדָה:

כג כג וַהֲוֵה בְיוֹמָא סְגִיָאָה הָאֲנֹן וּמִית מֶלֶךְא דְּמִצְרַיִם וַאֲתַנְחוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל מִן פִּלְחָנָא דְּהִהוּ קָשִׁי עֲלֵיהוֹן וַיִּזְעִקוּ וַסְלִיקַת קְבִלְתָּהוֹן לְקִדְּם יִי מִן פִּלְחָנָא:

כז"ד וַיְהִי בְיָמֵים הָרַבִּים הָהֵם • שֶׁהָיָה מֹשֶׁה גֵּר בְּמִדְיָן, וַיָּמָת מֶלֶךְ מִצְרַיִם וַהֲצִרְכוּ יִשְׂרָאֵל לְתַשׁוּעָה, וּמִשְׁה הָיָה רוּעָה וְגו', וּבָאֵת תַּשׁוּעָה עַל יָדוֹ, וּלְכַךְ נִסְמְכוּ פִּרְשִׁיּוֹת הַלּוֹ. בְּרַשִׁי"י יִשָּׁן. וַיָּמָת מֶלֶךְ מִצְרַיִם • (שְׁמוֹת רַבֵּה) נִצְטָרַע וַהֲיָה שׁוֹחַט תִּינוּקוֹת יִשְׂרָאֵל וְרוֹחֵץ בְּדָמָם. רַמְבַּ"ן

רמב"ן על התורה – מהדורות בלוס, אברמוביץ

עֲדִין לֹא הוֹלִיד מִמֶּנָּה רַק בְּנוֹ הַכּוֹר גִּרְשֹׁם, אָכֵל לֹא הִזְכִּיר הַכְּתוּב בְּבְרִיחָתוֹ (לְעִיל פְּסוּק ט"ו). רַק: וַיֵּשֶׁב בְּאֶרֶץ מִדְיָן וַיֵּשֶׁב עַל הַבָּאָר, כִּי לֹא נִתְחַדֵּשׁ בְּיָמֵים הָאֲחֵרִים עֲנִין שְׁיִצְטָרֵךְ הַכְּתוּב לְסַפְּרוֹ. וְכֵן הַדָּבָר, כִּי הַבּוֹרֵחַ מִן הַמְּלָכוֹת לֹא יִתְעַכֵּב בְּעִיר מוֹשָׁב וְקָרוֹב לוֹ, אָכֵל יִבְרַח מִמָּקוֹם לְמָקוֹם אֶל אֶרֶץ מִרְחָקִים. וְהִנֵּה עָמַד יָמִים רַבִּים מִתְחַבֵּא וּמִתְנַפֵּר מִגּוֹי אֶל גּוֹי וּמִמְּמַלְכָּה אֶל עַם אַחֵר, וּבִסּוּף הַזֶּמֶן בָּא לְמִדְיָן וְנִתְעַכֵּב שָׁם. וְזֶה טַעַם וַיֵּשֶׁב בְּאֶרֶץ מִדְיָן, כִּי רָאִי הָיָה שְׂמִינִי "וַיִּלָּךְ אֶל אֶרֶץ מִדְיָן", אָכֵל רָמַז שְׁלֹא יֵשֶׁב בְּעִיר עַד בִּסּוּף שָׁבָא אֶל אֶרֶץ מִדְיָן וְשָׁם יֵשֶׁב.

וּמִפְּנֵי שֶׁהִזְכִּיר הַכְּתוּב בְּרִיחָתוֹ מִפְּנֵי פְרָעָה וּשְׂבָחָתוֹ בְּמִדְיָן, וְכֹא הִזְכִּיר מִיָּד שֶׁהוֹשֵׁב לְמִצְרַיִם בְּמִצְוֹתָ שֶׁל הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא, וְהָיָה נִרְאָה שֶׁהָיָה כָּל הַמַּעֲשִׂים הָאֵלֶּה

שְׁוַעְתָּם. וְכֵן: וַיְהִי יָמִים רַבִּים וְדָבָר ה' הָיָה אֵל אֱלֹהֵינוּ בְּשָׁנָה הַשְּׁלִישִׁית (מְלָכִים א' י"ח, א'), שֶׁהָיָה יָמִים רַבִּים וְאֵרַע בָּהֶם זֶה. וּלְפִי דַעְתִּי, כִּי טַעַם הַכְּתוּב הַזֶּה יִרְמֹז עַל הַיָּמִים שֶׁהָיָה מֹשֶׁה בּוֹרַח מִפְּנֵי פְרָעָה, כִּי בְּאֵמַת בְּעוֹנָיו בְּרַח, שֶׁהַכְּתוּב אָמַר: וַיִּגְדֵּל מֹשֶׁה וַיֵּצֵא אֶל אֲחֵיו, שֶׁהָיָה זֶה מִיָּד כְּאִשֵּׁר גָּדֵל וְעָמַד עַל דַּעְתּוֹ, וְהִגִּיד לוֹ כִּי הוּא יְהוּדִי, וְנִכְסֵף לְרֹאוֹת סְבִלּוֹת אֲחֵיו וְעַמָּלָם לְחַצֵּם, וּבְיוֹם הַהוּא שִׁנְעָא הֵכָּה אֶת הַמִּצְרַיִם, וּבְיוֹם הַשְּׁנִי הַלְשִׁינוּ עָלָיו וּבְרַח. הִנֵּה הָיָה כִּכָּן שְׁתֵּים עֶשְׂרֵה שָׁנָה, כְּאִשֵּׁר הִזְכִּירוּ רַבּוֹתֵינוּ (שְׁמוֹת"ר א', ה'), וְעַל כָּל פְּנִים לֹא הִגִּיעַ לְעֶשְׂרִים, וּבְעֶמְדוֹ לְפָנֵי פְרָעָה הָיָה בֶּן שְׁמוֹנִים, אִם כֵּן עָמַד כְּמוֹ שְׁתֵּים עֶשְׂרֵה שָׁנָה בּוֹרַח מִלִּפְנֵי פְרָעָה. וְהַקְּרוֹב כִּי בִסּוּף הַזֶּמֶן בָּא לְמִדְיָן וְנִשְׂא צִפּוֹרָה, כִּי כִּשְׁהָיָה לוֹ הַדְּבָר הַזֶּה

(כג) וַיְהִי בְיָמֵים הָרַבִּים הָהֵם. לֹא יֹאמַר "בְּיָמֵים הָהֵם" וּ"בְיוֹם הַהוּא" רַק עַל הַזֶּמֶן הַעוֹמֵד אֲשֶׁר יִזְכִּיר הַמֶּלֶךְ בּוֹ, אָכֵל לְאַחַר הָעֵת יֹאמַר "וַיְהִי אַחֲרֵי כֵן". וְהִרְאוּ בְּכָאֵן שְׂמִינִי: וַיְהִי אַחֲרֵי יָמִים רַבִּים וַיָּמָת מֶלֶךְ מִצְרַיִם. עַל כֵּן אָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ (שְׁמוֹת"ר א', מ"א). כִּי לְפִי שֶׁהָיָה יָמִים שֶׁל צַעַר קוֹרָא אוֹתָם רַבִּים, וְיִרְמֹז לְזֶמֶן הַהוּא. וְכֵן אָמְרוּ בְּפִסּוּק שֶׁאָמַר לְמַעַל (פְּסוּק י"א): וַיְהִי בְיָמֵים הָהֵם וַיִּגְדֵּל מֹשֶׁה, שֶׁהָיָה גָדֵל שְׁלֹא כְּדִרְךְ הַעוֹלָם, כְּלוֹמַר בְּזֶמֶן אַחֵר בְּמִהֲרָה. וּמִכָּל מָקוֹם בְּיָמֵים הָהֵם מִיּוֹם שְׁמִת מֶלֶךְ מִצְרַיִם וַיִּזְעְקוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַתַּעַל שְׁוַעְתָּם אֶל הָאֱלֹהִים, יָמִים מְעַשִּׂים הָיוּ. אָכֵל נִפְרַשׁ כִּי יֹאמַר: בְּיָמֵים הָהֵם, יָמֵי הַעֲנוּי וְהַעֲבֹדָה הַקָּשָׁה, שֶׁהָיָה יָמִים רַבִּים מְאֹד, כִּי אַרְבַּע הַגְּלוֹת מְאֹד, וְהָיָה זֶה שֶׁצִּעְקוּ וַתַּעַל

כד וישמע קדם יי ית קבלתהון ודכיר יי ית
קנמה דעם אברהם דעם יצחק ודעם יעקב:

(כד) וַיִּשְׁמַע אֱלֹהִים אֶת־נַאֲקָתָם וַיִּזְכֹּר אֱלֹהִים אֶת־בְּרִיתוֹ
אֶת־אַבְרָהָם אֶת־יִצְחָק וְאֶת־יַעֲקֹב:

כז"י • נַאֲקָתָם • צַעֲקָתָם, וְכֵן: (איוב כד) "מַעִיר מְתִים יִנְאָקוּ". אֶת בְּרִיתוֹ אֶת אַבְרָהָם • עִם אַבְרָהָם.

כה וגלי קדם יי שעבודא דבני ישראל ואמר
במימרה למפרקהון יי:

(כה) וַיֵּרָא אֱלֹהִים אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיַּדַּע אֱלֹהִים:

כז"י • וַיַּדַּע אֱלֹהִים • נָתַן עֲלֵיהֶם לֵב וְלֹא הֶעֱלִים עֵינָיו. רמב"ן

♦ יום רביעי ט"ז טבת ♦

א ומשה הוה רעי ית ענא דיתרו חמוהי רבא
דמדון ודבר ית ענא לבתר שפר רעיא
למדברא ואתא לטורא דאתגלי עלוהי יקרא
דיי לחורב:

ג (א) וּמֹשֶׁה הָיָה רֹעֵה אֶת־צֹאן יִתְרוֹ חֹתָנוּ כֹּהֵן מִדִּין
וַיִּנָּהֵג אֶת־הַצֹּאן אַחֲרֵי הַמִּדְבָּר וַיָּבֹא אֶל־הַר הָאֱלֹהִים
חֲרִיבָה:

כז"י • אַחֲרֵי הַמִּדְבָּר • לְהִתְרַחֵק מִן הַגִּזְל שְׁלֹא יִרְעוּ בַּשְּׂדוֹת אַחֲרֵיהֶם. אֶל הַר הָאֱלֹהִים • עַל שֵׁם הַעֲתִיד.

ב ואתגלי מלאכא דיי לה בשלהובית אשתא
מגו אסנא וחזא ויהא אסנא בער באשתא
ואסנא ליתוהי מתאכיל:

(ב) וַיֵּרָא מֶלֶאכֶךְ יְהוָה אֵלָיו בְּלִבְת־אֵשׁ מִתּוֹךְ הַסִּנֵּה וַיֵּרָא
וַהֲנֵה הַסִּנֵּה בֵּעֵר בָּאֵשׁ וַהֲסִנֵּה אֵינֶנּוּ אֲפֹל:

כז"י • בְּלִבְת־אֵשׁ • בְּשִׁלְהֻבַת אֵשׁ, לְבוֹ שֶׁל אֵשׁ, כְּמוֹ: "לֵב הַשְּׂמִים", (שמואל ב' ח') "בְּלִב הָאֵלֹהִים". וְאֵל תִּתְּמָה עַל הַתִּי"ו,
שֵׁשׁ לָנוּ כִּיּוֹצֵא בּוֹ: (יחזקאל טו) "מִה אֲמַלְה לְבִתְּךָ". מִתּוֹךְ הַסִּנֵּה • וְלֹא אֵילָן אַחֵר, מִשּׁוּם "עֲמוּ אֲנֹכִי בַצִּירָה".
אֲפֹל • נֶאֱכַל, כְּמוֹ "לֹא עֹבֵד בָּהּ", "אֲשֶׁר לָקַח מִשָּׁם". רמב"ן

רמב"ן על התורה – מהדורת בלוס, אברמוביץ

(כ"ד) וַיֵּרָא מֶלֶאכֶךְ ה' אֵלָיו בְּלִבְת־אֵשׁ. אָמַר
הַכְּתוּב מִתְחַלֵּה: וַיֵּרָא מֶלֶאכֶךְ ה', וְאַחֲרֵי
כֵן אָמַר (בַּפְסוּק ד'): וַיֵּרָא ה' כִּי סָר
לְרֹאוֹת וַיִּקְרָא אֵלָיו אֱלֹהִים, וְלִכְּנֹן אָמַר רַבִּי
אַבְרָהָם (בַּפְּרוּשׁ הַקָּצֵר) כִּי אֱלֹהִים בִּקְּאֵן
הוּא הַמֶּלֶאכֶךְ הַנּוֹכַח, כְּמוֹ: כִּי רֵאִיתִי אֱלֹהִים
פָּנִים אֶל פָּנִים. וְטַעַם: אֲנֹכִי אֱלֹהִי אַבְרָהָ,
כִּי יְדַבֵּר הַשְּׁלִיחַ בְּלִשׁוֹן שׁוֹלְחוֹ. וְאֵינֶנּוּ נִכּוֹן,
כִּי מִשָּׁה גָדוֹל הַנּוֹבָאָה לֹא יִסְתִּיר אֶת פָּנָיו
מִן הַמֶּלֶאכֶךְ. וְרַבּוּתֵינוּ אָמְרוּ בִּבְרָאשִׁית רַבָּה
(צ"ז, ד'. שְׁמוֹר' ב', ח'): מֶלֶאכֶךְ זֶה מִיכָאֵל,
רַבִּי יוֹסִי הָאֲרִיף בְּכָל מְקוֹם שֶׁהָיוּ רוֹאִים
אוֹתוֹ הָיוּ אוֹמְרִים שֵׁם רַבְּנוּ הַקָּדוֹשׁ, כִּי
כָּל מְקוֹם שֶׁמִּיכָאֵל נִרְאָה שֵׁם הוּא כְּבוֹד
הַשְּׂכִינָה (ע"ל). נִתְּכַנֵּנוּ לומר שֶׁמִּתְחַלֵּה
נִרְאָה אֵלָיו מִיכָאֵל וְשֵׁם כְּבוֹד הַשְּׂכִינָה, וְהוּא
לֹא נִרְאָה הַכְּבוֹד כִּי לֹא הָיָה יָדוּעַ לְנִבְּוָאָה,
וְכֹאשֶׁר כּוֹן לְבוֹ "וְסָר לְרֹאוֹת" נִתְּגַלָּה אֵלָיו
מִרְאֵה הַשְּׂכִינָה וַיִּקְרָא אֵלָיו אֱלֹהִים מִתּוֹךְ
הַסִּנֵּה:

ועל דרך האמת, המלאך הזה הוא המלאך
הגואל, שגאמר: כִּי שָׁמִי בְּקִרְבּוֹ (לְהֵלֵךְ
כ"ג, כ"א), הוּא שְׁאֲמַר לְיַעֲקֹב אֲנֹכִי הָאֵל

בַּסֵּתֵר. וְרַשִׁי פִּרְשׁ: וַיַּדַּע אֱלֹהִים, נָתַן עֲלֵיהֶם
לֵב וְלֹא הֶעֱלִים עֵינָיו מֵהֶם. וְנִכּוֹן הוּא עַל דֶּרֶךְ
הַפְּשֻׁט, כִּי בַּתְּחִלָּה הָיָה מִסְתִּיר פָּנָיו מֵהֶם
וְהָיָה לְאֵכָל, וְעַתָּה שָׁמַע אֱלֹהִים נַאֲקָתָם "וַיִּרְאֵה
אוֹתָם", לומר שֶׁלֹּא הִסְתִּיר פָּנָיו עוֹד מֵהֶם
וַיַּדַּע אֶת מִכָּאֵל בְּהֵן וְכָל הַנֶּעֱשֶׂה לָהֶם וְאֵת
כָּל הַצִּירָה לָהֶם.
וְהָאֲרִיף הַכְּתוּב לְהַזְכִּיר טַעֲמוֹת רַבּוֹת בְּגִלְתָּם,
וַיִּשְׁמַע אֱלֹהִים אֶת נַאֲקָתָם, וַיִּזְכֹּר
אֱלֹהִים אֶת בְּרִיתוֹ (פְּסוּק כ"ד), וַיִּרְאֵה אֱלֹהִים,
וַיַּדַּע אֱלֹהִים (כָּאן), כִּי יִדְעִיתִי אֶת מִכָּאֵל
(לְהֵלֵךְ ג', ד'), כִּי אֵף עַל פִּי שְׁנִשְׁלַם הַזְּמַן
שֶׁנִּגְזַר עֲלֵיהֶם לֹא הָיוּ רְאוּיִים לְהִנָּחַל, כְּמוֹ
שֶׁמִּפְּרָשׁ עַל יְדֵי יְחִזְקֵאל (כ', ו'-ו'), אֲלֹא
מִפְּנֵי הַנֶּעֱשֶׂה קִבֵּל תְּפִלָּתָם בְּרַחֲמֵי.
וְעַל דֶּרֶךְ הָאֱמֶת יֵשׁ בַּכְּתוּב הֵזָה סוּד גָּדוֹל מִסֵּתֵרִי
הַתּוֹרָה, לומר כִּי עֲלֵה עֲנוּיָם לְמֹאד פָּנָיו
וְקִרַּב אוֹתָם אֶל הַדַּעַת, כְּעֵינֵן: בְּקִרְבִּי שְׁנִים
תּוֹדִיעַ בְּרַגְלֵי רַחֵם תִּזְכּוֹר (תְּבַקֵּק ג', ב'). וְלִכְּנֹן
יִאֲרִיף הַכְּתוּב בְּזֶה אַחֲרֵי שְׁאֲמַר כָּבֹד: וַיִּשְׁמַע
אֱלֹהִים, וַיִּזְכֹּר אֱלֹהִים (פְּסוּק כ"ד). וְנִתְּפַרֵּשׁ
הַפְּסוּק הֵזָה בְּמִדְּרָשׁוֹ שֶׁל רַבִּי נַחֲמָנִי בֶן הַשֵּׁנָה
(סֵפֶר הַהִדְרִי אוֹת ע'). תְּבִינָהוּ מִשָּׁם.

הַנּוֹכְרִים נֶעֱשִׂים מִיד, וְתִכּוּפִים זֶה לָזֶה בְּשָׁנָה
אַחַת, בָּא הַכְּתוּב לְרַמֵּז לָנוּ הַעֲנֵנּוּ בָּאֲשֶׁר
הָיָה, וְאָמַר: וְהָיָה בַּיָּמִים הַרְּבִים הָהֵם, שֶׁהָיָה
מִשָּׁה בּוֹרַח מִפְּנֵי פְרַעַה וְעוֹמֵד בְּמִדְבָּר מִהֶם,
וּמֵת בַּיָּמִים הָהֵם בְּסוּפֵם מִלֶּךְ מִצְרַיִם, וְהָיָה
לְמֹשֶׁה גִּלּוּי הַשְּׂכִינָה בְּעֵינֵי זֶה, וְהוֹשִׁיב לְמִצְרַיִם
וּגְאָלָם, וְעַל כֵּן לֹא אָמַר "וְהָיָה אַחֲרֵי יָמִים
רַבִּים", כִּי הָיָה מִשְׁמַעוֹ מִשְׁבַּת מִשָּׁה בְּמִדְבָּר,
וְלֹא הָיוּ הַיָּמִים הַרְּבִים הָהֵם רַק לְכָל הַמִּסְפָּר
לְמַעַלְהָ.

וּנְמַת מִלֶּךְ מִצְרַיִם וַיִּנָּחֲנוּ. נִצְטַרַע וְהָיָה
שׁוֹחַט תִּינוּקוֹת מִיִּשְׂרָאֵל וְרוֹחֵץ בְּדָמָם.
לְשׁוֹן רַשִׁי. וְהוּא מִדְּרַשׁ חֲכָמִים (שְׁמוֹר' א', א'),
מ"א. וְעַל דֶּרֶךְ הַפְּשֻׁט, מִנְּהָג כָּל הַנֶּעֱבָדִים
לְמֶלֶךְ בְּלִיעַל רִשְׁעֵי שִׁהָיוּ מִצְּפִים וּמִחֲסִים
לְיוֹם מוֹתוֹ. וְכֹאשֶׁר רָאוּ שְׁמַת הַמֶּלֶךְ הִנָּחֲנוּ
מֵאֵד מִמֶּלֶךְ אֲדָם חֲנֹף מִרְשִׁיעַ מִן הָרָאוּשׁוֹן,
כִּי אָמְרוּ אֲבָדָה תִּקְוָתֵנוּ נִגְוָנוּ לָנוּ, וַיִּבְחָרוּ
מֵת מִחַיִּים. וְזֶה טַעַם "נַאֲקָתָם" (בַּפְּסוּק הַבָּא)
כִּי נִאָקוּ נִאָקַת חָלָל.

(כה) וַיֵּרָא אֱלֹהִים אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל. פִּרְשׁ רַבִּי
אַבְרָהָם כִּי נִרְאָה הַחֲמִס שֶׁהָיוּ מִצְרַיִם
עוֹשִׂים לָהֶם בְּגִלּוּי, וַיַּדַּע אֱלֹהִים הַעֲשׂוֹי לָהֶם

(ג) וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶסְרֶה־נָּא וְאַרְאֶה אֶת־הַמְּרֹאֶה הַגָּדֹל
הַזֶּה מִדּוּעַ לֹא־יָבֹעַר הַסִּנֵּה:
כ"י • אֶסְרֶה־נָּא • אֶסְרֶה מִכָּאן לְהִתְקַרֵּב שָׁם.

וַיִּחַזַּא יי אַרִי אֶתִּפְנֵי לְמַחְזֵי וְקָרָא לֵה יי
מִגֹּו אֶסְנָא וַאֲמַר מֹשֶׁה מֹשֶׁה וַאֲמַר הָא
אָנָּא:

הוֹאֲמַר לֹא תִקְרַב הֶלְכָּא שְׂרִי סִינָה מַעַל
רִגְלָךְ אַרִי אֶתְרָא דְאַתָּ קָאִים עֲלוּהִי אֶתֶר
קִדִּישׁ הוּא:

כ"י • שֶׁל • שֶׁלֹּף וְהוֹצֵא, כְּמוֹ: (דברים יט) "וְנָשַׁל הַכֶּרֶזֶל", (שם כח) "כִּי יִשַּׁל זִיתָךְ". אֲדַמַּת קִדְשׁ הוּא • הַמָּקוֹם. רמב"ן

(ו) וַיֹּאמֶר אֲנֹכִי אֱלֹהֵי אַבְיָךְ אֱלֹהֵי אֲבֹתֶיךָ וְאֱלֹהֵי יִצְחָק
וְאֱלֹהֵי יַעֲקֹב וַיִּסְתֵּר מֹשֶׁה פָּנָיו כִּי יָרָא מִהִבֵּישׁ אֶל־
הָאֱלֹהִים: רמב"ן

(ז) וַיֹּאמֶר יְהוָה רֹאֵה רְאִיתִי אֶת־עֲנִי עַמִּי אֲשֶׁר בְּמִצְרַיִם
וְאֶת־צַעֲקָתָם שָׁמַעְתִּי מִפְּנֵי נַגְשָׁיו כִּי יִדְעֹתִי אֶת־
מִכָּאֲבִיו:

כ"י • כִּי יִדְעֹתִי אֶת מִכָּאֲבִיו • כְּמוֹ "וַיֵּדַע אֱלֹהִים", כְּלוּמַר, כִּי שָׁמַעְתִּי לֵב לְהִתְבּוֹנֵן וְלִדְעוֹת אֶת מִכָּאֲבִיו, וְלֹא
הֶעֱלַמְתִּי עֵינִי וְלֹא אָאָטִם אֶת אֲזֵנִי מִצַּעֲקָתָם. רמב"ן

רמב"ן על התורה – מהדורת בלוס, אברמוביץ

(ו) אֲנֹכִי אֱלֹהֵי אַבְיָךְ. עַל דֶּרֶךְ הַפֶּשֶׁט כְּמוֹ
"אֱלֹהֵי אֲבוֹתֶיךָ", אֲבָל יִזְכִּיר יַחֲדִיד בְּמָקוֹם
רַבִּים, אֱלֹהֵי כָּל אֲבִי מִאֲבוֹתֶיךָ, כִּי כָּלֵם יִקְרָאוּ
לְאִישׁ אָב. וְכֵן: אֱלֹהֵי דָוִד אַבְיָךְ (מְלָכִים ב')
כ', ה', וְהָאֵלִי וְאֲנֹהֵי אֱלֹהֵי אַבִּי וְאֲרַמְּנָהוּ
(לְהֵלֵן ט"ו, ב'), אֱלֹהֵי אֲבוֹתֵי. וְר"א אָמַר
כִּי אֱלֹהֵי אַבְיָךְ: אֲבִרְהָם, כִּי הוּא הִחֵל לְקָרָא
בְּשֵׁם ה', וְאַחֲרָיִךְ הִזְכִּירוּ בְּשֵׁם וְאַחֲרָיִךְ אֱלֹהֵי
שָׂאֵר הָאֲבוֹת. וְדַעַת רַבּוֹתֵינוּ (שְׁמוֹנ"ג, ג'),
א': אֱלֹהֵי עַמְּךָ אַבְיָךְ, כָּאֵלֹו אָמַר אֲנֹכִי
אֱלֹהֵיךָ, וְרַצָּה לִּיחַד שְׁמוֹ עַל הַצִּדִּיק שְׁמַת
לֹא עַל הַחֵי, וְאַחֲרָיִךְ אֱלֹהֵי אֲבִרְהָם יִצְחָק
וְיַעֲקֹב, שֶׁהוּא אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל כָּלֵם. וְשַׁעַם
הִזְכִּירוּ אֱלֹהֵי עַם כָּל אֶחָד, וְלֹא אָמַר "אֱלֹהֵי
אֲבִרְהָם יִצְחָק וְיַעֲקֹב", כִּי יִזְכִּיר שְׁמוֹ וְזָכְרוּ
יִתְבָּרֵךְ וְיִתְעַלֶּה. וְעוֹד אָבָר זֶה בַּפֶּרֶשָׁה
(בְּפָסוּק ט"ו):

(ז) וַיֹּאמֶר ה'. יִזְכִּירוּנוּ בְּמִדַּת רַחֲמִים בְּעֵינֵי
הַחֲמִלָּה עַל הָעָם, וְאֵף עַל פִּי שֶׁכָּל הַפֶּרֶשָׁה
בְּשֵׁם אֱלֹהִים.

מִלְשׁוֹן: וּבַעֲרַת הָרַע מִקִּרְבְּךָ (דְּבָרִים י"ז, ד').
וְהִיזָה לְאָדָם לְבַעַר (יִשְׁעִיָּה מ"ד, ט"ו), כִּי
דֶּרֶךְ צַחֲוֹת בְּלִשׁוֹן הַקֹּדֶשׁ לְדַבֵּר כֵּן, וְכַבִּים
עַל שְׁלִשִׁים עֶזְרִים וְשִׁלְשִׁים עֶזְרִים לָהֶם
(שׁוֹפְטִים י"ט, ד').

(ה) אֵל תִּקְרַב הֶלֶם. לֹא הִגִּיעַ עֲדֵין לְמַעַלְתּוֹ
הַגְּדוּלָּה בְּנִבְוָאָה, כִּי בְּהַר סִינִי נִגַּשׁ אֵל
הַעֲרָפֶל אֲשֶׁר שָׁם הָאֱלֹהִים. וְכֵן עֲנִין הַסִּמְכָת
פָּנִים, שְׁעָדִין לֹא עָלָה לְמַה שְׁנָאֲמַר בּוֹ:
וְחִמַּנַּת ה' יָבִישׁ (בְּמִדְבָּר י"ב, ח').

כִּי הַמָּקוֹם אֲשֶׁר אֶתְּהָ עוֹמֵד עָלָיו אֲדַמַּת
קִדְשׁ הוּא. אֵף עַל פִּי שֶׁהִיזָה רַחוּק מִן
הַסִּנֵּה הַזֶּה וְהִזְכִּירוּ בָּזֶה, כִּי תִקְדָּשׁ כָּל הָהָר בְּרִדַּת
הַשְׁכִּינָה אֵל רֹאשׁ הָהָר בְּאֲשֶׁר בְּשַׁעַת מִתֵּן תוֹרָה,
וּמֹשֶׁה בְּהָר הַזֶּה כִּי שָׁם עָלָה, שְׁנָאֲמַר: וַיָּבֹא
אֵל הַר הָאֱלֹהִים חֲרָבָה (לְעִיל פָּסוּק א'), וְהַסִּנֵּה
הִיזָה בְּרֹאשׁ הָהָר, וְהִנֵּה כְּלוֹ קְדוֹשׁ וְאֶסּוּר בְּנַעֲלִילַת
הַסִּנֵּה, וְכָךְ אָמַר (בְּשְׁמוֹר"ר ב', י"ג): בְּכָל
מָקוֹם שֶׁהַשְׁכִּינָה נִגְלִית אֶסּוּר בְּנַעֲלִילַת הַסִּנֵּה,
וְכֵן בִּיהוֹשֻׁעַ (ה', ט"ו). וְכֵן הַתְּהַנִּים לֹא שָׁמַשׁ
בְּמִקְדָּשׁ אֶלָּא יַחֲפִים.

בֵּית אֵל (בְּרַאשִׁית ל"א, י"ג), וְכו' (פָּסוּק ד').
נִאֲמַר: וַיִּקְרָא אֱלֹהֵי אֲלֹהִים, אֲבָל יִקְרָא בְּמִדָּה
הַהִיא מִלֵּאף בְּהִנְהֻגַת הָעוֹלָם, וְכֵן כְּתִיב:
וַיּוֹצֵאנוּ ה' מִמִּצְרַיִם (דְּבָרִים כ"ו, ח'). וְכִתְבִּיב:
וַיִּשְׁלַח מִלֵּאף וַיִּצְאֵנוּ מִמִּצְרַיִם (בְּמִדְבָּר כ',
ט"ז), וְנִאֲמַר: וּמִלֵּאף פָּנָיו הוֹשִׁיעַם (יִשְׁעִיָּה
ס"ג, ט'), כְּלוּמַר מִלֵּאף שֶׁהוּא פָּנָיו, כְּדִכְתִּיב:
פָּנֵי יְלֹכוֹ וְהִנַּחְתִּי לָךְ (לְהֵלֵן ל"ג, י"ד). וְהוּא
שְׁנָאֲמַר בּוֹ: וּפִתְאֵם יָבֹא אֵל הַיִּכְלוֹ הָאֲדוֹן
אֲשֶׁר אֶתֶם מִבְּקָשִׁים וּמִלֵּאף הַכְּרִית אֲשֶׁר אֶתֶם
תַּפְצִּים הִנֵּה כָּא (מִלֵּאכִי ג', א'). וְעוֹד תְּבִין
זֶה בְּפָסוּקִים הַבָּאִים (לְהֵלֵן ט', י"ב-י"ג, ט"ו).
בְּעִזְרַת הַשֵּׁם.

וְהִנֵּה הַסִּנֵּה בַּעַר בְּאֵשׁ. כְּטַעַם "דּוֹלֶק",
שֶׁהִיזָה "בְּתוֹף אֵשׁ בּוֹעֵר", כְּמוֹ: וְהָאֲבוֹת
מִבְּעָרִים אֶת הָאֵשׁ (יִרְמְיָה ז', י"ח), מְדַלִּיקִים,
וּבַעֲרוּ בָהֶם אֵשׁ (יִחְזְקְאֵל ל"ט, ט'). וּמִדַּעַ
לֹא יָבֹעַר הַסִּנֵּה, לֹא יִשְׂרָף וְיִאֲכַל, וְכַמּוֹהִי:
כַּפְּשָׁתִים אֲשֶׁר בְּעָרוּ בְּאֵשׁ (שׁוֹפְטִים ט"ו,
י"ד), נִשְׂרָפוּ. וְכֵן דַּעַת אֲנָקְלוֹס שְׁתוּגָם
הָרַאשׁוֹן בְּעִיר, וְהַשְׁנִי מִתּוֹקֵד. אוּ וְהִיזָה יִבְעַר

ח ואֲתַגְלִיתִי לְשׁוּבוֹתָהוֹן מִיַּד אֲרָעָא לְאַרְעָא טָבָא וּלְאַסְקוּתָהוֹן מִן אֲרָעָא הִיא לְאַרְעָא טָבָא וּפְתִינָא לְאַרְעָא עֲבָדָא חֵלֶב וּדְבַשׁ לְאַתֵּר כְּנַעֲנִי וְחִתִּי וְאַמֹּרִי וּפְרָזִי וְחִזִּי וּבִיבֹסִי:

ט ויִכְעַן הָא קְבִילַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל עַלֹת קְדָמִי וְאָף גְּלִי קְדָמִי יֵת דִּחְקָא דִּי מַצְרָאֵי דְחָקִין לָהּ:

י ויִכְעַן אִיתָא וְאַשְׁלַחְנָה לָלוֹת פְּרַעָה וְאַפִּיק יֵת עַמִּי בְנֵי יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרַיִם:

ה"י וְעַתָּה לָכֵה וְאַשְׁלַחְךָ וְגו' • וְאִם תֹּאמַר מַה תּוֹעִיל? "וְהוֹצֵא אֶת עַמִּי", יוֹעִילוֹ דְּבָרֶיךָ וְתוֹצִיאָם מִשָּׁם.

יא וְאִמָּר מֹשֶׁה קָדָם יי מִן אֲנָא אָרִי אֲזִיל לָלוֹת פְּרַעָה וְאָרִי אֲפִיק יֵת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרַיִם:

ה"י וְאִמָּר מֹשֶׁה אֶל־הָאֱלֹהִים מִי אֲנֹכִי כִי אֶלְךָ אֶל־פְּרַעָה וְכִי אוֹצִיא אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרַיִם:

יב וְאִמָּר אָרִי יְהִי מִימְרֵי בְּסַעֲדֶיךָ וְדִין לָךְ אֶתָּא אָרִי אֲנָא שְׁלַחְתָּךְ בְּאַפְקוּתֶיךָ יֵת עַמָּא מִמִּצְרַיִם תְּפַלְחוּן קָדָם יי עַל טוֹרָא דְּדִין:

(ח) וְאִרְדָּ לְהַצִּילוֹ מִיַּד מִצְרַיִם וְלַהֲעֵלְתוֹ מִן־הָאָרֶץ הַהִוא אֶל־אֶרֶץ טוֹבָה וּרְחֹבָה אֶל־אֶרֶץ זֶבֶת חֵלֶב וּדְבַשׁ אֶל־מְקוֹם הַכְּנַעֲנִי וְהַחִתִּי וְהָאֹמִרִי וְהַפְּרָזִי וְהַחִזִּי וְהַבִּיבֹסִי:

(ט) וְעַתָּה הִנֵּה צִעַקְתָּ בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל בְּאֵה אֵלַי וְגַם־רִאִיתִי אֶת־הַלֶּחֶץ אֲשֶׁר מִצְרַיִם לֹחֲצִים אֹתָם: רמב"ן

(י) וְעַתָּה לָכֵה וְאַשְׁלַחְךָ אֶל־פְּרַעָה וְהוֹצֵא אֶת־עַמִּי בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרַיִם:

(יא) וְאִמָּר מֹשֶׁה אֶל־הָאֱלֹהִים מִי אֲנֹכִי כִי אֶלְךָ אֶל־פְּרַעָה וְכִי אוֹצִיא אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרַיִם:

(יב) וְאִמָּר בְּרִיאָתִי עִמָּךְ וְזֶה־לְךָ הָאוֹת כִּי אֲנֹכִי שְׁלַחְתִּיךָ בְּהוֹצִיאֶךָ אֶת־הָעָם מִמִּצְרַיִם תַּעֲבֹדוּן אֶת־הָאֱלֹהִים עַל־הַהָר הַזֶּה:

ה"י וְאִמָּר כִּי אֶהְיֶה עִמָּךְ • הִשִּׁיבֻ עַל רִאשׁוֹן, רִאשׁוֹן, וְעַל אַחֲרוֹן, אַחֲרוֹן: שְׁאַמְרַתְּ מִי אֲנֹכִי כִי אֶלְךָ אֶל פְּרַעָה, לֹא שְׁלַחְךָ הִיא, כִּי אִם מִשְׁלִי: כִּי אֶהְיֶה עִמָּךְ, וְזֶה הַמֶּרְאֶה אֲשֶׁר רִאִיתָ בְּסִנְיָה, לָךְ הָאוֹת "כִּי אֲנֹכִי שְׁלַחְתִּיךָ" וְתַצְלִיחַ בְּשְׁלִיחוֹתִי וּכְדֹאֵי אֲנִי לְהַצִּיל, כְּאֲשֶׁר רִאִיתָ הַסֵּנָה עוֹשֶׂה שְׁלִיחוֹתִי וְאִינְנוּ אֶכֶל, כִּךְ תִּלָּךְ בְּשְׁלִיחוֹתִי וְאִינְךָ נִזְוֶק.

רמב"ן על התורה - מהדורת בלוס, אברמוביץ

(לחלן פסוק י"ז), לְכַמֹּז שִׁינְשׁוּ אוֹתָם וְנִכְרִיתוֹם וְלִשְׁבוּ בְּמִקְוָמָם, לֹא שִׁינְהוּ יוֹשְׁבִים בְּקֶרֶבָם כְּאַבּוֹתָם.

(ט) הִנֵּה צִעַקְתָּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּאֵה אֵלַי. אָף עַל פִּי שְׁאֵמַר: וְאֵת צִעַקְתָּם שְׁמַעְתִּי (פסוק י"ז), חֲזוֹר וְאִמָּר כִּי בְּאֵה אֵלַי, וְהִנֵּה "הִגִּיעַ צִעַקְתָּם אֵל כִּסֵּא כְבוֹדִי", וְלֹא אוֹסִיף עוֹד לַעֲבֹר לְפָרַעָה, כִּי מִצְרַיִם לוֹחֲצִים אוֹתָם יוֹתֵר מִדִּיא. כְּעִנְיָן: עַד לְשִׁמְיָם הִגִּיעַ (ד"ה"ב" כ"ח, ט).

וְעַל דְּרָךְ הָאֲמַת, צִעַקְתָּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל הִיא כִּסֵּס יִשְׂרָאֵל, שְׁבָאָה אֵלָיו צוֹעֲקָת, כְּדָרִי: הַכְּצַעֲקָתָה הַבָּהָה אֵלַי (בְּרַשִׁית י"ח, כ"א).

וְטַעַם וְגַם רִאִיתִי אֶת הַלֶּחֶץ, לֹאמַר שִׁינְשׁוּ וְנִכְרִיתוֹם מִפְּרַעָה וּמַעֲמֹז מִפְּנֵי שִׁשְׁשׁוּ עִמָּהֶם יוֹתֵר מִן הַנְּגוֹר לָהֶם בְּלִחְצֵן גְּדוֹל שְׁלוֹחֲצִים אוֹתָם, כְּאֲשֶׁר פְּרִשְׁתִּי בְּסִדְרָךְ לָךְ (ט"ו, י"א).

וְטַעַם זֶבֶת חֵלֶב וּדְבַשׁ כִּי שִׁבַּח תַּחֲלֶה אֶת הָאָרֶץ שֶׁהִיא טוֹבָה, לֹמַר שֶׁהָאֹרִי טוֹב וְיִפָּה לְבָנִי אֲדָם וְכָל טוֹב יִמָּצֵא בָּהּ, וְשֶׁהִיא רַחֲבָה, שֶׁעֲמִדּוֹ בָּהּ כָּל יִשְׂרָאֵל "בְּמִרְחֹב". אוֹ טַעַם רַחֲבָה שִׁישׁ בָּהּ "רַחְבּוֹת", שֶׁפִּלָּה וְעָמַק וּמִישׁוֹר גְּדוֹלִים וְקִטְנִים וְאִין רַבָּה הָרִים וְגִיאִוֹת. וְחֲזוֹר וְשִׁבַּח אוֹתָהּ שֶׁהִיא אֶרֶץ מְקֻנָּה שִׁישׁ בָּהּ מְרֻעָה טוֹב, וְהַמִּים יָפִים, "וְיִגְדֵּל הַחֵלֶב בְּבִהְמוֹת", כִּי אִין בְּהִבְמוֹת בְּרִיאֹת וְטוֹבוֹת וּמְרֻבוֹת הַחֵלֶב וְכָּאֹרִי טוֹב וְעֶשֶׂב רַב וּמִים טוֹבִים. וּבְעִבּוֹר שִׁימָצֵא זֶה בְּאֶחָו וּבְמִרוֹם הָרִים אִין הַפְּרוֹת שֶׁם שְׁמַיִם וְיָפִים מְאֹד, אִמָּר כִּי הִיא עוֹד שְׁמֵנָה שְׁפֹרְתִיךָ שְׁמַיִם וּמְתוֹקִים עַד "שְׁתּוּזֹב כָּלָה בְּרִדְשׁ מִהֶם". וְהִנֵּה שִׁבַּח אוֹתָהּ עַל כָּל טוֹב ה', עַל דָּגָן וְעַל תִּירוֹשׁ וְעַל יֵצֶה וְעַל בְּנֵי צֶאֱן וּבִקְרָה. וְזֶה: צָבִי הִיא לְכָל הָאֲרָצוֹת (וְחִזְקָאָה כ'), וְטַעַם אֵל מִקְוָם הַכְּנַעֲנִי, שֶׁלֹּא אִמָּר אֵל אֶרֶץ הַכְּנַעֲנִי כְּאֲשֶׁר יֹאמַר בְּשֶׁאֵר כָּל הַמִּקְוָמוֹת

(ח) וְאִרְדָּ לְהַצִּילוֹ. "שְׁנַתְגִּלִּיתִי" עַל הָהָר הַזֶּה בְּאֵשׁ. כְּטַעַם: וְיִדְרָה' עַל הַר סִינִי (לְחַלָּן י"ט, כ'), מִפְּנֵי אֲשֶׁר יִדְרָה עֲלָיו ה' בְּאֵשׁ (שֶׁם י"ח). אוֹ הוּא כְּמוֹ: אֲבִדָה נָא וְאֶרְאֶה הַכְּצַעֲקָתָה הַבָּהָה אֵלַי (בְּרַשִׁית י"ח, כ"א).

וְכִכֵּר פְּרִשְׁתִּי טוֹדוֹ (שֶׁם כ').
אֵל אֶרֶץ זֶבֶת חֵלֶב וּדְבַשׁ אֵל מְקוֹם הַכְּנַעֲנִי וְהַחִתִּי. וְזִכִּיר כְּכָאן שֶׁשֶׁה עֲמָמִים וְנִינִים הַשְּׂבִיעִי, אוֹלִי לֹא הִיִּתָּה אֶרֶצוֹ זֶבֶת חֵלֶב וּדְבַשׁ כְּאֵלָה. וְכֵן בְּפִסּוּק: כִּי יִלָּךְ מִלְּאֲכִי לְפָנֶיךָ (לְחַלָּן כ"ג, כ"ג). הַזִּכִּיר אֵלָה הַשְּׁשֶׁה. וְאוֹלִי הוּא רְמֹז שֶׁאֵלֹו כְּבִשְׁו תַּחֲלָה, כִּי הֵם אֲשֶׁר נִתְקַבְּצוּ עַל יְהוֹשֻׁעַ וְיִתְגַּם ה' כִּידּוֹ (יְהוֹשֻׁעַ ט, א"ב'). וְרַבּוּתִינּוּ אִמָּרוּ (יְרוּשָׁלַּיִם שְׂבִיעִית ו', א'). הַגְּרָגְשִׁי פְּנֵה, וְלָכֵךְ לֹא נִזְכַּר עִם הַנִּכְרָתִים שְׁנֹאמַר בְּהֵן: וְהַכְּחָדְתִּי (לְחַלָּן כ"ג, כ"ג). וְכֵן כְּכָאן יִרְמֹז אֵל הַגְּלַחְמִים שְׂבִיעִשׁו. וְעוֹד אֲדַבֵּר עַל זֶה בְּעִזְרַת הַשֵּׁם (לְחַלָּן כ"ג, כ"ה).

וְשִׂיאָלֶת: מה זכות יש לישראל שִׂיאָאוּ מִמִּצְרַיִם? – דָּבָר גָּדוֹל יֵשׁ לִי עַל הוֹצָאָה זוֹ, שֶׁהִרְיָ עֲתִידִים לִקְבֹּל הַתּוֹרָה עַל הָהָר הַזֶּה לְסוֹף שְׁלֹשָׁה חֳדָשִׁים שִׂיאָאוּ מִמִּצְרַיִם. דָּבָר אַחֵר: כִּי אֵהְיָ עִמָּךְ, וְזֶה שֶׁתְּצַלִּיחַ בְּשִׁלְחוֹתְךָ, לָךְ הָאוֹת עַל הַבְּטָחָה אַחֶרֶת שְׁאֵנִי מִבְּטִיחֶךָ, שֶׁכִּשְׁתּוֹצִיאֵם מִמִּצְרַיִם, תַּעֲבֹדוּן אוֹתִי עַל הָהָר הַזֶּה, שֶׁתִּקְבְּלוּ הַתּוֹרָה עֲלֵי, וְהִיא הַזְכוּת הָעוֹמֶדֶת לְיִשְׂרָאֵל. וְדוֹגְמַת לְשׁוֹן זֶה מְצִינוֹ: (ישעיה לז) "וְזֶה לָךְ הָאוֹת אֲכֹל הַשָּׁנָה סָפִיתִי וְגו'", מִפְּלֶת סִנְחָרִיב תִּהְיֶה לָךְ לָאוֹת עַל הַבְּטָחָה אַחֶרֶת – שֶׁאַרְצְכֶם תִּרְכַּב מִפְּרוֹת, וְאֲנִי אֶכְרַךְ הַסְּפִיחִים. רמב"ן

יג וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה קִדְּםָּ יי הָאֵל אֲנִי לֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיֹּאמֶר לְהוֹן אֱלֹהֵא דֹאֲבִהֲתִכּוֹן שְׁלַחֲנִי לְוִתְכּוֹן וְיִמְרוֹן לִי מָה שְׁמָה מָה אֵימֶר לְהוֹן:

(יג) וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֱלֹהֵי־הָאֱלֹהִים הִנֵּה אֲנֹכִי בֹא אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַאֲמַרְתִּי לָהֶם אֱלֹהֵי אֲבוֹתֵיכֶם שְׁלַחֲנִי אֵלֵיכֶם וַאֲמַרְוּ־לִי מַה־שְּׁמוֹ מָה אֵמַר אֲלֵהֶם:

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות כו עמ' 22)

וַאֲמַרְוּ לִי מַה שְּׁמוֹ (ג, יג) יֵשׁ לְתַמְהָה, כְּלוּם לֹא יָדַע מֹשֶׁה אֶת שְׁמוֹ שֶׁל הַקֶּבֶד? וַיֵּשׁ לְפָרֶשׁ, שְׁאִין זוֹ רַק שְׁאֵלָה מִתּוֹךְ הָעֵדֶר יְדִיעָה, אֵלָּא קִשְׁיָא: כִּיצַד נִתֵּן הַקֶּבֶד לְבְנֵי יִשְׂרָאֵל לְסַבֵּל מֵאוֹת שָׁנִים בְּגִלוּת נוֹרָאָה? אִיזָה 'שֵׁם' וְהִנְהִיגָה הִיא זֶה? וְגַם לְמֹשֶׁה עֲצֻמוֹ הַקִּשְׁתָּה שְׁאֵלָה־צִעֲקָה זֶה: מַה אֵמַר אֲלֵהֶם .. עַל כֵּךְ הִשְׁיֵב הַקֶּבֶד "אֵהְיָ עִמָּךְ בְּצֶרֶה זֹאת" – זֶה לֹא שְׁאִינִי חוֹשֵׁב אוֹדוֹת יְסוּרֵי הַגְלוּת שֶׁל יִשְׂרָאֵל וְאִינִי מוֹרִיגִשׁ אוֹתָם, אֵלָּא אֲנִי נִמְצָא יַחַד עִמָּם בְּצֶרֶה זֶה. רמב"ן

יד וַיֹּאמֶר יי לְמֹשֶׁה אֵהְיָ אֲשֶׁר אֵהְיָ וַאֲמַר יְדִבְנֵן תִּימֶר לְבְנֵי יִשְׂרָאֵל אֵהְיָ שְׁלַחֲנִי לְוִתְכּוֹן:

(יד) וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים אֶל־מֹשֶׁה אֵהְיָ אֲשֶׁר אֵהְיָ וַיֹּאמֶר כֹּה תֹאמַר לְבְנֵי יִשְׂרָאֵל אֵהְיָ שְׁלַחֲנִי אֵלֵיכֶם:

כ"ט "אֵהְיָ אֲשֶׁר אֵהְיָ • אֵהְיָ עִמָּךְ בְּצֶרֶה זֹאת, אֲשֶׁר אֵהְיָ עִמָּךְ בְּשִׁעְבוֹד שְׁאָר מַלְכֵיכוֹת (ברכות ט). אֵמַר לְפָנָיו: "רְבוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם, מַה אֲנִי מְזַכִּיר לָהֶם צֶרֶה אַחֶרֶת? דִּים בְּצֶרֶה זֶה". אֵמַר לוֹ: "יִפֶּה אֲמַרְתָּ: 'כֹּה תֹאמַר וְגו'' (שמות רבה). (לֹא שֶׁהִשְׁכִּיל, חֲלִילָה, מֹשֶׁה בִּיְתֵר, אֵלָּא שֶׁלֹּא הִבִּין דְּבָרֵי הַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ, כִּי לֹא מִחֲשַׁבְתּוֹ מִחֲשַׁבְתָּ הַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ, שֶׁמֶאֱזַז כֹּף הַיָּתֵד וַדַּעְתּוֹ בְּאִמְרוֹ יִתְבָּרַךְ: "אֵהְיָ אֲשֶׁר אֵהְיָ", לְמֹשֶׁה לְבַדּוֹ הַגִּיד, וְלֹא שֶׁיִּגִּיד לְיִשְׂרָאֵל, וְזֶהוּ: יִפֶּה אֲמַרְתָּ, שֶׁגַּם יַדְעָתִי מִתְחַלָּה כֹּף הַיָּתֵד, שֶׁלֹּא תִּגִּיד לְבְנֵי יִשְׂרָאֵל כִּדְּבָרִים הָאֵלֶּה, אֵלָּא: "כֹּה תֹאמַר לְבְנֵי יִשְׂרָאֵל" אֵהְיָ פַעַם אַחֶת, וְכֵן מִשְׁמַע בְּמַסַּכַת בְּרָכוֹת, וְדוּק).

רמב"ן על התורה – מהדורת ברס, אברמוביץ

יאמר, כִּי אֵהְיָ עִמָּךְ וְהָנָה לָךְ הָאוֹת אוֹת הַבְּרִית שֶׁאֵהְיָ עִמָּךְ תָּמִיד, כְּדֶרֶךְ אֲנִי הִנֵּה בְרִיתִי אִתְּךָ (שם י"ז, ד'), כִּי אֲנֹכִי הַשּׁוֹלֵחַ אוֹתָךְ שֶׁתַּעֲבֹדוּ אֶת הָאֱלֹהִים בְּהָר הַזֶּה, וְאִזְּ אֲעֲלֶה גַם אֲנֹכִי בְּקֶרֶב הָעָם הַזֶּה אֶל הַמָּקוֹם אֲשֶׁר תִּכְנִינוּתִי (לְהֵלֵךְ כ"ג, כ').

(יג"ד) וַאֲמַר לִי מַה שְּׁמוֹ. הַפְּסוּק הַזֶּה אוֹמֵר לָךְ פְּרָשְׁנִי, כִּי לֹא יִתְכַּן שִׂיאָמַר מֹשֶׁה: וַאֲמַר לִי מַה שְּׁמוֹ לְהִיּוֹת לָהֶם אוֹת שִׂיאָמִינוּ בּוֹ, כִּי שְׁאֵלַת שְׁמוֹ וַאֲמַרְתּוֹ לָהֶם אֵינָה אוֹת לְמִי שֶׁלֹּא יֵאֱמִין בּוֹ מִתְחַלָּה. שְׁאֵם יִדְעוּ יִשְׂרָאֵל אוֹתוֹ הַשֵּׁם גַּם מֹשֶׁה כִּדְּעֵי אֹתוֹ, וְהִנֵּה יְדִיעָתוֹ כִּידִיעָתָם וְאִינֵה אוֹת וּמוֹפֶת כָּלָל, וְאֵם לֹא שְׁמַעוּ בּוֹ מִה הִרְאִיָּה שִׂיאָמִינוּ בְּדִבְרֵי כָלָל. וְהִנֵּה אַחֲרֵי הוֹדִיעוּ אֶת הַשֵּׁם הַגָּדוֹל אֵמַר: וְהֵן לֹא יֵאֱמִינוּ לִי (לְהֵלֵךְ ד', א'), וְאִזְּ נִתֵּן לוֹ אוֹתוֹת.

וַאֲמַר ר"א כִּי שְׁאֵל מֹשֶׁה "מַה שֵּׁם יֹאמֶר לְיִשְׂרָאֵל מִשְׁמוֹתֵי", כִּי בָּאֵל שְׁדֵי לֹא יַעֲשֶׂה אוֹתוֹת וְכִּי בְּשֵׁם הַגָּדוֹל. וְאִין דְּבָרֵי נְכוּנִים בְּעִינֵי. כִּי עֲדֵין לֹא נִאָּמַר לְמֹשֶׁה שִׂיאָעֲשֶׂה בְּצִיאַת מִצְרַיִם אוֹתוֹת וּמוֹפְתִים גְּדוֹלִים וְנִפְלְאִים, אֲכָל שִׂיאָעֲלֵם מִיַּד מִצְרַיִם וְיַעֲלֵם

אֲכָל הַעֲלִיָּה לְאַרְץ הַכְּנַעֲנִי לֹא יִשְׁמַעוּ בָּהּ. וְכֵן הִנֵּה הַדְּבָר שֶׁהִנֵּה מִלְחֶמֶת הַעַמִּים הָהֵם קִשָּׁה עֲלֵיהֶם מִתְחַלָּה וְעַד סוֹף וּפְחַדָּתָם מִמֶּנָּה בְּמִצְרַיִם וּבְמִדְבָּר.

זֹאת יִרְאָתוֹ שֶׁל מֹשֶׁה רַבְּנוּ מִפְּרַעַה וּפְחַדָּתוֹ מֵהֶם. וְעַל שֶׁתִּיָּהֵן עֲנָהוּ ה', אֵמַר לוֹ: אֵל תִּירָא מִפְּרַעַה כִּי אֲנִי אֵהְיָ עִמָּךְ לְהַצִּילֶךָ. וְזֶה לָךְ הָאוֹת אֶל הָעָם כִּי אֲנֹכִי שְׁלַחֲתִיד אֲלֵיהֶם, כִּי הוֹצִיאָךְ אֶת הָעָם מִמִּצְרַיִם תַּעֲבֹדוּן אֶת הָאֱלֹהִים עַל הָהָר הַזֶּה, וּמֶאֱזַז קִבְּלוּ עֲבוֹדַת הַשֵּׁם לְלֶכֶת אַחֲרֵי מִצְוָתוֹ, וְגַם כִּי יֵאֱמִינוּ לְעוֹלָם (לְהֵלֵךְ י"ט, ט'), וְאַחֲרֵיכֶם יִרְצוּ לְכָל מָקוֹם אֲשֶׁר תִּצְוֶם. וְהִנֵּה נִגְלִיתִי לָךְ בְּהָר הַזֶּה בְּלֶבֶת אֵשׁ (לְעִיל פְּסוּק ב'), כִּי כֵן יִהְיֶה בְּעִינֵי כָל הָעָם בְּעֶבְרָם אוֹתִי בְּהָר הַזֶּה. וְהִנֵּה לְמֹשֶׁה אוֹת בְּמָה שֶׁלֹּא יִפְחַד מִפְּרַעַה כִּיֵּן שֶׁהַבְּטִיחוֹ לְהַצִּילוֹ, וְלִיִּשְׂרָאֵל יִהְיֶה לָהֶם אוֹת שֶׁלֹּא יִפְחַדוּ מִן הַעַמִּים כְּבוֹאָם אֶל הָר סִינַי. כִּי לְצֵאת מִמִּצְרַיִם בְּרַצוֹן פְּרַעַה אֶל מָקוֹם קְרוֹב דֶּרֶךְ ג' יָמִים לְזִבְחַת לְאֱלֹהִים בְּנוֹדָאִי יִשְׁמַעוּ וְיַעֲשׂוּ כֵן בֵּין בְּרַצוֹנָם בֵּין שֶׁלֹּא בְּרַצוֹנָם. וְעַל דֶּרֶךְ הָאֲמָת, וְזֶה לָךְ הָאוֹת כְּמוֹ זֶה לִי עֲשִׂירִים שָׁנָה (בְּרִאשִׁית ל"א, מ"א).

(יב) וַיֹּאמֶר כִּי אֵהְיָ עִמָּךְ וְזֶה לָךְ הָאוֹת. רַבּוּ הַפְּרוֹשִׁים בְּמִקְרָא הַזֶּה. וְהִנֵּחוֹן עַל דֶּרֶךְ הַפְּשׁוּט, כִּי בְּדֶרֶךְ הַזֶּה אֵמַר לְמֹשֶׁה שְׁנֵי דְבָרִים, שֶׁיִּדְרַךְ לְהַצִּילוֹ מִיַּד מִצְרַיִם, וְהִנֵּה אֲפִשֶׁר שִׂיאָעֲלֵם מִיַּד בְּאַרְץ גִּשְׁן עֲצֻמָּה אוֹ קְרוֹב מִשֵּׁם, אֲכָל הַבְּטִיחַ עוֹד לְהַצִּילוֹתוֹ מִן הָאֲרֶץ הַזֵּה אֶל אֶל מָקוֹם הַכְּנַעֲנִי (לְעִיל פְּסוּק ח'). וּמֹשֶׁה נִתְרַא מִשְׁתִּיָּהֵן, וַאֲמַר: מִי אֲנֹכִי כִי אֵלָּךְ אֶל פְּרַעַה, אֲנִי שֶׁפֶל אֲנִשִּׁים רֹעֶה צֹאן וְהוּא מְלֶךְ גְּדוֹל, וְאֵם אֵמַר אֲלֵי לְעוֹב אֶת הָעָם כְּלוֹ יִתְרָגְנִי, כְּעָנָן שֶׁאֵמַר שְׁמוֹנָה: וְשִׁמְעוּ שְׁאוֹל וְיִתְרָגְנִי (שְׁמוֹנָה ל"א ט"ז, ב'). וַאֲמַר עוֹד: מִי אֲנֹכִי כִי אוֹצִיא אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מֵאֲרֶץ מִצְרַיִם, כְּמוֹ שֶׁאֲמַרְתָּ לִי לְהַצִּילוֹתָם אֶל אֲרֶץ כְּנַעַן, כִּי עַם חָכָם וְנָבוֹן הֵגוֹי הַגָּדוֹל הַזֶּה, וְלֹא יִחְשְׁבוּנִי לְלֶכֶת אַחֲרֵי אֶל אֲרֶץ עַמִּים גְּדוֹלִים וְעֲצֻמִּים מֵהֶם, כְּאֲשֶׁר אֲמַרְתָּ לְהַצִּילוֹתוֹ אֶל אֲרֶץ טוֹבָה וְיִתְבָּה אֶל מָקוֹם הַכְּנַעֲנִי.

כִּי הַהֲצֵלָה מִיַּד פְּרַעַה אֵינָה תְּלוּיָה בָּהֶם, אֵם יִשְׁמַע פְּרַעַה יִקָּל עָלָו מַעֲלֵיהֶם וְיִצְלִיֵם, אוֹ יִגְרֹשֶׁם מֵאֲרָצוֹ עַל כִּרְחָם. וְעוֹד, כִּי הֵם עֲצֻמִּים יִשְׁמַעוּ אֶל כָּל אֶדָם בָּהֶם, כִּי מִי הָאֶדָם שֶׁלֹּא יִרְצֶה לְצֵאת מִעֲבוֹדָה קִשָּׁה שְׁאִין כְּמוֹהָ.

טו ואמר עוד יי למשה כדן תימר לבני ישראל יי אלהא דאבהתכון אלהא דאברהם אלהא דיעצק ואלהא דיעקב שלחני לתוכן דין שמי לעלם ודין דכרני לכל דר ודר:

(טו) ויאמר עוד אלהים אל־משה כה תאמר אל־בני ישראל יהוה אלהי אבותיכם אלהי אברהם אלהי יצחק ואלהי יעקב שלחני אליכם זה־שמי לעלם וזה זכרי לדר:

רמב"ן על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

הוא נמצא, כלומר ראוי המציאות. יבאר להם כי יש נמצא ראוי להמצא שלא היה נעדר ולא יהיה נעדר.

והנה לדעת אלה החכמים צריך שנפרש כי הקדוש ברוך הוא אמר למשה שיאמר להם זה השם וילמדו אותו, כלומר שיפרט להם ראיות שכליות אשר בהם יתקנים אצל חכמיהם זה השם, כלומר המציאות או הקיום אשר לא עבר ולא יעבר, כי זכירת השם בלבד, יאמר מה שיאמר, איננו ראיה לבטל מהם דעת הקדמות או האפיקורסות המחשב בבטול המציאות לגמרי. ואין זה משמעותו של מקרא, אבל כי הזכרת השם להם הוא הראיה והוא האות והמופת על דברם שישאלוהו.

ועל דעתי לא יסתפקו זקני ישראל במציאות הבורא פאשר אמר הרב וחלילה, אבל זה השם תשובת שאלתו שפרשנו לה, הודיעו שהוא שלוח אליהם במדת הדין אשר במדת הרחמים, ואמר: כה תאמר לבני ישראל אלהי שלחני אליכם (פסוק י"ד), שזכיר להם השם האחד לבדו להורות על האחדות, ולקבץ צנהו עוד: כה תאמר אל בני ישראל ה' שלחני (פסוק ט"ו), כי השם הזה הוא מדת רחמים, וידעו כי יוליד לימין משה זרוע תפארתו (ישעיה ס"ג, י"ב), ויחדש אותות ומופתים בעולם.

והנה פרש לו כי אלהי אשר צנהו לאמר להם, הוא השם הגדול הזה והם שוים בלשונם ובאותיות, כי שתי האותיות האחרונות שבשם הראשון הם הקדמות בזה, כי בראשון יורו על חכמת שלמה, בדכתיב: וזה נתן חכמה לשלמה (מלכים א' ה', כ"ו), ובה יורו על חכמת אלהים. ואות האלף בראשון תורה על הקדמות והנחיד, והיו"ד בשני על עשר ספירות בלי מה. ונלקחו שתי האותיות האלה האלף והיו"ד משני השמות הקדושים ונכתבו תחלה וסוף: בשם הנכתב ונקרא באלף דל"ת, להורות כי הוא אצילות מן הראש ועד הסוף, ומדת הדין באמצע, כי שמי בקרב (למלך כ"ג, כ"א). ומבאן תבין למה קמצוהו, ונשתמש לשון הקדש בשם שהוא בכל שם אדנות, כי ממנו כל המקמלה והשלטון. והברור הוא יראנו נפלאות מתורתו.

הנראה שלמה על המציאות ועל ההשקפה, והקדוש ברוך הוא השיבו למה זה ישאלו לשמי, אין להם צרך לראיה אחרת כי אלהי עמם בכל צרתם יקראוני ואענם, והיא הראיה הגדולה שיש אלהים בישראל קרובים אלינו בכל קראנו אליו ויש אלהים שופטים בארץ. וזה פרוש נכון באגדה זו.

ועוד אמר כיצא בזה במדרש אגדה (מובא במנורת המאור הראשון פרק העדקה): ומהו אלהי אשר אלהי, כשם שאתה "הוזה" עמי "כך אני הוזה" עמך. אם פותחין את ידיהם ועושין צדקה אף אני אפתח את ידי, שנאמר: יפתח ה' לך את אוצרו הטוב (דברים כ"ח, י"ב), ואם אינן פותחין את ידיהם מה כתוב שם: הן יעצרו במים ויכשו וכו' (איוב י"ב, ט"ו).

ועוד דרשו (שמו"ר ג', ו'): רבי יצחק אמר, אמר לו הקדוש ברוך הוא למשה אמר להם "אני שהייתי" ויעשיו אני הוא" וראני הוא לעתיד לבא, לקבץ כתיב כאן אלהי שלש פעמים. ובאור דעת רבי יצחק, כי בעבור שהזמן העובר והעתיד כלו בבורא בהנה כי אין חליפות וצבא עמו, ולא עברו ממנו כלום, לפיכך יקרא בו כל הזמנים בשם אחד מורה חייב המציאות.

ואנאקלום תרגם שני השמות "אקא עם מאן דאקא", ולא תרגם כלל השם שאמר לו: כה תאמר לבני ישראל אלהי שלחני אליכם. והנראה מדעתו, כי אצלו ה' הנכבד שהודיעו הוא בן ארבע אותיות האלה שצנהו: כה תאמר אל בני ישראל אלהי שלחני אליכם. אבל הודיעו תחלה ענינו, כי שאלתו של משה לדעת דרכי השם משמו, כענין שחזר ואמר (להלן י"ג, י"ג): הודעני נא את דרךך ואדעך. וכאשר השיב לו שם (י"ט): ויקראתי בשם ה' לפניך וחסתי את אשר אחז ורחמתי את אשר ארחם לאמר כי בשם הנכבד הזה אשר יקרא לפני יחונן וירחם, ולא יוכל אדם לבא עד עמק דרכיו, בן אמר בקאן "אקא עם מאן דאקא", בשמי שתאמר להם שהוא אלהי, כי בו אני עם האדם לחונן ולרחם. והנאון רב סעדיה כתב כי באורו: "אשר לא עבר" ו"לא יעבר" כי הוא ראשון והוא אחרון. קרובים דבריו לדברי רבי יצחק. והרב אמר במורה הנבוכים (א, ס"א): "הנמצא אשר

לארץ, ובשם אל שדי יוכל לבא בלב פרעה להצילם וגם לנצח העמים, וכבר הוציא שרה מביתו בנגעים גדולים שהביא עליו, ונצח אברהם לבדו המלכים הגדולים, וכל זה בעזרת אל שדי השם הנודע לאבות, וככה יעשה בבנים. ועוד, כי יעקב אמר: והיה אלהים עמכם והשיב אתכם אל ארץ אבותיכם (בראשית מ"ח, כ"א), ויוסף אמר: פקד יפקד אלהים אתכם (שם נ', כ"ה), והנה הפקידה באלהים.

ולפי דעתי היה משה גם בעת ההיא אב בחכמה גדול במעלת הנבואה, ודרך שאלה בקש שידיעהו מי השולח אותו, כלומר באי זו מדה הוא שלוח אליהם, כענין שאמר ישעיה: ועתה ה' אלהים שלחני ורוחו (ישעיה מ"ח, ט"ז). והנה אמר ישאלוני על שליחותי אם היא במדת אל שדי היא שעמדה לאבות, או במדת רחמים עליונית שתעשה בה אותות ומופתים מתדשים ביצירה. וזה בעבור שאמר לו: אנכי אלהי אביך אלהי אברהם (לעיל בפסוק ו'), ולא פרש שם משמותיו הקדושים כלל, ושמע משה שהבטיחו על מצמד הר סיני ומתן תורה, והוא היודע כי התורה לא תנתן בשם אל שדי הנזכר באבות רק השם הגדול שבו היה העולם, ועל כן שאל מה אמר אליהם:

וברבותינו נתעוררו לזה (שמו"ר ג, ה) אמרו ויאמר משה אל האלהים הנה אנכי בא אל בני ישראל, אמר ר' שמעון בשם ר' סימון אמר משה עתיד אני לעשות סרסור בינך וביניהם כשתתן להם התורה ותאמר להם אנכי ה' אלהיך, אלהי אבותיכם שלחני אליכם אותה שעה נתברר משה על עסקיו שנתירא אם ישאלו לו מה שמו מה אמר אליהם באותה שעה היה מבקש משה שידיענו הקדוש ברוך הוא את השם הגדול. וזה ענין השאלה.

והנה צנהו האלהים: אלהי אשר אלהי, "אלהי" עמכם בצרה זו "ואלהי" עמכם בצרות אחרות, אמר לפניו רבונו של עולם דנה לצרה בשעתה, אמר לו לפה אמרת, כה תאמר לבני ישראל וגו'. לשון רש"י מדרגי רבותינו (שמו"ר ג', ו'). ברכות ט': והפנה להם בזה, כי משה אמר לפניו תבנו: ואמר לי מה שמו, "שאידי להם השם" שירה

כ"ט"ז • זֶה שְׁמִי לְעֹלָם • חֹסֶר וְיִי, לֹמֵר: הַעֲלִימָהוּ שְׁלֹא יִקְרָא בְּכֶתְבוֹ (שמות רבה). וְזֶה זְכָרִי • לְמִדּוֹ הֵיֶאֱדָה נִקְרָא, וְכֵן דָּוִד הוּא אוֹמֵר: "ה' שְׁמֶךָ לְעוֹלָם, ה' זְכָרְךָ לְדוֹר וָדוֹר". רמב"ן

♦ יום חמישי י"ז טבת ♦

טז אֲזַל וַתִּכְנֹשׁ יֵת סְבִי יִשְׂרָאֵל וַתִּמָּר
לְהוֹן יְיָ אֱלֹהֵי דַּבְּהֵתְכוֹן אֲתָגְלִי לִי אֱלֹהֵי
דַּבְּרֵהֶם יִצְחָק וַיַּעֲקֹב לְמִימָר מִדְּבַר
דְּכִירָנָא יִתְכוֹן וְיֵת דַּתְעַבְדָּ לְכוֹן בְּמַצְרַיִם:

כ"ט"ז • אֵת זְכָרִי יִשְׂרָאֵל • מִיְחָדִים לִישִׁיבָה. וְאִם תֹּאמַר זְקָנִים סֵתָם, הֵיֶאֱדָה אֶפְשָׁר לוֹ לְאַסֵּף זְקָנִים שָׁל ס' רְבּוּאָה?.

יז וַאֲמַרִית אֶסִּיק יִתְכוֹן מִשְׁעָבוֹד מַצְרָאִי
לְאַרְעָ פְּנֵנְנָאִי וְחִתָּאִי וְאַמּוֹרָאִי וּפְרָזָאִי
וְחִנּוּאִי וִיבוּסָאִי לְאַרְעָא עֲבָדָא חֲלָב וְדָבֶשׁ:

יח וַיִּקְבְּלוּן לְמִימָרְךָ וַתִּימָי אֶת וְסָבִי יִשְׂרָאֵל
לְנוֹת מִלְכָּא דְּמַצְרַיִם וַתִּמָּרוּן לֵה יְיָ אֱלֹהֵי
דִּיהוּדָאִי אֲתָקְרִי עֲלֵנָא וְכַעֲזֵן גִּזְלִין כְּעֵן
מִחֲלָף תִּלְתָּא יוֹמִין בְּמִדְּבַר וַיִּנְדַּבֵּחַ קָדָם יְיָ
אֱלֹהֵנָא:

כ"ט"ז • וְשָׁמְעוּ לְקוֹלְךָ • מִאֲלֵיהֶם, מִכִּיּוֹן שֶׁתֹּאמַר לָהֶם לְשׁוֹן זֶה, יִשְׁמְעוּ לְקוֹלְךָ, שֶׁכָּבֶד סִימָן זֶה מְסוֹר בִּידָם מִיַּעֲקֹב
וּמִיּוֹסֵף, שֶׁבִּלְשׁוֹן זֶה הֵם נִגְאָלִים: יַעֲקֹב אָמַר: "וְאֵלֵהֶם פֶּקֶד יִפְקֹד אֶתְכֶם", יוֹסֵף אָמַר לָהֶם: (בראשית ז) "פֶּקֶד יִפְקֹד
אֱלֹהִים אֶתְכֶם": (אֱלֹהֵי הָעִבְרִיִּים • יו"ד תָּרַח רָמֵז לִי מִכּוֹת, בְּרִש"י יִשָּׁן). נִקְרָה עֲלֵינוּ • לְשׁוֹן מִקְרָה, וְכֵן:
(במדבר כג) "וַיִּקְרַע אֱלֹהִים", "וְאֶנְכִי אֶקְרָה כֹּה" – אֵהָא נִקְרָה מֵאֵתוֹ הַלֵּם. רמב"ן

(יט) וְאֲנִי יָדַעְתִּי כִּי לֹא־יִתֵּן אֶתְכֶם מֶלֶךְ מִצְרַיִם לְהִלָּךְ
וְלֹא בִיד חֲזָקָה:

כ"ט"ז • לֹא יִתֵּן אֶתְכֶם מֶלֶךְ מִצְרַיִם לְהִלָּךְ • אִם אֵין אֲנִי מֵרָאָה לוֹ יְדֵי הַחֲזָקָה, כְּלוּמַר, כָּל עוֹד שְׂאִין אֲנִי מוֹדִיעוֹ
יְדֵי הַחֲזָקָה, "לֹא יִתֵּן אֶתְכֶם לְהִלָּךְ". לֹא יִתֵּן • (כַּתְּבָנוּמוֹ) לֹא יִשְׁבּוֹק, כְּמוֹ: (בראשית כ) "עַל כֵּן לֹא נִתְתִּיד", (שם לא)

רמב"ן על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

אָבֵל בְּמָקוֹם אַחֵר מִצָּאִיתִי שֵׁם (שמו"ר ה', א'): אָמַר ר' חֲמַא בְּרַבִּי חֲנִינְא, כֵּן שְׂתִים עֶשְׂרֵה נִתְּלַשׁ מִשָּׁה מִבֵּית אָבִיו. לָמָּה, שְׂאֵלוֹ גִּזְלִין בְּבֵית אָבִיו וְכֵן וְאָמַר לָהֶם הַמַּעֲשִׂים, לֹא הָיוּ מֵאֲמִינִים בּוֹ, שֶׁהָיוּ אוֹמְרִים אָבִיו מְסָרָם לוֹ, לְפִי שְׂיוֹסָף מְסָרָה לָלוֹי וְלוֹי לִקְהָת וְקִהָת לְעִמְרָם, וְלָכֵן נִתְּלַשׁ מִבֵּית אָבִיו, וְכִשְׁחָלַף וְהָגִיד לְיִשְׂרָאֵל כָּל הַדְּבָרִים, לְפִיכָךְ הֶאֱמִינוּ בּוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: וַיִּאֱמָן הָעָם (לִהְלֹךְ ד', ל"א). וְכִנּוּנָתָם "שְׂיוֹסָף מְסָרָה לָלוֹי" לֹמֵר שְׂיוֹסָף גִּלָּה סוּדוֹ לְיוֹסֵף בְּאַהֲבָתוֹ אוֹתוֹ, בּוֹ בִּלְשׁוֹן הַשְּׂבִיעִי יוֹסֵף לְאֶחָיו כָּלָם, וְגִלָּה לָלוֹי כִּי הוּא אָמַר לָהֶם בִּלְשׁוֹן הַזֶּה מִפְּנֵי הַמְּסָרָת שֶׁקִּדְּמוֹ מֵאֲבִיו, וְזֶה שְׂחִיבָה הַדְּבָר סוּד.

לָהֶם: פֶּקֶד יִפְקֹד אֱלֹהִים אֶתְכֶם (שם כ"ה.). לְשׁוֹן רִש"י. אוֹלֵי יִדְרֵשׁ הֵרֵב כִּי יוֹסֵף אָמַר פְּעָמִים פֶּקֶד יִפְקֹד, לְהַגִּיד שְׂחִיבָה מְסָרָת בִּידוֹ מֵאֲבִיו. וְכֵן אֱלֹהֵי שְׁמוֹת רַבָּה (ג', י"א.): מִיָּד וְשָׁמְעוּ לְקוֹלְךָ, לָמָּה, שֶׁמְסָרָת גִּלָּה הָיָה בִּידָם שֶׁכָּל גּוֹאֵל שְׂבִיבָא וַיֹּאמֶר לָהֶם פֶּקֶדִיָּה כְּפֻלָּה הוּא גּוֹאֵל שֶׁל אֶמֶת. זֶה לְשׁוֹנֵם בְּאַגְדָּה ז'. וַיֵּשׁ עֲלֵיךְ לִשְׂאֵל, וּמִנֵּין לָהֶם שְׂאֲמִינוּ, שְׂמָא שְׂמַע מִשָּׁה בְּמִסְרָת הָזֹאת כְּמוֹתָם. וַיֵּשׁ לֹמֵר כֵּךְ קִבְּלוּ מִיּוֹסֵף שְׂשָׁמַע מִפִּי הַנְּבִיא אֲבִיהֶם, שֶׁהָרָשׁוֹן שְׂבִיבָא וַיֹּאמֶר לָהֶם בִּלְשׁוֹן הַזֶּה הוּא יִהְיֶה הַגּוֹאֵל אוֹתָם. גְּלוּי וְיִדְעוּ לְפָנֵי הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא שְׂלֹא יָבֹא אֶדָם וְיִכְבֹּד בָּהֶם, כֵּךְ הַבְּסִיחָם.

(טו) וְזֶה זְכָרִי לְדָר דָּר. יִחְזוֹר אֶל אֱלֹהֵי אֲבִרָהֶם אֱלֹהֵי יִצְחָק וְאֱלֹהֵי יַעֲקֹב, כִּי לֹא לְעוֹלָם יִשְׁכַּח בְּרִית אֲבוֹת, וְכָל הַדּוֹרוֹת כְּאֶשֶׁר יִזְכִּירוּ "אֱלֹהֵי אֲבִרָהֶם יִצְחָק וְיַעֲקֹב" יִשְׁמַע אֵל וַיַּעֲנֵם (תהלים נ"ה, כ'). וְעַל דְּרָךְ הָאֶמֶת, זֶה שְׁמִי לְעֹלָם, "אֱלֹהֵי אֲבִרָהֶם אֱלֹהֵי יִצְחָק", וְזֶה זְכָרִי "אֱלֹהֵי יַעֲקֹב", וְלָכֵךְ הוֹסִיף בּוֹ ו', וְזֶה טַעַם זְכָרִי לְדָר דָּר חֹסֶר וְהַמְשָׁכִיל יִבִּין.

(יח) וְשָׁמְעוּ לְקוֹלְךָ. מִאֲלֵיהֶם, מִכִּיּוֹן שֶׁתֹּאמַר לָהֶם לְשׁוֹן זֶה מִיָּד וְשָׁמְעוּ לְקוֹלְךָ, שֶׁכָּבֶד סִימָן זֶה מְסוֹר בִּידָם מִיַּעֲקֹב וּמִיּוֹסֵף, שֶׁבִּלְשׁוֹן הַזֶּה נִגְאָלִין, יַעֲקֹב אָמַר לָהֶם: וְאֵלֵהֶם פֶּקֶד יִפְקֹד אֶתְכֶם (בראשית ז, כ"ד). יוֹסֵף אָמַר

"ולא נתנו אֱלֹהִים לְהִרְעֵ עַמִּי" – וְכֵן לְשׁוֹן נְתִינָה הֵם. וַיֵּשׁ מִפְּרָשִׁים "ולא בִּיד חֲזָקָה", וְלֹא בְשִׁבִּיל שִׁדּוֹ חֲזָקָה, כִּי מֵאֵז אֲשַׁלַּח אֶת יָדִי וְהִפֵּיתִי אֶת מִצְרַיִם וְגו', וּמִתְרַגְּמִין אוֹתוֹ וְלֹא מִן קֶדֶם דְּחִילָה תַּקִּיף. מִשְׁמֹ שֶׁל רַבִּי יַעֲקֹב בְּרַבִּי מְנַחֵם נֶאֱמַר לִי. רַמְבַּן

כִּוְאֲשַׁלַּח פֹּה יֵת מִחַת גְּבִרְתִּי וְאֶמְחִי יֵת מִצְרָאִי בְּכָל פְּרִשְׁוֹתֵי דִּי אֶעֱבֹד בִּיגִיחוֹן וּבְתֵר בֶּן יִשְׁלַח יִתְכוּן:

כֹּא וְאֶתֵּן יֵת עֲמָא הֲדִין לְרַחֲמִין בְּעִינֵי מִצְרָאִי וְיֵהִי אֲרִי תִהְיוֹן לֹא תִהְיוֹן רִיגְנִין:

כֹּכ וְתִשְׁאַל אֶתְתָּא מִשְׁבַּבְתָּהּ וּמִקְרִיבַת בֵּיתָהּ מְנִין דְּכֶסֶף וּמְנִין דְּדִהַב וְלְבוּשֵׁין וְתִשְׁוֹן עַל בְּנִיכּוֹן וְעַל בְּנִתִּיכּוֹן וְתִרְוֹקוֹן יֵת מִצְרַיִם:

(ב) וְשַׁלַּחְתִּי אֶת־יָדִי וְהִפֵּיתִי אֶת־מִצְרַיִם בְּכָל־נִפְלְאוֹתַי אֲשֶׁר אֶעֱשֶׂה בְּקִרְבּוֹ וְאַחֲרֵי־כֵן יִשְׁלַח אֶתְכֶם:

(בא) וְנִתַּתִּי אֶת־חֶן הָעַם־הַזֶּה בְּעֵינֵי מִצְרַיִם וְהָיָה כִּי תֵלְכוּן לֹא תִלְכוּ רִיקִם:

(בב) וְשַׁאֲלָה אִשָּׁה מִשְׁכַּנְתָּהּ וּמִגֵּרַת בֵּיתָהּ כְּלִי־כֶסֶף וְכָל־זָהָב וְשִׁמְלֹת וְשִׂמְתֶּם עַל־בְּנִיכֶם וְעַל־בְּנִתֵּיכֶם וְנִצַּלְתֶּם אֶת־מִצְרַיִם:

כ"י" וּמִגֵּרַת בֵּיתָהּ • מֵאוֹתָהּ שֶׁהִיא גֵּרָה אֶתָּה בְּבִיתָהּ. וְנִצַּלְתֶּם • כְּתִרְגוּמוֹ: וְתִרְוֹקוֹן, וְכֵן (שְׁמוֹת יב) "וְיִנְצְלוּ אֶת מִצְרַיִם", (שם לג) "וְיִתְנַצְלוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת עַדִּים", וְהֵנוּ"ן בּוֹ יִסּוֹד. וּמִנְחָם חִבְרוּ בְּמַחְבֶּרֶת צַד"י עִם (בְּרֵאשִׁית לא) "וְיִצְלֵ אֱלֹהִים אֶת מִקְנֶה אַבְיָכֶם", "אֲשֶׁר הִצִּיל אֱלֹהִים מֵאֲבִינוּ", וְלֹא יֵאֱמָנוּ דְּבָרֵינוּ, כִּי אִם לֹא הָיְתָה הֵנוּ"ן יִסּוֹד וְהִיא נִקְוָה בַּחֲרִ"ק, לֹא תֵהֵא מִשְׁמַשֶּׁת בְּלִשׁוֹן וּפְעֻלָּתָם, אֲלֹא בְלִשׁוֹן וּפְעֻלָּתָם, כְּמוֹ: (דְּבָרִים כח) "וְנִסְחַתְּם מִן הָאֲדָמָה", (ויקרא כו) "וְנִתַּתְּם בְּיַד אוֹיְבֵי", (שם) "וְנִגְפַתְּם לִפְנֵי אוֹיְבֵיכֶם", (יחזקאל כב) "וְנִתַּתְּם בְּתוֹכָהּ", (ירמיה ו) "וְאִמְרַתְּם נִצַּלְנוּ", לְשׁוֹן נִפְעֻלָּנוּ, וְכָל נו"ן שֶׁהִיא בָּאָה בַּחֲתִיבָה לְפָרָקִים וְנוֹפֶלֶת מִמֶּנָּה, כְּנוּ"ן שֶׁל נוֹגֵף, נוֹשָׂא, נוֹתֵן, נוֹשֵׁף, כִּשְׁהִיא מִדְּבַרֶת לְשׁוֹן וּפְעֻלָּתָם, תִּנְקַד בְּשׁוֹן"א בְּחֶטֶף, כְּגוֹן: (בְּרֵאשִׁית כח) "וְנִשְׁאַתְּם אֶת אַבְיָכֶם", (במדבר לב) "וְנִתַּתְּם לָהֶם אֶת אֶרֶץ הַגִּלְעָד", (בְּרֵאשִׁית יז) "וְנִמְלַתְּם אֶת בָּשָׂר עֶרְלַתְכֶם". לְכֵן אֲנִי אוֹמֵר שֶׁזֹּאת הִנְקוּדָה בַּחֲרִ"ק מִן הַיִּסּוֹד הִיא, וְיִסּוֹד שֶׁם דְּבָר – נִצּוֹל, וְהוּא מִן הַלְשׁוֹנוֹת הַכְּבָדִים, כְּמוֹ: דְּבוּר, כְּפוּר, לְמוּד, כִּשְׂדִּיבֵר בְּלִשׁוֹן וּפְעֻלָּתָם יִנְקַד בַּחֲרִ"ק, כְּמוֹ: (במדבר כ) "וְדִבַּרְתֶּם אֶל הַסֵּלַע", (יחזקאל כח) "וְכִפַּרְתֶּם אֶת הַבֵּית", (דְּבָרִים יא) "וְלִמְדַתְּם אוֹתָם אֶת בְּנֵיכֶם".

א וְיַעֲזֵן מֹשֶׁה וַיֹּאמֶר וְהֵן לֹא־יֵאֱמִינוּ לִי וְלֹא יִשְׁמְעוּ בְּקִלִּי כִּי יֹאמְרוּ לֹא־נִרְאָה אֱלֹהֶיךָ יְהוָה:

ד (א) וַיַּעֲזֵן מֹשֶׁה וַיֹּאמֶר וְהֵן לֹא־יֵאֱמִינוּ לִי וְלֹא יִשְׁמְעוּ בְּקִלִּי כִּי יֹאמְרוּ לֹא־נִרְאָה אֱלֹהֶיךָ יְהוָה:

~ נְקוּדוֹת מִשְׁיחוֹת קוּדֶשׁ ~ (סְפֹר הַשִּׁיחוֹת תַּנְשׂ"א א ענ"י 246)

וְהֵן לֹא יֵאֱמִינוּ לִי וְלֹא יִשְׁמְעוּ בְּקִלִּי (ד, א) יֵשׁ לִשְׁאֵל, הֲרִי ה' אֲמֹר לְמוֹשֶׁה שָׂאֵם יֹאמֵר "פִּקּוֹד פִּקְדוֹתִי" יִשְׁמְעוּ אֵלָיו, כִּי סִימָן מְסוּר בִּינָם שֶׁבְּלִשׁוֹן זֶה יִהְיֶה נִגְאָלִים (רש"י לעיל ג, יח), וּמִדּוּעַ חֲשַׁשׁ שֶׁבְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֹא יִשְׁמְעוּ אֵלָיו. וַיֵּשׁ לּוֹמֵר, שֶׁהוּא הָיָה סְבוּר שֶׁמִּצַּד קִשֵּׁי הַגְּלוּת וְאֲרִיכוֹת הַשְּׁעֻבּוֹת הִפָּךְ הַגְּלוּת לְדָבָר רָגִיל אֲצֵל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, וְגַם כִּשְׂיִשְׁמְעוּ אֶת בְּשׁוֹרֶת הַגְּאֻלָּה יִתְקַשּׁוּ לְקַלֵּט אוֹתָהּ וּלְהִרְגִישׁ שָׂאֵן הַגִּיעַ זְמַן גְּאֻלָּתָם. רַמְבַּן

רַמְבַּן"ן עַל הַתּוֹרָה – מִהֲדוּרַת בְּלוֹם, אֲבֵרִמּוּבִיץ

וְכֵן: וְהֵאֱמִינוּ לְקַל הָאֵת הַאֲחֵרוֹן בְּפִרְשָׁהּ הַזֹּאת (פְּסוּק ח'), וְיָבִים בֶּן.

וְהֵנִכּוֹן בְּעִינֵי, כִּי וְשִׁמְעוּ לְקִלְךָ לְבָא עֲמָךְ אֶל הַמִּלְחָמָה וְלֹאֲמַר לוֹ אֱלֹהֵי הַעֲבָרִים נִקְרָא עֲלֵינוּ, כִּי מִה נִפְסִידוּ. וְהָיָה הַשֵּׁם הוֹדִיעוּ כִּי לֹא יֵת אוֹתָם מִלָּךְ מִצְרַיִם לְהִלָּךְ, וְלִכֵּן אֲמַר מֹשֶׁה: וְהֵן לֹא יֵאֱמִינוּ לִי אַחֲרֵי רְאוּתָם שֶׁלֹּא יֵת אוֹתָם פְּרַעַה לְהִלָּךְ וְלֹא יִשְׁמְעוּ עוֹד לְקוּלִי כָּלֵל, כִּי יֹאמְרוּ לֹא נִרְאָה אֱלֹהֶיךָ ה' שְׁאֵלֹה הָיִית שְׁלִיחַ הַשֵּׁם לֹא יִמְרָה פְּרַעַה אֶת דְּבָרֵינוּ. אוֹ שִׁיִּאֲמָרוּ לֹא נִרְאָה אֱלֹהֶיךָ הַשֵּׁם הַגָּדוֹל בְּמִדַּת רַחֲמִים לְעֲשׂוֹת לָנוּ אוֹתוֹת וּמוֹפְתִים כְּאֲשֶׁר אֲמַרְתָּ כִּי אֵינְךָ גָּדוֹל מִהָאֲבוֹת, וְלִכֵּן

לִי, מִיָּד הִשִּׁיבֵנו הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא בְּשִׁטְתּוֹ וְנִתַּן לוֹ אוֹתוֹת לְפִי דְּבָרֵינוּ. לְשׁוֹן וְאֵלָה שְׁמוֹת רַבָּה (ג, ט"ו). וְר"א אֲמַר עַל דְּרָף הַפֶּשֶׁט כִּי ה' אֲמַר שִׁיִּאֲמִינוּ בּוֹ הַזְּקֵנִים בַּקֹּל לֹא הִזְכִּיר שִׁיִּאֲמִינוּ הָעָם, אוֹ שִׁיִּשְׁמְעוּ לְקוּלוֹ וְאוּלֵי לֹא יֵאֱמִינוּ בְּלִב שְׁלֵם. וְאֵינְנוּ נִכּוֹן.

אֲבָל יִתְכַּן שְׁנֵאֲמַר כִּי וְשִׁמְעוּ לְקִלְךָ אֵינְנָה הַבְּטָחָה בַּקֹּל צְוָאָה, וְשִׁמְעוּ לְקוּלְךָ כִּי רָאוּי לָהֶם שִׁיִּשְׁמְעוּ, וְתִבָּא אֶתָּה וְזִקְנֵי יִשְׂרָאֵל אֶל מִלָּךְ מִצְרַיִם. וְכֵן: וְשִׁמְעוּ מִצְרַיִם כִּי הַעֲלִיתָ בְּכַחֲךָ וְאֲמָרוּ אֶל יוֹשֵׁב הָאָרֶץ (במדבר י"ד, י"ג-י"ד), רָאוּי שִׁיִּהְיֶה כְּכָה, וְכֵן: בְּזֹאת תִּדַּע כִּי אֲנִי ה' לְהִלָּךְ ז', י"ז), רָאוּי, לֹא מִתְקַיֵּם.

(יט"כ) וְלֹא בִּיד חֲזָקָה. כֹּל עוֹד שָׂאִין אֲנִי מוֹדִיעוֹ "יָדִי הַחֲזָקָה" לֹא יֵת אֶתְכֶם לְהִלָּךְ. לְשׁוֹן רש"י. וְהֵנִכּוֹן בְּעִינֵי, לֹא יֵת אֶתְכֶם לְהִלָּךְ בְּדָבוּר וְלֹא בִּיד חֲזָקָה עַד שֶׁאֲשַׁלַּח יָדִי בְּכָל נִפְלְאוֹתַי אֲשֶׁר אֶעֱשֶׂה בְּקִרְבּוֹ, בִּיד חֲזָקָה וּבִירוּעַ נְטוּיָה וּבִמְנוּחָה גְּדוֹל וּבְאוֹתוֹת וּבְמוֹפְתִים, וְאַחֲרֵי כֵן יִשְׁלַח אֶתְכֶם, כִּי פֶלֶם כָּאוּ עֲלֵיו טֶרֶם נִתְּנוּ אוֹתָם לְהִלָּךְ.

(א) וַיַּעֲזֵן מֹשֶׁה וַיֹּאמֶר וְהֵן לֹא יֵאֱמִינוּ לִי וְלֹא יִשְׁמְעוּ בְּקִלִּי. אוֹתָהּ שֶׁעָה דְּבַר מֹשֶׁה שֶׁלֹּא כְּהֵנָּה, הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא אֲמַר לוֹ וְשִׁמְעוּ לְקִלְךָ (לְעִיל ג', י"ח). וְהוּא אֲמַר וְהֵן לֹא יֵאֱמִינוּ

(ב) וַיֹּאמֶר אֵלָיו יְהוָה מַה־זֶּה בְּיָדְךָ וַיֹּאמֶר מַטֵּה: כִּנְאָמַר לֵה יְיָ מַה דִּין בְּיָדְךָ וַאֲמַר חוּטְרָא:

כ"ט"א • מִזֶּה בְּיָדְךָ • לָכֵן נִכְתַּב תִּיבָה אַחַת, לְדָרֶשׁ: מִזֶּה שֶׁבְּיָדְךָ אֶתָּה חַיֵּב לְלָקוֹת, שֶׁחֲשַׁדְתָּ בְּכַשְׂרִים. וּפְשׁוּטוֹ, כָּאֵדָם שֶׁאֹמֵר לְחֻבְרוֹ: מוֹדָה אֶתָּה שְׂזוֹ שֶׁלְפָנֶיךָ אֲכָן הִיא. אָמַר לוֹ: הֵן. אָמַר לוֹ: הֲרִינִי עוֹשֶׂה אוֹתָהּ עַן.

(ג) וַיֹּאמֶר הַשְׁלִיכֵהוּ אֶרְצָה וַיִּשְׁלַכְהוּ אֶרְצָה וַיְהִי לְנַחֲשׁ וַיֵּנֶם מִשָּׁה מִפְּנֵיו: גִּנְאָמַר רְמִיָּה לְאֶרְצָא וּרְמִיָּה לְאֶרְצָא וְהָיָה לְחַיִּי וְעֵרַק מִשָּׁה מִן קִדְמוּיָה:

כ"ט"ב • וַיְהִי לְנַחֲשׁ • רָמַז לוֹ שֶׁסֵּפֶר לְשׁוֹן הָרַע עַל יִשְׂרָאֵל (בְּאֶמְרוֹ: "לֹא יֵאֱמִינוּ לִי"), וְתַפְשׁ אֲמָנוּתוֹ שֶׁל נַחֲשׁ. רַמְבַּ"ן

(ד) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה שְׁלַח יָדְךָ וְאַחֲזוּ בַזְּנֻבֹּי וַיִּשְׁלַח יָדוֹ וַיַּחֲזֹק בָּו וַיְהִי לְמַטֵּה בְּכַפּוֹ: דִּנְאָמַר יְיָ לְמֹשֶׁה אוֹשִׁיט יָדְךָ וְאַחֲזוּ בַזְּנֻבֹּי וְאוֹשִׁיט יָדָה וְאַתְקַף בָּהּ וְהָיָה לְחוּטְרָא בְּיָדָהּ:

כ"ט"ג • לְשׁוֹן אַחֲזָה הוּא, וְהִרְבֵּה יֵשׁ בַּמִּקְרָא: (בְּרַאשִׁית יט) "וַיַּחֲזִיקוּ הָאֲנָשִׁים בְּיָדוֹ", (דְּבָרִים כה) "וַיַּחֲזִיקָה בַּמִּבְשִׁי", (שְׁמוּאֵל א יז) "וַיַּחֲזִיקוּתִי בַזְּנֻבֹּי", כָּל לְשׁוֹן חֲזוּק הַדְּבִוּק לְבִי"ת, לְשׁוֹן אַחֲזָה הוּא.

(ה) לְמַעַן יֵאֱמִינוּ כִּי־נִרְאָה אֵלָיְךָ יְהוָה אֱלֹהֵי אֲבֹתָם אֱלֹהֵי אֲבֹתָהֶם אֱלֹהֵי יִצְחָק וְאֱלֹהֵי יַעֲקֹב: רַמְבַּ"ן הַבְּדִיל דִּיהֶמְנוֹן אֲרִי אֲתַגְלִי לָךְ יְיָ אֱלֹהֵי דַאֲבַתְהוֹן אֱלֹהֵי דַאֲבַרְהֶם אֱלֹהֵי דִי־עֲזָק וְאֱלֹהֵי דִי־עֲקָב:

(ו) וַיֹּאמֶר יְהוָה לוֹ עוֹד הִבֵּא־נָא יָדְךָ בְּחִיקְךָ וַיֵּבֵא יָדוֹ בְּחִיקוֹ וַיּוֹצֵאֶה וְהָיָה יָדוֹ מְצֻרֶת פְּשָׁלָּג: וַאֲמַר יְיָ לֵה עוֹד אֶעֱלֶי כַעַן יָדְךָ בְּעֻטְפָּךְ וְאֶעֱלֶי יָדָה בְּעֻטְפָּהּ וְאַפְקָה וְהָיָה יָדָה חֲרוּרָה כְּתֻלָּא:

כ"ט"ד • מְצֻרֶת פְּשָׁלָּג • דָּרָךְ צֻרֶת לִהְיוֹת לְכֻנָּה: "וְאִם בְּהֶרֶת לְכֻנָּה הִיא", אִף בָּאוֹת זֶה רָמַז לוֹ שֶׁלְשׁוֹן הָרַע סֵפֶר, בְּאֶמְרוֹ: "לֹא יֵאֱמִינוּ לִי". לְפִיכָךְ הִלְקָהוּ בְּצֻרֶת כְּמוֹ שֶׁלְקָתָה מְרִים עַל לְשׁוֹן הָרַע.

(ז) וַיֹּאמֶר הָשֵׁב יָדְךָ אֶל־חִיקְךָ וַיֵּשֶׁב יָדוֹ אֶל־חִיקוֹ וַיּוֹצֵאֶה מִחִיקוֹ וְהִנֵּה־שָׁבָה בְּבִשְׂרוֹ: וַאֲמַר אֲתִיב יָדְךָ לְעֻטְפָּךְ וְאֲתִיב יָדָה לְעֻטְפָּהּ וְאַפְקָה מִעֻטְפָּהּ וְהָיָה תִּבְתִּי הָיָה כְּבִשְׂרָה:

כ"ט"ה • וַיּוֹצֵאֶה מִחִיקוֹ וְהִנֵּה שָׁבָה וְגו' • מִכָּאֵן שֶׁמִּדָּה טוֹבָה מְמַהֲרָת לְבֵא מַמְדַּת פְּרַעְנוֹת, שֶׁהָרִי בְּרַאשׁוֹנָה לֹא נֶאֱמַר: "מִחִיקוֹ" (שְׁמוֹת רבה) •

(ח) וְהָיָה אִם־לֹא יֵאֱמִינוּ לָךְ וְלֹא יִשְׁמְעוּ לְקֹל הָאֵת הָאֲחֵרוֹן: ח וַיְהִי אִם לֹא יִהְיֶהנּוּ לָךְ וְלֹא יִקְבְּלוּן לְקֹל אֲתָא קִדְמוּתָא וַיְהֶמְנוּ לְקֹל אֲתָא בְּתַרְעָה: הָאֵת הָאֲחֵרוֹן הָאֵת הָאֲחֵרוֹן:

כ"ט"ו • וְהֶאֱמִינוּ לְקֹל הָאֵת הָאֲחֵרוֹן • מִשְׁתַּאמֵּר לָהֶם: בְּשִׁבְלֵכֶם לְקִיתִי עַל שִׁסְפְּרִתִּי עֲלֵיכֶם לְשׁוֹן הָרַע, יֵאֱמִינוּ לָךְ, שֶׁכָּפַר לְמִדּוֹ בְּכָךְ, שֶׁהִמְזַדְּגִין לְהִרַע לָהֶם לֹקִים בְּנִגְעִים, כְּגוֹן: פְּרַעָה וְאַבְימֶלֶךְ בְּשִׁבְלֵי שָׂרָה.

רַמְבַּ"ן עַל הַתּוֹרָה - מִהֲדוּרַת בּוֹס, אֲבֵרֻמְבִּיץ

וּמוֹפְתִים בְּשָׁנוּי הַתּוֹלְדוֹת, לְמַעַן יִתְחַזַּק הָעַנָּן בְּלִבּוֹ שֶׁל מֹשֶׁה וְיִדַּע בְּאֵמַת כִּי עַל יָדוֹ יֵעָשֶׂה בְּעוֹלָם דְּבָרִים מְחַדָּשִׁים. וְדִי לְמֹשֶׁה בְּשָׁנוּי הָאוֹתוֹת, וְלֹא הָיָה שֵׁם מִיָּם, עַל כֵּן צָוָהוּ שֶׁיַּעֲשֶׂה הָאוֹת הַשְּׁלִישִׁי לְעֵינֵי הָעָם.

(ה) לְמַעַן יֵאֱמִינוּ כִּי נִרְאָה אֵלָיְךָ. פְּתוּרָנוּ שֶׁאֲמִינוּ בְּעֻטְפָּהּ בֶּן לְפָנֶיהֶם, וְיִקְצַר הַכְּתוּב בָּהּ כִּי יִדְּעוּ כִּי עַל מִנַּת שִׁיעֲשֶׂה בֶּן לְפָנֶיהֶם וַיֵּאֱמִינוּ בּוֹ יִרְאֻנוּ נִפְלְאוֹת.

(פסוק ט"ו). וְלָכֵן נֶאֱמַר דְּבָרֵי רַבּוֹתֵינוּ (שְׁמו"ר ג', ט"ז). שֶׁהָיָה לוֹ הִרְאֻשׁוֹן רָמַז שֶׁסֵּפֶר עֲלִיהֶן לְשׁוֹן הָרַע, וְהַשְּׁנִי הַלְעֲנִישׁוֹ בּוֹ. וְזֶה טַעַם: וַיִּנָּס מֹשֶׁה מִפָּנָיו, כִּי פִחַד שָׂמָא יַעֲשֶׂה וַיִּנָּשְׁכוּ הַנָּחָשׁ. וְכָל אֵדָם מְתַרַחֵק מִן הַמְּזִיק לוֹ אִף עַל פִּי שֶׁיַּדַּע שֶׁאִם יִהְיֶה בֶּן בְּחַפְזָן שֶׁשֵּׁם אֵין מִצִּיל מִיָּדוֹ. וְאוֹלֵי אִף עַל פִּי שֶׁהוֹדִיעוּ הַשֵּׁם הַגָּדוֹל שָׁבוּ נִבְרָא הָעוֹלָם וְכּוּ נִהְיָ כָּל דָּבָר (לְעִיל ג', י"ד-ט"ו). רָצָה לְהִרְאֻתוֹ כִּי בּוֹ יַעֲשֶׂה אוֹתוֹת

לֹא שִׁמַּע פְּרַעָה, שֶׁאֵלּוּ פְּרַעָה הָיָה מִאֲמִין בְּדְבָרֶיךָ הֵייוֹ יוֹצֵאִים עַל כָּל פָּנִים, וְאֵין עֲנוּתֵינוּ מְבִדִּילִים בִּינֵינוּ וּבֵין הֶרֶחֱמִים: (ג) וַיֹּאמֶר הַשְׁלִיכֵהוּ אֶרְצָה וַיִּשְׁלַכְהוּ אֶרְצָה. לֹא הִבִּינוּתִי לָמָּה עָשָׂה הָאוֹתוֹת לְמֹשֶׁה, כִּי מִאֲמִין הָיָה מֹשֶׁה שֶׁהִקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא מְדַבֵּר עִמּוֹ. וְהָרִאֵי שִׁיאֵמַר: הַמַּטֵּה אֲשֶׁר בְּיָדְךָ תִּשְׁלַח אֶרְצָה לְפָנֵיהֶם וְהָיָה לְנַחֲשׁ, וְכֵן בָּאוֹת הַשְּׁנִי, כְּאֲשֶׁר אָמַר בְּשִׁלְשִׁי: וְלִקְחָתָה מִמִּימֵי הַיָּאֵר

ט ויהי אם לא יהמנון אף לתרין אתיא האלין ולא יקבלון מנה ותסב ממיה דבנהרא ותשוד לבישתא ויהון מיה די תסב מן נהרא ויהון לדמא בבישתא:

(ט) וְהָיָה אִם-לֹא יִאֱמִינוּ גַם לִשְׁנֵי הָאֱלֹהִים וְלֹא יִשְׁמְעוּן לְקֹלֶךָ וְלִקְחַתָּ מִמִּימֵי הַיָּאָר וְשִׁפְכָתָהּ בַּיַּבֵּשָׁה וְהָיוּ הַמַּיִם אֲשֶׁר תִּקַּח מִן-הַיָּאָר וְהָיוּ לָדָם בַּיַּבֵּשָׁה:

כ"ז"א וְלִקְחַתָּ מִמִּימֵי הַיָּאָר • רמז להם שבמכה ראשונה נפרע מאלהותם (פרוש: כשהקדוש ברוך הוא נפרע מן האמות, נפרע מאלהותם תחלה, שהיו עובדים לגילוס המטחיה אותם, והפכים לדם. ברש"י ישן). והיו המים וגו' • והיו והיו שתי פעמים. נראה בעיני, אלו נאמר: והיו המים אשר תקח מן היאר לדם ביבשת, שומע אני שבידו הם נהפכים לדם, ואז כשידרו לארץ יהיו בהיותן, אבל עכשו מלמדנו שלא יהיו דם עד שיהיו ביבשת. רמב"ן

י ואמר משה קדם יי בבעו יי לא גבר דמול אנה אף מתמלי אף מדקמוהי אף מעדן דמלתא עם עבדך ארי יקיר ממלל ועמיק לישן אנה:

(י) וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל-יְהוָה בִּי אֲדֹנָי לֹא אִישׁ דְּבָרִים אֲנִי גַם מִתְּמוּל גַּם מִשְׁלֹשׁ גַּם מֵאֵז דְּבָרְךָ אֶל-עַבְדְּךָ בִּי כְּבִדְפָה וְכִבְד לְשׁוֹן אֲנִי:

כ"ז"ב גַּם מִתְּמוּל וגו' • למדנו שכל שבעה ימים היה הקדוש ברוך הוא מפתה את משה בסנה לילך בשליחותו: מתמול, שלשם, מאז דברך – הרי שלשה, ושלשה גמין, רבויין הם, הרי ששה, והוא היה עומד ביום השביעי כשאמר לו זאת עוד: "שלח נא ביד תשלח", עד שחרה בו וקבל עליו (שמות רבה). וכל זה, שלא היה רוצה לטל גדלה על אהרן אחיו, שהיה גדול הימנו ונביא היה, שגאמר: (הלא אהרן אחיך הלוי וגו'. ועוד נאמר לעלי הפהן) (שמואל א כ) "הנגלה נגליתי אל בית אביך בהיותם במצרים", הוא אהרן, וכן: (יחזקאל כ) "ואנדע להם בארץ מצרים וגו'", "ואמר אליהם איש שקוצי עיניו השליכו". ואותה נבואה, לאהרן נאמרה. כבד פה • בכבודות אני מדבר. ובלשון לע"ז בלב"ו. רמב"ן

יא ואמר יי לה מן שוי פומא לאנשא או מן שוי אלמא או חרשא או פקחא או עזרא הלא אנה יי:

(יא) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֵלָיו מִי שֵׁם פֶּה לְאָדָם או מִי־יָשׁוּם אֵלֶם או חֲרֹשׁ או פֶּקַח או עֹזֵר הֲלֹא אֲנִי יְהוָה:

כ"ז"ג מִי שֵׁם פֶּה וגו' • מי למדך לדבר כשהיית נדון לפני פרעה על המצרי? • או מי ישום אלם • (תנחומא) מי עשה פרעה אלם, שלא נתאמן במצות הריגתו, ואת משרתיו חרשים, שלא שמעו בצוותו עליך? (שבת קמ)

רמב"ן על התורה – מהדורת בלוס, אברמוביץ

לו: אנכי אהיה עם פיר והוריתיך אשר תדבר (פסוק י"ב). שיהיו דברי אשר אשים בפיר במלות נכונות שתוכל לבטא בהן יפה. ובאלה שמות רבה אמרו (ג, כ'): אמר לו, אם אתה אינך איש דברים אל תחוש, הלא אני בראתי כל פיות שבעולם ואני עשיתי אלם מי שתפצתי וחרש ועור ופקח לראיה ופקח לשמיעה, ואם תפצתי שתהיה "איש דברים", היית, אלא לעשות כף אני חפץ. ובעת שתדבר יהיו דבריך נכונים שאני אהיה עם פיר. הלא הוא דכתיב: ועתה לך ואנכי אהיה עם פיר. ולפי זה נראה בעיני שלא רצה להסיר ממנו כבוד הנה בעבור שהיה בו ממששה הנס שספרו רבותינו (שמו"ר א', כ"ו). שארע לו עם פרעה.

והנכון בעיני שאמר ה' למשה: מי שם פה לאדם או מי ישום אלם (פסוק י"א). הלא אנכי ה' עושה כל, ובידי לרפאות אותך, ועתה כיין שלא תרצה ברופתך ולא התפללת לפני על זה, לך אל אשר אני מצוה לך.

במראת הלילה ויאמר יעקב יעקב (בראשית מ"ו, ב'). ובענין הזה רבים.

(י) גם מתמול גם משלשם גם מאז דברך אל עבדך. למדנו שכל שבעת הימים היה יושב הקדוש ברוך הוא ומפתה משה ללכת בשליחותו. מתמול ומשלשם ומאז דברך, הרי שלשה, ושלשה "גמין" רבויין, הרי ששה, והיה עומד ביום השביעי. לשון רש"י. ועל דרך הפשט יאמר כי אני כבד פה גם מתמול גם משלשם, כי מנעורי הייתי כבד פה, אף כי עתה כי אני זקן. וגם מאז דברך היום אל עבדך, כי לא הסירות כבודות פי בצוותך אותי ללכת אל פרעה לדבר בשמך, ואם כן איך אלך לפניו. והנה משה מרב חפצו שלא ללך לא התפלל לפניו ותברך שנסיר כבודות פיו, אבל טען אחרי שלא הסירות כבודות פי מעת שדברת לי ללכת, אל תצוני שאלך, כי לא יתכן לאדון הכל לשלח שליח ערל שפתים למלך עמים. והקדוש ברוך הוא כיון שלא התפלל בכך לא רצה לרפאותו, אבל אמר

(ט) והיו המים אשר תקח מן היאר והיו לדם ביבשת. והיו שני פעמים, נראה בעיני, אלו אמר: והיו המים אשר תקח מן היאר לדם ביבשת, שומע אני שבידו הם נהפכים לדם, ואף כשהיו בארץ יהיו בהיותן, עכשיו והיו האחרון מלמדנו שלא יהיו דם עד שהיו ביבשה. לשון רבי שלמה. ואין המשמעות הנה כן בדברי הרב. ואין צריך למדרשו, שכבר מצאו בצלי השלשון שדרך הנהגה מקראות כלכל תבות לנחז ולחזק, או בעבור מצוה ארץ שבא ביניהם, וקמוהו: והיה ערףך מן עשרים שנה ועד כן ששים שנה והיה ערףך הנזכר חמשים שגל כסף (ויקרא כ"ז, ג'). וכן: וכי יבא הלוי מאחד שעריך מכל ישראל אשר הוא גר שם ובא בכל אות נפשו (דברים י"ח, ו'). החזיר ובא פעם שנית בעבור שהארץ בינתים. וכן: ויאמר מלך מצרים למלדת העברית אשר שם האחת שפנה ושם השנית פועה ויאמר בילדכן וגו' (לעיל א', ט"ז-ט"ו). ויאמר אלהים לישראל

וְלֹא־סָפַקְלָטוֹרִין הַהוֹרְגִים, מִי עֲשָׂאָם עוֹרִים, שְׁלֹא רָאוּ כְּשִׁבְרָתָהּ מִן הַבֵּימָה וְנִמְלָטָהּ? . הֲלֹא אֲנֹכִי • שְׁשָׁמִי ה' עֲשִׂיתִי כָּל זֹאת. רמב"ן

(יב) וְעַתָּה לָךְ וְאֲנֹכִי אֶהְיֶה עִם־פִּיךָ וְהוֹרִיתִיךָ אֲשֶׁר תִּדְבֹּר:
 יב וּכְעַן אֲזִיל וּמִימָרִי יֵהָא עִם פּוֹמָךְ וְאַל־סָפַךְ דִּי תַמְלִיל:
 תִּדְבֹּר:

(יג) וַיֹּאמֶר בִּי אֲדֹנָי שְׁלַח־נָא בְיַד־תְּשַׁלַּח:
 יג וַיֹּאמֶר בְּכַעַר יְיָ שְׁלַח כְּעַן בְּיַד מִן דְּכָשֵׁר דְּתִשְׁלַח:
 כֹּס"י בְּיַד תְּשַׁלַּח • בְּיַד מִי שְׁאֵתָה רְגִיל לְשַׁלַּח וְהוּא אֶהְרֵן. דְּבַר אַחֵר: בְּיַד אַחֵר שְׁתַּרְצָה לְשַׁלַּח, שְׁאִין סוֹפִי לְהַכְנִיסָם לְאֶרֶץ וְלִהְיוֹת גּוֹאֲלָם לְעַתִּיד – יֵשׁ לָךְ שְׁלוּחִים הִרְבָּה. רמב"ן

(יד) וַיַּחֲרֹאֲף יְהוָה בְּמֹשֶׁה וַיֹּאמֶר הֲלֹא אֶהְרֵן אָחִיךָ הַלּוֹי יִדְעָתִי כִּי־דִבֶּר יִדְבֹּר הוּא וְגַם הִנֵּה־הוּא יֵצֵא לְקִרְאָתְךָ וְרָאָךְ וְשָׁמַח בְּלָבוֹ:
 יד וַיַּחֲרִיף רַגְלָא דִּי בְּמֹשֶׁה וַיֹּאמֶר הֲלֹא אֶהְרֵן אָחִיךָ לְוִי מְלָל אֶהְרֵן הוּא וְאָף הָא הוּא נָפַק לְקִדְמוּתָךְ וְיַחֲזִיף וְיַחֲדִי בְּלָבָה:
 וְרָאָךְ וְשָׁמַח בְּלָבוֹ:

כֹּס"י וַיַּחֲרֹאֲף • (ובחיים קב) רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן קֶרְחָה אוֹמֵר: כָּל חֶרֶן־אָף שְׁבִתוֹרָה נֹאמֵר בּוֹ רֶשֶׁם, וְזֶה לֹא נֹאמֵר בּוֹ רֶשֶׁם, וְלֹא מְצִינוּ שְׂבָא עֲנֵשׁ עַל יְדֵי אוֹתוֹ חֶרֶן. אָמַר לוֹ רַבִּי יוֹסִי: אָף בּוֹזוּ נֹאמֵר בּוֹ רֶשֶׁם: "הֲלֹא אֶהְרֵן אָחִיךָ הַלּוֹי", שְׁהִיָּה עֲתִיד לִהְיוֹת לּוֹי וְלֹא כֹהֵן, וְהַכְהֵנָה הֵייתִי אוֹמֵר לְצֹאת מִמֶּךָ, מַעֲתָה לֹא יִהְיֶה כֵּן, אֲלֹא הוּא יִהְיֶה כֹהֵן וְאַתָּה לּוֹי, שְׁנֹאֲמַר: (דברי הימים א כג) "וּמֹשֶׁה אִישׁ הָאֱלֹהִים, בָּנָיו יִקְרְאוּ עָלָיו שִׁבְט הַלּוֹי". הִנֵּה הוּא יֵצֵא לְקִרְאָתְךָ • כְּשִׁתְּלַךְ לְמִצְרַיִם. וְרָאָךְ וְשָׁמַח בְּלָבוֹ • לֹא כְּשִׁאֲתָה סְבוּר שִׁיָּהָא מְקַפִּיד עַלֶיךָ שְׁאֵתָה עוֹלָה לְגִדְלָה, וּמִשָּׁם זָכָה אֶהְרֵן לְעֲדִי הַחֲשֵׁן הַנִּתָּן עַל הַלֵּב. רמב"ן

(טו) וְדַבַּרְתָּ אֵלָיו וְשַׁמְתָּ אֶת־הַדְּבָרִים בְּפִיו וְאֲנֹכִי אֶהְיֶה עִם־פִּיךָ וְעִם־פִּיהוּ וְהוֹרִיתִי אֶתְכֶם אֵת אֲשֶׁר תַּעֲשֹׂון: רמב"ן

טו וְתַמְלִיל עֲמָה וְתַשׁוּי יַת פְּתַגְמִינָא בְּפּוֹמָה וּמִימָרִי יְהִי עִם פּוֹמָךְ וְעִם פּוֹמָה וְאַלִּיף יִתְכּוֹן יַת דִּי תַעֲבִדוֹן:

רמב"ן על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

וְאֲנֹכִי אֶהְיֶה עִם פִּיךָ וְאֶצְלִיחַ שְׁלִיחוֹתִי. גַּם אֶפְשֶׁר שִׁיְהִיָּה רְמִז מ'וִיחֵר אָף ה' בְּמֹשֶׁה" (פסוק י"ד). שְׁלֹא רָצָה לְרַפְאוֹתוֹ וְשָׁלַחוּ עַל כֶּרְחוֹ.

(יא) מִי שֶׁם פֶּה לְאָדָם. דְּבוּר, בְּעִבּוּר הָיוּתוֹ בְּפֶה, וְכֵן: שְׁפָה אֶתָּה (בְּרֵאשִׁית י"א, א'), מִדְּבָרוֹת שְׁפַת כְּנָעַן (שְׁעִיָּה י"ט, י"ח). אוּ מִי יִשׁוּם אֱלֹם, פֶּרֶשׁ בּוֹ (הַמּוֹרָה נְבוֹכִים ג', י'). שְׁהוּא נִמְשָׁךְ לְאָדָם, אוּ מִי יִשׁוּם "אָדָם אֱלֹם", כְּלוּמַר מִי בְּרָא אָדָם שְׁהוּא אֱלֹם, וְהַשְׁמִיָּה לְאָדָם, כִּי הָאֱלֹמוֹת לֹא יוֹשֶׁם, כִּי אֵינָנו דְּבַר, אֲבָל הוּא הָעֵדֶר הַדְּבוּר. וְאוּלִי בְּעִבּוּר הָיוֹת בְּאָדָם נִפְשׁ מִדְּבָרָה וְהָאֱלֹמִים בְּהִיוֹת בְּהֵם אֵטֶם בְּגִידֵי הַלְשׁוֹן יֵאֻלְמוּ, וְיִתְכּוֹן לִמְרָא מִי יִשׁוּם הָאֱלֹמוֹת. וְהִרְבָּ אָמַר כְּמוֹרָה הַנְּבוֹכִים (ג', י'). כִּי הַמְסִיר קִנְיָן יֹאמֵר בּוֹ שֶׁפַּעַל הָאֶפְסָה, כִּי יֹאמְרוּ בְּמִי שִׁיְכַבֵּה הַגִּיר שְׁהִבִּיא חֲחֻשָּׁה. וְכֵן עַל דַּעַת: יוֹצֵר אוֹר וּבוֹרָא חֲשָׁךְ עוֹשֶׂה שְׁלוֹם וּבוֹרָא רַע (שְׁעִיָּה מ"ה, ד').

וְהוּא אֶהְרֵן. דְּבַר אַחֵר "בְּיַד אַחֵר שְׁתַּרְצָה לְשַׁלַּח", שְׁאִין סוֹפִי לְהַכְנִיסָן לְאֶרֶץ וְלִהְיוֹת גּוֹאֲלָם לְעַתִּיד, יֵשׁ לָךְ שְׁלוּחִים הִרְבָּה. לְשׁוֹן רִש"י. וְאֶנְקְלוֹס אָמַר: "בְּיַד מִן דְּכָשֵׁר דְּתִשְׁלַח", יֹאמֵר, שְׁלַח נָא בְּיַד אָדָם מִדְּבַר צָחוֹת שִׁיְהִיָּה כָשֵׁר וְרָאוּי לְשִׁלְחוֹת נִכְבְּדָה כְּזֹאת, וְאֵל תְּשַׁלַּח בְּיַד כְּבֵד פֶּה וְכְבֵד לְשׁוֹן וְתִהְיֶה עִם פִּיו בְּדִבְרוֹ אֵל פֶּרְעֶה, כִּי אֵינָנו דְּרַךְ כְּבוֹד וּמַעֲלָה לִהְיוֹת שְׁלוּחָךְ עֲרַל שְׁפִתִים, כִּי לֹא יִשְׁמַעוּ כָּל הָעַמִּים בְּדִבְרוֹ אֵל הַמֶּלֶךְ, וְיִהְיֶה זֶה גִּרְעוֹן בְּעִינֵיהֶם.

וְהַנְּכֹוֹן בְּעִינֵי, שְׁלַח נָא בְּיַד כָּל אֲשֶׁר תְּשַׁלַּח, כִּי אֵין אָדָם כְּעוֹלָם שְׁלֹא יִהְיֶה הַגּוֹן יוֹתֵר מִמֶּנִּי לְשִׁלְחוֹת. וְהַסְבָּה לְמֹשֶׁה בְּכָל הַסְּרָבּוֹת הַזֹּאת עֲנִיתוֹ הַגְּדוּלָּה מִכָּל הָאָדָם אֲשֶׁר עַל פְּנֵי הָאָדָמָה, שְׁלֹא יִהְיֶה מוֹצֵא אֵת לְבוֹ לְהַתְּגַדֵּל וְלִדְבֹר אֵל הַמֶּלֶךְ וְשִׁיְתַּפְּסָר לֵאמֹר ה' שְׁלַחֵנִי, וְלֹא עַל יִשְׂרָאֵל לְהוֹצִיאָם מִמִּצְרַיִם וְלִהְיוֹת עֲלֵיהֶם מֶלֶךְ. (יד) יְדַעְתִּי כִּי דְבַר יִדְבֹר הוּא. כְּלוּמַר גְּלוּי לְפָנֵי שְׁיִדְבֹר בְּעִבּוּרָךְ בְּרָצוֹנוֹ לְאַהֲבָתְךָ,

(יג) בְּיַד תְּשַׁלַּח. "בְּיַד מִי שְׁאֵתָה רְגִיל לְשַׁלַּח",

(מז) וַדְּבַר־הוּא לֵךְ אֶל־הָעָם וְהִיָּה הוּא יְהִי־לָךְ לִפָּהּ
וְאַתָּה תְּהִיָּה־לּוֹ לֵאלֹהִים:

כ"י • וַדְּבַר הוּא לֵךְ • בְּשִׁבְלֶךָ יְדַבֵּר אֶל הָעָם. וְזֶה יוֹכִיחַ עַל כָּל לֵךְ וְלִי וְלוֹ וְלָכֶם וְלָהֶם הַסְמוּכִים לְדַבּוֹר, שְׁפָלָם לְשׁוֹן "עַל" הֵם. יְהִיָּה לֵךְ לִפָּה • לְמַלִּין, לְפִי שְׁאֵתָה כְּבֹד פָּה. לֵאלֹהִים • לְרַב וּלְשָׁר.

(יז) וְאַתָּה־הַמַּטֶּה הִנֵּה תִקַּח בְּיָדְךָ אֲשֶׁר תַּעֲשֶׂה־בּוֹ אֶת־
הָאֹתוֹת: רמב"ן

• יום שישי י"ח טבת •

(יח) וַיֵּלֶךְ מֹשֶׁה וַיָּשָׁב אֶל־יִתְרֹת חֹתָנוֹ וַיֹּאמֶר לוֹ אֲלֶכָהּ נָא
וְאֶשׁוּבָה אֶל־אֶחָי אֲשֶׁר־בְּמִצְרַיִם וְאַרְאֶה הָעוֹדֶם חַיִּים
וַיֹּאמֶר יִתְרוֹ לְמֹשֶׁה לֵךְ לְשָׁלוֹם:

כ"י • וַיָּשָׁב אֶל יִתְרֹת חֹתָנוֹ • לְטַל רְשׁוֹת, שֶׁהָרִי נִשְׁפַּע לוֹ (שְׁלֹא יִזְוֶה מִמֶּדִּין כִּי אִם בְּרְשׁוֹתוֹ. מְכִילֵתָא). וְשִׁבְעָה שְׁמוֹת
הָיוּ לוֹ: רַעוּאֵל, יִתְרֹ, יִתְרוֹ, קִינִי וְכו'.

(יט) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה בְּמִדְיָן לֵךְ שָׁב מִצְרַיִם בְּיָמָתוֹ
כָּל־הָאֲנָשִׁים הַמִּבְקָשִׁים אֶת־נַפְשְׁךָ:

כ"י • כִּי מָתוּ כָּל הָאֲנָשִׁים • מִי הֵם? דָּתָן וָאֶבְרָם. חַיִּים הָיוּ, אֲלֹא שִׁירְדוּ מִנְּכֻסֵיהֶם, וְהָעֲנִי חָשׁוּב כְּמָת (נדרים
סד) • רמב"ן

(כ) וַיִּקַּח מֹשֶׁה אֶת־אִשְׁתּוֹ וְאֶת־בָּנָיו וַיָּרְפֻבָּם עַל־הַחֲמֹר
וַיָּשָׁב אֶרְצָה מִצְרַיִם וַיִּקַּח מֹשֶׁה אֶת־מִטָּה הָאֱלֹהִים בְּיָדוֹ:

כ"י • עַל הַחֲמֹר • חֲמֹר הַמֵּיחָד. הוּא הַחֲמֹר שֶׁחִבֵּשׁ אֲבָרָהֶם לַעֲקֹדָת
יִצְחָק, וְהוּא שְׁעֵתִיד מֶלֶךְ הַמְּשִׁיחַ לְהַגְלוֹת עַלְיוֹ, שְׁנֵאמַר: (זכריה ט) "עֲנִי וְרוּכָב עַל חֲמֹר". וַיָּשָׁב אֶרְצָה מִצְרַיִם וַיִּקַּח
מֹשֶׁה אֶת מִטָּה וְגו' • אֵין מִקְדָּם וּמֵאַחֵר מִדְּקָדָקִים בְּמִקְרָא.

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות לא עמ' 15)

עֲנִי וְרוּכָב עַל חֲמֹר (רש"י ד, ט) יֵשׁ לְדַק, מִדּוּעַ מַעֲתִיק מִן הַפְּתוּיָה גַם תִּבְתּ "עֲנִי". וַיֵּשׁ לִזְמַר, דְּהִנֵּה מֹשֶׁה לֹא רָצָה לְטוֹל גְּדֻלָּה
לְעַצְמוֹ, וְאָמַר "מִי אֲנֹכִי, מָה אֲנִי חָשׁוּב", וְכֵדִי לְהַשִּׁיב עַל כֵּךְ הַזְמִין לוֹ הַקֹּב"ה חֲמֹרוֹ שֶׁל מֶלֶךְ הַמְּשִׁיחַ. כְּלוֹמַר: טַעֲנָה זֶה מוֹרָה

רמב"ן על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

מָתוּ "כָּל מִבְקָשִׁי רָעָהְךָ", וְתִהְיֶה שֵׁם עִם הָעָם
עַד שְׁתּוֹצִיאֵם מִשָּׁם.

וְלָכֵן לָקַח אִשְׁתּוֹ וּבָנָיו, כִּי הָיָה זֶה עֲצָה
נְכוֹנָה לְהוֹלִיכֵם עִמּוֹ, כִּי בַעֲבוּר זֶה
יִבְטְחוּ בּוֹ וַיִּשְׁרָאֵל יוֹתֵר. כִּי בְהִיּוֹתוֹ בֶּן חוֹרִין
בְּמִדְיָן יוֹשֵׁב בְּבֵיתוֹ בְּשָׁלוֹם עִם בָּנָיו וְעִם
אִשְׁתּוֹ חָתָן כְּהֵן הָאֶרֶץ, לֹא יָבִיא אוֹתָם לְהִיּוֹת
עִם עֲבָדִים וּמִקְרָוֹ אֶת חַיֵּיהֶם בַּעֲבוּדָה קָשָׁה
רַק אִם הָיָה נָכוֹן לָבֹו בְּטוֹחַ שְׁיִצְאוֹ בְּקִרְוֹב
וַיַּעֲלֶה עִמָּהֶם לְאֶרֶץ כְּנָעַן, וְלֹא יִצְטָרֵף בְּצִאֲתָם
לְשׁוֹב לְמִדְיָן לְקַחַת אִשְׁתּוֹ וּבָנָיו מִשָּׁם.

כִּי הַדַּבּוּר הָרִאשׁוֹן לֹא הָיָה בְּמִדְיָן רַק בְּהַר
סִינִי, וּבְמִדְיָן לֹא נִדְבַר עִמּוֹ רַק הַפַּעַם הַזֶּה, וְכֵן
אֲבָל כְּאֲשֶׁר קָבַל מֹשֶׁה לְלַכֵּת בְּדַבַּר הַשָּׁם
וְחִזּוֹר לְמִדְיָן לְטַל רְשׁוֹת מַחֲתָנוֹ, הָיָה סְבוֹר
לְלַכֵּת יְחִידִי מִתְנַפֵּר. וְלָכֵן אָמַר אֵלָיו: אֲלֶכָהּ
נָא וְאֶשׁוּבָה אֶל אֶחָי אֲשֶׁר בְּמִצְרַיִם וְאַרְאֶה
הָעוֹדֶם חַיִּים, כְּלוֹמַר אֲרָאָה אֶת אֶחָי הָעוֹדֶם
חַיִּים "וְאֶשׁוּבָה", כִּי הוּא כְּדָרְךָ בְּקוֹר הַנִּכְסֵף
לְרֹאוֹת אֶת אֶחָיו, וְאֵז אָמַר לוֹ ה' בְּמִדְיָן: לֵךְ
שָׁב מִצְרַיִם, כְּלוֹמַר קוֹם צֵא מִן הָאֶרֶץ הַזֹּאת
וְשׁוֹב אֶל אֶרֶץ מִצְרַיִם, וְאַל תִּפְתַּח שָׁם, כִּי

(יז) וְאַתָּה הַמַּטֶּה הִנֵּה תִקַּח בְּיָדְךָ אֲשֶׁר תַּעֲשֶׂה
בּוֹ אֶת הָאֹתוֹת. לֹא נִזְכַּר עֲדָין בְּמִטָּה רַק
אוֹת אַחַת שֶׁיְהִיָּה לְנֶחֱשׁ (לְעֵיל פְּסוּק ג'),
אֲבָל אֲשֶׁר תַּעֲשֶׂה בּוֹ אֶת הָאֹתוֹת, אֲשֶׁר אָמַר
אֵלָיו. וַיִּרְאֶה בְּעֵינֵי כִי כְאֲשֶׁר אָמַר ה' לְמֹשֶׁה:
כָּל נַפְלְאוֹתֵי אֲשֶׁר אַעֲשֶׂה בְּקִרְבּוֹ (לְעֵיל ג'),
כ'), הוֹדִיעֵנו אוֹתָן בְּפָרֹט, אֲבָל הַפְּתוּיָה נִקְצַר.
וְזֶה טַעַם אֲשֶׁר תַּעֲשֶׂה בּוֹ אֶת הָאֹתוֹת.
(יט) וַיֹּאמֶר ה' אֶל מֹשֶׁה בְּמִדְיָן. אָמַר ר"א
כִּי אֵין מִקְדָּם וּמֵאַחֵר בְּתוֹרָה, וּפְרָשׁוֹ:
וַיִּכְבֵּר אֶמֶר. וְיָבִים כְּכָה. וְאֵין דְּכָרוֹ זֶה נָכוֹן,

שֵׁשׁ בּוֹ עֲנֹה וּבִטּוֹל, וְדִנְקָא מִשּׁוּם כָּךְ בָּחַר בּוֹ ה' לְגַאֲלֵי אֶת יִשְׂרָאֵל. שָׁפָן, רַק מִי שֵׁשׁ בּוֹ מִדָּה זוֹ רָאוּ וְכָשָׁר לְהִיטֵל שְׁלִיחַ ה' וְלִהְיוֹת כְּלִי לְהַשְׁרָאֵת מַלְכוּתוֹ שֶׁל הַקֹּדֶשׁ. לָכֵן מְבִיא תַּבַּת "עֲנִי", הֵינּוּ "עֲנוּתָן" (רש"י זכריה שם). רמב"ן

(כא) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה בְּלִכְתָּךְ לָשׁוּב מִצְרִימָה רְאֵה כָּל־הַמּוֹפְתִים אֲשֶׁר־שִׁמְתִּי בְיָדְךָ וַעֲשִׂיתָם לִפְנֵי פְרַעֲה וְאֲנִי אַחֲזִיק אֶת־לְבָבוֹ וְלֹא יִשְׁלַח אֶת־הָעָם:

הֵ"ל בְּלִכְתָּךְ לָשׁוּב מִצְרִימָה וּגו' • דַּע, שֶׁעַל־מִנַּת בֶּן תַּלְפָּה, שֶׁתֵּהָא גְבוּר בְּשִׁלְיחוֹתַי לַעֲשׂוֹת כָּל מוֹפְתֵי לִפְנֵי פְרַעֲה וְלֹא תִירָא מִמֶּנּוּ. אֲשֶׁר שִׁמְתִּי בְיָדְךָ • לֹא עַל שְׁלֹשָׁה אוֹתוֹת הָאֲמוּרוֹת לְמַעֲלָה, שֶׁהִרִי לֹא לִפְנֵי פְרַעֲה צָוָה לַעֲשׂוֹתָם, אֲלֵא לִפְנֵי יִשְׂרָאֵל, שֶׁיֵּאֱמִינוּ לוֹ, וְלֹא מְצִינוּ שֶׁעֲשָׂאָם לִפְנֵינוּ. אֲלֵא מוֹפְתִים שֶׁאֲנִי עֲתִיד לְשׁוּם בְּיָדְךָ בְּמִצְרַיִם, כְּמוֹ: (שְׁמוֹת ט) "כִּי יִדְבַר אֲלֵיכֶם פְּרַעֲה וּגו'". וְאֵל תִּתְּמָה עַל אֲשֶׁר כָּתִיב "אֲשֶׁר שִׁמְתִּי", שָׁפָן מִשְׁמַעוֹ, כְּשֶׁתִּדְבַּר עִמּוֹ, כְּכֹר שִׁמְתִים בְּיָדְךָ. רמב"ן

(כב) וַאֲמַרְתָּ אֶל־פְּרַעֲה כֹה אָמַר יְהוָה בְּנִי בְכָרִי יִשְׂרָאֵל: כֹּכ וְתִימַר לֹת פְּרַעֲה כְּדִנְךָ אָמַר יְיָ בְּרִי בּוֹכְרִי יִשְׂרָאֵל:

הֵ"ל וְאֲמַרְתָּ אֶל פְּרַעֲה • כְּשֶׁתִּשְׁמַע שֶׁלְּבוֹ חֲזָק וְיִמָּאן לְשַׁלַּח, אָמַר לוֹ בֶּן. בְּנִי בְּכֹרִי • לְשׁוֹן גְּדֻלָּה, כְּמוֹ: (תְּהִלִּים טט) "אֵף אֲנִי בְּכֹר אֶתְנָהוּ", זֶהוּ פְּשׁוּטוֹ. וּמִדְרָשׁוֹ: כָּאֵן חֲתָם הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא עַל מִכִּירַת הַבְּכוֹרָה שֶׁלְקַח יַעֲקֹב מֵעֶשָׂו.

(כג) וַאֲמַר אֵלֶיךָ שְׁלַח אֶת־בְּנִי וַיַּעֲבֹדֵנִי וְתִמָּאן לְשַׁלַּח (כג) הִנֵּה אֲנִכִּי הִרָג אֶת־בְּנִי בְּכָרְךָ:

הֵ"ל וַאֲמַר אֵלֶיךָ • בְּשִׁלְיחוֹתוֹ שֶׁל מָקוֹם. שְׁלַח אֶת בְּנִי וּגו'. הִנֵּה אֲנִכִּי הִרָג וּגו' • הִיא מִכָּה אַחֲרוֹנָה, וּבָהּ הִתְרָהוּ תַּחֲלָה, מִפְּנֵי שֶׁהִיא קִשָּׁה. וְזֶה הוּא שֶׁנֶּאֱמַר בְּאִיּוֹב: (אִיּוֹב לו) "הֵן אֵל יִשְׁגִּיב בְּכַחוֹ", לְפִיכָךְ: "מִי כְּמַהוּ מוֹרָה". בְּשׁוֹר וְדָם הַמִּבְקָשׁ לְהַנָּקָה מִחֲבֵרוֹ מַעֲלִים אֶת דְּבָרָיו, שֶׁלֹּא יִבְקָשׁ הַצֵּלָה, אֲכָל הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא יִשְׁגִּיב בְּכַחוֹ וְאֵין יָכֻלֶת לְהַמְלִיט מִיָּדוֹ, כִּי אִם בְּשׁוּבוֹ אֵלָיו, לְפִיכָךְ הוּא מוֹרָהוּ וּמִתְרָה בּוֹ לְשׁוּב.

רמב"ן על התורה – מהדורת בלוס, אברמוביץ

מִצְרִימָה. אָמַר רַבִּי אֲבִרְהָם כִּי זֶה נֶאֱמַר לוֹ בְּמִדְּוָן, הוֹדִיעֵנו כִּי חֲזָק אֶת לְבוֹ וְלֹא יִשְׁלַח בְּעִבּוֹר כָּל הַמּוֹפְתִים שֶׁיִּרְאֶה עַד הַמּוֹפֵת הָאֲחֵרוֹן. יִרְצֶה לְפָרֵשׁ בְּפִסּוּק זֶה שֶׁיֹּאמַר, רְאֵה כִּי בְּעִבּוֹר כָּל הַמּוֹפְתִים אֲשֶׁר שִׁמְתִּי בְיָדְךָ "וְאֵתָה תַּעֲשֶׂה" לִפְנֵי פְרַעֲה כָּכֵל זֶה לֹא יִשְׁלַח, וְתֹאמַר לוֹ כִּי אֲנִי הוֹרָג אֶת בְּנִי בְּכֹרִי וְאֵין יִשְׁלַח. וְאֵין הַפְּרוֹשׁ הַזֶּה נָכוֹן, כִּי מִה טַעַם: בְּלִכְתָּךְ לָשׁוּב מִצְרִימָה רְאֵה.

אֲכָל פְּרוֹשׁ כִּי כֹאשֶׁר לָקַח אֶת מֹשֶׁה הָאֱלֹהִים בְּיָדוֹ מִמִּדְּוָן לְשׁוּם לְדָרֵךְ פְּעָמָיו הִזְהִירוֹ הָאֱלֹהִים וְאָמַר לוֹ: בְּלִכְתָּךְ בְּדָרֵךְ שִׁים לְבָד וְרְאֵה שֶׁכָּל הַמּוֹפְתִים אֲשֶׁר שִׁמְתִּי בְיָדְךָ תַּעֲשֶׂה לִפְנֵי פְרַעֲה, לֹא תִשְׁכַּח דְּבַר שֶׁלֹּא תַּעֲשֶׂה לִפְנֵינוּ, וְאֲנִי אַחֲזִיק אֶת לְבוֹ, וְאֵל תִּתְּאֵשׁ אֶתָּה מִלַּעֲשׂוֹתָם בְּעִבּוֹר בֶּן, וְעוֹד תִּזְהִיר אוֹתוֹ בְּמִכָּה הָאֲחֵרוֹנָה אֲשֶׁר בָּהּ יִשְׁלַח. וְעַנֵּן שִׁמְתִּי בְיָדְךָ, שֶׁבְיָדְךָ שִׁמְתִּי אוֹתָם, אֶתָּה תַּעֲשֶׂם וְלֹא אַחֵר, שֶׁכָּכֵר הוֹדִיעֵנו שֶׁיַּעֲשֶׂה בּוֹ אוֹתוֹת וּמוֹפְתִים רַבִּים כְּמוֹ שֶׁאָמַר: כָּכֵל נִפְלְאוֹתַי אֲשֶׁר אַעֲשֶׂה בְּקִרְבּוֹ (לְעִיל ג', כ'). וְכָל זֶה זִירוֹ לְמִשְׁה, כִּי

לֹא הָיָה יָכוֹל לְהִבְאִיֵּא בְּדָרֵךְ עַד שִׁיתַּחֲזִיק הַלֵּל וְלֹא יִרְצֶה לְעַכֵּב שְׁלִיחוֹתוֹ שֶׁל הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא. וְלָכֵן עָזָבָם בְּמִלּוֹן וְצָוָה אוֹתָהּ לְשׁוּב אֶל בֵּית אֲבִיהָ בְּהִתְרַפָּא, וְזֶהוּ שֶׁנֶּאֱמַר: אַחֵר שְׁלֹחִיָּהּ (לְהֵלֵךְ י"ח, ב'). גַּם אֲפָשָׁר שֶׁהִלְכוּ לְמִצְרַיִם, וְכֹאשֶׁר נִתְעַכְּבוּ שָׁם נִכְסְפָה אֶל אֲבִיהָ וְשִׁלְחָה עִם הַבָּנִים. וְזֶה טַעַם: שְׁלֹחִיָּהּ, כִּי פָחַד יִתְרוֹ שֶׁמָּא הָיָה דַּעְתּוֹ לְגַרֵּשׁ אוֹתָהּ. וּבִגְלָה שְׁמוֹת רַבָּה (ד', ד'): וַיֵּלֶךְ מֹשֶׁה, לְהִיָּדֵן הַלֵּךְ שֶׁהִלֵּךְ לְטַל אֶשְׁתּוֹ וּבָנָיו, אָמַר לוֹ יִתְרוֹ לְהִיָּדֵן אֶתָּה מוֹלִיכֵן, לְמִצְרַיִם. אָמַר לוֹ, מִשְׁהָם מִבְּקָשִׁים לְצַאֲתָא אֶת מוֹלִיכֵן לְמִצְרַיִם, אָמַר לוֹ, לְמִחֹר עֲתִידִין לְצַאֲתָא וְלַעֲמֹד עַל הַר סִינַי וְלִשְׁמַע מִפִּי הַגְּבוּרָה אֲנִכִּי ה' אֱלֹהֶיךָ אֲשֶׁר הוֹצֵאתִיךָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם וּבָנִי לֹא יִשְׁמַעוּ עִמָּהֶם, אָמַר לוֹ יִתְרוֹ לָךְ לְשָׁלוֹם. וְעַל דַּעְתָּם רָאוּי שֶׁנִּקְרָשׁ אַחֲרֵי שֶׁחֲסִימוֹ בְּכָךְ צָוָהוּ הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא שֶׁיִּשְׁלַח עֲצָתוֹ וְיִשְׁוֹב לְמִצְרַיִם עִם בָּנָיו וְאֶשְׁתּוֹ כֹּאשֶׁר פְּרַשְׁתִּי (בְּפִסּוּק ט"ט).

(כא-כג) וַיֹּאמֶר ה' אֶל מֹשֶׁה בְּלִכְתָּךְ לָשׁוּב

(כ) וְטַעַם וַיִּקַּח מֹשֶׁה אֶת אִשְׁתּוֹ וְאֶת בָּנָיו כְּמוֹ: וּבָנֵי פְלוֹא אֱלִיאָב (בְּמִדְּבָר כ"ו, ח'), כִּי לֹא הָיָה לוֹ בֶּן גֵּרָשָׁם, כֹּאשֶׁר הִזְכִּיר הַכְּתוּב (לְעִיל ב', כ"ב), וְאֵלִיעֶזֶר נִתְעַכְּרָה מִמֶּנּוּ בְּדָרֵךְ אוֹ בְּמִצְרַיִם אִם הִלְכָה שָׁם. וַיִּתְּכֵן כִּי קִדַּם הַדְּבוּר הַנִּדְבָּר לוֹ בְּהַר הָאֱלֹהִים לֹא נוֹלֵד לוֹ בֶּן גֵּרָשָׁם, אֲכָל הָיָה צְפוּרָה הָרָה, וְכֹאשֶׁר שָׁב אֶל יִתְרוֹ חוֹתְנּוֹ יִלְדָה, וּבְעִבּוֹר כִּי הָיָה דְּבַר הַמִּלֵּךְ נְחוּץ לֹא מָל אוֹתוֹ וְלֹא קָרָא לוֹ שָׁם. וּבְדָרֵךְ כֹּאשֶׁר מָלָה אוֹתוֹ אָמַר לֹא קָרָא לוֹ שָׁם, כִּי מֹשֶׁה הָיָה נִפְגַּשׁ מִן הַמִּלְכָּה. וְאַחֲרֵי לְכַתּוֹ לְמִצְרַיִם וְרָאָה שֶׁנֶּצַל מִכָּל הַמִּבְקָשִׁים אֶת נַפְשׁוֹ אֵין קָרָא לוֹ אֱלִיעֶזֶר, כִּי אֱלֹהִי אֲבִי בְּעִזְרִי וַיַּצִּלֵנִי מִחֲרִב פְּרַעֲה (לְהֵלֵךְ י"ח, ד'). וְכָךְ הִזְכִּירוֹ רַבּוֹתֵינוּ (שְׁמוֹת ר', ח'). כִּי הַנִּמּוּל הַזֶּה הוּא אֱלִיעֶזֶר.

וְטַעַם וַיִּשָּׁב אֶרְצָה מִצְרַיִם, עִם הַנְּזָכְרִים. וְר"א אָמַר וַיִּשָּׁב אֶרְצָה מִצְרַיִם הוּא לְבָדוֹ שָׁב, כִּי כֹאשֶׁר פָּגַשׁ הַשֵּׁם מֹשֶׁה, נִמּוּל אֱלִיעֶזֶר, וּבְהִתְרַפָּא שָׁבָה צְפוּרָה עִם בָּנֶיהָ אֶל אֲבִיהָ. וַיִּתְּכֵן זֶה כִּי בְּעִבּוֹר שֶׁנִּמּוּל אֱלִיעֶזֶר

(כד) וַיְהִי בַדֶּרֶךְ בַּמָּלֹן וַיִּפְגְּשֻׁהוּ יְהוָה וַיִּבְקֶשׁ הַמִּיתָו: כדוהיה בארְחא בבית מבְּתא וְעָרַע בָּהּ מְלָאכָא דִּי וּבְעָא לְמִקְטֵלָה:

הש"י וַיְהִי בַדֶּרֶךְ בַּמָּלֹן • מִשָּׁה • וַיִּבְקֶשׁ הַמִּיתָו • לְמִשָּׁה, לִפִּי שְׁלֹא מִל אֶת אֲלִיעֶזֶר בְּנוֹ, וְעַל שְׁנִיתְרָשָׁל נֶעֱנַשׁ עֲנַשׁ מִיתָה. תְּנִיָּא, אֲמַר רַבִּי יוֹסִי: חֹס וְשָׁלוֹם, לֹא נִתְרָשָׁל, אֲלֵא אֲמַר: אֲמֹל וְאַצָּא לְדֶרֶךְ – סִכְנָה הִיא לְתִינוּק עַד שְׁלֹשָׁה יָמִים, אֲמֹל וְאַשְׁהָה שְׁלֹשָׁה יָמִים – הִקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא צִוֵּנִי: "לֶךְ שׁוּב מִצְרַיִם", וּמִפְּנֵי מַה נֶּעֱנַשׁ מִיתָה? לִפִּי שְׁנִיתְעַסֵּק בַּמָּלֹן תַּחֲלָה (במסכת נדרים דף לא). וְהָיָה הַמָּלְאָךְ נֶעֱשֶׂה כְּמִין נֶחֱשׁ וּבֹלְעוֹ מֵרָאשׁוֹ וְעַד יִרְכִּיו, וְחוֹזֵר וּבֹלְעוֹ מִרְגְּלָיו וְעַד אוֹתוֹ מְקוֹם. הַכִּינָה צְפוּרָה שֶׁבְּשִׁבְלֵי הַמִּילָה הוּא.

(כה) וַתִּקַּח צִפְרָה צֹר וַתִּכְרֹת אֶת־עֶרְלַת בְּנָהּ וַתִּתֵּן לְרַגְלָיו וַתֹּאמֶר כִּי חֲתַן־דָּמִים אַתָּה לִּי: כה וְנָסִיבֶת צְפוּרָה טַנְרָא וּגְזֹרַת זֵת עֶרְלַת בְּרָהּ וּקְרִיבֶת לְקַדְמוּהִי וְאַמְרַת אֲרִי בְּדָמָא דְמַהֲלֵתָא הַדִּין אֲתִיבֵהּ חֲתָנָא לָנָא:

הש"י וַתִּתֵּן לְרַגְלָיו • הִשְׁלִיכְתוּ לִפְנֵי רַגְלָיו שֶׁל מִשָּׁה • וַתֹּאמֶר • עַל בְּנָהּ. כִּי חֲתַן דָּמִים אַתָּה לִי • אַתָּה הָיִיתָ גֹרֶם לְהִיטֵת הַחֲתָן שְׁלִי נִרְצַח עָלֶיךָ – הוֹרֵג אִישִׁי אַתָּה לִי.

(כו) וַיִּרְף מִמֶּנּוּ אִזּוֹ אֲמָרָה חֲתָן דָּמִים לְמוֹלַת: כו וּבְנָה מִנָּה בְּכֵן אֲמַרַת אֱלֹוִי דְמָא דְמַהֲלֵתָא הַדִּין אֲתִיבֵהּ חֲתָנָא קְטוּל:

הש"י וַיִּרְף • הַמָּלְאָךְ מִמֶּנּוּ. אִזּוֹ • הַכִּינָה שֶׁעַל הַמִּילָה בָּא לְהִרְגּוֹ. אֲמָרָה חֲתָן דָּמִים לְמוֹלַת • חֲתָנִי הָיָה נִרְצַח עַל דְּבַר הַמִּילָה. (שְׁנָה רש"י בְּלִשׁוֹנוֹ: לְעִיל כְּתַב אַתָּה הָיִיתָ גֹרֶם, דִּקְשָׁה לְרִש"י מַה זֶּה: "אִזּוֹ אֲמָרָה חֲתָן דָּמִים", וְהֵלֵא גַם לְעִיל אֲמָרָה "חֲתָן דָּמִים"? אֲלֵא מִתַּחֲלָה סִבְרָה זֶה וְזֶה גֹרֶם, חֲטָא הַמִּילָה וְחֲטָא אַחֵר. אַחֵר כֶּף, כְּשֶׁרָאָתָה: "וַיִּרְף" לְגַמְרִי, אִזּוֹ הַכִּינָה דָּעַל דְּבַר הַמִּילָה לְכַד בָּא, וּבְנָה מִתְרַץ גַּם כֵּן שְׁנוֵי הַלְשׁוֹן בְּתִרְגוּם אוֹנְקֵלוֹס בְּחֲתָן דָּמִים, וְדוּק. כֵּן נִרְאָה לִי). לְמוֹלַת • עַל דְּבַר הַמוֹלוֹת. שֵׁם דְּבַר הוּא, וְהַלֵּמ"ד מִשְׁמַשֵּׁת בְּלִשׁוֹן עַל, כְּמוֹ: (שְׁמוֹת יד) "וְאָמַר פְּרַעֲזָה לְבָנִי יִשְׂרָאֵל". וְאוֹנְקֵלוֹס תִּרְגָּם: "דָּמִים", עַל דֵּם הַמִּילָה.

(כז) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־אַהֲרֹן לֵךְ לִקְרַאת מֹשֶׁה הַמִּדְבָּרָה וַיֵּלֶךְ וַיִּפְגְּשֻׁהוּ בְּהַר הָאֱלֹהִים וַיִּשְׁקֵלּוּ: רמב"ן כז וַיֹּאמֶר יְיָ לְאַהֲרֹן אֱוִיל לְקַדְמוֹת מִשָּׁה לְמִדְבָּרָא וְאַזֵּל וְעָרַעֲהּ בְּטוֹרָא דְאַתְגְּלִי עֲלוּהִי יִקְרָא דִּי וַיִּשְׁק לָהּ:

(כח) וַיַּגֵּד מֹשֶׁה לְאַהֲרֹן אֶת כָּל־דְּבָרֵי יְהוָה אֲשֶׁר שְׁלָחוּ וְאֵת כָּל־הָאֵתָת אֲשֶׁר צִוָּהוּ: רמב"ן כח וַיְחַוֵּי מֹשֶׁה לְאַהֲרֹן יֵת כָּל פְּלִתָּתָא דִּי דִּי שְׁלָחוּ וְיֵת כָּל אֲתִיָּא דִּי פְקָדָה:

(כט) וַיֵּלֶךְ מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן וַיֹּאסְפוּ אֶת־כָּל־זִקְנֵי בְנֵי יִשְׂרָאֵל: כט וְאַזֵּל מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן וַיִּכְנְשׁוּ יֵת כָּל סְבִי בְנֵי יִשְׂרָאֵל:

רמב"ן על התורה – מהדורת בלוס, אברמוביץ

דצ"ף עד"ש באח"ב. ולפי זה יהיה פרוש הכתוב: ראה והסתכל במטה אשר שמתי בדרך, שכל המופתים שבו תעשה לפני פרעה". (כו) ויפגשוהו בחר האלהים. הנה הר סיני בין מדן ובין מצרים. וישק לו. אהרן נשק למשה, כי משה העניו נהג כבוד באחיו הגדול, ולכן לא אמר וישקו איש לאחיו. (כח) וטעם את כל דברי ה' אשר שלחו, שהגיד לו כל הדברים שהיו בינו ובין הברוך הוא, וכל אשר היה מסרב בשליחותו, וכי על כרחו נשתלח, וזה טעם כל. ובמדרש חזית (שה"ש רבה ד', י"ב): ורבנן אמרי גלה לו שם המקדש, ידרשו כי הגיד לו "השמות" הנזכרים למעלה אשר שלחו בהם והשם היוצא, והוא פרש להם.

עליהם. וכן עשה משה אף על פי שלא נכתב. ואשר אמר: כי ידבר אלכם פרעה לאמר תנו לכם מופת (להלן ז', ט'). כי רצה מופת לו, וצוה במטה שהיה לתנין, לא נחש כאשר היה בפעם הראשון (לעיל ד', ג'). והנה רצה להראותו שיכלע מטה אהרן את מטותם להורות לו שיעצמו ויהיו אובדים מן העולם על ידו.

ובמדרש ואלה שמות רבה ראיתי (ה', ו'): וכי על אי זו מופת אמר, אם תאמר על הנחש והצרעת והדם, והלא אותן לא אמר הקדוש ברוך הוא לעשותן אלא לישראל, ועוד, לא מצינו שעשה משה אותן האותות לפרעה, אלא מהו כל המופתים אשר שמתי בדרך, זה המטה שהיו כותבין עליו נוטריקון

בעבור שהיה מכרח בשליחות מזהירו קדם מעשה ויצוה אותו בשעת מעשה בכל מופת ומופת.

ויתכן שיהיה ואמר אל פרעה ידיעה, שיצינו לומר לו כן בטורף, יאמר, אני אחזק את לבו ולא ישלח את העם בכל המופתים, ואמר אליו ביום ההוא הנה אנכי הרג את בנך בכרך ואז ושלחם, כי לא מצינו שהודיעו מיתת בכוריהם רק בעת ההיא. והנה לא כל הדבור הזה עתה.

ויש לפרש, ראה כל שלשת המופתים האלה אשר שמתי בדרך לעשותם לישראל ויתעשה אותם גם כן לפני פרעה, בעבור שידע פרעה כי זקני העם המבקשים ממנו לשלחם על פי ה' יאמרו כן, ולא יצליח

לְמִלֵּל אֶהְיֶה יְתָ כָּל פִּתְגָמָיָא דִּי מְלִיל יִי
עִם מֹשֶׁה וְעַבְדֵּי אֶתִּיא לְעֵינֵי עַמָּא :

לא וְהִימֵן עַמָּא וְשִׁמְעוּ אָרִי דְכִיר יִי יְתָ כְּנִי
יִשְׂרָאֵל וְאָרִי גְלִי קְדָמוּהִי יְתָ שְׁעִבּוּדֵהוּן
וְכָרְעוּ וְסָגִידוּ :

(ל) וַיְדַבֵּר אֶהְיֶה יְתָ כָּל הַדְּבָרִים אֲשֶׁר־דִּבֶּר יְהוָה
אֶל־מֹשֶׁה וַיַּעַשׂ הָאֵתָת לְעֵינֵי הָעָם :

(לא) וַיֹּאמֶן הָעָם וַיִּשְׁמְעוּ כִּי־פָקַד יְהוָה אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
וְכִי רָאָה אֶת־עֲנָנִים וַיִּקְדּוּ וַיִּשְׁתַּחֲווּ :

♦ שבת קודש י"ט טבת ♦

א וּבִתְרָא בֶּן עֶלּוּ מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן וְאֶמְרוּ לְפָרְעָה
כְּדָנָן אָמַר יִי אֱלֹהֵא דִּישְׂרָאֵל שְׁלַח יְתָ עַמִּי
וַיַּחְגּוּן קְדָמִי בְּמִדְבָּרָא :

ה (א) וְאַחֲרֵ כֵּן בָּאוּ מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן וַיֹּאמְרוּ אֶל־פָּרְעָה
כֹּה־אָמַר יְהוָה אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל שְׁלַח אֶת־עַמִּי וַיַּחְגּוּ לִי
בְּמִדְבָּר :

כס"א וְאַחֲרֵ כֵּן בָּאוּ מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן וַיִּשְׁמְעוּ אֶת־מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן, עַד שֶׁנִּשְׁמְטוּ כָּלָם,
קָדָם שֶׁהִגִּיעוּ לְפִלְטִין, לְפִי שִׁדְרָאוּ לְלֶכֶת (שמות רבה). וּבִסְנִי נִפְרַע לָהֶם: "וַיִּנְגַּשׁ מֹשֶׁה לְבַדּוֹ וְהֵם לֹא יָגִשׁוּ" – הִתְחַזְקוּ
לְאַחֲרֵיהֶם.

ב וְאָמַר פָּרְעָה שָׂמָא דִּינִי לֹא אֶתְגַּלִּי לִי דִּי
אֶקְבֵּל לְמִמֶּנָּה לְשַׁלַּח יְתָ שְׂרָאֵל לֹא
אֶתְגַּלִּי לִי שָׂמָא דִּינִי וְאִי יְתָ יִשְׂרָאֵל לֹא
אֶשְׁלַח :

(ב) וַיֹּאמֶר פָּרְעָה מִי יְהוָה אֲשֶׁר אֲשַׁמְעַ בְּקֹלּוֹ לְשַׁלַּח
אֶת־יִשְׂרָאֵל לֹא יָדַעְתִּי אֶת־יְהוָה וְגַם אֶת־יִשְׂרָאֵל לֹא
אֶשְׁלַח :

ג וְאָמַר אֱלֹהֵא דִּיהוּדָאִי אֶתְגַּלִּי עֲלֵנָא גְזִיל
כְּעֵן מִהֲלֹךְ תִּלְתָּא יוֹמִין בְּמִדְבָּרָא וַיִּגְדַּח
קָדָם יִי אֱלֹהֵנָא דִּלְמָא זְעָרְעֻנָּא כְּמוֹתָא אוּ
בְקָטוּל :

(ג) וַיֹּאמְרוּ אֱלֹהֵי הָעֶבְרִים נִקְרָא עֲלֵינוּ גִלְכָּה זָא דִּרְךָ
שְׁלֹשֶׁת יָמִים בְּמִדְבָּר וְנִזְבַּחַהּ לַיהוָה אֱלֹהֵינוּ פֶּן־יִפְגַּעֲנוּ
בְּדָבָר אוּ בְחֶרֶב :

כס"ב פֶּן יִפְגַּעֲנוּ • פֶּן יִפְגַּעֲךָ הָיוּ צָרִיכִים לוֹמַר לוֹ, אֲלֹא שֶׁחֲלָקוֹ כְּבוֹד לְמַלְכוּת. פְּגִיעָה זוֹ לְשׁוֹן מִקְרָה מָוֶת
הוּא. רמב"ן

ד וְאָמַר לְהוֹן מַלְכָּא דְּמַצְרַיִם לְמָא מֹשֶׁה
וְאַהֲרֹן תִּבְשְׁלוּן יְתָ עַמָּא מַעֲבֻדֵּהוּן אֲזִילוּ
לְפִלְחֵנְכוֹן :

(ד) וַיֹּאמֶר אֱלֹהֵם מַלְךְ מִצְרַיִם לְמָה מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן
תִּפְרִיעוּ אֶת־הָעָם מִמַּעֲשָׂיו לָבוֹ לְסַבְּלָתֵיכֶם :

כס"ג תִּפְרִיעוּ אֶת הָעָם מִמַּעֲשָׂיו • תִּבְדִּילוּ וְתִרְחִיקוּ אוֹתָם מִמַּלְאכְתָּם, שֶׁשׁוֹמְעִין לָכֶם וְסִבּוּרִים לְנוֹחַ מִן
הַמַּלְאכָה. וְכֵן (משלי ד) "פָּרְעָהוּ – אַל תַּעֲבֹר בּוֹ", רַחֲקָהוּ. וְכֵן (שם א) "וַתִּפְרָעוּ כָּל־עַצְתִּי", (שמות לב) "כִּי פָרוּעַ הוּא",

רמב"ן על התורה – מהדורות בלוס, אברמוביץ

קצ"ח. וְעַנָּה: לֹא יָדַעְתִּי אֶת ה', (לְעִיל פִּסּוּק
ב'), וְהֵם נִזְכְּרוּ, וְהוֹרּוּ וְאָמְרוּ לוֹ כֹּאֲשֶׁר צִוּוּ
(לְעִיל ג'), י"ח: אֱלֹהֵי הָעֶבְרִיִּים נִקְרָא עֲלֵינוּ,
כִּי הִזְכִּירוּ לוֹ אֱלֹהֵי הָעֶבְרִיִּים בְּלִבָּד שֶׁהוּא אֵל
שֵׁדִי, וְאָמַר נִקְרָא עֲלֵינוּ שֶׁהוֹדִיעָהוּ לְשׁוֹן
הַמִּקְרָא כֹּאֲשֶׁר נִצְטוּ לוֹ, וּפָרְשׁוּ לוֹ כִּי בְּמִקְרָא
הַזֶּה אֲשֶׁר נִקְרָא עֲלֵיהֶם יִצְטָרְכוּ לְזִבְחָתָא לְפָנֵי
פֶּן תִּהְיֶה הַפְּגִיעָה בְּדָבָר אוּ בְחֶרֶב. וְכַעֲנִן הַזֶּה
כֹּא בְּדָבָר בְּלָעָם, שְׁנֹאֲמַר: וַיִּקְרָא אֱלֹהִים אֶל
בְּלָעָם, וַיֹּאמֶר אֵלָיו אֶת שְׂבַעַת הַמִּזְבָּחַת עֲרִכְתִּי
וְאַעֲלֶה פֶּן וְאִיל בְּמִזְבְּחָם (בְּמִדְבָּר כ"ג, ד').

מִן הַפְּגִיעָה, כִּי לְפָנֵינוּ יִלָּךְ דָּבָר (תְּבַקּוּק ג',
ה'). אוּ בְחֶרֶב הַקְּשָׁה. וְאָמַר זֶה, כִּי הַקְּדוֹשׁ
בְּרוּךְ הוּא צִוָּה אוֹתָם שִׁיאָמְרוּ: וְאָמַרְתֶּם אֵלָיו
ה' אֱלֹהֵי הָעֶבְרִיִּים נִקְרָא עֲלֵינוּ וְנִזְבַּחַהּ לַה'
אֱלֹהֵינוּ (לְעִיל ג'), י"ח. וְהֵם אָמְרוּ: כֹּה אָמַר
ה' אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל שְׁלַח עַמִּי (לְעִיל פִּסּוּק א'),
וְהִנֵּה פָּרְעָה הִיא חֹכֵם גְּדוֹל וְיֹדֵעַ אֶת הָאֱלֹהִים
וּמוֹדָה בּוֹ, כֹּאֲשֶׁר אָמַר הוּא אוּ מוֹרִישׁוֹ לְיוֹסֵף:
אֲחֵרִי הוֹדִיעַ אֱלֹהִים אוֹתָךְ (בְּרֵאשִׁית מ"א,
ל"ט), אִישׁ אֲשֶׁר רוּחַ אֱלֹהִים בּוֹ (שֵׁם ל"ח),
אֲכַל לֹא הִיא יוֹדֵעַ אֶת הַשֵּׁם הַמִּיחֲד (וְהָרַקְּזָן

(ג) פֶּן יִפְגַּעֲנוּ. פֶּן יִפְגַּעֲךָ הָיוּ רוֹצִים לוֹמַר,
אֲלֹא שֶׁחֲלָקוֹ כְּבוֹד לְמַלְכוּת. לְשׁוֹן רִשִּׁי.
וְכִי אֲבָרְהָם אָמַר: פֶּן יִפְגַּעֲנוּ כּוֹלָל אֲנַחְנוּ
הַיִּשְׂרָאֵלִים גַּם אֹתָהּ פָּרְעָה וְכָל מִצְרַיִם. וְלָכֵן
בְּרֵאשִׁית מִכָּת בְּכוֹרוֹת אָמְרוּ בְּלִנְיָ מַתִּים (לְעִיל
י"ב, ל"ג), כִּי נִתְבָּרַר לָהֶם דְּבָרֵי מֹשֶׁה שֶׁאָמַר
פֶּן יִפְגַּעֲנוּ בְּדָבָר, וְגִרְשׁוּ אוֹתָם לְלֶכֶת לְזִבְחָתָא.
וְאִין דְּבָרוֹ זֶה נִכּוֹן, כִּי לֹא צִוּוּ לֵאמֹר שִׁיחִיָּה
בְּיִשְׂרָאֵל דָּבָר אוּ חֶרֶב אִם לֹא יִזְבַּחוּ, וְהֵם
לֹא יִשְׁנוּ בְּשִׁלְחוֹת הַשֵּׁם דָּבָר.
וְעַל דִּרְךָ הַקָּמֶת הוּא סוּד הַקְּרָבּוּת, שֶׁהֵם כֹּפְרִים

שיעור יומי לשבת קודש י"ט טבת ושנים מקרא ואחד תרגום – ה – פרשת שמות
נרחק ונתעב. לכו לסבלתיכם • לכו למלאכתכם שיש לכם לעשות בכתיכם, אכל מלאכת שעבוד מצרים לא
היתה על שבתו של לוי, ותדע לך, שהרי משה ואהרן יוצאים ובאים שלא ברשות. רמב"ן

(ה) ויאמר פרעה הנרפים עתה עם הארץ והשבתם אתם מסבלתם:
הואמר פרעה הא סגיאין כען עמא דארעא ותבטלון יתהון מפלחנהון:

ה"י הנ רפים עתה עם הארץ • שהעבודה מטלת עליהם ואתם משביתים אותם מסבלתם, הפסד גדול הוא זה.

(ו) ויצו פרעה ביום ההוא את-הנגשים בעם ואת-שטריו לאמר:
וופקיד פרעה ביומא ההוא ית שלטונין דעמא וית סרכוהי למימר:

ה"י הנגשים • מצריים היו, והשוטרים היו ישראלים. הנגש, ממנה על כמה שוטרים, והשטר, ממנה לרדות בעושי המלאכה.

(ז) לא תאספון לתת תבן לעם הלבנים בתמול שלשם הם ילכו וקששו להם תבן:
ז לא תוספון למיתן תבנא לעמא למרמי לבנין כמתמלי ומדקמוהי אנון יתכוון ויגבכון להון תבנא:

ה"י תבן • אשטובל"א, היו גובלין אותו עם הטיט. לבנים • טיטול"ש בלע"ז, שעושים מטיט ומיבשין אותו בתנא, ויש ששורפין אותו בכבשן. בתמול שלשם • פאשר הייתם עושים עד הנה. וקששו • ולקטו.

(ח) ואת-מתכנת הלבנים אשר הם עשים תמול שלשם תשימו עליהם לא תגרעו ממנו כי-נרפים הם על-פן הם צעקים לאמר גלכה נזבחה לאלהינו:
ח וית סכום לבנא די אנון עבדין מתמלי ומדקמוהי תמנון עליהון לא תמנעון מינה ארי בטלנין אנון על כן אנון צוהין למימר נגיל נדבח קדם אלהנא:

ה"י ואת מתכנת הלבנים • סכום חשבון הלבנים שהיה כל אחד עושה ליום, כשהיה התבן נתן להם, אותו סכום תשימו עליהם גם עתה למען תכבד העבודה עליהם. כי נרפים • מן העבודה הם, לך לך לפם פונה אל הפטלה וצועקים לאמר: גלכה וגו'. מתכנת • ותכן לבנים, ולו נתכנו עלילות, את הכסף המתכן – בלן לשון חשבון הם. נרפים • המלאכה רפויה בידם ועזובה מהם והם נרפים ממנה, רטרי"ש בלע"ז.

(ט) תכבד העבודה על-האנשים ויעשו-בה ואל-ישעו בדברי-שקר:
ט תתמק פלחנא על גבריאי ויתעסקון בה ולא יתעסקון בפתגמין בטלין:

ה"י ואל ישעו בדברי שקר • ואל יהגו וידברו תמיד בדברי רות, "לאמר: גלכה נזבחה", ודומה לו: "ואשעה

רמב"ן על התורה – מהדורת בוס, אברמוביץ

מורי תורתם, ולכן הניח להם פרעה שבת לוי שהיו חקמיהם וקנניהם. והכל סבה מאת ה'. ובא"ל שמות רבה ראיתי (ה', כ'): אמר רבי יהושע בן לוי, שבתו של לוי פנוי היה מעבודת פרו, אמר להם פרעה, בשביל שאתם פנויים אתם אומרים גלכה נזבחה לאלהינו, לכו לסבלתיכם "לישראל". דבר אחר, אמר להם: דייכם שאתם עומדים פנויים, שמא רע לכם שאין אתם עושים במלאכה, לכו לסבלתיכם. ורבי אברהם פירש: לכו לסבלתיכם, "סבלות העם", כי ידבר עמכם בעבור כל ישראל.

וכן נראה עוד שלא היו כל עם בני ישראל עובדים כל הקמים לפרעה בחמור ולבנים, כי היו ממלאים ארץ מצרים ערים, אכל במס היו עושין, רק כי הכביד עליהם עלו לקחת מהם רבים. ורש"י פרש לסבלתיכם, "למלאכתכם" שיש לכם לעשות בכתיכם, אכל מלאכת שעבוד מצרים לא היה על שבתו של לוי, ותדע, שהיו משה ואהרן יוצאים ובאים. ונכון הוא, כי כל עבודת האדם בבית ובשדה נקרא כן, כמו: ללך ככל בית יוסף (מלכים"א' י"א, כ"ח), ומנהג בכל עם להיות להם חקמים

(ד) למה משה ואהרן. שאל להם שמותם והזכירם בשמם דרך כבוד. תפריעו את העם ממעשיו, אמר אנקלוס: "תבטלו", וכן: פורע מוסר (משלי י"ג, י"ח), ותפריעו כל עצתי (שם א', כ"ה). לכו לסבלתיכם. על דרך הפשט "עבודת המלך", שהיו מקלל העם, כי בפעם הזאת באו לפניו עם כל העם, ולא שמע אליהם וצוה אותם "שובו בלכם אל העבודה". ושוב משה ואהרן לפניו, ואמר להם פרעה: תנו לכם מופת, ופשו בן (להלן ז', ט"ו). אז היו בעניניו כחריטמים ומכשפים וחקמים, ונהג בהם כבוד, ומעת החלו המכות עליו נהג בהם מורא גדול.

בַּחֲקִיךָ תִּמְדֶּה. לְמַשָּׁל וְלִשְׁנִינָה, מִתְרַגְּמִינָן וְלִשְׁוֹעִינָן, וְיִסְפֹּר, וְאַשְׁתַּעֲי. וְאִי אֶפְשָׁר לֹאמַר "יִשְׁעוּ" לְשׁוֹן "יִישַׁע ה' אֶל הָעָם וְגו' וְאֶל קִינָן וְאֶל מִנְחָתוֹ לֹא שָׁעָה", וְלִפְרֹשׁ "אֵל יִשְׁעוּ", אֵל יִפְנוּ, שְׁאֵם-כֶּן, הָיָה לוֹ לְכַתֵּב: "וְאֵל יִשְׁעוּ אֶל דְּבַרֵי שְׁקָר", אוֹ "לְדַבְּרֵי שְׁקָר", כִּי כֵן גִּזְרַת כָּלָם: (ישעיה נב) "יִשְׁעָה הָאָדָם עַל עוֹשֶׂהוּ", (שם לא) "וְלֹא יִשְׁעוּ עַל-קֹדֶשׁ יִשְׂרָאֵל", (שם יז) "וְלֹא יִשְׁעָה אֶל הַמִּזְבְּחוֹת", וְלֹא מִצָּאֵתִי שְׁמוֹשׁ שֶׁל בֵּית סְמוּכָה לְאַחֲרֵיהֶם. אָכֵל אַחֵר לְשׁוֹן דְּבוּר, כְּמַתְעַסֵּק לְדַבֵּר בְּדָבָר, נוֹפֵל לְשׁוֹן שְׁמוֹשׁ בֵּית, כְּגוֹן: (יחזקאל לג) "הַנְּדָבָרִים בָּךְ", (במדבר יב) "וַתִּדְבֹּר מִרְיָם וְאַהֲרֹן בְּמִשְׁהָ", (זכריה ד) "הַמִּלֵּאָה הַדִּבֵּר בִּי", (דברים יא) "לְדַבֵּר בָּם", (תהלים קיט) "וַאֲדַבְּרָה בְּעֹדֹתֶיךָ", אֵף כֵּאֵן: "אֵל יִשְׁעוּ בְּדַבְּרֵי שְׁקָר", אֵל יִהְיוּ נְדָבָרִים בְּדַבְּרֵי שְׁוֹא וְהִבְאִי.

(י) וַיֵּצְאוּ נְגִשֵׁי הָעָם וַשְׁטָרְיוֹ וַיֹּאמְרוּ אֶל-הָעָם לֵאמֹר כֹּה אָמַר פְּרַעֲה אֵינֶנִּי נָתַן לָכֶם תִּבְּנוֹ:

(יא) אַתֶּם לָכוּ קָחוּ לָכֶם תִּבְּנוֹ מֵאֲשֶׁר תִּמְצְאוּ כִּי אֵין נִגְרַע מַעֲבַדְתְּכֶם דָּבָר:

כ"י אַתֶּם לָכוּ קָחוּ לָכֶם תִּבְּנוֹ • וְצָרִיכִים אַתֶּם לִילָף בְּזִרְיוֹת. כִּי אֵין נִגְרַע • דָּבָר, מִכָּל סְכוּם לְבָנִים שְׁהִייתֶם עוֹשִׂים לְיוֹם בַּהֲיוֹת הַתִּבְּנוֹ נָתַן לָכֶם מִזְמָן מִבֵּית הַמֶּלֶךְ.

(יב) וַיִּפְּץ הָעָם בְּכָל-אֶרֶץ מִצְרַיִם לְקַשֵּׁשׁ קֶשׁ לַתִּבְּנוֹ:

כ"י לְקַשֵּׁשׁ קֶשׁ לַתִּבְּנוֹ • לְאַסֹּף אֲסִיפָה, לְלָקֵט לְקַט לְצַרֵּךְ תִּבְּנוֹ הַשִּׁיט. קֶשׁ • לְשׁוֹן לְקוּט, עַל שֵׁם שְׁדָבָר הַמִּתְפָּזֵר הוּא וְצָרִיךְ לְקוּשְׁשׁוֹ, קְרוֹי קֶשׁ בְּשָׁאֵר מְקוֹמוֹת.

(יג) וְהַנְּגִשִׁים אֲצִים לֵאמֹר כָּלוּ מַעֲשֵׂיכֶם דְּבָרִים בְּיוֹמוֹ בְּאֲשֶׁר בַּהֲיוֹת הַתִּבְּנוֹ:

כ"י אֲצִים • דּוֹחֲקִים. דָּבָר יוֹם בְּיוֹמוֹ • חֲשֹׁבוֹן שֶׁל כָּל יוֹם כָּלוּ בְּיוֹמוֹ, בְּאֲשֶׁר עֲשִׂיתֶם בַּהֲיוֹת הַתִּבְּנוֹ מוֹכֵן •!

(יד) וַיָּכּוּ שְׁטָרֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר-שָׁמוּ עֲלֵהֶם נְגִשֵׁי פְרַעֲה לֵאמֹר מִדּוּעַ לֹא כָלִיתֶם חֲקֶכֶם לְלַבֵּן כְּתָמוֹל שְׁלֹשׁ גַּם-כְּתָמוֹל גַּם-הַיּוֹם:

כ"י וַיָּכּוּ שְׁטָרֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל • הַשּׁוֹטְרִים, יִשְׂרָאֵלִים הָיוּ, וְחֲסִים עַל חִבְרֵיהֶם מִלְּדַחֲקָם, וּכְשֶׁהָיוּ מִשְׁלִימִין הַלְּבָנִים לְנוֹגְשִׁים, שֶׁהֵם מִצְרַיִם, וְהָיָה חֶסֶר מִן הַסְּכוּם, הָיוּ מְלָקִין אוֹתָם עַל שֶׁלֹּא דַחֲקוּ אֶת עוֹשֵׁי הַמְּלָאכָה. לְפִיכָךְ זָכוּ אוֹתָן שּׁוֹטְרִים לַהֲיוֹת סִנְהֶדְרִין, וְנֶאֱצַל מִן הָרוּחַ אֲשֶׁר עַל מִשָּׁה וְהוֹשֵׁם עֲלֵיהֶם, שֶׁנֶּאֱמַר: "אֶסְפָּה-לִּי שְׂבָעִים אִישׁ מִזִּקְנֵי יִשְׂרָאֵל", מֵאוֹתָן שִׁדְעָתָה הַטּוֹבָה שֶׁעָשׂוּ בְּמִצְרַיִם כִּי הֵם זִקְנֵי הָעָם וְשׁוֹטְרֵיוֹ. וַיָּכּוּ שְׁטָרֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל • אֲשֶׁר שָׁמוּ נְגִשֵׁי פְרַעֲה אוֹתָם לְשׁוֹטְרִים עֲלֵיהֶם: "לֵאמֹר מִדּוּעַ וְגו'". לָמָּה "וַיָּכּוּ"? שֶׁהָיוּ אוֹמְרִים לָהֶם: "מִדּוּעַ לֹא כָלִיתֶם גַּם כְּתָמוֹל, גַּם הַיּוֹם", חֵק הַקְּצוּב עֲלֵיכֶם לְלַבֵּן כְּתָמוֹל הַשְּׁלִישִׁי, שֶׁהוּא יוֹם שְׁלֹפְנֵי אֶתְמוֹל? וְהוּא הָיָה בַּהֲיוֹת הַתִּבְּנוֹ נָתַן לָהֶם. וַיָּכּוּ • לְשׁוֹן וַיַּפְעֵלוּ, הָכּוּ מִיָּד אַחֲרֵים. הַנּוֹגְשִׁים הַכּוּם.

(טו) וַיָּכּוּ שְׁטָרֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיַּעֲזְקוּ אֶל-פְּרַעֲה לֵאמֹר לָמָּה תַעֲשֶׂה כֹה לַעֲבָדֶיךָ:

(טז) תִּבְּנוֹ אֵין נָתַן לַעֲבָדֶיךָ וּלְבָנִים אֹמְרִים לָנוּ עָשׂוּ וְהִנֵּה עֲבָדֶיךָ מְכִים וְחֲטָאֵת עֲמָד:

כ"י וּלְבָנִים אֹמְרִים לָנוּ עָשׂוּ • הַנּוֹגְשִׁים אֹמְרִים עָשׂוּ לָנוּ לְבָנִים כְּמִנְיָן הָרָאשׁוֹן. וְחֲטָאֵת עֲמָד • אֵלוֹ הָיָה

וַיַּעֲזְקוּ שְׁלֹטְנֵי עַמָּא וְסָרְכוּהִי וַאֲמָרוּ לַעַמָּא לְמִימָר כְּדִנָּן אָמַר פְּרַעֲה לִית אָנָּא יִהֵב לָכוֹן תִּבְּנָא:

יֵא אַתּוֹן אֲזִילוּ סִיבוּ לָכוֹן תִּבְּנָא מֵאֵתֵר דִּתְשַׁבְּחוּן אֲרִי לֹא יִתְמַנֵּעַ מִפְּלִחְנִיכּוֹן מְדַעִם:

יִבְּוֹאֲתַדְּדֵר עַמָּא בְּכָל אֶרְעָא דְּמִצְרַיִם לְגַבְּבָא גִילִי לַתִּבְּנָא:

יִגְוִשְׁלֹטְנֵינָא דַּחֲקִין לְמִימָר אֲשִׁלִּימוּ עוֹבְדֵיכּוֹן פִּתְגָם יוֹם בְּיוֹמָה כְּמָא דְּהוֹיֹתוֹן עֲבָדִין פִּד אֲתִיִּהֵב לָכוֹן תִּבְּנָא:

יִגְוִשְׁלֹטְנֵינָא דַּחֲקִין לְמִימָר אֲשִׁלִּימוּ עוֹבְדֵיכּוֹן פִּתְגָם יוֹם בְּיוֹמָה כְּמָא דְּהוֹיֹתוֹן עֲבָדִין פִּד אֲתִיִּהֵב לָכוֹן תִּבְּנָא:

יִגְוִשְׁלֹטְנֵינָא דַּחֲקִין לְמִימָר אֲשִׁלִּימוּ עוֹבְדֵיכּוֹן פִּתְגָם יוֹם בְּיוֹמָה כְּמָא דְּהוֹיֹתוֹן עֲבָדִין פִּד אֲתִיִּהֵב לָכוֹן תִּבְּנָא:

יִדְּוִלְקוּ סָרְכֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל דִּי מִנִּיאוּ עֲלִיהוֹן שְׁלֹטְנֵי פְרַעֲה לְמִימָר מָא דִּין לֹא אֲשִׁלְמָתוֹן גִּזְרָתְכוֹן לְמִרְמֵי (לְבָנִין) כְּמֵאֲתַמְלִי וּמִדְּקִמּוּהִי אֵף תְּמַלִּי אֵף יוֹמָא דִּין:

טו וַאֲתוּ סָרְכֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיַּעֲזְקוּ (קָדָם) לַפְּרַעֲה לְמִימָר לָמָּה תַעֲבֹד כְּדִין לַעֲבָדֶיךָ:

טז תִּבְּנָא לֹא מִתִּיִּהֵב לַעֲבָדֶיךָ וּלְבָנֵי אֹמְרִין לָנוּ עָשׂוּ וְהִנֵּה עֲבָדֶיךָ וְהֵא עֲבָדֶיךָ לָקוּ וְהָיוּ עֲלִיהוֹן עַמָּךְ:

שיעור יומי לשבת קודש י"ט טבת ושנים מקרא ואחד תרגום – ה – פרשת שמות
נה
נקוד פתח, הייתי אומר שהוא דבוק, ודבר זה חטאת עמך הוא. עכשיו שהוא קמץ – שם דבר הוא, וכך פרושו:
ודבר זה מביא חטאת על עמך, כאלו כתוב "וחטאת לעמך", כמו: (רות א) "כבאנה בית לחם", שהוא כמו לבית
לחם, וכן הרבה.

(יז) ויאמר גרפים אתם גרפים על-פן אתם אמרים גלגה
גזבחה ליהוה:
יז ואמר בטלנין אתון בטלנין על פן אתון
אמרין גזל גזבחה קדם יי:

(יח) ועתה לכו עבדו ותכן לא-ינתן לכם ותכן לבנים
תתנו:
יח וכען אזילו פלחו ותבנא לא יתיהב לכו
וסכום לבניא תתנו:

כ"י • ותכן לבנים • חשבון הלבנים, וכן: (מלכים ב יב) "את הכסף המתכן", המנוי, כמו שאמר בענין: "ויצורו וימנו
את הכסף".

(יט) ויראו שטרי בני-ישראל אתם ברע לאמר לא-
תגרעו מלבניכם דבר-יום ביום:
יט וחזו סרכי בני ישראל יתהון כביש
למיקר לא תמנעון מלבניכון פתגם יום
ביומה:

כ"י • ויראו שטרי בני ישראל • את חבריהם הנרדפים על ידם. ברע • ראו אותם ברעה וצרה המוצאת אותם,
בהכבידם העבודה עליהם לאמר: "לא תגרעו וגו'".

(כ) ויפגעו את-משה ואת-אהרן נצבים לקראתם
בצאתם מאת פרעה:
כ ויערעו ית משה וית אהרן קמין
לקדמותהון במפקהון מקדם פרעה:

כ"י • ויפגעו • אנשים מ-ישראל, "את משה ואת אהרן וגו'". ורבותינו דרשו: כל נצים ונצבים, דתן ואבירם
היו, שנאמר בהם: "יצאו נצבים".

(כא) ויאמרו אליהם ירא יהוה עליכם וישפט אשר
הבאשטם את-ריחנו בעיני פרעה ובעיני עבדיו לתת-
חרב בידם להרגנו:
כא באמרו להון יתגלי יי עליכון ויתפרע די
אבאשטון ית ריחנא בעיני פרעה ובעיני
עבדוהי למתן חרבא בידיהון לקטלותנא:

(כב) וישב משה אליהוה ויאמר אדני למה הרעתה
לעם הזה למה זה שלחתני:
כב כותב משה קדם יי ואמר יי למא
אבאשטא לעמא הדין ולמא דנן שלחתני:

כ"י • למה הרעתה לעם הזה • ואם תאמר: מה אכפת לך? – קובל אני על שלחתני (שמות רבה). רמב"ן

(כג) ומאז באתי אל-פרעה לדבר בשמך הרע לעם הזה
והצל לא-הצלתי את-עמך:
כג וימעדן עלית לות פרעה למללא בשמך
אבאש לעמא הדין ושזבא לא שזבתא ית
עמך:

כ"י • הרע • לשון הפעיל הוא, הרבה רעה עליהם. ותרגומו: אבאש.

רמב"ן על התורה – מהדורת בלוס, אברמוביץ

(כב-כג) אדני למה הרעתה. נכתב באל"ף
דל"ת, כי השם המיוחד שהוא מדת
הרחמים לא ירע לעם. ולמעלה הזכירו שני
פעמים באל"ף דל"ת (ד', י'. י"ג.), שהיה
מתחנן בו שלא יחר בו האף. ואולי היה מתברר
מהזכיר ה' הגדול המחדש לו ומדבר אליו.
למה הרעתה. אחרי הודיע אלהים את משה
פעמים (לעיל ג', י"ט. ד', כ"א.) שלא
יתן אותם מלך מצרים להלך מדוע יתרגם.
ואמר ר"א כי חשב משה כי מעת דברו אל
פרעה בשליחות ה' יקל מעליהם ויחל האלהים
להצילם, והנה פרעה הכביד והרע, וזה טעם
למה הרעתה. כי זה הפך מה שאמרתי לי:
ראה ראיתי את עני עמי (לעיל ג', ז.), וארד
להצילו (שם ח'). ואיננו נכון בעיני, בעבור
שאמר: והצל לא הצלתי, ואין ההצלה רק
יצאתם מן הגלות.
ולפי דעתי שחשב משה רבנו כי יאמר ה'

ו (א) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה עֲתָה תֵרָאֶה אֲשֶׁר אֶעֱשֶׂה
לְפָרְעָה כִּי בִיד חֲזָקָה יִשְׁלַחַם וּבִיד חֲזָקָה יִגְרָשֻׁם
מֵאֶרְצוֹ:

כ"ט"◀ עֲתָה תֵרָאֶה וגו' • (סנהדרין קיא) הִרְהִרְתָּ עַל מַדּוּתִי, לֹא כְּאַבְרָהָם שְׁאַמְרָתִי לוֹ: (בראשית כא) "כִּי בִיזְחָק יִקְרָא לְךָ זֶרַע", וְאַחֵר כֶּף אֲמַרְתִּי לוֹ: הֶעֱלֵהוּ לְעוֹלָה, וְלֹא הִרְהִרְתָּ אַחֵר מַדּוּתִי, לְפִיכָף: "עֲתָה תֵרָאֶה", הֶעֱשׂוּי לְפָרְעָה תֵרָאֶה, וְלֹא הֶעֱשׂוּי לְמַלְכֵי שְׂבָעָה אַמּוֹת, כְּשֶׁאַבְיָאָם לְאַרְצָן. כִּי בִיד חֲזָקָה יִשְׁלַחַם • מִפְּנֵי יְדֵי הַחֲזָקָה שֶׁתִּחַזֵּק עָלָיו יִשְׁלַחַם. וּבִיד חֲזָקָה יִגְרָשֻׁם מֵאֶרְצוֹ • עַל כֶּרְחֵם שֶׁל יִשְׂרָאֵל יִגְרָשֻׁם, וְלֹא יִסְפִּיקוּ לַעֲשׂוֹת לָהֶם צָדָה, וְכֵן הוּא אוֹמֵר: "וְתִחַזֵּק מִצְרַיִם עַל הָעָם לְמַהֵר לְשַׁלַּחַם וּגו'":

~ נקודות משיחות קודש ~ (ספר השיחות תנש"א א עמ' 242)

וּבִיד חֲזָקָה יִגְרָשֻׁם מֵאֶרְצוֹ (ו, א) יֵשׁ לְפָרֶשׁ בְּדֶרֶךְ רִמְזוֹ וּלְחִידוּדָא, שֶׁעַל יְדֵי לְמוּד 'יֵד הַחֲזָקָה' שֶׁל הַרְמִב"ם נִזְכָּה לַצָּאת מִן הַגְּלוּת. שֶׁהִרִי רַז"ל אָמְרוּ "אֵין הַגְּלוּת מִתְּפַנְסוֹת אֶלָּא בְּזָכוֹת הַמִּשְׁנִיּוֹת", שֶׁהֵן הַלְכוֹת פְּסוּקוֹת, וְאַף סֵפֶר הַיֵּד הוּא הַלְכָה פְּסוּקָה.

קכ"ד פסוקים, ויק"ח סימן. מועד"י סימן: חלת פרשת שמות

הפטרה לפרשת שמות נדפסה בעמ' קנו

רמב"ן על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

מה צבי זה נראה וחזון ונראה, כן גואל הראשון נראה להם, וחזון ונכסה מהן וחזון ונראה להם. וכמה נכסה מהם, רבי תנחומא אמר שלשה חדשים, הדא הוא דכתיב: ויפגעו את משה ואת אהרן. ורבי יהודה בר' אומר לקצין. כלומר, כי לשון "פגיעה" לפקדים היא.

והנה היו ימים רבים מעת דבר לו השם ובואו אל פרעה. ולכן כששב משה אל ה' אמר: למה הרעתה לעם למהר לשלח אותי קדם שהגיע הקץ, כי לא היה ראוי לשלח אותי עד שתצוה להצילם, כי עתה "הרעתה להם ולא הצלת אותם" (כ"ג). ואם ככה את עושה להם יסופו ברעה אשר תמצאם. ולכן ענה אותה: עתה, (ו', א'). בעת הזאת בקרוב, תראה אשר אעשה לפרעה, כי לא אאריך לו כל כך כאשר חשבת, וקרוב לבא עתו וימיו לא ימשכו.

ולחצם ימים רבים והיו באים עד לפני שער המלך עד שנשמעה צעקתם לפני המלך וצוה שיבואו לפניו וידברו עמו, וכן אפשר ששב משה אל ה' ואמר: למה הרעתה אחרי ימים מעט שפגעו בו השוטרים.

ובאלה שמות רבה אמרו (ה', כ"ג): ויצאו נגשי העם ושוטריהם (פסוק י'). כיון שגזר בן ה' משה למדין ועשה שם ששה חדשים, ואהרן היה יושב במצרים. ואותה שעה החזיר משה אשתו ובניו למדין. ועוד אמרו (שמו"ר ה', כ"ד): ויפגעו את משה ואת אהרן (פסוק כ'). אחר ששה חדשים נגלה הקדוש ברוך הוא אל משה במדין ואמר לו לך שב מצרים (לעיל ד', י"ט), כא משה ממדין ואהרן ממצרים, ופגעו בהם שוטרי ישראל כשהן יוצאין מלפני פרעה. וכן ראיתי עוד במדרש חזית (שה"ש רבה ב', כ"ב): דומה דודי לציבי (שה"ש ב', ט'),

שלא ישמע אליהם פרעה להוציאם מיד במצנתו, ולא באות ומופת, עד שיעשה בו נפלאותיו הרבות, אבל חשב כי יביאם עליו תכופות זו אחר זו בימים מעטים. וכשאמר: לא ידעתי את ה' (לעיל פסוק ב'). יצוה לעשות מיד לפניו אות הפנין, והוא לא ישמע, ויכה אותו בו ביום בדם ואחר כך בכל המכות. וכשראה שעמדו ג' ימים "והוא ירע להם" בכל יום, וה' לא כהה בו, ולא נתגלה למשה להודיעו מה יעשה, אז חשב משה כי ארכה היא.

ויתכן שהיו בזה המעשה שספר הכתוב ימים רבים, כי כאשר הכו שוטרי בני ישראל עמדו ימים עד שדברו עם פרעה עצמו, ואמרו לו: למה תעשה כה לעבדיך (פסוק ט"ו), כי אין ברשות כל אדם לבא בהיכל מלך פנימה ולדבר אליו פנים בפנים, אף כי שוטרי העם הנבאשים בעיניו, והנה סבלו עמלם

שיעורי תהלים לשבת פרשת שמות

קטע ממכתב כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ

ב"ה א' ט"ו סיון, תרפ"ח, ריגא

... בראשית שנת תרפ"ז באתי בבקשה לכללות אנ"ש שי אשר יקבעו, שבבתי-הכנסת אחר תפילת שחרית בכל מנין מתפללים יאמרו שיעורי תהלים (כמו שנחלק לימי החדש), ולאמר אחר זה קדיש כנהוג. ובקשתי זאת **בתקפה עומדת**, לזכות הרבים, (וראוי הי' לעשות כן בכל בית כנסת, כי איננו ענין פרטי של מפלגת החסידים יחיו בפרט), ובגלל זאת יתברכו ממקור הברכות בכל מילי דמיטב מנפש ועד בשר ...

יום ראשון - י"ג טבת מפרק סט עד סוף פרק עא	יום רביעי - ט"ז טבת מפרק עט עד סוף פרק פב
יום שני - י"ד טבת מפרק עב עד סוף פרק עו	יום חמישי - י"ז טבת מפרק פג עד סוף פרק פז
יום שלישי - ט"ו טבת מפרק עז עד סוף פרק עח	יום שישי - י"ח טבת מפרק פח עד סוף פרק פט
שבת קודש - י"ט טבת פרק כ מפרק צ עד סוף פרק צו	

יום ראשון י"ג טבת

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' 30, פרק יא וזה... עד עמ' טז, שריא:

לגבי ששים, לגבי אלף, וכו'. "איכות": באילו פרטים מתבטא אותו ביטול, שכן, יש מי שאצלו זה מתבטא באהבת דברים אסורים, ויש שזה מתבטא בפרטים אחרים: וכפופות המזב לרע הם ושלום. יש מי ששכפופה והכפול אצלו – של הטוב לגבי הרע הוא, מעט מזער, ואף גם זאת אינו בתמידות, ולא תדיר לפקקים קרובים, – נדיר מאוד שהרע יתגבר בו על הטוב, אלא לעתים רחוקים מתגבר הרע על המזב, – עובר זמן רב שהרע שבו יתגבר שוב על הטוב, וכובש את העיר קמנה הוא הנוף, – כפי שלמדנו בפרק התשיעי שגוף האדם נקרא "עיר קטנה" ושתייה: הנפש האלקית והבהמית לוחמות ביניהן לכיבושה של עיר קטנה זו. אך לא כל – אין הנפש הבהמית שולטת בגוף כולו כשהיא גוברת על הנפש האלקית, בסוג זה של "רשע וטוב לו" המדובר כאן, אלא מקצתו לבד, –

היא שולטת במקצת מן הגוף בלבד, שיהיה סר למשמעתו, – אותו חלק מן הגוף עליו שולטת הנפש הבהמית, סר למשמעתו של הרע של הנפש הבהמית, ונעשה לו מרבה ולבוש, להתלבש בו אחד משלשה לבושים הנזכרים לעיל. דהיינו, או במעשה לבד, – שזהו "לבוש" המעשה, ובמבשר זה עצמו: לעשות עבדות קלות ולא חמורות הם ושלום; – שעד כדי כך לא מגיעה שליטת הרע, או בדבור לבד, – ובדיבור עצמו, רק לדבר אבק לשון הרע – דיבורים שהם על הגבול ושייכים ללשון הרע, וליצנות ובהאי גוונא; – וכדומה. כלומר, שרק לבוש הדיבור של הנפש הבהמית מתלבש בגוף. או במחשבה לבד, – לחשוב בלבד, הרחוקי עברה הקשים – בפרטים מסוימים, מעברה. – בגלל העובדה שהמחשבה היא "לבוש" עדין יותר לנפש מאשר דיבור או מעשה, קרובה יותר וקשורה יותר לנפש – מטמאים, "הרחוקי עבירה" את הנפש, במדה מסוימת, יותר מאשר העבירה עצמה. וגם אם אינו מהרהר בעברה לעשותה אלא פענן ויוג זכר ונקבה פעולם, – עצם המחשבה בצורה מופשטת, אודות "יוג זכר ונקבה", שעובר על אזהרת התורה: "ונשמרת מכל דבר רע שלא יהרהר ביום כו"ז: "שלא יהרהר ביום כו"ז"; – הרי שבהרהורו בדבר, הוא עובר על צו התורה. או שהיא שעת הכפש לעסוק בתורה והוא מפנה לבו

1 פרק יא. בפרק התשיעי, הסביר רבנו הזקן, ששתי הנפשות, האלקית ובהמית, מנהלות ביניהן מלחמה לכיבוש גופו של האדם. ובפרק העשירי המשיך בהסברתו, שבשעה שאדם פועל בתוכו, להשתלטות הנפש האלקית על הנפש הבהמית, עד לירי גירושו והכחדתו של הרע של הנפש הבהמית – מגיע אותו יחודי למדרגת "צדיק". ובכך – שתי מדרגות: 7 "צדיק גמור" – מי שה"רע" שבו 8 נהפך לגמרי לטוב ולקדושה, 9 ולכן הוא נקרא גם "צדיק וטוב 10 לו" – "צדיק שיש בו רק טוב. 11 "צדיק שאינו גמור" – מי שה"רע" 12 שבו עדיין לא נהפך כל כולו 13 לטוב, נשאר בו עדיין משהו מן 14 הרע, ולכן הוא נקרא גם "צדיק 15 ורע לו" – יש בו אמנם משהו מן 16 הרע, אלא שרע מעט זה בטל 17 ברוב הגדול של הטוב. כן הסביר 18 שבמדרגת "צדיק שאינו גמור", 19 ישנן הרבה מדרגות, 20 המתחלקות לפי מדת כמות 21 ואיכות הרע שעדיין נשאר בו, 22 ולפי מדת ביטולו לטוב. 23 בפרק י"א שלפנינו, יסביר רבנו 24 הזקן, אודות המדרגה המנוגדת 25 למדרגת צדיק: גם במי שהנפש

26 הבהמית שלו התגברה על הנפש האלקית, שלכן נקרא "רשע" – מתחלקים 27 הענינים לשני חלקים כלליים: "רשע וטוב לו" – רשע שעדיין יש בו מן הטוב. 28 "רשע ורע לו" – רשע שכל כולו הוא רק רע. וכך אנו לומדים בפרק 29 האחר-עשר:

30 וזה לעמית זה, רשע וטוב לו לעמית צדיק ורע לו. דהיינו, – 31 "רשע וטוב לו" – הוא, שהמזב שבנפשו האלהית שבמחו ובהלל 32 הימני שבלב, – כפי שלמדנו בפרק התשיעי, שמיקומה של הנפש 33 האלקית היא במחו וב"חלל" הימני שבלב, כפוף ובהלל לגבי הרע 34 מהקלפה שבהלל השמאלי. – ה"רע" של הנפש הבהמית 35 מהקליפה שב"חלל" השמאלי שבלב, כפי שלמדנו בפרק התשיעי. 36 כלומר: הרע שבנפש הבהמית שלו, גבר על הטוב של הנפש 37 האלקית, במדה כזו, שהטוב של הנפש האלקית בטל ונכנע לרע של 38 הנפש הבהמית. וזה – התואר "רשע וטוב לו", מתחלק גם כן 39 לרבות מדרגות חלקות, – כשם שמדרגת "צדיק ורע לו" 40 מתחלקת להרבה מדרגות בהתאם לכמות ואיכות הרע וביטולו 41 לטוב – כך גם מתחלקת מדרגת "רשע וטוב לו" להרבה מדרגות 42 בהתאם למדת ביטולו של הטוב לרע, פענן פמות ואיכות הפטול 43 – באיזו מדה ובאיזה תחום מתבטאת כניעת הטוב לרע. "כמות": אם 44 ביטולו של הטוב הוא בגלל ריבוי של הרע בלבד, או שהוא אחד

1 לְבוּ לְבִטְלָה, כְּדַתְנָן בְּאִבּוֹתָ: – כמו שלמדנו במשנה במסכת
2 "אבות": "הַנֶּעֱזָר בְּלִילָה וְכוּ' – ויש לו האפשרות ללמוד אז תורה,
3 וּמִפְנֵה לְבוּ כו'" – ומחשבתו להרהר בדברים ריקים. כלומר, שרק
4 לבוש המחשבה של הנפש הבהמית מתלבש בגוף. שְׂבָאָתָה מְכָל
5 אֵלֶּה, וְכִיּוֹצֵא בָהֶן –

6 כשנכשל במעשה בעבירה

7 קלה איזו שהיא, או שמדבר
8 דיבורים אסורים, או
9 שמהרהר במחשבות אסורות
10 – נִקְרָא "רָשָׁע" בְּעַת
11 הַהִיא, – ו"רשע" הוא:
12 שֶׁהָרַע שֶׁנִּפְשׁוֹ גּוֹבֵר בּוֹ
13 וּמִתְלַבֵּשׁ בְּגִופּוֹ וּמִחֲטִיאוֹ
14 וּמִמַּמְאוֹ. וְאַחֵר כֶּךָ –
15 לאחר שניכשל באחד
16 מהדברים האמורים, גּוֹבֵר
17 בּוֹ הַטּוֹב שֶׁנִּפְשׁוֹ
18 הַיְאֵלְהִיתִי, וּמִתְהַרֵם – על
19 מה שנעשה, דיבר או חשב,
20 וּמִבְּקֵשׁ מַחִילָה וּסְלִיחָה
21 מֵה', וְה' יִסְלַח לוֹ, אִם שָׁב
22 בְּתִשּׁוּבָה הִרְאוּיָהּ עַל פִּי
23 עֲצַת חֲכָמֵינוּ וְלֹא בְשִׁלְשָׁה
24 חֲלוּקִין בְּפֶרֶה שֶׁהִיא רַבִּי
25 יִשְׁמַעְאֵל דּוֹרֵשׁ כִּי, –
26 "עבר על מצות עשה ושב –

27 אינו זו משם עד שמוחלין לו; עבר על מצות לא-תעשה ושב –
28 תשובה תולה ויום הכיפורים מכפר; עבר על כריתות ומיתות בית-דין
29 – תשובה ויום הכיפורים תולים ויסורים ממרקים, שנאמר: ופקדתי
30 בשבת פשעם ובנגעים עונם", כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּרַר בְּמָקוֹם אַחֵר. – כלומר:
31 על-ידי תשובה כראוי – מוחל לו הקב"ה על העבירה שעבר. ברם,
32 מאחר שהוא במצב כזה שקל לו להיכשל בחטא מזמן לזמן – הנה גם
33 אחרי שחזר בתשובה, והקב"ה מחל לו – הוא נקרא עדיין "רשע וטוב
34 לו". הערת כ"ק רבינו: "ולענין שכר ועונש נק' צדיק גמור כדלעיל
35 פ"א – באמתת השם כו'". עד כאן דובר אודות מדרגה גבוהה יותר
36 ב"רשע וטוב לו", שהשפעת הרע של הנפש הבהמית, מתבטאת
37 בשליטת הרע על אחד מן הלבושים: על מעשה בלבד, על דיבור
38 בלבד או על מחשבה בלבד, וגם זאת – לעתים נדירות. וְיֵשׁ מִי
39 שֶׁהָרַע גּוֹבֵר בּוֹ יוֹתֵר, וּמִתְלַבֵּשִׁים בּוֹ כָּל שְׁלִשָּׁה לְבוּשִׁים שֶׁל
40 הָרַע, – הוא נכשל גם במחשבה, גם בדיבור וגם במעשה, וּמִחֲטִיאוֹ
41 בְּעִבְרוֹת הַמּוֹרוֹת יוֹתֵר, וּבְעִתִּים קְרוֹבִים יוֹתֵר. – למרות זאת הוא
42 נקרא עדיין "רשע וטוב לו", רשע שיש בו מן הטוב, שכן, הוא אמנם
43 נכשל בחטא, אֲךָ בִּיְנִיתִים – בין חטא אחד לשני, הוא מִתְהַרֵם,
44 וּבָאִים לוֹ הַרְהוּרֵי תִשּׁוּבָה מִבְּחִינַת הַטּוֹב שֶׁנִּפְשׁוֹ, שֶׁמִּתְגַּבֵּר
45 קִצְתָּ בִּיְנִיתִים, – ומאותו טוב עולים בו הרהורי תשובה. אֲלֵא שֶׁאֵין
46 לוֹ – לטוב, כוח הַתְּגַבְּרוֹת כָּל כֶּךָ לְנַצַּח אֶת הָרַע לְפָרֵשׁ מִחֲטִיאוֹ

ליקוטי אמרים

לְבִטְלָה כְּדַתְנָן בְּאִבּוֹת הַנֶּעֱזָר בְּלִילָה כו' וּמִפְנֵה לְבוּ כו' שְׂבָאָתָה מְכָל אֵלֶּה וְכִיּוֹצֵא בָהֶן נִקְרָא רָשָׁע בְּעַת הַהִיא שֶׁהָרַע שֶׁנִּפְשׁוֹ גּוֹבֵר בּוֹ וּמִתְלַבֵּשׁ בְּגִופּוֹ וּמִחֲטִיאוֹ וּמִמַּמְאוֹ וְאִם כֹּכָה גּוֹבֵר בּוֹ הַטּוֹב שֶׁנִּפְשׁוֹ הַיְאֵלְהִיתִי וּמִתְהַרֵם וּמִבְּקֵשׁ מַחִילָה וּסְלִיחָה מֵה' וְה' יִסְלַח לוֹ אִם שָׁב בְּתִשּׁוּבָה הִרְאוּיָהּ עַל פִּי עֲצַת חֲכָמֵינוּ וְלֹא בְשִׁלְשָׁה חֲלוּקִין כְּפֶרֶה שֶׁהִיא רַבִּי יִשְׁמַעְאֵל דּוֹרֵשׁ כו' כְּמ"ש בְּמ"א. וְיֵשׁ מִי שֶׁהָרַע גּוֹבֵר בּוֹ יוֹתֵר וּמִתְלַבֵּשִׁי בּוֹ כָּל שְׁלִשָּׁה לְבוּשִׁים שֶׁל הָרַע וּמִחֲטִיאוֹ בְּעִבְרוֹת חֲמוּרוֹת יוֹתֵר וּבְעִתִּים קְרוֹבִים יוֹתֵר אֲךָ בִּיְנִיתִים מִתְהַרֵם וּבָאִים לוֹ הַרְהוּרֵי תִשּׁוּבָה מִבְּחִי הַטּוֹב שֶׁנִּפְשׁוֹ שֶׁמִּתְגַּבֵּר קִצְתָּ בִּיְנִיתִים אֲלֵא שֶׁאֵין לוֹ הַתְּגַבְּרוֹת כָּל כֶּךָ לְנַצַּח אֶת הָרַע לְפָרֵשׁ מִחֲטִיאוֹ לְגַמְרֵי לְהוֹיֵת מוֹדָה וְעוֹזֵב וְעַל זֶה אָמְרוּ רַז"ל רָשָׁעִים מְלָאִים חֲרוֹמוֹת שֶׁהֵם רֹב הָרָשָׁעִים שִׁישׁ בְּחִי טוֹב כִּנְפֶשׁ עַדִּין. אֲךָ מִי שֶׁאֵינוֹ מִתְהַרֵם לְעוֹלָם וְאֵין בָּאִים לוֹ הַרְהוּרֵי תִשּׁוּבָה כָּלָל נִקְרָא רָשָׁע וְרַע לוֹ שֶׁהָרַע שֶׁנִּפְשׁוֹ הוּא לְבָדוֹ נִשְׁאָר בְּקֶרְבוֹ כִּי גֵבֵר כָּל כֶּךָ עַל הַטּוֹב עַד שֶׁנִּסְתַּלַּק מִקְרָבוֹ וְעוֹמֵד בְּבִחִי מִקּוֹף עָלִיו מִלְּמַעְלָה וְלִכְּנֵן אַרְז"ל כָּל בִּי עֲשֵׂרָה שְׂכִינָתָא שְׂרִיא:

לְעוֹלָם, – על חטאיו, וְאֵין בָּאִים לוֹ הַרְהוּרֵי תִשּׁוּבָה כָּלָל – נִקְרָא
"רָשָׁע וְרַע לוֹ", – רשע ששולט בו הרע בלבד, שֶׁהָרַע שֶׁנִּפְשׁוֹ הוּא
לְבָדוֹ נִשְׁאָר בְּקֶרְבוֹ, כִּי גֵבֵר כָּל כֶּךָ עַל הַטּוֹב עַד שֶׁנִּסְתַּלַּק –
הטוב, מִקְרָבוֹ וְעוֹמֵד בְּבִחִינַת מִקּוֹף עָלִיו מִלְּמַעְלָה. – ובפנימיותו
אֵין מִרְגִּישׁ טוֹב כָּלָל. ברם, מאחר שבבחינת "מקף" עדיין יש בו טוב,
שְׂכִינָתָא שְׂרִיא: – על כל עשרה יחידים, יהיו מי שיהיו, שורה
שְׂכִינָה. דבר זה אמור גם באלה שהם חלילה בבחינת "רשע ורע לו",
שכן, בבחינת "מקף", על כל פנים, יש גם בהם מן הטוב. ומאחר
שהשראת השכינה במקום בו נמצאים עשרה יחידים, היא גם כן ענין
של "מקף", שלא מרגישים בה בצורה גלויה – שורה שכינה ביניהם.
בהקשר למה שלמדנו אודות מי שנפשו הבהמית גוברת על נפשו
האלקית, ראוי להביא את הסיפור הבא שסיפר הרבי באחת
משיחותיו: אפיקורס אחד שאל פעם את הרבי ה"צמח צדק", מדוע
במגילת אסתר כתובה המלה "יהודים" בדרך כלל ביי"ד אחד, ואילו
כשמדובר שם אודות הגוירה, כתוב "יהודים" בשני יו"ד? ענה לו
ה"צמח צדק": "יד" זה עשר, הרימוז על עשרת כוחות הנפש. לנפש
האלקית עשרה כוחות, ולנפש הבהמית עשרה כוחות. ישנם יהודים
שמונהגים על-ידי עשרת כוחות הנפש האלקית בלבד וישנם גם
כאלה שהנפש הבהמית גוברת בהם והם מונהגים על-ידי עשרת

1 כוחות הנפש הבהמית והיצר־הרע. המן הרשע רצה לכלות את כל
2 בני ישראל, גם את אלה המונהגים מעשרת הכוחות השניים של
3 היצר־הרע. שאל שוב אותו אפיקורס: מדוע, אם כך, מוצאים אנו
4 אחרי שבטלה הגזירה כתוב כמה פעמים "יהודיים" בשני י"ד? – ענה

5 לו ה"צמח צדק": אחרי שבני ישראל עברו את גזירות המן וראו את
6 הישועה האלקית – חזרו גם אותם יהודים בתשובה, ונהיו שווים
7 ליהודים המונהגים על־ידי הנפש האלקית והיצר־טוב בלבד – שני
8 ה"יו"דין" השתוו לדרגה אחת.

יום שני י"ד טבת

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' 32, פרק יב והבינוני... עד עמ' 32, ותענוגיו.

9 **פֶּרֶק יב.** בפרקים הקודמים הסביר רבנו הזקן ש"צדיק" הוא מי שהטוב של
10 נפשו האלקית גובר על הרע של נפשו הבהמית. עד כדי גירושו של הרע.
11 "רשע" הוא מי שהרע של נפשו הבהמית גובר על הטוב של נפשו האלקית
12 ומביא את האדם לחטא במעשה, בדיבור, במחשבה.

13 בפרק י"ב יסביר רבנו הזקן את
14 מדרגת ה"בינוני", מדרגה שבין
15 "צדיק" ל"רשע" – שזהו מי
16 שבהנהגתו המעשית, במחשבה,
17 דיבור ומעשה, ידה של הנפש
18 האלקית, ביחס לנפש הבהמית,
19 היא על העליונה, ואין היא
20 נותנת לנפש הבהמית לשלוט
21 אף לא על חלק מן הגוף, ואפילו
22 לא לרגע קט, על־ידי הרהור
23 במחשבה לא טובה, בדיבור לא
24 טוב, ובודאי שלא בעשיית משהו
25 רע בפועל. לבושי הנפש

26 האלקית ב"בינוני", הם בלבד, יש להם השליטה על גופו של האדם, בכל
27 הקשור למחשבה, דיבור ומעשה – לחשוב ולדבר דברי תורה ולקיים מצוות
28 במעשה, ואילו כשמדובר ביחס ל"עצם" הנפש האלקית ול"עצם" הנפש
29 הבהמית, ביחס לכוחות השכל והמודות שלהן – אין לנפש האלקית עליונות
30 על הנפש הבהמית. כלומר, הנפש הבהמית שלו, עדיין יש בכוחה, להתאוות
31 לעניני העולם, אלא שהנפש האלקית בולמת אותה ואינה נותנת לתאוות אלו
32 לבוא לידי ביצוע מעשי.

33 **וְהַבִּינוּנִי, הוּא שְׁלֹוֹלָם אֵין הָרַע** – של נפשו הבהמית, **גֹּבֵר כָּל**
34 **כֶּךָ לִבְשׁ אֶת הָעִיר קִמְנָה** – הגוף שנקרא "עיר קטנה", שעל
35 השליטה עליו מותנהלת המלחמה בין הנפש האלקית לבין הנפש
36 הבהמית, **לְהַתְּלַבֵּשׁ בְּגוֹף לְחֻמְיָאוּ**; – אין הרע של הנפש
37 הבהמית מתגבר בו אף פעם, להביאו לידי חטא ממשי. **דְּהִינֵנּוּ,**
38 **שְׁשִׁלְשָׁה לְבוּשֵׁי נִפְשׁ הַבְּהֵמִית, שֶׁהֵם מַחְשְׁבָה דְּבוּר וּמַעֲשֵׂה**
39 **שְׂמִצָּד הַקְּלִיפָה** – מחשבות שאסור לחשוב אותן, דיבורים שאסור
40 לדבר בהם ומעשים שאסור לעשותם, שכפי שכבר הוסבר, יונקים
41 חיות מהקליפה ו"סטרא אחרא" – שלשה לבושים אלה של הנפש
42 הבהמית, הם אצלו במצב שאין גֹּבֵרִים בּוֹ עַל נִפְשׁ הָאֱלֹהִית
43 **לְהַתְּלַבֵּשׁ בְּגוֹף בְּמִנָּה** – שהמוח ירהר במה שאסור – "לבוש
44 המחשבה" של הנפש הבהמית, **וּבִפְנֵה** – לדבר דיבורים אסורים –
45 "לבוש הדיבור" **וּבִשְׂאֵר רִמ"ח אַבְרָיִם**, – בשאר מאתים ארבעים
46 ושמונה אברי האדם, לעשות בהם את מה שאסור – "לבוש
47 המעשה", **לְהַחְמִיאֵם וּלְטַמְאֵם חֵם וְשִׁלוֹם**, – ועל־ידי כך להיקרא
48 "רשע", **רַק שְׁלִשָּׁה לְבוּשֵׁי נִפְשׁ הָאֱלֹהִית הֵם לְבָדֵם מִתְּלַבְּשִׁים**
49 **בְּגוֹף**, – מצד אחד הוא מודגש, שלבושי הנפש הבהמית לא ישלטו

אף פעם על הגוף, ומצד שני – שלבושי הנפש האלקית ישלטו תמיד
בגוף, **שֶׁהֵם** – לבושי הנפש האלקית, **הֵם: מַחְשְׁבָה דְּבוּר וּמַעֲשֵׂה**
שֶׁל תְּרִי"ג מִצְוֹת הַתּוֹרָה, – הנפש האלקית רק היא שולטת במוח,
בפה ובשאר אברי האדם, ומשתמשת בהם לצורך עניניה היא

בלבד, **וְלֹא עֶבֶר עֲבָרָה**
מִיָּמִינִי, – הערת כ"ק רבינו:
"הקושיא ידועה", כלומר,
מה שרבנו הזקן אומר כאן,
ש"בינוני" הוא מי שלא עבר
עבירה מימיו, ידועה
הקושיא על כך: הרי יתכן
הדבר שיהודי ייכשל חלילה
בעבירה ויחזור בתשובה
כראוי, ובעבודתו, אחרי
התשובה, יעמיד את עצמו
במדרגת ה"בינוני"? (שכן,
אחרי "תשובה" יכול, הרי,
האדם להגיע אפילו למדרגת "צדיק", ובודאי שהוא יכול להגיע
למדרגת "בינוני"! "ולפענ"ד – ממשיך כ"ק רבינו בהערותו – הפי' –
שבינוני הוא שמצבו (בעת) הוא כזה שמושללת עשיית עבירה
בעבר או בעתיד (אף שאו נסיונות ומלחמת היצר באופן שונה משל
עתה, כי בלאה"כ – הוא עכ"פ רשע בכח, ואין זה בינוני בתכלית,
ועיין תניא פ"ל). הרבי מתרץ את הקושיא כך: מה שרבנו הזקן
אומר "ולא עבר עבירה מימיו" אין הכוונה כפשוטן של מלים,
ש"בינוני" לא חטא כלל במשך ימי חייו: "בינוני" נקרא מי שבמצבו
הפנימי־רגשי הנוכחי מן הנמנע אצלו להיכשל בעבירה, גם בעבר
וגם בעתיד: כ"בינוני" לא היה חוטא, וממילא – הוא לא חטא.
כלומר: לפי מצבו הנוכחי לא היה חוטא גם בנסיונות הקשים יותר
ובמהלך המאבק עם היצר־הרע, שהיו לו כשנכשל בעבירה. מה
שאין כן אם מדרגתו מונעת את השייכות לחטא רק במצבו הנוכחי,
ולא במצבו בעבר – הוא נקרא "רשע" בכוח: באופן פוטנציאלי
ביכולתו, במצב אחר, לעבור עבירה – זאת אומרת שהוא עדיין אינו
"בינוני" במלוא מובן המלה – וראה על כך להלן בפרק ל. מה
שלמדנו ש"בינוני" הוא מי שלא עבר עבירה מימיו, הרי כך הדבר
גם ביחס לעתיד: **וְלֹא יַעֲבֹר לְעוֹלָם**, – אין הכוונה שבעתיד אינו
עלול לעבור עבירה, כי הרי יש לו "בחירה", אלא, כאמור, מצבו
הנוכחי הוא כזה, שמן הנמנע שתהיה לו שייכות לחטא, באיזה זמן
שהוא. **וְלֹא נִקְרָא עָלָיו שֵׁם "רָשָׁע" אֶפְלוּ שְׁעָה אַחַת וְרָגַע אַחַד**
כָּל יָמָיו. – כפי שכבר הוסבר, שהשם "רשע" מותאם לאדם שעובר
עבירה במחשבה, בדיבור או במעשה. ואילו ה"בינוני" שמבחינת
מדרגתו הנוכחית, מן הנמנע שיעבור עבירה, הרי שאף פעם לא חל

1 עליו השם "רשע". ברם, מדוע, איפוא, הוא נקרא "בינוני" בלבד,
2 ולא "צדיק"? אך מהות ועצמות נפש האלהית, שהן עשר
3 בחינותיה — מה ששלשה כוחות השכל וטבע המדות נקראים
4 "עצם" הנפש האלקית, זה רק בהשוואה ללבושי המחשבה, דיבור

5 ומעשה, המשמשים
6 כמשרתים וכלי-ביצוע של
7 הנפש האלקית, לא להן
8 לברך המלוכה והממשלה
9 בעיר קטנה, — שכן, כפי
10 שיסביר להלן, יש גם
11 לכוחות הנפש הבהמית
12 שליטה מסוימת על הגוף,
13 בכך שהם מעוררים בלבו
14 תאוה הגורמת להעלאת
15 הרהורים במוחו, כי אם
16 בעתים מוקנים, — יש
17 לכוחות הנפש האלקית
18 השליטה המוחלטת על
19 הגוף, ואין אז לכוחות הנפש
20 הבהמית כל השפעה עליו,
21 כמו בפעולת קריאת שמע
22 ותפלה, שהיא שעת מחין
23 דגולות למעלה, —

24 בעולמות העליונים. כלומר: באותה שעה מאירה בעולמות
25 הרוחניים העליונים, התגלות אלקית עליונה יותר, וגם למטה —
26 בעולם הזה, היא שעת הכשר לכל אדם, — להתעלות למדרגה
27 נעלית יותר, שאז — בשעת קריאת שמע ותפלה, מקשר — ה"בינוני"
28 את כוחות חכמה-בינה-דעת שלו לה, להעמיק דעתו בגדולת
29 אינסוף ברוך-הוא, — הוא מתעמק במחשבתו בענין ממנו הוא
30 מבין ומרגיש גדלותו של הקב"ה, ולעורר — על-ידי התבוננות, את
31 האהבה בראשי אש בחלל הימני שבגופו, — כפי שהוסבר בפרקים
32 הקודמים, שעל-ידי התבוננות והתעמקות המחשבה בגדולת הקב"ה,
33 מתעוררת בלבו אהבה אליו, לדרבקה בו בקיום התורה ומצותיה
34 מאהבה, — אהבתו להקב"ה מעוררת אותו לקיים תורה ומצוות,

ליקוני אמרים

אך מהות ועצמות נפש האלהית שהן עשר בחינותיה
לא להן לברך המלוכה והממשלה בעיר קטנה כי אם
בעתים מזומנים כמו בשעת קריאת שמע ותפלה שהיא
שעת מוחין דגולות למעלה וגם למטה היא שעת
הכושר לכל אדם שאז מקשר חב"ד שלו לה' להעמיק
דעתו בגדולת א"ס ב"ה ולעורר את האהבה כרשפי
אש בחלל הימני שבלבו לדרבקה בו בקיום התורה
ומצותיה מאהבה שזוהו ענין המבואר בקריאת שמע
דאורייתא וברכותיה שלפניה ולאחריה שהן מדרבנן
הן הכנה לקיום הק"ש כמ"ש במ"א ואז הרע שבחלל
השמאלי כפוף ובטל לטוב המתפשט בחלל הימני
מחב"ד שבמוח המקושרים בגדולת א"ס ב"ה. אבל
אחר התפלה בהסתלקות המוחין דגולות א"ס ב"ה הרי
הרע חוזר וניעור בחלל השמאלי ומתאוה תאוה לתאוה

35 שכן, על-ידי-כך הוא ממלא את שאיפתו ומתאחד עם הקב"ה, שזוהו
36 — לעורר ולהניע את האהבה להקב"ה על-ידי התבוננות בגדולת
37 השם, ובאהבה זו לקיים תורה ומצוות, הוא ענין המבואר בקריאת
38 שמע דאורייתא, — שהיא מצוה מן התורה, וברכותיה שלפניה
39 ולאחריה שהן מדרבנן —
40 הן הכנה לקיום הקריאת
41 שמע, — הן ברכות שתיקנו
42 חכמינו ז"ל כהכנה לקיום
43 תוכנה של קריאת שמע,
44 כמו שנתפאר במקום
45 אחר; ואז — בשעת
46 התפלה, כשה"בינוני" נמצא
47 באהבת להב' שלהבת לה',
48 הרע שבחלל השמאלי —
49 שבלב, מיקומה הראשי של
50 הנפש הבהמית, כפוף ובטל
51 לטוב המתפשט בחלל
52 הימני — שבלב, מיקומה
53 הראשי של הנפש האלקית.
54 "טוב" זה, אהבתו זו לה',
55 נובעים מחכמה-בינה-דעת
56 שפמח המקשרים בגדולת
57 אינסוף ברוך-הוא; —

58 מהתבוננותו בגדולת ה' בכל שלשת הכוחות, חכמה, בינה ודעת,
59 מתעוררת ומתפשטת מה"חלל" הימני שבלב, אהבה להש"ת, וזה
60 משפיע שהרע של הנפש הבהמית יהיה בטל, בשעת מעשה, לטוב
61 של הנפש האלקית, וממילא אין מקום שתהיה לו אז תאוה לעניני
62 העולם וכדומה — כל האמור, מדובר בזמן של התעלות מיוחדת,
63 בשעת התפלה, אבל אחר התפלה, בהסתלקות המוחין דגולות
64 אינסוף ברוך-הוא — ההתגלות האלקית המיוחדת המאירה
65 בשעת התפלה, אינה מאירה יותר, הרי הרע חוזר וניעור בחלל
66 השמאלי, ומתאוה תאוה לתאוה עולם הזה ותענוגיו. —
67 הסיבה לכך היא, שהרע שבלב ה"בינוני", הוא בעצם בכל תקפו גם
68 אחרי התפלה, כפי שיסביר להלן, ולכן הוא יכול להתאוות תאוה.

1. במצוות בכלל ובברכותיהן, הרי — המצוה עצמה היא מן התורה, והברכה עליה — מדרבנן. משמעות הדבר היא: על-ידי כל מצוה, נמשכת
מלמעלה קדושה אלקית בנפשו של יהודי. כדי שיהודי יהיה כלי לקליטת קדושה אלקית זו בשעת עשייתו מצוה — תיקנו חכמים לברך על
המצוה, וברכה זו מרוממת אותו ומכשירה אותו לקלוט את קדושת המצוה. אך, בכל מצוה רואים אנו בבהירות שייכותה של הברכה לאותה
מצוה, והמצוה נזכרת באותה ברכה, כמו בברכת התפילין: "להניח תפילין", בברכת הציצית: "על מצות ציצית", או "להתעטף בציצית"; מובנת
הרי, משמעותן של הברכות, ושייכותן והכנתן למצוות. ואילו, ביחס לברכות שלפני קריאת שמע — צריכים להבין: לשם מה תיקנו אותן החכמים
(הרי אין הן ברכות על מצות קריאת שמע, כמו שהדבר בכל המצוות המעשיות)? לכאורה, אין להן כל שייכות לקריאת שמע! אלא — עיקר
ענינה של קריאת שמע הוא לעורר בתוכו את ה"ואהבת את ה' אלקיך בכל לבבך", וכדי להגיע להתעוררות זו, נדרשת הכנה להתעמק בענינים
המעוררים אהבה להקב"ה — ולשם כך תיקנו ברכות קריאת שמע, בהן מוזכרת בהרחבה גדולתו של הקב"ה, איך המלאכים הנעלים ביותר —
בטלים בתכלית להקב"ה, ואיך הקב"ה מובדל מהם לגמרי — בברכה הראשונה; ובברכה השנייה — על גודל אהבת הקב"ה לישראל, ועל מדת
קירבתו אליהם, וכדומה. בכל זה יש משום הכנה נכונה, שיוכל יהודי להגיע לתוכן קריאת שמע, להאהבה להקב"ה, כפי שהדבר מוסבר בהרחבה
בחסידות (ראה תניא פרק טז).

יום שלישי ט"ו טבת

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' 32, רק מפני שלא... עד עמ' יז, התורה כנ"ל.

בתורה וביראת שמים – אז יש ליהודי כוחות מיוחדים לבצע את
הדבר. בְּדִבְרֵיכֶם: "וְרָאִיתִי שֵׁשׁ יִתְרוֹן לְחֻכְמָה מִן הַסִּכְלוֹת,
בִּיתְרוֹן הָאוֹר מִן הַחֹשֶׁךְ"; פְּרוּשׁ, – כשמביאים משל להסברת
דבר, הרי זה מפני שהנמשל הוא עמוק בהרבה מהמשל, ובאמצעות
המשל מבינים בקלות יותר
את הנמשל. ואילו כאן,
במשל האור והחושך על
החכמה והסכלות, מובן
הנמשל כמו שמובן המשל:
כשם שמבינים שאור טוב
מחושך, כך גם מבינים
שחכמה טובה מסכלות; אף
כאן כשמדובר על תוכנה
הפנימי יותר של חכמה
הרומזת ל"קדושה" (כמו
שהיציר-טוב נקרא⁴ "ילד
מסכן וחכם") וסכלות רומזת
ל"קליפה" (כפי שהיציר-הרע
נקרא "מלך זקן וכסיל"), –
מובן היטב שקדושה שווה
וטובה יותר מאשר, להבדיל,
קליפה. מה, איפוא, מלמד
אותנו המשל? אלא, המשל
אינו בא רק לומר לנו שזה
יותר טוב, המשל בא להורות
לנו גם את הצורה, כיצד

ובאיזו דרך מתבטאת עדיפותה של הקדושה: כשם ש"יתרון" האור
על החושך, מתבטא בכך שמעט מן האור "דוחה" הרבה מן החושך,
ולא בדרך של מלחמה, אלא הדחיה באה בדרך ממילא, משמכניס
קצת אור למקום, נעלם החושך מעצמו – כך גם ב"יתרון" ה"חכמה"
של הקדושה על ה"סכלות" של הקליפה, שמעט מן הקדושה דוחה,
בדרך ממילא, הרבה מן הקליפה – וכך מוסבר הדבר להלן: כְּמוֹ
שֶׁהָאוֹר יֵשׁ לוֹ יִתְרוֹן וְשִׁלְיָהּ וּמְשָׁלָהּ עַל הַחֹשֶׁךְ, שֶׁמַּעַט אוֹר
נִשְׁמָי דוֹחֵה הָרַבָּה מִן הַחֹשֶׁךְ, – וכיצד נדחה החושך? – שֶׁנִּדְחָה
מִמֶּנּוּ מֵאֲלִיוֹ וּמִמִּילָא, – אין על האור להילחם עם החושך, כִּן
נִדְחָה מִמִּילָא סִכְלוֹת הָרַבָּה שֶׁל הַקְּלִיפָה וְסִטְרָא אַחֲרָא שֶׁבְּחִלָּל
הַשְּׂמָאֲלִי – הקליפה וה"סטרא אחרא" של הנפש הבהמית שמקומה
ב"חלל" השמאלי שבלב. [כְּמֵאֲמַר ר' ל"ז⁵: – אין אדם עובר עבירה
אֲלֵא אִם בֵּין נִכְנָס בּוֹ רוּחַ שְׂטוּת וְכוּ'], – רבותינו ז"ל קוראים
הרי לתאות הנפש הבהמית בשם "שטות" – ומאחר שזוהי "סכלות"
ו"שטות" – זה נדחה מאליו וממילא, מִפְּנֵי הַחֻכְמָה שֶׁבְּנִפְשׁ
הָאֱלֹהִית שֶׁבְּמֶנָּה, אֲשֶׁר רְצוּנָה – של הנפש האלקית הוא הרי
לְמַשׁוֹל לְבָדָה בְּעִיר וּלְהַחֲלִיב בְּשִׁלְשָׁה

1 רַק מִפְּנֵי שֶׁלֹא לוֹ לְבָדוּ – ל"רע" של הנפש הבהמית, מְשַׁפֵּט
2 הַמְּלֻכָּה וְהַמְּשָׁלָה בְּעִיר – כי, ל"טוב" של הנפש האלקית שבמוח
3 יש גם כן מה לומר, אֵינּוּ יוֹכֵל לְהוֹצִיא תְאוּתוֹ מִכַּף אֵל הַפַּעַל,
4 לְהַחֲלִיב בְּאֲבָרֵי הַגּוֹף בְּמַעֲשֵׂה דְבוֹר וּמַחֲשָׁבָה מִפֶּשׁ, – "מוחשבה
5 ממש" – היינו: לְהַעֲמִיק
6 מַחֲשָׁבָתוֹ בְּתַעֲנוּגֵי עוֹלָם
7 הֵנָּה אֵיךְ לְמַלֵּאת תְאוּת
8 לְבָדוּ, – זוהי המשמעות של
9 "מוחשבה ממש" – להעמיק
10 מחשבתו בכך. ואילו
11 מחשבות הנופלות ברעיונו
12 בדרך ממילא, בגלל שישנה
13 בלבו תאוה לאותו דבר, אין
14 אלו "מחשבה ממש".
15 מחשבות חולפות אלו, אין
16 ביכולת האדם, שעדיין
17 קיימת תאוה בלבו, למנוע.
18 ברם, על "מוחשבה ממש" –
19 ההתעמקות באותן מחשבות
20 – ביכולתו להשתלט, כפי
21 שיסביר להלן. כיצד, אכן,
22 יתכן הדבר, שלמרות
23 שקיימת תאוה בלבו, הוא
24 יכול להשתלט על עצמו,
25 שתאוותו זו לא תבוצע
26 בפועל, לא במעשה, לא

27 בדיבור ואף לא במחשבה? – על כך אומר ה"תניא": בֵּין הַמֶּנָּח שְׁלִיט
28 עַל הַלֵּב [כְּמוֹ שֶׁבְּתוֹבֵי בְּרִיעָא מְהִימְנָא פְּרִשְׁתָּ פִּינְחָם]
29 בְּתוֹלְדָתוֹ וְטַבַּע יִצְרָתוֹ, שֶׁכֵּךְ נוֹצֵר הָאָדָם בְּתוֹלְדָתוֹ, שֶׁכֵּל אָדָם
30 יוֹכֵל בְּרִצּוֹנוֹ שֶׁבְּמֶחֱוֹ – הרצון שבמוחו המניע את האדם מבין
31 שעליו לְהִתְאַפֵּק וּלְמַשֵּׁל בְּרוּחַ תְאוּתוֹ שֶׁבְּלִבּוֹ, שֶׁלֹא לְמַלֵּאת
32 מְשָׁאֲלוֹת לְבָדוּ בְּמַעֲשֵׂה דְבוֹר וּמַחֲשָׁבָה, – גם כשישנה תאוה בלבו
33 של אדם, אלא מפני שהוא מבין במוחו שאל לו למלא את תאוותו –
34 נוצר בו הרצון להתאפק מכך – יש ברצון זה שבמוחו הכוח לשלוט
35 על הלב, ולא למלא אחרי תאות לבו. ויתירה מזו: וְלִהְיוֹת דַּעְתּוֹ
36 לְנִמְרֵי מִתְאוּת לְבָדוּ אֵל תַּהֲפֹךְ לְנִמְרֵי, – ביכולתו לנתק את ההרהור
37 בתאוה ולהטותו לדבר שהוא ההיפך מהתאוה, זאת גם כשהטעם
38 להימנעותו מהתאוה אינו נובע מקדושה, אלא מפני שהשכל האנושי
39 מבין שאסור לו לנהות אחרי תאות לבו זו, גם אז יש בכוח השכל
40 להימנע מהתאוה ולהטות את ההרהור בענין הפכי מהתאוה. וּבְפֶרְט
41 אֵל צַד הַתְּקִיפָה, – במיוחד יש בכוחו לעשות זאת, כשיהודי צריך
42 להטות את עצמו מתאוות – לקדושה; כשהנימוק לכך הוא שאסור
43 לו לעבור עבירה וצריך להשקיע את רעיונותיו בענינים של קדושה,

1 לְבוּשֵׁי הַנִּזְכָּרִים לְעִלָּה, בְּכָל הַגּוֹף כְּלוּ בְּנִזְכָּר לְעִלָּה, שֶׁהֵם –
2 שלשה לבושי הנפש האלקית, הם: מְחַשְׁבַּת דְּבוּר וּמַעֲשֵׂה שֶׁל תְּרִי"ג
3 מִצּוֹת הַתּוֹרָה, בְּנִזְכָּר
4 לְעִלָּה. – בפרק ד. רצונה זה
5 של הנפש האלקית שבמוח,
6 שלבושיה בלבד ילבישו את
7 הגוף – שולט בתאורה
8 הנובעת מהנפש הבהמית,

ליקוטי אמרים

1 בְּכָל הַגּוֹף כוּלוֹ כְּנ"ל שֶׁהֵם מַחֲשַׁבָּה דְבוּר וּמַעֲשֵׂה תְרִי"ג
2 מִצּוֹת הַתּוֹרָה כְּנ"ל

יום רביעי ט"ז טבת

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' יז, ואעפ"כ אינו... עד עמ' 34, תפלה כו'.

17 וְאַף-עַל-פִּי־כֵן אֵינוֹ נִקְרָא "צָדִיק" כָּלָל, – אלא הוא נקרא
18 "בינוני", מִפְּנֵי שִׁיתְרוֹן הַזֶּה אֲשֶׁר לְאוֹר נֶפֶשׁ הָאֱלֹהִית עַל תַּחֲשֹׁךְ
19 וּסְכָלוֹת שֶׁל תְּקִלָּה הַנִּדְחָה מִמִּילָא – אֵינוֹ אֵלָּא בְּשִׁלְשָׁה
20 לְבוּשֵׁי הַנִּזְכָּרִים לְעִלָּה, – כלומר; במחשבה, דיבור ומעשה בלבד,
21 חזקה יותר הנפש האלקית
22 מהנפש הבהמית, וְלֹא
23 בְּמַחֲוָה וְעֲצֻמוֹתָ – של
24 הנפש האלקית, עַל מַחֲוָה
25 וְעֲצֻמוֹתָ שֶׁל תְּקִלָּה –
26 והנפש הבהמית, כִּי מַחֲוָה
27 וְעֲצֻמוֹתָ שֶׁל נֶפֶשׁ
28 הַבְּהֵמִית שֶׁמִּתְקַלָּה
29 שֶׁבְּחָלָל הַשְּׂמָאֵלִי – עצם
30 מציאותה של הנפש
31 הבהמית, לֹא נִדְחָה כָּלָל
32 מִמְּקוֹמוֹ בְּבִינּוֹנִי אַחֵר
33 תְּתַפְּלָה, שְׂאִין – אז, רִשְׁפִּי
34 אֵשׁ אֲהַבֵּת ה' בְּהַתְּגַלּוֹת
35 לְבוֹ בְּחָלָל הַיְּמִנִי, – כמו
36 שהדבר בשעת תפלתו,
37 כאמור לעיל, שאהבת ה'
38 אצלו אז היא בהתגלות,
39 הוא מרגיש בלבו את
40 האהבה, כִּי אִם תּוֹכוֹ –
41 החלק הפנימי שבלבו, רִצּוֹן
42 "אֲהַבָה מְסֻתֶּרֶת", – ואילו בגלוי אין הוא מרגיש את האהבה,
43 שֶׁהִיא אֲהַבָה הַמִּבְעִית שֶׁנֶּפֶשׁ הָאֱלֹהִית, כְּמוֹ שִׁיתְּבָאָר לְקַמֵּן.
44 – בפרק י"ח, שבכל יהודי ישנה אהבה מסותרת לקב"ה. וְאֵין –

9 שתשוקת הלב לא תמומש בפועל, לא במעשה, לא בדיבור ואף לא
10 במחשבה. ברם, אם כך הוא הדבר, שלנפש האלקית שלו יש "יתרון"
11 על הנפש הבהמית, והיא
12 השולטת בכל מחשבותיו,
13 דיבוריו ומעשיו של האדם,
14 כלומר, בכל גופו מבחינה
15 מעשית – מדוע, איפוא, אין
16 הוא נקרא "צדיק"? –

ליקוטי אמרים

ואעפ"כ אינו נקרא צדיק כלל מפני
שיתרון הזה אשר לאור נפש האלהית על החושך וסכלות
של הקליפה הנדחה ממילא אינו אלא בשלשה לבושי'
הנ"ל ולא במהותה ועצמותה על מהותה ועצמותה של
הקליפה כי מהותה ועצמותה של נפש הבהמית
שמהקליפה שבחלל השמאלי לא נדחה כלל ממקומו
בבינוני אחר התפלה שאין רשפי אש אהבת ה'
בהתגלות לכו בחלל הימני כי אם תוכו רצוף אהבה
מסותרת שהיא אהבה הטבעית שבנפש האלהית
כמ"ש לקמן ואזי יכול להיות סכלות הכסיל הרע
בהתגלו' לכו בחלל השמאלי להתאות תאווה לכל ענייני
גשמיות עוה"ז בין בהיתר בין באיסור ח"ו כאלו לא
התפלל כלל אלא שבדבר איסור אינו עולה בדעתו
לעשות האיסור בפועל ממש ח"ו אלא הרהורי עבירה
הקשים מעבירה יכולים לפעול לעלות למוחו ולבלבלו
מתורה ועבודה וכמארו"ל ג' עבירות אין אדם ניצל מהן
בכל יום הרהור עבירה ועיון תפלה כו'

45 אחרי תפילתו, כשהאהבה אינה בהתגלות בלבו, יָכוֹל לְהִיט
46 סְכָלוֹת הַכָּסִיל הָרַע – של הנפש הבהמית, בְּהַתְּגַלּוֹת לְבוֹ בְּחָלָל
47 הַשְּׂמָאֵלִי, לְהַתְּאוֹת תַּאֲוָה לְכָל עֲנִינֵי גִשְׁמִיּוֹת עוֹלָם הַזֶּה, בֵּין
48 בְּהִתְרַ – גם בדברים שמותר לעשותם, אלא שאין לעשותם לשם
49 תאווה כי אם לשם שמים,
50 ואילו הוא מתאווה להם
51 בגלל התענוג שבהם, בֵּין
52 בְּאִסּוּר חֵם וְשִׁלּוּם, – גם
53 בדברים שהם אסורים מן
54 התורה, כְּאֵלּוֹ לֹא תִתְּפַל
55 כָּלָל. אֵלָּא שֶׁבְּדָבָר אִסּוּר
56 אֵינוֹ עוֹלָה בְּדַעְתּוֹ לַעֲשׂוֹת
57 הָאִסּוּר בְּפִעֵל מִמֶּשׁ חֵם
58 וְשִׁלּוּם, – לכך אין ל"בינוני"
59 שייכות כלל. אֵלָּא הִרְהוּרֵי
60 עֲבֵרָה תְּקִיפִים מַעֲבֵרָה –
61 כפי שהוסבר בפרק הקודם,
62 יְכוּלִים לַפְעֵל לַעֲלוֹת
63 לְמוֹחוֹ וּלְבַלְבְּלוֹ מִתּוֹרָה
64 וְעֲבוּדָה, וּבְמִאֲמָר רַ"ל:
65 "ג' עֲבֻרוֹת אֵין אָדָם נִצֹּל
66 מִהֶן בְּכָל יוֹם, – שכן, קשה
67 מאד להינצל מלעבור
68 עליהם, והם: הִרְהוּר עֲבֵרָה
69 וְעִיּוֹן תְּפִלָּה כו'". – הרי
70 ש"הרהורי עבירה" הם מהדברים שקשה ביותר להינצל מהם,
71 וכשחכמינו זכרונם לברכה משתמשים בתואר "אדם" סתם, זה רומז
72 על ה"בינוני". הרי ש"בינוני" אינו ניצל מהרהורי עבירה,

יום חמישי י"ז טבת

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' 34, רק שלזה מועיל... עד עמ' 34, עם אחיו:

בדיבור, ודאי שלא במעשה, אלא מיד שעולה לו מהלב למה
איזו טינא ושנאה הם ושלום, - לזולת, או איזו קנאה או כעס
או קפידא ודומיהן - אינו מקבל כלל במחו וברצונו. -
שירצה להרהר בהן, ואדרבה, הפח שליט ומושל ברוח שבלבו
לעשות ההפך ממש, -

ממה שדורש הרגש שבלבו:

להתנהג עם חברו במדת

חכם, - זאת בניגוד לרגש

השנאה או הכעס - הנובע

ממדת ה"גבורה" - שיש

בלבו כלפי הזולת - יתייחס

אליו במדת החסד, וחכם

יתרה מודעת לו -

להראות לו אהבה מיוחדת,

עד לבל ממש עד קצה

האחרון, ולא לכעס הם

ושלום, - על מי שהוא

סובל ממנו, וגם שלא

לשלם לו כפעלו הם

ושלום, - גם לא לעשות

זאת שלא מתוך כעס, אלא

אדרבה לגמל לחיבים -

כנגד, טובות, כמו

שכתוב בזהר¹, ללמד

מיוסף עם אחיו: -

שבמקום היסורים שגרמו לו

- שילם להם בטובות, הרי

שגם בדברים ש"בין אדם

לחבירו", אין ה"בינוני" נותן

לרע שבלבו לבוא לידי ביטוי במחשבה, בדיבור ובודאי שלא

במעשה.

מפרק זה מובן, שבכל הקשור למעשה ולפועל, יש לנפש האלקית

ב"בינוני" השליטה המלאה על הגוף - לפועל אין הוא עושה, אינו

מדבר ואינו חושב במה שאסור, כי אם מקיים מצוות ומדבר ומהרהר

בתורה. ואילו ב"עצם" שלו, כלומר, בכוחות השכל והמדות של

הנפש, יש לרע של הנפש הבהמית מעמד די חזק, וביכולתו להעלות

תאוות בלבו. בקשר למה שלמדנו, ששעת התפילה היא עת רצון

לכל יהודי להתעלות - כדאי להוסיף מה שהרבי מזהר² צ"ע

מליובאוויטש אמר באחת משיחותיו: - בשעה שיהודי לומד תורה

- הוא מרגיש את עצמו כלפי הקב"ה, כתלמיד לפני רבו. כשם

שתלמיד לומד חכמה מרבו, כך הוא לומד מהקב"ה חכמה שהיא

תורה; ובשעה שיהודי מתפלל - הוא מרגיש את עצמו כלפי הקב"ה,

כבן לפני אביו.

44

45

46

47

48

49

50

51

52

53

ליקוטי אמרים

רק שלזה מועיל

הרשימו במוחין ויראת ה' ואהבתו המסותרת בחלל

הימני להתגבר ולשלוט על הרע הזה המתאווה תאוה

שלא להיות לו שליטה וממשלה בעיר להוציא תאוות

מכח אל הפועל להתלבש באברי הגוף ואפי' במוח

לברו להרהר ברע אין לו שליטה וממשלה להרהר ח"ו

ברצונו שבמוחו שיקבל ברצון ח"ו הרהור זה הרע

העולה מאליו מהלב למוח כנ"ל אלא מיד בעלייתו לשם

רוחחו בשתי ידיים ומסיה דעתו מיד שנוכח שהוא

הרהור רע ואינו מקבלו ברצון אפי' להרהר בו ברצון

וכ"ש להעלותו על הדעת לעשותו ח"ו או אפי' לדבר

בו כי המהרהר ברצון נק' רשע כאותה שעה והבינוני

אינו רשע אפי' שעה אחת לעולם. וכן בדברים

שבין אדם לחבירו מיד שעולה לו מהלב למוח איזו

טינא ושנאה ח"ו או איזו קנאה או כעס או קפידא

ודומיהן אינו מקבל כלל במוחו וברצונו ואדרבה המוח

שליט ומושל ברוח שבלבו לעשות ההפך ממש

להתנהג עם חבירו במדת חסד וחיבה יתרה מודעת לו

לסבול ממנו עד קצה האחרון ולא לכעוס ח"ו וגם שלא

לשלם לו כפעלו ח"ו אלא אדרבה לגמול לחייבים

טובות כמ"ש בזהר ללמוד מיוסף עם אחיו:

44

45

46

47

48

49

50

51

52

53

54

55

56

57

58

59

60

61

62

63

64

65

66

67

68

1 רק שלזה מועיל הרשימו במוחין, - הרושם הניכר שנשאר בו גם

2 אחרי התפילה, מהתעמקות מחשבתו בגדולת ה' בשעת התפילה,

3 ויראת ה' ואהבתו המסותרת בחלל הימני, - שבלבו, הן עוזרות

4 לו, להתגבר ולשלוט על הרע הזה - של הנפש הבהמית,

5 המתאווה תאוה, שלא

6 להיות לו שליטה

7 וממשלה בעיר - שלא

8 תהיה לרע שליטה וממשלה

9 בגוף, להוציא תאוותו מבח

10 אל הפועל - בפועל ממש.

11 להתלבש באברי הגוף.

12 ואפילו במח לבדו, להרהר

13 ברע, אין לו שליטה

14 וממשלה להרהר הם

15 ושלום ברצונו שבמוחו,

16 מה שעולים בו הרהורים

17 רעים, אין זה מפני שהוא

18 רוצה לחשוב בהם, כי אם

19 מפני שבלבו נוהג עדיין אחרי

20 תענוגי העולם, נופלות

21 ממילא במוחו מחשבות

22 תאוה אלה, שלא ברצונו,

23 שיקבל ברצון הם ושלום

24 הרהור זה הרע העולה

25 מאליו מהלב למוח כנ"ל

26 לעיל, - הרי, שגם על

27 המוח בלבד, אין שליטה

28 ל"רע" של הנפש הבהמית,

29 אלא מיד בעלייתו לשם, -

30 משעולה הרהור במוחו, דוחה ידים, - הוא דוחה את

31 הרהור במלוא כוחו ואינו נותן לו מקום כלל במוחו, ומפסיק דעתו

32 מיד שנוכח שהוא הרהור רע, ואינו מקבלו ברצון אפילו

33 להרהר בו ברצון, - לא רק שאינו עולה בדעתו לרצות לבצע

34 מחשבה רעה זו, אלא גם הרצון להרהר בכך - אינו שייך ב"בינוני",

35 וכל שכן להעלותו על הדעת לעשותו הם ושלום, או אפילו

36 לדבר בו, - לכך בודאי שלא שייך ה"בינוני", כי המהרהר -

37 הרהורי עבירה, ברצון נקרא רשע כאותה שעה, - ואילו,

38 והבינוני אינו רשע אפילו שעה אחת לעולם. - הרי, שמן ההכרח

39 לומר שלא שייך שירצה לחשוב בהרהורי עבירה. עד כאן דובר,

40 שאין הוא נותן לרע שבלבו להגיע לאיזה ביטוי שהוא ביחס לדברים

41 שהם מן הסוג של "בין אדם למקום", בין אדם להקב"ה, וגם - כך

42 הדבר, בדרגים שבין אדם לחברו, - אין הוא נותן שמדה רעה

43 שבלבו, ביחס ליהודי שני, תבוא לידי ביטוי מוחשי במחשבה, או

יום שישי י"ח טבת

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' יח, פרק יג ובוה... עד עמ' 36, עניני עוה"ו.

בין היצירה הטובה לבין היצירה הרע ב"בינוני", ה"יצר הרע אומר דעתו
ב"חלל השמאלי שבלב", - הוא מעורר תאווה בלב, בכך מתבטאת
השמעת "דעתו" כיצד על הגוף להתנהג, ומהלך עולה למח' להרהר
בו, - עליה זו מזהל למוח באה בדרך ממילא, שכן, כשמתעוררת
תאווה בלב, מתהווים ממילא
הרהורים במוח, ומיד - עם
עליית הרהורים במוח,
חולק עליו השופט השני
שהוא הנפש האלהית
שפמח, המתפשט בחלל
הימני שבלב מקום מושבו
ה"יצר טוב, - ב"חלל" הימני
שבלב, מתגלה היצירה הטובה,
המדות של הנפש האלקית.
היצירה הטובה נאבק עם היצר
הרע, שלא לתת מקום
למימוש של התאווה,
"דעתו" של היצר הטוב היא,
שכל הכוחות והאיברים של
הגוף, צריכים להינצל
בענינים של קדושה בלבד.
והלכה בדברי המכריע,
הוא הקדוש-פרוד-הוא
העוזר להיצר טוב, -
שידיה בכוחו להתגבר על
היצירה הרע, כמאמר ר"ל:³

"אלמלא הקדוש-פרוד-הוא עוזר - ליצר הטוב, אין יכול לו". -
ליצירה הרע המתגבר באדם מדי יום. והעור, - שהקב"ה עוזר ליצר
הטוב, הוא: היא ההארה שמאיר אור ה' על נפש האלהית,
להיות לה יתרון ושליטה על סכלות הקב"ה ויצר הרע, כיתרון
האור מן החושך, כנזקף לעיל. - בפרק י"ב, שכשם שקצת מן האור
דוחה הרבה מן החושך, והחושך נסוג ממילא מהאור ונעלם, כך
נדחה הרבה מזה "סכלות" ומהחושך של היצירה הרע, לעומת מעט
מאור הקדושה המאיר מהנפש האלקית - בכך מתבטאת עזרתו של
הקב"ה ליצירה הטובה. בדבריו הבאים, מתרץ רבנו הזקן, את אשר
הקשה בתחילת הפרק הראשון, על מה שהגמרא אומרת "ואפילו כל
העולם כולו אומרים לך צדיק אתה, היה בעיניך כרשע" - הרי
המשנה במסכת אבות אומרת: "ואל תהי רשע בפני עצמך?" "וגם: אם
יהיה בעיניו כרשע ירע לבבו ויהיה עצב ולא יוכל לעבוד ה' בשמחה
ובטוב לבב?" - מסביר רבנו הזקן להלן: חכמינו ז"ל דייקו בלשונם

1 פרק יג. בפרק הקודם הסביר רבנו הזקן, שביחס ל"בינוני", גם אם יתכן
2 שתתעורר תאווה בלבו - משמשת הנפש האלקית ככוח בולם, שהתאווה לא
3 תמומש במעשה, בדיבור או במחשבה. שלשה לבושים אלה, נשלטים
4 ב"בינוני" על-ידי הנפש האלקית בלבד - לחשוב ולדבר דברי תורה ולקיים
5 מצוות.

6 וכן יובן לשון מאמר

7 ר"ל: "בינונים - זה וזה
8 שופטין" [פרוש, יצר טוב
9 ויצר הרע], - היצירה הטובה
10 והיצירה הרע משמשים
11 שניהם כשופטים, ומשמיעים
12 דעתם ב"בינוני". והגמרא
13 מביאה ראיה לכך: דכתיב:
14 "כי יעמד לימין אביון
15 להושיע משופטי נפשו", -
16 "שופטי" לשון רבים, שני
17 שופטים באדם, היצירה הטובה
18 והיצירה הרע. על-כל-פנים,
19 ביחס ל"בינונים" משתמשים
20 חכמינו ז"ל בביטוי "זה וזה
21 שופטין" - ולא אמרו "זה
22 וזה מושלים" הם ושלום,
23 - שכן, אם נפרש כפירוש
24 הפשוט, ש"בינוני" הוא מי
25 שיש בו מחצית מצוות
26 ומחצית עבירות, הרי

27 ששניהם, גם היצירה הטובה וגם היצירה הרע, מושלים בגופו של
28 ה"בינוני" - ואז היה על חכמינו ז"ל להשתמש בביטוי "מושלים", כי
29 כדי לעבור עבירה, על היצירה הרע לשלוט ולמשול בגוף. ברם, לפי
30 מה שהוסבר על מהותו של ה"בינוני", אי אפשר לומר "מושלים" -
31 כפי שיוסבר להלן: כי בשיש איזו שליטה וממשלה ליצר הרע
32 כ"עיר קטנה", - הגוף, שעל השליטה עליו מתנהל המאבק בין
33 היצירה הטובה ליצירה הרע, אפילו לפי שעה קלה - ובאיזה זמן שהוא,
34 נכשל האדם בעבירה במעשה, בדיבור או במחשבה, נקרא רשע
35 באותה שעה. - והרי מדובר כאן ב"בינוני" ולא ב"רשע", אלמלא היצר
36 הרע אינו רק על הרף משל כמו שופט ודן האומר דעתו
37 במשפט, - ולא שיש לו שליטה על הגוף, ואף-על-פי-כן יכול
38 להיות שלא יהיה פסק הלכה בך למעשה, - כדעתו של שופט
39 זה, מפני שיש עוד שופט ודן החולק עליו, וצריך להכריע
40 ביניהם, והלכה בדברי המכריע. כך - אותו דבר במאבק המתנהל

1. ברכות סא, ב. 2. תהלים קט, לא. 3. קדושין ל, ב. 4. למרות שבפרק הקודם (י"ב) אמר רבנו הזקן, שבטבע האדם מתולדתו, שה"מוח שליט על הלב", שכלו שולט ומושל בתאווה שבלבו - מדוע, איפוא, הוא אומר כאן, שצריך האדם לעזרה מיוחדת מהקב"ה לשם כך? מתרץ כ"ק אדמו"ר שליט"א בהערה: "זה טעם על נצחון היצ"ט: (א) נגד ההרהור שבמוח; (ב) שבחלל הימני שבלב על חלל השמאלי (אם שלא יתבונן במוח), משא"כ בפ"ב דקאי לאחר שהתפלל, דאף שנסתלקו "מוחין גדלות" - הרשימו במוחין שנשארה - שוללת אפשרות אמירת דעת היצירה במוח, ועד"ז לקמן (ע"ב) מפני ההגיון תמידי לשמה".

1 ואמרו "כרשע", לא שיחשוב עצמו "רשע", אלא "כרשע", שיחשוב
2 עצמו למי שבדברים מסויימים הוא דומה לרשע, והכוונה היא
3 ל"בינוני". שכן, גם ב"בינוני" ה"רע" שבנפשו עדיין בתקפו, ויתכן
4 שתשרור בו תאוה בלב, כמו שזה אצל "רשע". אך מאחר שִׁהְרַע

5 שִׁבְחָלֵל הַשְּׂמָאֲלִי בְּבִינוּנִי
6 הוּא בְּתַקְפּוֹ בְּתוֹלְדוֹ,

7 לְהַתְּאוֹת תְּאוֹה לְכָל

8 תַּעֲנוּגֵי עוֹלָם תְּהֵא, וְלֹא

9 נִתְּבַטֵּל בְּמַעֲוֵט לְגַבִּי

10 הַטּוֹב, - שֶׁל הַנֶּפֶשׁ

11 הָאֱלֵקִית, כְּמוֹ שֶׁהִדְבֵּר

12 ב"צדיק", וְלֹא נִדְחָה

13 מִמְּקוֹמוֹ בְּלֵל, רַק שְׁאִין לוֹ

14 - ל"רע", שְׁלִיטָה וּמַשְׁלָה

15 לְהַתְּפַשֵּׁט בְּאֲבְרֵי הַגּוּף, -

16 אֵין ל"רע" שְׁלִיטָה וְהַשְׁפָּעָה

17 עַל אֲבְרֵי הַגּוּף, לַעֲשׂוֹת,

18 לְדַבֵּר אוֹ לַחֲשׂוֹב דְּבָרִים

19 רַעִים. הָרַבִּי מַעֲיָר: "גַּם בִּזָּה

20 - בְּמִנִּיעַת הַתְּפַשּׁוֹת הָרַע -

21 לֹא נִשְׁתַּנָּה מִתּוֹלְדוֹתוֹ, וְהָרַע בְּתוֹקְפוֹ, כִּי הָעֵדֶר הַהַתְּפַשּׁוֹת אֵינוֹ מִפְּנֵי

22 הַטּוֹב שֶׁבָּאֵדָם, כִּי אִם: "מִפְּנֵי הַקְּדוּשָׁה בְּקוֹדֶשׁ הָעוֹמֵד לִימִין

23 אֲבִיּוֹן וְעוֹדֵר וּמֵאִיר לְנֶפֶשׁ הָאֱלֹהִית - שְׁתוּכַל לַעֲמֹד נֶגֶד הַנֶּפֶשׁ

24 הַבְּהִמִית, וּלְכַן, אֵין לַנֶּפֶשׁ הַבְּהִמִית שְׁלִיטָה עַל אֲבְרֵי הַגּוּף. אֲבָל

25 ה"רע" עצמו של הנפש הבהמית - הוא בתקפו כתולדתו. לְכַן נִקְרָא

26 - ה"בינוני", "כְּרִשְׁעִי", - כְּמוֹ רִשְׁעִי, בְּמֵאֵמֶר רַ"ל: "אֲפֹלוּ כָּל

27 הָעוֹלָם בְּלוֹ אוֹמְרִים לָךְ צְדִיק אַתָּה, הֵיךְ בְּעֵינֶיךָ כְּרִשְׁעִי", וְלֹא

28 רִשְׁעִי מִמֶּשֶׁ, - שְׁכֵן, הַמִּשְׁנָה: הָרִי אוֹמֵרֵת בְּמִפְּרֹשׁ: "וְאֵל תְּהִי רִשְׁעִי

29 בְּפָנֶי עַצְמִךְ", וגם, כְּאֵמֹר, בְּאֵם יִהְיֶה רִשְׁעִי בְּעֵינֶי, לֹא יוּכַל לַעֲבֹד

ליקוטי אמרים

השמאלי בבינוני הוא בתקפו כתולדתו להתאוות תאוה
לכל תענוגי עוה"ז ולא נתבטל במיעוט לגבי הטוב ולא
נרחה ממקומו כלל רק שאין לו שליטה וממשלה
להתפשט באברי הגוף מפני הקב"ה העומד לימין אביון
ועוזר ומאיר לנפש האלהית לכן נקרא כרשע כמארו"ל
אפילו כל העולם כולו אומרים לך צדיק אתה היה
בעיניך כרשע ולא רשע ממש אלא שיחזיק עצמו
לבינוני ולא להאמין להעולם שאומרים שהרע שבו
נתבטל לגבי הטוב שזו מדרגת צדיק אלא יהיה בעיניו
כאלו מהותו ועצמותו של הרע הוא בתקפו ובגבורתו
בחלל השמאלי כתולדתו ולא חלף והלך ממנו מאומה
ואדרבה נתחזק יותר בהמשך הזמן שנשתמש בו הרבה
באכילה ושתיה ושאר ענייני עוה"ז

את השי"ת בשמחה, אלא שיחזיק עצמו לבינוני, ולא להאמין
להעולם שאומרים שהרע שבו נתבטל לגבי הטוב, שזו מדרגת
צדיק, - ב"צדיק" בלבד נתבטל ה"רע" עצמו והפך ל"טוב", ואילו
הוא, שלאור מעשיו - שאינו עובר עבירה איוו שהיא - חושב

ה"עולם" שגם בו אין כבר

"רע" הגורם לעבירות - אל

לו לקבל דיעה זו, שכן, הרע

שבו עדיין לא בטל, אלא

יהיה בעיניו כאלו מהותו

ועצמותו של הרע הוא

בתקפו ובגבורתו בחלל

השמאלי כתולדתו, ולא

חלף והלך ממנו - ה"רע",

מאומה, ואדרבה נתחזק

יותר בהמשך הזמן,

שנשתמש בו - ב"רע"

שמו"ח"ל" השמאלי, הרבה

באכילה ושתיה ושאר

ענייני עולם הזה. -

ההשתמשות המתמדת

בנפש הבהמית לענייני העולם הזה, מחזקת את כוחה יותר מאשר

הוא בטבע מתולדתו, כפי שאנו מוצאים דבר זה בטבעו של כל חוש,

שהוא מתחזק ומתחדד עלידי ההשתמשות בו. למדנו, הרי, שרבנו

הזקן מפרש מאמר הגמרא: "היה בעיניך כרשע" - הכוונה שיחזיק

את עצמו ל"בינוני". ואף מי שמעמדו במדרגה עליונה - טוב ונחוץ

לו להחזיק את עצמו ל"בינוני", שכן, אם יחזיק את עצמו ל"צדיק"

ויחשוב שה"רע" שלו כבר בטל ל"טוב" - יפסיק את מלחמתו עם

הנפש הבהמית, ובאם עדיין אין הוא "צדיק" הוא עלול ליפול

ממדרגתו לדרגה שלמטה מ"בינוני".

יום שבת קודש י"ט טבת

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' 36, ואף מי שבתורת ה'... עד עמ' יט, כולו:

שְׁלֹבֹשִׁי, שֶׁהֵם מַחֲשָׁבָה דְּבִיּוֹר וּמַעֲשֵׂה שֶׁל נֶפֶשׁ הַבְּהִמִית, אֵין
מִתְּלַבְּשִׁים בָּמָה וְהַפָּה וְהַיָּדִים וְשָׂאֵר אֲבְרֵי הַגּוּף, - לַחֲשׂוֹב,

לְדַבֵּר וּלַעֲשׂוֹת אֶת מַה

שֶׁאִסּוּר, מִפְּנֵי ה' שְׁנֵתָן

שְׁלִיטָה וּמַשְׁלָה לְמַחַ עַל

חֵלֶב. וְלְכַן נֶפֶשׁ הָאֱלֹהִית

שְׂפָמָה מוֹשְׁלָת ב"עֵיר

קְטָנָה", אֲבְרֵי הַגּוּף בָּלָם,

שִׁיחִיו לְבוּשׁ וּמִדְּרָכָה

לְשִׁלּוּשׁ לְבוּשִׁיָּה - שֶׁאֲבִיר

הַגּוּף יִהְיוּ לְבוּשִׁים בְּשִׁלְשֵׁת

לְבוּשֵׁי הַנֶּפֶשׁ הָאֱלֵקִית וְיִהְיוּ

בְּטָלִים לָהֶם כ"מִרְכָּבָה" לְגַבִּי

59 עד עתה למדנו אודות "בינוני" בעל עסק, שעוסק גם במסחר או

60 במלאכה ואינו יושב כל היום על התורה ועל העבודה. להלן נלמד

61 אודות "בינוני" - "יושב

62 אוהל", שנתן תמיד כולו

63 בעסק התורה: וְאֵף מִי

64 שֶׁבְּתוֹרַת ה' חֲפָצוֹ וְיִהְיֶה

65 בָּהּ יוֹמָם וְלַיְלָה לְשִׁמְחָה -

66 אֵין זוֹ הוֹכָחָה בְּלֵל שֶׁנִּדְחָה

67 הָרַע מִמְּקוֹמוֹ, אֲלָא יוּכַל

68 לְהִיטֵת שְׂמֻחוֹתוֹ וְעַצְמוֹתוֹ

69 - שֶׁל הָרַע, הוּא בְּתַקְפּוֹ

70 וּבְגִבּוּרָתוֹ בְּמִקְוֵמוֹ בְּחֵלֶל

71 הַשְּׂמָאֲלִי, - שֶׁבִּלְבָּב, רַק

ואף מי שבתורת

ה' חפצו ויהגה בה יומם ולילה לשמה אין זו הוכחה כלל

שנרחה הרע ממקומו אלא יכול להיות שמהותו ועצמותו

הוא בתקפו ובגבורתו במקומו בחלל השמאלי רק

שלושיו שהם מחשבה דבור ומעשה של נפש

הבהמית אינן מתלבשים במוח והפה והידיים ושאר

אברי הגוף מפני ה' שנתן שליטה וממשלה למוח על

חלב ולכן נפש האלהית שבמוח מושלת בעיר קטנה

אברי הגוף כולם שיהיו לבוש ומרכבה לשלש' לבושה

1 ה"רוכב" עליה, שיתלבשו בהם, - באברי הגוף, שיהם מחשבה
2 דבור ומעשה של תרי"ג מצות התורה. - הרי, שבכל הקשור
3 למחשבה ולדיבור בתורה, ולעשיית מצוות - שולטת הנפש האלקית
4 - בעזרתו של הקב"ה - על הגוף, ובידה העליונות על הנפש
5 הבהמית. אבל מהותה
6 ועצמותה של נפש
7 האלהית - אין לה שליטה
8 וממשלה על מהותה
9 ועצמותה של נפש
10 הבהמית בבינוני, כי אם
11 בשעה שאהבת ה' הוא
12 בהתגלות לבו בעתים
13 מיוחדים, - בלבד, כמו
14 בשעת התפלה וביציא
15 פה. - שאז, כפי שזכר
16 בפרק הקודם, נתן ה"בינוני"
17 באהבת להב"שלהבת
18 להקב"ה, דבר המשפיע על
19 ה"רע" של הנפש הבהמית,
20 שיהיה בטל ל"טוב" של
21 הנפש האלקית. ואף גם
22 זאת הפעם, - גם בזמן
23 הנקוב, כשהנפש האלקית
24 מתגברת על הנפש הבהמית,
25 אינה רק שליטה וממשלה
26 לבר, - הנפש האלקית
27 שולטת על הנפש הבהמית,
28 אבל אין היא משפיעה על עצם מהותה של הנפש הבהמית, שהיא
29 עצמה תתבטל לגמרי בפני הנפש האלקית, בדרבתיב: "ולאם
30 מלאם יאמין" - פסוק זה נאמר על יעקב ועשו, וב"עבודה" הדבר
31 רמוז על המאבק שבין הנפש האלקית לנפש הבהמית - הרי זה
32 "יאמין" בלבד, ש"יעקב" מתחזק בלבד לעומת "עשו", וכמו שחכמינו
33 ז"ל מגדירים זאת: "בשעה קם זה נופל, ובשעה קם כו", - הרי,
34 שלנפש האלקית ב"בינוני" יש שליטה בלבד - וגם זאת באופן זמני
35 בלבד - על הנפש הבהמית. שגשג האלהית מתאמצת ומתגברת
36 על נפש הבהמית, במקור הגבורות שהיא בינה, - כפי שמובא
37 בתורת הקבלה, שספירת ה"בינה" היא מקור ה"גבורות". כך גם ביחס
38 לנפש, שהמקור לגבורת הנפש האלקית, הוא כוח ה"בינה", בו הוא
39 מבין את גדולתו של הקב"ה, להתבונן בגדלת ה' אינסוף ברוך
40 הוא, ולהוליד אהבה עזה לה' ברשפי אש בחלל הימני שבלבו,
41 ואז - כשהנפש האלקית מבטאת את עצמה באהבה גלויה וחזקה
42 כזו להקב"ה, אתכפיא סטרא אחרא שבהלל השמאלי. -
43 ה"סטרא אחרא" שבחלל השמאלי שבלב, נכפפת ונשלטת על ידי

ליקוטי אמרים

44 הנפש האלקית, אבל - ה"רע", לא נתבטל לגמרי בבינוני, אלא
45 בצדיק, - ב"צדיק" בלבד בטל הרע של הנפש הבהמית כליל ל"טוב"
46 של הנפש האלקית, שנאמר ב"רע" - ב"צדיק", "ולפי חללי בקרבי",
47 - מקומו של היצר הרע בלבו של ה"צדיק" - ריק, והוא - ה"צדיק",
48 מואם ברע ושונאו
49 בתכלית השנאה והמאוס,
50 - כך הדבר ב"צדיק גמור",
51 או שלא בתכלית השנאה,
52 - כך הדבר ב"צדיק שאינו
53 גמור", בנקודת לעיל. - בפרק
54 יו"ד. כל האמור הוא ביחס
55 ל"צדיק", ואילו ב"בינוני",
56 אבל בבינוני הוא - ה"רע"
57 של נפשו הבהמית, דרך
58 משל באדם שישן, שיכול
59 לחזור ולעורר משנתו, -
60 בשעת שינתו אין כוחותיו
61 של האדם פועלים, אבל הוא
62 עלול כל רגע להתעורר
63 משינתו וכוחותיו נעשים
64 ערים ופעילים, כך הרע
65 בבינוני הוא כישן בחלל
66 השמאלי - שבלב, ואינו
67 משפיע גם לא על
68 התעוררות תאוה בלב - וזהו
69 בשעת קריאת שמע
70 ותפלה, שבלבו פוער
71 באהבת ה', - וזה משפיע שהרע של הנפש הבהמית, יהיה כאילו
72 נתון בשינה. ברם, ואחר כך - אחרי התפלה, יכול - ה"רע", להיות
73 חוזר וניעור. - כאן מתחיל רבנו הזקן להסביר, שקיימת דרגה
74 עליונה יותר ב"בינוני" - כשהוא נתון כל היום באהבה להקב"ה כמו
75 בשעת התפלה, ולכן ה"רע" שבו נתון "תמיד" כאילו בשינה - בכך
76 יוסבר לנו כיצד יכול היה רבה לומר על עצמו שהוא "בינוני". בפרק
77 הראשון למדנו שאי אפשר לומר בפשטות, ש"בינוני" הוא מי שיש בו
78 מחצית מצוות ומחצית עבירות, שכן, אם כן - כיצד היה יכול רבה
79 לטעות בעצמו שהוא "בינוני", בשעה שלא היתה בו אפילו העבירה
80 של ביטול תורה? ברם, גם לפי מה שהוסבר של "בינוני" אין עבירות
81 כלל, אלא שעולה לפעמים בלבו תאוה לרע - עדיין קשה להבין.
82 כיצד החזיק רבה את עצמו ל"בינוני", מאחר שהוא הרי היה "צדיק"
83 וידע היטב שאין בלבו כלל תאוה לרע? אלא, כפי שיוסבר להלן,
84 שקיימת מדריגה נוספת ב"בינוני" שלא עולה בלבו אף פעם תאוה
85 לרע - יובן לנו הדבר היטב. ולכן היה רבה מחזיק עצמו בבינוני,
86 אף דלא פסיק פומיה מנרסא, - אף שלא פסק פיו מלימוד תורה,

6. בראשית כה, כג. 7. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "שיכול להיות זה קם (השני) אף שלפני זה הי' נופל (וזה מוסיף בתיבות אלו)". 8. תהלים קט, כב. 9. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "כן משמע (קצת) ב"א: חלל .. שאין לו יצה"ר (הוספת הביאור אח"כ שהרגו - הוא למיעוטי מדורי נעלית יותר דאברהם שהפכו ליצה"ר - כדאיתא בירוש' ספ"ר בברכות - ואז אין לבו חלל בקרבו - למעולותא). אבל ברש"י ברכות ופשטות הירוש' - מענין - מת. בפרש"י תהלים - ב' הפי'".

1 וּבַתּוֹרַת ה' חֲפָצוֹ יוֹמָם וּלְיָלָה, בַּחֲפִיצָה וּבַחֲשִׁיקָה וּבַחֲשׂוֹקָה וּנְפֶשׁ
2 שׂוֹקֶקָה לָהּ בְּאַהֲבָה רַבָּה כְּבִשְׁעַת קְרִיאַת שְׁמַע וּתְפִלָּה, - וכפי
3 שהוסבר כבר, מעורר אז ה'בינוני' בתוכו אהבה להשי"ת, עד שאינו
4 מרגיש ב"רע" בחלל השמאלי שבלבו. רבה - שכל היום בערה בו
5 אהבה להשי"ת, ולא היתה
6 לו אף פעם כל שייכות
7 לתאוות העולם - יכול היה
8 לחשוב, בגלל כך, את עצמו
9 ל"בינוני", משום וּנְדָמָה
10 בְּעֵינָיו - של רבה, בְּבִינוּנִי
11 הַמְתַּפַּלֵּל כָּל הַיּוֹם, -
12 שנתן כל היום באותה

13 מדריגה כמו בשעת התפלה - האהבה היא בהתגלות אצלו כל היום,
14 וממילא ה"רע" שבו הוא תמיד כאילו נתון בשינה, ואין הוא שייך אף
15 פעם לתאוה איזו שהיא, וּבְמִאֲמָר רַ"ל¹⁰: "הָלוֹא שִׁתְּפַלֵּל אָדָם

10. ברכות כא, א.

המשך ביאור למס' בכורות ליום שישי עמ' ב

1 הוא העשירי, וטעה המונה וּקְרִיָּה [וּקְרָאו] 'אֶחָד עֶשְׂרִי' ועקר את
2 שמו, וְהָדָר אֵינְרוֹב וְנִפְוֹךְ בְּהָדָר - ואחר כך החזיר ראשו והתערבו
3 שנים אלו ויצאו יחד, וּקְרִיָּהּ - וקרא המונה לשניהם 'עֶשְׂרִי',
4 שבאופן זה, ניתן להחליף קדושה על האחד עשר בקריאת 'עשירי',
5 דְּהָא [ו-שחרין] נֶעְקָר שֵׁם עֶשְׂרִי הִימְנוּ, ולכן כשחזר וקרא לשניהם
6 בבת אחת 'עשירי', גם האחד עשר קדוש. אבל באופן שלא עקר את
7 שמו של העשירי מתחלה אלא קרא לו 'עשירי' אף שיחד עמו יצא
8 גם האחד עשר, אין האחד עשר קדוש.
9 מקשה הגמרא: איך ניתן להעמיד את הברייתא באופן שהעשירי קדם
10 והוציא את ראשו, וְהָא 'לֹא קָדָם' קִתְּנִי - והרי שנינו בברייתא
11 במפורש, יצאו שנים בעשירי ולא קדם אחד מהם את חברו. מתרצת
12 הגמרא: מֵאֵי לִשּׁוֹן 'לֹא קָדָם' ששנינו בברייתא, דְּהָדָר אֵינְרוֹב -
13 שחזר לדיר והתערב, ואחר כך יצא שוב יחד עם האחד עשר ולא
14 הקדימו ויצא לגמרי לפניו.

15 מבררת הגמרא: וּבְמִאֲמָר - וכדעת מי סוברת ברייתא זו שקריאה
16 לעשירי בשם 'אחד עשר' נחשב עקירה, לכאורה דְּלֹא כְּרַבִּי - שלא
17 כדעת רבי, דְּאִי כְּרַבִּי - כי אם סוברת הברייתא כדעת רבי, הָאֲמָר -
18 הרי הוא אמר בברייתא המובאת להלן, שקריאת שם 'אֶחָד עֶשְׂרִי' לֹא
19 הִנִּי עֲקִירָה.

20 מבארת הגמרא: אֲפִילוּ הִימָא שהברייתא סוברת כדעת רבי, ניתן
21 לפרשה שבקריאת 'אחד עשר' נעשתה עקירה, משום שניתן לומר,
22 כִּי [ו-מה] שְׁאֲמָר רַבִּי כָּלל זה, שקריאת שם 'אחד עשר' על העשירי
23 אינה עקירת שמו, הוא רק הִיכָא דְּאִית לִיה בְּהִמּוֹת טוֹבָא - באופן
24 שיש לו הרבה בהמות שצריך להפריש עליהם מעשר, דְּאֲמַרְיִנָּן חֹד
25 עֶשְׂרִינָא קָאֲמָר - כי ניתן לומר שבאמירת 'אחד עשר' כוונתו היא
26 שהוא מפריש את המעשר ראשון, אבל הָכָא - כאן, בברייתא,
27 מדובר באופן דְּלִית לִיה בְּהִמּוֹת טָפִי - שאין לו בהמות נוספות, אלא
28 רק כדי מעשר אחד בלבד, ובאופן זה אי אפשר לומר שהתכוין לומר
29 שהוא המעשר הראשון. ומשום כך, אם קרא לעשירי 'אחד עשר',
30 קריאה זו נחשבת כעקירת שמו של העשירי.

31 שואלת הגמרא: מֵאֵי רַבִּי - מה הוא המקור לדברים שהובאו בשם
32 רבי, שקריאת 'אחד עשר' על העשירי אינה נחשבת כעקירת שמו.
33 משיבה הגמרא: כִּדְתַנְיָא בברייתא, קָרָא לְעֶשְׂרִי 'אֶחָד עֶשְׂרִי' וְלֹא־אֶחָד
34 עֶשְׂרִי 'עֶשְׂרִי', אֵין אֶחָד עֶשְׂרִי קְדוֹשׁ, דְּבָרֵי רַבִּי, רַבִּי יוֹסִי כְּרַבִּי

ליקוטי אמרים

חפצו יומם ולילה בחפיצה וחשיקה ותשוקה ונפש
שוקקה לה' באהבה רבה כבשעת ק"ש ותפלה ונדמה
בעיניו כבינוני המתפלל כל היום וכמאמר רז"ל הלוואי
שיתפלל אדם כל היום כולו:

כָּל הַיּוֹם כָּלוֹ: - ממילא יכול היה כבר רבה לחשוב את עצמו
ל"בינוני" - מדריגה כזו ב"בינוני" הנקראת "בינוני המתפלל כל
היום", שכל היום הוא נתון באותו מצב כמו בשעת התפלה. על-כלי-
פנים, הרי הוסבר ביחס למדריגתו הכללית של "בינוני", שגם בשעת
תפלתו, שאז מתגלה אהבתו
להשי"ת, אין זה כי אם
התגברות הנפש האלקית על
הנפש הבהמית, ולכן יתכן
הדבר שאחרי התפלה
תתעורר שוב הנפש
הבהמית, ומכיון שכך - אין
זו העבודה האמיתית לגבי
מדריגת ה"צדיקים" - שכן, "אמת" היא מדריגה של תמידות ואי-
השתנות, ורבנו הזקן מסביר להלן, שלמרות זאת, נחשבת אהבתם
של ה"בינונים" בתור "בינונים" לאמיתית, לעבודה תמידית.

1 הַיּוֹדָה אֹמֵר, אֶחָד עֶשְׂרִי קְדוֹשׁ, כיון שקרא לעשירי 'אחד עשר'
2 ועקר ממנו שם 'עשירי', ויכול לקדש את האחד עשר. ומוסיפה
3 הברייתא: כָּלֵל אָמַר רַבִּי, כָּל זֶמַן שֶׁלֹּא נֶעְקָר שֵׁם עֶשְׂרִי הִימְנוּ,
4 אֵין אֶחָד עֶשְׂרִי קְדוֹשׁ. הרי שאפילו שקרא 'אחד עשר' על העשירי,
5 אין קריאה זו נחשבת כעקירת שמו של העשירי, ואף שקרא אחר כך
6 לאחד עשר 'עשירי', הוא אינו קדוש. והוקשה לגמרא: למה אמר רבי
7 שבאופן זה נחשב כלא נעקר שם עשירי, והרי כיון שקרא 'אחד עשר'
8 עקר ממנו את שמו. משיבה הגמרא: אָמַר רַבָּא, הָכָא בברייתא
9 בְּמֵאֵי עֲסָקִינוּ, כְּגוֹן דְּאִית לִיה בְּהִמּוֹת טוֹבָא, ולכן אמר רבי שאם
10 קרא לעשירי 'אחד עשר', אין זה עקירת שמו, משום דְּאֲמַרְיִנָּן חֹד
11 עֶשְׂרִינָא קָאֲמָר, וכמבואר לעיל.
12 הגמרא חוזרת לדון בדברי רבא: יֵצְאוּ שְׁנֵים בְּעֶשְׂרִי וקראם 'עשירי',
13 עשירי ואחד עשר מעורבין זה בזה. הגמרא מביאה כמה ברייתות
14 שחלוקות לגבי דין זה: תָּנָא חֲדָא - שנינו ברייתא אחת, שמעשר
15 ושלמים המעורבים זה בזה, יִרְעוּ שניהם עד שיפול בהם מום, ויביא
16 בהמת חולין, ויאמר 'כל מקום שהן עקירת שמו יהיה מחולל על בהמה
17 זו', ויקריבה כשלמים, ושניהם מותרים באכילה. וְתָנָא חֲדָא,
18 שמעשר ושלמים המעורבים זה בזה, יִקְרְבוּ שניהם כדין קרבן
19 שלמים, וחזה ושוק שלהם טעונים תנופה וניתנים לכהנים, חריקת דם
20 בשתי מתנות שהן ארבע. וְתָנָא אֵידֶךְ - ושנינו בברייתא אחרת,
21 שמעשר ושלמים המעורבים זה בזה, יְמוּתוּ שניהם מחמת שלא ניתן
22 להקריבם. ולכאורה יש להקשות סתירה בין הברייתות, בדין 'עשירי
23 ואחד עשר מעורבין זה בזה'.
24 מבארת הגמרא: לֹא קָשִׁיָא, משום שיש לומר, הָא דְּתָנָא יִרְעוּ -
25 ברייתא זו ששנינו בה שמעשר ושלמים שהתערבו יחד ירעו עד
26 שיסתאבו, כדעת רַבִּינָן הִיא שנויה. דְּאֲמַרְיִנָּן, אֵין מְבִיאִין קְדָשִׁים
27 לְבֵית הַפֶּסֶל - אסור לגרום לקדשים שיפסלו ויתחייבו בשריפה. ואם
28 כך, אי אפשר להקריב את שניהם כשלמים מספק ולתת את החזה
29 והשוק של שניהם לכהנים, כיון שמעיקר הדין רק חזה ושוק של
30 שלמים ניתן לכהנים, ואילו המעשר נאכל כולו על ידי כל אדם
31 מישראל, ונמצא שבנתינת חזה ושוק שלו לכהנים ממעט את
32 האפשרות לאכלם, ויש לחשוש שמא לא ימצאו די כהנים שיאכלום
33 בתוך זמן אכילת השלמים [שהוא שני ימים ולילה אחד], ועל ידי כך
34 יגרום להם להפסל ולהשרף משום נותר.

יום ראשון	יום שני	יג טבת	ה'תש"ג
-----------	---------	--------	--------

שיעורים. חומש: ויחי, שני עם פירש"י.

תהלים: סט"א.

תניא: אך הנה . . . יד כרשפי אש.

כשמעמידים פנס – מתקבצים החפצים באור, כי אור ממשיך – ליכטיגקייט ציהט צו.

כְּשֶׁמַּעֲמִידִים פֶּנֶס – מִתְקַבְּצִים הַחֲפָצִים בְּאוֹר, כִּי אוֹר מְמַשֵּׁךְ – אוֹר מוֹשֵׁךְ אֵלָיו.

יום שני	יום שלישי	יד טבת	ה'תש"ג
---------	-----------	--------	--------

שיעורים. חומש: ויחי, שלישי עם פירש"י.

תהלים: עב"עו.

תניא: והיא הנקראת . . . שבזה"ק.

הסבא משפאלע – דער שפאלער זיידע – ה' איש נלהב מאד, ביתר שאת ויתר עז על שאר חבריו תלמידי המגיד. בביקורו בליאדי אצל רבינו הזקן – שנת תקס"ט או תק"ע – סיפר, אשר בהיותו בן שלש שנים ראה את הבעש"ט "און ער האט מיר ארויפגעלייגט די הייליגע האַנט אויפ'ן האַרצען און פון יעמאלט אָן איז מיר ווארעם" תנועת צדיק, ומכל שכן ראי' או שמיעת קול, צריך לפעול שלא ישכח לעד.

הַסבא מִשְׁפּאַלע – דער שְׁפּאַלער זיידע – הָיָה אִישׁ נִלְהָב מְאֹד, בֵּיתֵר שְׂאֵת וְיֵתֵר עֹז עַל שְׂאֵר חֲבֵרָיו תְּלִמְיֵדֵי הַמַּגִּיד. בְּבִיקּוּרוֹ בְּלִיאָדִי אֶצֶל רַבֵּנוּ הַזֶּקֶן – שְ�נַת תִּקְס"ט אוֹ תִק"ע – סִפֵּר, אֲשֶׁר בְּהִיּוּתוֹ בֶּן שְׁלֹשׁ שָׁנִים רָאָה אֶת הַבֶּעַל שֵׁם טוֹב "וְהוּא הִנִּיחַ אֶת יָדוֹ הַקְּדוּשָׁה עַל לְבִי, וּמֵאֵז חֵם לִי".

תְּנוּעַת צַדִּיק, וּמִכָּל שָׁכֵן רְאִיָּה אוֹ שְׁמִיעַת קוֹל, צָרִיךְ לַפְּעֵל שְׁלֹא יִשְׁכַּח לְעַד.

יום שלישי	יום רביעי	טו טבת	ה'תש"ג
-----------	-----------	--------	--------

שיעורים. חומש: ויחי, רביעי עם פירש"י.

תהלים: עז"עח.

תניא: פרק י. והנה . . . טו כמו השנאה.

"תורה אור" דבור המתחיל "אסרי" סעיף המתחיל "והנה זהו", צריך להיות: "והעלאת ניצוצות שנפלו אפלו הבהמות יתעלו כמו שהיה בתחלת".

הסכת ושמע ישראל, העת הזאת היא מועד הגאולה על ידי משיח צדקנו, והיסורים הבאים עלינו הם חבלי משיח, ואין ישראל נגאלין אלא בתשובה. אל תאמינו לנביאי השקר המבטיחים לכם ישועות ונחמות אחרי כלות המלחמה, זכרו דבר השם (ירמיה יז, ה) "אורור הגבר אשר יבטח באדם ושם בשר ורעו, ומן ה' יסור לבו".

שובה ישראל עד ה' אלקיך, והכן עצמך ובני ביתך לקבל פני משיח צדקנו הבא בקרוב ממש.

יום
רביעי

יום חמישי

טז טבת

ה'תש"ג

שיעורים. חומש: ויחי, חמישי עם פירש"י.

תהלים: עט"פב.

תניא: וצדיק שאינו . . . 30 הכא וכו'.

דער צ"צ האָט געזאָגט ר' הענדל'ן אויף יחידות: זוהר איז מרומם דעם נפש, מדרש איז מעורר דאָס האַרץ, און תהלים מיט טרערען וואשט אויס די כלי.

ה"צמח צדק" אָמר לר' הענדל ב'יחידות': "זהר" – מרומם אַת הנפש, "מדרש" – מעורר אַת הלב, ותהלים בדמעות – מדיח אַת הכלי.

יום
חמישי

יום ששי

יז טבת

ה'תש"ג

שיעורים. חומש: ויחי, ששי עם פירש"י.

תהלים: פג"פז.

תניא: ועוד . . . כמ"ש במ"א.

מה שנוהגים שלא ללמוד בניתל, שמעתי מאמו"ר הטעם, שהוא כדי שלא להוסיף חיות.

פעם אמר אמו"ר: די מתמידים וואס די אכט שעה איז זיי נוגע בנפש, האָב איך ניט האָלט. והוא רק עד חצות לילה.

מה שנוהגים שלא ללמוד בניתל, שמעתי מאדני אבי מורי ורבי [הרש"ב] הטעם, שהוא כדי שלא להוסיף חיות.

פעם אמר אדני אבי מורי ורבי [הרש"ב]: מתמידים אלו ששמונה השעות הללו [שלא לומדים] נוגע' להם בנפש – אינני מחבב. והוא רק עד חצות לילה.

יום
שישי

שבת

יח טבת

ה'תש"ג

שיעורים. חומש: ויחי, שביעי עם פירש"י.

תהלים: פח"פט.

תניא: פרק יא. וזה לעומת . . . שריא.

גם העולה לתורה אומר חזק חזק ונתחזק

באמירת ויהי געם במוצאי שבת קדש כופלים פסוק ארץ ימים גו', אבל לא בתפלת שחרית.

בהיות הצ"צ ילד ולמד את הכתוב ויחי יעקב בארץ מצרים שבע עשרה שנה, תירגם לו מורו – ע"פ פי' בעה"ט – יעקב אבינו האט געלעבט די זיבעצעהן בעסטע יאהרען אין מצרים. כשבא הביתה מהחדר שאל את זקנו אדמו"ר הזקן: היתכן שיעקב אבינו, בחיר האבות, יהיו מבחר שנות חייו יז שנה שגר בארץ מצרים ערות הארץ.

ויענהו אדמוה"ז: כתיב ואת יהודה שלח לפניו אל יוסף להורות לפניו גשנה, ואיתא במדרש – מובא ברש"י – א"ר נחמיה להתקין לו בית תלמוד, שתהא שם תורה ושיהיו השבטים הוגים בתורה. להורות לפניו גשנה, אז מען לערענט תורה ווערט מען געהנטער צום אויבערשטען ב"ה, און אויך אין מצרים איז געווען ויחי געלעבט.

בהיות ה"צמח צדק" ילד ולמד את הכתוב ויחי יעקב בארץ מצרים שבע עשרה שנה, תירגם לו מורו – על פי פרוש בעל-הטורים – יעקב אבינו חי אַת שבע עשרה השנים הטובות

ביותר במצרים. כשכא הפיתה מה"חדר", שאל את זקנו אדמו"ר הזקן: היתכן שיעקב אבינו, בחיר האבות, יהיו מבחר שנות חייו יז שנה שגר בארץ מצרים ערות הארץ?
ויענהו אדמו"ר הזקן: כתיב "ואת יהודה שלח לפניו אל יוסף להורות לפניו גשנה", ואיתא במדרש – מובא ברש"י – אמר רבי נחמיה, להתקין לו בית תלמוד, שתהא שם תורה ושיהיו השבטים הוגים בתורה. "להורות לפניו גשנה", כאשר לומדים תורה "להורות לפניו", אזי גשנה", נגשים' ומתקרבים לקדוש ברוך הוא, באופן שגם במצרים היה 'ויחי' בחיות.

ה'תש"ג

יט טבת

יום ראשון

שבת
קורש

שיעורים. חומש: שמות, פרשה ראשונה עם פירש"י.

תהלים: ציצו.

תניא: פרק יב. והבינוני . . . 32 כל ימיו.

ביי חסידי חב"ד איז מקובל מדור דור, דעם אלטען רבי'ס א תקנה, אז אלע טאג זאל מען לערנען א פרשה חומש מיט פירש"י פון דער וואך סדרה. אזוי האבען זיך אויך נוהג געווען די רביים נשיאי חסידי חב"ד.

אצל חסידי חב"ד מקבלת מדור דור תקנתו של אדמו"ר הזקן, שפך יום ילמדו פרשה חמש עם פרוש רש"י מפרשת השבוע. כך גם נהגו האדמו"רים נשיאי חסידי חב"ד.

המשך ביאור למס' בכורות ליום חמישי עמ' ב

הגמרא מביאה חילוקי דינים נוספים התלויים בכלל של 'מנין הראוי פוטר': ואמר רבא, היו לו ארבעה עשר טלאים החייבים במעשר בהמה, והקניסן לדיר שיש לו כמה פתחים, ויצאו תחילה ששה בפתח זה, ואחר כך יצאו ארבעה בפתח זה – בפתח אחר, וארבעה נשתתירו שם בתוך הדיר, הדין תלוי באופן בו יצאו אותם ארבעה שבדיר, אם בפתח בו יצאו הששה הראשונים הם יצאו, הם מצטרפים למעשר, ונוטל מהם אחד אחד, ומפרישו, והשאר – והארבעה שיצאו מהפתח האחר, מצטרפין לגזרן אחר, כיון שלא נפטרו במעשר זה שנעשה בפתח אחר. ואם לאו – ואם לא יצאו האחרונים בפתח בו יצאו ששה הראשונים, אלא בפתח שיצאו הארבעה הראשונים או שנשארו בדיר, הרי ששה הראשונים פטורים, כי בעת שהחלו לצאת היו עשרה בדיר, והיו ראויים להתעשר, וארבעה ארבעה – ואותם ארבעה שיצאו ראשונים בפתח האחר, והארבעה האחרים שיצאו אחריהם או נותרו בדיר, מצטרפין לגזרן אחר, כיון שבעת שהחלו לצאת, כבר לא היו בדיר עשרה טלאים, ובאופן זה אין מניינם פוטרם.

דין נוסף: יצאו תחילה ארבעה טלאים בפתח זה, ואחר כך יצאו ששה בפתח זה, ונשתתירו שם בדיר ארבעה טלאים, אם אותם ארבעה בפתח הששה יצאו, הרי שביציאתם השלימו למנין עשרה טלאים שיצאו מאותו הפתח, ונוטל מהם אחד למעשר, והשאר – ואותם ארבעה טלאים שיצאו תחילה מפתח אחר, פטורים ממעשר על אף שלא הופרש עליהם מעשר, כי בעת שיצאו היה זה 'מנין הראוי'. ואם לאו – ואם לא יצאו הארבעה האחרונים בפתח בו הששה, אלא בפתח שיצאו הארבעה הראשונים או שנשארו בדיר, הרי הארבעה שיצאו ראשונים וכן הששה שיצאו לאחריהם בפתח השני, פטורים, כי בעת שהחלו לצאת היו עדיין עשרה טלאים בדיר, והיה זה 'מנין הראוי' הפוטר מחיוב מעשר, ואילו אותם ארבעה שנותרו בדיר, ויצאו בפתח שיצאו בו הארבעה הראשונים, מצטרפין לגזרן אחר, ולא נפטרו במניינם, כי בעת שמנאם כבר לא היו בדיר עשרה טלאים, ולא היה זה 'מנין הראוי'.

דין נוסף: יצאו ארבעה בפתח זה, וארבעה בפתח זה, ונשתתירו שם בדיר ששה טלאים, אם אותם ששה יצאו כולם בפתח אחד מאותם הפתחים שיצאו ארבעה טלאים, נוטל מהם אחד למעשר, והשאר שיצאו מפתח אחר, פטורים ממעשר, כי בעת שהחלו לצאת היו עדיין עשרה כבשים בדיר, והיה זה 'מנין הראוי'. ואם לאו – ואם לא יצאו הששה באחד משני הפתחים שיצאו בהם ארבעה מתחילה, הרי

הקבוצות הראשונות שבכל אחת היו ארבעה טלאים, פטורים, כיון שבעת שהחלו לצאת היו עדיין עשרה בדיר, והיה זה 'מנין הראוי', ואילו הששה האחרונים, מצטרפין לגזרן אחר, כיון שבעת שהחלו לצאת כבר לא היו עשרה טלאים בדיר ולא היה זה 'מנין הראוי'. שואלת הגמרא: מאי קא משמע לן – מה חידש לנו רבא בשלש אופנים אלו, וכי בא ללמדנו דמנין הראוי פוטר, והאמרה רבא קדא זמנא – והרי כבר לימדנו רבא דין זה לעיל, ואין חידוש במה שחזר ואמר דין זה שוב באופן זה. משיבה הגמרא: רבא הוצרך לחזור וללמדנו את הדין באופנים אלו, כי מהו דתניא – שמא תאמר, אמנם ודאי מנין הראוי אמרינן – באופן שודאי המנין ראוי להתעשר בסופו, וכגון שהיו עשרה, והנותרים בדיר ודאי עומדים לצאת מאותו הפתח ולהצטרף לאלו שנמנו למנין עשרה, הרי שהיוצאים תחילה נפטרים על ידי המנין, אף אם בסוף מתו הטלאים בתוך הדיר ולא הופרש טלה למעשר, אבל פסק מנין הראוי – באופן שכבר בעת המנין יתכן שלא יבואו הטלאים הנמנים לידי מעשר, וכגון שיש ארבעה עשר טלאים ויצאו ארבעה מהם בפתח אחד וארבעה בפתח אחר, שבאופן זה אין ודאות שימנה עשרה בפתח אחד, משום דהנותרים חזי להכא ודחזי להכא – ראויים לכאן וראויים לכאן, כלומר, הם יכולים לצאת בפתח שיצאו הארבעה הראשונים ולהצטרף עמהם לשיעור מעשר, אך יכולים גם לצאת בפתח האחר ולהצטרף לשיעור מעשר עם הארבעה האחרים, היה מקום לומר שבאופן זה לא אמרינן שהמנין נחשב כמנין הראוי ופוטר ממעשר, קא משמע לן רבא, שגם באופן זה המנין נחשב 'מנין הראוי', וכל מי שנמנה ביציאתו והיה ראוי שבאותו הפתח יצאו עשרה, פטור ממעשר.

הגמרא מביאה דין נוסף שאמר רבא בדיני מעשר בהמה: ואמר רבא, היו לו חמשה עשר טלאים, לא יאמר אכרזר עשרה טלאים כרושים ואכניסם לדיר, ואנוטל מהם אחד למעשר, והשאר שמחוץ לדיר יהיו פטורים ממעשר, שהרי הם לא הצטרפו בדיר אחד לעדר של עשרה, אלא כונסן לדיר, ומציא עשרה בפתח הדיר במנין, ונוטל מהם אחד למעשר, והשאר – והחמשה הנותרים בדיר, מצטרפין לגזרן אחר להתעשר עם הבהמות שיוולדו לו עד זמן הגזרן הבא ואינם נפטרים מחיוב מעשר בהמה שכבר חל עליהם.

הגמרא מביאה ראייה מבריתא לדברי רבא: תניא נמי הכי – שנינו כן בברייתא בדברי רבא, היו לו חמשה עשר טלאים

דמי מחלה

יום ראשון י"ג טבת ה'תשע"ב

וכתב ה'קצות החושן' (סי' שלג סק"ט), שלשיטת התוספות אפילו אם משכיר עצמו לכל המלאכות, אין שכיר מקבל שכר על ימי המחלה, ולכן בימינו שאין דין עבד עברי, יש לשלם לשכיר רק על מה שעשה. אך לשיטת הריטב"א, פועל שהשתעבד לכל המלאכות דינו כעבד עברי שמקבל שכר גם על מקצת הזמן שלא עבד באונס.

ויש מחלקים באופן אחר: עבד שקיבל שכרו מראש בעת המכירה אינו צריך להשלים אם חלה, אך כאשר לא קיבל שכר מראש אין על בעל הבית לשלם אם לא ישלים (רא"ש ב"מ פ"ו סי' ו'). וכן הביא הרמ"א (חו"מ סי' שלג ס"ה) ש"אם כבר קיבל הפועל או המלמד שכרו, יש אומרים דאינו צריך להחזיר".

ויש מחלקים אחרת: כשהמחלה אירעה בתחילת זמן השכירות, הרי מאחר ובעל הבית קיבלו אחר כך למלאכה ולא אמר שינכה לו משכרו את תקופת המחלה, מן הסתם מחל על כך, אך כשחלה בסיום הזמן ואחר כך לא המשיך בעבודה, אין הוכחה שבעל הבית מחל ולכן לא ישלם על כך (רא"ש שם).

הלכות עבדים פרק ב, הלכה ה: חלה... אם הכל פחות מארבע שנים – עולין למנן שש.

יש הלומדים מכאן לגבי שאר שכירים, שאם חלו מקצת מזמן העבודה אין חייבים להשלים, ונוטלים שכר מלא.

אך התוספות (קדושין יז, ז) הקשו על כך מדברי הגמרא (ב"מ עז, א) אודות אפשרות החזרה של פועל באמצע העבודה, שיש הבדל בין מקרה רגיל לאונס, ומשמע שהדיון הוא רק לגבי עצם אפשרות החזרה, אך ברור שאפילו חזר בו באונס ובהיתר לא יקבל שכר!

ולכן חילקו בין עבד לשכיר: עבד גופו קנוי לאדונו ולכן כאשר חלה ואינו מסוגל לעבוד ההפסד הוא לאדון (כמו הקונה חפץ והתקלקל), אך שכיר אין גופו קנוי אלא מקבל תשלום תמורת העבודה, ואם לא עבד אינו זכאי לתשלום.

והריטב"א (קדושין שם) מחלק בין פועל שמשכיר עצמו למלאכה מסוימת, ואם לא נעשתה אינו יכול לתבוע שכר, לעבד המשכיר את עצמו לכל המלאכות שידרשו ממנו.

מעמדו של העבד

יום שני י"ד טבת ה'תשע"ב

כשרותו.

מכאן שבדיני ממונות לא היינו מעמידים את השטר על חזקת כשרות אלא מזקינים את האמירה "בפני נכתב ובפני נחתם". ולמה, אם כן, כאן בהלכות עבדים, כותב הרמב"ם שגם עבד אינו צריך לומר על שטר שחוררו "בפני נכתב ובפני נחתם"?

והביאור (פני יהושע גיטין ט, א. שו"ת אחיעזר ח"ג סי' ערו):

יסוד שטר השחרור של עבד אינו הפקעת קנייני ממון אלא עיקרו להפקיע דיני ואיסורי עבדות והוצאתו מהגדרה הלכתית בעלת מעמד מיוחד באיסורין, וחיוב הממון פקע ממילא. ומאחר שגם שטר שחרור עבד נכלל בדיני איסורים כגיטי נשים, חל גם עליו הפטור לקיים את השטר באמירת "בפני נכתב ובפני נחתם".

הלכות עבדים פרק ו, הלכה ז: המביא גט שחרור בארץ ישראל – אין צריך לומר: בפני נכתב ובפני נחתם. ובחוצה לארץ, אם אין עדים מצויין לקימו, ואמר השליח: בפני נכתב ובפני נחתם – זהו קיומו.

בהלכות גירושין (פ"ז הכ"ד) כתב הרמב"ם, שאישה אינה צריכה לומר על הגט בפני נכתב ובפני נחתם (אלא אם כן הבעל התנה כך במפורש), ולא חוששים שמא הוא מזויף או בטל, "שאם תבוא לחוש לדברים אלו וכיוצא בהן", יש לחוש גם כשהבעל נותן אותו שמא היו העדים פסולים ושמא הבעל ביטל את הגט קודם הנתינה, ושמא הגט לא נכתב לשמה, ולכן מעמידים את הגט על חזקת כשרות. וגם כאשר האישה מביאה את הגט מעמידים אותו על חזקת כשרות "שאינו דיני האיסורין כדני הממונות", אלא מעמידים את השטר (הגט) על חזקת

עבד שנפדה מהשבי

יום שלישי ט"ו טבת ה'תשע"ב

פדיונו למי שפדה את העבד, כיון ששילם את דמי הפדיון רק על דעת שיהיה בן חורין ולא על דעת שיחזור לרבו הראשון. ומדוע אם כן כתב הרמב"ם ש"חזור לרבו הראשון בלא כלום"? ואדמו"ר הזקן מחדש ומיישב:

מדוע באמת הפודה את העבד (לשם עבד), לפני שרבו הראשון התייאש ממנו, חייב רבו הראשון להשיב לפודה את דמי הפדיון? אין לומר שהסיבה היא כי אם לא ישלם לפודה יימנעו אנשים מלפדות עבד שנשבה, כי אם כן, מדוע "אם פדהו לשם בן חורין חוזר לרבו הראשון בלא כלום", הרי גם כאן יש מקום לחשש שאם לא ישלמו לפודה את דמי הפדיון יימנעו האנשים מלפדות את העבד שנשבה? אלא הביאור:

הלכות עבדים פרק ח, הלכה טו: עבד שנשבה... אם לא נתאיש ממנו רבו ראשון – הפודה אותו לשם עבד נותן פדיונו מרבו, וחוזר לרבו; ואם פדהו לשם בן חורין – חוזר לרבו הראשון בלא כלום.

ה'לחם משנה' מבאר שמקור הלכה זו הוא בתוספתא (גיטין פ"ז ה"ז) וכדעת רבן שמעון בן גמליאל (שם) שהפודה עבד כנעני שנשבה, אם האדון לא התייאש ממנו – כיון שעדיין העבד ברשות אדונו, הרי בין אם פדהו לשם עבד ובין אם פדהו לשם בן חורין, חוזר לרבו הראשון (שלא כדעת תנא קמא שאם פדוהו לשם בן חורין אינו חוזר לרבו הראשון).

ומקשה: משמעות דברי רבן שמעון בן גמליאל היא, שגם אם פדהו לשם בן חורין וחוזר לרבו הראשון צריך לתת את דמי

הלכה יומית לעיון ברמב"ם – בנוסף לשיעורים היומיים ג"פ ליום, פ"א ליום, וסהמ"צ

לפודה את דמי הפדיון – כדי לקנות את מעשה ידי העבד מהפודה.

לפיכך, רק כאשר הפדייה נעשתה לשם עבד עליו לשלם לפודה שקנה את העבד למעשה ידיו, אבל כאשר פדהו לשם בן חורין לא הייתה לפודה העבד כל כוונה לקנות אותו, גם לא למעשה ידיו וממילא אין חיוב לשלם לפודה.

(ש"ע אדח"ו, חור"מ, הפקר קו"א סק"א)

הפודה עבד מהשבי לשם עבד קונה אותו למעשה ידיו, כי השביה נעשתה ברשות המלך ומצד 'דינא דמלכותא' זוכה השבאי הגוי במעשה ידיו של העבד (ראה להלן פ"ט ה"ד). אמנם, כאשר רבו מתייבש ממנו זוכה השבאי גם בגוף העבד, אבל לפני היאוש הוא קונה רק את מעשה ידיו. ולכן, הפודה את העבד מהשבי אף שרבו לא התייבש ממנו, קונה אותו למעשה ידיו, ומשום כך צריך רבו הראשון לשלם

יום רביעי ט"ז טבת ה'תשע"ב

מתי אין השואל חייב באונסין?

באבידה פטור הוא מנתינת צדקה לעני ("העוסק במצוה פטור מן המצוה") וחסכון זה נחשב כשכר. ולכן אף המשאל את הספר ומקיים בכך מצוה, פטור מצדקה כשומר אבידה, וגם הוא נהנה. וכיון שלא רק השואל נהנה, אין לחייבו באונסין (ש"ך חו"מ סי' עב ס"ק כט).

אך לדעת ה'מחנה אפרים' גם השואל ספר קודש חייב באונסין, כי ממשמעות לשון הרמב"ם (בהל' ד') יש לדייק שהמצווה בהשאלת הספר קיימת רק בעת שהשואל לומד מתוך הספר. ואם כן, אין למשאל הנאה מ'פרוטה דרב יוסף', כי בעת השאלת הספר איננו מקיים מצוה, ואם יודמן לפניו עני חייב הוא לתת לו צדקה. וגם אחר כך, כשהשואל ילמד מתוך ספרו בוודאי מחויב המשאל בנתינת צדקה, כי באותה שעה אין הוא עסוק במצוה, והרי רק ה'עוסק' במצוה פטור מן המצוה.

יום חמישי י"ז טבת ה'תשע"ב

חיובי המשכיר לשוכר

שיעבוד לשוכר והחיוב הוא רק מדיני נזיקין, ובמה נשתנה דין זה משאר מזיק המחויב רק בתשלום הדמים?

ומבאר ב'נתיבות המשפט' (סי' שיב ס"ה):

החיוב להעמיד לו בית חדש אינו בגלל הנזק אלא משום שבשעת השכירות חל עליו חיוב לקיים את חיובו לשוכר, ובאומר 'בית זה אני משכיר לך' אינו חייב להעמיד לו בית אחר כשהנזק נעשה שלא מחמתו, משום שהדבר דומה ללווה מעות מחברו שנכסיו משתעבדים לפירעון החוב, אך ניתן לייחד מראש חפץ מסוים שרק ממנו ייגבה החוב - 'אפותיקי'. וכן כאן ייחד את הבית הזה שרק הוא ישתעבד לקיום חיובו כלפי השוכר, ולכן הדין הוא כדין 'אפותיקי', שאם נשרף או התקלקל אין גובים מנכסים אחרים (אלא אם כן הלווה קלקל את ה'אפותיקי' בעצמו שאז גם שאר נכסיו משועבדים).

יום שישי י"ח טבת ה'תשע"ב

שליח שלא הצליח

את היין כדי להעביר את הדבש לתוכה ולהצילו. ואמרו במשנה: אם אמר בעל החבית "אציל את שלך ואתה נותן לי דמי שלי", בעל הדבש חייב לתת לו שכר עבודה של מילוי הדבש, דמי שכירות על השימוש בחבית וגם את דמי היין שנשפך, אך אם לא סוכם כך במפורש אינו משלם על היין שנשפך אלא רק על העבודה והשכירות.

ובגמרא (שם קטז, א) שאל רב את רבי: אם בסופו של דבר בעל

הלכות שכירות פרק א, הלכה ב: השואל – משלם הכל,

בין שאבד הדבר השואל... בין שארעו אדם גדול מזה.

מעשה באחד ששאל ספר קודש מחבירו ובאו שודדים ושדדו ממנו את הספר. ופסק הר"ן (שו"ת סי' י"ט) שהשואל פטור מלשלם תמורת הספר, כי אף ששואל חייב באונסין – שונה הוא דין השאלת ספר קודש.

וטעם השינוי: שואל חייב באונסין כי "כל הנאה שלו" (ב"מ צד, ב), היינו שרק הוא נהנה מהחפץ ששאל ואילו למשאל אין כל הנאה מכך, ולכן חייבו את השואל להחזיר למשאל את החפץ או תמורתו גם באונס.

אך בהשאלת ספר קודש גם למשאל יש לו הנאה והיא "פרוטה דרב יוסף". כלומר, לדעת רב יוסף (ב"ק נו, ב) שומר אבידה דינו כשומר שכר החייב בגניבה ואבידה, כי בעת עיסוקו

הלכות שכירות פרק ה, הלכה ו: ... אכל אם סתרו –

חייב להעמיד לו בית אחר... וכן אם סתרו אחר שהשכירו לוה והשכירו או מכרו לעובד בוכבים או אדם, שהפיקע שכירות הראשון – הרי זה חייב להשכיר לו בית אחר כמותו.

יש להקשות: מדוע במקרים אלה חייב המשכיר להעמיד לשוכר בית חדש בעוד שכל מזיק חייב לשלם על הנזק אך אינו חייב לספק לניזק חפץ אחר במקום זה שהזיק?

אמנם, באופן שהשכיר לאחר הטעם מובן, כי כשאמר 'בית זה אני משכיר לך' השתעבד הבית לשוכר, כמו באומר 'חמור זה אני משכיר לך' ומת החמור, שאם יש בדמי הנבלה כדי לרכוש בהמה אחרת עליו לעשות זאת, וכן כאן כשמכר את הבית משועבדים הדמים שקיבל עבורו כדי למלא את תנאי השכירות ולהעמיד למשכיר בית אחר.

אך כאשר סתר את הבית הרי לא קיבל דמים שחל עליהם

הלכות שכירות פרק ט, הלכה ח: השוכר את הפועל להביא

לו שליחות במקום למקום, והלך ולא מצא שם מה יביא – נותן לו שכרו משלם. שכרו להביא קנים לברר, והלך ולא מצא ולא הביא – נותן לו שכרו משלם.

שונינו (ב"ק קטז, א): "זה בא בחביתו של יין וזה בא בכדו של דבש", וכד הדבש נסדק ויש חשש שמא הדבש ילך לאיבוד, וכיון שבאותם ימים הדבש היה יקר מהיין, שפך בעל החבית

הפועל להביא לו שליחות ממקום למקום והלך ולא מצא שם מה יביא – נותן לו שכרו, לדין של "ירד להציל ולא הציל", בו אין לו אלא שכרו ואינו מקבל תמורת מה שהפסיד, והרי בשני המקרים השליח הלך לבצע משימה, ומסיבה צדדית (שאננה קשורה באיכות ביצוע השליחות) לא הצליח למלאה? ומבאר ה'מחנה אפרים' (שכירות ס"ח): יש 'שכר טירחה' ויש 'שכר הצלחה'. אם ידוע לנו שהשליחות טעונה טרחה והשליח אכן טרח – יש להעניק לו שכר טרחה, בלי תלות במידת ההצלחה. ואכן בשני המקרים, עליו לקבל את שכר הטרחה. אולם ב'ירד להציל' פשוט שהסיכום מראש על השכר הנוסף מותנה בהצלחת השליחות. ולכן, במקרה של כישלון, השליח יישא בתוצאות.

החבית לא הצליח במלאכתו וגם הדבש אבד, האם גם אז חייב בעל הדבש לפצות את בעל היין שלמעשה הפסיד את כספו, או כיוון שלא הציל את הדבש אינו זכאי לפיצוי? ענה לו רבי: "וזה שאלה? אין לו אלא שכרו". כלומר, ברור שמקבל רק שכר העבודה ולא את הפיצוי. חזר רב ושאל את רבי: הלוא שנינו "השוכר את הפועל להביא כרוב ודרומסקנין לחולה, והלך [השליח] ומצאו [את החולה] שמת או שהבריא – נותן לו שכרו משלם!". הרי שאף על פי שהשליח לא הועיל חייב לשלם לו! ענה לו רבי: שם, השליח עשה שליחותו שהרי נשלח להביא את הדברים וכך עשה, אך כאן לא ביצע את השליחות להציל את הדברים. שואל ה'לחם משנה': מה ההבדל בין דברי הרמב"ם כאן (שמקורם ברישא של הברייתא שציטט רב לרבי) "השוכר את

שבת קודש י"ט טבת ה'תשע"ב

איסור 'בל תלין'

באותו יום אלא שעל בעה"ב מוטל איסור לעכב את השכר. ונפקא-מינה האם בעה"ב יכול להתנות עם השכיר מלכתחילה שלא יעבור בבל תלין: אם יסוד האיסור הוא זכות ממונית של השכיר התנאי מועיל, כמו בכל דבר שבממון, אך אם הוא דין איסור הרי זה בכלל 'מתנה על מה שכתוב בתורה' שתנאו בטל.

ונראה כי לדעת הריטב"א מדובר באיסור על בעה"ב ולכן כתב שאין איסור בשכירות ע"י שליח משום שלא נאמרה שליחות לחובתו, אך לדעת התוספות ר"ד איסור בל תלין הוא חיוב ממוני של בעה"ב כלפי הפועל, וכשם שיש תורת שליחות על עצם השכירות כך מחייבת השליחות גם את תשלום השכר ביומו, ולכן פירש שאין בל תלין בשכירות ע"י שליח משום שהפועלים לא סמכו מלכתחילה שישלם להם בו ביום, וכשאין חיוב ממוני אין איסור.

(משנת יעבץ חז"מ ס"ח מה)

הלכות שכירות פרק יא, הלכה ד: האומר לשלוחו: צא ושכר לי פועלים, אומר להם: שכרכם על בעל הבית – שנייהם אינן עובדין משום כל תלין, זה לפי שלא שָׁכְרוּ, וזה לפי שאין פְּעָלָתָן אֶצְלָי.

והקשו הראשונים: אמנם בעל הבית לא שכרם בעצמו אבל הרי הוא מינה את השליח לשוכרם והרי לכל דיני התורה 'שלוcho של אדם כמותו'?

ומתוך הריטב"א (ב"מ ק"ב): דין שליחות נאמר רק לטובת המשלח ואין לחייבו באיסור 'בל תלין' מחמת דין שליחות. וה'תוספות ר"ד' (שם) מתוך: כאשר בעל הבית עצמו שוכר את הפועלים הם סומכים שישלם להם בזמן, אך כאשר אינם מדברים עמו ישירות אינם סומכים דעתם מלכתחילה שישלם להם מיד ולכן אין באפשרותם לתבוע זאת.

ויש לומר, ששני התירושים חלוקים ביסוד האיסור של 'בל תלין': האם הוא נובע מזכות ממונית של השכיר לקבל את שכרו ביומו או שמצד דיני ממונות לעובר זכות תביעה לתשלום

אגרות קודש

ב"ה, כ"ד טבת, תשי"ט

ברוקלין.

הו"ח אי"א נ"נ מלכתו מלאכת שמים מו"ה זאב שי

שלום וברכה!

במענה למכתבו מט"ו טבת, בו מעורר על דברי הרשב"ם עה"פ דן ידן, שהמפרש על שמשון לא ידע בעומק פשוטו וכו', והרי בכמה מדרשי חז"ל פירשו באופן האמור.

דיוק הרשב"ם, שפירושם הנ"ל הם מחלק הדרוש שבתורה ולא מחלק הפשט, ומבוארת שייכות הרשב"ם בזה יותר - בפירושו ריש פ' וישב, עיי"ש.

בברכה לבשו"ט,

בשם כ"ק אדמו"ר שליט"א

מזכיר

שיעורי רמב"ם שלשה פרקים ליום – י"ג י"ט טבת ה'תשע"ב

יום ראשון י"ג טבת ה'תשע"ב

הלכות עבדים

יש בכללן שלש עשרה מצות: חמש מצות עשה, ושמונה מצות לא תעשה, וזהו פרטן: (א) דין קנן עבד עברי. (ב) שלא ימכר ממכרת עבד. (ג) שלא יעבדנו בפך. (ד) שלא נעבד בו עבודת עבד. (ה) שלא נניח גר תושב לרדות בו בפך. (ו) להעניק לו בצאתו חפשי. (ז) שלא יצא ריקס. (ח) לפדותו אמה העבירה. (ט) לנערה. (י) שלא תמכר. (יא) לעבד. (יב) פנעני לעולם, אלא אם פן הפיל לו אדוניו אחד מראשי איבריו. (יג) שלא להסגיר עבד שפירח מחוצה לארץ לארץ ישראל. (יד) להונות עבד זה הנצל אלינו. וביאור מצות אלו בפרקים אלו:

פרק ראשון

א. עבד עברי האמור בתורה, זה ישראל לישראל שפירא אותו בית דין על פרחו, או המוכר עצמו לרצונו. כיצד? גנב ואין לו

לשלם את הקרן²⁰ - בית דין מוכרין אותו, כמו שאמרנו בהלכות גנבה²¹. ואין לך איש בישראל שמוכרין אותו בית דין, אלא הגנב בלבד. ועל זה שמכרוהו בית דין הוא אומר: כי תקנה עבד עברי²². ועליו הוא אומר במשנה תורה: כי ימכר לך אחיך העברי²³. מוכר עצמו כיצד? זה ישראל שפירא אותו, כי ימוך אחיך עמך ונמכר לך. ואינו רשאי למכר את עצמו, שפירא אותו, נתנה לו תורה רשות למכר את עצמו²⁴; שפירא: כי ימוך אחיך עמך ונמכר לך. ואינו רשאי למכר את עצמו ולהצניע את דמיו, או לקנות בקס סחורה או פלים, או לתנם לבעל חוב²⁶, אלא אם פן צריך לאכלן בלבד²⁷. ואין אדם רשאי למכר את עצמו, עד שלא ישאר לו כלום, ואפלו כסות²⁸ לא תשארו לו, ואחר כך ימכר את עצמו. ב. כבר בארנו²⁹, שאין האשה נמכרת בגנותה, וכן אינה מוכרת את עצמה³⁰. ואינה קונה לא עבד עברי³² ולא עבד פנעני³³, מפני החשד. ואין³⁴ הגר נקנה בעבד עברי; שפירא: אל משפחתו - מי שיש לו³⁵ משפחה. ג. עבד עברי שמכרוהו בית דין - אין מוכרין אותו אלא לישראל³⁶ או לגר צדק³⁷. וכן המוכר עצמו³⁸ - אינו רשאי

מתוך רמב"ם לעם – הוצאת מוסד הרב קוק

(1) ראה ספר המצוות עשה רלב. (2) ראה שם לא תעשה רנח. (3) ראה שם רנט. (4) ראה ויקרא כה, לט: "לא תעבד בו עבודת עבד", ספר המצוות שם רנו. (5) ראה ספר המצוות שם רס. (6) שלא ניתן לאחרים, שנמנע מאחרים לעשות כך. (7) נקט לשון הכתוב (ויקרא כה, מדג) "וכי תשיג יד גר ותושב - לא ירדנו בפרך לענין". ולהלן סוף הלכה ו הוא כותב: הגוי. וכן הוא בספר המצוות שם. וראה שם שהזהרנו שהגוי לא ידור בארצנו עד שיקבל עליו להיות גר תושב. (8) בעבד עברי. (9) ראה ספר המצוות, עשה קצו. (10) ראה שם לא תעשה רלג. (11) ראה שם עשה רלז. (12) שם עשה רלג. (13) שם לא תעשה רסא ולקמן פרק ד הלכה י. (14) שם עשה רלה ולהלן פרק ט הלכה ו וכדעת רבי בגיטין לח: (15) הרמב"ם בספר המצוות שם, חולק על רבינו ומונה כאן שתי מצוות, וראה מגילת אסתר ולב שמח. (16) ספר המצוות, לא תעשה רנד ולקמן פרק ח הלכה י. וכפירושו של רב חיסדא בגיטין מה. (17) ספר המצוות, שם רנה ולקמן פרק ח הלכה יא. (18) נתבאר בו דין עבד עברי ואמה עבריה, ושאסור לעבד בעבד עברי בפרך, ושרבו מחוייב לפרנסו בשווה לפרנסת עצמו. (19) כן הוא במכילתא בתחילת פרשת משפטים. (20) הקרן דווקא, אבל בעבור הכפל אינו נמכר (פרק ג מהלכות גניבה הלכה יב). (21) שם הלכה יא. (22) מכילתא שם. (23) שם. (24) ובלי רשות מהתורה אסור לו למכור עצמו שהרי אמרה תורה (ויקרא כה, נה): "כי לי בני ישראל עבדים, עבדי הם" - "[עבדי הם] ולא עבדים לעבדים" (קידושין כב:). (25) ספרא בשנינויים קלים. (26) אין זה בספרא שם. ועיין כסף משנה. [ומסתבר שלמדו רבינו מתוך הלכה זו עצמה, שכיוון שאין לו למכור עצמו אלא אם אין לו מה לאכול ואין לו כסות כדלהלן, אם כן לא ייתכן שימכור עצמו בשביל חוב, שהרי הלכה היא שמסדרין לבעל חוב ומשאירים לו מזון לשלושים יום וכסות לשנים עשר חודש (פרק א מהלכות מלוה ולווה הלכה ז), ועל אחת כמה וכמה שאם אין לו מה לאכול, שוודאי אין בעל חובו רשאי לתובעו. ועוד שאין חוב זה חמור יותר מן הכפל של הגנב, שאין בית דין מוכרים אותו עבור זה. ומכיוון שבית דין אינו יכול למכרו - שוב אינו רשאי אף הוא למכור את עצמו, כיוון שאין לו חיוב כזה כלפי הגנב]. (27) בספרא שם: "אינו נמכר אלא אם כן העני". (28) [כן כתב רבינו גם במכירת בתו לאמה, להלן פרק ד הלכה ב]. (29) בפרק ג מהלכות גניבה הלכה יב. (30) תוספתא סוף פרק ב' דסוטה. ובמכילתא "וכי ימכור איש (שמות כא, ז), האיש מוכר את עצמו ואין האשה מוכרת את עצמה וכו' הבת שאינה נמכרת בגניבתה לפיכך לא תמכור את עצמה". [ולפיכך הסמך גם רבינו "וכן אינה מוכרת את עצמה" אל מה שכתב לפני כן שאינה נמכרת בגניבתה]. (31) בבא מציעא עא. שתי ברייתות, אחת סתמית ובאחרונה וויכוח בין חכמים ורבן שמעון בן גמליאל. (32) כן בברייתא הראשונה, וזהו לכל הדעות, כמו שנראה מהשקלא וטרייא שם. (33) כן בברייתא השנייה, ובחכמים. (34) ברייתא שם. (35) שהרי גר שנתגייר כקטן שנולד הוא. (36) [ספרא בהר פרק ז הלכה א (לפי נוסחת ילקוט שמעוני שם סימן תרסו) "ומניין שיהיה בית דין מוכרין אותו לא יהיו מוכרין אלא לך, תלמוד לומר כי ימכר לך אחיך", וכן הוא בדברי רבינו להלן פרק ג הלכה יב]. (37) כך היא הגירסה הנכונה (כסף משנה) וכן הוא בכתב-יד תימן. [וכן נראה להלן שכתב: "וכן המוכר עצמו אינו רשאי למכור עצמו לגוי, ואפילו לגר תושב". ולא כתב "לגר צדק"]. אבל בדפוס רומי: "ולא לגר צדק", ואף על פי שאין מקור לזה בדברי חז"ל, למדה רבינו מן הסברא, שוודאי גר צדק לא יכשילו לעבור על המצוות (לחם משנה), וראה להלן פרק ב הלכה יב שהנמכר לגר צדק דינו כנמכר לגוי, שכלל הוא בדינו: כל שאינו נקנה בעבד עברי אינו קונה עבד עברי (בבא מציעא שם). (38) כן בספרא שם (לפי ילקוט שמעוני שם) "ומניין כשיהא נמכר לא יהא נמכר אלא לך תלמוד לומר

מתוך מהדורת וגשל

הניחיהו - עובדים בלא תעשה, שנאמר: לא ירדנו בפרך
 לעיניך. ואין⁵⁴ אנו נזקקין ליכנס לרשותו של עובד פוככים
 ולבדק אחריו שלא יעבידנו בפרך; שנאמר: לעיניך - בזמן
 שאתה רואה.
 ז. כל עבד⁵⁵ עברי אסור לישראל שקנהו להעבידו בפרכים
 בזים, שהם מיוחדים לעשות העבדים⁵⁶, כגון שיוליף אחריו
 כליו לבית המרחץ, או יחליץ לו מנעלי⁵⁷; שנאמר: לא
 תעבד בו עבדת עבד. אינו נוהג בו אלא כפשכר; שנאמר:
 כפשכר כתושב יהיה עמו. ומת⁵⁸ לספר לו שער, ולכבס
 לו כסותו, וללבוש לו עסתו; אבל⁵⁹ לא יעשה אותו בלן
 לרבים⁶⁰, או ספר לרבים, או נחתום לרבים. ואם⁶¹ היתה
 אמונתו זאת קדם שימכר - הרי זה יעשה. אבל⁶² לא
 ילמדנו בתחלה מלאכה כלל⁶³, אלא אמונות שהיה בה -
 היא עשושה כשהיה עושה מקדם. במה דברים אמורים⁶⁴?
 בעבד עברי, מפני שנפשו שפלה במכירה; אבל ישאל
 שלא נמכר - מתר להשתמש בו כעבד, שהרי אינו עושה
 מלאכה זו אלא ברצונו ומדעת עצמו.
 ח. אנשים⁶⁵ שאינן נוהגין בשוה - מתר לרדות⁶⁶ בחזקה
 ולהשתעבד⁶⁷ בהן. מלך⁶⁸ שגזר, שכל מי שלא יתן המס
 הקצוב על כל איש ואיש, ישתעבד לזה שנתן המס על ידו
 - הרי זה מתר להשתמש בו יותר מדי⁶⁹, אבל⁷⁰ לא כעבד⁷¹.
 ואם⁷² אינו נוהג בשוה - מתר להשתמש בו כעבד⁷³.
 ט. כל⁷⁴ עבד⁷⁵ עברי או אמה העבירה - חביב האדון
 להשוותו לו במאכל ובמשקה, בכסות⁷⁶ ובמדרור. שנאמר:

למפר עצמו לעובד פוככים, ואפלו לגר תושב. ואם עבר
 ומכר עצמו³⁹ אפלו לעובד פוככים⁴⁰, ואפלו לעבדות
 פוככים עצמה - הרי זה מכור; שנאמר: או לעקר משפחת
 גר. לעקר - זה הנמכר לעבדות פוככים עצמה.
 ד. בא⁴¹ ואמר לך: הריני מוכר עצמי לעובד פוככים - אין
 אתה זקוק⁴² לו, עד שימכר. אבל לאחר שנמכר לעובד
 פוככים, אף על פי שעבר ועשה שלא בהגן - מצוה
 לפדותו⁴³, ולא יטמעה⁴⁴ בהם; שנאמר: אחרי נמכר גאלה
 תהיה לו.
 ה. אחר⁴⁵ המוכר את עצמו או שמכרוהו בית דין⁴⁶ - אינו
 נמכר בפרהסיא⁴⁷ על אבן המקח⁴⁸, ולא בסמטא, בדרך
 שהעבדים נמכרין; שנאמר: לא ימכרו ממכרת עבד - אינו
 נמכר אלא בצנעה ודרך כבוד.
 ו. כל עבד⁴⁹ עברי אסור לעבד בו בפרך. ואינו היא עבדות
 פרך? זו עבדות שאין לה קצבה⁵⁰, ועבודה שאינו צריך לה,
 אלא תהיה מחשבתו להעבידו בלבד, שלא יבטל. מאין⁵¹
 אמרו חכמים, שלא יאמר לו: עדר⁵² תחת הגפנים עד
 שאבוא⁵³; שהרי לא נתן לו קצבה. אלא יאמר לו: עדר עד
 שעה פלונית, או עד מקום פלוני. וכן לא יאמר לו: חפר
 מקום זה, והוא אינו צריך לו. ואפלו להחם לו כוס של
 חמין או להצן, ואינו צריך לו - אסור, ועובר עליו בלא
 תעשה, שנאמר: לא תרדה בו בפרך. הא אינו עושה לו
 אלא דבר קצוב שהוא צריך לו. וכן העובד פוככים שנמכר
 לו, אם רדה בו בפרך - הרי ישאל מצוין למנועו. ואם

מתוך רמב"ם לעם - הוצאת מוסד הרב קוק

ונמכר לך". (39) נראה שדווקא במוכר עצמו אמרו שאם עבר ונמכר לגוי הרי זה מכור, אבל במכרוהו בית דין לגוי אינו מכור.
 והטעם בזה משום שבפסוק "ונמכר לגר תושב וגו'" או לעקר וגו', מדבר במוכר עצמו, ואילו במכרוהו בית דין בפסוק "כי ימכר
 לך" (דברים טו, יב) לא נזכרו גר תושב ועקר. וראה להלן פרק ב תחילת הלכה ח. (40) כן נראה בבבא מציעא שם. וראה להלן
 פרק ב הלכה יב. (41) ספרא שם פרק ח הלכה א. (42) לטפל בו, לתת לו ממון שלא ימכור את עצמו לגוי. (43) בספרא שם
 נוסף: "מייד". (44) לא יתבולל. (45) ספרא שם פרשה ו הלכה א. (46) צריך עיון שהפסוק "לא ימכרו ממכרת עבד" מדבר
 במוכר עצמו, ועיין קידושין טו. בברייתא דראב"ן. (47) בפומבי. (48) אבן גבוהה שעליה מעמידים העבדים למכירה. (49) ספרא
 שם הלכה ב. (50) זמן קבוע. (51) כל מה שכתב רבינו כאן הוא בספרא שם. (52) חפור. (53) ויש כאן עינוי נפשי גדול,
 שהעובד אינו יודע מתי יבוא קץ לעמלו. (54) ספרא שם פרק ח הלכה ח. (55) שם פרק ז הלכה ב. (56) הכנענים. (57) אין
 זה בספרא שלפנינו [אבל כן הוא בברייתא בקידושין כב: במעשה העבד לרב]. (58) ספרא שם הלכה ג. (59) סיום דברי רבי
 יוסי. (60) הדגש הוא על "לרבים", שאינו יכול לנצל לעבודת חוץ, וכן נראה בספרא שם שלמדו זאת מהמלה: "עמך" - "עבוד
 עמך" - "שלא תמסר אומנותו לרבים". (61) כרבי יוסי שם. ולפי המכילתא דרשב"י (שמות כא, ב) זהו גם לדעת תנא קמא.
 (62) שם. (63) שום מלאכה לרבים. (64) ספרא שם הלכה ב. (65) בבא מציעא עג: ברייתא ועובדא ברכ סעורם אחי רבא שעשה
 כן, והסכים לו רבא. (66) עיין שם שרב סעורם רתמם למרכבתו של רבא. (67) בגמרא שם למדו זאת ממה שנאמר (ויקרא כה,
 מו): "לעולם בהם תעבדו" וסמוך לזה: "ובאחיכם" - הרי שיטתה אפשרות של השתעבדות גם באחיכם. (68) שם, מימרא של
 רב ששת על רקע השקלא וטריא בין רב פפא ורבא. (69) כן הוא שם בגמרא: "דיהבי זווי אכרגא דאינשי ומשתעבדי בהו טפ"י
 (וראה בתוספות שם דיבור העובד, משתעבדי, שיש שאינם גורסים "טפ"י) ואין כאן משום גזל (למעלה פרק ה מהלכות גזילה
 הלכה טז) שדין המלך הוא דין. וכן אין בזה משום ריבית (פרק ה מהלכות מלוה ולוה הלכה יז), שאין כאן מלוה אלא קניין גופו
 להשתעבד (ראב"ד כאן). (70) יוצא מתוך ההמשך, וראה בסמוך. (71) כנעני, היינו עבדות עבד בדרך ביזיון, שמכיוון שנמכר
 על ידי המלך דומה הוא לעבד ולא לפועל העובד מרצונו (כסף משנה למעלה בפרק ה מהלכות גזילה שם). וכן נראה מן הסוגייה
 בבבא מציעא שם, שלא הביאו הפסוק "לעולם בהם תעבדו" - ובאחיכם", אלא לגבי אלה הנוהגים שלא כשורה, ולא לגבי המס.
 (72) ברייתא שם. (73) כנעני (גמרא שם). ולפי זה ייתכן כי גם עבד עברי שאינו נוהג כשורה מותר לעבוד בו עבודת עבד,
 וצריך עיון. (74) ברייתא בקידושין כ. ובספרא בהר פרק ז הלכה ג. (75) אפילו הנמכר בגניבתו (רדב"ז) שהרי הפסוק "כי טוב
 לו עמך" מדבר במכרוהו בית דין. (76) נקיה. כן הוא בספרא שם. ובקידושין שם ליכא.

דְּבָרִים אֲמֹרִים שֶׁמִּחְשָׁבִין יָמִי הַחֲלִי? כִּשְׁהִיָּה חֲלִיו כְּבֵד, 34
שְׁאִינוּ יָכוֹל לַעֲשׂוֹת מְלָאכָה; אָבֵל אִם לֹא הָיָה חֲלִיו כְּבֵד, 35
אֶלָּא יָכוֹל לַעֲשׂוֹת מַעֲשֵׂה מַחֲטָא, אֶפְלוּ חָלָה כָּל שֵׁשׁ - עוֹלִין 36
לֹא. 37
ו. הַמּוֹכֵר עֲצָמוֹ לַעֲבֹד כּוֹכְבִים, אִם לֹא נִפְדָּה - אֵינוּ יוֹצֵא 38
אֶלָּא בִּיּוֹבֵל; שְׁנָאֲמֵר: וְאִם לֹא יִגְאֹל בְּאַלְהָהּ, וְיִצְא בִּשְׁנַת 39
הַיָּבֵל הוּא וּבְנָיו עִמּוֹ. 40
ז. הַנִּמְכָּר לַעֲבֹד כּוֹכְבִים, אִם לֹא הִשְׁגִּיהָ יָדוֹ לְגָאֵל - 41
קְרוֹבֵיו פּוֹדִין אוֹתוֹ. וְקְרוֹב קְרוֹב קוֹדֵם; שְׁנָאֲמֵר: אוֹ דָּדוֹ אוֹ 42
בֶּן דָּדוֹ יִגְאֹלֶנּוּ. וּבֵית דִּין כּוֹפִין אֶת קְרוֹבָיו לְפָדוֹתוֹ, שְׁלֹא 43
יִטְמַע בְּעוֹבְדֵי כּוֹכְבִים. לֹא פָדְאוּהוּ קְרוֹבָיו, אוֹ שְׁאִין יָדָם 44
מִשְׁגָּת - מִצְוָה עַל כָּל אָדָם מִיִּשְׂרָאֵל לְפָדוֹתוֹ. וּבֵין 45
שְׁפָדְאוּהוּ קְרוֹבִים בֵּין שְׁפָדְאוּהוּ שְׁאָר אָדָם - יִצָּא לַחֲרוּת. 46
וְיֵשׁ לוֹ לָלוֹת וּלְגָאֵל אֶת עֲצָמוֹ מִן הָעוֹבֵד כּוֹכְבִים. וְגוֹאֵל 47
לִחְצָאִין. אָבֵל הַנִּמְכָּר לְיִשְׂרָאֵל - אֵין הַקְּרוֹבִים פּוֹדִין אוֹתוֹ, 48
וְאֵין לֹהֵה וְגוֹאֵל, וְאֵינוּ גוֹאֵל לִחְצָאִין. אֶלָּא פִּיֶּצֶד דִּינוֹ? אִם 49
הִשְׁגִּיהָ יָדוֹ לְתֵן כְּפִי הַשְּׂנִים הַנּוֹתְרוֹת - נוֹתֵן וְיוֹצֵא; וְאִם 50
לֹא - לֹא יִצָּא. 51
ח. אֶחָד הַמּוֹכֵר עֲצָמוֹ, בֵּין לְיִשְׂרָאֵל בֵּין לַעֲבֹד כּוֹכְבִים, 52
וְאֶחָד שֶׁמִּכְרוּהוּ בֵּית דִּין - הָרִי זֶה מְגַרֵעַ מִפְּדִינוֹ וְיוֹצֵא. 53
פִּיֶּצֶד? הָרִי שֶׁמִּכְרוּהוּ בְּשָׂשִׁים דִּינָרִים, וְעַבֵּד אַרְבַּע שָׁנִים, 54
וּמִצָּאָה יָדוֹ - הָרִי זֶה נוֹתֵן עֲשָׂרִים דִּינָרִים וְיוֹצֵא לַחֲרוּת. וְכֵן 55
אִם מָכַר עֲצָמוֹ בְּאַרְבָּעִים דִּינָרִין לַעֲשׂוֹר שָׁנִים - הָרִי זֶה מְגַרֵעַ 56
אַרְבָּעָה דִּינָרִין לְכָל שָׁנָה שְׁעֵבֵד, וְנוֹתֵן הַנִּשְׁאָר כֶּסֶף אוֹ שֹׁה 57
כֶּסֶף, וְיוֹצֵא. וְכֵן הַנִּמְכָּר לַעֲבֹד כּוֹכְבִים - מִחֲשָׁב הַדָּמִים 58
לְפִי הַשְּׂנִים הַנִּשְׁאָרוֹת עַד שְׁנַת הַיּוֹבֵל; שְׁנָאֲמֵר: וְחֲשָׁב עִם 59
קִנְיָה מִשְׁנַת הַמִּכְרוֹ לוֹ עַד שְׁנַת הַיָּבֵל. פִּיֶּצֶד? מָכַר עֲצָמוֹ 60
בְּמֵאָה, וְנִשְׁאָר לַיּוֹבֵל מִשְׁנַת מִכְרֵהָ עֲשָׂר שָׁנִים - מִחֲשָׁב 61
עֲשָׂרָה לְכָל שָׁנָה שְׁעֵבֵד, וְגוֹרֵעַ הַדָּמִים וּמְשִׁיב הַשְּׂאָר כֶּסֶף, 62
לֹא תִבּוֹאָה וְלֹא כָלִים; שְׁנָאֲמֵר: כֶּסֶף מִמִּכְרוֹ - בְּכֶסֶף הוּא 63
נִגְאָל מִיַּד הָעוֹבֵד כּוֹכְבִים, וְאֵינוּ נִגְאָל בְּשֹׁה כֶּסֶף. 64
ט. כָּל עֶבֶד עֲבָרִי אוֹ עֲבָרִיָּה שִׁיָּצָא בְּגִרְעוֹן כֶּסֶף, וְהִכְרִיא 65
וְהוֹסִיפוֹ דָּמָיו, אוֹ נִשְׁחָף וּפְתָחוֹ דָּמָיו - מִחְשָׁבִין לוֹ לְהִקָּל 66
עָלָיו. פִּיֶּצֶד? הָרִי שֶׁנִּמְכָּר בְּמֵאָה, וְהָרִי הוּא עֲתָה שְׁוֶה 67

כִּי טוֹב לוֹ עֲמֹף⁷⁷ - שְׁלֹא תִהְיֶה אֲתָה אוֹכֵל פֶּת נָקִי, וְהוּא 1
אוֹכֵל פֶּת קֶבֶר⁷⁸; אֲתָה שׁוֹתֶה יֵין יֵשֵׁן, וְהוּא שׁוֹתֶה יֵין חֲדָשׁ; 2
אֲתָה יֵשֵׁן עַל גְּבִי מוֹכִין, וְהוּא יֵשֵׁן עַל גְּבִי הַתֵּבָן; אֲתָה דֶרֶךְ⁷⁹ 3
בְּכָרְךָ וְהוּא דֶרֶךְ בְּכַפְרָךְ⁸⁰, אוֹ אֲתָה דֶרֶךְ בְּכַפֵּר וְהוּא יוֹשֵׁב 4
בְּכָרְךָ⁸¹; שְׁנָאֲמֵר: וְיִצָּא מִעֲמָף. מִכָּאֲמֵר⁸² אֲמָרוּ: כָּל הַקִּנְיָה 5
עֶבֶד עֲבָרִי - קִנְיָה אֲדוֹן לַעֲצָמוֹ⁸³. וְחִיב⁸⁴ לְנַהֵג בּוֹ מִנְהַג 6
אֲחֵרָה; שְׁנָאֲמֵר: וּבִאֲחִיכֶם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל⁸⁵. וְאִף עַל פִּי כֵן, 7
צָרִיף הָעֶבֶד לְנַהֵג בְּעֲצָמוֹ מִנְהַג עֲבָדוֹת⁸⁶ בְּאוֹתָן הָעֲבָדוֹת 8
שֶׁהוּא עוֹשֶׂה לוֹ. 9
י. אֵין⁸⁷ אִמָּה הָעֲבָרִיָּה⁸⁸ נוֹהֶגֶת וְלֹא עֶבֶד עֲבָרִי נוֹהֵג אֶלָּא 10
בְּזִמָּן שֶׁהַיּוֹבֵל נוֹהֵג⁸⁹, בֵּין עֶבֶד עֲבָרִי שֶׁמּוֹכֵר עֲצָמוֹ⁹⁰ בֵּין זֶה 11
שֶׁמִּכְרוּהוּ בֵּית דִּין⁹¹. וְכֵן בְּאַרְנוֹ⁹² מִתִּי בְּטָלוּ הַיּוֹבֵלוֹת. 12

פֶּרֶק שְׁנִי

א. עֶבֶד עֲבָרִי שֶׁמִּכְרוּהוּ בֵּית דִּין [וְהַמּוֹכֵר עֲצָמוֹ] נִקְנָה 14
בְּכֶסֶף וּבְשֹׁה כֶּסֶף וּבְשֹׁטֶר. פִּיֶּצֶד בְּשֹׁטֶר? כּוֹתֵב לוֹ עַל הַנִּרְי 15
אוֹ עַל הַחֶרֶס: הָרִינִי מִכּוֹר לָךְ, הָרִינִי קְנוֹי לָךְ; וְנוֹתֵן לוֹ 16
הַשֹּׁטֶר. 17
ב. מִכְרוּהוּ בֵּית דִּין - עוֹבֵד שֵׁשׁ שָׁנִים מִיּוֹם מִכְרֵתוֹ, 18
וּבְתַחֲלֵת הַשָּׁנָה הַשְּׂבִיעִית שְׁלוֹ יִצָּא בֶּן חוֹרִין. וְאִם פָּגַעָה בּוֹ 19
שְׁנַת הַשְּׂמִטָּה בְּכָלֵל הַשֵּׁשׁ - הָרִי זֶה עוֹבֵד בֵּהָ. אָבֵל אִם 20
פָּגַעָה בּוֹ שְׁנַת יוֹבֵל, אֶפְלוּ נִמְכָּר שָׁנָה אַחַת לְפָנֵי הַיּוֹבֵל - 21
הָרִי זֶה יִצָּא לַחֲרוּת. שְׁנָאֲמֵר: עַד שְׁנַת הַיָּבֵל יַעֲבֹד עִמָּךְ; 22
בְּשְׁנַת הַיּוֹבֵל הַזֹּאת וְגוֹמֵר. 23
ג. הַמּוֹכֵר עֲצָמוֹ - יֵשׁ לוֹ לְמַכֵּר עֲצָמוֹ לִיתֵּר עַל שֵׁשׁ. הָרִי 24
שֶׁמִּכְרָה עֲצָמוֹ לַעֲשׂוֹר שָׁנִים אוֹ לַעֲשָׂרִים שָׁנָה, וּפָגַע בּוֹ יוֹבֵל, 25
אֶפְלוּ אַחֵר שָׁנָה - הָרִי זֶה יוֹצֵא בִּיּוֹבֵל; שְׁנָאֲמֵר: עַד שְׁנַת 26
הַיָּבֵל יַעֲבֹד עִמָּךְ. 27
ד. אֶחָד הַמּוֹכֵר עֲצָמוֹ אוֹ שֶׁמִּכְרוּהוּ בֵּית דִּין וְכִרְח - חֵיב 28
לְהִשָּׁלִים שֵׁשׁ. וְאִם פָּגַע בּוֹ יוֹבֵל - יוֹצֵא לַחֲרוּת. 29
ה. חָלָה, בֵּין שִׁחְלָה שָׁנָה אַחֵר שָׁנָה אוֹ שִׁחְלָה חֲלָאִים 30
מִקְטָעִים: אִם הָפֵל פָּחוֹת מֵאַרְבַּע שָׁנִים - עוֹלִין לְמִנִּין שֵׁשׁ; 31
אָבֵל אִם חָלָה אַרְבַּע שָׁנִים - חֵיב לְהִשָּׁלִים כָּל יָמֵי הַחֲלִי; 32
שְׁנָאֲמֵר: כְּשִׁכִּיר כְּתוּשָׁב. וְאִם פָּגַע בּוֹ יוֹבֵל - יִצָּא. בְּמָה 33

מתוך רמב"ם לעם – הוצאת מוסד הרב קוק

(77) בספרא שם דרשו כן מהפסוק (ויקרא כה, מ) "כשכיר כתושב יהיה עימך" וראה בתוספות קידושין טו. דיבור המתחיל כי טוב, שכתבו בשם הרב אברהם, שכן נכון שהרי הפסוק "כי טוב לו עימך" אינו ציווי אלא סיפור דברים בלבד. (78) פת מעורבת בסובין. (79) אין זה בבבלי, אלא בספרא שם על הפסוק השני (שם שם, מא). (80) [הרי הוא דר במקום שיש להשיג הכול ואילו העבר דר במקום שאין להשיג הכול, ראה כתובות קי]. (81) [וישיבת כרכים קשה - כתובות שם]. (82) קידושין כ. בבביתא. (83) שלפעמים אין לו אדון אלא כר אחד, אם שוכב עליו בעצמו אינו מקיים כי טוב לו עימך - נמצא ששל כורחו צריך למסור לעבד, והיינו אדון לעצמו (תוספות בקידושין שם דיבור המתחיל כל, בשם הירושלמי). (84) ספרא שם פרק ז הלכה א. (85) שם דרשו מהפסוק כי יימכר לך אחיך (דברים טו, יב), ועיין לחם משנה. (86) ספרא שם. (87) ערכין כט. בבביתא. (88) כן מפורש בגיטין סה. "ואמה העבריה בזמן הזה מים איכא? והתניא אין עבד עברי נוהג אלא בזמן שהיובל נוהג". (89) שהרי נאמר (ויקרא כה, מ) "עד שנת היובל יעבוד עימך". (90) שהרי הפסוק הנ"ל (עד שנת היובל וגו') מדבר במוכר עצמו. (91) כן מבואר בסוגיית הגמרא בקידושין סט. שהרי גם במכרוהו בית דין נאמר שיוצא ביובל ככתוב (שם שם, מא) "ושב אל משפחתו" ובמכרוהו בית דין הכתוב מדבר (ראה קידושין טו. בבביתא דרבי אליעזר בן יעקב). ועיין רש"י גיטין שם דיבור המתחיל אלא בזמן. (92) פרק י מהלכות שמיטה ויובל הלכה ג. (1) ביאר בו רבינו דיני קניין עבד עברי שמכרוהו בבית דין או מכר עצמו או נמכר לגוי, ודיני יציאתם לחירות.

1 מאתים - אינו מחשב עם אדוניו אלא לפי מאה; נמכר
2 במאתים, והרי הוא שוה מאה - מחשב עמו על פי השנים
3 הנותרות לפי מאה.
4 י. הנמכר לעובד פוככים, הואיל ויש לגאל עצמו לחצאין
5 כמו שבארנו, פעמים יהיה להקל ופעמים להחמיר. כיצד
6 להקל? קנה אותו במאתים, ונשחר, והרי הוא עתה שוה
7 מאה, ונתן לו חמשים, חצי דמיו, והבריא, והרי הוא שוה
8 מאתים - נותן לו מאה, שהן חצי דמיו הנשאר, ויוצא. כיצד
9 להחמיר? קנה אותו במאתים, ונתן לו חצי דמיו שהן מאה,
10 ונשחר, והרי עתה שוה מאה - נותן לו חמשים, שהן דמי
11 חציו הנשאר. ונמצא שנתן מאה וחמשים, אף על פי שהוא
12 עתה שוה מאה.
13 יא. הרב שמחל לעבד על הכסף שנשאר לו לעבד כנגדו
14 - אינו מחול לו, עד שיכתוב לו שטר שחרור. כיצד? הרי
15 שקנהו בששים, ועבד שנה או שנתיים, ואמר לו: שאר
16 הדמים מחולין לך, לך לדרוך! - לא נפטר משעבודו עד
17 שיכתוב לו שטר.
18 יב. אדון שמת: אם הניח בן זכר - הרי העבד עובד הבן
19 עד סוף השש, או עד סוף השנים שמכר עצמו להן, או עד
20 שיפגע בו יובל, או עד שיגרע פדיונו ויתן השאר; אבל אם
21 לא הניח בן זכר - הרי זה יצא לחרות, ואינו עובד לא את
22 הבת ולא את האח, ואין צריך לומר שאינו עובד שאר
23 היורשין. והנמכר לגר צדק או לעובד פוככים - אפלו הבן
24 אינו עובד, אלא כיון שמת האדון יצא לחרות. נמצאת
25 אומר, שעבד עברי נקנה בכסף או בשטר, וקונה את עצמו
26 בחמשה דברים: בשנים, או ביובל, או בגרעון כסף, או
27 בשטר שחרור, או במיתת אדון בלא בן; ובעובד פוככים
28 או בגר - אפלו הניח בן. מצוה לומר לו 'צא' בשעת
29 יציאתו. אף על פי שלא אמר לו - הרי הוא יוצא בחנם,
30 ואינו צריך שטר. אפלו חלה והוציא רבו עליו הוצאות
31 הרבה - אינו חייב לו כלום; שנאמר: יצא לחפשי חנם.

פרק שלישי

32
33 א. כל עבד עברי - הרי האדון חייב במזונות אשתו הנשואה
34 לו, ולא ארוסה ושומרת יבם. והוא שתהיה מתרת לו; אבל
35 אם היתה מאסורי לאוין, אפלו שניה - אינו חייב
36 במזונותיה. שנאמר: אשתו עמו - אשה הראויה לעמד עמו.
37 וכן חייב במזונות בניו ובנותיו. במכרוהו בית דין נאמר:
38 אם בעל אשה הוא, ויצאה אשתו עמו. וכי תעלה על דעתך,
39 שפיון שנקנה זה נשתעבדה אשתו? אבל לא בא ללמד
40 אלא שהאדון חייב במזונותיה. ובמוכר עצמו נאמר: ויצא
41 מעמך הוא ובניו עמו. ובנמכר לעובד פוככים נאמר: ויצא
42 בשנת היכל הוא ובניו עמו. אחד אשה ובנים שהיו לו
43 בשעת מכירה, או אשה ובנים שהיו לו אחר מכירתו. והוא

44 שיקחנה מדעת האדון; אבל אם לקחה שלא מדעת רבו -
45 אינו חייב במזונותיה.
46 ב. אף על פי שהאדון חייב במזונות אשתו ובניו - אין לו
47 במעשה ידיהם כלום, אלא הרי מעשה האשה ומציאתה
48 לבעלה. וכל שזוכה הבעל באשתו - זוכה זה, אף על פי
49 שהוא עבד עברי.
50 ג. מי שמכרוהו בית דין - יש לרבו לתן לו שפחה כנענית.
51 בין האדון בין בנו של אדון, אם מת אביו - הרי זה נותן
52 לו שפחה. וכופהו על זה, כדי שיליד ממנה עבדים. והרי
53 היא מתרת לו כל ימי עבדותו; שנאמר: אם אדניו יתן לו
54 אשה וגומר. והמוכר עצמו - אסור בשפחה כנענית כשאר
55 כל ישראל.
56 ד. אין עבד עברי מתר בשפחה כנענית עד שתהיה לו אשה
57 ישראלית ובנים; אבל אם אין לו אשה ובנים - אין רבו
58 מוסר לו שפחה כנענית. ודבר זה קבלה הוא. אפלו היה
59 הנמכר כהן - הרי זה מתר בשפחה כנענית כל ימי עבדותו.
60 ח. אם היו לו אשה ובנים, אף על פי שמוסר לו רבו שפחה
61 כנענית - אינו יכול להפרישו מאשתו ובניו; שנאמר: אשתו
62 עמו. ואינו יכול לתן לו שתי שפחות, ולא לתן שפחה אחת
63 לשני עבדיו העברים בדרך שנותן לפנעניים; שנאמר: יתן
64 לו אשה. נרצע שמסר לו רבו שפחה כנענית, והגיע יובל,
65 והיה רבו מסרב בו לצאת, ואינו רוצה לצאת, וחבל בו -
66 פטור, שהרי נאסר בשפחה.
67 ו. המוכר עצמו - אינו נרצע. אבל מכרוהו בית דין, ועבד
68 שש ולא רצה לצאת - הרי זה נרצע, ועובד עד שנת היובל,
69 או עד שימות האדון.
70 ז. אף על פי שהניח בן - אין הנרצע עובד את הבן. מפי
71 השמועה למדו: ועבדו - לו ולא לבנו; לעלם - לעולמו
72 של יובל. נמצאת למד, שהנרצע אינו קונה את עצמו אלא
73 ביובל ובמיתת האדון.
74 ח. עבד עברי כהן אינו נרצע, מפני שנעשה בעל מום. והרי
75 הוא אומר: ושב אל משפחתי - לחזקה שהיה בה, ואינו
76 שב לשורה שהיה בה.
77 ט. כיצד רוצעין? מביאו לבית דין של שלשה, ואומר
78 דבריו לפניהם. ומגישו לסוף שש אל הדלת או אל המזוזה
79 כשהן עומדין בבנין. בין דלת ומזוזה של אדון בין של כל
80 אדם. ונוקב את אָזְנוֹ הַקְּמִינִי, בגופה של אָזֵן, במרצע של
81 מתכת, עד שיעצב לדלת; שנאמר: ונתת באָזְנוֹ ובדלת. ולא
82 נאמר מזוזה, אלא שיהיה עומד בין אצל דלת בין אצל
83 מזוזה; ומה מזוזה כשהיא עומדת, אף דלת כשהיא
84 עומדת; אבל הרציעה - בדלת, אף על פי שאין שם מזוזה.
85 האדון הוא שרוצע בעצמו; שנאמר: ורצע אדניו - לא בנו
86 ולא שלוחו ולא שליח בית דין. ואין רוצעין שני עבדים
87 כאחד, שאין עושין מצות חבילות חבילות.

34 בַּיּוֹבֵל, אוּ בְּמִיתַת הָאָדוֹן, וְכֵן הָאֲמָה הָעֶבְרִיָּה שֶׁיֵּצֵאתָ בָּאָחֶד
35 מִכָּל אֱלוֹ אוּ בְּסִימָנִין - הָרִי אֱלוֹ מַעֲנִיקִין לָהֶם. אָבֵל הַיּוֹצֵא
36 בְּגִרְעוֹן כֶּסֶף - אֵין מַעֲנִיקִין לָהֶם. שְׁנֵאֲמַר: וְכִי תִשְׁלַחְנוּ
37 חֲפָשִׁי מֵעַמְּךָ; וְזֶה לֹא שְׁלַחְו חֲפָשִׁי, אֲלֹא הָעֶבֶד נִתֵּן שְׂאֵר
38 הַדָּמִים שֶׁנִּשְׁאָר לוֹ לַעֲבֹד בְּהֵן וְאַחֵר כֹּף יֵצֵא. הַעֲנִיק תַּעֲנִיק
39 לוֹ מִצֵּאנֶךָ מִגִּרְנֶךָ וּמִיִּקְכֶּךָ - בְּעֵינֵן צֵאן גִּרְו וְיִקָּב, דְּבָרִים
40 שֵׁישׁ בָּהֶם בְּרָכָה מִחֲמַת עֲצָמָן, הוּא שֶׁחֵיב לְהַעֲנִיק לוֹ מֵהֶם;
41 אָבֵל הַכֶּסֶפִּים וְהַבְּגָדִים - אֵינוֹ חֵיב לִתֵּן לוֹ מֵהֶם. וְכִמָּה נֹתֵן
42 לוֹ? אֵין פָּחוֹת מִשְׁנֵה שְׁלֹשִׁים סָלַע, בֵּין מִמֵּין אֶחָד בֵּין
43 מִמִּינֵין הָרַבָּה; בְּשִׁלְשִׁים שֶׁל קֶנֶס הָעֶבֶד, שְׁנֵאֲמַר בּוֹ: יִתֵּן
44 לְאֹדֵינוּ. בֵּין שְׁנֵת־בְּרֶךְ הַבֵּית בְּגָלְלוֹ בֵּין שְׁלֹא נִתְבָּרַךְ;
45 שְׁנֵאֲמַר: הַעֲנִיק תַּעֲנִיק לוֹ - מִכָּל מָקוֹם. אִם כֵּן, לָמָּה נֵאֶמַר:
46 אֲשֶׁר בְּרֶכְךָ? הַכֵּל לִפִּי הַבְּרָכָה תֵּן לוֹ.
47 טו. אִם בְּרַח, וּפָגַע בּוֹ יוֹבֵל כִּשְׁהוּא בּוֹרַח, וַיֵּצֵא לַחֲרוֹת -
48 אֵינוֹ חֵיב לְהַעֲנִיקוֹ; שְׁנֵאֲמַר: וְכִי תִשְׁלַחְנוּ וְגוֹמַר. עֵנֶךָ עֶבֶד
49 עֲבָרִי - לַעֲצָמוֹ, וְאֵין בְּעַל חוֹב גּוֹבֶה הֵימָנוּ. וְעֵנֶךָ אֲמָה
50 הָעֶבְרִיָּה, וְכֵן מִצִּיאָתָהּ - לְאִבְיָהּ. וְאִם מֵת אִבְיָהּ קִדְּם שֶׁיָּבֹאוּ
51 לִידוֹ - הָרִי הֵן שֶׁל עֲצָמָה, וְאֵין לְאִחִיָּה בָּהֶם כָּלוּם; שְׁאֵין
52 אָדָם מוֹרִישׁ זְכוֹת שֵׁישׁ לוֹ בְּכַתּוֹ לְבָנוֹ.

יום שני י"ד טבת ה'תשע"ב

פרק רביעי

54 א. אָמָה² הָעֶבְרִיָּה הִיא הַקְּטָנָה³ שֶׁמִּכְרָה אִבְיָהּ⁴. וּמִשְׁתַּבֵּי־
55 שְׁתֵּי שְׁעֵרוֹת אַחֵר שְׁתֵּים עֶשְׂרֵה שָׁנָה⁵ וְתַעֲשֶׂה נַעֲרָה⁶ - אֵינוֹ
56 יָכוֹל לְמַכְרָהָ⁷, אִף עַל פִּי שְׁעָדִין שֶׁל לוֹ רְשׁוֹת בָּהּ, וְיֵשׁ לוֹ
57 לְקַדְּשָׁהּ לְכָל מִי שֶׁיִּרְצֶהָ⁸. אִף⁹ הַקְּטָנָה שֶׁהִיא אֵילּוֹנִית¹⁰
58 בְּסִימָנֶיהָ¹¹ וְאֵינָה רְאוּיָה לְהִבָּאֵת שְׁתֵּי שְׁעֵרוֹת¹² - יֵשׁ לְאִבְיָהּ
59 לְמַכְרָהָ¹³ כָּל זְמַן שֶׁהִיא קְטָנָה¹⁴. אָבֵל¹⁵ הַטְּמֵטוּס¹⁶
60 וְהַנִּדְּרוֹגִינוֹס¹⁷ - אֵינוֹ נִמְכָּר לֹא כְּעֶבֶד¹⁸ עֲבָרִי וְלֹא כְּדִין
61 הָאֲמָה הָעֶבְרִיָּה¹⁹.
62 ב. אֵין²⁰ הָאָב רְשָׁאִי לְמַכֵּר אֶת בְּתוֹ, אֲלֹא אִם כֵּן הָעֵנִי וְלֹא
63 נִשְׁאָר לוֹ כָּלוּם, לֹא קָרַע וְלֹא מִטְּלָטְלִין²¹, וְאִפְלוּ
64

1 י. וְאִם אָמַר יֹאמַר הָעֶבֶד - עַד שִׁיאֲמַר וְיִשְׁנָה. הָעֶבֶד - עַד
2 שִׁיאֲמַר כִּשְׁהוּא עֶבֶד; אָבֵל אִם אָמַר אַחֵר שֵׁשׁ - אֵינוֹ נִרְצָע,
3 עַד שִׁיאֲמַר וְיִשְׁנָה בְּסוֹף שֵׁשׁ בְּתַחֲלַת פְּרוּטָה אַחֲרוֹנָה.
4 כִּיצַד? בְּגוֹן שֶׁנִּשְׁאָר מִן הַיּוֹם שֶׁהוּא פְּרוּטָה מִדְּמֵי מִכִּירָתוֹ אוּ
5 יִתֵּר מַעֲט. אָבֵל אִם נִשְׁאָר פָּחוֹת מִשְׁנֵה פְּרוּטָה - הָרִי זֶה
6 כְּאֹמַר אַחֵר שֵׁשׁ.
7 יא. הֵיתָה לְעֶבֶד שְׁפָחָה כְּנַעֲנִית וְלוֹ מִמֶּנָּה בָּנִים, וְלָרְבוֹ אֵין
8 אִשָּׁה וּבָנִים - אֵינוֹ נִרְצָע; שְׁנֵאֲמַר: כִּי אֶהְיֶךָ וְאֶת בֵּיתְךָ.
9 לָרְבוֹ אִשָּׁה וּבָנִים, וְלוֹ אֵין אִשָּׁה וּבָנִים - אֵינוֹ נִרְצָע;
10 שְׁנֵאֲמַר: אֶהְבְּתִי אֶת אֲדֹנִי אֶת אִשְׁתִּי וְאֶת בְּנִי. הוּא אוֹהֵב
11 אֶת רְבוֹ, וְרְבוֹ אֵינוֹ אוֹהֵבוֹ - אֵינוֹ נִרְצָע; שְׁנֵאֲמַר: כִּי טוֹב
12 לוֹ עַמְּךָ. רְבוֹ אוֹהֵבוֹ, וְהוּא אֵינוֹ אוֹהֵב אֶת רְבוֹ - אֵינוֹ נִרְצָע;
13 שְׁנֵאֲמַר: כִּי אֶהְבְּךָ. הוּא חוֹלָה, וְרְבוֹ אֵינוֹ חוֹלָה - אֵינוֹ
14 נִרְצָע; שְׁנֵאֲמַר: כִּי טוֹב לוֹ עַמְּךָ. רְבוֹ חוֹלָה, וְהוּא אֵינוֹ
15 חוֹלָה, אוּ שֶׁהִיוּ שְׁנֵיהֶם חוֹלִים - אֵינוֹ נִרְצָע; שְׁנֵאֲמַר: כִּי
16 טוֹב לוֹ עַמְּךָ - עַד שֶׁהִיוּ שְׁנֵיהֶם בְּטוֹכָה.
17 יב. מַה בֵּין מוֹכֵר עֲצָמוֹ לְמַכְרוֹהוּ בֵּית דִּין? מוֹכֵר עֲצָמוֹ -
18 אֵינוֹ נִרְצָע, וּמַכְרוֹהוּ בֵּית דִּין - נִרְצָע. מוֹכֵר עֲצָמוֹ - אִסּוּר
19 בְּשִׁפְחָה כְּנַעֲנִית, וּמַכְרוֹהוּ בֵּית דִּין - רְבוֹ מוֹטֵר לוֹ שְׁפָחָה
20 כְּנַעֲנִית. מוֹכֵר עֲצָמוֹ - נִמְכָּר לְעוֹבֵד כּוֹכָבִים, וּמַכְרוֹהוּ בֵּית
21 דִּין - אֵינוֹ נִמְכָּר אֲלֹא לְיִשְׂרָאֵל; שְׁנֵאֲמַר: כִּי יִמְכֹּר לָךְ אֶחִיד
22 - אֵין בֵּית דִּין מוֹכְרִין אוֹתוֹ אֲלֹא לָךְ. מוֹכֵר עֲצָמוֹ - נִמְכָּר
23 לְשֵׁשׁ וְיִתֵּר עַל שֵׁשׁ, מַכְרוֹהוּ בֵּית דִּין - אֵינוֹ נִמְכָּר אֲלֹא
24 לְשֵׁשׁ. מוֹכֵר עֲצָמוֹ - אֵין מַעֲנִיקִין לוֹ, מַכְרוֹהוּ בֵּית דִּין
25 מַעֲנִיקִין לוֹ.
26 יג. מִפִּי הַשְּׁמוּעָה לְמַדּוֹ, שְׁאֵין הָאִשָּׁה נִרְצָעָה. וְכֵן יִרְאֶה
27 מַעֲנִין הַכְּתוּב, שֶׁהָרִי אוֹמַר בְּנִרְצָע: אֶהְבְּתִי אֶת אֲדֹנִי אֶת
28 אִשְׁתִּי וְאֶת בְּנִי. וּמַהוּ שְׁנֵאֲמַר: וְאִף לְאֶמְתְּךָ תַּעֲשֶׂה כֵּן?
29 לְהַעֲנִיק. שֶׁכֵּשֶׁם שֶׁמִּצְוֹת עֲשֶׂה לְהַעֲנִיק עֶבֶד עֲבָרִי, כֹּף מַעֲנִיק
30 אֲמָה הָעֶבְרִיָּה.
31 יד. כָּל הַמְּשַׁלַּח עֶבְדוֹ וְאֶמְתּוֹ רִיקָם - עוֹבֵר בְּלֹא תַעֲשֶׂה,
32 שְׁנֵאֲמַר: לֹא תִשְׁלַחְנוּ רִיקָם. וְהָרִי הַכְּתוּב נִתְקוֹ לַעֲשֶׂה,
33 שְׁנֵאֲמַר: הַעֲנִיק תַּעֲנִיק לוֹ. אֶחָד הַיּוֹצֵא בְּסוֹף שֵׁשׁ, אוּ שֶׁיֵּצֵא

מתוך רמב"ם לעם – הוצאת מוסד הרב קוק

(1) נתבארו בו דיני מכירת אמה עברייא ואופני יציאתה, ודיני מצוות ייעוד, לו ולבנו. (2) כתובות מ: במשנה. (3) עד גיל שתיים עשרה שנה ויום אחד, ואפילו הביאה שתי שערות בתוך הזמן הזה (פרק ב מהלכות אישות הלכה א). (4) שאילו היא עצמה אינה יכולה למכור עצמה, שהרי היא קטנה, ואפילו כשהיא נערה אינה יכולה למכור עצמה (למעלה פרק א הלכה ב) ואמה אינה יכולה למכרה (מכילתא לשמות כא, 1). (5) ויום אחד (הלכות אישות שם הלכה ג). (6) והיא תקופה הנמשכת שישה חדשים (שם הלכה ב). (7) משנה שם. וקל וחומר הוא: אם המכורה כבר, יוצאת בסימנים (להלן פרק ד הלכה ה) - אינה מכורה אינו דין שלא תימכר (ערכין כט:). (8) כתובות מו: ופרק ג מהלכות אישות הלכה יא. (9) קידושין ד. בבביתא ופירושה בגמרא שם. (10) מלשון איל, שיש בה תכונות גבריות, וראה פרק ב מהלכות אישות הלכה ג. (11) כגון שקולה עבה וכדומה (ראה בהלכות אישות שם הלכה ו). (12) כגון שהיא בת שש עשרה ויש לה סימני איילוניות ולא הביאה שתי שערות, שדינה כקטנה עד שתהא בת עשרים (הלכות אישות שם הלכה ג), וראה להלן הלכה ה. (13) ואין אנו אומרים, שמכיוון שאין בה נערות, אין בה דין מכירה (גמרא שם). (14) היינו, עד גיל עשרים, אם יש בה סימני איילוניות, או עד גיל שלושים וחמש אם אין בה, ראה בהלכות אישות שם הלכה ד. (15) תוספתא ביכורים פרק ב. וראה בפרק ב מהלכות נזירות הלכה יא. (16) אטום, שאין לו לא זכרות ולא נקבות (פרק ב מהלכות אישות הלכה כה). (17) שיש לו גם זכרות וגם נקבות (שם הלכה כד). (18) שמא נקבות הן ואין האשה נמכרת בגיבתה וכן אינה מוכרת עצמה (למעלה פרק א הלכה ב), וראה משנה למלך. (19) שמא זכרים הם, ואין לאב זכות בבנו למוכרו. (20) יוצא מתוך הברייתא שהביא רבי יוסי בר חנינא בקידושין כ. [וכן מפורש בתוספתא ערכין פרק ה: "אין אדם רשאי למכור את בתו וכו' אלא אם כן העני"]. (21) כן הוא בקידושין שם, שאדם מוכר מטלטלין ואחר כך שדהו, ואחר כך ביתו, ורק אחר כך

1 כסות²² שְׁעָלָיו. וְאָף עַל פִּי בֶן²³ כּוֹפִין אֶת הָאֵב לַפְדּוּתָהּ²⁴
 2 אַחֵר שְׁמִכְרָהּ, מִשּׁוּם פָּגַם מִשְׁפָּחָהּ²⁵. בָּרַח הָאֵב אוֹ שְׁמִית²⁶
 3 אוֹ שְׁלֹא הָיָה לוֹ לַפְדּוּתָהּ – הָרִי זֶה עוֹבְדָת עַד שֶׁתִּצָּא²⁷.
 4 ג. אָמָה²⁸ הָעֶבְרִיָּה נִקְנִית בְּכֶסֶף²⁹ אוֹ בְשׁוּה כֶּסֶף³⁰
 5 וּבְשִׁטְרָה³¹, וְאִינָה נִקְנִית בְּפְרוּטָה³², מִפְּנֵי שֶׁצָּרִיךְ לִקְנוּתָהּ
 6 בְּדָמִים שְׂרָאוּיִן לְגִירָעוֹן, כְּדִי שֶׁתִּגְרַע פְּדִינָהּ וְתִצָּא³³. בִּיצֵד
 7 בְּשִׁטְרָה? כּוֹתֵב עַל הַנִּזְר אוֹ עַל הַתֵּרֶס: בְּתִי מְכוּנָה לָךְ, בְּתִי
 8 קְנוּיָה לָךְ; וְנוֹתֵן בִּיד הָאֲדוֹן. וְשִׁטְרָה אָמָה הָעֶבְרִיָּה – הָאֵב
 9 כּוֹתֵב³⁴.
 10 ד. אָמָה הָעֶבְרִיָּה עוֹבְדָת שֵׁשׁ שָׁנִים, כְּעֶבֶד שְׁמִכְרוּהוּ בֵּית
 11 דִּין³⁵; שְׁנָאָמֶר: כִּי יִמְכַר לָךְ אֲחִיד הָעֶבְרִי אוֹ הָעֶבְרִיָּה³⁶.
 12 וְיוֹצֵאת בְּתַחֲלֵת שָׁבַע. וְאִם פָּגַע בָּהּ יוֹכֵל בְּתוֹךְ שֵׁשׁ – יוֹצֵאת
 13 חֲנָם, כְּעֶבֶד³⁷. מֵת הָאֲדוֹן, אָף עַל פִּי שְׁהֵנִיחַ בֶּן – יוֹצֵאת

14 חֲנָם, כְּנֶרְצָע; שְׁנָאָמֶר: וְאָף לְאֶמְתָּךְ תַּעֲשֶׂה בֶן. וְכֵן מְגִרְעָת
 15 מִפְּדִינָה³⁸ וְיוֹצֵאתָ. וְאִם³⁹ כָּתֹב לָהּ שִׁטְרָה שְׁחָרוּר וּמַחֲלָל עַל
 16 הַשָּׂאָר⁴⁰ – יוֹצֵאתָ חֲנָם, כְּעֶבֶד⁴¹.
 17 ה. יִתְּרָה אָמָה הָעֶבְרִיָּה, שֶׁהִיא יוֹצֵאתָ בְּסִמְנִין. בִּיצֵד? כְּגוֹן
 18 שֶׁהִכִּיָּאָה סִמְנִין וְנִעֲשִׂית נִעְרָה – יוֹצֵאתָ לַחֲרוּת בְּלֹא כֶּסֶף.
 19 אֲפִלּוּ הִכִּיָּאָה סִמְנִין מֵאַחֵר יוֹם שֶׁלִּקְחָהּ – הָרִי זֶה יוֹצֵאת
 20 לַחֲרוּת. שְׁנָאָמֶר: וְיוֹצֵאתָ חֲנָם⁴² – רָבָה לָהּ הַכְּתוּב יִצִּיָּאָה
 21 אַחֲרָת בְּחֲנָם יִתֵּר עַל הָעֶבֶד. מִפִּי הַשְּׁמוּעָה לְמָדוּ, שֶׁהִיא
 22 הִבָּאת סִמְנֵי נִעְרוּת. וְתַחֲזוֹר לְרִשּׁוֹת אֲבִיָּה, עַד שֶׁתִּבְגֵּר וְתִצָּא
 23 מִרִּשּׁוֹת אֲבִיָּה⁴³. הָיְתָה הַבַּת אֵילוּנִית, שֶׁאֵין לָהּ יָמֵי נִעְרוּת,
 24 אֲלֹא יוֹצֵאתָ מִקְטְנוּתָהּ לְבָגֶר – בִּינָן שֶׁבִּגְרָה תִּצָּא לַחֲרוּת⁴⁴.
 25 ו. אֵין אָמָה הָעֶבְרִיָּה יוֹצֵאתָ כְּרָאשִׁי אֵיכָרִים; שְׁנָאָמֶר: לֹא
 26 תִּצָּא כְּצֵאת הָעֶבְדִּים. וְכֵן עֶבֶד עֲבָרִי, אִם הִפִּיל לוֹ שֵׁנוֹ אוֹ

מתוך רמב"ם לעם – הוצאת מוסד הרב קוק

בתו. (22) ראה למעלה פרק א הלכה א. (23) כלומר, אף על פי שמכרה מחמת עוני, שלא נשאר לו כלום, כנ"ל. (24) אם מצאה ידו (יקר תפארת, וכן כתב רש"י בקידושין יח.). ומקור הדבר בברייתא בקידושין שם: "ומפדין אותה בעל כורחו, מה שאין כן בעבד". ואף על פי ששם פירשו ברייתא זו לדעת רבי שמעון שאומר אין אדם מוכר את בתו לשפחות אחר שפחות, ולפיכך כופין באמה העברייא, ולא בעברי, שיכול למכור עצמו שוב פעם אחרי הפדייה, אבל לרבנן שמוכר אותה לשפחות אחר שפחות שאין תועלת בכפייה זו, שהרי יחזור וימכרה, נראה שאין כופין אותו לפדותה, והרי רבינו פוסק להלן הלכה יג כרבנן - סוגייה זו שלא חילקה בין עברייא לעברי ושאלו: "אי הכי עבד עברי נמי", ומתוך זה באו לידי החילוק הנ"ל שעבד עברי יכול למכור עצמו עוד הפעם, ואמה עברייא אינה נמכרת ונשנית כדעת רבי שמעון - סוגייה זו אינה לפי ההלכה, שהרי רבי סובר שם טו: שעבד עברי הנמכר לישראל אינו נגאל בקרובים, כלומר, אין כופין את קרוביו לפדותו, וכן פסק רבינו למעלה פרק ב הלכה ז, ולפי זה מתפרשת ברייתא זו בפשיטות, שרק באמה העברייא כופין את האב ואילו בעבד עברי אין כופין את קרוביו לפדותו, ולפי זה אפילו לדעת חכמים של רבי שמעון הסוברים, שמוכר את בתו לשפחות אחר שפחות, כופין אותו לפדותה, ומה שאין כופין בעבד עברי אין זה מפני שנמכר ונשנה, אלא שבעבד עברי אין דין כפייה כלל, וראה במשנה למלך. (25) שם בקידושין בסוגיית הגמרא. (26) כאן רמז רבינו שאמה עברייא אינה יוצאה לחירות במיתת האב, ודלא כריש לקיש בקידושין טו. שדבריו נשארו בתיובתא שם טו: וראה באור שמח. (27) בדרכים הרגילות, להלן הלכה ד וז. ואין אנו כופים את הקרובים לפדותה (כסף משנה). וראה למעלה פרק ב הלכה ז. (28) קידושין יד: במשנה. (29) בשקלא וטריא שם, למדו קניין כסף באמה ממה שנאמר בה "והפדה", שמגרעת פדיונה ויוצאת - הרי שנקנית בכסף. (30) שם טז. בברייתא. וראה למעלה פרק ב הלכה א. (31) משנה שם יד: (32) שם יא: יב. (33) ופרוטה אינה ראוייה לגירעון, שהרי הגירעון יהיה פחות משווה פרוטה, שאין בו כל ערך (קידושין שם). ובעבד עברי לא כתב רבינו (למעלה פרק ב הלכה א) שאינו נקנה בפרוטה, משום שקניין עבד עברי בכסף נלמד מעבד הנמכר לגוי, שבו נאמר "מכסף מקנתו", מלמד שכסף קונה (כסף משנה). (34) קידושין טז. וכרב חסדא ולא כרב הונא. וטעמו משום שקניין שטר באמה העברייא נלמד מקניין שטר בעבד כנעני, שדינו כקרקע, ושם המוכר כותב השטר, שנאמר (ירמיה לב, יא) "ואקח את ספר המקנה", שירמיה הלוקח קיבל את ספר המקנה מידי חנמאל המוכר. וראה ביקר תפארת להרדב"ז. (35) שאינו נמכר אלא לשש, ואילו מוכר עצמו נמכר גם ליותר משש (למעלה פרק ג הלכה יב). (36) וגומר: "ועבדך שש שנים ובשנה השביעית תשלחנו חפשי מעימך". (37) כלומר, ככל העבדים העבריים (בין מוכר עצמו ובין מכרוהו בית דין) שיוצאים ביובל (למעלה פרק ב הלכות ב"ג). ומקור הלכה זו במשנה בקידושין יד: (38) ככתוב (שמות כא, ח): "והפדה". ומזה למדו אף לעבד (קידושין טז). וכן מפורש במשנה שם יד: שגם העבד וגם האמה יוצאים בגירעון כסף. (39) שם טז. בברייתא. (40) ובמחילה בלי שטר אינה יוצאה, כמבואר למעלה פרק ב הלכה יא. (41) בברייתא שם אמרו שעבד קונה עצמו בשטר. וברור שהוא הדין לאמה, שהרי כל עיקר יציאה בשטר נלמד מעבד כנעני, שכתוב בו "או חופשה לא ניתן לה" ולמדו בגזירה שווה "לה-לה" מגט אשה שנאמר בה "וכתב לה" (רש"י שם), ואם כן אין לחלק בין עבד לאמה. (42) בברייתא קידושין ד. אמרו: "יוצאה חנינם אלו ימי בגרות, אין כסף אלו ימי נערוּת". ועיין כסף משנה כאן ורש"י שם יד: במשנה שאף הם הביאו מוציא חנינם על ימי נערוּת וברש"י על התורה שמות כא, א. וראה שמה שאמרו "יוצאה חנינם אלו ימי בגרות" אין זה אלא אם לא נכתב "אין כסף", אבל עכשיו שנכתב "אין כסף" (לרבות נערוּת, שוב נלמדו ימי נערוּת מ"יוצאה חנינם" ימי בגרות מ"אין כסף"). וראה בתורה תמימה שם אות פט. (43) ככל נערה. (44) שם ד. אמרו שאין צריך לכך לימוד מיוחד, שהרי קל וחומר הוא: אם סימנים שאינם מוציאים מרשות האב - מוציאים מרשות האדון, בגרות שמוציאה מרשות האב - אינו דין שמוציאה מרשות האדון. וכל הפסוק הנ"ל (ויצאה חנינם אין כסף) לא בא ללמד אלא על עיקר מכירת איילונית, שבלי הפסוק היה מקום לומר שכיוון שאינה מביאה סימנים אינו יכול למכרה כלל. וראה למעלה הלכה א. ונהמדובר כשנמכרה בהיותה בת שש עשרה והיו לה סימני איילונית ולא היו לה שתי שערות שדינה כקטנה עד שתהא בת עשרים (פרק ב מהלכות אישות הלכה ג) ואז היא יוצאת בתור בוגרת. ואין אנו אומרים שנעשית איילונית למפרע ולא הייתה מכירתה מכירה כלל (ראה משנה למלך למעלה הלכה א), שדעת רבינו לפסוק כשמואל ביבמות פ. שאינו נעשה

- 1 סמא לו עינו - משלם לו פדין החובל בחברו, כמו שפארנו
2 בהלכות חובל⁴⁵. נמצאת למד, שאמה העבירה נקנית בשני
3 דברים: בכסף או בשטר; וקונה עצמה בששה דברים⁴⁶:
4 בשנים, ובחבל, ובגרעון כסף, ובשטר שחרור, ובמיתת
5 האדון, ובסימנין.
6 ז. יעד⁴⁷ אותה האדון לעצמו או לבנו - הרי היא פשאר
7 ארוסות⁴⁸, ואינה יוצאה באחד מכל אלו, אלא במיתת
8 הפעל או בגט. ומצות⁴⁹ יעוד קודמת למצות פדיה⁵⁰.
9 כיצד⁵¹ מצות יעוד? אומר לה בפני שנים: הרי את מקדשת
10 לי, הרי את מארסת לי, הרי את לי לאשה⁵²; אפלו⁵³ בסוף
11 שש סמוך לשקיעת החמה⁵⁴. ואינו צריך לתן לה כלום,
12 שמעו הראשונות לקדושין נתנו⁵⁵. ונהג⁵⁶ בה מנהג
13 אישות, ואינו⁵⁷ נהג בה מנהג שפחות. ואינו מיעד שתיים
14 כאחת; שנגמר: יעדה. וכיצד מיעדה לבנו? אם היה⁵⁸ בנו
15 גדול⁵⁹, ונתן רשות לאביו ליעדה לו - הרי האב⁶⁰ אומר לה
16 בפני שנים: הרי את מקדשת לבני.
17 ח. אין⁶¹ האדון מיעד אמה העבירה לא לו ולא לבנו אלא
18 מדעתה⁶², אף על פי שכבר קבל אביה מעותיה⁶³; שהרי⁶⁴
19 הוא אומר: יעדה - מדעתה⁶⁵. ואם⁶⁶ מת האדון - אין בנו
20 יכול ליעדה לו, שהרי יוצאה לחרות במיתת האדון⁶⁷.
- ט. היעוד⁶⁸ - פארוסין⁶⁹, ואינו כנשואין. לפיכך⁷⁰, אינו
מטמא לה⁷¹ ולא יירשנה⁷² ולא מפר⁷³ נדריה עד שתפנס
לחפה. ואם שלש אלה⁷⁴ לא יעשה לה - לא יעדה⁷⁵ לו,
ולא יעדה לבנו, ולא נפדית בגרעון כסף; ויצאה חנם -
בהקצאת סימנין, כמו שפארנו⁷⁶, יתר על אותן הדרכים
שקונה בהן עצמה כעבד עברי⁷⁷.
י. אין האדון⁷⁸ יכול למכר אמה העבירה, ולא לתנה לאיש
אחר, בין רחוק בין קרוב⁷⁹. ואם מכר או נתן - לא עשה
כלום⁸⁰. שנגמר: לעם נכרי לא ימשל למכרה בכגודי בה.
וכן עבד עברי⁸¹ לא יכול למכרו לאחר ולא לתנו. ויראה
לי, שלא הצרך הפתוב לאסר דבר זה [באמה], אלא מפני
שיש לו ליעדה לבנו, לכך נאמר: לעם נכרי לא ימשל
למכרה.
יא. אין⁸² אמה העבירה נמכרת אלא למי שיש לה עליו או
לבנו⁸³ קדושין, כדי שתהא ראויה ליעוד. כיצד? מוכר⁸⁴
אדם את בתו לאביו⁸⁵; שאף על פי שאין האדון יכול
ליעדה לו⁸⁶ - ראויה היא לבנו, שהרי האמה בת אחיו. אבל
אינו יכול למכר את בתו לבנו; מפני שאינה ראויה לאדון,
שהרי היא אחותו, ולא לבנו, מפני שהיא אחות אביו.
יב. יש⁸⁷ לאדם למכר בתו לפסולין, כגון אלמנה⁸⁸ לכהן

מתוך רמב"ם לעם - הוצאת מוסד הרב קוק

סריס למפרע, והוא הדין לאיילונית. וכן נראה מדבריו בהלכות אישות שם. וכן נקט בדעתו, הנודע ביהודה מהדורא קמא אבן העזר סימן ו'. (45) פרק ד הלכה ז. אבל לחירות אינו יוצא שהוקש עברי לעבריה (מכילתא משפטים פרשה א, וכאן בפרשה ג נתקצרו הדברים), וראה בכסף משנה ולחם משנה כאן. (46) ואילו עבד עברי אינו קונה עצמו אלא בחמישה דברים בלבד, לפי שאינו יוצא בסימנים. ראה למעלה פרק ב הלכה יב. (47) קידושין יח. בברייתא וכפירושה על ידי רב ששת. (48) ראה לקמן הלכה ט, שהייעוד כאירוסין ואינו כנישואין. (49) בכורות יג. במשנה. ושם למדו מן הכתוב: אשר לא יעדה והפדה", הרי שהפדיון בא רק אחרי שלא התקיים הייעוד. (50) שאף הפדיה היא מצוה, ראה בספר המצוות, עשה רלד. (51) קידושין יט: ברייתא כלשונה. (52) לשון זו אינה בברייתא שם, אבל נזכרה שם ה: בברייתא, לענין קידושי אשה. (53) לשון הברייתא שם. וכתנא קמא ולא כרבי יוסי בר יהודה. (54) שלא נשאר עוד שיעור עבודה, שתמורתה פרוטה. (55) והרי זה דומה למקדש מעכשיו ולאחר שלשים יום, שמקודשת לסוף שלשים יום למפרע. (56) ברייתא שם, כלשונה. (57) מסכת עבדים פרק א הלכה ז. וראה במכילתא משפטים פרשה ג. (58) ולא אותה ואת חברתה. (59) ולא קטן. קידושין יט. בעייה של ריש לקיש, שנפתרה על ידי רבי אייבו בשם רבי ינאי. (60) בשמות (כא, ט) מפרש רש"י, שהבן אומר לה הרי את מיועדת לי בכסף שקיבל אביך בדמיך. ומדברי רבינו נראה שדין הייעוד על ידי האב (ועיין לחם משנה, וראה להלן הלכה ח). (61) קידושין שם, כפירוש השני של הגמרא למימרא של רבי אייבו בשם רבי ינאי. (62) יש אומרים מרצונה (כסף משנה וכן כתב המאירי, ועיין תוספות קידושין ה. דיבור המתחיל שכן) וראה להלן הלכה יב. (63) כדברי רב נחמן בר יצחק שם. (64) גם זה מדברי רב נחמן בר יצחק שם. (65) יעדה לשון דיעה (רש"י שם דיבור המתחיל שאני הכא). ויש מפרשים שדרשו כן בהיפוך אותיות: ידעה - יעדה, כמו כבש - כשב, שלמה - (תורה תמימה שם). (66) הוא דבר פשוט (כסף משנה). (67) משמע שולל זה היה יכול ליעדה, וראה למעלה הלכה ז, שדין ייעוד הוא על ידי האב דווקא. (68) קידושין יח: בעייה של רבה בר אבובי שנפתרה. (69) כקידושין. (70) ההבדלים הנ"ל בין אירוסין לנישואין הובאו בגמרא שם. (71) אם כהן הוא, שכהן אינו מתטמא אלא לאשתו הנשואה ולא לארוסה (פרק ב מהלכות אבל הלכה ז). (72) שהבעל יורש אשתו נשואה ולא ארוסה (פרק כ"ב מהלכות אישות הלכות א-ג). (73) היינו, לברו בלי האב, ראה בפרק י"א מהלכות נדרים הלכה ט. (74) כלשון הכתוב בשמות כא, יא. (75) מכילתא שם. (76) למעלה הלכה ה. (77) למעלה הלכה ד. (78) כל דברי רבינו מפורשים במכילתא דרשב"י שמות כא, ח. ויש שהביאו מגמרא מפורשת בערכין כח. "יכול יחרים אדם בנו ובתו עבדו ושפחתו העבריים ושדה מקנתו תלמוד לומר בהמה, מה בהמה יש לו רשות למכרה אף כל יש לו רשות למכרה" - הרי שאין לו רשות למכור עבדו ושפחתו העבריים. וראה בכסף-משנה למעלה פרק ב הלכה יב שכתב כדברי רבינו כאן בשם הרלב"ג. (79) במכילתא דרשב"י שם למדו כן ממה שנאמר "לעם נכרי לא ימשול וגו'" - "לעם לא ימשול למכרה", כלומר, לקרובים, "ולנכרי לא ימשול למכרה" - לרחוקים. (80) כן הוא במכילתא דרשב"י (תורה שלמה שם סימן קפד). (81) במכילתא דרשב"י (תורה שלמה שם) למדו כן בקל וחומר: "אם אמה העבריה שהוא רשאי ליעדה לו ולבנו, אינו רשאי למכרה, עבד עברי שאין לו בו רשות כלל, על אחת כמה וכמה". וראה בכסף משנה. (82) קידושין יח: בברייתא וכתנא קמא ולא כרבי אליעזר. (83) אף על פי שהוא עצמו אינו יכול ליעדה - שמספיק אפשרות כל שהיא של ייעוד (שם כ). (84) שם כ. ברייתא ראשונה, וכפירושה בגמרא. (85) ויש לו בן, כדלהלן. (86) שהרי אסורה לו משום בת בנו (ויקרא יח, י). (87) שם יח: בברייתא. (88) מן האירוסין אבל אלמנה מן

1 גדול, גרושה וחלוצה לכהן הדייט; שאף על פי שהן בלאו, קדושין תופסין בהן⁸⁹.

3 יג. המקדש⁹⁰ את בתו כשהיא קטנה, ונתאמלה או
4 נתגרשה - אינו יכול למכרה; שאין אדם יכול למכר את
5 בתו לשפחות אחר אישיות. אבל מוכרה לשפחה אחר
6 שפחות. כיצד? מכרה לשפחות תחלה, ויעד⁹¹ אותה
7 האדון, ומת האדון או גרשה, וחזרה לרשות האב כשהיא
8 קטנה - הרי האב מוכרה פעם שניה⁹², אפילו לכהן⁹³. וכן
9 אם נפלה לפני יבם מן היעור, וחליץ לה⁹⁴, אף על פי שהיא
10 חליצה פסולה מפני שהיא קטנה⁹⁵ - הרי נפסלה מן
11 הפהנה⁹⁶; ויש לו למכרה לכהן⁹⁷, הואיל וקדושין תופסין
12 בה, כמו שנתבאר⁹⁸.

13 יד. המוכר את בתו, ויצאה בשנים או ביובל או בגרעון
14 כסף, ועדין היא קטנה - יש לו לחזר ולמכרה פעם שניה,
15 כמו שבארנו⁹⁹.

16 טו. המוכר¹⁰⁰ את בתו, ואחר כך הלך וקדשה לאחר: אם
17 רצה האדון ליעד - מיעד¹⁰¹; ואם לא יעד האדון לא לו
18 ולא לבנו - כשתצא מרשות האדון וגמר קדושה ותעשה
19 אשת איש.

20 טז. המוכר¹⁰² את בתו, ופסק על האדון על מנת שלא ליעד
21 אותה, אם רצה האדון ליעד - מעד; שהתנה על מה
22 שכתוב בתורה, שתנאו בטל.

פרק חמישי

24 א. עבד פגעני נקנה בחמשה דברים, וקונה את עצמו
25 בשלושה. נקנה בכסף, או בשטר, או בחזקה, או בחליפין,
26 או במשיכה. וקונה את עצמו בכסף, או בשטר, או בראשי
27 איברים. ועבד קטן - הרי הוא כבהמה, ונקנה במשיכה
28 כמשיכת הבהמה. וכבר בארנו בתחלת ספר זה כל הדרכים
29 שהעבדים נקנין בהן.

30 ב. כיצד קונה את עצמו בכסף? כגון שנתן אחד לרבו
31 מעות, ואמר לו: על מנת שציא עבדך בהם לחרות - פיון

32 שקבל הרב את הכסף או שוה כסף יצא העבד לחרות. ואין
33 צריך דעת העבד; שזכות היא לו, וזכין לאדם שלא בפניו.
34 וכן אם נתן אחד לעבד מעות, ואמר: על מנת שתצא בהן
35 לחרות: אם רצה האדון לקבל המעות - יצא העבד לחרות;
36 ואם לא רצה - לא קנה העבד המעות, שלא נתן לו אלא
37 על מנת שציא בהם לחרות. ואחד הכסף או שוה כסף בין
38 לקנותו בין להקנות עצמו לו.

39 ג. כיצד בשטר? כותב לו על הנזיר או על התרס: הרי את
40 בן חורין, או הרי את של עצמך, או אין לי עסק בך, וכן
41 כל פיוצא בזה בענין זה, שזה הוא גופו של גט שחרור,
42 ומסר לו את השטר בפני שני עדים, או שהיו העדים
43 חתומים בו ומסרו לו בינו לבינו - הרי זה יצא לחרות,
44 שהרי גטו וידו באין כאחד. אמר לו שלא בכתב: הרי את
45 בן חורין, הרי את של עצמך, אף על פי שהעידו עלי עדים
46 בבית דין, ואף על פי שקנו מידו - עדין לא נשתחרר; שאין
47 העבד יוצא לחרות אלא בכסף או בשטר או בראשי
48 איברים. והכותב לשפחות: הרי את מתרת לכל אדם - לא
49 אמר כלום.

50 ד. כיצד בראשי איברים? המקנה את עבדו בכונה, וחסרו
51 אחד מארבעה ועשרים ראשי איברים שאינן חוזרין - יצא
52 לחרות, וצריך גט שחרור. אם פן, למה נאמר בתורה שן
53 ועין? לדון מהן: מה שן ועין - מומין שפגולין ואינן חוזרין,
54 אף כל מומין שפגולין ואינן חוזרין - יצא העבד בו לחרות.
55 אבל המסרס עבדו בפזים, או החותף לשונו - אינו יוצא
56 לחרות, שאינן מומין שפגולין. וכן המפיל שן הקטן - אינו
57 יוצא לחרות, שהרי סופו לחזר.

58 ה. אין יוצא בראשי איברים אלא עבדים שמלו וטבלו,
59 שהרי ישנן במקצת מצות; אבל העבד שהוא בגיותו - אינו
60 יוצא בראשי איברים. אלו הן ראשי איברים שאינן חוזרין:
61 אצבעות ידים ורגלים - עשרים, ראשי האזניים, וראש
62 החטם, וראש הגוזה, וראשי הדין שבאשה. אבל העינים
63 והשנים - הרי הן מפרישין בתורה.

הנישואין אינה עוד ברשות האב למכרה (פרק ג מהלכות אישות הלכה יב). והוא הדין לגרושה וחלוצה דלהלן הן מן האירוסין, ואף ייעוד הוא כאירוסין (למעלה הלכה ט). (89) כמבואר בפרק ד מהלכות אישות הלכה יד. והמדובר כשאינו לו בן לכהן הגדול, שאם יש לו בן, הרי היא ראוייה לבן, כמבואר למעלה הלכה יא (יקר תפארת). (90) קידושין יח. בברייתא, וכתנא קמא ורבי עקיבא הדורש "לא ימשול למכרה בבגדו בה" - "כיוון שפירש טליתו עליה (כלומר כיוון שנמסרה לאישות - רב נחמן בר יצחק שם), שוב אינו רשאי למכרה" ולא כרבי אליעזר הדורש "בבגדו בה" - "כיוון שבגדו בה", כלומר, שמכרה לשפחה. (91) שהרי ייעוד הוא כאירוסין (למעלה הלכה ט) ואינה יוצאת מרשותו של אב. (92) נראה למעלה הלכה יב, שרבינו סובר שיעוד אינו אישות לענין זה, שהרי אינו מיעדה אלא מרצונה ואין זה אלא שפחות בלבד. (93) בדפוס רומי וכתב יד תימן: לכהן גדול. (94) ושוב מת היבם ובטלה זיקתה. ונאילו יבמה וגירשה, הרי היא נשואה, ושוב אין לאביה רשות בה. (95) כמפורש בפרק ד מהלכות ייבום וחליצה הלכה טו. (96) כמפורש שם הלכה כו. (97) אפילו לכהן גדול (רדב"ז), וכוונת רבינו בזה שני איסורים גם שהיא חליצה פסולה ובכל זאת הרי נפסלה מן הכהונה והיה מקום לומר שאסור לו למכרה לכהן שהרי יש בה שני איסורים גם אלמנה וגם חלוצה, ובכל זאת יש למכרה לכהן גדול. (98) למעלה הלכה יב. (99) למעלה הלכה יג, שמוכרה שפחות אחר שפחות. (100) קידושין יט: כתנא קמא בברייתא ולא כרבי יוסי בר רבי יהודה. (101) שהרי המעות הראשונות שלו, לקידושין ניתנו (למעלה הלכה ז). משל למי שקידש אשה מעכשיו ולאחר שלוש ימים אם ירצה, ובא אחר וקידשה בינתיים, שמקודשת לראשון, אם רוצה (גמרא שם). (102) ברייתא שם וכתנא קמא ולא כרבי מאיר. (1) נכללו בו דיני עבד כנעני במה הוא נקנה ואיך הוא יוצא לחירות.

פרק ששי

45

א. הכותב גט שחרור לעבדו, וזכה לו בו על ידי אחר, ואמר: זכה בגט זה לפלוני עבדי - יצא לחרות, אף על פי שלא הגיע גט לידו; שזכין לאדם שלא בפניו. אבל אם אמר: תנו גט זה לעבדי - אינו יכול לחזור בו, ולא יצא העבד לחרות עד שיגיע הגט לידו. לפיכך, האומר: תנו גט זה לעבדי, ומת - לא יתנו לאחר מיתה.

ב. הכותב בשטר: עשיתי פלוני עבדי בן חורין, או נעשה פלוני עבדי בן חורין, או הרי הוא בן חורין - הרי זה יצא לחרות. כתב בשטר: אעשה בן חורין - לא יצא לחרות.

ג. האומר: עשיתי פלוני עבדי בן חורין, והוא אומר: לא עשיתי - חוששין שמא זכה לו על ידי אחר. אמר: כתבתי גט שחרור ונתתי לו, והוא אומר: לא כתב ולא נתן - הודאת בעל דין כמאה עדים, והרי זה עבד עד שישחררנו בפנינו.

ד. מי שצוה בשעת מיתתו: פלונית שפחתי אל ישתעבדו בה יורשי - הרי זו שפחה כשהיתה, ואסור ליורשים להשתעבד בה, מפני שמצוה לקיים דברי המת. וכן אם אמר: עשו לה קרת רוח - כופין את היורשין ואין משתעבדין בה אלא במלאכה שהיא רוצה בה. צוה ואמר: שחררה - כופין את היורשין לשחרר אותה.

ה. בששה דברים שוין שחרורי עבדים לגטי נשים, ובשאר דברים הרי הן כשאר כל השטרות. ואלו הן הששה: פסולים בערכאות של עובדי כוכבים. וכשרין בעד כותי. וצריכין כתיבה לשם המשחרר עצמו. ואין נכתבין במחבר. ואין חותמין עליהם אלא זה בפני זה. אחד גטי נשים ואחד שחרורי עבדים שוין למוליה ולמביא. כיצד? כל השטרות העולים בערכאות של עובדי כוכבים - כשרים, בכל התנאים שאנו מבארים בהלכות הלואה, חוץ מגטי נשים ושחרורי עבדים.

ו. כל שטר שיש עליו אפלו עד אחד כותי - פסול, חוץ מגטי נשים ושחרורי עבדים, שהן כשרין בעד אחד ושראל ועד אחד כותי. והוא שיהיה כותי חבר. ובזמן הזה, שהפוחים בעובדי כוכבים לכל דבריהם, אנו למדין מהן לצדוקים. שהצדוקים בזמן הזה כמו כותים באותו הזמן, קדם שגזרו עליהם שיהיו בעובדי כוכבים לכל דבריהם.

בגט אשה הוא אומר: וכתב לה - לשמה; ובגט שחרור הוא אומר: או חפשה לא נתן לה - עד שיכתב לשמה. בגט אשה הוא אומר: וכתב ונתן - מי שאינו מחסר אלא נתינה, יצא הכותב במחבר ואחר כך קצץ, שהרי מחסר קציצה ונתינה; ובגט שחרור הוא אומר: נתן לה - לא יהיה מחסר אלא נתינה. אחד גטי נשים ושחרורי עבדים אינן חותמין עליהם אלא זה בפני זה. וכבר בארנו טעם הדבר בהלכות גרושין.

ז. הפה על עינו וסמאה, על אָנו וחרשה - עבד יוצא בקן לחרות. הפהו כנגד עינו ואינו רואה, כנגד אָנו ואינו שומע - אין עבד יוצא בקן לחרות.

ח. הפהו על עינו וחסרה מאורה, על שנו ונדדה: אם יכול להשתמש בהם - אינו יוצא לחרות; ואם לאו - יצא לחרות. ט. היתה עינו פהו וחסר מאורה או שנו נודדת, והפהו האדון והפיל השן הנודדת או סמא העין הפכה: אם היה משתמש בקן כל שהוא - יצא לחרות; ואם לאו - לא יצא לחרות.

י. הפהו על ידו וצבתה ידו וסופה לחור - אינו יוצא לחרות. תלש בזקנו ודלדל בו עצם מן הלחי - יצא לחרות; שהרי בטל מעשה השנים הקבועות באותו העצם. יא. הפיל את שנו או סמא את עינו בלא כונה, כגון שזרק אבן לבהמה ונפלה בעבד והפילה את שנו וחתכה אצבעו - לא יצא לחרות; שנאמר: אם שן עבדו או שן אמתו נפיל - עד שיתכון.

יב. הושיט ידו למעי שפחתו וסמא עין העבר שבמעיה - לא יצא לחרות; שהרי לא ידע דבר שיתכון לו. יג. הרי שהיה רבו רופא, ואמר לו: כחל לי עיני, וסמאה; חתר לי שני, והפילה - שחק באדון, ויצא לחרות. שאף על פי שלא נתפון להזיק, הרי נתפון לנגע באיברי העבד, ונסתפן בקן. ואין צריך לומר, אם היתה עין העבד פוּאָת, והיה רבו אמן ועקרה לו, שהרי יצא לחרות.

יד. המפיל שן עבדו וסמא את עינו - הרי יצא לחרות בשנו, ונותן לו דמי עינו. וכן כל כיוצא בזה. טו. מי שחציו עבד וחציו בן חורין, ועבד של שני שתפין - אינו יוצא בראשי איברים, לפי שאינו מיוחד לרבו שחבל בו.

טז. עבדי צאן פרזל - יוצאין בראשי איברים, אם חסרן הפעל, אבל לא האשה. ועבדי מלוג - אינן יוצאין בראשי איברים. לא אם הפיל הפעל, שהרי אין לו בהם אלא פרות; ולא אם הפילה אותן האשה, מפני שאינן מיוחדין לה. יז. יציאת העבד בראשי איברים נזהגת בכל מקום ובכל זמן. ואין דנין בו אלא בבית דין סמוכין, מפני שהוא קנס. לפיכך, העבד שאמר לרבו: הפלת את שני וסמית את עיני, והאדון אומר לו: עשיתי זה - פטור. שאם יודה מעצמו - אינו חייב להוציאו לחרות בלא עדים. שהמודה בקנס - פטור. כמו שבארנו בהלכות גנבה, שכל מודה בקנס - פטור מלשלמו.

44

שיתקנים הגט בחותמיו, פשאר השטרות. וכן¹¹ אם הנה
 כתוב בו: כל נכסי¹² קנויין לך - קנה עצמו, ולא קנה
 הנכסים עד שיתקנים הגט בחותמיו. שחולקים הדבור¹³
 ואומרים: עצמו קנה, מפני שהוא נאמן להביא גט שחרורו
 ואינו צריך לקנימו; אבל הנכסים, שאין אדם קונה אותם
 אלא בראיה ברורה, לא יקנה אותם עד שיתקנים השטר.
 ג. המשתחרר¹⁴ שני עבדים בשטר אחד - לא קנו עצמן,
 אלא כותבין שטר לכל אחד ואחד¹⁵. לפיכך¹⁶, הכותב כל
 נכסיו לשני עבדיו בשטר אחד - אף עצמן לא קנו. ואם¹⁷
 כתב בשני שטרות - קנו, ומשחררין זה את זה. במה דברים
 אמורים? בשכתב בכל שטר משניהם: כל נכסי נתונים
 לפלוני ופלוני עבדי; אבל¹⁸ אם כתב: חצי נכסי לפלוני
 עבדי, וחצי נכסי לפלוני עבדי - אף בשני שטרות לא קנו
 כלום. שהעבד מפלל נכסים, והרי שיר בו¹⁹ חציו, ואין זה
 שחרור; וכיון שלא נשתחרר, לא קנה מן הנכסים כלום.
 ד. המשתחרר²⁰ חצי עבדו בשטר - לא קנה העבד חציו,
 והרי הוא עבד כשהיה. אבל אם שחרר חציו בכסף, כגון
 שלקח חצי דמיו על מנת לשחרר חציו - קנה, ונמצא חציו
 עבד וחציו בן חורין. במה דברים אמורים? בששחרר חציו
 בשטר והניח חציו; אבל²¹ אם שחרר חציו ומכר חציו, או
 ששחרר חציו ונתן חציו במתנה, הואיל ויצא העבד בלו
 מרשותו²² - קנה העבד חציו, והרי זה חציו עבד וחציו בן
 חורין. וכן²³ עבד של שני שתפין, ושחרר אחד מהן חלקו,
 בין בכסף בין בשטר - קנה העבד חציו²⁴, והרי הוא חציו
 עבד וחציו בן חורין.
 ה. הכותב²⁵ לשפחתו מעבדת: הרי את בן חורין וולדך
 עבד - דכרו קיימין²⁶. הרי את שפחה וולדך בן חורין -
 לא אמר כלום, שזה כמי שמשחרר חציה.

ז. וכיצד שוין במוליד ומביא? שהמביא גט שחרור בארץ
 ישראל - אין צריך לומר: בפני נכתב ובפני נחתם. ובחוצה
 לארץ, אם אין עדים מצויין לקנימו, ואמר השליח: בפני
 נכתב ובפני נחתם - זהו קנימו; ואם בא האדון וערער אחר
 כף - אין משגיחין בו, כמו שבארנו בגטי נשים. כשם
 שהאשה עצמה מביאה גטה ואינה צריכה לקנימו, הואיל
 והגט יוצא מתחת ידה; כך העבד ששטר שחרור יוצא
 מתחת ידו - אינו צריך לקנימו. וכשם שהאשה אומרת:
 בפני נכתב ובפני נחתם, אם התנה עליה, כמו שבארנו
 במקומו; כך העבד שהביא גט ואמר: בפני נכתב ובפני
 נחתם - נאמן על אותו הדבר, ואין צריך קיום.
 ח. כל הפשר להביא גט האשה - כשר להביא גט העבד.
 והעבד מקבל גט לחברו מיד רבו של חברו, אבל לא מיד
 רבו של מקבל. הכותב שטר ארוסין לשפחתו, אף על פי
 שאמר לה: צאי בו לחרות והתקדשי בו - אין בלשון הזה
 לשון שחרור, ואינה מקדשת ולא משחררת.

יום שלישי ט"ו טבת ה'תשע"ב

פרק שביעי

א. גט² שחרור צריך שיהיה ענינו דבר הכותב³ בינו לבין
 אדוניו⁴, ולא ישאר לאדון בו זכות. לפיכך, הכותב⁵ לעבדו:
 עצמך⁶ וכל נכסי קנויין לך, חוץ ממקום פלוני, או חוץ
 מטלית פלונית⁷ - אין זה כורת⁸, והגט בטל; ומתוך שאינו
 גט - אין העבד משחרר, ולא קנה מן הנכסים כלום. וכן
 כל פיוצא בזה.
 ב. עבד⁹ שהביא גט, וכתוב בו: עצמך ונכסי קנויין לך -
 עצמו קנה¹⁰, והרי הוא בן חורין; אבל הנכסים לא קנה עד

מתוך רמב"ם לעם – הוצאת מוסד הרב קוק

(1) ביאר בו עוד כמה דיני שחרור, והמשחרר חצי עבד ודיני חצי עבד וחצי בן חורין. (2) גיטין ט. מימרא של רב אשי. (3) חותך
 באופן סופי ומוחלט. (4) כמו שאמרו בגט אשה (פרק א מהלכות גירושין הלכה א). (5) פאה פרק ג משנה ח והובאה בכמה
 מקומות בתלמוד. (6) במשנה שם: "הכותב כל נכסיו לעבדו - שיר קרקע כל שהוא לא יצא בן חורין". אך לפי הטעם דלהלן
 ש"אין זה כורת", אין הבדל בין הכותב "כל נכסיו" סתם, לבין הכותב "עצמך וכל נכסיו", וראה להלן בדעת רש"י. (7) כן אמרו
 בבבא בתרא קמט: שמה שאמרו במשנה "שיר קרקע כל שהוא" הוא לאו דווקא, והוא הדין לשיר מטלטלין. (8) אף על פי
 שאין ספק בשיר זה, שוודאי אין כוונתו לשיר לעצמו את העבד, אף על פי כן כיוון שיש איזה שיר שהוא בגט, אינו גט. ורש"י
 שם ט. דיבור המתחיל התם, פירש, שכל הריעותא בשיר הוא שמה נתכוון לשיר את העבד ואמנם אם אמר מפורש "עצמך ונכסיו"
 אין השיר מקלקל שהרי וודאי אין כוונתו לעבד. (9) שם ח: בברייתא. (10) שהרי עבד המביא גטו, נאמן לומר בפני נכתב
 ובפני נחתם ואינו צריך לקיימו (למעלה פרק ו הלכה ז). (11) שם, בעייה שנפתרה על ידי רבא. (12) שכאן אין שני דיבורים
 נפרדים, והכל, קניין העבד והנכסים, כלול בדיבור אחד. (13) תרגום עברי למונח התלמודי הידוע: "פלגין דיבורא" (שם).
 (14) גיטין מב. (15) שכשם שבאשה נאמר "וכתב לה ספר כריתות" ודרשו: "לה ולא לה ולחברתה" (גיטין פו. ופרק ד מהלכות
 גירושין הלכה יט) כמו כן בגט שחרור של עבד (רש"י שם מב. דיבור המתחיל בשטר אחד). (16) ברייתא שם. (17) שם בשקלא
 וטריא, וכפירושו השני. (18) המשך בברייתא שם, ולפי הפירוש השני. (19) והרי יש שיר בשטר של כל אחד ואחד. וראה להלן
 הלכה ד. (20) שם מא: בברייתא, כחכמים ולא כרבי, וכפירושו של רבא, שהמדובר בשטר, מפני שלמדו מגט אשה שאינה
 מתגרשת לחצאין. (21) שם מה. מימרא של רבא. (22) והמדובר כגון שמכר חציו או נתן חציו לפני ששיחרר חציו, באופן
 שבשעת השחרור לא היה שום שיר לעצמו, או כגון שכתב כל זה בשטר אחד (כסף משנה בשם הר"ן). (23) שם מא: מב. מימרא
 של רבינא. (24) שהרי לא שיר בחלקו כלום. (25) קידושין ט. בברייתא. וכחכמים ולא כרבי יוסי הגלילי. (26) והוולד, עבד.
 ואין לזה דין של משחרר חצי עבד שדווקא אם משחרר הוולד ומשאר השפחה, הרי זה "משחרר חצייה" כבסמוך, שלא אמרו
 אלא "עובר ירך אמו", כלומר, העובר נמשך אחרי האם, אבל לא אמרו "אם ירך עובריה", שהאם אינה נמשכת אחרי וולדה (רדב"ז
 ולחם משנה). (27) תמורה כה: ברייתא שהיא הפוכה מדברי רבינו, אלא ששם בשקלא וטריא העמידה כרבי, הסובר שאפשר

1 - הרי זה יצא לחרות מיד; ואם אמר לו: תקנה מעשה ידי
2 - לא יצא לחרות. גבאו עובד כוכבים בחובו, או שפאו על
3 האדון מצרים ובקשו להרגו, ופדה עצמו מידן בעבדו - לא
4 יצא לחרות, מפני שנלקח ממנו שלא ברצונו.
5 ג. מכר עבדו לאחד מעבדי המלך או מגדולי, אף על פי
6 שהוא מתירא מהם - יצא העבד לחרות, מפני שהיה יכול
7 לפסו בממון אחר.
8 ד. מכרו לעובד כוכבים לשלשים יום, מכרו חוץ
9 ממלכותו, חוץ מן המצות, חוץ משפחות וימים טובים -
10 הרי זה ספק אם נשתחרר או לא נשתחרר. לפיכך, אם תפס
11 העבד פדי דמיו לרבו, פדי שצא בהן לחרות מיד העובד
12 כוכבים - אין מוציאין מידו.
13 ח. אחד מוכר עבדו לעובד כוכבים עובד עבודה זרה, או
14 שמכרו לגר תושב, אפלו לכוני - הרי זה יצא לחרות. מכרו
15 לישראל מומר - הרי זה ספק. לפיכך, אם תפס פדי דמיו
16 מרבו ראשון, פדי לצאת בהן מיד המומר - אין מוציאין
17 מידו.
18 ו. המוכר עבדו לחוצה לארץ - יצא בן חורין; וכופין את
19 רבו השני לכתב לו גט שחרור, ואבדו הדמים. ומפני מה
20 קנסו כאן הלוקח לבדו? שאלו לא לקח זה, לא יצא העבד
21 לחוצה לארץ. המוכר עבדו לסוריא, ואפלו לעכו - כמוכר
22 לחוצה לארץ.
23 ז. בן ככל שנשא אשה בארץ ישראל, ודעתו לחזר,
24 והכניסה לו אשתו עבדים ושפחות - הרי אלו ספק, אם הם
25 כמי שמקברה אותם לחוצה לארץ, הואיל ויש לו הפרות, או
26 אינן כמכורין לו, שהרי הגוף שלה.
27 ח. עבד שצא אחר רבו לסוריא, ומכרו שם - אבד את
28 זכותו. במה דברים אמורים? כשיצא רבו על מנת שלא
29 לחזר לארץ ישראל; אבל אם דעת רבו לחזר, ויצא אחריו,
30 ומכרו שם - יצא לחרות, וכופין את הלוקח לשחררו.

1 ו. שפחה²⁸ חרופה²⁹, אם רצה לשחרר חצייה הנשאר
2 ותעשה אשת איש גמורה³⁰ - הרי זה משחרר³¹ בין בכסף
3 בין בשטר, שאף³² הכסף גומר שחרורה³³.
4 ז. מי³⁴ שחציו עבד וחציו בן חורין, הואיל ואינו מתר לא
5 בשפחה³⁵ ולא בבת חורין³⁶ - כופין את רבו ועושה אותו
6 בן חורין, וכותב שטר עליו בחצי דמיו. במה דברים
7 אמורים? בעבד, מפני שהאיש מצוה על פריה ורביה³⁷;
8 אבל השפחה³⁸ - תשאר כמות שהיא³⁹, ועובדת את רבה
9 יום אחד ואת עצמה יום אחד⁴⁰. ואם נהגו בה⁴¹ החוטאים
10 מנהג הפקר - כופין את רבה לשחרר, וכותב עליה שטר
11 בחצי דמיה.
12 ח. מי⁴² שחציו עבד וחציו בן חורין, שצמד רבו והקנה
13 חציו לבנו הקטן, פדי שלא יכפו אותו בית דין לשחררו -
14 מעמידין בית דין לקטן אפטרופוס, וכותב⁴³ לו
15 האפטרופוס גט שחרור, וכותב לו שטר חוב בחצי דמיו.
16 ואם נצטרף הקטן בעבד, ויש לו געגועין עליו - מפליגין⁴⁴
17 אותו ממנו במעות, שדעתו של קטן קרוב⁴⁵ אצל מעות.
18 ט. שכיב מרע⁴⁶ שכתב⁴⁷ כל נכסיו לעבדו, ועמד⁴⁸ - חוזר⁴⁹
19 בנכסים, ואינו חוזר בעבד; שהרי יצא עליו שם בן חורין⁵⁰.

פרק שמיני

21 א. המוכר את עבדו לעובד כוכבים - יצא בן חורין; וכופין
22 את רבו לחזר ולקנותו מן העובד כוכבים עד עשרה בדמיו,
23 וכותב לו גט שחרור ויוצא. ואם לא רצה העובד כוכבים
24 למכרו אפלו בעשרה בדמיו - אין מחיבין אותו יתר. וקנס
25 זה אין גובין אותו ודנין אותו אלא בבית דין ממחין. ואם
26 מת המוכר - אין קונסין את היורש להחזיר את העבד
27 לשחרור.
28 ב. לזה על עבדו מן העובד כוכבים: אם קבע לו זמן ואמר
29 לו: אם הגיע זמן פלוני ולא אשלם לך, תקנה גוף עבד זה

מתוך רמב"ם לעם – הוצאת מוסד הרב קוק

לשחרר חצי עבד, ורבינו לשיטתו, שפסק כחכמים. (28) גיטין מג: (29) זו שחצייה שפחה וחצייה בת חורין שקדשה עבד עברי (פרק ד מהלכות אישות הלכה יז) וכן כתב הראב"ד כאן. (30) לבעלה הראשון, העבר העברי, וכרבי זירא בשם רב נחמן ולא כרב יוסף בר חמא בשמו (גיטין שם) ועיין בהלכות אישות שם הלכה טז. (31) שאין כאן שום שיוור בשחרור, שהרי אין לו בה אלא חצייה. (32) גיטין לט: כרבי, שנפסקה הלכה כמותו ולא כרבי שמעון. (33) להוציא מדברי רבי שמעון שאמר משום רבי עקיבא ש"שטר גומר בה ואין הכסף גומר בה" (שם לט:;) וכן פסק שם רבי יוחנן, שאין הלכה כרבי שמעון. (34) שם מא: משנה כבית שמאי, שאף בית הלל הודו להם. (35) מפני שיש בו צד חירות. (36) מצד העבדות שבו, "והלא לא נברא העולם אלא לפרייה ורבייה" (במשנה שם). (37) פרק ט"ו מהלכות אישות הלכה ב. (38) שאין האשה מצווה על פרייה ורבייה (הלכות אישות שם). (39) גיטין מג: (40) שם מא. במשנה לגבי עבד לדברי בית הלל. (41) שם מג: ולח: לח: ולהלן פרק ט הלכה ו. (42) גיטין מ. מימרא של רב פפא על רקע עובדה מסוימת. (43) שם נזכר בלשון סתימת: "וכתב", ולא צויין מי כותב, ולדעת רבינו והיא דעת הר"ף ועוד ראשונים, הכוונה לאפטרופוס, שהוא הכותב. ואף על פי שאין אפטרופוס רשאי להוציא עבדים לחירות (גיטין נב). ופרק יא מהלכות נחלות הלכה ח) - כיוון שעשה שלא כהוגן להקנותו לבנו קטן, הפקירוהו בית דין ונתנוהו לאפטרופוס לשחררו (תוספות שם מ: דיבור המתחיל וכתב). (44) מרחיקין. (45) בכתב יד תימן: "קרובה". (46) גיטין ט. מימרא של רב יוסף בר מנימי בשם רב נחמן, וראה למעלה פרק ח מהלכות זכייה ומתנה הלכה כב. (47) כדן שכיב מרע בלי קניין. (48) והבריא. (49) כדן שכיב מרע (הלכות זכייה שם הלכה יד). (50) ואף על פי שמתנת שכיב מרע אינה אלא לאחר מיתה (הלכות זכייה שם הלכה ב) ואין גט שחרור לאחר מיתה (למעלה פרק ו הלכה א) - תקנת חכמים היא שלא יחזור בעבד, מאחר שיצא עליו שם בן חורין, ובוודאי הייתה כן גם כוונת האדון, כדעת חכמים, שישחרר מעכשיו. (1) נתבארו בו דין המוכר עבד כנעני לגוי או לחוצה-לארץ ולסוריא, ועבד שברח, והמפקיר עבדו.

ט. עבד שאמר לעלות לארץ ישראל - כופין את רבו לעלות עמו, או ימכר אותו למי שיצלוהו לשם. רצה האדון לצאת לחוצה לארץ - אינו יכול להוציא את עבדו, עד שירצה. ודין זה - בכל זמן, אפלו בזמן הזה שהארץ ביד עובדי כוכבים.

י. עבד שברח מחוצה לארץ לארץ - אין מחזירין לו לעבדות. ועליו נאמר: לא תסגיר עבד אל אדניו. ואומר לרבו, שיתכתב לו גט שחרור, ויתכתב לו שטר חוב בדמיו, עד שתשיג ידו ויתן לו. ואם לא רצה האדון לשחררו - מפקיעין בית דין שעבודו מעליו וילך לו.

יא. עבד זה שברח לארץ - הרי הוא גר צדק. והוסיף לו הכתוב אזוהרה אחרת למי שמאנה אותו, מפני שהוא שפל רוח יותר מן הגר, וצוה עליו הכתוב שנאמר: עמך ישב בקרבך באחד שעריך בטוב לו, לא תוננו - זו אף הוגנת דברים. נמצאת למד, שהמאנה את הגר הזה - עובר בשלשה לאוין: משום ולא תנונו איש את עמיתו, ומשום וגר לא תונה, ומשום לא תוננו. וכן עובר משום ולא תלחצנו, כמו שבארנו בענין הוגניה.

יב. הקונה עבד מן העובד כוכבים סתם, ולא רצה למול ולקבל מצות העבדים - מגלגלין עמו כל שנים עשר חדש, ואם לא רצה - חוזר ומוכרו לעובד כוכבים או לחוצה לארץ. ואם התנה העבד עליו תחלה שלא ימול - הרי זה מתיר לקימו כל זמן שירצה בגיותו, ומוכרו לעובד כוכבים או לחוצה לארץ. וכן עבד שמל וטבל לשם עבדות, ואחר כך הפיל עצמו לגיסות, ואין רבו יכול להוציאו לא בדיני ישראל ולא בדיני אמות העולם - הרי זה מתיר לו לטל דמיו מן העובד כוכבים, וכתב ומעלה בערפאות של עובדי כוכבים, מפני שהוא כמציל מידם.

יג. המפקיר עבדו - יצא לחרות, וצריך גט שחרור. אם מת האדון שהפקירו - הירש כותב לו גט שחרור.

יד. עבד שברח מבית האסורין, אם נתאש ממנו רבו - יצא לחרות; וכופין את רבו וכותב לו גט שחרור.

טו. עבד שנשבה: אם נתאש ממנו רבו ראשון - כל הפודה אותו לשם עבד ישתעבד בו, והרי הוא שלו; ואם פדהו לשם בן חורין - הרי זה בן חורין. ואם לא נתאש ממנו רבו ראשון - הפודה אותו לשם עבד נוטל פדיונו מרבו, וחוזר לרבו; ואם פדהו לשם בן חורין - חוזר לרבו הראשון בלא כלום.

טז. עבד שעשאו רבו אפותיקי לבעל חובו, ושחררו - הרי זה משחרר, וכופין את בעל חובו לשחררו. גם זה מפני תקון העולם, שלא יפגע בו לאחר זמן ויאמר לו: עבדי אתה.

יז. עבד שהשיאו רבו בת חורין, או שהניח לו רבו תפלין בראשו, או שאמר לו רבו לקרות שלשה פסוקין בספר תורה בפני צבור, וכן כל פיוצא באלו הדברים שאינו חייב

בהן אלא בן חורין - יצא לחרות, וכופין את רבו לכתב לו גט שחרור. וכן אם נדר נדר שפופין עליו את העבדים, כמו שבארנו בנדרים, ואמר לו רבו: מופר לך - יצא לחרות; שפיון שלא כפה אותו במקום שיש לו לכפותו, גלה דעתו שהפקיע שעבודו. מפאן אני אומר: שהמשחרר עבדו בכל לשון, והוציא דברים מפיו שמשמען שלא נשאר לו עליו שעבוד כלל, ושנאמר בלבו לדבר זה - שאינו יכול לחזר בו, וכופין אותו לכתב לו גט שחרור, אף על פי שעדין לא כתב. אבל אם לנה מעבדו, או שעשאו אפוטרופוס, או שהניח תפלין בפני רבו או שקרא שלשה פסוקים בבית הכנסת בפני רבו ולא מזה בו - לא יצא לחרות. יח. ואסור לאדם ללמד את עבדו תורה. ואם למדו - לא יצא לחרות.

יט. הלוקח עבד מן העובד כוכבים, וקדם העבד וטבל בפני רבו לשם בן חורין - יצא לחרות; שלא בפני רבו - צריך לפרש. לפיכך צריך רבו לתקפו במים.

כ. ישראל שתקף עובד כוכבים קטן, או מצא תינוק עובד כוכבים, והטבילו לשם גר - הרי זה גר; לשם עבד - הרי זה עבד; לשם בן חורין - הרי זה בן חורין.

כא. גר שקדמו עבדיו ושפחותיו וטבלו לפניו - קנו עצמן בני חורין.

פרק תשיעי

א. ישראל שבא על שפחה כנענית, אף על פי שהיא שפחתו - הרי זה הולד כנעני לכל דבר; ונמכר ונקנה, ומשתמשים בו לעולם, כשאר העבדים.

ב. אחד הקונה עבד כנעני מישראל, או מן גר תושב, או מן עובד כוכבים שהוא כבוש תחת ידו, או מאחד משאר האמות, יש לו למכר את עצמו לישראל לעבד, והרי הוא עבד כנעני לכל דבר. וכן מוכר בניו ובנותיו; שנאמר: מהם תקנו וממשתפחתם אשר עמכם אשר הולידו בארצכם. וכל אחד מאלו הרי הוא כעבד כנעני לכל דבר.

ג. אחד מן האמות שבא על שפחה כנענית שלנו - הרי הבן עבד כנעני; שנאמר: אשר הולידו בארצכם. אבל העבד שלנו שבא על אחת מן האמות - אין הבן עבד; שנאמר: אשר הולידו בארצכם, ועבד אין לו יחס.

ד. מלך עובד כוכבים שעשה מלחמה, והביא שביה ומכרה; וכן אם הרשה לכל מי שירצה, שילך ויגנב מאמה שהיא עושה עמו מלחמה, שביא וימכר לעצמו; וכן אם היו דיניו, שפל מי שלא יתן הפס - ימכר, או מי שעשה כף וכה או לא יעשה - ימכר; הרי דיניו דין, ועבד הנלקח בדינין אלו - הרי הוא כעבד כנעני לכל דבר.

ה. עובד כוכבים שקנה עובד כוכבים לעבדות - לא קנה גופו, ואין לו בו אלא מעשה ידיו. אף על פי כן, אם מכרו לישראל - הרי גופו קנוי לישראל.

44 - שלשים פרקים. הלכות זכיה ומתנה - שנים עשר
 45 פרקים. הלכות שכנים - ארבעה עשר פרקים. הלכות
 46 שלוחין ושתפין - עשרה פרקים. הלכות עבדים - תשעה
 47 פרקים. ומגן פרקים של ספר זה שבעים וחמשה: הלכות
 48 מכירה - שלשים פרקים. הלכות זכיה ומתנה - שנים עשר
 49 פרקים. הלכות שכנים - ארבעה עשר פרקים. הלכות
 50 שלוחין ושתפין - עשרה פרקים. הלכות עבדים - תשעה
 51 פרקים. ומגן פרקים של ספר זה שבעים וחמשה: הלכות
 52 מכירה - שלשים פרקים. הלכות זכיה ומתנה - שנים עשר
 53 פרקים. הלכות שכנים - ארבעה עשר פרקים. הלכות
 54 שלוחין ושתפין - עשרה פרקים. הלכות עבדים - תשעה
 55 פרקים. ומגן פרקים של ספר זה שבעים וחמשה: הלכות
 56 מכירה - שלשים פרקים. הלכות זכיה ומתנה - שנים עשר
 57 פרקים. הלכות שכנים - ארבעה עשר פרקים. הלכות
 58 שלוחין ושתפין - עשרה פרקים. הלכות עבדים - תשעה
 59 פרקים. ומגן פרקים של ספר זה שבעים וחמשה: הלכות
 60 מכירה - שלשים פרקים. הלכות זכיה ומתנה - שנים עשר
 61 פרקים. הלכות שכנים - ארבעה עשר פרקים. הלכות
 62 שלוחין ושתפין - עשרה פרקים. הלכות עבדים - תשעה
 63 פרקים.

יום רביעי ט"ז טבת ה'תשע"ב

אודף ביישר לבב, בלמדי משפטי צדק

ספר שלשה עשר

והוא ספר משפטים

הלכותיו חמש. וזהו סדורן:

א. הלכות שכירות. ב. הלכות שאלה ופקדון. ג. הלכות
 מלגה ולגה. ד. הלכות טוען ונטען. ה. הלכות נחלות.

הלכות שכירות

72 יש בכללן שבע מצות. שלש מצות עשה, וארבע מצות
 73 לא תעשה, וזהו פרטן: (א) דיני שכיר ושומר שכר. (ב)
 74 לתן שכר שכיר ביומו.² (ג) שלא יאחר שכר שכיר אחר
 75 זמנו.³ (ד) שיאכל⁴ השכיר מן המחקר שעושה בו.⁵ (ה) שלא
 76 יאכל השכיר מן המחקר בשעת מלאכה.⁶ (ו) שלא יוליך
 77 השכיר בידו יתר על מה שיאכל. (ז) שלא יחסם שור
 78 בדישו.

ובאור מצות אלו בפרקים אלו:

פרק ראשון

81 א. ארבעה שומרים נאמרו בתורה,² ושלשה דינין יש

1 ו. האשה קונה שפחות, ואינה קונה עבדים, אפלו קטנים,
 2 מפני החשד. ואם קנתה אותם - הרי זו קנתה גופם כאיש.
 3 ויראה לי, שאינה אסורה לקנות אלא עבד בן תשע שנים
 4 ומתשע ולמעלה. וכן אסור לאדם לשחרר עבד כנעני, וכל
 5 המשחררו - עובר בעשה, שנאמר: לעלם בהם תעבדו; ואם
 6 שחררו - משחרר, כמו שבארנו, וכופין אותו לכתב גט
 7 שחרור בכל הדרכים שבארנו. ומתו לשחררו לדבר מצוה,
 8 אפלו למצוה של דבריהם. כגון שלא היו עשרה בבית
 9 הפנסת - הרי זה משחרר עבדו ומשלים בו המגנן. וכן כל
 10 פיוצא בזה. וכן שפחה שנוהגין בה העם מנהג הפקר, והרי
 11 היא מכשול לחוטאים - כופין את רבה ומשחררה, כדי
 12 שתנשא ויסור המכשול. וכן כל פיוצא בזה.

13 ז. יכול הרב לומר לעבדו כנעני: עשה עמי ואני נזף, אלא
 14 ילך וישאל על הפתחים ויתפרנס מן הצדקה; שישאל
 15 מצוין להחיות העבדים שביניהם. בזה דברים אמורים?
 16 בעבדיו; שאין בית דין נזקקין לגדולים לשמר ממונם, ואם
 17 לא יאכיל לעבדיו וישקם כראוי - הם יכרחו או ימותו,
 18 ואדם חס על ממונו עצמו יתר מכל אדם. אבל עבדים
 19 שהקניסה לו אשתו בתורת נכסי מלוג - חייב במזונותיהן,
 20 שעל מנת כן הקניס אותם; שאם לא יזון אותם - ימותו
 21 ויכרחו, והרי אינו חייב באחריותן.

22 ח. מתו לעבד בעבד כנעני בפרך. ואף על פי שהדין כן,
 23 מדת חסידות ודרכי חכמה, שיהיה אדם רחמן ורודף צדק,
 24 ולא יכביד עלו על עבדו, ולא יצר לו, ויאכילהו וישקהו
 25 מכל מאכל ומכל משתה. חכמים הראשונים היו נוהגין
 26 לעבד מכל תבשיל ותבשיל שהיו אוכלין, ומקדימין מזון
 27 הפהמות והעבדים לסעדת עצמן. הרי הוא אומר: כעני
 28 עבדים אל יד אדוני, כעני שפחה אל יד גברתה. וכן
 29 לא יבזהו ביה, ולא בדברים; לעבדות מסרן הכתוב, לא
 30 לבושה. ולא ירבה עליו צעקה וכעס, אלא ידבר עמו בנחת
 31 וישמע טענותיו. וכן מפרש בדרבי איוב הטובים שהשתבח
 32 בהן: אם אמאם משפט עבדי ואמתי ברכם עמדי. הלא
 33 כבטן עשני עשהו, ויכוננו ברחם אחד. ואין האכזריות
 34 והעוונות מצויה אלא בעובדי פוכים עובדי עבודה ורה;
 35 אבל זרעו של אברהם אבינו, והם ישראל, שהשפיע להם
 36 הקדוש ברוך הוא טובת התורה, וצוה אותם בחקים
 37 ומשפטים צדיקים - רחמנים הם על הכל. וכן במדותיו של
 38 הקדוש ברוך הוא, שצונו להדמות בהם, הוא אומר:
 39 ורחמיו על כל מעשיו. וכל המרחם - מרחמין עליו;
 40 שנאמר: ונתן לך רחמים ורחמך והרבה.

41 סליקו להו הלכות עבדים

42 נגמר ספר שנים עשר, והוא ספר קנין.

43 ומגן פרקים של ספר זה שבעים וחמשה: הלכות מכירה

1 לָהֶם³. וְאֵלּוּ הֵן הָאֲרָבָעָה שׁוֹמְרִין: שׁוֹמֵר חֲנָם⁴, וְהַשְׂאֵל⁵,
2 וְנוֹשֵׂא שֹׁכֵר⁶, וְהַשְׂכֹּרֶת⁷.
3 ב. וְאֵלּוּ הֵן שְׁלֹשָׁה דִּינֵין שֶׁלֶּחֶן: שׁוֹמֵר חֲנָם, שְׁגָגָב הַפְקָדוֹן
4 מִמֶּנּוּ אוֹ אֶבֶד, וְאֵין צָרִיף לֹמֵר אִם נֶאֱנָס הַפְקָדוֹן אֲנִס
5 גְּדוֹל⁸, כְּגוֹן שֶׁהִיתָה בְּהֶמָּה וּמֵתָה אוֹ נִשְׁבְּתָה - הָרִי זֶה נִשְׁבָּע
6 שֶׁשֹּׁמֵר כְּדָרְף הַשְׂוֹמְרִין⁹, וּפְטוּר¹⁰; שְׁנֵאֲמָר: וְגָגָב מִבֵּית
7 הָאִישׁ וְגו', וְנִקְרָב בְּעַל הַבֵּית אֶל הָאֱלֹהִים¹¹. הַשְׂאֵל -
8 מִשְׁלֵם הַכֹּל, בֵּין שֶׁאֲבָד הַדָּבָר הַשְׂאֵל אוֹ נִגְנַב בֵּין שֶׁאֲרָעוּ
9 אֲנִס גְּדוֹל מְזֵה¹², כְּגוֹן שֶׁמֵּתָה הַבְּהֶמָּה הַשְׂאֵלָה אוֹ נִשְׁבְּרָה
10 אוֹ נִשְׁבְּתָה; שֶׁכֶּף כְּתוּב בַּשְׂאֵל: וְנִשְׁבֵּר אוֹ מָת, בְּעָלֵיו אֵין
11 עֲמֹ שְׁלֵם יִשְׁלֵם¹³. נוֹשֵׂא שֹׁכֵר אוֹ הַשְׂכֹּרֶת - שְׁנֵי־הֶם דִּין אֶחָד
12 יֵשׁ לָהֶן¹⁴: אִם נִגְנַב אוֹ אֶבֶד הַדָּבָר הַשְׂכּוּר אוֹ שְׁנִטַּל שֹׁכֵר
13 עַל שְׁמִירָתוֹ - הָרִי אֵלּוּ מִשְׁלָמִים¹⁵; וְאִם אֲרָעוּ אֲנִס גְּדוֹל
14 מְזֵה, כְּגוֹן שֶׁהִיתָה בְּהֶמָּה וּמֵתָה אוֹ נִשְׁבְּרָה אוֹ נִשְׁבְּתָה אוֹ

15 נִטְרָפָה - הָרִי אֵלּוּ נִשְׁבָּעִין שְׁנֵאֲנָסָה, וּפְטוּרִין¹⁶. שְׁנֵאֲמָר: 15
16 וּמָת אוֹ נִשְׁבֵּר אוֹ נִשְׁבְּתָה אֵין רָאָה, שְׁבוּעַת יִי וְגו'; וּכְתִיב: 16
17 אִם גָּבַל יִגְבַּב מִעֲמֹ, יִשְׁלֵם לְבָעָלֵיו וְגו'¹⁷. נִמְצָאת אֹמֶר¹⁸: 17
18 שׁוֹמֵר חֲנָם - נִשְׁבָּע עַל הַכֹּל. וְהַשְׂאֵל - מִשְׁלֵם אֶת הַכֹּל, 18
19 חוּץ מִן הַמֵּתָה בְּשִׁעַת מְלָאכָה, כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר¹⁹. נוֹשֵׂא שֹׁכֵר 19
20 וְהַשְׂכֹּרֶת - מִשְׁלָמִין אֶת הָאֲבִידָה וְאֶת הַגְּנֵבָה, וְנִשְׁבָּעִין עַל 20
21 הָאֲנָסִין הַגְּדוֹלִים, כְּגוֹן שֶׁבִּוְרָה וּשְׁבוּרָה וּמֵתָה וּטְרָפָה, אוֹ 21
22 שֶׁאֲבָד הַדָּבָר בְּסָפִינָה שֶׁטְבָעָה בִּיָּם²⁰, אוֹ נִלְקַח בְּלִסְטִים 22
23 מִזֵּין²¹, וְכָל פְּיוּצָא בְּאֵלּוּ מִשְׁאָר אֲנָסִין הַגְּדוֹלִים²². 23
24 ג. הַמְּפָקִיד²³ אֶצֶל חֲבֵירוֹ, בֵּין בְּחֲנָם בֵּין בְּשֹׁכֵר, אוֹ הַשְׂאֵל 24
25 אוֹ הַשְׂכִּיר, אִם שֶׁאֵל הַשְׂוֹמֵר אֶת הַבְּעָלִים²⁴ עִם הַדָּבָר 25
26 שֶׁשֶּׁלֶּחֶן אוֹ שֹׁכֵר - הָרִי הַשְׂוֹמֵר פְּטוּר מִכָּל מִפְּלוֹם²⁶. אֶפְלוֹ 26
27 פֶּשַׁע²⁷ בְּדָבָר שֶׁשֹּׁמֵר וְאֶבֶד מִחֲמַת הַפְּשִׁיעָה - הָרִי זֶה פְּטוּר. 27
28 שְׁנֵאֲמָר²⁸: אִם בְּעָלֵיו עֲמֹ לֹא יִשְׁלֵם, אִם שֹׁכֵר הוּא כָּא

(3) ששניים מהם - נושא שכר והשוכר - דין אחד להם (בבא מציעא צג). כמבואר בסמוך הלכה ב. (4) שקיבל עליו לשמור בחינם (שם כב, ו-ח. בסמוך בהלכה ב יתבאר, שפרשה זו בשומר חנם נאמרה). (5) שם יג-יד. (6) שומר שקיבל עליו לשמור בשכר (שם ט-יב. בהלכה ב יתבאר שפרשה זו בשומר שכר נאמרה). (7) שם יד. (8) גמור. (9) ולא פשע בשמירתו, ששומר חנם שלא שמר כראוי חייב לשלם אפילו באונס גמור. וכן נשבע שארעו כך וכך ואינו ברשותו, ושלא שלח יד (פירוש, שלא השתמש בו לצורך עצמו) קודם שארעו המאורע הפוטר אותו (בבא מציעא ו.). ראה פרק ו מהלכות שאלה ופיקדון הלכה א. (10) מלשלם (שבועות מד:). (11) ואמרו חז"ל (בבא מציעא מא:). שאלוהים - זה בית דין, וקריבה זו לשבועה היא [בתורה לא נתפרש שבשומר חנם הכתוב מדבר כאן ולמדו זאת חז"ל (שם צד:). ממה שחייבה התורה בפרשה זו את השומר בשבועה כשנגנב או אבד ופטרתו מלשלם, ובפרשה שנייה (שם ט-יב) חייבה התורה בתשלומים על גניבה ואבידה, ומסתבר ששומר חנם - שאין לו כל הנאה משמירתו - הוא שפטור מלשלם, והפרשה השנייה המחייבת לשלם בגניבה ואבידה - בשומר שכר]. (12) מגניבה ואבידה. (13) לא נתפרש בתורה שהשואל חייב בגניבה ואבידה ולמדוהו חז"ל (שם צה). מקל וחומר משומר שכר - שפטור משבועה ומתה וחייב בגניבה ואבידה (כמבואר בסמוך), שואל שחייב בשבועה ומתה, אינו דין (לא כל שכן) שחייב בגניבה ואבידה. "וזה הוא קל וחומר שאין עליו תשובה". וכן למדוהו חז"ל (שם) ממה שכתוב וכי ישאל בוא"ו, וא"ו זו מחברת פרשה זו עם הפרשה שקדמה לה ומוסיפה, שהשואל מתחייב גם באונסים נוסף על חיובי גניבה ואבידה שנאמרו בפרשה שקדמה לה. (14) כרבי יהודה (שם פ:), שהשוכר - שלא פורש דין שמירתו בתורה - דינו כשומר שכר. מפני ששניהם נהנים במה שהפיקדון נמצא ברשותם - השומר שכר מקבל שכר בעד שמירתו והשוכר משתמש בו לצורכו - לפיכך דינם שווה. (15) שהשומר שכר חייב באחריות על כל מאורע שיארע לפיקדון ואשר יש לייחסו לחיסרון בשמירה - והרי הגניבה או האבידה בידו היה למנוע אילו ישב ושמר כל היום. (16) שהרי אין ביד השומר למנוע אונסים אלו ואפילו אונס שבויה אי אפשר למנוע מבלי שיסתכן, ולא הטילה תורה על השומר שמירה הכרוכה בסכנה. (17) וכתוב "הטריפה לא ישלם". ואבידה שלא נתפרשה בתורה למדוהו חז"ל (שם צד:). בקל וחומר מגניבה: מה גניבה שקרובה לאונס - משלם, אבידה שקרובה לפשיעה לא כל שכן. כלומר, קרוב יותר לייחס את האבידה לחיסרון בשמירה, מגניבה שנגנבה על ידי אחרים והשומר שמרו כדרך השומרים, ואם הוא חייב בגניבה, מפני שהיה בידו למנוע על ידי שמירה מעולה, קל וחומר שחייב על האבידה. [נתבאר למעלה שהפרשה המחייבת את השומר בגניבה ואבידה - בשומר שכר נאמרה]. (18) ממה שאמרנו אתה למד, שחלוקת דיניהם כך הוא. במורה נבוכים חלק ג פרק מב מסביר רבינו דיני "ארבעה שומרים" וזה לשונו: ואופני הישר בו מבואר, והוא, ששומר חנם, שאין תועלת בו כלל בזה העניין, ואמנם הוא גומל חסד - הוא פטור מן הכול. וכל נזק שיארע בו הוא מכיס בעל הממון, ושואל שהתועלת כולה שלו, ובעל הממון הוא הגומל אותו חייב בכול, וכל הנזקים המתחדשים הם מכיס השואל. אבל נושא שכר והשוכר - כל אחד משניהם, רצוני לומר השומר ובעל הממון, משתתפים בתועלת. ולזה נחלקו הנזקים בין שניהם, מה שיבוא מנזק מפני מיעוט השמירה הוא מכיס השומר והוא גניבה ואבידה, כי הגניבה והאבידה באה מפני שלא שמר שמירה מעולה, והנזקים שאין תחבולה למנועם, והם שבירה ושבויה ומתה, הם מכיס בעל הממון. (19) בפרק א מהלכות שאלה ופיקדון הלכה א. (20) בבא מציעא כט: (21) שם, וצג: (22) שהצלמת כרוכה בסכנה. (23) דין שאלה בבעלים שנינו במשנה שם צד. ובגמרא שם (צה). למדו שהוא הדין בשומרים. (24) בעל החפץ שהופקד אצל השואל. (25) לאו דוקא לעשות באותה עבודה עצמה, אלא אפילו קיבלו עליהם לעשות איזו שהיא מלאכה אחרת אצל השואל או השוכר (בריייתא שם צה). (26) מלשונו משמע, שפטור גם משבועת השומרים (ראה למעלה הלכה ב) ואפילו משבועה שאינו ברשותו. ובקצות החושן סימן רצא אות יח מסתפק בזה והביא ראייה מתוספות בבא קמא נז: דיבור המתחיל ונמצא, שחייב בשבועה ובירושלמי שבועות פרק ה נחלקו אמוראים בדבר. אולם בנתיבות המשפט שם ביאורים סעיף קטן לה, פסק שחייב שבועה שלא שלח בו יד ושאינו ברשותו. (27) מחלוקת רב אחא ורבינא שם. ופסק רבינו לקולא לנתבע, שאין להוציא ממון מספק (ראה הגהות מיימוניות כאן). (28) בשואל.

17 לו: אין רצוני שיהיה פקדוני ביד אחר³⁶. עבר השומר³⁷
 18 ומסר לשומר שני: אם יש עדים ששמרה השומר השני
 19 כדרך השומרים ונאנס³⁸ - פטור השומר הראשון, שהרי יש
 20 עדים שנאנס; ואם אין שם עדים³⁹ - חייב השומר הראשון
 21 לשלם לבעלים, מפני שמסר לשומר אחר, ויעשה הוא⁴⁰ דין
 22 עם השומר השני⁴¹. אפלו היה הראשון שומר חנם, ומסר
 23 לשומר שכר⁴² - חייב; שהרי יש לבעל החפץ לומר לו:
 24 אתה נאמן אצלי להשבע, וזה אינו נאמן⁴³. לפיכך, אם היה
 25 דרך הבעלים להפקיד תמיד⁴⁴ דבר זה⁴⁵ אצל השומר השני
 26 - הרי זה השומר הראשון פטור מלשלם; שהרי הוא אומר
 27 לבעלים: זה הדבר שהפקדתם אצלי או השאלתם, אמש⁴⁶
 28 והוא⁴⁹ שלא ימעט שמירתו. כיצד ימעט שמירתו⁵⁰? כגון
 29 שהיה מקדך אצלו בשכר⁵¹, והפקידו אצל אותו השני
 30 בחנם; או שהיה שאול אצלו, והפקידו אצל אותו השני
 31 בשכר. הואיל וימעט שמירתו⁵² - פושע הוא ומשלם⁵³. אף

1 בשכרו. במה דברים אמורים? כששאל הבעלים או שכן
 2 בעת שנטל החפץ, אף על פי שאין הבעלים שם עמו בעת
 3 הגנבה והאבדה או בעת שנאנס. אבל נטל החפץ ונעשה
 4 עליו שומר תחלה, ואחר כך שכר הבעלים או שאלו, אף
 5 על פי שהיו הבעלים עומדין שם בעת שנאנס הדבר השומר
 6 - הרי זה משלם; שנאמר: בעליו אין עמו שלם ישלם. מפי
 7 השמועה למדו²⁹: היה עמו בשעת השאלה, אף על פי
 8 שאינו בעת הגנבה והמיתה - פטור; לא היה עמו בשעת
 9 השאלה, אף על פי שהיה עמו בעת המיתה או השכיה -
 10 חייב. והוא הדין לשאר השומרים³⁰, שכלן בבעלים פטורין.
 11 אפלו פשיעה בבעלים - פטור³¹.
 12 ד. כל שומר שפשע בתחלתו, אף על פי שנאנס בסופו -
 13 חייב, כמו שהתבאר³². ואין השואל רשאי להשאיל³³. אפלו
 14 שאל ספר תורה, שכל שקורא בו עושה מצוה - לא
 15 ישאילנו לאחר³⁴. וכן אין השוכר רשאי להשכיר. אפלו
 16 השכירו ספר תורה - לא ישכירנו לאחר³⁵. שהרי זה אומר

מתוך רמב"ם לעם – הוצאת מוסד הרב קוק

(29) כלומר, דין זה אינו מפורש בתורה, אלא נמסר איש מפי איש עד משה רבינו לדרוש כך מן הכתוב. שם צה: דרשו: כתוב אחד אומר "בעליו אין עימו שלם ישלם" ומשמע שלא היה לא בשעת שאלה ולא בשעת האונס, אבל היה באחד מהם פטור; וכתוב אחד אומר: "אם בעליו עימו לא ישלם", ומשמע שצריך שיהיה עימו בשעת שאלה ובשעת האונס, אבל אם היה באחד מהם חייב. ומוכרחים אנו לפרש שהמלה "עימו" מובנה באחת מהם - או בשעת שאלה או בשעת האונס - ולא פירשה תורה איזו פוטרת ואיזו אינה פוטרת. ומסתבר, ששעת שאלה היא הפוטרת, שהרי היא הגורמת חובת האונס והטיפול בפרה ומזונותיה. (30) שומר חנם, שומר שכר והשוכר. ולמדו זה (שם צה). משואל שכתוב בו "וכי ישאל" בוא"ו והיא מחברת פרשת שואל עם הפרשיות שקדמו לה, ואנו למדים מסמיכות הפרשיות שכדין השואל כן דין שאר השומרים, כשם ששואל בבעלים פטור - כן שאר השומרים בבעלים פטורים. (31) בכל השומרים כמו בשואל. (32) בפרק ד מהלכות שאלה ופיקדון הלכה ג. (33) תוספתא בבא מציעא פרק ג, הלכה א: "אין השואל רשאי להשאיל ואין השוכר רשאי להשכיר וכו' ולא זה שמפקדים אצלו רשאי להפקידם אצל אחר אלא אם כן נותן לו בעל הבית רשות". ודין זה נמנע רבינו בסמוך, מפני שאנו אומרים, שאין רצונו של המפקיד שיהא פקדונו ביד אחר. (34) ואין אנו אומרים "ניחא ליה לאיניש דתייעביד מצוה בממוניה" (אין אנו אומרים "רצונו של אדם שתיעשה מצוה בממונו") במקום שיש לחשוש לאיבוד הספר, שהרי אין השני נאמן על הבעלים שייזהר שלא יפסיד כשישתמש בו (גמרא שם כט:). (35) שם. (36) גיטין כט. (37) על רצון הבעלים. (38) ואין בעל הפיקדון יכול לבוא בטענה שאין השומר השני נאמן עליו בשבועה (ראה בסמוך) שבמקום שיש עדים אין השומר צריך שבועה (רי"ף בבא מציעא לו). וטענתו של בעל הפיקדון "אין רצוני שיהיה פקדוני ביד אחר" כוחה יפה רק לאסור על השומר לכתחילה למסור לשומר אחר, אבל אם עבר ומסר אינו חייב לשלם (לחם משנה). (39) ויש כאן חיוב שבועה. (40) השומר הראשון. (41) משביעו שבועת השומרים. (42) והוסיף בזה שמירה, ששומר שכר חייב לשמור שמירה יותר מעולה משמירת שומר חנם. (43) בשבועה. כדברי רבא (שם לו:). ומכיוון שהראשון אינו יכול להישבע, שהרי אינו יודע אם אמת הדבר שנאנסה - חייב הראשון לשלם לבעלים. ומזה יוצא שאם הראשון ראה את האונס - הרי זה נשבע ופטור (מגיד משנה). (44) לעיתים קרובות. (45) כערכו של פיקדון זה. (46) לאו דוקא "אמש" והכוונה - לפני זמן קצר. (47) כלומר, לא חל שום שינוי בנאמנותו ובמצבו של השומר השני, שאין הדבר מצוי שתשתנה בין-לילה נאמנותו של אדם, ואם נשתנה נאמנותו, שנעשה חשוד, או שנשתנה מצבו - שנעשה עני, אין השומר הראשון יכול לפטור את עצמו בטענה שהבעלים היו רגילים להפקיד אצלו (כסף משנה). (48) ויישבע השני ויפטור (רי"ף שם). (49) מה שאמרנו שאם היו הבעלים רגילים להפקיד אצל השני פטור הראשון. (50) ויהא הראשון חייב, אפילו שמסרו למי שהבעלים רגילים להפקיד אצלו. (51) בתורת שכירות, ושוכר דינו כשומר שכר שחייב לשלם בגניבה ואבידה (נתיבות המשפט סימן רצא סעיף קטן כט). (52) והרי המפקיד גילה דעתו במה שמסרו לשומר שכר שרוצה בשמירה יותר מעולה משמירת שומר חנם. וכן אם מסרו לשואל גילה דעתו שרוצה בשמירת שואל שהיא יותר מעולה משמירת שוכר. (53) אפילו אם השני טוען שאירע אונס שהראשון אינו חייב בו, כגון מתה כדרכה בשומר שכר שמסר לשומר חנם או מתה מחמת מלאכה בשואל שמסר לשוכר ונשבע על זה - אין שובעו פוטרת את הראשון מתשלומים, מפני שהמפקיד יכול לטעון: לא התחייבתי כלל לקבל את שבועתו של השני. אמנם אמרנו למעלה, שברגיל להפקיד אצל השני אין המפקיד יכול לטעון שאינו מאמין לשני בשבועה, אבל זה נאמר כשלא מיעט בשמירתו. ומתקבל על הדעת, שהמפקיד מסכים מראש למעשה המסירה וקבל על עצמו גם לגבי השני, דיני השמירה שקבעה התורה לגבי שומר מסוג זה, וכאילו נעשה השני כשומר של הבעלים, שהרי הבעלים לא היו מסכימים למסירה זו ואנו מגדירים אותה כפשע מצד הראשון, ולפיכך, אין מחובת המפקיד להאמין לשני בשבועה (נתיבות המשפט שם סעיף קטן לא).

1 על פי ששאל או ששכר בבעלים⁵⁴ - הרי הוא הוציא הדבר
2 השמור מידו ליד שומר אחר⁵⁵.
3 ה. ואם הביא השומר השני הראיה שיפטר בה שומר
4 ראשון בדין שמירתו - הרי זה פטור⁵⁶. כיצד? שומר שכן
5 שנתן בהקמה השמורה אצלו לשומר חנם, אם הביא
6 השומר השני עדים שמתה בהקמה בדרך - הרי השומר
7 הראשון פטור. וכן כל פיוצא כזה⁵⁷.
8 ו. שומר שמסר לשומר אחר⁵⁸, והוסיף בשמירתו, ומתה -
9 ההנאה⁵⁹ לבעלים. כיצד? השוכר פרה מחברו והשאלה
10 לאחר, ומתה בדרך⁶⁰ ביד השואל, הואיל והשואל חייב
11 בכל - יחזור דמי הפנה לבעלים; שאין זה השוכר עושה
12 סחורה בפירתו של חברו⁶¹. וכן כל פיוצא כזה. הרי בידו
13 פקדון, ושלחו ביד אחר לבעליו, הואיל והשומר הראשון
14 חייב באחריותו⁶² עד שיגיע ליד הבעלים, אם בא לחזר
15 ולהחזיר הפקדון מיד השומר השני - מחזיר⁶³. ואם החזק
16 השומר הראשון בפקדון⁶⁴ - אינו יכול להחזיר הפקדון מיד
17 השומר השני⁶⁵, אף על פי שעדין הפקדון באחריותו של
18 הראשון⁶⁶.

פרק שני

19
20 א. שלשה דינים האמורים בתורה בארבעה השומרים, אינן
21 אלא במטלטלין של ישראל ושל הדיוט. שנאמר: כסף או
22 כלים וכל בהמה - יצאו קרקעות. ויצאו העבדים, שהקשו

23 לקרקעות. ויצאו השטרות, שאין גופן ממון. ויצאו
24 הקדשות, שנאמר: כי יתן איש אל רעהו. ויצאו נכסי עובדי
25 כוכבים. מכאן אמרו חכמים: העבדים והשטרות והקרקעות
26 והקדשות - שומר חנם שלקח אינו נשבע, ונושא שכן או
27 שוכר אינו משלם. ואם קנו מידו - חייב באחריותו.
28 ב. ותקנו חכמים, שנשבעין על ההקדשות שבועת
29 השומרים בעין של תורה, כדי שלא יזלזלו בהקדשות.
30 ג. יראה לי, שאם פשע השומר בעבדים וכיוצא בהן - חייב
31 לשלם. שאינו פטור בעבדים וקרקעות ושטרות אלא מדין
32 גנבה ואבדה ומתה וכיוצא בהן, שאם היה שומר חנם על
33 מטלטלין ונגנבו או אבדו - ישבע, ובעבדים וקרקעות
34 ושטרות - פטור משבועה; וכן אם היה שומר שכן,
35 שמשלם גנבה ואבדה במטלטלין, פטור משלם באלו;
36 אכל אם פשע בה - חייב לשלם. שכל הפושע - מדיק הוא,
37 ואין הפרש בין דין המדיק קרקע לדין המדיק מטלטלין.
38 ודין אמת הוא זה למבינים, וכן ראוי לדון. וכן הורו רבותי:
39 שהמוסר פרמו לשומר, בין באריסות בין בשמירות חנם,
40 והתנה עמו שיחפר או יזמר או יאבק משלו, ופשע ולא
41 עשה - חייב כמי שהפסיד בידים. וכן כל פיוצא כזה
42 שהפסיד בידים - חייב על כל פנים.
43 ד. המוסר לחברו דבר המקבץ לקרקע לשמר, אפלו היו
44 ענבים העומדות להפצר - הרי הן כקרקע בדין השומרים.
45 ה. הפקיד הקדש ואחר כך פדהו, והרי הוא חלין בעת

מתוך רמב"ם לעם – הוצאת מוסד הרב קוק

54 ואמרנו למעלה בהלכה ג, שפשיעה בבעלים פטור, שהתורה פטרה אותו מכל תשלום שהוא. 55) ופשיעה בבעלים פוטרת רק מאירועים ברשותו של הראשון שהבעלים נשכרו או נשאלו לו ביחד עם הבהמה, ואינה פוטרת מאירועים שברשות השני, שלא נשכר או נשאל לו, ולפיכך הראשון חייב על האירוע שברשות השני (מגיד משנה), ואין לפרש שהמדובר בשואל שמסר לשומר שכן, מפני ששומר שכן אסור לו להשתמש בפקדון ולפיכך חייב במתה מחמת מלאכה ויוצא מזה שאין לך כל מאורע שהוא, ששניהם פטורים בו (נתיבות המשפט שם סעיף קטן כט. ובהתאם לביאורו זה הוא מגיה בשולחן ערוך שם סעיף כו "שוכר" במקום "שומר שכן"). ואף על פי שבבעלים פטור לגמרי יש בזה מיעוט בשמירתו, מפני ששמירה בבעלים פוטרת רק מן התשלומים בלבד, אבל לא מחובת שמירה מעולה (נתיבות המשפט שם סעיף קטן ל). 56) כמבואר לעיל הלכה ד שבמקום שיש עדים שנאנס פטור השומר הראשון אפילו כשאין דרכו של בעל הפיקדון להפקיד אצל השני, וכן אין לחייבו מצד "תחילתו בפשיעה וסופו באונס", מפני שדין תחילה בפשיעה וסופו באונס חייב לא נאמר, אלא כשיש איזה שהוא קשר סיבתי בין הפשיעה ובין האונס וכאן המדובר כשאין לייחס לפשיעה שום סיבה לאונס שבא בסוף (ש"ך חושן משפט סימן רצא סעיף קטן מו וראה לחם משנה). 57) באונס שהיה פוקד גם את השומר הראשון, כגון שבא גייס ושרד כל העיר. 58) כגון שנתנו הבעלים רשות לשומר למסור את השמירה לאחרים (ש"ך חושן משפט סימן שז סעיף קטן ב). 59) כשאירע הפסד שהשני חייב לשלם והראשון פטור. 60) בפני עדים או שביכולת הראשון לישבע שהאונס אירע בנוכחותו, כי אין הדבר מתקבל על הדעת, שהשני יסכים להישבע שמתה כדרכה, שהרי לא ירוויח כלום בזה. 61) כדברי רבי יוסי בבבא מציעא לה: ונחלקו חכמים בדין זה: תנא קמא אומר יישבע השוכר למשכיר (במקרה שהאונס אירע בנוכחותו וביכולתו להישבע) שמתה כדרכה (ופטור כי השוכר אינו חייב באונסין), והשואל ישלם לשוכר. אמר רבי יוסי כיצד הלה עושה סחורה בפרתו של חברו? "אלא תחזור פרה לבעלים", כלומר, הרי הפרה אינה של השוכר ואין אתה דן שהשואל ישלם לשוכר כאילו הוא בעל הפרה, אלא אנו דנים את השוכר, כאילו השאל את הפרה בשליחות המשכיר ומעתה - המשכיר הוא בעל דינו של השואל (רא"ש שם). 62) של הפקדון בדרך לבית הבעלים, אבל אם היה בעל הפיקדון רגיל להפקיד אצל השליח ונפטר המשלח מאחריות הפיקדון (כמבואר לעיל הלכה ד), אינו יכול להחזיר הפיקדון (מגיד משנה). 63) כלומר, לא יצא הפיקדון מרשותו ולא זכו הבעלים בפיקדון במה שמסרו לשליח. ואף על פי שבמלווה הדין שהשליח זכה למלווה (ראה פרק ט"ז מהלכות מלווה ולוה הלכה ב) אין הדין כן בפיקדון, מפני שאנו אומרים שאין רצונו של המפקיד בזכיית השליח, כדי שלא תסולק אחריותו של הנפקד, ויהא פיקדונו ביד אחר (גיטין יד). 64) בפיקדון זה, שהבעלים כבר תבעוהו לשומר להחזיר הפיקדון וכפר. 65) שבמקרה זה מתקבל על הדעת שרצונו של המפקיד להוציא מתחת יד השומר הזה ולפיכך זכה בפיקדון כשהגיע ליד השליח (גיטין שם). 66) ברייתא שם. ורש"י מנמק, מפני שהמפקיד לא ציווה לשלוח לו על ידי השליח. 1) יבאר שדין ארבעת השומרים אינו אלא במטלטלים, ולא בעבדים, ולא בקרקעות ולא בהקדשות, ודין שתיקנו משיכה בשומרים, ודין תנאי בארבעה שומרים, ודין קטן שהפקיד, ודין שומר שטען החזרתי, או לא קיבלתי עלי כלל שמירת

בנקיטת חפץ, כף אם טען החזירתי - ישבע פעין של תורה, 45
הואיל ויש שם שטר ביד התובע. במה דברים אמורים? 46
כשהיה השומר יכול לטען ולומר נאנסו, ולא נצריך אותו 47
להביא ראיה על טענתו; אבל אם היה חייב להביא ראיה 48
על טענתו, כמו שיתבאר - אינו נאמן לומר החזירתי, אלא 49
ישבע בעל השטר בנקיטת חפץ שלא החזיר לו, וישלם. 50
אין לה מי שישבע מתוך שיכול לומר כף וכף וישבע 51
בנקיטת חפץ, אלא זה השומר בלבד שיש עליו שטר; אבל 52
שאר כל הנשבעין בדין מתוך שיכול לומר - אינן נשבעין 53
אלא הסתם. 54

פרק שלישי

א. שומר שטען שנאנס אנס גדול, כגון שבורה ומתה: אם 55
נאנס במקום שהעדים מצויין שם - מצריכין אותו ראיה על 56
טענתו שנאנס, ויפטר אף משבועת שומרים; ואם לא הביא 57
ראיה - ישלם. שנאמר: אין ראיה, שבועת יי תהיה בין 58
שניהם. הא במקום שאפשר להביא ראיה - אין שם 59
שבועה, אלא או יביא ראיה או ישלם. אבל אם טען שנאנס 60
במקום שאין העדים מצויין שם - אין מצריכין אותו ראיה, 61
אלא ישבע שנאנס ויפטר. ואם הביא עדים שלא פשע בה 62
- נפטר אף מן השבועה. מעשה באחד, שהביא חבית של 63
זין בשכר, ושבירה בשוק של מחוץ. ובאו לפני חכמים, 64
ואמרו: שוק זה, שטענתו שבירה בו החבית - בני אדם 65
מצויין שם; או תביא ראיה שלא פשעת, אלא נתקלת 66
ונפלת, או תשלם דמיה. וכן כל פיצא בזה. 67
ב. המעביר חבית ממקום למקום בשכר, ונשברה - דין 68
תורה הוא שישלם, שאין זה אנס גדול, והרי השבירה 69
כגנבה ואבדה שהוא חייב בה; אבל תקנו חכמים, שיהיה 70
חייב שבועה שלא פשע בה. שאם אתה אומר ישלם - אין 71
לה אדם שיעביר חבית לחברו, לפיכך עשו בו שבירת 72
החבית פמיתת הבחמה ושבירתה. ועוד תקנו בדבר זה: 73
שאם נשאו אותה שנים כמוט, ונשברה - משלמין חצי 74
דמיה. הואיל ומשוי זה גדול לגבי אחד וקל לגבי שנים - 75
הרי הוא כאנס ואינו אנס, ומשלמין מנחה, אם יש עדים 76
שלא פשעו בה. נשברה במקום שאין העדים מצויין - 77
נשבעין שלא שברה בפשיעה, ומשלמין חצי דמיה. שהרי 78
לא היה לכל אחד להעביר אלא משוי שיכול להעבירו בפני 79
עצמו. מכאן אתה למד, שהאחד שהעביר חבית גדולה, 80
שאין דרך כל הסבלים להעבירה - שהוא פושע; ואם 81
נשברה בידו - משלם הפל. 82
ג. הסבל ששבר חבית של זין לחנוני, ונתחייב לשלם, והרי 83
היא שנה ביום השוק ארבעה, ובשאר הימים שלשה: אם 84
החזירו ביום השוק - חייבין להחזיר חבית של זין, או 85
ישלמו לו ארבעה. והוא שלא היה לו זין למכור ביום 86
87

שנטלו מיד השומר; או שהשאילו חלין, ואחר כך הקדיש 1
והוא ביד השואל; וכן עובד כוכבים שהפקיד ואחר כך 2
נתגרר - כל אלו אין בהן כל דיני השומרין, עד שתהיה 3
תחלתן וסופן נכסי הדייט ונכסי ישראל. 4
ו. אחד האיש ואחד האשה בדין השומרין, בין שהיה 5
הדבר השמור של אשה או שהיה ביד האשה. 6
ז. קטן שהפקיד ביד גדול או השאילו - הרי זה הגדול 7
נשבע שבועת השומרים לקטן. הורו רבותי, שאין זה נשבע 8
בטענת הקטן כדי שנאמר: אין נשבעין על טענת קטן; שכל 9
השומרין - שבועתן שבועת שמה היא. 10
ח. בדרך שתקנו חכמים משיכה בלקוחות, כך תקנו 11
משיכה בשומרין. האומר לחברו: שמר לי זה, ואמר לו: 12
הנח לפני - הרי זה שומר חנם. אמר לו: הנח לפניך, או 13
הנח סתם, או שאמר לו: הרי הבית לפניך - אינו לא שומר 14
חנם ולא שומר שכר, ואינו חייב שבועה כלל; אבל מחרי 15
על מי שלקח הפקדון שלו ולא יחזירו לבעליו. וכן כל 16
פיצא בזה. אחד המפקיד או המשאיל או המשפיר את 17
חברו בעדים או שלא בעדים - דין אחד יש להן. בין 18
שהודה זה מפי עצמו ששמר לו או ששאל ממנו - הרי זה 19
נשבע שבועת השומרין; שאין אומרים 'מגו' לפטרו 20
משבועה, אלא לפטרו מלשלם. אפלו היה הדבר השאול 21
או המפקד או המשפיר שנה פרוטה - הרי זה השומר נשבע 22
עליו, ואין אחד מן השומרים צריך להודיה במקצת. 23
ט. מתנה שומר חנם להיות פטור משבועה, והשואל - 24
להיות פטור מלשלם. וכן מתנה בעל הפקדון על שומר חנם 25
או נושא שכר ושוכר להיות חייבין בכל בשואל. שכל תנאי 26
בממון או בשבועות של ממון - קיים, ואין צריך קנן ולא 27
עדים. 28
י. טען זה: שהיה שם תנאי, והשומר אומר: לא היה שם 29
תנאי - נשבע השומר שבועת השומרין, ומגלגל בה שלא 30
היה שם תנאי. 31
יא. טען שהפקיד אצלו, וזה אומר: לא אמרתי אלא הנח 32
לפניך, ולא נעשיתי לו שומר - נשבע הסתם שלא קבלו אלא 33
בדרך זו, וכולל בשבועתו: שלא שלח בו יד, ולא אבדו 34
בידים, ולא בגרם שגרם לו שיהיה חייב לשלם. 35
יב. זה אומר: השאלתיך, או השפירתיך, או הפקדתיך, 36
והלה אומר: לא היו דברים מעולם, או שאמר: כן היה, 37
אבל החזירתי לך, ונסתלקה השמירה, ולא נשארה בינינו 38
תביעה - הרי הנתבע נשבע שבועת הסתם ונפטר. במה 39
דברים אמורים? כשלא היה שם שטר; אבל אם הפקיד או 40
השפיר או השאיל בשטר, ואמר לו: החזירתי לך - הרי 41
השומר נשבע בנקיטת חפץ. מתוך שיכול לומר שומר חנם 42
שנגנב או אבד, והשואל - מתה בשעת מלאכה, נאמן לומר 43
החזירתי; וכשם שאם טען שנאנס - נשבע מן התורה 44

1 השוק; אבל אם היה לו זין - מחזירין לו שלשה. החזירו
2 לו בשאר הימים - מחזירין לו שלשה. ומנכין לו בכל זמן,
3 טרח שהיה טורח במכירתה, ופגם הנקב שהיה נוקב
4 החבית. וכן כל פיוצא בזה.
5 ד. רועה, שבאו זאבים וטרפו ממנו: אם היה זאב אחד -
6 אין זה אנס, אפלו בשעת משלחת זאבים; ואם היו שני
7 זאבים - הרי זה אנס. שני כלבים - אינן אנס, אפלו באו
8 משתי רוחות; היו יתר על שנים - הרי זה אנס. לסטים מזין
9 - הרי הוא אנס. ואפלו היה הרועה מזין, ובא לו לסטים
10 אחר מזין - הרי זה אנס; שאין הרועה מוסר נפשו פלסטים.
11 הארי והדב והנמר והפדלס והנחש - הרי אלו אנסין.
12 אימתי? בזמן שבאו מאליהן; אבל אם הולכים למקום
13 גדודי חיות ולסטים - אין אלו אנסין, וחיב לשלם.
14 ה. רועה שמצא גנב, והתחיל להתגרות בו ולהראותו
15 שאינו חושש ממנו, ואמר לו: הרי אנו במקום פלוגי, וכך
16 וכך רועים אנחנו, וכך וכך כלי מלחמה יש לנו, ובא אותו
17 הלסטים ונצחו ולקח מהן - הרי הרועה חיב; שאחד
18 המוליך את הבהמה למקום גדודי חיות ולסטים, או מביא
19 את הלסטים בהתגרותו למקום הבהמה.
20 ו. רועה שהיה לו להציל הטרפה או השבוי ברועים
21 אחרים ובמקלות, ולא קרא רועים אחרים ולא הביא מקלות
22 להציל - הרי זה חיב. אחד שומר חנם ואחד שומר שכר.
23 אלא ששומר חנם - קורא רועים ומביא מקלות בחנם; ואם
24 לא מצא - פטור. אבל שומר שכר - חיב לשכר הרועים
25 והמקלות עד כדי דמי הבהמה, כדי להציל, וחוזר ולוקח
26 שוכרן מבעל הבית; ואם לא עשה כן, והיה לו לשכר ולא
27 שכר - הרי זה פושע, וחיב.
28 ז. רועה שטען: שהצילתי על ידי רועים בשכר - נשבע
29 ונוטל מה שטען. שאינו יכול לטען אלא עד כדי דמיהן,
30 ויכול היה לומר נטרפה. וישבע בנקיטת חפץ, כדין כל
31 הנשבעין ונוטלין.
32 ח. רועה שהניח עדרו ובא לעיר, בין בעת שדרך הרועים
33 להכנס ובין בעת שאין דרך הרועים להכנס, ובאו זאבים
34 וטרפו, ארי ודרס - אין אומרים: אלו היה שם היה מציל;
35 אלא אומדין אותו: אם יכל להציל על ידי רועים ומקלות

36 - חיב, ואם לאו - פטור. ואם אין הדבר ידוע - חיב
37 לשלם.
38 ט. מתה הבהמה בדרך - הרי זה אנס, והרועה פטור.
39 סגפה ומתה - אינו אנס. תקפתו ועלתה לראשי צוקין,
40 ותקפתו ונפלה - הרי זה אנס. העלה לראשי צוקין, או
41 שעלתה מאליה והוא יכל למנעה ולא מנעה, אף על פי
42 שתקפתו ונפלה, ומתה או נשברה - חיב; שכל שתחלתו
43 בפשיעה וסופו באנס - חיב. וכן רועה שהעביר בהמות
44 על הגשר, ודחפה אחת מהן לחברתה, ונפלה לשבלת הנהר
45 - הרי זה חיב; שהיה לו להעבירן אחת אחת. שאין השומר
46 נוטל שכר אלא לשמר שמירה מעלה, והואיל ופשע
47 בתחלה והעבירן כאחת, אף על פי שנאנס בסוף בעת
48 הנפילה - הרי הוא חיב.
49 י. פשע בה ויצאה לאנס, ומתה שם בדרך - פטור; שאין
50 יציאתה גרמה לה שתבוא לידי אנס זה. הואיל וכדרך
51 מתה - מה לי בבית שומר, מה לי באנס? אבל אם גנבה
52 גנב מהאנס, ומתה בדרך בבית הגנב - הרי השומר חיב,
53 אף על פי שהוא שומר חנם; שאפלו לא מתה, הרי היא
54 אבדה ביד הגנב, ויציאתה גרמה לה להגנב. וכן כל פיוצא
55 בזה.
56

יום חמישי י"ז טבת ה'תשע"ב

פרק רביעי

57
58 א. השוכר את החמור² להוליכה ברה"י, והוליכה בבקעה:
59 אם החלקה⁴ - פטור⁵, אף על פי שעבר על דעת הבעלים⁶;
60 ואם הוחמה - חיב⁷. שוכרה להוליכה בבקעה, והוליכה
61 ברה: אם החלקה - חיב, שהחלקות יתר ברה מן הבקעה;
62 ואם הוחמה - פטור, שהחמיות בבקעה יתר מן הרה,
63 מפני הרוח שמנשבת בראש ההרים. ואם הוחמה מחמת
64 המעלה⁸ - חיב⁹. וכן כל פיוצא בזה. וכן השוכר את
65 הפרה¹⁰ לחרש ברה, וחרש בבקעה, ונשבר הקנקן, והוא
66 הפלי¹¹ שחורש בו - הרי השוכר פטור¹², ודין בעל הפרה
67 עם האמנין שחרשו¹³. וכן אם לא שנה על דעת הבעלים,
68 ונשבר הקנקן - דין בעל הפרה עם האמנין¹⁴. שוכרה לחרש

מתוך רמב"ם לעם - הוצאת מוסד הרב קוק

(1) יבאר דין שוכר בהמה ללכת בדרך מסוימת או להוליך ועבר והלך או הוליך בדרך אחרת, ודין שוכר בהמה מה מותר לו להניח עליה. (2) משנה בבא מציעא עח. (3) על תנאי שיליכה דרך ההר. (4) מעדה. (5) שמעידת החמור בבקעה מעוטה מבהר, נמצא שמעידתה אינה תוצאה מהשינוי. (6) שהשכירה לדרך הרים. כחכמים במשנה שם ולא כרבי מאיר (בגמרא שם) האומר: כל המעביר על דעת בעל הבית נקרא גולן. כלומר, כל עבירה על תנאי כגולן שחייב אפילו באונסים. (7) שמשב הרוח בבקעה חלש מבהר, נמצא שהשינוי גרם להחמיה. (8) שהתאמצה בעלייתה להר. (9) שהשינוי גרם לה חמיות יתירה. (10) עם כלי החרישה. (11) קנה המחרישה. (12) כי המכשולים בבקעה מעוטים מאשר בהר שמצויים בו סלעים, נמצא ששבירת הקנקן אינה תוצאה מהשינוי (שם פ). (13) כלומר, תביעת בעל הבית מופנית כלפיהם, שבסיבתם נשבר הקנקן, ואם אין להם לשלם מפסיד בעל הפרה. (14) משמענו, שהאומנים חייבים לשלם לבעל הפרה, אף על פי שהשוכר לא שינה, ואפילו אם שכרו לחרוש בהר שיש בו סלעים ונתקלה בהם המחרישה ונשברה, מפני שבעל הפרה יכול לטעון לאומנים מחויבים אתם להישמר מנגיעה בסלעים.

חטים, והביא מאתים לטרין של שעורים, ומתה - חייב; 18
מפני שהנפח קשה למשוי, והשעורין יש להן נפח²⁹. וכן 19
אם שכרה להביא תבואה, והביא במשקלה תבן³⁰. אבל אם 20
שכרה להביא עליה שעורים, והביא במשקלן חטים, ומתה 21
- פטור³¹. וכן כל פיוצא בזה. 22
ה. שכר את הבהמה³² לרכב עליה איש - לא ירפיב עליה 23
אשה³³. שכרה לרכב עליה אשה - מרפיב עליה איש. 24
ומרפיב עליה כל אשה, בין קטנה בין גדולה, ואפלו 25
מעפרת שהיא מניקה³⁴. 26
ו. השוכר את הבהמה לשאת עליה משקל ידוע³⁵, והוסיף 27
על משאו: אם הוסיף חלק משלשים³⁶ על השעור שפסק 28
עמו, ומתה - חייב³⁷; פחות מקפאן - פטור³⁸, אבל נותן הוא 29
שכר התוספת³⁹. שכר סתם - אינו נושא אלא במשקל 30
הידוע במדינה לאותה בהמה; ואם הוסיף חלק משלשים, 31
כגון שדרךה לשאת שלשים וטען עליה אחד ושלשים, 32
ומתה או נשברה - חייב⁴⁰. וכן ספינה⁴¹ שהוסיף בה אחד 33
משלשים על משאה, וטבעה - חייב לשלם דמיה. 34

בבקעה, וחרש בהר, ונשבר הקנקן - השוכר חייב¹⁵, ודינו 1
של שוכר עם האמנים¹⁶. 2
ב. ומהו דין האמנים ששכרו בעת חרישה? שמשלמין. מי 3
משלם¹⁷? זה האוחז את הפלי בעת החרישה¹⁸. ואם היתה 4
השדה מעלות מעלות - שניהם חייבים בדמי הקנקן: 5
המנהיג אותה במלמד¹⁹ והאוחז את הפלי²⁰. 6
ג. שכרה לדוש בקטנית²¹, ודש בתבואה, והחלקה - פטור. 7
בתבואה, ודש בקטנית - חייב, שהקטנית מחלקת²². 8
מעשה²³ באחד, שהשפיר חמור לחברו, ואמר לו: לא תלך 9
בו בדרך נהר פקוד, שהמים מצויין שם, אלא בדרך נרש, 10
שאין בה מים. הלך בדרך נהר פקוד, ומת החמור, ולא היו 11
שם עדים שמעידים באי זה דרך הלך, אלא הוא מעצמו 12
אמר: בנהר פקוד הלכתי, ולא היו שם מים, ומחמת עצמו 13
מת. ואמרו תכמים: הואיל ויש עדים²⁴ שהמים בנהר פקוד 14
מצויין - חייב לשלם, שהרי שנה על דעת הבעלים²⁵, ואין 15
אומרים 'מה לי לשקר'²⁶ במקום עדים. 16
ד. השוכר את הבהמה²⁷ להביא עליה מאתים לטרין²⁸ של 17

מתוך רמב"ם לעם – הוצאת מוסד הרב קוק

(15) שהרי פשע במה ששינה מחרישת בקעה הקלה לחרישת הר הקשה. (16) כלומר, והם חייבים להחזיר לו מה ששילם למשכיר, שהרי הם חייבים גם בחרישת הר כמו שביארנו למעלה (מגיד משנה). (17) החרישה נעשית בשניים - אחד המנהיג את הבהמה ומכוון את פסיעותיה והשני אוחז במחרישה ומכוון את עומק החרישה. ושואל רבינו: מי משניהם משלם? כלומר, למי אנו מייחסים את שבירת הקנקן, אם למנהיג, שאפשר שלא כיוון יפה את צעדי הפרה ועיקם בזה את השורה של המענה וגרם שהקנקן נתקל באבן ונשבר, או לזה האוחז במחרישה, שאנו אומרים שבמה שהעמיק את הקנקן יותר מן הדרוש, גרם לשבירתו. (18) כלומר, יותר יש לייחס שבירת הקנקן להאוחז במחרישה שאילו לא העמיק יותר מן הדרוש לא היה נשבר על ידי עיוות התלם. (19) מקל שבאמצעותו מכוונים את הפרה החורשת. (20) במקרה זה יש לייחס שבירת הקנקן למנהיג ולהאוחז במחרישה במידה שווה, שבמקום שיש מעלות שהמכשולים מרובים, גם בעיוות השורה על ידי המנהיג לבד עלול הקנקן להישבר והדבר בספק מי גרם לשבירתה, ולכן שניהם חייבים (רש"י שם). (21) משנה שם. (22) שם. מפני שהן חלקות לא מחוספסות - המעידה מצוייה בשעת דישתן יותר מבדישה בתבואה, ולכן מקטנית לתבואה פטור שהרי לא השינוי גרם למעידתה, ומתבואה לקטנית חייב, שגרם בזה למעידתה. (23) שם פא: עובדא לפני אביי ורבא. (24) כלומר, ברור לנו, כאילו היו עדים מעידים על זה לפנינו, שהיו שם מים שחזקת נהר פקוד שהמים מצויים בו תמיד. (25) שינוי שגרם למיתתה. (26) כלומר, אינו נאמן במיגו שאם רצה לשקר היה אומר שהלך בדרך נרש, - שהרי אין עדים המעידים שהלך בדרך פקוד - והיה פטור, ומעתה יש להאמין לטענתו שלא היו מים בנהר פקוד. במקום עדים - אין מקום להאמינו אפילו בסיוע המיגו, שהרי עדים מכחישים מה שהוא אומר. (27) שם פ. (28) ליטרה; יחידת משקל, ושיעורה כתב רבינו בפרק ג מהלכות חובל ומזיק הלכה ה. (29) שהשעורים משקלם פחות ממשקל החיטים וכשהוא משווה משקל השעורים למשקל החיטים, הרי הוא מוסיף במידת השעורים ומרבה בנפח, ולפיכך, יש לייחס מיתתה לתוספת הנפח המכבידה על הבהמה במשאה (שם כרבא). (30) שנפחה גדול משל תבואה - חייב. (31) שהרי לא שינה לרעה. ראה לקמן הלכה ו דין שיעור התוספת. (32) שם עט: (33) שאינה שולטת בבהמה כאיש ולא תוכל לשמור עליה ממכשול (ראה חסדי דוד על התוספתא בבא מציעא פרק ז). (34) כלומר, עם היונק המוסיף משא (מגיד משנה). (35) כפי מה שהוסכם ביניהם. (36) כגון ששכרה להטעינה שלושים סאה והטעין שלושים ואחד. (37) דברי רבינו ניתנים להתפרש שדעתו שכל שהוסיף במשאה יותר מכפי מה שהוסכם, אף על פי שמנהג המקום להטעינה משא כבד מזה - חייב, שהרי הדגים חיוב תוספת המשא בשכרו למשקל ידוע, ומשמע, שאף שהבהמה עומדת היא להישכר למשא שהטעינה אם היה מוסיף שכר, מכל מקום, אם הוסיף על מה שהוסכם - חייב. אולם הרמב"ן והרשב"א (הובאו במגיד משנה כאן) חולקים על רבינו ודעתם שמכיוון שהבהמה עומדת להישכר גם למשא כזו, הרי אין לייחס מיתתה לתוצאה מתוספת המשא ולפיכך, אין לחייבו אלא בתוספת שכר בלבד. והבית יוסף בסימן שח מבאר, שהמדובר כאן, כשהמשכיר קבע את משקל המשא ואמר לשוכר אני משכירה לך למשא כזו, ואנו אומרים שהמשכיר יודע שבהמתו חלשה ואינה ראוייה לטעינת משא כפי הנהגה באותו מקום ולכן קבע משקל נמוך מהנהוג והשוכר שהוסיף - פשע, אבל אם הצעת השכירות למשקל ידוע באה מצד השוכר, אף על פי שאסור לו להוסיף מבלי שיקבל רשות מהמשכיר - אם הוסיף פטור. (38) שאין לייחס לתוספת כזו סיבה למותה. (39) שהרי שכרו לפי המשא ולכן משלם שכר התוספת. (40) שיעור התוספת המחייב הוא אחד משלושים של המשא המקובל באותו מקום - למדנו ממה שאמרנו במשנה שם: "להביא לתך חיטים וכו' פטור ואם מוסיף על משאו חייב. וכמה יוסיף על משאו ויהא חייב? סומכוס אומר משום רבי מאיר וכו' שלושה קבין לחמור". כלומר, אם שכר בהמה במקום שהמנהג הוא שמתעניין עליה לתך - משקל תשעים קב - הוסיף עליה שלושה קבין, היינו, חלק משלושים ממידת הטעינה הנהוגה חייב, והוא הדין לכל המקומות, תוספת של אחד משלושים מן הנהוג - מחייבת. (41) ברייתא שם.

ז. הפתף⁴² שהוסיף⁴³ על משאו קב אחד⁴⁴, והזק במשא זה
 2 - חיב בנקיו. שאף על פי שהוא⁴⁵ בן דעת ונהרי הוא
 3 מרגיש בכבד המשא⁴⁶ - יעלה על לבו, שמא מחמת חליו
 4 הוא זה הכבד⁴⁷.
 5 ח. השוכר את התמור⁴⁸ לרכב עליה - יש לו להניח עליה
 6 פסותיו⁴⁹ ולגינו⁵⁰ ומזונותיו של אותו הדרך⁵¹, לפי שאין
 7 הדרך⁵² השוכר לחזר בכל מלון⁵³ ומלון לקנות מזונות; יתר
 8 על זה - הרי מעבב עליו בעל התמור. וכן יש לבעל התמור
 9 להניח עליה שעורים ותכן מזונות⁵⁴ של אותו היום; יתר
 10 על זה - השוכר מעבב, מפני שאפשר לו לקנות בכל מלון
 11 ומלון⁵⁵. לפיכך, אם אין שם מאין יקנה⁵⁶ - מניח עליו
 12 מזונותיו ומזונות בהמתו של כל אותה הדרך⁵⁷. וכל אלו
 13 הדיברים - בשוכר סתם, ובמקום שאין מנהג ידוע; אבל
 14 במקום שיש מנהג - הכל לפי המנהג⁵⁸.

פרק חמישי

א. השוכר את הבהמה, וחלתה או נשתתית או נלקחה
 17 לעבודת המלך, אף על פי שאין סופה לחזר, אם נלקחה
 18 דרך הליכה - הרי המשפיר אומר לשוכר: הרי שלך לפניך,
 19 וחיב לתן לו שכרו משלם. במה דיברים אמורים? בששכרה
 20 לשאת עליה משוי שאפשר להשליכו בלא הקפדה; אבל
 21 אם שכרה לרכב עליה או לשאת עליה כלי זכוכית וכיוצא
 22 בהן - חיב להעמיד לו תמור אחר, אם שכר ממנו תמור;
 23 ואם לא העמיד - יחזיר השכר, ויחשב עמו על שכר כמה
 24 שהלה בזה.
 25 ב. ממה הבהמה או נשברה, בין ששכרה לשאת בין
 26 ששכרה לרכב, אם אמר לו: תמור סתם אני משפיר לך -
 27 חיב להעמיד לו תמור אחר מכל מקום; ואם לא העמיד -
 28 יש לשוכר למכר הבהמה, ולקח בה בהמה אחרת, או שוכר
 29 בהמה בדמיה, אם אין בדמיה לקח, עד שיגיע למקום
 30 שפסק בו. אמר לו: תמור זה אני משפיר לך, אם שכרה
 31 לרכב עליה או לכלי זכוכית, ומתה בחצי הדרך: אם יש
 32 בדמיה לקח בהמה אחרת - יקח, ואם אין בדמיה לקח -
 33 שוכר אפלו בדמי בלה, עד שיגיע למקום שפסק עמו; ואם
 34 אין בדמיה לא לקח ולא לשכר - נותן לו שכרו של חצי
 35 הדרך, ואין לו עליו אלא תרעמת. שכרה למשא, הואיל

ואמר לו תמור זה, ומת בחצי הדרך - אינו חיב להעמיד
 לו אחר, אלא נותן לו שכרו של חצי הדרך ומניח לו נבלתו.
 ג. השוכר את הספינה, וטבעה לו בחצי הדרך: אם אמר
 לו: ספינה זו אני משפיר לך, ושכרה השוכר להוליך בה
 39 יין סתם, אף על פי שנתן לו השכר - יחזיר כל השכר;
 40 שהרי זה אומר לו: הבא לי הספינה עצמה ששכרתי,
 41 שהקפדה גדולה יש בספינה זו, ואני אביא יין מכל מקום
 42 ואוליך בה. אמר לו: ספינה סתם אני משפיר לך, ושכרה
 43 השוכר להוליך בה יין זה, אף על פי שלא נתן לו מן השכר
 44 כלום - חיב לתן כל השכר; שהרי אומר לו: הבא לי היין
 45 עצמו, ואני אביא לך ספינה מכל מקום ואוליכו. אבל צריך
 46 לנכות כדי הטרח של חצי הדרך, שאינו דומה המטפל
 47 בהולכת הספינה ליושב ובטל. אמר לו: ספינה זו אני
 48 משפיר, ושכר השוכר להוליך בה יין זה: אם נתן השכר -
 49 אינו יכול להחזירו, ואם לא נתן - לא יתן; שאין זה יכול
 50 להביא הספינה עצמה, ולא זה יכול להביא יין עצמו. שכר
 51 ספינה סתם ליין סתם - הרי אלו חולקין השכר.
 52 ד. השוכר את הספינה, ופרקה בחצי הדרך - נותן לו שכר
 53 כל הדרך. ואם מצא השוכר מי שישפיר אותה לו עד
 54 המקום שפסק - שוכר; ויש לבעל הספינה עליו תרעמת.
 55 וכן אם מכר כל הסחורה שבספינה לאיש אחר בחצי הדרך,
 56 וירד, ויעלה הלוקח - נוטל שכר חצי הדרך מן הראשון
 57 ושכר החצי מזה האחרון; ויש לבעל הספינה עליו תרעמת,
 58 שגורם לו לסבל דעת איש אחר שעדין לא הרגל בו. וכן כל
 59 פיוצא בזה.
 60 ה. מכאן אני אומר: שהמשפיר בית לחברו עד זמן קצוב,
 61 ורצה השוכר להשפיר הבית לאחר עד סוף זמנו - משפיר
 62 לאחרים, אם יש בגי בית פמנן בגי ביתו; אבל אם היו
 63 ארבעה - לא ישפיר לחמשה. שלא אמרו חכמים: אין
 64 השוכר רשאי להשפיר - אלא מטלטלין, שהרי אומר לו:
 65 אין רצוני שיהא פקדוני ביד אחר; אבל בקרקע או בספינה,
 66 שהרי בעלה עמה - אין אומר בן. וכן אני אומר: אם אמר
 67 לו בעל הבית לשוכר: למה תטרח ותשפיר בתי לאחרים?
 68 אם לא תרצה לעמד בו, צא והניחו ואתה פטור משכירותו
 69 - אינו יכול להשפירו לאחר. שנה באל תמנע טוב מבצעליו;
 70 עד שאתה משפירו לאחר, תניח לזה ביתו. ויש מי שהורה,
 71

מתוך רמב"ם לטעם - הוצאת מוסד הרב קוק

(42) סבל. (43) השוכר בלי ידיעת הסבל. (44) משא האדם הממוצע הוא שלושים קב והוסיף אחד משלושים (רש"י שם דיבור המתחיל קב). (45) הסבל. (46) והיה לו להבין שהוסיף עליו משא ולפרוק המשא מעליו מייד, ואם לא פרק והזיק - הוא בעצמו גרם לכך. (47) לא עלתה על דעתו לייחס הכבוד לתוספת משא אלא ייחסו לחולשה זמנית שתקפתו. וסבור, שאחר שינוח מעט, יחזור לאיתנו, ולפיכך לא פרק המשא ואם כן גרם השוכר את הנזק (שם כרב אשי). (48) שם עט: (49) בגדים שיצטרך להם כשיגיע למחוז חפצו להחליף בגדי הדרך (שיטה מקובצת שם בשם הריטב"א). (50) כד המים. (51) עד שיגיע למחוז חפצו. (52) אינו רגיל בכך. (53) שהוא פוגש בדרכו. (54) בדפוס רומא (ר"מ: ומזונות. (55) שהחמר דרכו לחזר אחר מזונותיו ומזון החמור בכל מקום שהם חונים ללינת לילה. (56) שאין עוברים במקום יישוב. (57) שם. (58) כמו שאמרו בעניין שכירות פועלים (שם פג.). "הכל כמנהג המדינה" (מגיד משנה). (1) יבאר דין שוכר בהמה או ספינה ואירע בהן אונס אם חייב המשכיר להעמיד לו בהמה או ספינה אחרת, ודין משכיר בית לזמן קצוב ורצה השוכר להשכירו לאחר, ודין בית זה או בית כזה אני משכיר לך ודין משכיר בית סתם או עלייה סתם.

42 לו החלונות שנתקלקלו, ולחזק את התקרה, ולסמך את
43 הקורה שנתקברה, ולעשות נגר ומנועול, וכל פיוצא באלו
44 מדברים שהם מעשה אמן והם עקר גדול בשיבת הבתים
45 והחצרות. השוכר חייב לעשות מעקה ומזוזה, ולתקן מקום
46 המזוזה משלו. וכן אם רצה לעשות סלם או מרזב או
47 להטיח גגו - הרי זה עושה משל עצמו.
48 ד. המשכיר עליה לחברו ונפחתה בארבעה או יותר - חייב
49 לתקן התקרה והמעזיבה שעליה; שהמעזיבה חזקת התקרה
50 היא.
51 ח. הנזל שבתצר - הרי הוא של שוכר. לפיכך הוא מטפל
52 בו להוציאו. ואם יש שם מנהג - הולכין אחר המנהג. במה
53 דברים אמורים? כשהיו הבתים ששעשו הנזל של שוכר;
54 אבל אם הבתים של אחרים - הנזל של בעל החצר;
55 שתצרו של אדם קונה לו שלא מדעתו, אף על פי שהיא
56 שכורה ביד אחרים.
57 ו. המשכיר בית או חצר או מרחץ או חנות או שאר
58 המקומות עד זמן קצוב - הרי זה כופהו לצאת בסוף זמנו,
59 ואינו ממתיק לו אפילו שעה אחת. שוכר לו בית סתם: ללינה
60 - אין פחות מיום אחד; לשכירה - אין פחות משני ימים;
61 לנשואין - אין פחות משלושים יום.
62 ז. המשכיר בית לחברו סתם - אינו יכול להוציאו עד
63 שיודיעו שלשים יום מקדם, כדי לבקש מקום ולא יהיה
64 משלך בדרך, ולסוף השלושים יצא. במה דברים אמורים?
65 בימות החמה; אבל בימות הגשמים - אינו יכול להוציאו
66 מן החג ועד הפסח. קבע לו שלשים לפני החג, אם נשאר
67 מן השלושים יום אפילו יום אחד לאחר החג - אינו יכול
68 להוציאו עד מוצאי הפסח. והוא שיודיעו שלשים יום
69 מקדם. במה דברים אמורים? בעירות; אבל בפריס - אחד
70 ימות החמה ואחד ימות הגשמים, צריך להודיעו שנים עשר
71 חדש מקדם. וכן בתננות - בין בפריס בין בעירות, צריך
72 להודיעו שנים עשר חדש מקדם.
73 ח. כשם שהמשכיר חייב להודיעו, כך השוכר חייב להודיעו
74 מקדם שלשים יום בעירות, או מקדם שנים עשר חדש
75 בפריס, כדי שיבקש שכן, ולא ישאר ביתו פנוי. ואם לא
76 הודיעו - אינו יכול לצאת, אלא יתן השוכר.
77 ט. אף על פי שאין המשכיר יכול להוציאו ולא השוכר
78 יכול לצאת עד שיודיעו מקדם, אם הוקרו הבתים - יש
79 למשכיר להוסיף עליו ולומר לשוכר: או שוכר בשוה עד
80 שתמצא או תצא. וכן אם הוזלו הבתים - יש לשוכר לפחות
81 השוכר ולומר למשכיר: או השוכר לי כשער של עתה, או
82 הרי ביתך לפניך. נפל בית המשכיר שהיה דר בו - הרי זה
83 יש לו להוציא השוכר מביתו, ואומר לו: אינו בדין שתהיה

1 שאינו יכול להשכירו לאחר כלל, ויתן שכרו עד סוף זמנו.
2 ולא יראה לי שדין זה אמת.
3 ו. בית זה אני משכיר לך, ואחר שהשכירו נפל - אינו חייב
4 לבנותו, אלא מחשב על מה שנתמש בו ומחזיר לו שאר
5 השכירות; אבל אם סתרו - חייב להעמיד לו בית אחר, או
6 ישכיר לו כמותו. וכן אם חזר אחר שהשכירו לזה והשכירו
7 או מכרו לעובד כוכבים או אנס, שהפקיע שכירות הראשון
8 - הרי זה חייב להשכיר לו בית אחר כמותו. וכן כל פיוצא
9 בזה.
10 ז. השכיר לו בית סתם, ואחר שנתן לו בית נפל - חייב
11 לבנותו או יתן לו בית אחר. ואם היה קטן מן הבית שנפל
12 - אין השוכר יכול לעכב עליו. והוא שיהיה קרוי בית. שלא
13 השכיר אלא בית סתם. אבל אם אמר לו: בית כזה אני
14 משכיר לך - חייב להעמיד לו בית כמות ארכו ומדת רחבו
15 של בית זה שהראהו; ואינו יכול לומר לו: לא היה ענין
16 דברי אלא שיהיה קרוב לנהר או לשוק או למרחץ בזה,
17 אלא חייב להעמיד לו בית כמותו וכצורתו. לפיכך, אם היה
18 קטן - לא יעשנו גדול; גדול - לא יעשנו קטן; אחד - לא
19 יעשנו שנים; שנים - לא יעשנו אחד. ולא פחות מן
20 החלונות שהיו בו, ולא יוסיף עליהן, אלא מדעת שניהם.
21 ח. המשכיר עליה סתם - חייב להעמיד לו עליה. אמר לו:
22 עליה זו שעל גבי בית זה אני משכיר לך - הרי שעבד בית
23 לעליה. לפיכך, אם נפחתה העליה בארבעה טפחים או יותר
24 - חייב המשכיר לתקן; ואם לא תקן - הרי השוכר יורד ודר
25 בבית עם בעל הבית עד שיתקן. היו שתי עליות זו על גבי
26 זו, ונפחתה העליונה - דר בתחתונה; נפחתה התחתונה -
27 הרי זה ספק אם יורד בעליונה או בבית. לפיכך לא ידור,
28 ואם דר - אין מוציאין אותו משם. מעשה באחד שאמר
29 לחברו: דלית זו שעל גבי הפרסק הזה אני משכיר לך,
30 ונעקר אילן הפרסק מקומו; ובא מעשה לפני חכמים,
31 ואמרו לו: חייב אתה להעמיד הפרסק כל זמן שהדלית
32 קיימת. וכן כל פיוצא בזה.

פרק עשירי

33
34 א. המשכיר בית לחברו בכירה גדולה - משתמש בזיויה
35 ובכתליה עד ארבע אמות, ובתריץ של חצר, ובקרקע
36 שאחורי הבתים. ומקום שנהגו להשתמש בעבי הכתלים -
37 משתמש בעבי הכתלים. ובכל אלו הדברים הולכין אחר
38 מנהג המדינה והשמות הידועין להם, כדרך שאמרונו בענין
39 מקח וממכר.
40 ב. המשכיר חצרו סתם - לא השכיר הרפת שבה.
41 ג. המשכיר בית לחברו - חייב להעמיד לו דלתות, ולפתח

- 1 אֶתָּה יוֹשֵׁב בְּבֵיתִי עַד שֶׁתִּמָּצָא מְקוֹם, וְאֵנִי מְשַׁלֵּף בְּדֶרֶךְ;
 2 שְׂאִין אֶתָּה בְּעַל זְכוּת בְּבֵית זֶה יוֹתֵר מִמֶּנִּי.
 3 י. נִתֵּן הַבֵּית לְכָנוּ לְשֹׂא בּוֹ אִשָּׁה: אִם הִיא יוֹדֵעַ שֶׁכָּנוּ נִעְשָׂה
 4 חֶתֶן בְּזִמְן פְּלוֹנִי, וְהִיא אֶפְשָׁר לוֹ לְהוֹדִיעוֹ מִקֵּדֶם וְלֹא
 5 הוֹדִיעוֹ - אֵינוּ יָכוֹל לְהוֹצִיאוֹ; וְאִם עֲכָשׁוּ נִדְמָנָה לוֹ אִשָּׁה,
 6 וְהָרִי הוּא נוֹשְׂאָה מִיָּד - הָרִי זֶה יֵשׁ לוֹ לְהוֹצִיאוֹ; שְׂאִינוּ
 7 בְּדִין שֶׁיְהִיָּה זֶה יוֹשֵׁב בְּבֵיתוֹ, וְכֵן בְּעַל הַבֵּית יִשְׁכַּר בֵּית
 8 שִׁיעֲשָׂה בּוֹ חֲתָנָה.
 9 יא. מְכַר אֶת הַבֵּית אוֹ נָתַנוּ אוֹ הוֹרִישׁוּ - אֵין הַשְּׂנִי יָכוֹל
 10 לְהוֹצִיאוֹ עַד שִׁיּוֹדִיעוֹ מִקֵּדֶם שְׁלֹשִׁים יוֹם אוֹ מִקֵּדֶם שְׁנָיִם
 11 עֶשְׂרֵי חֹדֶשׁ; שֶׁהָרִי הַשּׁוֹכֵר אוֹמֵר לוֹ: אֵין כֶּחָךְ יֵתֵר מִכֶּחַ זֶה
 12 שְׂזִכִּיתָ בְּבֵית זֶה מִחֲמַתּוֹ.
 13 יום שישי י"ח טבת ה'תשע"ב
 14 פֶּרֶק שְׂבִיעִי
 15 א. כָּשֶׁם שֶׁמִּתְנָה אָדָם כָּל תְּנָאֵי שִׁירְצָה בְּמִקְחָ וּמִמְכָּרָ, כֵּן
- 16 מִתְנָה בְּשִׁכְרוּת; שֶׁהַשְּׁכִירוֹת מְכִירָה לְזִמְן קָצוֹב³ הִיא. וְכָל
 17 שֶׁמִּמְכְּרוּ בְּנִכְסֵי מִמְכָּרָ⁴, שׁוֹכְרֵי שְׁכִירוֹתוֹ שְׁכִירוֹת; וְכָל
 18 שְׂאִין לוֹ לְמִכְרָ⁶, כֵּן אֵין לוֹ לְשֹׁכֵר. אֲלֹא אִם כֵּן יֵשׁ לוֹ פְּרוֹת
 19 בְּלִבָּד בְּאוֹתָהּ הַקֶּרֶקֶע⁷, הָרִי זֶה שׁוֹכְרָ⁸ וְאֵינוּ מוֹכְרָ⁹.
 20 ב. הַמְשַׁכֵּיר בֵּית לְחִבְרוֹ¹⁰ לְשָׁנָה¹¹, וְנִתְעַבְּרָה הַשָּׁנָה¹² -
 21 נִתְעַבְּרָה לְשׁוֹכְרָ¹³. הַשְּׁכִיר לְחִדְשִׁים¹⁴ - נִתְעַבְּרָה לְמִשְׁכִּיר¹⁵.
 22 הַשְּׁכִיר לוֹ חִדְשִׁים וְשָׁנָה, בֵּין שְׂאֵמֵר לוֹ: דִּינָר לְחֹדֶשׁ, שְׁנָיִם
 23 עֶשְׂרֵי דִינָר בְּשָׁנָה¹⁶, בֵּין שְׂאֵמֵר לוֹ: שְׁנָיִם עֶשְׂרֵי דִינָר לְשָׁנָה,
 24 דִּינָר בְּכָל חֹדֶשׁ¹⁷ - הָרִי חֹדֶשׁ הַעֲבוּרָ¹⁸ שֶׁל מְשַׁכֵּיר¹⁹;
 25 שֶׁהַקֶּרֶקֶע²⁰ בְּחֻזָּקָת בְּעָלִים, וְאֵין מוֹצִיאִין דָּבָר מִיָּד בְּעַל
 26 הַקֶּרֶקֶע אֲלֹא בְּרָאָה בְּרוּחָה²¹. וְכֵן בְּעַל הַבֵּית שְׂאֵמֵר: לְזִמְן
 27 זֶה הַשְּׁכִירִיתִי לְךָ²², וְהַשּׁוֹכֵר אוֹמֵר: לֹא שְׁכִירִיתִי אֲלֹא סֶחֶם²³,
 28 אוֹ לְזִמְן אַרְבָּעָ²⁴ - עַל הַשּׁוֹכֵר לְהִכְיָא רָאָה; וְאִם לֹא הִכְיָא²⁵
 29 - בְּעַל הַבֵּית נִשְׁבַּע הִסְתָּ²⁶ וּמוֹצִיאוֹ מִן הַבֵּית²⁷.
 30 ג. הַשּׁוֹכֵר שְׂאֵמֵר: נִתְתִּי שְׁכָר הַבֵּית שְׁנֵתִּיכִיתִי בּוֹ,
 31 וְהַמְשַׁכֵּיר אוֹמֵר: עֲדִין לֹא נִטְלִיתִי, בֵּין שֶׁהִתִּיחַ בְּשִׁטְרָ²⁸ בֵּין
 32 שֶׁהִתִּיחַ בְּעֵדִים²⁹: אִם תִּכְבְּעוּ בְּתוֹף שְׁלֹשִׁים יוֹם³⁰ - עַל

מתוך רמב"ם לעם – הוצאת מוסד הרב קוק

(1) יבאר שתנאי מועיל בשכירות, ודין משכיר בתים לחדשים או לשנה ונתעברה השנה, ודין שוכר אומר נתתי שכר הדירה ומשכיר אומר לא נטלתי, ודין משכיר בשטר לזמן קבוע ואין זמן בשטר, ודין שוכר פרדס, ודין מכנים פירותיו לבית חבירו שלא מדעתו, ודין שוכר ריחיים. (2) ואם נתקיים התנאי נקנה הדבר שהוקנה, ואם לא נתקיים לא קנה כמו שנתבאר בפרק יא מהלכות מכירה הלכה א. (3) כן אמרו בבבא מציעא נו: לעניין אונאה (ראה פרק י"ג מהלכות מכירה הלכה יט) וסובר רבינו שלכל הדברים שכירות כמכר (ולא כדעת התוספות שם דיבור המתחיל והאי. וראה למעלה פרק ו הלכה ה בהגדרת מהות קניין השוכר בדבר הנשכר). (4) להוציא חרש שוטה וקטן שממכרם אינו ממכר, כמו שנתבאר בפרק כ"ט מהלכות מכירה. (5) בכתב יד תימן חסרה המלה "שוכר". (6) כגון דבר שלא בא לעולם או דבר שאינו ברשותו ודבר שאין בו ממש (ראה שם פרק כ"ב). (7) כגון הכותב נכסיו לבנו מהיום ולאחר מיתה, שבגוף הקרקע זוכה הבן מהזמן שכתוב בשטר, והפירות הם לאב כל ימי חייו, כמבואר בפרק י"ב מהלכות זכיה ומתנה הלכה י"ג. (8) מעביר לאחרים בתורת שכירות, הזכות שיש לו בקרקע לפירותיה. (9) ואינו רשאי להעביר זכותו בתורת מכירה, שמה הלוקח אדם אלים הוא ולא יהיה ביכולת הבן לאחר מיתת האב להוציא מייד הלוקח את הקרקע שבאה לידו בתורת מכירה. ואם עבר האב ומכרו - מכור עד שימות האב, כמו שכתב רבינו בהלכות זכיה שם (על פי הב"ח סימן רנז, שטז). (10) שם קב. (11) בשנים עשר דינר לשנה. (12) ואפילו לא היה ידוע להמשכיר בשעת השכירות, ששנה מעוברת היא (תשובת הרי"ף הובאה בשיטה מקובצת שם). (13) אין השוכר מרבה בדמי השכירות בעד החודש השלושה עשר שניתוסף, שחודש העיבור בכלל השנה הוא. מסתימת לשון רבינו נראה, שאפילו כשהשכירו באמצע השנה ואמר לשנה אחת, אין אנו אומרים שהתכוון לשנה כפי שהיא ברוב השנים כלומר ל"ב חודש, אלא אנו מפרשים כוונתו שהוא משכירו עד שיתמלא מחזור השנה ויגיע לתאריך (יום וחודש) שנעשית בו השכירות, והעיבור בכלל (ראה במגיד משנה). וכן דעת רבו רבי יוסף מיגאש בתשובה הובאה בשיטה מקובצת שם (ובתשובה שם כותב הרי"ם מיגאש, שבתחילה הורה שאין דין זה אלא כשנעשית השכירות בתחילת השנה (השווה דעת הרשב"א מובא במגיד משנה כאן) ואחר כך חזר בו והורה שאין לחלק בין תחילת השנה לאמצעה, ומסתמך על זה שלא מצא חילוק זה בשום מקום, ואומר: "לפי שאמרתי, שמה שלא חילק אותו התלמוד אין לנו לחלק אותו אלא ניקח אותו בהחלט כמו שבא מוחלט"). (14) דינר בכל חודש - ונתעברה השנה. (15) שם. (16) שהקדים בלשון השכירות, שכירות חודש. (17) שהקדים שכירות שנה, - ואין אנו יודעים אם נתכוון השכירות שנה או לחדשים, כלומר, אם העיקר הוא הלשון שהזכיר בראשונה או מה שהזכיר באחרונה. (18) דמי השכירות של חודש העיבור. (19) פסק כרב נחמן שם קב: (20) אף על פי שהיא שכורה ביד אחרים. (21) בעדים או בשטר ולא בספק, ולכן אפילו בא המשכיר בסוף החודש לתבוע את שכרו, מוציאם מן השוכר ואין אנו אומרים העמד ממון בחזקת בעלי (ראה ש"ך חושן משפט סימן שיעף קטן טו). מפני שהספק לא נתעורר עתה עם התביעה אלא בשעת השכירות, ואנו דנים בחזקת מי היה הבית בתחילת החודש ומעמידים את הבית בחזקת בעלי בעלי מוצא שהשוכר דר בחודש העיבור ולא שלם דמי שכירות ולכן מוציאם ממנו. (22) לזמן קצוב וכבר הגיע הזמן - ועליך לצאת מביתי מיד. (23) ואין לך רשות להוציאני מן הבית בלי הודעה מוקדמת (כמו שנתבאר למעלה בפרק ו הלכה ז, ח). (24) ועדיין לא הגיע זמני לצאת. (25) השוכר ראייה. (26) שהשכירו לזמן קצוב וכבר הגיע הזמן (ועיי' ש"ך סימן שיעף קטן ז). (27) מיד, שהקרקע בחזקת בעליה עומדת. (28) שנעשה שטר על השכירות. (29) הדין אחד וכמו שמבאר רבינו והולך. (30) זמן תשלום שכר הבית - בהשכירו סתם ולא קבעו מועדי התשלומים - הוא כל שלושים יום, והשוכר טוען שבתוך שלושים יום שכר את הבית (מרכבת המשנה, וראה באבן האזל).

- 1 הַשׁוֹכֵר לְהֵבִיא רֶאֱיָה³¹, או יתן³² וְיִחְרִים³³ עַל מִי שֶׁלָּקַח
2 מִמֶּנּוּ³⁴, או יטען עָלָיו³⁵ בְּדָמִים שֶׁנֶּתַן תְּחִלָּה טַעְנָה בְּפִי
3 עֲצָמָה³⁶ וְיִשְׁכְּעֶהוּ הַסֵּת³⁷; תִּבְעוּ הַמִּשְׁפִּיר לְאַחַר שְׁלֹשִׁים
4 יוֹם, וְאִפְלוּ בְיוֹם הַשְּׁלֹשִׁים³⁸ - עַל הַמִּשְׁפִּיר לְהֵבִיא רֶאֱיָה³⁹,
5 או יִשְׁכַּע הַשׁוֹכֵר⁴⁰ שֶׁכָּבַר נֶתַן לוֹ שֶׁכָּרוּ וְיִפְטֹר. וְכֵן אִם שֶׁכַּר
6 מִמֶּנּוּ וּפְרַשׁ שִׁיתָן לוֹ הַשֶּׁכֶר שָׁנָה בְּשָׁנָה⁴¹, וְתִבְעוּ בְּתוֹךְ
7 הַשָּׁנָה - עַל הַשׁוֹכֵר לְהֵבִיא רֶאֱיָה; תִּבְעוּ לְאַחַר הַשָּׁנָה,
8 וְאִפְלוּ בְיוֹם תְּשַׁעַה וְעֶשְׂרִים בְּאֵלּוּל⁴² - עַל הַמִּשְׁפִּיר לְהֵבִיא
9 רֶאֱיָה⁴³.
10 ד. הַמִּשְׁפִּיר בֵּית לְחִבְרוּ בְשֶׁטֶר לְעֶשֶׂר שָׁנִים, וְאֵין בּוֹ זְמַן⁴⁴,
11 הַשׁוֹכֵר אוֹמֵר: עֲדִין לֹא עָבַר מִזְמַן הַשֶּׁטֶר אֲלֵא שָׁנָה,
12 וְהַמִּשְׁפִּיר אוֹמֵר: כָּכָר עָבְרוּ וְשָׁלְמוּ שְׁנֵי הַשְּׁכִירוֹת וְשִׁכְנָתָ
13 עֶשֶׂר שָׁנִים - עַל הַשׁוֹכֵר לְהֵבִיא רֶאֱיָה; וְאִם לֹא הֵבִיא רֶאֱיָה
14 - יִשְׁכַּע הַמִּשְׁפִּיר הַסֵּת וְיִצִּיא⁴⁵.
- 15 ה. הַשׁוֹכֵר⁴⁶ פָּרְדָּס⁴⁷ או שְׁהִיָּה מִשְׁכּוֹן בְּיָדוֹ⁴⁸ לְעֶשֶׂר שָׁנִים,
16 וְיִכַּשׁ הַפָּרְדָּס בְּתוֹךְ הַזְמַן⁴⁹ - יִמְכְּרוּ עֲצֵיו⁵⁰, וְיִלָּקַח בָּהֶן
17 קֶרֶקַע, וְיֵאכַל פְּרוֹתָיו עַד סוֹף זְמַן שְׁכִירָתוֹ אוֹ זְמַן הַמִּשְׁכּוֹן.
18 וְגוֹף הָאֵילָנוֹת שֶׁיִּכְשׁוּ אוֹ נִקְצְצוּ - שֶׁיִּהְיֶה אֲסוּרִין בָּהֶן מִשּׁוּם
19 רִבִּית, הַמְלִיָּה וְהַלְוָה⁵¹.
20 ו. שֶׁטֶר הַשְּׁכִירוֹת אוֹ שֶׁטֶר הַמִּשְׁכּוֹן שֶׁכָּתוּב בּוֹ שָׁנִים סְתָם⁵²,
21 בְּעַל הַפְּרוֹת⁵³ אוֹמֵר שְׁלֹשׁ⁵⁴, וְבְעַל הַקֶּרֶקַע אוֹמֵר שְׁתֵּים, וְ
22 וְקָדָם זֶה הַשׁוֹכֵר אוֹ הַמְלִיָּה⁵⁵ וְאֵכָל הַפְּרוֹת⁵⁶ - הֵרִי הַפְּרוֹת
23 בְּחֻזְקָת אוֹכְלֵיהֶן עַד שֶׁיֵּבִיא בְּעַל הַקֶּרֶקַע רֶאֱיָה⁵⁷. אֲכָלָה
24 הַשׁוֹכֵר אוֹ הַמְמַשְׁכֵּן⁵⁸ שְׁלֹשׁ שָׁנִים, וְכִכַּשׁ הַשֶּׁטֶר⁵⁹, וְאָמַר⁶⁰:
25 לְחֶמֶשׁ שָׁנִים יֵשׁ לִי פְרוֹת, וְבְעַל הַקֶּרֶקַע אוֹמֵר: שְׁלֹשׁ, אָמַר
26 לוֹ⁶¹: הֵבֵא שֶׁטֶר⁶², וְאָמַר: אֲבָד - הַשׁוֹכֵר נֶאֱמָר; שְׁאֵל⁶³
27 רָצָה, אָמַר⁶⁴: לְקוּחָה⁶⁵ הִיא בְּיָדִי⁶⁶, שֶׁהִרִי אֲכָלָה שְׁלֹשׁ שָׁנִים.
28 ז. מִי שֶׁהִכְנִיס פְּרוֹתָיו לְבֵית חִבְרוּ שְׁלֹא מִדַּעְתּוֹ, או

מתוך רמב"ם לעם – הוצאת מוסד הרב קוק

31 גירסת רבינו בגמרא שם: "כל ל' יום בחזקת שלא נתן עד שיביא (השוכר) ראייה שנתן" ומפרש רבינו שהיא שנוייה בדין שכירות בסתם. וגירסת רש"י שם כנוסחת הגמרא שלפנינו (מגיד משנה). והטעם, שאין אדם פורע תוך זמנו והלוואי שיפרע בזמן (ראה בבא בתרא ה.). 32) אם לא הביא ראייה. 33) קודם הפירעון (מתקנת הגאונים. ראה מגיד משנה למעלה פרק ב הלכה ח. וראה בטור ושלחן ערוך חושן משפט סימן עא דיני החרם). 34) מעות שלא כדין. 35) אחר הפירעון (ש"ך סימן עח סעיף קטן טו וראה הפלאה הלכות כתובה סימן צו). 36) תביעה חדשה, כלומר, פרעתיך פעמיים. 37) שבועת היסט, שלא פרעו אלא פעם אחת - כדין כופר הכול. 38) "דעביד איניש דפרע ביומא דמשלם זמניה" (האדם עשוי לפרוע ביום שנשלם בו הזמן) שם, כרבי יוחנן. 39) שם - וכנוסחת רבינו: "לאחר שלוש יום בחזקת שנתן עד שיביא (המשכיר) ראייה שלא נתן". 40) שבועת היסט כדין כל כופר הכול. שם כרבי יוחנן "שוכר מהימן בשבועה". 41) כלומר, שקבעו מועד התשלומים בכל שנה. 42) ביום האחרון של השנה. 43) וכדין שכירות סתם בשלושים יום (ועיין מרכבת המשנה ואבן האזל). 44) אין בשטר תאריך המעיד מתי התחלת השכירות. 45) שהקרקע בחזקת בעליה עומדת, כמו שנתבאר בהלכה ב (בבא מציעא קג. וכנוסחת רש"י וכפירושו. וכן הוא בתוספות שם דיבור המתחיל נקיסת, בלשון ראשון בשם רבינו חננאל). 46) שם קט: 47) לאכול פירותיו. 48) שבעל הפרדס לוהה כסף ומישכן למלווה את פרדסו על מנת שיאכל פירותיו וינכה דמיהם מדמי ההלוואה. ובפרק ו מהלכות מלוה ולוה הלכה ז והלכה ח יתבאר, שאכילת הפירות מותרת אם מנכין מדמי ההלוואה בעד הפירות שאוכל ואף על פי שדמי הפירות מרובים מסכום ההלוואה. עיין שם. 49) לפני שנשלם זמן השכירות או המשכון. 50) שהעצים, כלומר, גוף האילנות שיכשו, אינם בכלל "פירות" המושעבדים לשוכר או למלוה (שם קט: וכרבא) ואף על פי שהעצים היו קשישים ויכשו כשהגיע זמנם להתייבש. 51) שם: "יבש האילן או נקצץ שניהם אסורים בו" ומפרש רבינו בטעם האיסור, שהוא מפני ריבית; שהרי אם המלווה לוקח גוף האילנות לפירעון החוב, נמצא שהפירות שאכל עד עתה ריבית הם בידו, וכן אם הלווה לוקח אותם ויצטרך להחזיר דמי ההלוואה - יש כאן ריבית (על פי המגיד משנה, ומסיים "ועדיין צריך עיון" וראה במרכבת המשנה). ומלשון רבינו שכתב "המלוה והלוה" נראה, שאין דין זה אמור אלא במשכון ולא בשכירות, ובטעם הדבר כתב הלחם משנה, מפני שדמי שכירות אינם משתלמים אלא לבסוף (ראה שם סה). נמצא שלא נתן כסף וממילא אין מקום לאיסור ריבית. 52) שאין מפורש בשטר לכמה שנים היא שכורה או מושכנת ואין כתוב בה אלא "שנים" בלבד. 53) כלומר, השוכר או המלווה. 54) לשלוש שנים היה המדובר. 55) לפני שתבעוהו לדין. 56) של השנה השלישית. 57) שם קי. כרב כהנא. ולמה אין אומרים כאן "קרקע בחזקת בעליה עומדת" כמו למעלה (הלכה ב) שמוציאים מן השוכר שכן הבית אפילו כשכבר דר בו? נתבאר בגמרא שם שלא אמרו מוציאים, אלא במקום שהספק לא ניתן להתברר לעולם, כמו בהלכה ב שהספק הוא אם העיקר הוא מה שהזכיר בראשונה או באחרונה, אבל כאן הספק הוא לכמה שנים הייתה השכירות, ודבר זה ניתן להתברר על ידי העדים החתומים על השטר, ואף שעתה אין העדים לפנינו אפשר שיבואו ביום מן הימים ויתברר על פיהם, שהדין עם המלווה, ואם יוציא בית דין עכשיו את הפירות מיד המלווה יצטרך לטרוח שנית ולהוציאם מייד הלווה, "ואטרוחי בי דינא תרי זימני לא מטרחינן" (אין להטריח את בית הדין פעמיים) ולפיכך, כל עוד שיתכן שהספק יתברר - בית הדין משאיר הפירות בחזקת אוכליהם. ואם ייראה לבית דין שהמלווה לא יוכל לאשר טענתו, כגון שמתו העדים ונשתקע הדבר - מוציאים הפירות מיד המלווה ללוה (חושן משפט ש"ז סעיף ג בשם "ויש מי שאומר"). 58) מי שהשדה ברושתו בתורת משכון. 59) השטר נעלם. 60) השוכר או המלווה. 61) לשוכר או למלווה. 62) הראה השטר ונתבאר על פיו לכמה שנים נעשית השכירות. 63) לשקר. 64) היה אומר. 65) קנייתה. 66) והיה נאמן. מבואר בפרק י"א מהלכות טוען ונטען הלכה ב שהמחזיק בשדה ואוכל פירותיה שלוש שנים ובעל השדה לא מיחה - נאמן המחזיק לומר: קניתי ממך את השדה, ולכן יש להאמין לטענתו ששכרה לחמש שנים. [מובן שבשדה מושכרת אין מקום למחות על אכילת פירות, אולם בעל השדה צריך להצהיר בפני עדים שמסר את השדה לפירות (ראה רבינו שם הלכה ז)]. וכתב המגיד משנה, ודווקא כשאין כאן עדים שהשדה באה לידי בתורת שכירות והמשכיר לא הצהיר בפני עדים בתוך שלוש השנים, שהשדה שכורה ולא מכורה. אבל אם יש עדים שהשדה באה לידי בתורת שכירות, או העדים מעידים שהמשכיר מסר הצהרה כזו, ואינו נאמן לטעון לקוחה היא

1 שֶׁהִטְעָהוּ עַד שֶׁהִכְנִיס פְּרוֹתָיו⁶⁷, וְהִנִּיחָם וְהִלֵּךְ - יֵשׁ לְבַעַל
2 הַבֵּית לְמַכּוֹר לוֹ מֵאוֹתָן הַפְּרוֹת כְּדִי לִתֵּן שָׂכָר הַפּוֹעֲלִים
3 שְׁמוֹצִיאִין אוֹתָן וּמְשַׁלְּכִין אוֹתָם לְשׁוּק. וּמִדַּת חֲסִידוֹת הִיא,
4 שְׂוִידֵעַ לְבֵית דִּין⁶⁸, וְיִשְׁכְּרוּ מִמֶּקְצֵת דְּמִיתָן מְקוֹם⁶⁹, מִשּׁוּם
5 הֶשֶׁב אֲבֹדָה לְבַעֲלִים, אֵף עַל פִּי שְׁלֹא עָשָׂה כְּהֶגֶן.
6 ח. הַשּׁוֹכֵר רִחִים מִחֲבָרוֹ⁷⁰ שִׁטְחָן לוֹ עֲשָׂרִים סָאָה בְּכָל
7 חֹדֶשׁ בְּשָׂכָרוֹ⁷¹, וְהַעֲשִׂיר בְּעַל הַרְחִים⁷² וְהָרִי אֵינוֹ צָרִיף
8 לְטַחֵן שָׁם⁷³: אִם יֵשׁ לְשׁוֹכֵר חֲטִים שֶׁצָּרִיף לְטַחֵן לְעֻצְמוֹ אוֹ
9 לְאַחֲרִים⁷⁴ - כּוֹפִין אוֹתוֹ לִתֵּן דְּמֵי טַחֲנִית עֲשָׂרִים סָאָה, שְׁוֹ
10 מִדַּת סֹדֶם הִיא⁷⁵; וְאִם אֵין לֹא⁷⁶ - יִכּוֹל לֹמַר: אֵין לִי דְמִים,
11 וְהָרִינִי טַחֵן לָךְ כְּמוֹ שֶׁשִּׁכַּרְתִּי, וְאִם אֵין אֶתָּה צָרִיף⁷⁷ - מְכֹר
12 לְאַחֲרִים⁷⁸. וְכֵן כָּל פְּיוּצָא בְּזָה.

פָּרָק שְׁמִינִי

13 א. אֶחָד הַשּׁוֹכֵר מִחֲבָרוֹ שָׂדֶה לְזֶרְעָה אוֹ פָּרֶם לְאָכֹל פְּרוֹתָיו
14 בְּדָמִים, אוֹ שֶׁשִּׁכַּר מִמֶּנּוּ בְּפְרוֹת קְצוּבִים, כְּגוֹן שֶׁשִּׁכַּר מִמֶּנּוּ
15 שָׂדֶה זֶה בְּעֲשָׂרִים כּוֹר בְּשָׁנָה וְכָרֶם זֶה בְּעֲשָׂרִים כְּדִי יֵין בְּכָל
16 שָׁנָה - שְׁנִיתָן דִּין אֶחָד יֵשׁ לָהֶן. וְהַשּׁוֹכֵר בְּפְרוֹת הוּא הַנִּקְרָא
17 חוֹכֵר.
18 ב. הַמִּקְבֵּל שָׂדֶה אוֹ פָּרֶדֶס כְּדִי לַעֲבֹד אוֹתוֹ וּלְהוֹצִיא עָלָיו
19 יִצִּיאוֹת, וְיִתֵּן לְבַעַל הַקֶּרֶק עֲשָׂרִים הֶתְבוּאוֹת אוֹ רִבִּיעַ אוֹ
20 מֶה שִׁיתֵּנוּ בִּיגִינָה, זֶה הוּא הַנִּקְרָא מְקַבֵּל. כָּל דָּבָר שֶׁהוּא
21 לְסִיג הָאֶרֶץ - בְּעַל הַקֶּרֶק חֵיב בּוֹ; וְכָל דָּבָר שֶׁהוּא שְׁמִירָה
22 יִתְּרָה - הַחוֹכֵר אוֹ הַמִּקְבֵּל חֵיב בּוֹ. הַקֶּרֶדֶס שְׁחוּפְרִין בּוֹ
23 הָאֶרֶץ, וְהַפְּלִים שְׁנוּשָׂאִין בִּהֶן הָעֶפֶר, וְהַדְּלִי וְהַפֶּד וְכִיּוּצָא
24 בִּהֶן שְׂדִילִין בִּהֶן הַמֵּים - עַל בְּעַל הַקֶּרֶק; וְהַטִּיטָה
25 הַמְּקוֹמוֹת שֶׁמְקַבְּצִין בִּהֶן הַמֵּים - עַל הַחוֹכֵר אוֹ עַל הַמִּקְבֵּל.
26 ג. הַשּׁוֹכֵר אוֹ הַמִּקְבֵּל שָׂדֶה מִחֲבָרוֹ לְשָׁנִים מוֹעֲטוֹת - לֹא
27 יִזְרַעְנָה פִּשְׁתָּן; שִׁכְרָה אוֹ קִבְלָה שִׁבְעַת שָׁנִים - זֹרְעָה שָׁנָה
28 רֵאשׁוֹנָה פִּשְׁתָּן. וְאֵין הַשְּׁבִיעִיּוֹת מִן הַמִּנֵּן; שִׁכְרָה אוֹ קִבְלָה
29 שְׁבִיעַת אֶחָד - שְׁבִיעִיּוֹת מִן הַמִּנֵּן.
30 ד. הַחוֹכֵר אוֹ הַמִּקְבֵּל שָׂדֶה מִחֲבָרוֹ, וְהִיא בֵּית הַשְּׁלֵחִין אוֹ

32 בֵּית הָאֵילָן, וְיִכְבַּשׁ מִעֵין בֵּית הַשְּׁלֵחִין, וְלֹא פָסַק הִנָּהָר
33 הַגָּדוֹל, אֲלֵא אֶפְשָׁר לְהִבְיָא מִמֶּנּוּ בְּדִלִי, אוֹ שְׁנִקְצִין הָאֵילָן
34 שֶׁל בֵּית הָאֵילָנוֹת - אֵינוֹ מְנַכֵּה לוֹ מִחֲכִירוֹ. וְאִם מִכַּת מְדִינָה
35 הִיא, כְּגוֹן שֶׁיִּכְבַּשׁ הִנָּהָר - מְנַכֵּה לוֹ מִחֲכִירוֹ. הִנָּה עוֹמֵד בְּתוֹךְ
36 הַשָּׂדֶה וְאָמַר לוֹ: בֵּית הַשְּׁלֵחִין הִנָּה אֲנִי מְשַׁפֵּיר לָךְ, בֵּית
37 הָאֵילָן הִנָּה אֲנִי מְשַׁפֵּיר לָךְ, יִכְבַּשׁ הַמַּעֲנִין אוֹ נִקְצִין הָאֵילָן -
38 מְנַכֵּה לוֹ מִחֲכִירוֹ; שֶׁהָרִי הוּא עוֹמֵד בְּתוֹכָהּ, וְלֹא אָמַר לוֹ
39 'הִנָּה' אֲלֵא כְּמִי שֶׁאָמַר: כְּמוֹת שֶׁהִיא עֲתָה אֲנִי מְשַׁפֵּיר.
40 לְפִיכָף, אִם לֹא הִנָּה עוֹמֵד בְּתוֹכָהּ, וְאָמַר לוֹ: בֵּית הַשְּׁלֵחִין
41 אֲנִי מְשַׁפֵּיר לָךְ, אוֹ בֵּית הָאֵילָן, וְיִכְבַּשׁ הַמַּעֲנִין אוֹ שְׁנִקְצִין
42 הָאֵילָן - אֵינוֹ מְנַכֵּה לוֹ מִחֲכִירוֹ.
43 ה. הַשּׁוֹכֵר אוֹ הַמִּקְבֵּל שָׂדֶה מִחֲבָרוֹ, וְאֲכָלָה חֲגֹב אוֹ
44 נִשְׁתַּדְּפָה: אִם אֶרֶע דָּבָר זֶה לְרֹב הַשְּׂדוֹת שֶׁל אוֹתָהּ הָעִיר -
45 מְנַכֵּה לוֹ מִחֲכִירוֹ, הַכֹּל לְפִי הַהֶפְסֵד שֶׁאֶרְעוּ; וְאִם לֹא פִּשְׁטָה
46 הַמִּכָּה בְּרֹב הַשְּׂדוֹת - אֵינוֹ מְנַכֵּה לוֹ מִחֲכִירוֹ, אֵף עַל פִּי
47 שֶׁנִּשְׁתַּדְּפוּ כָּל הַשְּׂדוֹת שֶׁל בְּעַל הַקֶּרֶק. נִשְׁתַּדְּפוּ כָּל הַשְּׂדוֹת
48 שֶׁל הַשּׁוֹכֵר אוֹ הַמִּקְבֵּל, אֵף עַל פִּי שֶׁפִּשְׁטָה הַמִּכָּה בְּרֹב
49 הַשְּׂדוֹת - אֵינוֹ מְנַכֵּה לוֹ מִחֲכִירוֹ; שְׁאֵין זֶה הַהֶפְסֵד תְּלוּי
50 אֲלֵא בְּשׁוֹכֵר, שֶׁהָרִי כָּל שְׂדוֹתָיו נִשְׁתַּדְּפוּ. הַתְּנָה עָלָיו בְּעַל
51 הַקֶּרֶק שֶׁיִּזְרַעְנָה חֲטִים וְזֶרְעָה שְׁעוּרִים, אוֹ שְׁלֹא יִזְרַע כָּלֵל,
52 אוֹ שִׁזְרַעָה וְלֹא צִמְחָה, אֵף עַל פִּי שֶׁבָּא חֲגֹב אוֹ שְׂדָפוֹן
53 וְהַפְּתָה רֹב הַמְּדִינָה - אֵינוֹ מְנַכֵּה לוֹ מִחֲכִירוֹ. וְעַד מָתִי חֵיב
54 לְהַטְפִּיל וּלְזַרְעַ פַּעַם אַחֲרָת אִם לֹא צִמְחָה? כָּל זְמַן שֶׁרְאוּי
55 לְזִרְעָה בְּאוֹתוֹ מְקוֹם.
56 ו. הַשּׁוֹכֵר אוֹ הַמִּקְבֵּל שָׂדֶה מִחֲבָרוֹ: מְקוֹם שֶׁנִּהְיָ לְקַצֵּר -
57 יִקְצֹר, וְאֵינוֹ רִשְׁאִי לַעֲקֹר; לַעֲקֹר - יַעֲקֹר, וְאֵינוֹ רִשְׁאִי לְקַצֵּר.
58 וְשִׁנְיָהֶם מְעַכְבִּין זֶה עַל זֶה. וּמְקוֹם שֶׁנִּהְיָ לְחַרֵּשׁ אַחֲרָיו -
59 יַחַרֵּשׁ. מְקוֹם שֶׁנִּהְיָ לְהַשְׁפִּיר אֵילָנוֹת עַל גֹּב קֶרֶק -
60 מְשַׁפֵּירִין, וְאֵף עַל פִּי שֶׁהַשְּׁפִיר לוֹ סֶתֶם בְּפִחוֹת מִן הַיָּדִיעַ;
61 וּמְקוֹם שֶׁנִּהְיָ שְׁלֹא לְהַשְׁפִּיר אֵילָנוֹת - אֵין לוֹ אֵילָנוֹת, אֵף
62 עַל פִּי שֶׁשִּׁכַּר מִמֶּנּוּ בִּתְרָה עַל הַיָּדִיעַ. הַכֹּל כְּמִנְהַג הַמְּדִינָה.
63 ז. הַחוֹכֵר שָׂדֶה מִחֲבָרוֹ בְּעֲשָׂרָה כּוֹר חֲטִים, וְלִקְתָּהּ - נוֹתֵן

מתוך רמב"ם לעם – הוצאת מוסד הרב קוק

בידי (ראה טוען ונטען שם) - אינו נאמן לומר לחמש שנים שכרתי, שהרי אין לו מיגו. (67) בהסכמתו, וכמעשה המובא בגמרא (שם קא): באדם שלא מצא מקום לאחסן את יינו וביקש מאשה שתשכיר לו מקום ולא הסכימה, הלך וקידשה, ונתנה לו מקום ליינו ואחרי כן הלך האיש לביתו וכתב גט ושלח לה ושכרה האשה סבלים והוציאו את היין לשוק ושילמה שכרם מדמי חלק היין. ואמר על זה רב הונא בנו של רב יהושע: "כאשר עשה כן ייעשה לו גמולו ישוב בראשו", כלומר, הוא התנהג בערמה ושלא כהוגן כן יש להתנהג עימו שלא כהוגן. וסובר רבינו שבכל מקום שאדם מתנהג שלא כהוגן - אף שלא נהג בערמה - מותר לגמול לו כגמולו, ולכן כתב רבינו בתחילת הלכה שדין זה הוא גם במי שהכניס פירותיו לבית חבירו שלא מדעתו אף שאין כאן התנהגות ערמומית. (68) אחר שהוציאם בשוק. (ועיין סמ"ע שיט סעיף קטן א.) (69) שלא יפסידו בשוק. (70) כתובות קג. (71) בעד השכרת הריחיים. (72) וקנה ריחיים וחמור וטוחן בו צריכת ביתו. (73) אצל השוכר, ובא המשכיר ודורש שהשוכר ישלם כסף במקום טחינת חיטים. (74) כלומר, שאינו בטל אף אם לא יטחון בעד המשכיר שיש לו לקוחות רבים לטחינת חיטים. (75) שמידת אנשי סודם היא שאפילו כשחבירו נהנה והוא אינו מפסיד (בגמרא: זה נהנה וזה לא חסר) לא היו עושים טובה, וכאן הלא אין לשוכר כל הפסד אם ישלם כסף, שהרי באותו זמן שהוא טוחן טחינת המשכיר, יש לו לטחון בשביל אחרים בכסף ויכול לתת למשכיר אותו הכסף, ונמצא המשכיר נהנה והשוכר אינו חסר. (76) שאין לשוכר לקוחות לטחינת חיטים ואם לא יטחון טחינת המשכיר נמצא מפסיד. (77) לטחינתו. (78) כלומר, אין לי להפסיד ולישב בטל אלא טוחן טחינת חיטים ואם לא יטחון בתנאי השכירות, ומה שאתה טוחן בריחיים שלך - מכור לאחרים (על פי רש"י שם. וראה בסמ"ע בסימן שיח סעיף קטן א, שכתב לפרש מה שאמר רבינו "והעשירי בעל הריחיים" שהעשירי וקונה לחם מהנחתום, ומה שכתב "מכור לאחרים" פירושו מכור לאחרים וכותך שיש לך בריחיים. עיין שם מה שהכריחו לכך). (1) מבאר דין חכירת שדה או קבלנות.

יג. המקבל שדה מחברו, ואחר שזכה בה הוכירה - שמיין 44
 אותה כמה היא ראוייה לעשות, ונותן לו חלקו שהיה מגיע 45
 לו. שכן כותב לבעל הקרקע: אם אוכיר ולא אעבד, אשלם 46
 במיטבא. והוא הדין אם הוכיר מקצתה. ומפני מה נתחייב 47
 לשלם? מפני שלא פסק על עצמו דבר קצוב כדי שנאמר: 48
 הרי היא כאסמכתא, אלא התנה שישלם במיטבא, ולפיכך 49
 גמר ושעבד עצמו. אבל אם אמר: אם אוכיר ולא אעבד, 50
 אתן לך מאה דינרין - הרי זה אסמכתא, ואינו חייב לשלם, 51
 אלא נותן כפי מה שראוייה לעשות בלבד. 52
 יד. המקבל שדה לזרעה שמשמיין, וזרעה חטים, ועשתה 53
 חטים ששיוין כמה שהיא ראוייה לעשות מן השמשמין - 54
 אין לו עליו אלא תרעמת. עשתה פחות ממה שהיא ראוייה 55
 לעשות מן השמשמין - משלם לו המקבל כפי מה שהיא 56
 ראוייה לעשות מן השמשמין. עשתה חטים יתר ממה שהיא 57
 ראוייה לעשות מן השמשמין - חולקין לפי התנאי שביניהן, 58
 אף על פי שמשתפר בעל הקרקע. 59

פרק תשיעי

א. השוכר את הפועלים, ואמר להם להשכים ולהעריב, 60
 מקום שנהגו שלא להשכים ושלא להעריב - אינו יכול 61
 לכפן. מקום שנהגו לזון - זיון; לספק בגרוגרות או 62
 בתמרים וכיוצא בהן לפועלים - יספק. הכל כמנהג 63
 המדינה. 64
 ב. השוכר את הפועל ואמר לו: כפאחד וכשנים מבני העיר 65
 - רואין הפחות שבשכירות והיתר שבשכירות, ומשמיין 66
 ביניהן. 67
 ג. אמר לשלוחו: צא ושכר לי פועלים בשלשה, והלך 68
 ושכרן בארבעה: אם אמר להם השליח: שכרכם עלי - נותן 69
 להם ארבעה, ונוטל מבעל הבית שלשה, ומפסיד אחד 70
 מפיסו. אמר להם: שכרכם על בעל הבית - נותן להם בעל 71
 הבית כמנהג המדינה. היה במדינה מי שנשכר בשלשה ומי 72
 שנשכר בארבעה - אינו נותן להם אלא שלשה, ויש להם 73
 תרעמת על השליח. כמה דברים אמורים? כשאין מלאכתן 74
 נפרת; אבל היתה מלאכתן נפרת והרי היא שנה ארבעה - 75
 נותן להם בעל הבית ארבעה; שאלו לא אמר להם שלוחו 76
 ארבעה, לא טרחו ועשו שנה ארבעה. אמר לו בעל הבית: 77
 שכר לי בארבעה, והלך השליח ושכר בשלשה, אף על פי 78
 שהרי מלאכתן שנה ארבעה - אין להם אלא שלשה, שהרי 79
 קבלו על עצמן, ויש להם תרעמת על השליח. אמר לו 80
 בעל הבית בשלשה, והלך השליח ואמר להם בארבעה, 81
 ואמרו: הרינו כמה שאמר בעל הבית - אין דעתן אלא 82
 שיתן בעל הבית יתר על ארבעה. לפיכך שמיין מה שעשו: 83
 אם שנה ארבעה - נוטלין ארבעה מבעל הבית; ואם אינו 84
 85

1 לו מתוכה. היו חטיה יפות - לא יאמר לו: הריני לוקח לך
 2 מן השוק, אלא נותן לו מתוכה. חכר ממנו כרם בעשרה
 3 סלי ענבים, והקריסו אחר שגבצו, וכן עמרים שלקו אחר
 4 שגבצו - נותן לו מתוכן. חכרו בעשרה בדי יין, והחמיין
 5 - חייב לתן לו יין טוב. חכרה ממנו במאה עמרים של
 6 אספסתא, וזרעה מין אחר, ואחר כך חרשה, וזרעה
 7 אספסתא, ולקתה, או שזרעה בתחלה אספסתא, וחרשה,
 8 ואחר כך זרעה פעם אחרת, ולקתה - אינו נותן לו מתוכה,
 9 אלא נותן לו אספסתא טובה, שהרי שנה. וכן כל כיוצא
 10 בזה.
 ח. החוכר שדה מחברו ולא רצה לנכש, ואמר לו: מה
 11 הפסד יש לך? הריני נותן לך חכירך! - אין שומעין לו;
 12 שהרי הוא אומר לו: למחר אתה יוצא ממנה, והיא מעלה
 13 עשבים. ואפלו אמר לו: באחרונה אני חורש אותה - אין
 14 שומעין לו.
 ט. החוכר שדה מחברו לזרעה שעורים - לא יזרעה חטים,
 15 מפני שהחטיין מכחישות את הקרקע יתר מהשעורים. שוכרה
 16 לזרעה חטים - יזרעה שעורים. קטנית - לא יזרעה
 17 תבואה; תבואה - יזרעה קטנית. ובבבל וכיוצא בה - לא
 18 יזרעה קטנית, מפני שהקטנית שם מכחשת את הארץ.
 י. המקבל שדה מחברו לשנים מועטות - אין למקבל כלום
 19 בקורת השקמה וכיוצא בה, ולא בשבח האילנות שיצאו
 20 מאליהן בשדה; אבל מחשבין לו מקום האילנות כאלו היה
 21 בהן אותו זרע שזרע בכל השדה. והוא שצמחו האילנות
 22 במקום הראוי לזרעה; אבל אם יצאו במקום שאינו ראוי
 23 לזרעה - אין מחשבין לו כלום. ואם קבלה שבע שנים או
 24 יתר - יש לו בקורת השקמה וכיוצא בה. הגיע זמנו
 25 להסתלק מן השדה, והיו שם זרעים שעדיין לא הגיעו
 26 להמכר, או שנגמרו ולא הגיע יום השוק למכרן - שמיין
 27 אותן ונוטל מבעל הקרקע. כשם שחולקין המקבל ובעל
 28 הקרקע בתבואה, כך חולקין בתבן ובקש. כשם שחולקין
 29 ביין, כך חולקין בזמורות. אבל הקנים המעמידים תחת
 30 הגפנים: אם קנו אותן בשתפות - הרי אלו חולקין בהן;
 31 ואם הן משל אחד מהן - זה שקנה אותן הרי הן שלו. וכן
 32 כל כיוצא בזה.
 יא. המקבל שדה מחברו לטע - מקבל עליו בעל השדה
 33 עשרה בוראות לסאה. יתר על זה - מגלגלין עליו את הכל.
 יב. המקבל שדה מחברו ולא עשתה, אם יש בה כדי
 34 שתוציא סאתים יתר על ההוצאה - חייב המקבל לטפל בה.
 35 שכן כותב לבעל הקרקע: אנא אקום ואגיר ואזרע ואקצר
 36 ואעמר ואדוש ואזרה ואעמיד כרי לפניך ותטל את חציו,
 37 או מה שיתנו, ואני אטל השאר בשכר עמלי וכמה
 38 שהוצאתי. 39
 40
 41
 42
 43

1 ידוע או אינו שוה - אין להם אלא שלשה. אמר לו בעל
2 הבית בארבעה, והלך השליח ואמר להם בשלשה, ואמרו
3 לו: כמה שאמר בעל הבית, אף על פי שמלאכתן שוה
4 ארבעה - אין להם אלא שלשה, שהרי שמעו שלשה וקבלו
5 עליהם.

6 ד. השוכר את הפועלים, והטעו את בעל הבית או בעל
7 הבית הטעה אותם - אין להם זה על זה אלא תרעמת. במה
8 דברים אמורים? בשלא הלכו; אבל הלכו החמירין ולא
9 מצאו תבואה, פועלים ומצאו שדה כשהיא לחה, או ששכר
10 להשקות השדה ומצאו שנתמלאה מים: אם בקר בעל
11 הבית מלאכתו מבערב ומצא שצריכה פועלים - אין
12 לפועלים כלום; מה בידו לעשות? ואם לא בקר - נותן להם
13 שכרן כפועל בטל; שאינו דומה הבא טעון לבא ריקן,
14 ועושה מלאכה לבטל. במה דברים אמורים? בשלא
15 התחילו במלאכה; אבל אם התחיל הפועל במלאכה וחזר
16 בו, אפלו בחצי היום - חוזר; שנאמר: כי לי בני ישראל
17 עבדים - ולא עבדים לעבדים. וכיצד דין הפועל שחזר בו
18 אחר שהתחיל? שמין לו מה שעשה ונוטל. ואם קבלן הוא
19 - שמין לו מה שעתידי לעשות. בין שהוזלו בעת ששכרן
20 בין לא הוזלו, בין שהוזלה מלאכה אחר בן בין לא הוזלה
21 - שמין לו מה שעתידי לעשות. כיצד? קבל ממנו כמה
22 לקצר בשתי סלעים, קצר חצייה והניח חצייה; בגד לארג
23 בשתי סלעים, ארג חצייה והניח חצייה - שמין לו מה שעתידי
24 לעשות: אם היה שוה ששה דינרין - נותן לו שקל, או
25 זימרו את מלאכתן; ואם היה הנשאר יפה שני דינרין - אינו
26 נותן להם אלא סלע, שהרי לא עשו אלא חצי מלאכה. במה
27 דברים אמורים? בדבר שאינו אבוד; אבל בדבר האבד,
28 כגון פשתנו להעלות מן המשרה, או ששכר חמור להביא
29 חללין למת או לכלה, וכיוצא בהן - אחד פועל ואחד
30 קבלן אינו יכול לחזר בו, אלא אם בן נאנס, כגון שחלה
31 או שמע שמת לו מת. ואם לא נאנס וחזר בו - שוכר עליהן
32 או מטען. כיצד מטען? אומר להם: סלע קצצתי לכם, בואו
33 וטלו שתיים! עד שיגמרו מלאכתן, ולא יתן להם אלא מה
34 שפסק תחלה. ואפלו נתן להם השתים - מחזיר מהן
35 התוספת. כיצד שוכר עליהן? שוכר פועלים אחרים,
36 וגומרים מלאכתן שלא תאבד, וכל שיוסיף לאלו הפועלין
37 האחרים על מה שפסק לראשונים נוטל מן הראשונים. עד
38 במה? עד כדי שכרן של ראשונים. ואם היה להם ממון
39 תחת ידו - שוכר להשלים המלאכה עד ארבעים וחמשים
40 וזו בכל יום לכל פועל, אף על פי ששכר הפועל שלשה
41 או ארבעה. במה דברים אמורים? שאין שם פועלים לשכר
42 בשכרן להשלים המלאכה; אבל יש פועלים לשכר בשכרן,
43 ואמרו לו: צא ושכר מאלו השלים מלאכתך ולא תאבד -
44 בין שוכר בין קבלן, אין לו עליהן אלא תרעמת, ושמין
45 לשוכר מה שעשה, ולקבלן מה שעתידי לעשות.

46 ה. השוכר את הפועל, ונאחז לעבודת המלך - לא יאמר
47 לו: הריני לפניך, אלא נותן לו שכר מה שעשה.
48 ו. השוכר את הפועל להשקות את השדה מזה הנהר, ופסק
49 הנהר בחצי היום: אם אין דרכו להפסיק - אין להן אלא
50 שכר מה שעשו; וכן אם דרכו שיפסיקו אותו בני העיר,
51 והפסיקוהו בחצי היום - אין להן אלא שכר מה שעשו,
52 שהרי ידעו הפועלים דרכו של נהר; ואם דרכו להפסיק
53 מאליו - נותן להם שכר כל היום, מפני שהיה לו להודיעם.
54 שכרן להשקות השדה, וכא המטר והשקה - אין להן אלא
55 מה שעשו. כא הנהר והשקה - נותן להן כל שכרן; מן
56 השמים נסתיעו. במה דברים אמורים? בפועל; אבל מי
57 שפסק עם אריסו, שאם ישקה שדה זו ארבע פעמים ביום
58 - יטל חצי הפרות, וכל האריסין שהן משקין שתי פעמים
59 אינן נוטלין אלא רביע הפרות, וכא המטר ולא הצריך
60 לדלות ולהשקות - נוטל חצי הפרות כמו שפסק עמו;
61 שהאריס כשתף, ואינו כפועל.

62 ז. השוכר את הפועל לעשות מלאכה כל היום, ושלמה
63 המלאכה בחצי היום: אם יש לו מלאכה אחרת כמותה או
64 קלה ממנה - עושה שאר היום; ואם אין לו מה יעשה -
65 נותן לו שכרו כפועל בטל. ואם היה מן החופרים או עובדי
66 אדמה וכיוצא בהן, שדרכו לטרח הרבה, ואם לא יעשה
67 במלאכה יחלה - נותן לו כל שכרו.

68 ח. השוכר את הפועל להביא לו שליחות ממקום למקום,
69 והלך ולא מצא שם מה יביא - נותן לו שכרו משלם. שכרו
70 להביא קנים לכרם, והלך ולא מצא ולא הביא - נותן לו
71 שכרו משלם. שכרו להביא כרוב ודורמסקנין לחולה, והלך
72 ומצא שמת או הכריא - לא יאמר לו: טל מה שהבאת
73 בשכרך, אלא נותן לו כל שכרו. וכן כל כיוצא בזה.

74 ט. השוכר את הפועל לעשות עמו בשלו, והרעהו בשל
75 חבירו - נותן כל שכרו, וחוזר ולוקח מחבירו מה שנהנה בזו
76 המלאכה.

77 י. השוכר את הפועל לעשות עמו בתבן וקש וכיוצא בהן,
78 ואמר לו: טל מה שעשית בשכרך - אין שומעין לו. ואם
79 משקבל עליו אמר לו: הילך שכרך ואני אטל את שלי -
80 אין שומעין לו.

81 יא. מציאת הפועל - לעצמו, אף על פי שאמר לו: עשה
82 עמי מלאכה היום, ואין צריך לומר אם אמר לו: עדר עמי
83 היום. אבל אם שכרו ללקט מציאות, כגון שחסר הנהר
84 ושכרו ללקט הדגים הנמצאין באגם - הרי מציאתו לבעל
85 הבית, ואפלו מצא כס מלא דינרין.

יום שבת קודש י"ט טבת ה'תשע"ב

פרק עשירי

86 א. המלוה את חבירו על המשכון, ודין שומרי שכו, ודין נתן לאומנים לתקן

- 1 שהלוהו פרות², בין שמשכנו בשעת הלוואתו בין שמשכנו
2 אחר שהלוהו – הרי זה שומר שכר³. לפיכך, אם אבד
3 המשכון או נגנב – חייב בדמיו⁴. ואם נאנס המשכון, כגון
4 שגנלקה בלסטים מזין וכיוצא בו משאר אגסין – ישבע
5 שגאנס⁵, וישלם בעל המשכון את חובו עד פרוטה אחרונה⁶.
6 ב. כל האומר לחברו: שמר לי ואשמר לך⁷ – הרי זה
7 שמירה בפעלים⁸. אמר לו: שמר לי היום ואשמר לך
8 למחר⁹, השאילני היום ואני אשאילך למחר¹⁰, שמר לי
9 היום ואשאילך למחר, השאילני היום ואשמר לך למחר –
10 כלן נעשו שומרי שכר זה לזה¹¹.
11 ג. כל האמנין – שומרי שכר הן¹². וכלן שאמרו: טל את שלך
12 והבא מעות, או שאמר לו האמן: גמרתיו, ולא לקחו הבעלים
13 את הפלי – האמן שומר חנם¹³. אכל אם אמר האמן: הבא
14 מעות וטל את שלך¹⁴ – עדין הוא נושא שכר כשהיה¹⁵.
- ד. נתן לאמנין¹⁶ לתקן, וקלקלו – חייבין לשלם. פיצד? נתן
16 לתרש¹⁷ שדה תבה ומגדל¹⁸ לקבע בהן מסמר, ושפרן; או
17 שנתן לו את העצים לעשות מהן שדה תבה ומגדל, ונשפרו
18 אחר שנעשו – משלם לו דמי שדה תבה ומגדל¹⁹; שאין
19 האמן קונה בשבח הפלי²⁰. נתן צמר לצבע, והקדיחתו
20 יורה²¹ – נותן לו דמי צמרו. צבעו פער²², או נתנו לו
21 לצבעו אדם וצבעו שחר, שחר וצבעו אדם, נתן עצים
22 לתרש לעשות מהן כסא נאה ופשה כסא רע או כסא²³:
23 אם השבח יתר על ההוצאה – נותן בעל הפלי את ההוצאה,
24 ואם ההוצאה יתרה על השבח – נותן לו את השבח
25 בלבד²⁴. אמר בעל הפלי: איני רוצה בתקנה זו, אלא יתן
26 לי דמי הצמר או דמי העצים²⁵ – אין שומעין לו²⁶. וכן אם
27 אמר האמן: הא לך דמי צמרך או דמי עץך ולך²⁷ – אין
28 שומעין לו, שאין האמן קונה בשבח פלי שעשה²⁸.

מתוך רמב"ם לעם – הוצאת מוסד הרב קוק

וקלקלו, ודין מוליך חיטים לטוחן ועשאו סובים, ודין מראה דינר לשולחני ואמר השולחני שהוא יפה ונמצא רע, ודין טבח או סופר העיר או מלמד תינוקות או הנוטע אילנות בשכר בשביל כל בני העיר שגרמו הפסד מפני שנתעצלו, שמסלקים אותם בלי התראה מוקדמת. (2) כחכמים (בבא מציעא פ:): ולא כרבי יהודה האומר הלווהו מעות שומר חנם, פירות שומר שכר. (3) לפי שהוא נושא שכר, שאם יודמן לו עני בשעה שהוא עוסק בשמירת המשכון שלא יתקלקל, כגון, שטיחה וניעור (השווה שם כט:): יהא פטור מלתת לו פרוטה כפי הכלל שבידינו "העוסק במצוה פטור מן המצוה" והמלוה ממון לחבירו מצוה הוא עושה, ומחמת הנאה זו דינו כשומר שכר. ומטעם זה דן רב יוסף (בבא קמא נו:): את שומר אבידה כשומר שכר (ועל שם כך קראו בתלמוד (גדרים לג:): "פרוטה דרב יוסף" לכל הנאת שכר דוגמת זו, שאינה הנאה בטוחה, שהרי ייתכן, שלא יודמן לו עני בשעה שהוא עוסק בשמירתה) (בבא מציעא שם ובר"ף, על פי תשובת הרא"ש הובאה בטור חושן משפט סוף סימן עב). (4) "ואם היה שווה המשכון כדי דמי החוב אין לאחד על חבירו כלום, ואם החוב יתר על המשכון משלם הלווה הייתרון, ואם דמי המשכון יתרים על החוב נותן המלווה ללווה הייתרון" (לשון השולחן ערוך סימן עב סעיף ב). (5) כדין שומר שכר שנתבאר למעלה פרק א הלכה ב. היינו, אפילו מה שכנגד המשכון, ולא כשמואל (שם) האומר, שהמלווה אלף וזו וקיבל ידית של מגל למשכון: "אבד קתא דמגלא (ידית המגל שנתן במשכון) – אבדו אלפא וזו" (מגיד משנה). (7) בזמן אחד. (8) שנתבאר בפרק א הלכה ג שהשומר פטור אפילו על פשיעה, שהרי כל אחד ואחד שומר את של חבירו בהתחלת השמירה (שם פא). (9) אין זה שמירה בבעלים שאין הבעלים עוסקים במלאכתו בהתחלת השמירה. (10) אבל אם אמר השאילני היום ואשאילך היום הרי זה שאלה בבעלים (מגיד משנה. ודעת רש"י שגם במקרה זה אין לו דין שאלה בבעלים). (11) שם, היינו, שאם נגנב אצל השומר או אצל השואל – חייב, שכל אחד משאיל או שומר תחת שאלתו או שמירתו של השני וזהו שכרו. ואם נאנס בידי השואל – פטור, שאין זו שמירה בבעלים, כמו שביארנו בדין שמור לי היום ואשמור לך מחר (והאומר השאילני ואשאילך או שמור ואשאילך בזמן אחד, לפי המגיד משנה דעת רבינו שזה שאלה בבעלים ופטור, ולפי הכסף משנה אין הכרע בדברי רבינו, וראה במשנה למלך מה שהקשה על המגיד משנה וראה בש"ך סימן שה סעיף קטן ו שמיישב). (12) אף על גב שאינו נוטל שכר שמירה לפי שהוא נהנה במה שהכלי בשמירתו שעל ידו הוא מקבל שכר אומנתו ודומה לשוכר שנתבאר בפרק א הלכה א שדינו כשומר שכר לפי שהוא נהנה שמשמש בו לצורכו (שם פא: על פי המשנה למלך כאן וש"ך סימן שו סעיף קטן א). (13) לפי שנגמרה מלאכתו ואינו משתכר עוד על ידה, והרי הוא כשאר שומר שכר, שאחר שנגמר זמן שמירתו חייב כשומר חנם בלבד (נתיבות המשפט שם סעיף קטן ב, על פי שולחן ערוך סימן שמג סעיף ב). (14) שהקדים נתינת המעות לנטילת החפץ, גילה דעתו שמעכב החפץ עד שיקבל שכרו. (15) שהרי הוא נהנה במה שהחפץ ברשותו, שהוא תופסו בתור משכון להבטחת שכרו, וזהו שכרו (שם). (16) בבא קמא צח: (17) נגר. (18) מיני ארגזים וארונות. בפירוש המשנה במסכת שבת (קכ). כותב רבינו: "שידה צורתה ידועה אצלנו והיא חיבה קטנה ... ומגדל – אוצר של עץ ידוע אצלנו ונקרא בערבית מנשא"ר". (19) גמורים, אף על פי שנתן לו עצים. (20) פירוש, האומן עושה הכלי בשביל בעל הבית משלם לו שכר עבודתו, וכל מה שמשביחים העצים מתוך שנעשו כלים – שייך לבעל הבית ואין האומן קונה כלום בשבח זה ומשום זה הוא נוטל שכרו בלבד ומשלם מה שהזיק (שם כרבא). (21) "שרפתי היורה שהרתיחה יותר מדאי" (שם ק: רש"י שם). (22) שצבעו בשיירי צבע שנשתירו ביורה וקיבל הצבע מראה (גוון) מכוער (שם). (23) והואיל ושינה אין בעל הבית נותן שכרו כפי מה שקצץ עימו, אלא יד האומן על התחזקתו וכמו שמבאר רבינו והולך. (24) "כגון אם היה הבגד שווה דינר ואחר צביעתו שווה דינר וחצי והוציא בו הצבע רבע דינר לא ייתן אלא רבע דינר, ואם הוציא עליו שלושה רבעי דינר ייתן לו החצי (הדינר), מאשר הותר בדמיו" (=שהשביח בבגד) (רבינו בפירוש המשנה שם). (25) וייטול לו הכלי שעשה (רבינו שם ועיין קצות החושן סימן שו). (26) "לפי שאמרנו: אם השבח יתר על ההוצאה ואם ההוצאה יתרה על השבח" היא תקנה לכל אחד משניהם" (רבינו שם). (27) או תן לי כפי השבח שהשביח הבגד. (28) ואין לו אלא דמי ההוצאה, כמו שנתבאר (על פי סוגיית הגמרא שם קב).

- 1 ה. המוליך חטין²⁹ לטחון³⁰, ולא לתת³¹ ועשאן סבין³² או
2 מרסן; נתן הקמח לנתתום³³, ועשאו פת נפולין³⁴; בהמה
3 לטבח, ונבלה - חביבין לשלם דמיהן, מפני שהן נושאי
4 שכר³⁵. לפיכך, אם היה טבח ממחה³⁶, ושחט בחנם - פטור
5 מלשלם³⁷; ואינו ממחה, אף על פי שהוא בחנם - חייב
6 לשלם³⁸. וכן המראה דינר לשלחני³⁹, ואמר לו 'פה הוא'⁴⁰,
7 ונמצא רע⁴¹: אם בשכר ראהו - חייב לשלם, אף על פי
8 שהוא בקי⁴². ואינו צריך להתלמד; ואם בחנם⁴³ ראהו -
9 פטור, והוא⁴⁴ שיהיה בקי שאינו צריך להתלמד; ואם אינו
10 בקי - חייב לשלם, אף על פי שהוא בחנם. והוא שאמר
11 לשלחני: עליך אני סומך⁴⁵, או שהיו הדברים מראין שהוא
12 סומך על ראיתו, ולא יראה לאחרים⁴⁶. טבח שעשה בחנם
13 ונבל, וכן שלחני שאמר 'פה' ונמצא רע, וכן כל פיוצא
14 בזה - עליהן להביא ראיה שהן ממחין; ואם לא הביאו
15 ראיה - משלמין⁴⁷.
- 16 ו. מקום שנהגו⁴⁸ שיהיה הנוטע אילנות⁴⁹ נוטל חצי השבח
17 ובעל הקרקע חצי, ונטע והשביח ונטע והפסיד⁵⁰ - מחשבין
18 לו חצי השבח שיש לו, ומנפין ממנו מה שהפסיד⁵¹, ונוטל
19 השאר. ואפלו התנה על עצמו, שאם הפסיד לא יטל כלום
20 - הרי זה אסמכתא⁵², ואין מנפין לו אלא מה שהפסיד⁵³.
21 היה מנהגם שישלם הנוטע מחצה⁵⁴ ובעל הקרקע מחצה,
22 [אם] היה⁵⁵ מנהגם שישלם האריס⁵⁶ שליש, אם נטע הנוטע
- 23 והשביח ורצה להסתלק, שנמצא בעל הקרקע צריך להוריד
24 לה אריס - הרי בעל הקרקע מוריד אריס, ויטל בעל הקרקע
25 חציו, ולא יפסיד בעל הקרקע כלום, ויטל האריס שליש,
26 והשבות הנשאר של נוטע⁵⁷, שהרי סלק עצמו ברצונו.
27 ז. הנוטע⁵⁸ אילנות לבני המדינה שהפסיד⁵⁹, וכן טבח של
28 בני העיר שנבל בהמות⁶⁰, והפקיד דם שחבל, והסופר
29 שטעה בשטרות⁶¹, ומלמד תינוקות שפשע בתינוקות ולא
30 למד, או למד בטעות⁶², וכל פיוצא באלו האמנים שאי
31 אפשר שיחזירו ההפסד שהפסידו - מסלקין אותן בלא
32 התראה; שהן פמטרין ועומדין⁶³ עד שישתדלו במלאכתן,
33 הואיל והעמידו אותן הצבור עליהם⁶⁴.
- 34 **פרק אחד עשר**
- 35 א. מצות עשה לתן שכר השכיר בזמנו, שנאמר: ביום תתן
36 שכרו וגו'. ואם אחרו לזמן - עובר בלא תעשה,
37 שנאמר: ולא תבוא עליי השמש. ואין לוקין עליו, שהרי
38 הוא חייב לשלם. אחד שכר האדם ואחד שכר בהמה ואחד
39 שכר הכלים - חייב לתן בזמנו, ואם אחר לזמן - עובר
40 בלא תעשה. וגר תושב - יש בו משום ביום תתן שכרו,
41 ואם אחרו - אינו עובר בלא תעשה.
42 ב. כל הכובש שכר שכיר - פאלו נטל נפשו ממנו; שנאמר:
43 ואילו הוא נשא את נפשו. ועובר בארבע אזהרות ועשה:

מתוך רמב"ם לעם – הוצאת מוסד הרב קוק

(29) שם צט: (30) אדם המקבל חיטים של אחרים לטוחן בשכר, ועליו ללחוד (לשרות) החיטים במים לרכנן ולכותשם אחר כך במכתשת להסיר קליפתן לפני הטחינה, כדי שיהיה הקמח דק ונקי. (31) כל צרכן, שאם לא לתתן כלל - הרי הוא פושע ממש וכמזיק בידיים (חסדי דוד על התוספתא בבא קמא פרק י הלכה ד). (32) קליפה גסה הנושרת בשעת כתישת החיטים (על פי פירוש רש"י בשבת עו:). ורבינו בפירושו למשנה שם כתב: "סובין ... והוא הקמח הבינוני; מורסן - היא הקליפה העליונה היוצאת בנפה תחילה". (33) אופה. (34) "נשבר ונופל כשאוחזין בו" (רש"י שם). (35) ואפילו היה מומחה זאת אומרת מאומן במקצוע זה והרי זה כאונס - חייב, שאין זה אונס גמור, שבוזירות מרובה היה מונע את התקלה ואין השומר שכר פטור אלא על אונס גמור, שלא היה בידו למנוע (כמו שנתבאר למעלה בפרק א הלכה ג). (36) שידיי מאומנות לשחיטה (מאירי שם). (37) שהרי זה כאונס והשומר חינוס פטור על אונס שכזה (כמו שנתבאר שם) - וכן טחון ונחתום מומחים ועשו בחינם - פטורים (מגיד משנה). (38) שהרי פושע הוא שלא היה לו לשחוט כשאינו מומחה (שם כרבי יוחנן). (39) לחלפן כספים - ושואל על טיבה. (40) וקיבלה מחבירו. (41) כגון שפסלתו מלכות. (42) בטיב המטבעות. (43) שם. בגמרא לא הוזכר בראיית המטבעות חילוק בין בשכר בין בחינם, ודעת רבינו שיש להשוות דין השולחני לדין הטבח (מגיד משנה). (44) זה שאמרנו שהאינו בקי חייב. (45) שאם לא הודיעו יכול השולחני לטעון לא ידעתי שעלי אתה סומך. (46) כגון שהיו עומדים לפני גמר עיסקא וגמרו העיסקא בפניו, אינו צריך להודיעו (רי"ף שם על פי עובדא בגמרא שם (צט: ק). ברבי חייא, ובריש לקיש. (47) שם. עובדא לפני רבי יוחנן בטבח שעשה בחינם - ולמד רבינו שהוא הדין בשולחני (מגיד משנה). (48) שם קט. (49) המקבל שדה מחבירו לנוטעה ולטפל בנטיעות. (50) כלומר, בחלק מן הנטיעות השביח ובחלק הפסיד, היינו שלא השביחה כמו החלק שהשביח. (51) בהשוואה לחלק שהשביח ומוסיפין לחלקו של בעל הבית, כדי שיהיה לו חצי השבח מכל היבול שהייתה השדה מוציאה אלמלי השביחה כולה. (52) "שכל האומר: אם יהיה או לא יהיה לא גמר והקנה, שהרי דעתו עדיין סומכת שמא יהיה שמא לא יהיה" (רבינו, בפרק י"א מהלכות מכירה הלכה ו). (53) ונוטל השאר - וראה למעלה פרק ח הלכה יב). (54) בעד הנטיעה והטיפול בעיבוד האילנות. (55) כלומר, והיה. (56) היורד לשדה נטועה לעבר אותה. (57) כגון, אם היה השבח שנים עשר דינרים, נוטל בעל השדה ששה, ואם חצי השבח. ומהחצי השני של הנוטע ייקח האריס ארבעה שהם שליש, והנוטע שנים, שהם שותף (שם כרבא. על פי הטור סימן של). (58) שם. (59) שאין הנטיעות יקבלו כראוי, והפסד שאי אפשר להחזיר הוא (הגהות מיימוניות). (60) בין שהוא בחינם בין בשכר, שאפילו בשכר שמשלם ההפרש בין כשירה לנבילה (כמבואר למעלה הלכה ה) - הפסד שאי אפשר להחזיר הוא, שלפעמים יש צורך בהרבה בשר ואין בהמות אחרות מצויות (מגיד משנה). (61) שכתבו שלא כדין (הגהות מיימוניות). (62) שאותה שעה שלא לימד או לימד בטעות, מופסדת ואינה חוזרת לעולם (שם). (63) לסלקם כשיפשעו. (64) עליהם להשתדל ביותר. (1) מבאר שמצוות עשה ליתן שכר שכיר בזמנו, ודין כובש שכר שכיר, ודין סיכוסן שבין שכיר לבעל הבית.

אָלֵא הַמוֹצֵיאַ מִחֲבֵרוֹ עָלָיו הָרֹאֶה. וְאִם לֹא הָיָא רֹאֶה, אָף
עַל פִּי שֶׁכָּבֵר נִתֵּן לוֹ שְׁתֵּים, אוֹ שְׁאָמַר לוֹ הִילֵךְ - הֲרִי בַעַל
הַבֵּית נִשְׁבַּע בְּנִקִּיטַת חֶפֶץ. וְדָבָר זֶה תִּקְנַת חֲכָמִים הוּא, כְּדִי
שֶׁלֹא יִלָּךְ הַשֹּׁכֵר בְּפָחִי נֶפֶשׁ. בְּמָה דְּבָרִים אֲמֹרִים?
בְּשֹׁכְרוֹ בְּעֵדִים וְלֹא יָדְעוּ כַּמָּה פֶּסֶק לוֹ, וַתִּבְעֵנוּ בְּזִמְנוֹ; אָכֵל
אִם שֹׁכְרוֹ שֶׁלֹא בְּעֵדִים, אוֹ שֶׁתִּבְכְּנוּ אַחֵר זְמָנוֹ - יִשְׁבַּע בַּעַל
הַבֵּית הַסֵּת שֶׁלֹא קָצַץ לוֹ אֵלֶּא מֶה שֶׁכָּבֵר נִתֵּן לוֹ, אוֹ שֶׁלֹא
נִשְׁאָר לוֹ אֲצִלוֹ אֵלֶּא זֶה שְׁאָמַר לוֹ הִילֵךְ, כְּדִין כָּל הַטְּעֻנוֹת.
ח. הַנּוֹתֵן טִלְתּוֹ לְאֶמֶן, אֶמֶן אוֹמֵר: שְׁתֵּים קֶצֶצֶת לִי, וְהִלָּה
אוֹמֵר: לֹא קֶצֶצֶתִּי אֵלֶּא אַחַת, כָּל זְמַן שֶׁהִטְלִית בְּיַד הָאֶמֶן,
אִם יָכוֹל לִטְעֹן שֶׁהָיָא לְקוּחָה בְּיָדוֹ - הֲרִי הָאֶמֶן נִשְׁבַּע
בְּנִקִּיטַת חֶפֶץ וְנוֹטֵל; וְיָכוֹל לִטְעֹן שֶׁהָיָא בְּשֹׁכְרוֹ עַד כְּדִי
דְּמִיקָה. וְאִם יִצָּאת טִלְתָּ מִתַּחַת יָדוֹ, אוֹ שֶׁאֵין לוֹ בֶּה חֲזָקָה
וְאֵינוֹ יָכוֹל לִטְעֹן שֶׁהָיָא לְקוּחָה בְּיָדוֹ - הַמוֹצֵיאַ מִחֲבֵרוֹ עָלָיו
הָרֹאֶה; וְאִם לֹא הָיָא רֹאֶה - יִשְׁבַּע בַּעַל הַטִּלְתָּ הַסֵּת, אוֹ
שְׁבוּעַת הַתּוֹרָה אִם הוֹדָה בְּמִקְצָת, כְּדִין כָּל הַטְּעֻנוֹת, שְׁאֵין
זֶה כְּדִין הַשֹּׁכֵר.

ט. שֹׁכֵר הִבָּא לְהִשְׁבַּע - אֵין מִחֲמִירִין עָלָיו, וְאֵין מְגַלְגֵּלִין
עָלָיו כָּלֵל, אֵלֶּא נִשְׁבַּע שֶׁלֹא נִטַּל וְיִטַּל. וְכָל הַנִּשְׁבָּעִין אֵין
מְקִילִין, חוּץ מִן הַשֹּׁכֵר שֶׁמְקִילִין עָלָיו, וּפּוֹתֵחִין לוֹ תַּחֲלָה
וְאַחֲרָיו; לֹא תִצְעֵר עֲצָמָה, הַשֹּׁכֵר וְטַל. אֲפֹלוּ הִיָּה שֹׁכֵר
פְּרוּטָה אַחַת, וּבַעַל הַבֵּית אוֹמֵר נִתְתִּיהָ - לֹא יִטַּל אֵלֶּא
בְּשְׁבוּעָה. וְכֵן כָּל הַנִּשְׁבָּע וְנוֹטֵל, אֲפֹלוּ לֹא יִטְעֹן אֵלֶּא פְּרוּטָה
אַחַת - לֹא יִטַּל אוֹתָהּ אֵלֶּא בְּשְׁבוּעָה כַּעֲשֵׂן שֶׁל תּוֹרָה.

פֶּרֶק שְׁנִי עֶשְׂרִי

א. הַפּוֹעֲלִים שֶׁהֵן עוֹשִׂין בְּדָבָר שֶׁגִּדּוּלוֹ מִן הָאָרֶץ וְעֵדִין לֹא
נִגְמְרָה מִלֵּאכְתּוֹ, בֵּין בְּתַלוּשׁ בֵּין בְּמַחְבֵּר, וְיִהְיוּ מַעֲשִׂיהֶן
גְּמִירַת הַמְּלָאכָה - הֲרִי עַל בַּעַל הַבֵּית מִצְוָה שְׁנִינִית אוֹתָן
לְאָכֵל מִמָּה שֶׁהֵן עוֹשִׂין בּוֹ. שְׁנֵאָמַר: כִּי תִבָּא בְּכֶרֶם רֶעֶף
וְגו', וְכָתוּב: כִּי תִבָּא בְּקֶמֶת רֶעֶף. מִפִּי הַשְּׁמוּעָה לְמָדוּ,
שֶׁאֵין הַכְּתוּב מְדַבֵּר אֵלֶּא בְּשֹׁכֵר. וְכִי אֵלּוּ לֹא שֹׁכְרוֹ, מִי
הַתִּיר לוֹ שֶׁיִּבְאֵהוּ בְּכֶרֶם רֶעֶה אוֹ בְּקָמָה שְׁלֹו שֶׁלֹא מְדַעֲתוֹ?
אֵלֶּא כֶּף הוּא אוֹמֵר: כִּי תִבָּא לְרִשּׁוֹת בְּעָלִים לַעֲבֹדָה -
תֵּאכֵל.

ב. מֶה בֵּין הָעוֹשֶׂה בְּתַלוּשׁ לְעוֹשֶׂה בְּמַחְבֵּר? שֶׁהָעוֹשֶׂה
בְּתַלוּשׁ - אוֹכֵל בְּדָבָר עַד שֶׁלֹא נִגְמְרָה מִלֵּאכְתּוֹ, וּמִשְׁתַּגְּמֵר
מִלֵּאכְתּוֹ - אֲסוּר לוֹ לְאָכֵל; וְהָעוֹשֶׂה בְּמַחְבֵּר, כְּגוֹן בּוֹצֵר
וְקוֹצֵר - אֵינוֹ אוֹכֵל אֵלֶּא שֶׁיִּגְמֹר עֲבֹדָתוֹ. כְּגוֹן שֶׁיִּבְצֹר וְיִתֵּן
בְּסֵל עַד שֶׁיִּמְלֶאנּוּ, וַיִּנְפֹץ הַסֵּל לְמִקּוֹם אַחֵר, וַיִּחְזֹר וַיִּבְצֹר
וַיִּמְלֶאנּוּ, וְאֵינוֹ אוֹכֵל אֵלֶּא עַד אַחֵר שֶׁיִּמְלֶא הַסֵּל. אָכֵל מִפְּנֵי
הַשֵּׁב אֲבִידָה לְבַעֲלִים, אֲמָרוּ חֲכָמִים: שֶׁיִּהְיוּ הַפּוֹעֲלִין אוֹכְלִין
בְּהִילִכְתָּן מֵאוֹמֶן לְאוֹמֶן, וּבְחִזְרֵתָן מִן הַגָּת, כְּדִי שֶׁלֹא יִבְטְלוּ
מִמְּלָאכְתָּן וַיִּשְׁבּוּ לְאָכֵל, אֵלֶּא אוֹכְלִין בְּתוֹךְ הַמְּלָאכָה כְּשֶׁהֵן
מִהֲלִכִין וְאֵין מְבַטְלִין.

עוֹבֵר מִשּׁוּם כָּל תַּעֲשֵׂק, וּמִשּׁוּם כָּל תַּגְזוֹל, וּמִשּׁוּם לֹא תִלֵּין
פְּעֻלַּת שֹׁכֵר, וּמִשּׁוּם לֹא תִבּוֹא עָלָיו הַשְּׂמֶשׁ, וּמִשּׁוּם בְּיוֹמוֹ
תִּתֵּן שֹׁכְרוֹ. אִי זֶהוּ זְמָנוֹ? שֹׁכֵר יוֹם - גּוֹבָה כָּל הַלַּיְלָה,
וְעָלָיו נֶאֱמַר: לֹא תִלֵּין פְּעֻלַּת שֹׁכֵר אֲתָךְ עַד בֹּקֶר; וּשֹׁכֵר
לַיְלָה - גּוֹבָה כָּל הַיּוֹם, וְעָלָיו נֶאֱמַר: בְּיוֹמוֹ תִּתֵּן שֹׁכְרוֹ.
וּשֹׁכֵר שְׁעוֹת שֶׁל יוֹם - גּוֹבָה כָּל הַיּוֹם; וּשֹׁכֵר שְׁעוֹת שֶׁל
לַיְלָה - גּוֹבָה כָּל הַלַּיְלָה. שֹׁכֵר שַׁבָּת, שֹׁכֵר חֹדֶשׁ, שֹׁכֵר
שָׁנָה, שֹׁכֵר שְׁבוּעָה: יִצָּא בְּיוֹם - גּוֹבָה כָּל הַיּוֹם; יִצָּא בְּלַיְלָה
גּוֹבָה כָּל (אוֹתוֹ) הַלַּיְלָה.

ג. נִתֵּן טִלְתּוֹ לְאֶמֶן, וְיִגְמְרָה, וְהוֹדִיעֵנו, אֲפֹלוּ אַחֲרוֹ עֲשָׂרָה
יָמִים - כָּל זְמַן שֶׁהִכְלִי בְּיַד הָאֶמֶן אֵינוֹ עוֹבֵר. נִתְּנָה בְּחֻצֵּי
הַיּוֹם - כִּינּוֹן שֶׁשֶׁקָּעָה עָלָיו חֲמָה עוֹבֵר מִשּׁוּם כָּל תִּלְיָן;
שֶׁהַקְּבָלָנוֹת בְּשִׁכְרִירוֹת הֵיכָא, וְחֵיב לִתֵּן לוֹ בְּזִמְנוֹ.

ד. הָאוֹמֵר לְשׁוּחֹחוֹ: יִצָּא וּשְׁכֹר לִי פּוֹעֲלִים, אָמַר לָהֶם:
שֹׁכְרָכֶם עַל בַּעַל הַבֵּית - שְׁנִינִים אֵין עוֹבְרִין מִשּׁוּם כָּל
תִּלְיָן, זֶה לְפִי שֶׁלֹא שֹׁכְרוֹ, וְזֶה לְפִי שֶׁאֵין פְּעֻלָּתָן אֲצִלוֹ; וְאִם
לֹא אָמַר לָהֶם: שֹׁכְרָכֶם עַל בַּעַל הַבֵּית - הַשְּׁלִיחַ עוֹבֵר. אֵין
הַשׁוֹכֵר עוֹבֵר אֵלֶּא בְּזִמְן שֶׁתִּבְכְּנוּ הַשֹּׁכֵר וְלֹא נִתֵּן לוֹ; אָכֵל
אִם לֹא תִבְכְּנוּ, אוֹ שֶׁתִּבְכְּנוּ וְלֹא הִיָּה לוֹ מֶה יִתֵּן לוֹ, אוֹ
שֶׁהִמְחִיחוּ אֲצִל אַחֵר וְקָבַל - הֲרִי זֶה פְּטוּר.

ה. הַמַּשְׁקָה שֹׁכֵר שֹׁכֵר עַד אַחֵר זְמָנוֹ, אָף עַל פִּי שֶׁכָּבֵר
עָבַר בְּעֶשֶׂה וְלֹא תַעֲשֶׂה - הֲרִי זֶה חֵיב לִתֵּן מִדֵּ. וְכָל עֵת
שֶׁיִּשְׁקָה - עוֹבֵר עַל לֹא שֶׁל דְּבָרֵיהֶם, שְׁנֵאָמַר: אֵל תֹּאמַר
לְרֶעֶף לָךְ וְשׁוּב.

ו. כָּל שֹׁכֵר שֶׁשֹּׁכְרוּ בְּעֵדִים, וַתִּבְכְּנוּ בְּזִמְנוֹ, וְאָמַר בַּעַל
הַבֵּית: נִתְתִּי לָךְ שֹׁכְרָךְ, וְהַשֹּׁכֵר אוֹמֵר: לֹא נִטְלִיתִי כְּלוּם -
תִּקְנֵנוּ חֲכָמִים, שֶׁיִּשְׁבַּע הַשֹּׁכֵר בְּנִקִּיטַת חֶפֶץ וְיִטַּל, כְּדִין כָּל
נִשְׁבַּע וְנוֹטֵל; מִפְּנֵי שֶׁבַע הַבֵּית טְרוּד בְּפּוֹעֲלָיו, וְזֶה הַשֹּׁכֵר
נוֹשֵׂא נֶפֶשׁ לְזֶה. אֲפֹלוּ הִיָּה הַשֹּׁכֵר קָטָן - הַשֹּׁכֵר נִשְׁבַּע
וְנוֹטֵל. שֹׁכְרוֹ שֶׁלֹא בְּעֵדִים - מִתּוֹךְ שֶׁיִּכּוֹל לֹאמַר: לֹא הִיָּה
דְּבָרִים מַעֲלֹם וְלֹא שֹׁכְרִיתִי, נֶאֱמַר לוֹמַר: שֹׁכְרִיתִי וְנִתְתִּי
לָךְ שֹׁכְרָךְ; וְיִשְׁבַּע בַּעַל הַבֵּית הַסֵּת שְׁנֵתָן, אוֹ שְׁבוּעַת הַתּוֹרָה
אִם הוֹדָה בְּמִקְצָת, כְּשֶׁאֵר הַטְּעֻנוֹת. הִיָּה לוֹ עַד אַחַד שֶׁשֹּׁכְרוּ
- אֵינוֹ מוֹעִיל לוֹ כְּלוּם. וְכֵן אִם תִּבְכְּנוּ אַחֵר זְמָנוֹ, אָף עַל פִּי
שֶׁשֹּׁכְרוּ בְּעֵדִים - הַמוֹצֵיאַ מִחֲבֵרוֹ עָלָיו הָרֹאֶה; וְאִם לֹא
הָיָא רֹאֶה - יִשְׁבַּע בַּעַל הַבֵּית הַסֵּת. הָיָא רֹאֶה שֶׁתִּבְכְּנוּ
כָּל זְמָנוֹ - הֲרִי זֶה נִשְׁבַּע וְנוֹטֵל כָּל אוֹתוֹ הַיּוֹם שֶׁל תְּבִיעָה.
כִּיִּצָּד? הִיָּה עוֹשֶׂה עִמּוֹ בְּיוֹם שְׁנֵי עַד הָעֶרֶב - זְמָנוֹ כָּל לַיִל
שְׁלִישִׁי, וּבְיוֹם הַשְּׁלִישִׁי אֵינוֹ נִשְׁבַּע וְנוֹטֵל; וְאִם הָיָא עֵדִים
שֶׁהִיָּה תוֹבְעוֹ כָּל לַיִל שְׁלִישִׁי - הֲרִי זֶה נִשְׁבַּע וְנוֹטֵל כָּל יוֹם
שְׁלִישִׁי, אָכֵל מִלֵּיל רְבִיעִי וְהִלָּאָה - הַמוֹצֵיאַ מִחֲבֵרוֹ עָלָיו
הָרֹאֶה. וְכֵן אִם הָיָא עֵדִים שֶׁהִיָּה תוֹבְעוֹ וְהוֹלֵךְ עַד יוֹם
חֲמִישִׁי - הֲרִי זֶה נִשְׁבַּע וְנוֹטֵל כָּל יוֹם חֲמִישִׁי.

ז. בַּעַל הַבֵּית אוֹמֵר: שְׁתֵּים קֶצֶצֶתִּי לָךְ, וְהַשֹּׁכֵר אוֹמֵר:
שֶׁלֹש קֶצֶצֶת לִי - לֹא תִקְנֵנוּ חֲכָמִים שֶׁיִּשְׁבַּע הַשֹּׁכֵר כָּאֵן,

י. הִיָּה עוֹשֶׂה בְּתָאנִים - לֹא יֹאכַל בְּעֶנְבִּים, בְּעֶנְבִּים - לֹא
 יֹאכַל בְּתָאנִים; שְׁנֵאמַר: בְּכֶרֶם וְאֹכְלֶתָ עֲנָבִים, וְהָעוֹשֶׂה בְּגֶפֶן
 זֶה - אֵינוֹ אוֹכֵל בְּגֶפֶן אַחֶרֶת, וְלֹא יֹאכַל עֲנָבִים וְדָבָר אֲחֵר.
 וְלֹא יֹאכַל בֶּפֶת וְלֹא בְמִלַּח. וְאִם קָצַץ עִם בַּעַל הַבֵּית עַל
 שְׁעוֹר מֵה שְׂיֹאכַל - אוֹכֵל אוֹתוֹ בֵּין בְּמִלַּח בֵּין בֶּפֶת בֵּין בְּכָל
 דָּבָר שִׁירָצָה. אֲסוּר לְפֻעֵל לִמְצוֹת בְּעֶנְבִּים; שְׁנֵאמַר: וְאֹכְלֶתָ
 עֲנָבִים. וְלֹא יִהְיֶה בְּנִי אוֹ אִשְׁתּוֹ מִהִבְהֵבֵן לוֹ הַשְּׂבָלִין בָּאוּר;
 שְׁנֵאמַר: וְאֹכְלֶתָ עֲנָבִים כְּנִפְשָׁךְ - עֲנָבִים כְּמוֹת שֶׁהֵן. וְכֵן כֹּל
 כִּיּוֹצֵא בָּזֶה.
 יא. אֲסוּר לְפֻעֵל לֵאכֹל מִמֶּה שֶׁהוּא אוֹכֵל אֹכִילָה גִסָּה;
 שְׁנֵאמַר: כְּנִפְשָׁךְ שִׁבְעָךְ. וּמִתֵּר לוֹ לִמְנַע אֶת עַצְמוֹ עַד מְקוֹם
 הַיְּפוֹת וְאוֹכֵל. וְיֵשׁ לוֹ לֵאכֹל קִשּׁוֹת אֶפְלוֹ בְּדִינֵר, וְכוֹתֶכֶת
 אֶפְלוֹ בְּדִינֵר, אִף עַל פִּי שֶׁשָּׂכְרוּ בְּמַעֲהָ כֶסֶף; שְׁנֵאמַר:
 כְּנִפְשָׁךְ שִׁבְעָךְ. אֲכָל מִלְּמַדִּין אֶת הָאָדָם שְׂלֵא יִהְיֶה רַעֲבָתָן,
 וְיִהְיֶה סוֹתָם אֶת הַפֶּתַח בְּפָנָיו. הִיָּה מְשֻׁמֵּר אֲרָבַע אוֹ חֲמֵשׁ
 עֲרֻמוֹת - לֹא יִמְלֵא כֶּסֶף מֵאַחַת מֵהֶן, אֲלֵא אוֹכֵל מִכָּל אַחַת
 וְאַחַת לְפִי חֲשָׁבוֹן.
 יב. הַפּוֹעֵלִים שְׂלֵא הִלְכוּ שְׁתֵּי וְעָרַב בִּגְתָּ - אוֹכְלִין עֲנָבִים
 וְאֵין שׁוֹתִין יַיִן, שְׁעָדִין אֵינֶן עוֹשִׂין אֲלֵא בְּעֶנְבִּים בִּלְבָד.
 וּמִשְׁדִּירְכּוֹ בִּגְתָּ וְיִהְיוּ בָּהּ שְׁתֵּי וְעָרַב - יֵשׁ לָהֶן לֵאכֹל מִן
 הָעֲנָבִים וְלִשְׁתוֹת מִן הַתִּירוֹשׁ, שֶׁהֵרִי הֵן עוֹשִׂין בְּעֶנְבִּים
 וּבַיַּיִן.
 יג. פּוֹעֵל שְׁאָמַר: תֵּנוּ לֵאשְׁתִּי וּבְנִי מֵה שְׁאֵנִי אוֹכֵל, אוֹ
 שְׁאָמַר: הֲרִינִי נֹתֵן מַעַט מִזֶּה שְׁנִטְלִיתִי לֵאכֹל לֵאשְׁתִּי וּבְנִי
 - אֵין שׁוֹמְעִין לוֹ; שְׂלֵא זִכְתָּה תוֹרָה אֲלֵא לְפֻעֵל עַצְמוֹ.
 אֶפְלוֹ נֹזֵר שֶׁהִיָּה עוֹשֶׂה בְּעֶנְבִּים, וְאָמַר: תֵּנוּ לֵאשְׁתִּי וּבְנִי -
 אֵין שׁוֹמְעִין לוֹ.
 יד. פּוֹעֵל שֶׁהִיָּה עוֹשֶׂה הוּא וְאִשְׁתּוֹ וּבְנִיו וְעַבְדּוֹ,
 וְהַתְּנָה עִם בַּעַל הַבֵּית שְׂלֵא יֹאכְלוּ מִמֶּה שֶׁהֵן עוֹשִׂין,
 לֹא הוּא וְלֹא הֵם - הֲרִי אֵלוֹ אֵינֶן אוֹכְלִין. בְּמֵה דְּבָרִים
 אֲמוּרִים? בְּגִדּוּלִים, מִפְּנֵי שֶׁיֵּשׁ בָּהֶם דַּעַת וְהֵרִי מְחֻלוֹ;
 אֲכָל קִטְנִים - אֵינוֹ יָכוֹל לְפַסֵּק עֲלֵיהֶם שְׂלֵא יֹאכְלוּ;
 שְׂאֵינֶן אוֹכְלִין מִשָּׁל אֲבִיהֶן אוֹ מִשָּׁל אֲדוֹנֵיהֶם, אֲלֵא מִשָּׁל
 שְׂמִים.

ג. הַמְּבִטֵּל מִמְּלֹאכְתּוֹ וְאֹכֵל, אוֹ שְׂאֹכֵל שְׂלֵא בִשְׁעַת גִּמְר
 מְלֹאכָה - הֲרִי זֶה עוֹבֵר בְּלֹא תַעֲשֶׂה, שְׁנֵאמַר: וְחָרַמְשׁ לֹא
 תִּנְיֹף וְגו'. מִפִּי הַשְּׁמוּעָה לְמַדּוֹ, שְׂכָל זְמַן שֶׁהוּא עוֹסֵק
 בְּקִצְיָה - לֹא יִנְיֹף חָרַמְשׁ לֵאכִילָתוֹ. וְכֵן כֹּל כִּיּוֹצֵא בָּזֶה. וְכֵן
 פּוֹעֵל שֶׁהוֹלִיךְ בְּיָדוֹ מִמֶּה שֶׁעָשָׂה, אוֹ שֶׁלָּקַח יָתֵר עַל אֲכִילָתוֹ
 וְנֹתֵן לְאַחֵרִים - עוֹבֵר בְּלֹא תַעֲשֶׂה, שְׁנֵאמַר: וְאֵל כְּלִיךָ לֹא
 תִתֵּן. וְאֵין לֹקֵין עַל שְׁנֵי לְאוּיִן אֵלוֹ, שְׂאֵם אֲכָל אוֹ הוֹלִיךְ -
 חֵיב לְשַׁלֵּם.
 ד. הַחוֹלֵב וְהַמְּחַבֵּץ וְהַמְּגַבֵּץ - אֵינוֹ אוֹכֵל, מִפְּנֵי שְׂאֵינֶן
 גְּדוּלֵי קֶרֶקַע. הַמְּנַכֵּשׁ בְּכַצְלִים וּבְשׁוּמִיָּן, אִף עַל פִּי שֶׁתּוֹלֵשִׁין
 קִטְנִים מִבֵּין הַגְּדוּלִים, וְכֹל כִּיּוֹצֵא בָּזֶה - אֵינוֹ אוֹכֵל, מִפְּנֵי
 שְׂאֵין מַעֲשֵׂיהֶם גִּמְר מְלֹאכָה. וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר שׁוּמְרֵי גִנוֹת
 וּפְרִדְסִים וְכֹל דָּבָר הַמְּחַבֵּר, כִּמְקַשְׁאוֹת וְהַמְּדַלְעוֹת, שְׂאֵין
 אוֹכְלִין כָּלָל.
 ה. הַבּוֹדֵל בְּתִמְרִים וּבְגִרּוֹגֹת - אֵינוֹ אוֹכֵל, מִפְּנֵי שְׁנִגְמָרָה
 מְלֹאכְתָּן לְמַעֲשֵׂר. הָעוֹשֶׂה בַּחֲשִׁים וְכִיּוֹצֵא בָּהֶן אַחֵר שֶׁעָשׂוֹ,
 כְּגוֹן שֶׁשָּׂכְרָן לְכַר צִרּוֹרוֹת אוֹ לְנִפְחֵ אוֹתָן אוֹ לְטָחֵן - הֲרִי
 אֵלוֹ אוֹכְלִין, שְׁעָדִין לֹא נִגְמָרָה מְלֹאכְתָּן לְחִלָּה. אֲכָל הַלֵּשׁ
 וְהַמְּקַטֵּף וְהָאוֹפֶה - אֵינוֹ אוֹכֵל, מִפְּנֵי שְׁנִגְמָרָה מְלֹאכְתָּן
 לְחִלָּה, וְאֵין הַפּוֹעֵל אוֹכֵל אֲלֵא מִדְּבָר שְׁעָדִין לֹא נִגְמָרָה
 מְלֹאכְתּוֹ לְחִלָּה וְלְמַעֲשֵׂר. נִתְפָּרְסוּ עֲגוּלֵיוֹ וְנִתְפָּתְחוּ חֲבִיטֵיהֶן
 [וְנִתְחַבְּרוּ דְלוּעִיּוֹ], וְשָׂכְרָן לַעֲשׂוֹת בָּהֶן - הֲרִי אֵלוֹ לֹא יֹאכְלוּ,
 שֶׁהֵרִי נִגְמָרָה מְלֹאכְתָּן וְנִקְבְּעוּ לְמַעֲשֵׂר וְהֵרִי הֵן טָבֵל. וְאֵם
 לֹא הוֹדִיעֵן - מַעֲשֵׂר וּמֵאֲכִילָן. אֵין הַפּוֹעֵלִים אוֹכְלִין בְּשָׁל
 הַקֶּדֶשׁ, שְׁנֵאמַר: בְּכֶרֶם רֵעֶךָ.
 ז. שֹׁכֵר פּוֹעֵלִין לַעֲשׂוֹת כְּנִטַּע רְבִיעִי שְׁלֹו - הֲרִי אֵלוֹ לֹא
 יֹאכְלוּ. וְאֵם לֹא הוֹדִיעֵם - פּוֹדָה וּמֵאֲכִילָן.
 ח. הַקּוֹצֵר וְהַדֵּשׁ וְהַזּוֹרֵה וְהַבּוֹרֵר וְהַמוֹסֵק וְהַבּוֹצֵר וְהַדּוֹרֵךְ
 וְכֹל כִּיּוֹצֵא בְּמִלֹּאכּוֹת אֵלוֹ - הֲרִי הֵם אוֹכְלִין מִן הַתּוֹרָה.
 ט. שׁוּמְרֵי גִתּוֹת וְעֲרֻמוֹת וְכֹל דָּבָר הַתְּלוּשׁ מִן הַקֶּרֶקַע
 שְׁעָדִין לֹא נִגְמָרָה מְלֹאכְתָּן לְמַעֲשֵׂר - אוֹכְלִין מִהִלְכוֹת
 מְדִינָה; שֶׁהַשּׁוּמֵר אֵינוֹ כְּעוֹשֶׂה מַעֲשֶׂה. אֲכָל אִם עָשָׂה
 בְּאִיבָרָיו, בֵּין בְּיָדוֹ בֵּין בְּרַגְלָיו, אֶפְלוֹ בְּכַתְּפֵיו - הֲרִי זֶה
 אוֹכֵל מִן הַתּוֹרָה.

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום - י"ג טבת ה'תשע"ב

לו עדות. (ב) לדרוש ולחקר העדים. (ג) שלא יורה העד בדיון
 זה שהעיד עליו בדיוני נפשות. (ד) שלא יקום דבר בעד
 אחד. (ה) שלא יעיד בעל עברה. (ו) שלא יעיד קרוב. (ז)
 שלא להעיד בשקר. (ח) לעשות לעד זומם באשר זמם.
 ובאר מצות אלו בפסקים אלו:

יום ראשון י"ג טבת ה'תשע"ב

הלכות עדות

יש בכללן שמונה מצות: שלש מצות עשה, וחמש מצות
 לא תעשה, וזה הוא פירושן: (א) להעיד לבית דין למי שיש

פרק ראשון

1
2 א. העד מצוה להעיד בבית דין בכל עדות שיודע. בין
3 בעדות שיחייב בה את חברו, בין בעדות שינזכרו בה. והוא
4 שיתבצעו להעיד בדיני ממונות. שנאמר: והוא עד או ראה
5 או ידע אם לא יגיד ונשא עונו.
6 ב. היתה העד חכם גדול, והיה בבית דין פחות ממנו
7 בחכמה, הואיל ואין כבודו שילף לפניו - עשה של כבוד
8 תורה עדיף, ויש לו להמנע. במה דברים אמורים? בעדות
9 ממון; אבל בעדות שמפריש בה מן האסור, וכן בעדות
10 נפשות או מכות - הולך ומעיד. שנאמר: אין חכמה ואין
11 תבונה לגד יי. כל מקום שיש חלול השם - אין חולקין
12 כבוד לרב.
13 ג. כהן גדול - אינו חייב להעיד. אלא עדות שהיא למלך
14 ישראל בלבד - הולך לבית דין הגדול ומעיד בה. אבל
15 בשאר העדיות - פטור.
16 ד. מצות עשה לדרוש את העדים ולחקרן ולהרבות
17 בשאלתן. ומדקדקין עליהן, ומסיעין אותן מענין לענין בעת
18 השאלה, כדי שישתקו או יתורו בהן אם יש בעדותן דפי.
19 שנאמר: ודרשת וחקרת ושאלת היטב. וצריכין הדינים
20 להזהר בעת חקירת העדים, שמא מתוכה ילמדו לשקר.
21 ובשבע חקירות בודקין אותם: באי זה שבוע? באי זה
22 שנה? באי זה חודש? בכמה בחדש? באי זה יום מימי
23 השבת? ובכמה שעות ביום? ובאי זה מקום? אפלו אמר:
24 היום הרגו, או אמש הרגו - שואלין להן: באי זה שבוע?
25 באי זה שנה? באי זה חודש? בכמה בחדש? באי זה יום?
26 באי זה שעה? ומכלל החקירות, יתר על השבע השוואת
27 הכל: שאם העידו עליו שעבד עבודה זרה - שואלין להן:
28 את מה עבד? ובאי זה עבודה עבד? העידו שחלל את
29 השבת - שואלין אותן: אי זה מלאכה עשה? והיאך עשה?
30 העידו שאכל ביום הכפורים - שואלין אותן: אי זה מאכל
31 אכל? וכמה אכל? העידו שהרג את הנפש - שואלין אותן:
32 במה הרגו? וכן כל פיוצא בזה - הרי הוא מכלל החקירות.
33 ה. החקירות והדרישות הן הדברים שהן עקר העדות, ובהן
34 יתחייב או יפטר. והן כונת המעשה שעשה, וכיון הזמן וכיון
35 המקום, שבהן יזמו העדים או לא יזמו; שאין אנו יכולים
36 להם העדים עד שיכוננו הזמן והמקום.
37 ו. ועוד מרבין לבדק העדים בדברים שאינן עקר בעדות
38 ואינה תלויה בהם. והם הנקראים בדיקות. וכל המרבה
39 בבדיקות - הרי זה משבח. כיצד הן הבדיקות? הרי שהעידו
40 עליו שהרג, ונחקרו בשבע חקירות שמנינו, שהן בכונת
41 הזמן וכונת המקום, ונדרשו בכונת המעשה, וכונת המעשה
42 וכונת הכלי שהרגו בו, בודקין אותן עוד ואומרים להן: מה
43 היה לבוש הנהרג או ההורג, בגדים לבנים או שחורים? עפר
44 הארץ שנהרג עליה - לכן או אדם? אלו וכיצא בהן הם
45 הבדיקות. מעשה שאמרו העדים: הרגו במקום פלוני תחת
46 התאנה. ובדקו העדים ואמרו להם: תאנים שלה שחרות
47 היו או לבנות? עקצין של אותם התאנים ארכות היו או

48 קצרות? וכל המרבה בבדיקות וכיצא בהן - הרי זה
49 משבח.

יום שני י"ד טבת ה'תשע"ב

פרק שני

51
52 א. מה בין חקירות ודרישות לבדיקות? בחקירות ודרישות,
53 אם כונן האחד את עדותו, והשני אומר: איני יודע - עדותן
54 בטלה; אבל בבדיקות, אפלו שניהן אומרים: אין אנו יודעין
55 - עדותן קימת. וכונן שהן מכחישים זה את זה, אפלו
56 בבדיקות - עדותן בטלה. כיצד? העידו שהרג זה את זה,
57 ואמר האחד כשנחקר: בשבוע פלוני, בשנה פלונית, בחדש
58 פלוני, בכך וכך בחדש, ברכיעי בשבת, בשש שעות ביום,
59 במקום פלוני הרגו. וכן כשדרשו: במה הרגו? אמר: הרגו
60 בסוף. וכן העד השני כונן עדותו בכל, חוץ מן השעות,
61 שאמר: איני יודע בכמה שעות היה ביום; או שכונן את
62 השעות, ואמר: איני יודע במה הרגו, ולא הבנתי בפלי
63 שהיה בידו - הרי עדותן בטלה. אבל אם כונן הכל, ואמרו
64 להן הדינים: כליו היו שחורים או לבנים? ואמרו: אין אנו
65 יודעים, ולא שמנו לבנו לדברים אלו שאין להן ממש - הרי
66 עדותן קימת.
67 ב. אמר אחד: פלים שחורים היה לבוש, והשני אמר: לא
68 כן, אלא לבנים היה לבוש - הרי עדותן בטלה; וכאלו אמר
69 אחד ברכיעי בשבת, והשני ברחמישי, שאין כאן עדות; או
70 שאמר האחד בסוף הרגו, והשני אמר ברמח, שאין כאן
71 עדות. שנאמר: נכון הדבר, וכיון שהכחישו זה את זה באי
72 זה מכל הדברים - אין זה נכון.
73 ג. היו העדים מרבים, שנים מהן כונן עדותן בחקירות
74 ובדרישות, והשלישי אומר: איני יודע - תתקנס העדות
75 בשנים, ויהרג. אבל אם הכחיש את שניהן, אפלו בבדיקות
76 - עדותן בטלה.
77 ד. עד אחד אומר: ברכיעי בשבת, בשנים לחדש, והשני
78 אומר: ברכיעי בשבת, בשלשה לחדש - עדותן קימת; שזה
79 יודע בעבורו של חדש, וזה אינו יודע. במה דברים
80 אמורים? עד חצות החדש; אבל אחר חצות החדש, כגון
81 שאמר האחד: בששה עשר בחדש, והשני אומר: בשבעה
82 עשר בחדש, אף על פי שכוננו שניהם יום אחד מימי השבת
83 - עדותן בטלה; שאין חצי החדש בא וכבר ידעו הכל
84 אימתי היה ראש החדש.
85 ה. אמר האחד: בשלשה, והשני אומר: בחמשה - עדותן
86 בטלה. אמר עד אחד: בשתי שעות ביום, והשני אומר:
87 בשלש שעות - הרי עדותן קימת; שדרך העם לטעות
88 בשעה אחת. אבל אם אמר האחד: בשלש שעות, והשני
89 אומר: בחמש - עדותן בטלה. אמר עד אחד: קדם הנץ
90 החמה, ואחד אומר: בהנץ החמה - עדותן בטלה, אף על
91 פי שהיא שעה אחת; שהדבר נפר לכל. וכן אם נחלקו
92 בשקיעתה.

יום שלישי ט"ו טבת ה'תשע"ב

פרק שלישי

א. אחד דיני ממונות ואחד דיני נפשות בדרישה וחקירה. שגאמר: משפט אחד יהיה לכם. אבל אמרו חכמים: כדי שלא תנצל דלת בפני לוי, אין עדי ממון צריכין דרישה וחקירה. כיצד? אמרו העדים: בפנינו הלכה זה את זה מנה בשנה פלונית, אף על פי שלא כונו את החדש, ולא את המקום שהלכה בו, ולא את המנה אם היה ממטבע פלוני או ממטבע פלוני - עדותן קימת.

ב. במה דברים אמורים? בהודאות והלואות, מתנות ומכירות וכיוצא בהן; אבל בדיני קנסות - צריכין דרישה וחקירה. ואין צריך לומר במלקות ובגלות. וכן אם ראה הדין שהדין מרמה וחסש לו - צריך דרישה וחקירה.

ג. אף על פי שאין עדי ממונות צריכין דרישה וחקירה, אם הכחישו העדים זה את זה בדרישות או בחקירות - עדותן בטלה. ואם הכחישו העדים זה את זה בבדיקות - עדותן קימת. כיצד? אחד אומר: בניסן לנה ממנו, והשני אומר: לא כי, אלא באייר; או שאמר האחד: בירושלים, והשני אומר: לא כי, אלא בלד היינו - עדותן בטלה. וכן אם אמר האחד: חבית של יין הלוחה, והשני אומר: של שמן היתה - עדותן בטלה; שהרי הכחישו בדרישה. אבל אם אמר האחד: מנה שחר, והשני אומר: מנה לכן היה; זה אומר: בדיוטא העלינה היו כשהלוחה, והשני אומר: בדיוטא התחתונה היו - עדותן קימת. אפלו אמר האחד: מנה הלוחה, והשני אומר: מאתים - חב לשלם מנה; שיש בכלל מאתים מנה. וכן אם אמר האחד: דמי חבית של יין יש לו בידו, וזה אומר: דמי חבית של שמן - משלם בפחות שבדמים. וכן כל כיוצא בזה.

ד. דין תורה: שאין מקבלין עדות, לא בדיני ממונות ולא בדיני נפשות, אלא מפי העדים. שגאמר: על פי שנים עדים - מפייהם ולא מכתב ידן. אבל מדברי סופרים: שחזתין דיני ממונות בעדות שבשטר, אף על פי שאין העדים קמים, כדי שלא תנצל דלת בפני לוי. ואין דנין בעדות שבשטר בדיני קנסות, ואין צריך לומר במכות ובגלות; אלא מפיהן, ולא מכתב ידן.

ה. כל עד שנחקרה עדותו בבית דין, בין בדיני ממונות בין בדיני נפשות - אין יכול לחזור בו. כיצד? אמר: מטעה הייתי, שוגג הייתי, ונזופתי שאין הדבר כן, לפחדו עשיתי - אין שומעין לו, אפלו נתן טעם לדבריו. וכן אינו יכול להוסיף בעדותו תנאי. כללו של דבר: כל דברים שיאמר העד אחר שנחקרה עדותו, שיכזב מכללן בטול העדות או הוספת תנאי בה - אין שומעין לו.

ו. עדים התחממים על השטר - הרי זה כמי שנחקרה עדותו בבית דין, ואין יכולין לחזור בהן. במה דברים אמורים? כשאפשר לקים השטר שלא מפיהן, כגון שהיו שם עדים

שהיה כתב ידן, או שהיה כתב ידן יוצא ממקום אחר; אבל אם אי אפשר לקים את השטר אלא מפיהן, ואמרו: כתב ידנו הוא זה, אבל אנוסים היינו, קטנים היינו, קרובים היינו, מטעים היינו - הרי אלו נאמנים, ויבטל השטר.

ז. אמרו: פסולי עדות היינו בעברה, או שחד לקחנו על עדות זו - אין נאמנים; שאין אדם משים עצמו רשע, עד שיעידו עליו עדים שהוא רשע. וכן אם אמרו: אִמְנָה היו דברינו - אין נאמנים; שהמעיד על שטר אִמְנָה - כמעיד בשקר.

ח. אמרו העדים: שטר מכר זה מודעה נמסרה לנו עליו, אף על פי שכתב ידן יוצא ממקום אחר - הרי אלו נאמנים.

ט. אמרו: על תנאי היה שטר זה: אם היה כתב ידן יוצא ממקום אחר - אין נאמנים; ואם אין השטר מתקים אלא מפיהם - נאמנים. ואומר לבעלי הדין: קימו התנאי וכו' או לדון.

י. אמר אחד מן העדים: על תנאי היו הדברים, והשני אומר: לא היה שם תנאי - הרי כאן עד אחד.

יא. גם בדיני ממונות אין מקבלין עדות אלא בפני בעל דין. אם היה בעל דין חולה, או שהיו העדים מבקשים לילך למדינת הים ושלחו לבעל דין ולא בא - הרי אלו מקבלין עדים שלא בפניו. במה דברים אמורים? בעדות על פה; אבל בשטר - מקימין בית דין את עדיו שלא בפני בעל דין. ואפלו היה עומד וצווח ואומר: שטר מזיף הוא! עדי שקר הן! פסולי עדות הן! - אין משגיחין בו; אלא מקימין את השטר, ואם יש לו ראיה לפסל - יפסל.

יב. כל מי שיש לו ראיה בעדים - מטפל בעדים עד שיקיאו לבית דין. ואם ידעו בית דין שבעל דינו אִלֵם, וטען התובע שהעדים מתפתדים מבעל דינו שיכזבו ויעידו לו - הרי בית דין כופין את בעל דינו שיקיאו הוא העדים. וכן כל כיוצא בדברים אלו דנין בהן לאלם.

יום רביעי ט"ז טבת ה'תשע"ב

פרק רביעי

א. עדי נפשות צריכין שיהיו שניהם רואים את העושה עברה כאחד. וצריכין להעיד כאחד, ובבית דין אחד. אבל דיני ממונות אין צריכין לכהן. כיצד? היה אחד רואהו מחלון זה כשעבר העברה, והעד האחר רואהו מחלון אחר: אם היו שני העדים רואין זה את זה - מצטרפין, ואם לאו - אין מצטרפין. היה זה המתרה בו רואה העדים, והעדים רואין אותו, אף על פי שאין רואין זה את זה - המתרה מצרפן. היו שני העדים בבית אחד, והוציא אחד מהן ראשו מן החלון, וראהו זה שעושה מלאכה בשבת ואחד מתרה בו, והכניס ראשו, וחזר העד השני והוציא ראשו מאותו החלון וראהו - אין מצטרפין, עד שיראו שניהם כאחד. היו שני עדים רואין אותו מחלון זה, ושני עדים רואין אותו מחלון אחר, ואחד מתרה בו באמצע: בזמן שמקצתן רואין

לכל עון ולכל חטאת. ומפי השמועה למדנו שקם הוא
 לשבועה, כמו שבארנו בהלכות טוען.
 ב. בשני מקומות האמינה תורה עד אחד: בסוטה שלא
 תשטה מי מרים, ובנגלה ערופה שלא תערף, כמו שבארנו.
 וכן מדבריהן, בעדות אשה שיעיד לה שמת בעלה.
 ג. וכל מקום שעד אחד מועיל, אשה ופסול כמו כן
 מעידים. חוץ מעד אחד של שבועה, שאין מחיבין שבועה
 אלא בעדות פשר, הראוי להצטרף עם אחר ויתחייב זה
 הנשבע ממון על פיו. על פי שנים עדים או על פי שלשה
 עדים - לעשות שלשה כשנים: מה שנים, נמצא אחד מהן
 קרוב או פסול - בטלה העדות; אף שלשה, והוא הדין
 למאה, נמצא אחד מהן קרוב או פסול - בטלה העדות. בין
 בדיני ממונות, בין בדיני נפשות.
 ד. במה דברים אמורים: בזמן שנתכוננו בלן להעיד; אבל
 אם לא נתכוננו בלם להעיד - מה יעשו שני אחים בכלל
 העם, וראו העם כשהרג זה את זה, או כשחבל בו, או
 כשחטף חפץ מידו.
 ה. וכיצד בודקין את הדבר? כשיבואו לבית דין עדים
 מרבין פת אחת, ואמר להם: כשראיתם זה שהרג או חבל,
 להעיד באתם או לראות? כל מי שאומר: לא להעיד עליו,
 אלא לראות מה הדבר, ובכלל העם באתי - מפרשין אותו.
 וכל מי שאומר: לא הייתי עומד אלא להעיד ולכונן העדות
 - מפרשין אותו. אם נמצא באלו שנתכוננו להעיד קרוב או
 פסול - עדות כלם בטלה. במה דברים אמורים? כשהיה
 בהן קרוב או פסול; אבל אם כלם פשרים - אחד שנתכונן
 להעיד או שלא נתכונן להעיד, הואיל וראה הדבר וכן
 עדותו והיה שם התראה, חותכין הדין על פיו. בין בדיני
 ממונות, בין בדיני נפשות.
 ו. שטר שהיו עדי מרבין, ונמצא אחד מהן קרוב או פסול,
 או שהיו בהם שנים קרובים זה לזה, והרי אין העדים קניין
 כדי לשאל אותן: אם יש שם עדות ברורה שכלם ישובו
 לחתם, שהרי נתכוננו להעיד - הרי זה בטל; ואם לאו -
 תתקיים העדות בשרא. ולמה מקימין העדות בשרא? שהרי
 אפשר שחתמו הפשרים והניחו מקום לגדול לחתם, ובא
 זה הקרוב או הפסול וחתם שלא מדעתם.
 ז. אף על פי שהעד שחתם מתחלה בשטר הוא הפסול -
 הרי השטר כשר.
 ח. כל עד שהעיד בדיני נפשות - אינו מורה בדין זה
 הנגה, ולא ילמד עליו לא זכות ולא חובה. ואם אמר: יש
 לי ללמד עליו זכות - משתקין אותו. שנאמר: ועד אחד לא
 יענה בנפש למות - בין לזכות בין לחובה. ומה זה שנאמר
 למות? כלומר: עד שהעיד בנפש למות - לא יענה דבר,
 אלא יעיד וישתק. אבל בדיני ממונות - יש לו ללמד עליו
 זכות או חובה. אבל לא ימנה עם הדינים, ולא יעשה דין;
 שאין עד נעשה דין אפילו בדיני ממונות.
 ט. במה דברים אמורים? בדבר שצריך עדים מן התורה,

אלו את אלו - הרי זו עדות אחת; ואם לא היו רואין אלו
 את אלו ולא צרף אותן המתרה - הרי אלו שתי עדות.
 לפיכך, אם נמצאת פת אחת מהן זוממין - הוא וזה נהרגין,
 שהרי הוא נהרג בעדות הפת השניה.
 ב. אבל בדיני ממונות, אף על פי שלא ראו אלו את אלו
 - עדותן מצטרפת. כיצד? אמר האחד: בפני הלוהו ביום
 פלוני, או בפני הודה לו, ואמר העד השני: וכן אני מעיד
 שהלוהו בפני או הודה ביום אחר - הרי אלו מצטרפין.
 ג. וכן אם אמר האחד: בפני הלוהו, והשני אומר: בפני
 הודה לו; או שאמר הראשון: בפני הודה, והשני שהעיד
 אחר זמן אמר: בפני הלוהו - הרי אלו מצטרפין.
 ד. וכן בעת שמעידין בבית דין - יבוא אחד ושומעין דבריו
 היום, וכשיבוא העד השני לאחר זמן - שומעין דבריו.
 ומצטרפין זה לזה, ומוציאין בהן הממון.
 ה. וכן אם היה עד בכחב ואחד על פה - מצטרפין.
 ואם אמר זה שלא כתב עדותו: אני קניתי מידו על דבר
 זה, ולא בא המלוה הזה ולא שאל ממני לכתב - שניהם
 מצטרפין לעשות המלוה בשטר, ואינו יכול לומר פרעתי.
 ו. העיד האחד בבית דין זה, והעד השני בבית דין אחר -
 יבוא בית דין אצל בית דין ויצטרפו עדותן. וכן אם העידו
 שני העדים בבית דין זה, וחזרו והעידו בבית דין אחר -
 יבוא אחד מכל בית דין ויצטרפו. אבל העד עם הדגן
 שהעידו שני העדים בפניו - אין מצטרפין.
 ז. אף על פי שמצטרפין העדות בדיני ממונות, צריך שיעיד
 כל אחד משניהם בכל דבר, כמו שבארנו. אבל אם העיד
 עד אחד במקצת דבר, והעיד השני במקצתו - אין מקימין
 הדבר מעדות שניהם. שנאמר: על פי שנים עדים יקום
 דבר. כיצד? זה אומר: פלוני אכל שדה זו שנה פלונית, וזה
 העיד שאכלה שנה שניה, וזה העיד שאכלה שנה שלישית
 - אין מצטרפין עדות שלשתן ואומרים: הרי אכלה שלש
 שנים; שכל אחד ואחד העיד במקצת הדבר. וכן אם העיד
 זה: אני ראיתי שעה אחת בצד ימינו של זה, וזה אומר:
 אני ראיתי שעה אחת בצד שמאלו של זה באותו היום -
 אין מצטרפין דברי שניהם כדי שנאמר: הרי העידו שניהם
 שהיה זה גדול ביום פלוני; לפי שכל אחד מהם לא העיד
 אלא במקצת הסימנין. אפילו העידו שנים בשעה אחת,
 והעידו שנים בשעה אחרת; שהרי כל פת מהם העידה על
 חצי דבר, ואין זו עדות. אבל אם העידה האחת שראתה
 שתי שערות בצד ימין, והעידה השניה שראתה שתי
 שערות בצד שמאל - מצטרפין. וכן כל פיוצא בו.

יום חמישי י"ז טבת ה'תשע"ב

פרק חמישי

א. אין חותכין דין מן הדינין על פי עד אחד, לא דיני
 ממונות ולא דיני נפשות. שנאמר: לא יקום עד אחד באיש

1 וְצִרְיָה דִּינִים לְדוֹן בְּאוֹתוֹ הַדָּבָר מִן הַתּוֹרָה; אָכֵל בֶּשֶׁל
2 דְּבָרֵיהֶם - עַד נַעֲשֶׂה דִין. כִּיצַד? אֶחָד שֶׁהֵבִיא הֶגֶט, וְאָמַר:
3 בְּפָנַי נִכְתָּב וּבְפָנַי נִחְתָּם - הוּא וּשְׁנַיִם נוֹתֵנִין אוֹתוֹ לָהּ,
4 וְנִמְצָא בָּאֵלּוּ נִטְלוּהוּ מִבֵּית דִּין. וְכֵן כָּל כִּיּוֹצֵא בָּזֶה.

יום שישי י"ח טבת ה'תשע"ב

פרק ששי

7 א. כָּכֵר בְּאַרְנוֹ, שְׁקִיּוֹם שְׁטֹרוֹת מִדְּבָרֵיהֶם, כְּדִי שֶׁלֹּא תִנְעַל
8 דָּלֶת בְּפָנַי לַדִּין. אֵף עַל פִּי כֵן, אֵין מְקַיֵּינִן שְׁטֹרוֹת אֶלָּא
9 בִּשְׁלֹשָׁה, אֶפְלוּ שֶׁלִּשְׁתֵּן הַדִּיּוֹטוֹת, מִפְּנֵי שֶׁהוּא דִין. וּלְפִיכָף
10 אֵין מְקַיֵּינִן שְׁטֹרוֹת בְּלִלָּה, כְּמוֹ שֶׁבְּאַרְנוֹ.

11 ב. בְּאֶחָד מִחֲמִשָּׁה דְּרָכִים מִתְקִים הַשֹּׁטֵר בְּבֵית דִין. הַדֶּרֶךְ
12 הָאֶחָד: שִׁיחִי דִינִים מִפְּרִיץ כְּתָב יְדֵי הָעֲדִים, שֶׁזֶּה עֲדוֹת
13 פְּלוּנִי וְזֶה עֲדוֹת פְּלוּנִי. הַדֶּרֶךְ הַשֵּׁנִי: שִׁיחֲתָמוּ הָעֲדִים
14 בְּפָנֵיהֶם. הַדֶּרֶךְ הַשְּׁלִישִׁי: שִׁיבֹאוּ הָעֲדִים הַחֲתוּמִים
15 בְּפָנֵיהֶם, וְיֹאמְרוּ כָּל אֶחָד וְאֶחָד: זֶה כְּתָב יְדִי, וְאֵין עַד בְּדָבָר
16 הַזֶּה. הַדֶּרֶךְ הָרְבִיעִי: שֶׁאִם מָתוּ עַדֵי הַשֹּׁטֵר אוֹ שֶׁהָיוּ בְּמַדִּינָה
17 אַחֶרֶת - יָבֹאוּ עֲדִים וְיַעֲדוּ עַל כְּתָב יָדֵן שֶׁהוּא זֶה. הַדֶּרֶךְ
18 הַחֲמִישִׁי: שִׁיחִיָּה כְּתָב יָדֵן יוֹצֵא מִשְׁטֹרוֹת אַחֲרִים, וְעוֹרְכִין
19 בֵּית דִין זֶה הַכְּתָב לְאוֹתוֹ הַכְּתָב שֶׁבִּשְׁטֹרוֹת אַחֲרִים, וְיִהְיֶה
20 דוּמָה זֶה לָזֶה, וְיִרְאֶה לָהֶם בִּיחָד שֶׁכְּתָב יְדִי אֵלּוּ הוּא כְּתָב
21 יְדִי אֵלּוּ.

22 ג. אֵין מְקַיֵּינִן אֶת הַשֹּׁטֵר מִשְׁטֹרוֹת אַחֲרִים, אֶלָּא מִשְׁנֵי
23 שְׁטֹרוֹת שֶׁל שְׁתֵּי שְׂדוֹת שֶׁאֶכְלוּם בְּעִלְיָהן שְׁלֹשׁ שָׁנִים אֶכִּילָהּ
24 גְלוּיָהּ, נְכוּנָה, בְּלֹא שׁוּם יִרְאָה וְלֹא פֶחַד מִתְכַּיֶּעֶה בְּעוֹלָם,
25 כְּדֶרֶךְ שְׁאוּכְלִין כָּל בְּעָלֵי שְׂדוֹת שְׂדוֹתֵיהֶן. אוֹ מִשְׁנֵי שְׁטֵרִי
26 כְּתוּבוֹת. וְהוּא שֶׁיֵּצְאוּ שְׁנֵי הַשְׁטֹרוֹת מִתַּחַת יְדֵי אֶחָד, לֹא
27 מִתַּחַת יְדֵי זֶה שְׂרֹזָה לְקִים שְׁטֵר, שְׁמָא הוּא זֶה הַכֵּל. וְכֵן
28 מְקַיֵּינִן הַשֹּׁטֵר מִשְׁטֵר שֶׁקָּרָא עָלָיו עֲרֵעַר וְהַחֲזֹק בְּבֵית דִין.
29 מְקַיֵּינִן מִמֶּנּוּ לְבָדוּ, כְּמוֹ שֶׁמְקַיֵּינִן מִשְׁטֵרִי שְׁתֵּי שְׂדוֹת אוֹ
30 מִשְׁתֵּי כְּתוּבוֹת.

31 ד. בֵּית דִין שֶׁכְּתָבוּ: בְּמוֹשֵׁב שֶׁלִּשָּׁה הֵינּוּ וְנִתְקַנְסוּ שְׁטֵר זֶה
32 בְּפָנֵינוּ - הָרִי זֶה מְקַנְסִים, אֵף עַל פִּי שֶׁלֹּא פָּרְשׁוּ בְּאֵי זֶה דֶּרֶךְ
33 מִחֲמִשָּׁה דְּרָכִים נִתְקַנְסִים; שֶׁאֵין חוֹשְׁשִׁין לְבֵית דִין שְׁמָא
34 יִטְעוּ. וְכָכֵר נִהְיָה כָּל בְּתִי דִינִין שְׂרָאִינוּ וְשִׁמְעָנוּ, שִׁיכְתָּבוּ
35 הַדֶּרֶךְ שֶׁנִּתְקַנְסִים בָּהּ לְפָנֵיהֶם.

36 ה. וּלְעוֹלָם אֵין בֵּית דִין בּוֹדֵקִין אֶחָד בֵּית דִין אַחֶר, אֶלָּא
37 מִחֲזִיקִין אוֹתוֹ שֶׁהֵן בְּקִיָּאִין וְלֹא יִטְעוּ. אָכֵל בּוֹדֵקִין אֶחָד
38 הָעֲדִים.

39 ו. שֶׁלִּשָּׁה שִׁיבְכוּ לְקִים אֶת הַשֹּׁטֵר, וּמֵת אֶחָד מֵהֶם -
40 צְרִיכִין לְכָתֵב: בְּמוֹשֵׁב שֶׁלִּשָּׁה הֵינּוּ וְהָאֶחָד אֵינָנוּ. שְׁמָא
41 יֹאמַר הָרוּאָה: בֵּית דִין בְּשָׁנִים קִימָהוּ. אֶפְלוּ הִיָּה כְּתוּב בּוֹ
42 'בְּבֵית דִין', יֹאמַר: שְׁמָא דְּמוֹ שֶׁשָּׁנִים בֵּית דִין הֵם. וְאֵם יֵשׁ
43 בּוֹ מִשְׁמַע שֶׁהָיוּ שֶׁלִּשָּׁה - אֵינוֹ צָרִיךְ.

44 ז. שֶׁלִּשָּׁה שִׁיבְכוּ לְקִים אֶת הַשֹּׁטֵר, וּבָאוּ שְׁנֵי עֲדִים וְעָרְעְרוּ
45 עַל אֶחָד מֵהֶן שֶׁהוּא גִזְלָן וְכִיּוֹצֵא בּוֹ, וּבָאוּ שְׁנַיִם אַחֲרִים

46 וְהָעֲדִים שֶׁחֹזֵר בְּתִשּׁוּבָה: אִם עַד שֶׁלֹּא חָתְמוּ הָעֲדִים שֶׁחֹזֵר
47 - הָרִי זֶה חוֹתֵם עִמָּהֶם, שֶׁהָרִי שֶׁלִּשָּׁה הָיוּ; וְאִם אַחֶר
48 שֶׁחָתְמוּ הַשָּׁנִים הָעֲדִים עָלָיו שֶׁחֹזֵר בְּתִשּׁוּבָה - אֵינוֹ חוֹתֵם
49 עִמָּהֶן, שֶׁהָרִי הוּא כְּמִי שֶׁאֵינוֹ בַּעַת חֲתִימַת הַשָּׁנִים. בְּמָה
50 דְּבָרִים אֲמֹרִים? בִּשְׁעָרָעְרוּ עָלָיו בְּעֶבְרָה; אָכֵל עָרְעְרוּ עָלָיו
51 בְּפָגֶם מִשְׁפָּחָה, כְּמוֹ שֶׁאֲמָרוּ: אֲמֹר לֹא נִשְׁתַּחֲרָה וְעָבַד הוּא,
52 אוֹ לֹא נִתְגַּיְרָה וְעוֹבֵד כּוֹכָבִים הוּא, וְנוֹדַע אַחֶר שֶׁחָתְמוּ
53 הַשָּׁנִים שֶׁאֵין בְּמִשְׁפָּחָתוֹ פָּגֶם וְשֶׁהוּא כָּשֵׁר - הָרִי זֶה חוֹתֵם
54 עִמָּהֶם, שֶׁזֶּה גְלוּי דָּבָר שֶׁהָיָה מִקֵּדָם הוּא.
55 ח. מֵתָר לְכָתֵב הַקִּיָּם בִּשְׁטֵר קִדְּם שִׁיחֲתָמִים הַשֹּׁטֵר; שֶׁאֵין
56 הַכְּתִיבָה עָקֵר, אֶלָּא הַחֲתִימָה. וְאֵין הַדִּינִים צְרִיכִין לְקִרְוֹת
57 הַשֹּׁטֵר שֶׁמְקַיֵּינִן אוֹתוֹ, אֶלָּא מְקַיֵּינִן אוֹתוֹ מִעֲדִיו, אֵף עַל
58 פִּי שֶׁלֹּא יָדְעוּ מַה כְּתוּב בּוֹ.

יום שבת קודש י"ט טבת ה'תשע"ב

פרק שביעי

60 א. מַעֲדִי קְרוּב עַל כְּתָב קְרוּב. כִּיצַד? שֹׁטֵר שֶׁעָדִיו רְאוּבֵן
61 וְשִׁמְעוֹן, וּמָתוּ אוֹ שֶׁהִלְכוּ לְמַדִּינַת הֵם, וּבָא בְּנוֹ שֶׁל רְאוּבֵן
62 וְאָמַר: זֶה כְּתָב יְדִי שֶׁל אָבִי, וּבָא בְּנוֹ שֶׁל שִׁמְעוֹן וְאָמַר: זֶה
63 כְּתָב יְדִי שֶׁל אָבִי - הָרִי אֵלּוּ שְׁנֵי עֲדִים כְּשֶׁרִים שֶׁאֵינָן
64 קְרוּבִים; וְאִם יִצְטָרֵף עִמָּהֶם שְׁלִישִׁי וְהָעִיד עַל כְּתָב יָדֵן שֶׁל
65 שְׁנֵיהֶם - הָרִי נִתְקַנְסִים הַשֹּׁטֵר.

66 ב. וְאֵלּוּ מִדְּבָרִים שֶׁנִּתְקַנְסִים הַגְּדוּלִים לְהָעִיד בְּגִדְלָם מַה
67 שֶׁרָאוּ בְּקִטְנָם: נֶאֱמַר אָדָם לוֹמַר כִּשְׁהוּא גְדוֹל: זֶהוּ כְּתָב יְדִי
68 שֶׁל אָבִי, זֶהוּ כְּתָב יְדִי שֶׁל רַבִּי, זֶהוּ כְּתָב יְדִי שֶׁל אָחִי,
69 שֶׁהֵייתִי מִפְּרִי בְּכַתֵּב יָדָם כִּשְׁהֵייתִי קֶטָן. וְהוּא שֶׁיִּצְטָרֵף עִמּוֹ
70 אַחֶר שֶׁמִּפְּרִי כְּתָב יָדֵן כִּשְׁהוּא גְדוֹל.

71 ג. שֹׁטֵר שֶׁעָדִיו רְאוּבֵן וְשִׁמְעוֹן, וּבָאוּ שְׁנֵים וְהָעִידוּ שֶׁזֶה
72 כְּתָב יְדִי שֶׁל רְאוּבֵן וְזֶה כְּתָב יְדִי שֶׁל שִׁמְעוֹן - נִתְקַנְסִים
73 הַשֹּׁטֵר. אָכֵל אִם הָעִיד זֶה עַל כְּתָב יְדִי שֶׁל רְאוּבֵן, וְהָשִׁנִּי
74 הָעִיד עַל כְּתָב יְדִי שֶׁל שִׁמְעוֹן - לֹא נִתְקַנְסִים הַשֹּׁטֵר; לְפִי
75 שֶׁצָּרִיךְ שְׁנֵי עֲדִים עַל כְּתָב כָּל אֶחָד מִשְׁנֵיהֶם. וְאִם יֵשׁ
76 שְׁלִישִׁי מַעֲדִי עַל כְּתָב רְאוּבֵן וְשִׁמְעוֹן כְּאֶחָד - נִתְקַנְסִים.

77 ד. אָמַר הָרֹאשׁוֹן: זֶה כְּתָב יְדִי, וְהָעִיד הוּא וְאַחֶר עַל כְּתָב
78 יְדִי הַשֵּׁנִי - לֹא נִתְקַנְסִים; לְפִי שֶׁנִּמְצָא שֶׁלִּשְׁתֵּי רַבְעֵי הַמָּמוֹן
79 שֶׁבִּשְׁטֵר תְּלוּי בְּעֲדוֹת הָאֶחָד. וְכֵן אִם הָעִיד אַחִיו אוֹ בְּנוֹ שֶׁל
80 רֹאשׁוֹן עִם אַחֶר עַל כְּתָב יְדִי הַשֵּׁנִי - לֹא נִתְקַנְסִים; שֶׁהָרִי
81 שֶׁלִּשְׁתֵּי רַבְעֵי הַמָּמוֹן תְּלוּי בְּעֲדוֹת הַקְּרוּבִים.

82 ח. שְׁנַיִם שֶׁחָתְמוּ עַל הַשֹּׁטֵר, וּמֵת אֶחָד מֵהֶן - צָרִיךְ שְׁנֵי
83 עֲדִים לְהָעִיד עַל כְּתָב יְדִי שֶׁל מֵת. וְאִם לֹא נִמְצָא אֶלָּא עַד
84 אֶחָד עִם זֶה הָעֵד הַחִי - כּוֹתֵב חֲתִימַת יְדִי בְּפָנֵי עֲדִים, אֶפְלוּ
85 עַל הַחֲסֵר, וּמִשְׁלִיכּוֹ בְּבֵית דִין, עַד שֶׁתִּחְזַק כְּתָב יְדִי בְּבֵית
86 דִין, וְלֹא יִהְיֶה צָרִיךְ לוֹמַר שֶׁזֶה כְּתָב יְדִי, וְיַעֲדִי הוּא וְאַחֶר
87 עַל כְּתָב יְדִי הַמֵּת, וְיִתְקַנְסִים כְּתָב יְדִי שֶׁלֹּא בְּפָנָיו.

88 ו. שֶׁלִּשָּׁה שִׁיבְכוּ לְקִים אֶת הַשֹּׁטֵר, שְׁנַיִם מֵהֶן מִפְּרִיץ
89 חֲתִימַת יְדִי עֲדִים, וְאֶחָד אֵינוֹ מִפְּרִי: עַד שֶׁלֹּא חָתְמוּ -

7 כתב ידן הוא זה, אֲבָל אֲנוּסִים הָיוּ, קִטְנִים הָיוּ, פְּסוּלֵי עֲדוּת
8 הָיוּ, אִף עַל פִּי שֵׁשׁ שָׁם עֲדִים אֲחֵרִים שֶׁזֶה כָּתַב יָדָן, או
9 שֶׁהָיָה כָּתַב יָדָן יוֹצֵא מִשְׁטֵר אַחֵר שֶׁקָּרָא עָלָיו עֲרֵעַר וְהַחֲזֹק
10 בְּבֵית דִּין - הָרִי זֶה לֹא נִתְקַם; אֲלֹא מַעֲמִידֵין הַשָּׁנִים
11 שֶׁבִּשְׁטֵר כָּנָגַד הַשָּׁנִים שֶׁהֵעִידוּ עֲלֵיהֶן שֶׁהֵן פְּסוּלִין, וְאֵין
12 גּוֹכִין בּוֹ כְּלוּם.

1 מעידין בפניו וחותרם; שהעדים נעשים דינים בדבר שהוא
2 מדבריהם, כמו שבארנו. אבל אחר שחתמו - אין מעידין
3 בפניו וחותרם; ושהרי בעת שחתמו לא היו מכירין אלא
4 השנים, ואין מקימין אלא עד שיהיו שלשתן מכירין, או
5 יעידו העדים על הכתב בפני כל אחד ואחד.
6 ז. שנים שהיו חתומין על השטר ומתו, ובאו שנים ואמרו:

שיעורי רמב"ם ספר המצוות – י"ג טבת ה'תשע"ב

יום ראשון י"ג טבת ה'תשע"ב

13 ולשון ספרא (פרשת בהר): "לא-תתן בך בפרך
14 — שלא תאמר לו הים את-הכוס הזה והוא אינו
15 צריך לו", וכן כל-הדומה לזה. ואמנם הביאו משל
16 מן-הקלה ביותר שבמלאכות והפשוטה שבהן,
17 ואף-על-פי-כן אינו מתר אלא בשעת הצורך.
18 המצוה הרנ"ז — האזהרה שהזהרנו מלהעביר
19 עבד עברי בעבודות שיש בהן זלזול גדול
20 והשפלה, שבכמותן עובד עבד כנעני, והוא אמרו
21 יתעלה: "לא-תעבד בו עבדת עבד" (שם, לט)
22 ובספרא (פרשת בהר): "שלא ישול אחריך בלינטא
23 ולא ישול לפניך פלים למרחץ". ולינטא מחצלת
24 קטנה שיושב עליה כשייגע, ולוקח אותה העבד
25 ומוליכה אחר אדוניו. וכן כל-הדומה לעבודות
26 אלו מזהר מלהטילן על עבד עברי, אלא רק
27 ישמשו בדברים שמשמש בהם השכיר והפועל
28 שהסכים עמו לעשות לו עבודה מסימת, אמר ה':
29 "בשכיר כתושב יהיה עמך" (שם, מ).

30 המצוה המשלימה מאתים וששים — האזהרה
31 שהזהרנו מלהניח גוי הגר בארצנו שיעבד בפרך
32 עבד עברי שמכר לו את-עצמו, והוא אמרו
33 יתעלה: "לא-ירדנו בפרך לעיניך" (שם, נג) ולא
34 נאמר הואיל ועבד זה פשע בעצמו ומכר עצמו
35 לגוי נעזבנו לקבל פרי מעשיו, אלא נפקח על
36 הגוי בכך ונמנענו מלהעבירו עבודת פרך. ולשון
37 ספרא (שם): "לא-ירדנו בפרך לעיניך — אין
38 אפה מצוה אלא לעיניך", כלומר: שאינו מחיב
39 לפקח עליו בביתו אם הוא מעבירו עבודת פרך
40 או לא, אלא כל-זמן שנראהו שהוא עושה זאת
41 נזהרנו עליו.

13 מצות עשה רלב.
14 מצות לא תעשה רנח. רנט. רנז. רס.
15 המצוה הרל"ב — הצווי שנצטוינו בדין עבד
16 עברי, והוא אמרו יתעלה: "כי תקנה עבד וגו'"
17 (שמות כא, ב). וכבר נתבאר דיני מצוה זו בפסוקי
18 התורה, והלכות מצוה זו נתבאר פלן בריש
19 מסכת קדושין (יד).
20 המצוה הרנ"ח — האזהרה שהזהרנו מלמכור
21 עבד עברי בדרך שנמכרים העבדים והוא: שיעמד
22 במקום מכירת העבדים ויכריזו עליו ויעלו
23 הקונים את דמיו זה על זה — אין עושין בן
24 בשום פנים, אלא (נמכר) בהצנע ובדרך נאה,
25 והוא אמרו יתעלה באזהרה על כך: "לא ימכרו
26 ממכרת עבד" (ויקרא כה, מב) ולשון ספרא (פרשת
27 בהר): "לא ימכרו ממכרת עבד — שלא יעשה
28 סמטא (מכרז שוק) ויעמידו (במכרז) על אבן הלךח
29 ובכלל לאו זה בלי ספק אזהרה לגונב נפש
30 מישראל, לפי שאם מוכרו הרי הוא מוכרו כאלו
31 הוא עבד כנעני ונמצא עובר על אמרו: "לא
32 ימכרו ממכרת עבד"; וכבר הזכרנו את-זה לעיל
33 (לא תעשה רמג) ובאר הכתוב שהוא נהרג (הגונב
34 נפש ומכרו). ודיני מצוה זו עם שלפניה (רנז)
35 מבארים בגמרא קדושין בפרק א' (כ).

36 המצוה הרנ"ט — האזהרה שהזהרנו מלהעביר
37 עבד עברי בדבר שאין לנו צורך בו, וזהו הנקרא
38 "עבודת פרך", והוא אמרו יתעלה: "לא-תתן בך
39 בפרך" (שם, מג), ולא נעבידנו אלא כשיכריחנו
40 הצורך לעשות אותה עבודה אז נטיל אותה עליו.

יום שני י"ד טבת ה'תשע"ב

39 וכבר נתבארו דיני מצוה זו בשלמות בריש
40 קדושין (יז; ואילך).

יום שלישי ט"ו טבת ה'תשע"ב

41 מצות עשה רלה.
42 מצות לא תעשה רנד. רנה.

43 המצוה הרל"ה — הצווי שנוצטוינו להעניק
44 (מענקים ומתנות) לעבד עברי ולעזור לו בצאתו
45 לחפשי, ולא יצא בידים ריקות, והוא אמרו
46 יתעלה: "העניק תעניק לו מצאנך ומגרנך ומיקבך
47 אשר ברכך ה' אלהיך תתן לו" (דברים טו, יד). וכבר
48 נתבארו דיני מצוה זו בפרק א' מקדושין (יד).
49 המצוה הרל"ג — האזהרה שהזהרנו מלשלח
50 עבד עברי בידים ריקניות מעבודתנו בצאתו
51 בן-חורין בסוף שש שנים: אלא בהכרח נעניק לו
52 דבר מרכושנו, והוא אמרו יתעלה: "וכי-תשלחנו
53 חפשי מעמך לא תשלחנו ריקם" (שם, יג). וכבר
54 נתבארו דיני מצוה זו, כלומר: מצות העניקה,
55 בריש מסכת קדושין (יד; טז, יז).

56 המצוה הרנ"ד — האזהרה שהזהרנו מלהחזיר
57 עבד שברח לארץ ישראל אל אדוניו, אף-על-פי
58 שאדוניו ישראלי, כיון שברח מחוצה לארץ לארץ
59 ישראל — אין מחזירים אותו לו. אלא משחררו
60 וכותב עליו את-דמיו חוב, והוא אמרו יתעלה:
61 "לא-תסגיר עבד אל-אדוניו" (דברים כג, טז).
62 ונתברר בפרק ד' מגטין (מה), שבבעד שברח
63 מחוצה לארץ לארץ הכתוב מדבר, שיהא הדין בו
64 שיכתוב שטר בדמיו ויכתוב לו גם חרות ולא
65 יחזר לעבדות כלל, כיון שבא להסתופף בארץ
66 הטהורה הנבחרת לעם הנעלה. ושם נתבארו דיני
67 מצוה זו.

68 המצוה הרנ"ה — האזהרה שהזהרנו מלהונות
69 (להציק בדברים) העבד הזה שברח אלינו, והוא
70 אמרו יתעלה: "עמך ישב בקרבך במקום אשר-
71 יבחר באחד שעריך בטוב לו לא תוננו" (שם, יז)
72 ולשון ספרא גם בו: "לא תוננו — זו אונאת
73 דברים". כי כמו שהוסיף יתעלה לאו באונאת
74 הגר מחמת שפלות נפשו וגירותו הוסיף גם לאו
75 שלשי באונאת העבד שנפשו שפלה ונמוכה יותר
76 מן-הגר שלא תאמר: זה עבד לא יקפיד על

6 המצוה הקצ"ו — הצווי שנוצטוינו להעניק
7 (מענקים ומתנות) לעבד עברי ולעזור לו בצאתו
8 לחפשי, ולא יצא בידים ריקות, והוא אמרו
9 יתעלה: "העניק תעניק לו מצאנך ומגרנך ומיקבך
10 אשר ברכך ה' אלהיך תתן לו" (דברים טו, יד). וכבר
11 נתבארו דיני מצוה זו בפרק א' מקדושין (יד).

12 המצוה הרל"ג — האזהרה שהזהרנו מלשלח
13 עבד עברי בידים ריקניות מעבודתנו בצאתו
14 בן-חורין בסוף שש שנים: אלא בהכרח נעניק לו
15 דבר מרכושנו, והוא אמרו יתעלה: "וכי-תשלחנו
16 חפשי מעמך לא תשלחנו ריקם" (שם, יג). וכבר
17 נתבארו דיני מצוה זו, כלומר: מצות העניקה,
18 בריש מסכת קדושין (יד; טז, יז).

19 המצוה הרל"ד — הצווי שנוצטוינו בפדיון אמה
20 עבריה, הוא אמרו יתעלה: "והפדה" (שמות כא,
21 ח), ופדה זו יש בה דינים ותנאים ומשפטים
22 רבים, וכבר נתבאר כל-זה במסכת קדושין (יט),
23 ושם נתבאר דיני אמה עבריה בשלמות. ובמכלתא
24 (פרשת משפטים) אמרו בפרוש אמרו יתעלה
25 באמה עבריה: "ואם-שלש-אלה לא יעשה לה"
26 (שם, יא), אמרו: יעד לה או לבנה או פדה אותה.

27 המצוה הרל"ג — הצווי שנוצטוינו לשא אמה
28 עבריה — אדוניה שקנאה, או בנו, וזוהי מצות
29 יעוד (שמיעדה לאשה לו או לבנו). ובפרוש אמרו
30 (מכילתא פרשת משפטים): מצות יעוד קודמת
31 למצות פדיה, לפי שאמר יתעלה: "אשר-לא
32 יעדה והפדה" (שם, ח) ודע שדין עבד עברי ודין
33 אמה עבריה אינו נוהג אלא בזמן שהיובל נוהג.
34 וכבר נתבארו דיני מצוה זו בפרק א' ממסכת
35 קדושין (יח).

36 המצוה הרס"א — האזהרה שהזהר קונה אמה
37 עבריה מלמכרה לזולתו, והוא אמרו יתעלה:
38 "לא-ימשל למכרה בבגדו-בה" (שמות כא, ח).

1 אונאת דברים. וברור שעבד זה שדבר בו הכתוב,
2 וכן גר זה שהזהיר מלהונותו הם שקבלו עליהם
3 את-התורה, כלומר: גרי צדק (גרים שהם כיהודים
4 לכל דבר).

יום רביעי ט"ז טבת ה'תשע"ב

מצות עשה רמג.

7 המצוה הרמ"ג — הצווי שנוצטוינו בדין נושא
8 שָׁכַר (השומר פקדון חבירו תמורת שכר) וְהַשׂוֹכֵר,
9 לפי שדין שניהם אחד, כמו שבארנו ואמרו
10 (שבועות מט.): שלשה דינים לארבעה שומרין והוא
11 אמרו יתעלה: "כי-יתן איש אל-רעהו חמור או-
12 שור או שֶׁה וְגו'" (שמות כב, ט). וכבר נתבאר
13 משפטי דין זה בפרק ו' ופרק ט' (בבא קמא ופרק
14 ג' ופרק ו' (בבא) מציצא ופרק ח' משבועות.

יום חמישי י"ז טבת ה'תשע"ב

מצות עשה ר.

מצות לא תעשה רלח.

18 המצוה המשלימה מאתים — הצווי שנוצטוינו
19 לשלם שכר שכיר ביומו ולא לאחריו ליום אחר,
20 והוא אמרו יתעלה: "ביומו תתן שכרו" (דברים
21 כד, טו). ודין מצוה זו, שיהא שכיר יום גובה
22 כל-הלילה ושכיר לילה גובה כל-היום, כמו
23 שבארנו במצות לא-תעשה (רלח). וכבר נתבאר
24 דיני מצוה זו בשלמות בפרק ט' (בבא) מציצא
25 (קי:), ושם נתבאר שזו חובה בכל-שכיר, בין גוי
26 בין ישראל, ומצות עשה לפרע בזמנו.

27 המצוה הרל"ח — האזהרה שהזהרנו מלעשוק
28 שכיר ומלאחר שכרו, והוא אמרו: "לא-תלין
29 פעלת שכיר אתך עד-בקר" (ויקרא יט, יג). במה
30 דברים אמורים? אם הוא שכיר יום שהוא גובה
31 כל-הלילה, שנואמר: "עד-בקר"; ואם הוא שכיר
32 לילה — גובה כל-הלילה וכל-היום שלא תשקע
33 החמה אלא כשכבר קבל שכרו, והוא אמרו:
34 "ביומו תתן שכרו ולא-תבוא עליו השמש"
35 (דברים כד, טו) ולשון המשנה (בבא מציעא פרק ט
36 משנה יא): "שכיר יום גובה כל-הלילה ושכיר
37 לילה גובה כל-היום". ואין אלו שתי מצות, אלא

38 מצוה אחת היא, וכאו בה שני לאוין להשלים דין
39 המצוה, והוא שמשני לאוין אלו ידענו מתי הוא
40 זמן הגביה. וכבר נתבאר דיני מצוה זו בפרק ט'
41 מבבא מציצא, ושם (קיא:) נתבאר שזה מיוחד
42 בשכיר ישראל בלבד, שאם אחר שכרו — עובר
43 בלא-תעשה: אבל שכיר גוי — עובר עליו בעשה
44 והוא אמרו: "ביומו תתן שכרו".

יום שישי י"ח טבת ה'תשע"ב

מצות עשה רא.

47 המצוה הר"א — הצווי שנוצטוינו להיות השכיר
48 אוכל בשעת עבודתו מן-הדבר שעובד בו אם אותו
49 הדבר מחבר לקרקע, והוא אמרו יתעלה: "כי תבא
50 בכרם רֶעֶךָ וְאָכַלְתָּ עֲנָבִים וְגו'": כי תבא בקמת רֶעֶךָ
51 וקטפת מלילת בידך" (דברים כג, כה-כו). וכבר
52 נתבאר בגמרא (בבא) מציצא (פז:), שמשני פסוקים
53 אלו למדנו שאדם אוכל במחבר בשעת גמר
54 מלאכה, ושלל יספיק לנו אחד הפסוקים בלי
55 האחר, על דרך שבארנו לעיל (מצות עשה קמ) על
56 אמרם (ספרא פרשת בהר שמצוה זו אינה נלמדת) 'עד
57 שיאמרו שני כתובים, ואם לאו לא שמענו'. הנה זו
58 מצות עשה שענינה השג משני פסוקים אלו,
59 כלומר: שירשה לשכיר לאכל מן-המחבר, ובפרוש
60 אמרו (בבא מציעא פרק ז משנה ב): "ואלו (הפועלין,
61 שבעת העבודה) אוכלין מן-התורה". וכבר נתבאר
62 דיני מצוה זו בפרק ז' (בבא) מציצא.

יום שבת קודש י"ט טבת ה'תשע"ב

מצות לא תעשה רסז. רסח.

65 המצוה הרס"ז — האזהרה שהזהרנו מלעשוק
66 מלאכל בשעת עבודתו מן-הדבר שהוא עובד בו
67 אם הוא עובד במחבר לקרקע, והוא אמרו
68 יתעלה: ("כי תבא בקמת רֶעֶךָ") "וחרמש (כלי
69 הקצירה) לא תניף על קמת רֶעֶךָ" (דברים כג, כו),
70 אמרו (ספרי פרשת כי-תצא): "חרמש — לרבות
71 כל-פעלי חרמש ובשעת חרמש", כלומר: בזמן
72 הקציר לא תקצור לעצמך. וידוע שפסוק זה לא
73 בא אלא בשכיר ושארם "כי תבא" (בתחילת
74 הפסוק הנ"ל) פרושו כי תבוא שכיר, כמו שאמר

1 התרגום: אַרִי תַתְגַּר. וּבִפְרָק ז' מִבְּכָא מְצִיעָא (פז).
2 אָמְרוּ: "אַלּוּ אוֹכְלִין מִן-הַתּוֹרָה: הַעוֹשֶׂה בְּמַחְפֵּר
3 לְקַרְקַע (ודוקא) בְּשַׁעַת גָּמֵר מְלֹאכָה". וְשֵׁם
4 נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מַצְוָה זוּ.

5 הַמַּצְוָה הָרִס"ח — הָאֲזִהְרָה שֶׁהִזְהַר הַשְּׂכִיר
6 מִלְקַחַת מֵאוֹכֵל מַעֲבִידוֹ נוֹסֵף עַל אֲכִילָתוֹ, וְהוּא
7 אָמְרוּ יִתְעַלֶּה: "וְאֲכַלְתָּ עֲנָבִים כְּנִפְשָׁךְ שִׁבְעָךְ

8 וְאַל-כִּלְיָךְ לֹא-תִתֵּן" (שם, כה). וּכְבֵּר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי
9 מַצְוָה זוּ בְּפָרָק ז' מִבְּכָא מְצִיעָא. וְשֵׁם נִתְבָּאֲרָה מֵה
10 שֶׁהוּא רִשְׁאֵי לֹאכֵל וּמֵה שְׂאִינוּ רִשְׁאֵי לֹאכֵל; וְאִם
11 אָכְלוּ — הָרִי עֵבֶר עַל מֵה שֶׁנִּבְּאֵמַר: "וְאַל-כִּלְיָךְ
12 (כדי לקחתם לביתך) לֹא-תִתֵּן".

המשך ביאור למס' בכורות ליום שני עמ' ב

1 ד. תִּיבִין בְּמַעֲשֵׂר בְּהֶמָּה וּפְטוּרִין מִן הַקְּלָבֹן, כְּגוֹן שֶׁלֹּא חָלְקוּ בֹהַ
2 וּבָזָה – לֹא בִכְסָפִים וְלֹא בְּבַהֲמוֹת, וְכִיּוֹן שֶׁהַבְּהֵמוֹת עֲדִיין בַּתְּפִיסַת
3 הַבֵּית אֵינֶם נֹחֲשָׁבִים כְּשׁוֹתֵפִים, אֲלֵא הַנִּכְסִים נֹחֲשָׁבִים כְּשִׂיכִים
4 לַרְשׁוֹת אַחַת, וְחִיבִים בְּמַעֲשֵׂר בַּהֲמָה. וְלִגְבֵי מַחְצִית הַשֶּׁקֶל, נֹחֲשָׁבִים
5 כְּאִילוֹ אֲבִיהֶם נוֹתֵן עֹבֵר שְׁנֵיהֶם יַחַד, וּפְטוּרִים מִתּוֹסַפַת קְלָבֹן.
6 מִקְשָׁה הַגִּמְרָא: פְּשִׁטָּא – הָרִי דִּינִים אֵלּוּ שֶׁאִמַּר רַבִּי יִרְמְיָה פְּשׁוּטִים
7 הֵם, וְלִמָּה הִיָּה צָרִיךְ לְהַשְׁמִיעֵם. מִתְרַצַת הַגִּמְרָא: בְּאֵמַת רֹב
8 הָאוֹפְנִים אֵינֶם מְחֻדָּשִׁים, אֲמֵנִם הָאוֹפֵן שֶׁחָלְקוּ בְּבֶהֱמָה וְלֹא חָלְקוּ
9 בְּכִסְפִּים אִיצְטְרִיכָא לֵיה – הַצּוֹרֵךְ רַבִּי יִרְמְיָה לְהַשְׁמִיעֵנּוּ, שִׁפְטוּרִים
10 מְשֻׁנָּהּ, וְדִלְכָא דְעֵתִידָא אֲמִינָא – לִפִּי שֶׁהִיָּה עוֹלָה בְּדַעְתָךְ לִזְמַן
11 כִּיֹּן דְכַבֵּר חָלְקוּ בְּבֶהֱמָה, גִּלּוּ דְעֵתִידָהּ דְלִמְיַפְלַג קְרִימִי – גִּלּוּ
12 דַּעְתָם שֶׁהֵם עוֹמְדִים לְחַלֵּק אֶת כָּל הַיְרוּשָׁה, וְאִף אֶת הַכִּסְפִּים,
13 וְלִיחִיבֵי בְּקָלְבֹן, כְּדִין שְׁנֵי בְנֵי אָדָם הַנּוֹתֵנִים יַחַד מַחְצִית הַשֶּׁקֶל,
14 שֶׁכָּל אֶחָד חָיִיב לְהוֹסִיף קְלָבֹן, קָא מְשַׁמַּע לָן רַבִּי יִרְמְיָה שֶׁאִין הַדָּבָר
15 כֵּן, אֲלֵא כָּל זֶמַן שֶׁהִירֻשָׁה בַּתְּפִיסַת הַבֵּית, אִם נִתְּנוּ מִמֶּנָּה אֶת מַחְצִית
16 הַשֶּׁקֶל, הֵם פְּטוּרִים מִהוֹסַפַת קְלָבֹן, וְאִף אִם כָּבֵר חָלְקוּ בַּבְּהֵמָה.
17 הַגִּמְרָא מְבִיאָה מַחְלֻקַת אַמּוּרָאִים לִגְבֵי פְטוּר הַיְרוּשִׁים מִמַּעֲשֵׂר
18 בַּהֲמָה: אָמַר רַב עֲזָנָן, לֹא שָׁנוּ – לֹא נִשְׁנָה דִין זֶה שִׁיּוּרִשִׁים שֶׁחֲזָרוּ
19 וְהִשְׁתַּתְּפוּ נֹחֲשָׁבִים כְּשׁוֹתֵפִים גִּמּוּרִים וּפְטוּרִים מִמַּעֲשֵׂר בַּהֲמָה, אֲלֵא
20 בְּאוֹפֵן שִׁירְשׁוּ גִידִים וְתִיּוּשִׁים, וְחָלְקוּ אֶת הַיְרוּשָׁה לִפִּי שׁוּוּיָה הַמְּמוּנִי,
21 וְהֵינּוּ גִידִים כְּגִידִים תִּיּוּשִׁים וְתִיּוּשִׁים כְּגִידִים, שֶׁבְּאוֹפֵן זֶה נֹחֲשָׁב
22 כָּל אֶחָד מֵהֶם כְּלֹקֵךְ מֵאֲחִיו אֶת חֲצִיו, שֶׁהָרִי בְּשַׁעַת הַיְרוּשָׁה זָכָה כָּל
23 אֶחָד מֵהֶם גַּם בְּגִידִים וְגַם בְּתִיּוּשִׁים, וּבִשְׁנֵטל אֶחָד גִּדִּי שֶׁלֵּם קֵנָה
24 מֵאֲחִיו אֶת חֲלָקוֹ בְּגִדִי, וּבִשְׁנֵטל אֲחִיו תִּיּוּשִׁים שֶׁלֵּם, קֵנָה מֵאֲחִיו אֶת
25 חֲלָקוֹ בְּתִיּוּשִׁים. וּבִשְׁחֲזָרוּ וְהִשְׁתַּתְּפוּ בַּבְּהֵמוֹת אֵלּוּ, הָרִי דִינֵם כִּסְתָם
26 שׁוֹתֵפִים, שֶׁהַבְּהֵמוֹת עֲצָמָם שֶׁהִשְׁתַּתְּפוּ בָּהֶם פְּטוּרִים מִמַּעֲשֵׂר מִדִּין
27 לְקוֹחַ, וְלִדְלוֹתֵיהֶם פְּטוּרִים מִדִּין שׁוֹתֵפִים. אֲבָל אִם חָלְקוּ אֶת
28 הַיְרוּשָׁה לִפִּי מִסְפַּר הַגִּידִים וְהַתִּיּוּשִׁים שֶׁהָיוּ בָּהֶם, וְנִשְׁלְטוּ גִידִים כְּגִידִים
29 גִּידִים וְתִיּוּשִׁים כְּגִידִים תִּיּוּשִׁים, אֲמַר – יֵשׁ לִזְמַן עַל חֲלָקוֹ שֶׁל כָּל
30 אֶחָד מֵהֶם, שֶׁהָרִי חָלְקוּ הַמִּנְיָנוֹת רִשְׁאֵי לְכָךְ, כְּלֹמֵר, שֶׁאוֹתָם
31 בַּהֲמוֹת שֶׁקִּיבֵל בְּחֻלְקָהּ, הִגִּיעוּ לוֹ כֵּבֶר מִשַּׁעַת מִיתַת אֲבִיו, כִּיּוֹן שִׁישׁ
32 בְּרִירָה, וְהוֹבֵר שֶׁכָּל אֶחָד קִיבֵל אֶת אוֹתָם בַּהֲמוֹת שִׁירְשׁ מֵאֲבִיו, וְלִכְּ
33 כִּשְׁחֲזָרוּ וְהִשְׁתַּתְּפוּ הָרִי זֶה כְּמוֹ שֶׁחֲזָרוּ אֶת הַמִּצְוָה לְקַדְּמוֹת, וְלִכְּ
34 תַּתְּפִיסַת הַבֵּית, וְאִין דִּינֵם כְּשׁוֹתֵפִים, וְלִפִּיכָךְ הוֹלְדוֹת שִׁישְׁנָם בְּשַׁעַת
35 חֲלֻקָה חִיבִים בְּמַעֲשֵׂר בַּהֲמָה, מִשּׁוּם שֶׁאִין הַחֲלֻקָה נֹחֲשָׁבַת קֵנָה

36 וְאִין פְטוּר לְקוֹחַ, וְאִף הוֹלְדוֹת שִׁיּוּלְדוּ לָהֶם אַחֵר כֵּךְ חִיבִים בְּמַעֲשֵׂר,
37 כִּיּוֹן שֶׁאִין הַיְרוּשִׁים נֹחֲשָׁבִים שׁוֹתֵפִים בָּהֶם, וְחַל עֲלֵיהֶם חִיּוּב מַעֲשֵׂר
38 בַּהֲמָה.
39 הַגִּמְרָא מְבִיאָה אֶת דַּעַת הַחֻלְקִי: וְרַב נַחֲמָן אָמַר, אֲפִילוּ אִם חָלְקוּ
40 אֶת הַיְרוּשָׁה לִפִּי מִסְפַּר הַגִּידִים וְהַתִּיּוּשִׁים שֶׁהָיוּ בָּהֶם, וְנִשְׁלְטוּ גִידִים כְּגִידִים
41 גִּידִים וְתִיּוּשִׁים כְּגִידִים תִּיּוּשִׁים, אִין אֲמַרִים שֶׁהַתְּבַר שֶׁהָיָה חָלְקוּ
42 הַמִּנְיָנוֹת מִשַּׁעַת רִשְׁאֵי לְכָךְ, כִּיּוֹן שֶׁאִין בְּרִירָה, אֲלֵא אִם מִחֲשִׁיבִים
43 זֹאת כְּאִילוֹ כָּל אֶחָד קֵנָה מֵאֲחִיו אֶת חֲלָקוֹ בְּאוֹתָם בַּהֲמוֹת שֶׁבָּאוּ
44 לַרְשׁוֹת, וְהָרִי הֵם כְּלֹקֵחִים, וּבִשְׁחֲזָרוּ וְהִשְׁתַּתְּפוּ דִינֵם כִּסְתָם
45 שׁוֹתֵפִים, שֶׁלֹּא חַל עֲלֵיהֶם חִיּוּב מַעֲשֵׂר בַּהֲמָה.
46 הַגִּמְרָא מְבִיאָה אַמּוּרָאִים נוֹסְפִים שֶׁנִּחְלָקוּ בְּמַחְלֻקַת זֶה שֶׁל רַב עֲנָן
47 וְרַב נַחֲמָן: וְרַבִּי אֶלְעָזָר אָמַר, לֹא שָׁנוּ דִין זֶה בְּמִשְׁנֵתָנוּ, שִׁיּוּרִשִׁים
48 שֶׁחֲזָרוּ וְהִשְׁתַּתְּפוּ נֹחֲשָׁבִים כְּשׁוֹתֵפִים גִּמּוּרִים וּפְטוּרִים מִמַּעֲשֵׂר בַּהֲמָה,
49 אֲלֵא בְּאוֹפֵן שֶׁחָלְקוּ אֶת הַיְרוּשָׁה לִפִּי שׁוּוּיָה, דִּהֵינּוּ אֲפִילוּ אִם הָיוּ
50 כּוֹלִם מֵאוֹתוֹ מִין, אִךְ אֶחָד נִשְׁלַח הַשַּׁעַת בַּהֲמוֹת גְּדוֹלוֹת כְּגִידִים עֲשָׂרָה
51 בַּהֲמוֹת קִטְנוֹת שְׁנֵטל אֲחִיו, וְעֲשָׂרָה קִטְנוֹת כְּגִידִים הַשַּׁעַת גְּדוֹלוֹת,
52 שֶׁהָרִי דְאִי בְּשַׁעַת מִיתַת זָכָה כָּל אֶחָד מִהַיְרוּשִׁים בְּמִסְפַּר בַּהֲמוֹת
53 שׁוֹה, וְנִמְצָא שַׁעַתָּה בַּעַת חֲלֻקָתָם כָּל אֶחָד מִהַיְרוּשִׁים קוֹנֵה אֶת חֲלָקוֹ
54 מֵאֲחִיו, וְאַחֵר כֵּךְ כִּשְׁחֲזָרוּ וְהִשְׁתַּתְּפוּ נִעְשׂוּ שׁוֹתֵפִים גִּמּוּרִים, וְלִפִּיכָךְ
55 הַבְּהֵמוֹת עֲצָמָם שֶׁחָלְקוּ בָּהֶם פְּטוּרִים מִמַּעֲשֵׂר בַּהֲמָה מִדִּין לְקוֹחִים,
56 וְאִילוּ הוֹלְדוֹת שִׁיּוּלְדוּ לָהֶם אַחֵר כֵּךְ פְּטוּרִים מִדִּין שׁוֹתֵפִים, אֲבָל אִם
57 חָלְקוּ אֶת הַיְרוּשָׁה לִפִּי מִסְפַּר הַבְּהֵמוֹת שֶׁהָיוּ בָּהֶם, וְנִשְׁלְטוּ הַשַּׁעַת
58 בַּהֲמוֹת כְּגִידִים הַשַּׁעַת וְעֲשָׂרָה בַּהֲמוֹת כְּגִידִים עֲשָׂרָה, אֲמַר, זֶה חָלְקוּ
59 הַמִּנְיָנוֹת מִשַּׁעַת רִשְׁאֵי לְכָךְ, כִּיּוֹן שִׁישׁ בְּרִירָה, וְהַתְּבַר שֶׁהַבְּהֵמוֹת
60 שֶׁקִּיבֵל בְּחֻלְקוֹ הִגִּיעוּ לוֹ כֵּבֶר מִשַּׁעַת מִיתַת אֲבִיו, וְלִכְּ כִּשְׁחֲזָרוּ
61 וְהִשְׁתַּתְּפוּ הָרִי זֶה כְּמוֹ שֶׁחֲזָרוּ אֶת הַמִּצְוָה לְקַדְּמוֹת, לַתְּפִיסַת הַבֵּית,
62 וְאִינֶם שׁוֹתֵפִים, וְלִפִּיכָךְ הוֹלְדוֹת שִׁישְׁנָם בְּשַׁעַת חֲלֻקָה חִיבִים
63 בְּמַעֲשֵׂר בַּהֲמָה, מִשּׁוּם שֶׁאִין הַחֲלֻקָה נֹחֲשָׁבַת קֵנָה וְאִין פְטוּר לְקוֹחַ,
64 וְאִילוּ הוֹלְדוֹת שִׁיּוּלְדוּ לָהֶם אַחֵר כֵּךְ, כִּיּוֹן שֶׁאִין הַיְרוּשִׁים שׁוֹתֵפִים
65 בָּהֶם, חִיבִים בְּמַעֲשֵׂר בַּהֲמָה. וְרַבִּי יוֹחָנָן חָלַק עַל רַבִּי אֶלְעָזָר וְאָמַר
66 שֶׁאֲפִילוּ אִם חָלְקוּ אֶת הַיְרוּשָׁה לִפִּי מִסְפַּר הַבְּהֵמוֹת, דִּהֵינּוּ שְׁנֵטל
67 הַשַּׁעַת בַּהֲמוֹת כְּגִידִים הַשַּׁעַת וְעֲשָׂרָה בַּהֲמוֹת כְּגִידִים עֲשָׂרָה, אִין אֲמַר
68 שֶׁהַתְּבַר שֶׁהָרִי חָלְקוּ הַמִּנְיָנוֹת מִשַּׁעַת רִשְׁאֵי לְכָךְ, כִּיּוֹן שֶׁאִין
69 בְּרִירָה, אֲלֵא כָּל הַיְרוּשִׁים שׁוֹתֵפִים בָּהֶם, וְלֹא חַל עֲלֵיהֶם חִיּוּב מַעֲשֵׂר
70 בַּהֲמָה.

שמואל-ב יח ט-יט

יח ט ויקרא אבשלום לפני עבדי דוד ואבשלום רכב עליהפרד ויבא הפרד תחת שוכף האלה הגדולה ויחזק ראשו באלה ויתן בין השמים ובין הארץ והפרד אשר-תחתיו עבר: ויורא איש אחד ויגד ליואב ויאמר הנה ראיתי את-אבשלום תלוי באלה: ויאמר יואב לאיש המגיד לו והנה ראית ומדוע לא-הפיתו שם ארצה ועלי לתת לך עשרה כסף וחגרה אחת: ויאמר האיש אל-יואב ולא (ולו קרי) אנכי שקל על-פפי אלף כסף לא-אשלח ידי אל-בן-המלך כי באונינו צוה המלך אתך ואת-אבישי ואת-אתי לאמר שמרוני בנער באבשלום: ויאמר יואב לא-יבחר מן-המלך ואתה תתניב מגד: ויאמר יואב לא-כן אחילה לפניך ויקח שלשה שבטים בכפו ויתקעם בלב אבשלום עודנו חי בלב האלה: ויסבבו עשרה נערים נשאי כלי יואב ויכו את-אבשלום וימתהו: ויתקע יואב בשפר וישב העם מדרך אחרי ישראל כי-חשף יואב את-העם: ויקחו את-אבשלום וישליכו אותו ביער אלה-הפחת הגדול ויצבו עליו גלאבנים גדול מאד וכל-ישראל נסו איש לאהלו (לאהלו קרי): יח ויקרא לך ויצבולו בחיו (בחיו קרי) את-מצבת אשר בעמק-המלך כי אמר איני-לי בן בעבור הזכיר שמי ויקרא למצבת על-שמו ויקרא לה יד אבשלום עד היום הזה: יט ואחמיעז בן-צדוק אמר ארוצה נא ואבשרה את-המלך כי-שפטו יהיה מיד איביו:

רש"י

(יד) לא כן אוחילה לפניך. לא אבקש עוד בקשה ממך, כי אני אלך: (יח) כי אמר אין לי בן. ממלא מקומי, ויהיה חשוב כמותי: בעבור הזכיר שמי. אקים לי מצבת אבן, ובנין חשוב היה:

(ט) ויקרא אבשלום. לשון מקרה ופגע: ויתן בין השמים ובין הארץ. אמרו רבותינו (סוטה י ב): שלף חרבו לקוץ שערו, וראה גיהנם פתוחה תחתיו: (יב) שמרו מי בנער. כל מי שיבא לידו ישמרנו:

מצודת ציון

(ט) ויקרא. מלשון מקרה: שוכף. כמו סוכך בסמ"ך, והוא ענין ענף, כמו (שם כב יא): בסבך בקרניו ויקרא כן על שם שנאחזים ומסובכים זה בזה: האלה. שם אילן מה: (יא) עשרה כסף. תרגם יונתן: עשר סלעין דכסף: (יב) ולו אנכי. ואם אנכי, וכן (שופטים ח יט): לו החייתם אותם: (יג) או עשיתי. אם עשיתי: יכחד. ענין העלמה: מנגד. מרחוק: (יד) כן. ענין טוב ונכון, כמו (שם יב ה): ולא יכין לדבר כן: אוחילה. אבקש, כמו (מלכים ב ה א): אחלי אדוני: שבטים. שרביטים: ויתקעם. ותחבם: בלב האלה. באמצעית האלה, ועל כי הלב הוא באמצע הגוף, הושאל המלה ההיא לכל מצוע, וכן (דברים ד יא): עד לב השמים: (טו) כלי יואב. כלי זיינו: (טז) חשך. מנע, כמו (בראשית כב טז): ולא חשכת: (יז) הפחת. בור וחפירה: גל. תל גדול: (יח) מצבת. מלשון מצבה, רוצה לומר בנין גבוה: יד אבשלום. מקום אבשלום: (יט) ארוצה. ענין מהירות ההליכה:

מצודת דוד

(ט) ויקרא. במקרה נודמן אבשלום וגו', והיה רוכב על הפרד, ובנוסו מפניהם בא עם הפרד תחת ענף האלה, ונסתבך בה שער ראשו, ונשאר תלוי באויר, כי הפרד עבר מתחתיו: (יא) והנה ראית. כאומר מה לי בראיה, מדוע לא הרגתו והיה אם כן עלי לתת לך וגו', רצה לומר: היה לך לדעת, שאם הרגתו היית מקבל ממני מתן: (יב) ולו אנכי שוקל וגו'. אפילו אם אנכי הייתי שוקל וגו', רצה לומר: אפילו אם כבר שקלו אל כפי, ואפילו אלף כסף, לא אשלח ידי וגו': שמרו מי. מי שיבוא לידו, שמרו בו לבוא עמו בנחת: (יג) או עשיתי. רצה לומר: ואף אם הייתי מעלים הדבר לבל יודע, הלא אם עשיתי אותה, הייתי עושה שקר בנפשי, כי המרד בדבר המלך ולשקר בו, יחשב לעון נפש: וכל דבר. רצה לומר: אף הלא שום דבר לא יהיה נעלם מן המלך, כי יחקור לדעת מי הרגו, וכשיוודע לו, ידעתי שאתה תעמוד מנגד מבלי הציל אותי מידו: (יד) לא כן. לא טוב ונכון שאבקש עוד לפניך, כי ידי רב לי: עודנו חי. עם שתקע בו שלשת

השבטים, היה עוד חי, תלוי מול לב האלה: (טז) ויתקע וגו'. לסימן אשר יחדלו מלרדוף: כי חשך יואב. אבל לא חדלו מעצמם: (יז) וכל ישראל. אשר עם אבשלום: (יח) לקח. רוצה לומר: לקח לעצמו זאת העצה לזכרון שמו, ודוגמתו (במדבר טז א): ויקח קרח: אין לי בן. כי בניו הנזכרים למעלה כבר מתו: בעבור הזכיר שמי. אין לי בן לשיוכר שמי על ידו, לזאת הציב מצבה וקראה על שמו, לזכרון: (יט) כי שפטו ה'. עשה משפטו, לנקום נקמתו מיד אויביו:

תהלים מ א־ה

מ. אֶלְמִנִיחַ לְדֹרֶד מִזְמוֹר: בִּקְוֶה קִוִּיתִי יְהוָה וַיֵּט אֵלַי וַיִּשְׁמַע שְׁוֹעֹתַי: ג וַיַּעֲלֵנִי | מִבּוֹר שְׁאוֹן מִמַּיִם
הַיֵּוֹן וַיִּקֶּם עַל־סִלְעַר רִגְלִי כֹונֵן אֲשֶׁרִי: ד וַיִּתֵּן בְּפִי | שִׁיר חֲדָשׁ תְּהִלָּה לְאַלְהֵינוּ יִרְאוּ רַבִּים וַיִּבְטְחוּ
בַּיהוָה: ה אֲשֶׁר־יִחַגְּבֵר אֲשֶׁר־שָׁם יְהוָה מִבְּטָחוֹ וְלֹא־פָנָה אֶל־רִגְלָיו וְשָׁמִי כֹזֵב:

רש"י

(ב) קוה קויתי ה'. במצרים, ומזמור זה גם הוא כנגד כל ישראל: ויט אלי. אזנו: (ג) מבור שאון. מאסירים של מצרים ומשאון המיית ים: מטיט היון. מן הים היון לשון רפש פיינ"ש בלע"ז: כונן. הכין אשורי וצעדי: (ד) שיר חדש. שירת הים: (ה) רהבים. לשון גסות כמו (ישעיה ג') ירהבו הנער, שהם הרהיבוני (שיר ד): ושטי כזב. משטים מדרך הישר אחרי הכזב שטי איטורנ"אנץ בלע"ז:

מצודת ציון

(ג) שאון. חושך כמו מכסה שנאה במשאון (משלי כ"ז): היון. הרפש אשר בקרקעית המים וכן טבעתי בין מצולה (לקמן ס"ט): אשורי. רגלי: (ה) רהבים. ענין גאווה והתחזקות כמו ירהבו הנער בזקן (ישעיה ג') ושטי ענין נטייה כמו אל ישט אל דרכיה לבך (משלי ד):

מצודת דוד

(ג) מטיט היון. אשר העומד בה הוא שוקע ויורד: על סלע. במקום מגולה וקשה: כונן אשורי. הכין רגלי לעמוד על עמדי ולא לשקוע עוד: (ד) יראו רבים. כאשר יראו בהשגחת ה' יפחדו ממנו ויבטחו בו: (ה) אשורי. ויאמרו אשורי וכו': ולא פנה. לבטוח בהם: ושטי כזב. הנוטים אחר הרהורי הבל וכזב:

יהל אור

ביוסף נחשב לו לעון. ותרין שיעקב שרשו מאצי מעולם התיקון ששם יש לעומת זה בחי' עשו קליפות דאצילות ששרשם מעולם התהו. ויש עת אשר שלט האדם באדם ע"כ לפעמים צ"ל נכנע כו'. אבל יוסף שרשו למעלה מהתהו והתיקון שהוא נמשך מיסוד דא"ק מלך השמיני הדר שלמעלה מהתהו ותיקון והוא המתקן מתהו לתיקון ואין שם לעומת זה כלל לכן לא הי' צריך להכנע כלל ע"כ דוקא אצלו נחשב זה לעון כו' עכ"ד. ובמדרש ר"פ וישלח משמע שגם על יעקב הי' זה קפידא מדוע השפיל א"ע. וגם לפ"ז אפ"ל דהנה מבואר במ"א ע"פ שאל לך אות מעם הוי' אלקיך כו' שיש נסים נגלים היוצאים לגמרי מהטבע ונמשכים ע"י יו"ד דשם הוי' וזהו הגבה למעלה ויש נסים שמתלבשים בלבוש הטבע כענין נס דפורים ע"י אסתר כו' ונמשך ע"י ה' אחרונה דשם הוי' וז"ס העמק שאלה כו'. ולכן ע"ז י"ל שיוסף הי' גבוה מאד כי י"ב שבטים הם מרכבה דבריא כו' אבל יוסף הי' צדיק עליון יסוד דאצילות לו לא הי' נצרך לנסים המתלבשים בלבוש הטבע שנמשכים ע"י ה' אחרונה שהרי הוא למעלה מבחי' זו היינו מבחי' הגבה למעלה כו' כי היסוד ממשיך שפע החו"ב אל ה' תתאה כו':

עו"ל ע"פ מ"ש הבחיי מדקדק עליהם כחוט השערה. דפי' בפרס שכו"ט פ"ג ערך פסק שזהו ענין הפסיק טעמא שבין שני שמות הוי' שלפני יג"מ הרחמים אשר האחד בעתיק הב' בז"א ומדקדק עליהם כחזה"ש להעלותם לגילוי אור עתיקא. וע"כ י"ל כשהגילוי נמשך משם הוי' דז"א אזי מתלבש בלבושים ע"ד לא כשאני נכתב אני נקרא כו' וזהו"ע שמש ומגן כו' וע"כ הותר העסק בסבות שהן לבושים וכלים כו'. אבל כשנמשך הגלוי מע"ק הוא נס נגלה שא"צ לבוש וכמ"ש בזח"ב בשלח נ"ד א' ע"פ אז ישיר משה כו' ע"ש בפי' הרמ"ז. וע"כ נתוספו ליוסף שתי שנים נגד גילוי י"ה שבהם מאיר אור ע"ק כו':

ה אשורי הגבר אשר שם ה' מבטחו ולא פנה אל רהבים ושטי כזב. וארז"ל ברבות ר"פ מקץ אשורי הגבר אשר שם הוי' מבטחו זה יוסף. ולא פנה אל רהבים ע"י שאמר לשר המשקים כ"א זכרתי והזכרתי נתוסף לו שתי שנים. ולכאורה אינו מובן דמאחר שנק' אשר שם ה' מבטחו א"כ איך אומר עליו שפנה אל רהבים שהרי זהו תרתי דסתרי. והידי משה פי' שם פי' זר דר"ל אשרי האיש שלא עשה כמו יוסף. וזהו שבוש שהמדרש אומר בפי' אשר שם ה' מבטחו זה יוסף. אך הענין כמ"ש הבחיי ס"פ וישב וז"ל ח"ו שיתלה יוסף הצדיק בטחונו בשר המשקים רק בהשם לבדו. אבל היתה כוונתו שהשם יתעלה הזמין אליו שר המשקים זה כדי שיעשה לו נס על ידו כי מן הירוע שהצלת הקב"ה הצדיקים ע"י סיבות הוא כו' ואין ראוי לצדיקים כיוצא בו לבקש סבה לכך נענש בזה שהי' לו לבטוח בהקב"ה שהוא בעל הסבות כולן שהוא יזמין אליו הסבה מבלתי שיבקש הוא אותם ולצדיקים כמותו נחשב לעון שהרי הקב"ה מדקדק עם הצדיקים אפילו כחוט השערה עכ"ל. וא"כ זהו פי' הפסוק אשורי הגבר אשר שם ה' מבטחו זה יוסף שבדאי יוסף בטח בהקב"ה ולא תלה בטחונו בבשר ודם ח"ו. ואעפ"כ נחשב לו לעון מה שבקש סבה. ולצדיק גדול כמותו הי' צ"ל שלא יפנה אל רהבים אפילו לשום סבה. וזהו לשון ולא פנה דאין ר"ל שלא יבטח בהן שזה פשיטא הוא אלא ר"ל שגם לא פנה אליהן גם לשם סבה בעלמא כו'. אך יש להקשות ע"ז דבח"ה שער הבטחון פ"ג ר' שיש חיוב לעסוק בסבות ע"ש בד"ה והקדמה החמישית עד וכיון שהתברר חיוב הגלגול על הסבות כו' ע"ש. וכ"כ שם פ"ד וז"ל ועם בירור אמונתו כי ענינו מסור אל גזרת הבורא ית' כו' הוא חייב להתגלגל לסיבת תועלתו כו'. ועל כן אתה מוצא שמואל אומר איך אצק ושמע שאול כו' ולא נחשב לו לחסרון בבטחונו כו' עוד הביא ראי' ממ"ש ורפא ירפא כו' ע"ש. ואדמו"ר נ"ע הקשה עוד יותר שהרי מצינו שיעקב השתחוה לעשו ועשה כמה סבות לשלוח לו מנחה ולא נענש ע"ז ומדוע

ביאור עם "שפה ברורה – עוז והדר"

רש"י

אגב שהוזכר 'הגרגיר', מביאה הגמרא על מעלת אכילתה: נאמר בפסוק (מלכים ב' ד לט) **'וַיָּצֵא אֶחָד אֶל הַשָּׂדֶה לְלֶקֶט אֹרֹת'**, מבארת הגמרא מהו אורות: **תָּנָא מִשְׁמִינָה דְּרַבִּי מֵאִיר, זֶה גְּרִיגִיר. אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, לְמָה נִקְרָא שְׁמֹן שֶׁל גְּרִיגִיר 'אֹרֹת', מִפְּנֵי שְׁמֵאִירוֹת אֶת הָעֵינִים לְמִי שְׁאוּכָלֵם.**

אָמַר רַב הוֹנָה, (הַמוֹצֵא) [הַמוֹצֵא] גְּרִיגִיר בְּשׁוּק, אִם יָכֹל לֶאֱכֹל בְּשׁוּק בְּאוֹפֶן שֶׁלָּא יִרְאוּהוּ אֲנָשִׁים, אֲוָכְלוּ, וְאִם לֹא, מַעֲבִירוּ עַל גְּבִי עֵינָיו, שֶׁגַּם בְּזֶה יִהְיֶה לוֹ תוֹעֵלָתוֹ. אָמַר רַב פֶּפְּא, גְּרִיגִיר שֶׁאֲמָרְנוּ שֶׁהוּא מֵאִיר לְעֵינִים, מְדוּבָר בְּגְּרִיגִירָא מִצְרָנָהּ - בְּגְּרִיגִיר הַגָּדֵל בְּמִיצָר, לְפִי שֶׁכָּח הַגִּידוּל חֹזֵק יוֹתֵר בְּקֶצֶה הַשָּׂדֶה, שֶׁהִרִי אֵין סְבִיבוֹתָיו זָרַע אַחֵר שִׁיכְחִישׁ אֶת כּוֹחוֹ.

אגב שהזכרנו על השמירה מטומאה ביום כיפור, מביאה הגמרא את הזהירות של אורח בענין הטומאה: **אָמַר רַב גִּידֵל אָמַר רַב, אֶכְסְנָאִי - הַמֵּתָאֲרַח בְּבֵית חֲבִירוֹ, לֹא יֵאָכֵל בִּיצִים, לְפִי שֶׁמִּבֵּיָאִים לִידֵי קָרִי וּמִתַּגְּנָה עַל בְּנֵי הַבֵּית. וְלֹא יִישֵׁן בְּטָלִיתוֹ שֶׁל בַּעַל הַבֵּית שֶׁמִּתְכַּסֶּה בָּהּ בְּיוֹם, שְׁמָא יִרְאֶה קָרִי וְיִטְנֵף אֶת טָלִיתוֹ.**

רַב, כִּי מִקְלַע - כְּשֶׁהָיָה מְגִיעַ לְדִרְשִׁישׁ - [מְקוֹם שֶׁהָיָה רָגִיל לִילֵךְ לָשֶׁם], הִיָּה מִכְרִיז, מֵאַן הָיָא לְיוֹמָא - אִיזוֹ אִשָּׁה רֹצֶה לְהִנָּשֵׂא לִי לְיוֹם וְלֵאחֶר מִכֵּן אֲגַרְשֶׁנָּה. וְכֵן רַב נַחֲמָן כַּד מִקְלַע - כְּשֶׁהָיָה מְגִיעַ לְשִׁכְנָצִיב - שֶׁם מְקוֹם, הִיָּה מִכְרִיז מֵאַן הָיָא לְיוֹמָא - מִי רֹצֶה לְהִנָּשֵׂא לִי לְיוֹם אֶחָד. מִקְשָׁה הַגְּמָרָא: כִּיצַד נִשְׂאוּ נָשִׁים בְּהִיּוֹתָם בְּמִקְוֵם אַחֵר, וְהִתְנַיָּא, רַבִּי אֶלְעִזָּר בֶּן יַעֲקֹב אָמַר, לֹא יֵשֵׂא אָדָם אִשָּׁה בְּמִדְיָנָה זֹו, וְיִלָּךְ וְיֵשֵׂא אִשָּׁה בְּמִדְיָנָה אַחֶרֶת, שְׁמָא יִזְדְּוֹגוּ זֶה הַבֵּן שֶׁהוּלִיד בְּמִדְיָנָה זֹו אֶצֶל זֶה עִם הַבֵּת שֶׁהוּלִיד בְּמִדְיָנָה אַחֶרֶת, וְנִמְצָא אֵח נֹשֵׂא אַחֲתוֹ (וְאֵב נֹשֵׂא בָתוֹ), וּמִמֶּלֶא כָּל הָעוֹלָם כּוֹלֵו מִמְּזוֹרוֹת, שֶׁהִרִי לִילְדֵיהֶם יִהְיֶה דִין מִמְּזוּרִים, וְעַל זֶה נֶאֱמַר (ויקרא יט כט) 'וּמִלֵּאָה הָאָרֶץ זִמָּה'. מִתַּרְצַת הַגְּמָרָא: אָמַרְי, רַבָּנָן - תַּלְמִידֵי חֲכָמִים שֶׁנֹּשְׂאִים אִשָּׁה בְּמִקְוֵם אַחֵר, קָלָא אֵית לָהּ - מַחֲמַת חֲשִׁיבוֹתָם יֵשׁ קוֹל מְפֹרָס עַל בְּנֵיהֶם שֶׁהֵם בְּנֵי אוֹתָם חֲכָמִים, וְאֵין חֲשֵׁשׁ שֶׁאֵח יֵשֵׂא אֶת אַחֲתוֹ.

מן המקרה של רב ורב נחמן אנו למדים שהיו נושאים אשה לבועלה ביום שתבעוה להינשא. מקשה הגמרא: כִּיצַד הָיוּ עוֹשִׂים כֵּן, וְהָאָמַר רַבָּא, תְּבַעְיָהּ לְאִשָּׁה (לְהִנָּשֵׂא, וְנִתְפַּיִסָּה לְהִנָּשֵׂא, צְרִיכָה הָאִשָּׁה כְּדִי לְהִיטֵיר לִישָׁב מִיּוֹם שֶׁנִּתְפַּיִסָּה שְׁבַעַה יָמִים נְקִיִּים, שְׁחוּשִׁשִׁים שְׁמָא מַחֲמַת חִימוּד רֵאתָה דָם וְנִטְמָאת. מִתַּרְצַת הַגְּמָרָא: רַבָּנָן - רַב וְרַב נַחֲמָן,

אֹדוּעִי הָיוּ מוֹדְעוּ לָהּ - הָיוּ מוֹדִיעִים אֶת הַהִכְרָזָה הַזֹּו מִי רֹצֶה לְהִנָּשֵׂא לְיוֹם אֶחָד, עַל יְדֵי דְמִקְדָּם הָיוּ מִקְדְּמִים - שֶׁהָיוּ מְקַדְּמִים שְׁבַעַה יָמִים לְפָנֶי שֶׁהָיוּ מְגִיעִים, וּמִשְׁדָּרֵי שְׁלוּחָא - וּמִשְׁלָחִים שְׁלוּחִים כְּדִי לְהַכְרִיז אֶת הַהִכְרָזָה הַזֹּו, וְלִכְּן הַנָּשִׁים שֶׁהָיוּ רֹצוֹת הָיוּ יוֹשְׁבוֹת שְׁבַעַה נְקִיִּים, וּמִיד כְּשֶׁרַבְּנָן הִגִּיעוּ לָשֶׁם הָיוּ יְכוּלִים לְנוֹשֵׂא. תִּירוּץ נוסף: וְאִי בְּעִית אֵימָא, רַב וְרַב נַחֲמָן רַק יְחֻדִּי הָיוּ מִיְחֻדִּי לָהּ - מִתִּיחֲדִים עִמָּן, וְלֹא הָיוּ בּוֹעֲלִין. וְאִף שֶׁלֹּא בְּעָלוּ אוֹתָן, הָעוֹלֵו לְעַצְמָם שֶׁלֹּא יִתְאוּוּ לְנָשִׁים, לְפִי שֶׁאֵינוּ דוֹמָה מִי שֶׁיֵּשֵׁ לֹו פֶת בְּסָלוּ, לְמִי שֶׁאֵין לוֹ פֶת בְּסָלוּ, שְׁמִי שֶׁאֵין לוֹ פֶת בְּסָלוּ הוּא רַעֲב, וְלִכְּן הָיוּ נוֹשְׂאִים אִשָּׁה, מִשּׁוֹם שֶׁנִּשְׁוִי אִשָּׁה אֵינוּ מִתְאוּוֹה לְנָשִׁים כְּמוֹ אָדָם שֶׁאֵין לוֹ אִשָּׁה.

מִשְׁנָה לאחר שקראו לפני הכהן גדול בסדר היום, מְסָרוּהוּ זְקֵנֵי בֵּית דִּין אֶת הַכֵּהֵן גָּדוֹל לְזִקְנֵי כְּהוֹנָה שִׁילְמָדוּהוּ אֶת סֹדֵר חֲפִינַת הַקְּטוֹרֶת, שֶׁהִיא עֲבוּדָה קְשָׁה. וְהָעֲלוּהוּ [לְעֲלִיָּת] בֵּית אֲבָטִינָס שֶׁשֶׁם הוּא מְקוֹם עֲשִׂיַת הַקְּטוֹרֶת, וְהַשְׁבִּיעוּהוּ זְקֵנֵי בֵּית דִּין אֶת הַכֵּהֵן גָּדוֹל, שִׁיעֶשֶׂה כְּדִין הַתּוֹרָה שִׁנִּיחַ אֶת הַקְּטוֹרֶת עַל הָאֵשׁ בְּתוֹךְ קוֹדֶשׁ הַקִּדְשִׁים, וְלֹא כְּמַעֲשֶׂה הַצְּדוּקִים שֶׁהָיוּ מְנִיחִים אֶת הַקְּטוֹרֶת עַל הָאֵשׁ בְּטֶרֶם הָיוּ נִכְנָסִים לְקוֹדֶשׁ הַקִּדְשִׁים. וְלֵאחֶר שֶׁהַשְׁבִּיעוּהוּ נִפְטָרוּ זְקֵנֵי בֵּית דִּין וְהָלְכוּ לָהֶם. וְכִשְׁבַּעוּהוּ אָמְרוּ לוֹ, אִישִׁי - אֲדוֹנִי כְּהֵן גָּדוֹל, אָנוּ שְׁלוּחֵי בֵּית דִּין, וְאַתָּה שְׁלוּחֵנוּ וְשִׁלַּח בֵּית דִּין, מִשְׁבִּיעֵינוּ אָנוּ עֲלֶיךָ בְּמִי שֶׁשָּׂכַן שְׁמוֹ בְּבֵית הַזֶּה, שֶׁלֹּא תִשָּׁנָה דְּבָר מִכָּל מָה שֶׁאֲמָרְנוּ לָךְ. הוּא פוֹרֵשׁ וּבּוֹכָה עַל שֶׁחֲשָׁדוּ אוֹתוֹ שֶׁהוּא צְדוּקִי, וְהֵן פּוֹרְשִׁין וּבּוֹכִין.

מִצְרָנָהּ. הַגָּדֵל עַל הַמִּיצָר שֶׁאֵין סְבִיבוֹתָיו זָרַע אַחֵר שִׁיכְחִישׁ כָּחוֹ: לֹא יֵאָכֵל בִּיצִים. שְׁמִבֵּיָאִין לִידֵי קָרִי וּמִתַּגְּנָה עַל בְּנֵי הַבֵּית: לֹא יִישֵׁן בְּטָלִיתוֹ שֶׁל בַּעַל הַבֵּית. שֶׁהוּא מִתְכַּסֶּה בָּהּ בְּיוֹם שֶׁלֹּא יִמְצָא עֲלֶיהָ קָרִי: כִּי מִיְקָלַע לְדִרְשִׁישׁ. שֶׁם הִיָּה רָגִיל לִילֵךְ: מֵאַן הוּיָא לְיוֹמָא. יֵשׁ אִשָּׁה שֶׁנִּשְׂאָ לִי לְיוֹמָא שֶׁאֲתַעֲכֵב כֵּאֵן וְתַצָּא לְאַחֵר מִכֵּאֵן: זֶה אֶצֶל זֶה. בֶּן שִׁיּוּלִיד בְּמִדְיָנָה זֹו עִם בֵּת שִׁיּוּלִיד בְּמִדְיָנָה אַחֶרֶת: רַבָּנָן קָלָא אֵית לָהּ. וְשִׁמְם קְרוּי עַל בְּנֵיהֶם: צְרִיכָה לִישָׁב שְׁבַעַה נְקִיִּים. מִיּוֹם שֶׁנִּתְרַצִּית שְׁמָא מַחֲמַת חִימוּד רֵאתָה דָם: יְחֻדִּי בְּעֵלְמָא. וְאֵין נִזְקָקִין לָהּ אֲלֵא שֶׁהִנָּשִׂי אִשָּׁה אֵין מִתְאוּה כְּמִי שֶׁאֵין לוֹ אִשָּׁה: מִתְנִי' מִסְרוּהוּ זְקֵנֵי בֵּית דִּין. שֶׁקְרָאוּ לְפָנָיו בְּסֹדֵר הַיּוֹם: לְזִקְנֵי כְּהוֹנָה. לְלַמְדוֹ חֲפִינַת הַקְּטוֹרֶת הַמוֹטְלָת עֲלֵיו בְּיוֹם הַכְּפּוּרִים שֶׁנֶּאֱמַר (ויקרא טז) וּמִלֵּא חֲפִנֵי קְטוֹרֶת סָמִים וְגו' וְעֲבוּדָה קְשָׁה הִיא כְּדִלְקָמָן (דף מו:): בֵּית אֲבָטִינָס. הָיוּ עוֹשִׂין אֶת הַקְּטוֹרֶת כּוֹתֶשֶׁן אוֹתוֹ וּמַעֲרִבִין סְמָמִינִי: וְהַשְׁבִּיעוּהוּ. שֶׁלֹּא יִהְיֶה צְדוּקִי לְתַקֵּן מִבְּחוּץ וְלַהֲכַנִּים בְּפָנִים כְּדֹאמְרִין בְּגִמְרָא (לְקָמָן דף יט:): אִישִׁי. אֲדוֹנִי: הוּא פוֹרֵשׁ וּבּוֹכָה. מִפְּרֵשׁ בְּגִמ' (שם):

הגמרא מקשה על רב: מיתבי, שנינו בברייתא, היו לו חמש בהמות
בכפר הנניח וחמש בהמות בכפר עותני, אין מצטרפות להתחייב
במעשר בהמה, משום שיש ביניהם שלושים ושנים מיל, עד שיהא לו
בהמה אחת בציפורי שנמצאת בין כפרים אלו. הרי שבהמה אחת
באמצע מצרפת גם אם אין בכל צד אלא חמש בהמות. תיבכתא
דרב.

תרנמה [העמיד] שמואל את הברייתא אליבא דרב, שיאחת
באמצע אינו נסוב על הרישא שהיו חמש בהמות בכל כפר, אלא
בגזן שהיו תשע בהמות מכאן ותשע מכאן, ואחת באמצע,
שהאמצעית מצרפת, כיון דהתא [האמצעית] תויה להבא ותויה
להבא – ראויה להצטרף לבהמות שבכל צד להשלמין לעשר.

הגמרא מביאה אופן נוסף של צירוף בהמות הרחוקות זו מזו: אמר רב
פפא, ולשמואל הסובר שהאמצעית מצרפת גם אם אין בה כדי
להשלים עשר בהמות, אפילו רועה, אם הוא גר באמצע, מצרפן,
ואפילו אם רק כליו של רועה באמצע, מצרפן, משום שהרועה
עתידי ללכת שם כדי לקחתם, ונמצא שיש מונה אחד המצרפם
למעשר.

הגמרא מביאה ספק בצירוף זה: בעי רב אשי, בלבא דרועה מאי –
מה הדין אם בין שני הכפרים היה כלבו של רועה, האם מועיל
לצרפם או לא. וצדדי הספק הם, האם פינן דקרני ליה ואתי – כיון
שהרועה קורא לכלב והוא בא, ואין הרועה בא אליו, לא מצטרפי
– אין הבהמות מצטרפות, משום שאין מונה אחד לכל העדר. או
דלמא, וימנין דלא אתי ומצטרף איהו לימיל ואתיה – פעמים אין
הכלב בא, והרועה הולך אליו לקחתו, ואם כן נחשב כמו שיש מונה
אחד לכל העדר המצרפם למעשר. מסיקה הגמרא: תיקו.

שנינו במשנה: רבי מאיר אומר הירדן מפסיק למעשר בהמה.
הגמרא דנה בטעמו של רבי מאיר: אמר רבי אמי, לא שנו שהירדן
מפסיק, אלא כשאין שם גשר המחבר בין שני עברי הירדן, אבל
כשיש שם גשר, הגשר מצרפן, כיון שיכולות לעבור מצד לצד.
אומרת הגמרא: אלא משום דלא מיקרנן הוא – מוכח מזה
שהטעם שהירדן מפסיק הוא משום שאינם יכולים ללכת מעבר
לעבר. מקשה הגמרא מברייתא: מיתבי, שנינו בברייתא, היו לו
עשר בהמות בשני עברי הירדן אילך ואילך – מצד זה ומצד זה, או
שהיו מפוזרות בשני אכטילאות – שני כרכים גדולים במלכות אחת,
בגזן כרך של גמר וכרך של גמור, אף על פי שסמוכים זה לזה, אין
מצטרפין, ואין צריך לומר שאם היו מפוזרות בחוצה לארץ ואין
[ובארץ ישראל], שאינן מצטרפות. וקשה, והא חוצה לארץ ואין
שאר נהר ביניהם, במקום שיש גשר דמי – הם נחשבים כמקום אחד
ששני חלקיו מחוברים על ידי גשר, וקתני בברייתא לא מצטרפין,
ומשמע שאפילו אם כל הבהמות בתוך מיל אינן מצטרפות, ומוכח
שלא כרב אמי שאמר שחיבור גשר מצרף בהמות המפוזרות בשני
מקומות.

הגמרא מביאה טעם אחר לרבי מאיר שהירדן מפסיק: אלא אמר רבי
חייא בר אבא אמר רבי יוחנן, תינין טעמיה דרבי מאיר, דאמר
קרא על נחלת בני בנימין (יהושע יח כ) 'והירדן יגבול אותה לפאת
קדמה', כלומר שהירדן הוא גבול נחלתם לצד מזרח, הרי שהכתוב
עשאו את הירדן לגבול בפני עצמו, ולכן דין הוא שיפסיק בין שני
עבריו.

מקשה הגמרא: אלא מעתה שדבר שהכתוב עשאו 'גבול' מפסיק, אם
כן גם גבולות הנחלות שבין שבת שבת זה לשבת אחר שנקראו 'גבול', כמו
שנאמר 'ותאר הגבול' (שם יח יד), 'ועלה הגבול' (שם יח יב), וכי
הכי נמי הכתוב עשאו גבול בפני עצמו – וכי גם בהם נאמר
שגבולם יפסיקו את הצירוף, והלא הברייתא נקטה רק בהמות
המפוזרות בחוצה לארץ וארץ ישראל שאינן מצטרפות. מתרצת
הגמרא: שאני התם – שונה הדבר בגבולות נחלות השבטים, שאף
על פי שכל אחד מהם נקרא 'גבול', בכל זאת אינם מפסיקים, משום
דאמר קרא בפירוט גבולות הארץ (במדבר לד יב) 'זאת תהיה לכם
הארץ לגבולותיה ככב', ולומדים מזה שפולחן ארץ ישראל גבול
אחד היא, ואין גבולות נחלות השבטים מחלקים בין חלקיה.

מקשה הגמרא: אי הכי שגבולות נחלות השבטים אינם מפסיקים,
ירדן נמי – גם הירדן, שהוא גבול נחלת בנימין, לא יפסיק. מתרצת
הגמרא: נאמר בפסוק זה 'ארץ', ללמד שרק הגבולות שבתוך הארץ
אינם מחלקים, ולא ירדן, ולכן הירדן לבדו מפסיק.
מקשה הגמרא: בשלמא לרבי חייא בר אבא תינין דקתני 'ירדן',
משום שרק נהר הירדן נקרא 'גבול' ומפסיק, אלא לרבי אמי
ליתניניהו לכולהו נהרות – אולם לרבי אמי שאמר שמועיל גשר כדי
לצרף, משמע מזה שהטעם שהירדן מפסיק הוא משום שהבהמות
אינם יכולים ללכת זה לזה, אם כן יקשה מדוע אמר רבי מאיר דין זה
דוקא לגבי הירדן ולא לגבי כל שאר הנהרות. מסיקה הגמרא:
קשיא.

הגמרא תולה נידון זה במחלוקת תנאים: (לימא) בתנאי – נידון זה
האם הירדן נחשב ארץ ישראל ולא יפסיק, תלוי במחלוקת תנאים,
שנאמר (במדבר לה י) 'כי אתם עוברים את הירדן ארצה פנעו',
ומשמע שדוקא 'ארצה' – הארץ היא נקראת 'ארץ פנעו', ולא
הירדן שהוא אינו חלק מארץ פנעו, דברי רבי יהודה בן בתירה. רבי
שמעון בן יוחי אומר, הרי הוא [הכתוב] אומר לגבי שבטי ראובן
וגד וחצי שבט מנשה שנטלו נחלה בעבר הירדן (שם לד מו) 'לקחו
נחלתם מעבר לירדן ירחו קדמה מיתחה', ויש לדרוש מסמיכות
ירדן ירחו, מה – כשם שירחו נקראת 'ארץ פנעו' אף הירדן נחשב
'ארץ פנעו'. נמצא שלרבי יהודה בן בתירה הירדן מפסיק, כיון שאינו
חלק מארץ ישראל. ולרבי שמעון בן יוחי אינו מפסיק, כי אף הוא חלק
מארץ ישראל.

הגמרא מבארת שלא כל נהר הירדן נקרא 'ירדן': אמר רבא בר
חנה אמר רבי יוחנן, אין נקרא 'ירדן', אלא רק חלקו שנמשך מבית
ירחו ולמטה לעבר ים המלח, ולא חלקו העליון שבטל חשיבותו מפני
שמתערב בימות גדולות, כדלהלן. מבארת הגמרא: למאי הלכתא –
לגבי איזה דין נאמר נידון זה, אילימא – אם לנדר שלא ישתה ממנו
הירדן, שלא נאסר אלא במימי חלקו התחתון, הרי אין זה נכון, כי
הכלל בנדרים הוא, הלך אחר לשון בני אדם, וכל היבא דקרא ליה
– וכל מקום בנהר שאנשים קוראים לו 'ירדן' איתסר ליה, וכיון
שאנשים קוראים לכל אורכו של נהר הירדן 'ירדן', הנדר ממנו אסור
בכולו. אלא נידון זה נאמר לענין מעשר בהמה, שרק חלקו התחתון
של הירדן מפסיק בין הבהמות שבשני עבריו, ולא חלקו העליון.
הגמרא מביאה ברייתא כרבי יוחנן: תניא נמי הכי, שרק חלקו
התחתון של נהר הירדן נקרא 'ירדן', ירדן יוצא ממערת פמיים,
ומהלך – ועובר בימה של סיכבי ובימה של מבריא – כנרת, ובימה
של כדום – ים המלח, והולך ונופל – ובסופו מגיע לים הגדול, ואין
נקרא 'ירדן' אלא חלקו התחתון, הנמשך מבית ירחו ולמטה וראה
איוור.

הגמרא ממשיכה לדון בענין שמו של נהר הירדן: אמר רבי חייא בר
אבא אמר רבי יוחנן, למא נקרא שמו 'ירדן', משום שיודר מדין –
שיוצא ממקום הנקרא 'דן'. אמר ליה רבי אבא לרב אשי, אתון
מהתם מתניתו לה – אתם למדתם זאת ממשמעות שמו, אמן מהבא
מתנינן לה – ואנחנו למדנו זה מהכתוב (יהושע יט מז) 'ויקראו לו
ללשם דן בשם דן אביהם'. ואמר רבי יצחק, לשם זו פמיים,
ותניא, יוצא נהר הירדן ממערת פמיים, הרי שהירדן יוצא מדין.
אמר רב כהנא, וברותיה ירדנא – מקורו של נהר הירדן יוצא
ממערת פמיים, ולכן היבא דאמר אדם 'לא שתניא מים ממערת
פמיים' – לא אשתה מים ממערת פמיים, איתסר ליה בכוליה ירדנא
– נאסר בכל מימי הירדן. וברותא דקמא בכנא – מקורו של הים
בגוף יוצא מהכבד, כדרבי יצחק, דאמר רבי יצחק, כבד שנימית
מטמא ברביעית – כבד של מל, שנימית ונעשה משקה, משערי
אותו ברביעית כדין דם המטמא באוהל, ואין משערים אותו בכזית
כבשר, ומוכח שכבד הוא דם. וברותא דמיא פרת – מקור כל מימות
הנהרות בעולם מגיע מנהר פרת, דאמר רב יהודה אמר רב, הנודר
שלא ישתה ממימי נהר פרת, אסור פשתית כל מימות הנהרות
שבעולם. מבררת הגמרא: הכי דמי – באיזה אופן מדובר, אילימא
דאמר 'לא שתניא ממימי דפרת' – לא אשתה ממימי נהר פרת. מי

מכפר עותני לכפר חנניה שנים ושלשים מילין, וציפורי מצרפתן באמצע. תרגמה
שמואל אליבא דרב – דהא דקתני "אחת באמצע" – לאו ארישא קאי, דאירי
בחמש. אלא כגון שיש לו תשע מכאן ותשע מכאן כו'. ולשמואל – דלא בעי דתיחזי
אמצעית חוייא לצירוף חננין, אפילו רועה יש לו דירה באמצע ואין לו שום בהמה
לצפר. ואפילו כליו של רועה – מונחין

באותו כפר – מצרפן, והואיל וסופו דרועה
למילא התם ומשקליה, וקרינן ביה "מונה"
דקרי ליה ואתי – ולא מיצטרך רועה מיל
התם, ולא קרינא ביה "מונה". דלא מיקרבן
– שאין יכולים לילך וזו אצל זו, לא בהבמות
ולא רועה. אבטילאות = קונטרס"ש, שני
אפרכיות, ובמלכות אחת. נמר ונמורי – שני
אבטילאות אין מצטרפות, אף על גב
דסמוכות וזו לזו במיל אחד. במקום שיש שם
נשר דמי – דהא אין שם נהר. וקתני דחרוצה
לארץ וארץ ישראל, וואפילו כולן עומדות
בתוך מיל, אלא שזו בארץ חוץ חרוצה לארץ
– אין מצטרפין. והירדן יגבול אותו – בספר
יהושע (יד) בגבול אחד מן השבטים. אלא
מעתה – כל דכתיב בנחלת השבטים "ותאר
הגבול", הכי נמי דכל שבת ושבת גבול בפני
עצמו, ואם יש לו בנחלת שבת זה ובנחלת
שבת זה (ובנחלת שבת זה) – אין מצטרפין,
ואפילו בתוך ששה עשר מיל אם כן, אמאי
נקט "חוצה לארץ וארץ" וזאת תהיה לכם
וגו' – לאחר שבמקום כולן עשאוהו ארץ אחת.
ארץ – כתיב בקרא "זאת תהיה לכם הארץ",
גבולותיה דארץ חשיב חד, ולא גבולות
דירדן. לרבי אמי – דאמר משום דמירחקי,
ליתני כל הנהרות מפסיקין (לימא) כהנאי
– אי ירדן חשוב ארץ כנען, ולא יפסיק אי
לא. מבית יריחו ולמטה – אבל כל מה
דמשך למעלה מירחו – לא ירדן הוא,
דבטל חשיבותו, שמתערב בימים גדולים.
לנודד – דהנודד מן הירדן היא מותר לשתות
מירחו ולמעלה. מן – שם מקום. אתון –
מדוקיא דשמא "ירדן" מתניתו לה. טמעת
פמיים – אלא מן אחי, וזכרותיה דירדנא
– עיקר של ירדן. וזכר דרמא – עיקר
הדם הוי כבד. מטמא – באהל. כרביעית –
בתורת דם המת. לא שתינא ממימי פרת –
מים הנקראים פרת קאמר. והלך אחר לשון
בני אדם, דאדם הנודד אין דעתו אלא אחר
השם ששוא רגיל לקרות לאותו מקום. כל
הנהרות – שבעולם למטה חוץ משלוש
נהרות: חדקל ופישון וגזרון, שכל הנהרות
שבעולם באים משם.

ענינא

הגדול, ואין "ירדן" אלא מבית יריחו ולמטה. אמר רבי חייה בר אבא אמר רבי יוחנן: למה
נקרא שמו "ירדן" – שיוורד מן. אמר רבי אבא לרב אשי: אתון מהתם מתניתו לה,
אנן מהבא מתנינן לה: "ויקראו לו ללשם דן בלשם דן אביהם", ואמר רבי יצחק: ללשם זו
פמיים, ותנינא: יוצא ירדן ממערת פמיים. אמר רב כהנא: וזכרותיה דירדנא ממערת פמיים;
היבא דאמר: "לא שתינא מים ממערת פמיים" – איתסר ליה כבוליה ירדנא. וזכרותא דרמא
– כבדא; דרבי יצחק, דאמר רבי יצחק: כבד שנימוח – מטמא ברביעית. וזכרותא דמיא
– פרת; דאמר רב יהודה אמר רב: הנודד ממימי פרת – אסור בכל מימות שבעולם.
הכי דמי אילימא דאמר: "לא שתינא ממימי פרת" – מי פרת הוא דלא שתינא, הא
מנהרא אחרניא – שתינא! אלא דאמר: "לא שתינא ממים דאתו מפרת": דאמר רב יהודה
אמר רב: כל הנהרות – למטה משלש נהרות, ושלש נהרות – למטה מפרת. – והאיבא

מיתבי: היה לו חמש בכפר חנניה וחמש בכפר עותני
– אין מצטרפות, עד שיהא לו אחת בציפורי. תיובתא
דרב: תרגמה שמואל אליבא דרב: כגון שהיו תשע
מכאן ותשע מכאן ואחת באמצע, דההיא חוייא להבא
וחוייא להבא. אמר רב פפא: ולשמואל – אפילו רועה
מצרפן, ואפילו כליו של רועה מצרפן. בעי רב אשי:
כלבא דרועה מאי כיון דקרי ליה ואתי – לא מצטרפי,
או דלמא וימנין דלא אתי ומצטרף איהו למילא ואתניה
תיקו. "רבי מאיר אומר: הירדן מפסיק למעשר בהמה".
אמר רבי אמי: לא שנו אלא שאין שם גשר, אבל יש
שם גשר – גשר מצרפן. אילמא: משום דלא מיקרבן הוא.
מיתבי: היו לו בשני עברי הירדן אילך ואילך, או בשני
אבטילאות, כגון של נמר ונמורי – אין מצטרפין, ואין
צריך לומר חוצה לארץ וארץ. והא חוצה לארץ וארץ
במקום שיש גשר דמי, וקתני: לא מצטרפין! אלא אמר
רבי חייה בר אבא אמר רבי יוחנן: היינו מעמיה דרבי
מאיר, דאמר קרא: "והירדן יגבול אתו לפאת קדמה" –
הפתיב עשאו גבול בפני עצמו. – אלא מעתה: "ותאר
הגבול" "ועלה הגבול" – הכי נמי הכתוב עשאו גבול
בפני עצמו! – שאני התם, דאמר קרא: "זאת תהיה לכם
הארץ לגבולתיה סביב". כולה ארץ ישראל גבול אחד
היא. – אי הכי, ירדן נמי! – "ארץ" ולא ירדן. בשלמא
לרבי חייה בר אבא – היינו דקתני ירדן, אלא לרבי אמי
ליתנינהו לכולהו נהרות! קשיא. לימא כהנאי: "כי
אתם עברים את הירדן ארצה כנען", "ארצה" – ארץ
כנען, ולא הירדן ארץ כנען, דכרי רבי יהודה בן בתירה.
רבי שמעון בן יוחי אומר: הרי הוא אומר "מעבר לירדן
ירחו קדמה מורה", מה ירחו – ארץ כנען, אף ירדן –
ארץ כנען. אמר רבה בר בר חנה אמר רבי יוחנן: אין
ירדן אלא מבית ירחו ולמטה. למאי הלכתא אילימא
לנודד – הלך אחר לשון בני אדם, וכל היבא דקרו
ליה "ירדן" איתסר ליה! אלא למעשר בהמה. תניא נמי
הכי: ירדן יוצא ממערת פמיים, ומהלך בימה של סביב,
ובימה של מבריא, ובימה של סדום, והולך ונופל לים
הגדול, ואין "ירדן" אלא מבית יריחו ולמטה. אמר רבי חייה בר אבא אמר רבי יוחנן: למה
נקרא שמו "ירדן" – שיוורד מן. אתון מהתם מתניתו לה,
אנן מהבא מתנינן לה: "ויקראו לו ללשם דן בלשם דן אביהם", ואמר רבי יצחק: ללשם זו
פמיים, ותנינא: יוצא ירדן ממערת פמיים. אמר רב כהנא: וזכרותיה דירדנא ממערת פמיים;
היבא דאמר: "לא שתינא מים ממערת פמיים" – איתסר ליה כבוליה ירדנא. וזכרותא דרמא
– כבדא; דרבי יצחק, דאמר רבי יצחק: כבד שנימוח – מטמא ברביעית. וזכרותא דמיא
– פרת; דאמר רב יהודה אמר רב: הנודד ממימי פרת – אסור בכל מימות שבעולם.
הכי דמי אילימא דאמר: "לא שתינא ממימי פרת" – מי פרת הוא דלא שתינא, הא
מנהרא אחרניא – שתינא! אלא דאמר: "לא שתינא ממים דאתו מפרת": דאמר רב יהודה
אמר רב: כל הנהרות – למטה משלש נהרות, ושלש נהרות – למטה מפרת. – והאיבא

ענינא

אמר קרא יגבול אותו לפאת קדמה – בגבול בנימין כתיב בספר יהושע (יד), ולא כמו
שכתוב בספרים. שאני התם דאמר קרא זאת תהיה לכם הארץ לגבולותיה סביב
– בפרשת "ואלה מסעי" כתיב האי קרא. וקראי של מעלה "ותאר הגבול" "ועלה הגבול"
כתיב בספר יהושע כל חילוק כל שבת ושבת. ואשמועינן האי קרא ד"אלה מסעי" דכל גבול
ארץ ישראל אחד. ולא כמו שפירש הקונטרס
דלאחר שבמקום ששאה ארץ אחת, דמשמע
דשניהם כתובים במקום אחד, ואינו כן, דהאי
כתיב באורייתא והאי כתיב בגבייתא.
מעבר לירדן ירחו קדמה מורה כתיב מה
ירחו ארץ כו' – ואם תאמר: אי מירדן
ירחו? קדוש, דאיתקוש – זה כתיב בכמה
מקומות ויש לומר: דרוקא מייתי האי קרא דכתיב
ב"אלה מסעי" לאחר שבמה חתומי ארץ ישראל,
וכתיב (שם): "ויצא משה" וגו' עד "שני המטות
וחצי המטה לקחו נחלתם מעבר לירדן ירחו
קדמה מורה". דמשמע דירדן היה מעיקר ארץ
ישראל ולא בכלל גבול שני המטות, כמו שירחו
לא בכלל גבול. אין ירדן אלא מבית ירחו
ולמטה – פירש בקונטרס: אבל מה דמשך
למעלה מירחו – לא ירדן הוא, דבטל
חשיבותיה שמתערב בימים גדולים. וקשה
לפירושו: דאם למעלה בטל חשיבותו לפי
שמתערב – אם כן למטה נמי, שהרי כבר תערב
בימים למעלה ויש לומר: אף על פי שנתערב
למעלה בימים, יכול להיות שלמטה יוצא מן
המים והמים והולך בלא תערובת, כדקאמר
בסמוך שמהלך בימה של סביב ובימה של טבריא
ובימה של סדום, והולך ונופל לים הגדול. משמע
דניכר בשיוצא מכל אותם הימים והולך ונופל בים
הגדול. וכדאמרין נמי בבראשית רבה בפרשת
בראשית: דהדרי ירדנא מהלך גו ינא דמלחא וצא
מתערב. ומיהו, שהיה לפירוש הקונטרס: דהיה מצא
למימר בטל חשיבותו למטה מירחו יותר
מלמעלה. דאמת הוא שלמטה מירחו מתרחב
יותר והולך לים המלח, וגבול למטה משה בנימין
היה בין בני יהודה ובין בני יוסף, כדכתיב ביהושע
(יד), ויהודה היה עומד מנגב של ארץ ישראל,
ובני יוסף מצפון, ובנימין באמצע. וגבול יהודה
היה מחוץ כל ארץ ארץ ישראל למערב,
ויש המלח היה עומד ליהודה בכל מזרחו,
ובמקום שהיה כלה הירדן נופל ונופל לתוכו –
שם כלה מזרחו של יהודה לצד צפון, כדכתיב
ביהושע (טו) גבי תחום בני יהודה: "וגבול קדמה
ים המלח עד קצה הירדן". והירדן היה גבול
מזרחו של בנימין, כדכתיב בסוף "והירדן יגבול
אותו לפאת קדמה", וכשמנה גבול צפוני של
בנימין ממזרח למערב כתיב: "להם גבול צפון מן
הירדן ועלה הגבול אל כתף ירחו ועלה בדר
ימה". פירוש: מצד גבול הצפוני שלהם, מן הירדן
שבמזרח מתחיל המימד, ועלה אל עבר כתף
ירחו מצפון, ועלה משם אל המערב אל עבר
ירדן, ומושך החוט בצפוני של יריחו, נמצאת
ירחו לפנים מן החוט בחלק בנימין. וחורר ומונה
גבול מערב מצפון לדרום, ואחר כך גבול דרומית
ממערב למזרח. ובסוף גבול דרומית לצד מזרח
כתיב: "והיו תוצאות הגבול אל לשון ים המלח
צפונה אל קצה הירדן נגבה זה גבול נגב". פירוש,
צפונה של לשון, שכל הים בגבול יהודה. הרי כל
המקראות מוכיחות שהירדן היה הולך מצפון
לדרום, ונופל בים המלח בסוף גבול בנימין לצד
דרום, וירחו היה לבנימין מצד הצפון, ולמה לא
היה חשיבות הירדן מירחו ולמעלה? והלא לא
היה שם ימים עד סוף גבול בנימין שנפל בים המלח? ונראה לפרש: דמקרא קא דריש, דאין קרוי לירדן אלא מבית יריחו ולמטה, דקרא "והירדן יגבול אותו" משתינא מבית יריחו ולמטה.
ירחו

הוא פרת דמיעיקרא – פירוש: ולא מפני שהוא קטן קורוהו "רביעי". דהוא פרת דמיעיקרא – ששמו פרת מקדם שמתחיל לפרד לארבעה ראשים. וכשמתחיל לפרד יוצאים הנהרים זה לצד זה וזה לצד זה. ופרת הולך בישר לדרך הילוכו. ובפרשת שקלים יסד רבי אליעזר הקליר בסילוק: דפרת תוקפו כנגד שני נהרות. וכן משמע בבראשית רבה שהוא גדול, שאומרים לפרת: מפני מה אין קולך הולך?

והוא אומר: פירותי מעיניו עלי. אומרים לחדקל: מפני מה קולך הולך? והוא אומר: הלאי אשמעי קלי ואראה. משמע דחדקל קטן מפרת. וקצת קשה: דאמר בפרק "כל הנשבעין" (שבועות מזב.) "ענ הנזה הגדול נהר פרת" – ענב מלך כמלך. דמשמע דוקא משום ארץ ישראל קורוהו "גדול". **מסייע** ליה לשמואל דאמר שמואל נהרא מכיפיה ומכיפיה דפרת. אף על גב דשמואל איירי בכל הנהרות. ולרבי מאיר משמע דנקט פרת דוקא. דנקרא שמו "פרת" שמימי פרים ורבים – אינו אלא משום דפרת מתברך יותר, לפי שהוא חשוב יותר מן האחרים. אי נמי, לפי שהוא ראש לכולם נקרא "פרת", על שם שכולם מתברכים ומכיפיה דפרת. וכן פירש רבינו תם בתשובה: לפי שפרת הוא למעלה מכל הנהרות, והוא רמאי, שכל הנהרות שותין ממנו, תלה הכתוב פריה ורביה בו, דכשזאת רבה – כל הנהרות רבין.

מכיפיה מיברך – מסלע שלו, כדמתרגם סלע = כיפה.

מטרא במעברא סהדא רבה פרת – כאן משמע דפרת הולך מארץ ישראל לבבל, וכדפרישית לעיל בפרק "מומין אלר" (מדב.) משמע מתוך כך דגן ערן במערב העולם, דבבל הוא בצפנית מזרחית של ארץ ישראל, ולהכי קרי ליה בני בבל לארץ ישראל "מעברא". ואמרין ב"ל איחפור" (בבא בתרא כה.) דבבל בצפנית של ארץ ישראל עומדת, דכתיב: "ומצפון תפתח הרעה" וגו', אלמא פרת הולך ממערב למזרח. ומשמע שכך הוא מתחלת יציאתו, כדאמרין. והוא פרת דמיעיקרא. אלמא דגן ערן במערב העולם. וכן משמע בבראשית רבה, דקאמר: בכל מקום מצוי רוח מזרחית קולטו, וקולטו אדם הראשון – דכתיב: "יגרש את האדם וישכן מקדם לגן עדן את הברוכים", וקולטו קין – דכתיב: "וישב בארץ נוד קדמת עדן". וגבי משה נמי – דכתיב: "וא יבדיל משה שלש ערים מזרחה שמש". משמע שהעולם הזה שנבנס בו אדם הראשון הוא במזרחו של גן עדן, שמע מינה ודגן עדן במערב העולם. ותימה: דבפרק "המוכר את הספינה" (בבא בתרא פד.) אמרין דשמשא האי דסומקא צפרא ופניא – צפרא דחלפא אוורדי דגן עדן.

נמי "קדמת עדן" "מקדם לגן עדן" משמע בבראשית רבה שהוא מזרח, ומתרגם: "מלוקדמין". ומיהו, קרא איכא לדחוי, שהוא מזרחו של עדן, אבל עדן גופיה במערב העולם. וההיא דבבא בתרא איכא לפרשי דלא חלפא ממש קאמו, אלא בשחרית כשחמה יוצא – מכח עמוד האור על גבי חזרי דגן עדן שבמערב, ולערב – מכח אור של יגדנא שבמזרח. ואין תימה על הטעם זה, דבכל ענין כשנפרש צריך לאומרו, דקאמר התם: "ואיכא דאמרי איפכא", ולא מסתבר לומר דפליגי דכחי דמר סבר גן עדן במזרח ומר סבר במערב. **ומפצי** בימי תשרי – פירש בקטורס: שנותנות המפציע תחת רגליהם במים, מפני הטט של חיוור. וכן משמע פרק "תינוקת" (נדה סזב.) דאמר שמואל בר רב יצחק: אשה לא תטבול בנמל. ואף על גב דהשתא ליכא טט, אימר בדידתי נפל. פירוש: על ידי ידידי שמודה את עצמה. ובתרה מייתי הך דאבא דשמואל דהכא, ובתרה מייתי הא דאמר בר גידל אמר רב: נתנה תבשיל לבנה וטבילה – לא עלתה לה טבילה. ואף על גב דהשתא ליכא, אימר בדידתי נפל. ורבינו תם מפרש: ומפצי – משום צניעות. שהנהרות קטנים בימי תשרי, ופורס ליהו מפציעם שלא יראו אותן, כדי שלא תמהרנה לטבול מפני הברשת ולא טבול שפיר. וחינו טעמא נמי שלא תטבול בנמל, לפי שמציים שם בני אדם. וממהרת לטבול משום ביעתן דאינשי. דומיא דההיא דקאמר התם לעיל: אשה לא תעמוד על גבי כלי חרס, ומפרש התם: משום דבעיתא דלמא נפלה, ולא טבילה שפיר. ולא גרסין בההיא דנמל "ואף על גב דהשתא ליכא". **שמא** ירבו מי נטפין על הווחלין והיו להו מי גשמים רובא – ובפירש בקטורס: ונמי גשמים אין מטשרין בווחלין, כדקתני בתורת כהנים: מעיין מטשר בווחלין, ומקוה באשבורן. ואומר רבינו תם: דאשבורן דמקוה דוקא – למעטי ווחלין, אבל ווחלין דמעין – לאו דוקא למעטי אשבורן, אלא הכי קאמר: המעיין מטשר אף בווחלין, אבל מקוה מטשר דוקא באשבורן. דגבי הני מייתי לה התם בתורת כהנים. דקתני: מה מעיין בידי שמים – אין מקוה בידי שמים, יצא עשה מקוה לכתחלה. אי מה מעיין מטשר בכל שהוא אף מקוה מטשר בכל שהוא תלמוד לומר: "אך מעיין" – מעיין בכל שהוא, והמקוה בארבעה סאה. אי מה מעיין מטשר בווחלין אף מקוה מטשר בווחלין תלמוד לומר: "אך מעיין" – מעיין בווחלין אף מקוה מטשר בווחלין. ורש לאביא ראיא מים שעשה שלמה, שהיו הכהנים טובלין בו אף על פי שהמים מונתסים עם במקוה. ומיהו, ויחיד, דכדכתיב: "וזה לרצח הכהנים בו" – ולא כלי הוא ומפרש, דרגלי השרשים נקובים כמציא. ואם כן אפשר שווחלין. וכן מקוה של הפרוה בפרק "אמר להם הממונה" (יומא לא.) שהיה מעין עיטם והיה כהן גדול טובל בו – אפשר שנכנס מצד אחד ויוצאן מצד אחר. ומיהו, זה דבר פשוט, דמי מעיין שנפסק מן המעיין – שנטשרין באשבורן ממה נפשך, שהיי נעשו מקוה מאחר שנפסק מן המעיין שנטשרין. ובהדיא תנן במסכת מקואות (פרק ה' משנה א'): מעיין שהעבירו על גבי בריכה והפסיקו – הרי הן כמקוה, חזר והמשיכן כו'. ומקשה בי מטבויא. דקאמר בפרק קמא דפסחים (יז.) דבקרקע חזו להטביל מחסין וצנורות – ומשמע באשבורן, דמיא דכלי. וקאמר התם: מאמת המים שבעורה היו. ונראה להביא ראיא אפילו לא נפסקו, מההיא דתנן במסכת מקואות (פרק ח' משנה ח') ומייתי לה בפרק "שמנה שרצים" (שבת קטא.), רבי יוסי אומר: כל הימים מטשרין בווחלין ופסולין לובים כו'. ופליג אתאן קמא דאמר: כל הימים כמקוה, שנאמר: "ולמקוה המים קרא ימים". ומשמע דאתא רבי יוסי למימר דאף על גב דקו וקיימין, כדאמר בריש מכות (דא.) – מטשרין נמי בווחלין, דלא בא הכתוב לטל מן תורת ווחליה. ופליגי בהכי, דלמא קמא אין מטשרין בווחלין, ולרבי יוסי מטשרין בווחלין, אבל לכולי עלמא מטשרין באשבורן. ונמ מקדמין הכא: אין המים מטשרים בווחלין אלא פרת בימי תשרי בלבד – משמע בווחלין הוא דלא מטשרי, הא באשבורן ומטשרים) אף על גב דליכא רובא ווחלין. **אין** המים מטשרין בווחלין כו' – פירש רבינו תם בתשובה המתחלת "משרבו מפילי חללים": דאף על גב דשמואל ואבא דעביד מקואות בימי ניסן, ורב דאמר: מיטרא במעברא כו', קיימי בחדא שיטתא – לא קיימא לן הכי, אלא

ענינא דמלליין – ענינת המים הנובעות בהרים רמים, והנהו הוו גבוהים מפרת, והכי אתו מפרת סולמי דפרת – מקלחין תחת הקרקע, ועולין בהרים כמו סולם. והנהר הרביעי – דכחך מניינהו חשיב להו, ואת אמרת דמיניה קאתו הוא פרת דמיעיקרא – הוא פרת הנזכר למעלה "ונהר יוצא מעדן" וגו', שהשלשה נפרדן ממנו. **יובל שמו** – של פרת, "ועל יובל ישלח שרשיו" וגו'. בעץ החיים מישתעי קרא, ועץ החיים בגן עדן הוא, ופרת הוא, ופרת הוא המשקה גן עדן. **פרין ורבין** – שגדל ורבה בלא שום מטר. **סהדא רבה פרת** – פרת יורד מארץ ישראל לבבל, וכשגשמים יורדן בארץ ישראל – סהדא רבה הוי פרת בבבל שירדו גשמים במעברא, לפי שגדל מחמת הגשמים. **מקוה בימי ניסן** – מקוה מים חיים נובעים בבית, ולא היה מניחן לטבול בנהרות. שבימות הגשמים ירדו גשמים הרבה, וחישי שמא ירבו מים שנוטפין מעבים, לתוך הנהר שהם ווחלים, דלא חזו להו, משום דהו להו ספק זבות, וזבוב כתיב "מים חיים". לישנא אחריתא: על הווחלים – על אותם שגפלו מן העבים לקרקע, ומן הקרקע ווחלו וקילחו לתוך הנהר. דאי לא נטפים – משום ווחלים לא מיפסלי, דאמרין בפרק ראשון דתמורה (יבא.) השאובה מטרתה בהמשכה, דהיינו שממשיך מים שאובים לתוך המקוה על ידי צנורות. ווחלין – נובעין. **ומפצי בימי תשרי** – כשהיו טובלות נהר בימי תשרי – היה עושה להם מחצלות של קנים שקורין קלוי"ש, ומשליכין לתוך המים, ועומדות עליהן וטובלות. לפי שבימי תשרי יש טיט רך בנהרות אצל שפתם, וחושש שמא יעלה טיט למעלה על רגליהן ויהיה חוצץ. הכי גרסין: **ופליגא** דידה **ארידיה** – כלומר, פליגא דשמואל ארשמואל. **אין המים מטשרין בווחלין** – דכל שעה הוו מים נוטפין רבין עליהן. **אלא פרת בימי תשרי** – שפרת היו מנימי פריין רבין, ווחלין הנובעים ממעינות מרובין. ועוד, שתשרי סוף ימי חקין ולא ירדו גשמים (הרי) זמן מרובה. אלמא, נהרות מתברין ממימי גשמים, ולעיל אמר מכיפיה מיברך. לישנא אחריתא: הא דאבא דשמואל הוה עביד לבריתא מקואות בימי ניסן – מפני שהוא סוף החורף, שירדו גשמים מרובים, אבל באמצע החורף לא הוה עביד. ופליגא דשמואל, דהוא אומר דכל שעה בעינן מקואות אלא פרת בימי תשרי.

בגין

דחבי וטובלות. לפי שבימי תשרי יש טיט רך בנהרות אצל שפתם, וחושש שמא יעלה טיט למעלה על רגליהן ויהיה חוצץ. הכי גרסין: **ופליגא** דידה **ארידיה** – כלומר, פליגא דשמואל ארשמואל. **אין המים מטשרין בווחלין** – דכל שעה הוו מים נוטפין רבין עליהן. **אלא פרת בימי תשרי** – שפרת היו מנימי פריין רבין, ווחלין הנובעים ממעינות מרובין. ועוד, שתשרי סוף ימי חקין ולא ירדו גשמים (הרי) זמן מרובה. אלמא, נהרות מתברין ממימי גשמים, ולעיל אמר מכיפיה מיברך. לישנא אחריתא: הא דאבא דשמואל הוה עביד לבריתא מקואות בימי ניסן – מפני שהוא סוף החורף, שירדו גשמים מרובים, אבל באמצע החורף לא הוה עביד. ופליגא דשמואל, דהוא אומר דכל שעה בעינן מקואות אלא פרת בימי תשרי.

באידיך

בכורות דף נה עמוד ב תלמוד בבלי המבואר "שפה ברורה – עוז והדר" (ליום ראשון) קיט

הגמרא מביאה מעשה, שבו מצינו שאביו של שמואל נהג שלא כשמואל בנו: **אבות דשמואל, עבד להו לכתובתיה מןה – עשה** לבנותיו מקוה של מים מכונסים, **ביומי ניסן – בתקופת ניסן, כדי** שיהא להם מקוה להטהר מגדלות, **ומפצי ביומי תשרי – והכין להן** מחצלות כדי שיניחון תחת רגליהן כשהן טובלות בנהר בתקופת תשרי, שלא ידבק ברגליהן הטט שבתחתית הנהר שהוא מצוי בנהרות בימי תשרי, ויחצוץ לטבילתן בו. ומבארת הגמרא את חילוק הנהגותיו בזמנים אלה: **מןה ביומי ניסן – בימי תקופת ניסן עשה להן** מקוה ולא הניחן לטבול בנהר, משום שסבר לה **כרב, דאמר רב אמי** **אמר רב, מיטרא במערבא – כשיורד גשם בארץ ישראל, סהרא** **רבה פרת, ואם כן יש לחשוש שמים ירבו נוספין** (מי גשמים) **על** **הזחלין – מי הנהר עצמו, והוה להו מי גשמים רובא – ויהיו מי** **הגשמים רוב המים בנהר, ומי גשמים אינם מטהרים כאשר הם** **זוחלים עם מי הנהר, ולכן הורה להן לטבול בימים אלו דווקא במקוה.** **ומפצי ביומי תשרי – ובימי תקופת תשרי הכין להן מחצלות שיניחון** **תחת רגליהן, כדי שלא ידבק ברגליהן הטט שבתחתית הנהר, ויחצוץ** **לטבילתן.**

הגמרא מביאה סתירה בדברי שמואל בהלכה זו: **ופליגא דידיה** **אדריה – דברי שמואל שאמרו שנהר מתרבה ממקורו יותר ממי** **הגשמים היורדים בו, סותרים דברי עצמו, דאמר שמואל, אין המים** **נשתרבים בזחלין אלא פרת ביומי תשרי – אין מי נהר מטהרים** **כאשר הם זוחלים, ואינם עומדים מכונסים במקום אחד, אלא מי נהר** **פרת בתקופת ימי תשרי, שאז אין לחשוש שמא רבו מי הגשמים שבו** **על מי הנהר עצמו, ויכול אדם לטבול בו להטהר מטומאתו, ומשמע** **שאין נהר מתרבה ממקורו יותר ממי הגשמים היורדים בו, כי אילו** **היה מתרבה יותר מהם, היה ניתן לטבול בו גם בימי ניסן, שהרי אפילו** **אם ירדו בו הרבה מי גשמים, הם בטלים ברוב מי הנהר המתרבים** **ממקורו.**

משנה

המשנה מביאה אופנים שבעלי בהמות אינם מתחייבים להפריש מעשר בהמה: **הלוקח – הקונה בהמות מאדם אחר, או שניתן לו** **בהמות במתנה, פטור מלהפריש מזון מפעור בהמה.**

נמרא

שנינו במשנה שהקונה או המקבל מתנה בהמות פטור ממעשר בהמה. מבררת הגמרא: **מנא הני מילי – מהיכן למדנו דברים אלו,** **שהקונה או המקבל מתנה פטור ממעשר בהמה. מבארת הגמרא:** **אמר רב כהנא, דין זה נלמד ממה דאמר קרא (שמות כב כח-כט)** **בכור בניה תתן לי, בן תעשה לשורד לצאנך,**

עניתא דמידללין – והרי יש מעיינות מים שנובעים בהרים גבוהים, **ואין יתכן שהם באים מנהר פרת שהוא נמוך מהם. מתרצת הגמרא:** **אמר רב משירשיא, הנהו סולמי דפרת נינהו – מים אלו נמשכים** **מנהר פרת תחת הקרקע ועולים בסילון בהרים כמו טלמות עד שהם** **נובעים במעיינות על גבי ההרים.**

מקשה הגמרא: **והא כתיב – והרי כשהתורה מפרטת את ארבעת** **הנהרות היוצאים מגן עדן נאמר (בראשית ב יד) 'והנהר הרביעי הוא** **פרת', ומשמע שהוא כשלשת הנהרות האחרים, ואינו מקור לשאר** **הנהרות שנמשכים ממנו. מתרצת הגמרא: אמר רב נחמן בר יצחק,** **ואיתא – ויש אומרים שאמר זאת רב אחא בר יעקב, הנהר** **דקדקה לומר 'הוא פרת' כדי לומר שנהר פרת הוא הנהר דמעינקא** **– הנוכר למעלה (שם ב י) 'והנהר יצא מעדן להשקות את הגן ומשם** **יפרד והיה לארבעה ראשים', והיינו שנהר פרת הוא הנהר היוצא מגן** **עדן, ושלשת הנהרות האחרים נמשכים ממנו.**

הגמרא מביאה ברייתא אודות שמו של נהר 'פרת': **תניא, רבי מאיר** **אומר, 'ויב'ל' שמו, שנאמר על אדם הבוטח בה' (ירמיה יז ח) 'והיה** **כעין שתול על מים ועל יובל ישלח שרשיו', ומשמעו שאדם זה** **נמשל לעץ החיים אשר בגן עדן, אשר שותה מנהר יובל, והרי פרת** **הוא הנהר המשקה את גן עדן, הרי שנהר פרת נקרא במקורו 'ויב'ל',** **ולמה לאחר שהוא יוצא מגן עדן נקרא שמו 'פרת', משום שמימי** **פרת יורדים – שמימי מתרבים מעצמם, אף שלא יורד בו שום מטר.** **הגמרא לומדת מברייתא זו דין בהלכות טבילה: טמא הטובל במי** **גשמים הנקראים 'מים נוטפים', אינו נטהר אלא אם המים כנוסים** **במקום אחד, ואינם זוחלים על גבי מורד כל שהוא. אבל מי מעיינות** **או נהרות הנקראים 'מים זוחלים', מטהרים גם בעת זחילתם, כי כך** **טבעם ללכת בכל עת.**

אומרת הגמרא: **מסייע ליה – דברי רבי מאיר בברייתא מסייעים** **לשמואל, דאמר שמואל, נהרא מביפיה מיכרד – הנהר מתברך** **מסלעו, כלומר ממקורו, והיינו שמימיו מתרבים ממקום נביעתו,** **ולכן גם בעת ירידת הגשמים ניתן לטבול בו הגם שמימיו זוחלין, ואין** **חוששים שמא עתה יש בו יותר מי גשמים מאשר מי מעיינות ואינו** **כשר לטבילה, כן הנהר מתגבר ומרבה מים מעצמו יותר ממה** **שהגשמים מוסיפים עליו.**

הגמרא מביאה שיש מחלוקת בהוראה זו: **ופליגא דרב – ושמואל** **חולק בהוראה זו על דעת רב, דאמר רב אמי אמר רב, מיטרא** **במערבא – כשיורד גשם בארץ ישראל, סהרא רבה פרת – נהר פרת** **הוא העד הגדול על כך בבבל, כיון שנהר פרת יורד מארץ ישראל** **לבבל, וכשהגשמים יורדים בארץ ישראל, ריבוי ניכר בבבל. ובדבריו** **אלו של רב יש הוראה שאין לטבול בנהר כשמתרבים מימיו, שכן** **ריבוי המים בנהר אינו ממי הנהר אלא מחמת ירידת גשמים,** **שמימיהם אינם מטהרים כאשר הם זוחלים, ויש לחשוש שרוב מי** **הנהר הם מי גשמים.**

המשך ביאור למס' בכורות ליום רביעי עמ' ב

האמור לגבי תרומת הלויים המפרישים לכהנים תרומה ממעשר ראשון שקיבלו מהבעלים (במדבר יח כז): **'ונחשב לכם תרומתכם** **כדגן מן הגר וכלכלא מן הקב', ויש לבאר שבשתי תרומות הכתוב** **מדבר, אחת תרומה גדולה ואחת תרומת מעשר, ולמודים מזו לזו,** **כשם שהתרומה גדולה נחשבת כאומר, כלומר, ניתן לאמוד את** **שיעור מה שתורם ולתרום על פי האומדן, ואין צריך למדוד את** **שיעור הפירות ולתרום על פי מה שמדד, וכן ניטלת כמחשבה,** **כלומר, די שנותן ענינו בצד אחד במחשבה להפריש מאותו צד ויכול** **לאכול מהצד האחר, אף אם לא הפריש ממש משום שלשון הפסוק** **הוא 'ונחשב לכם תרומתכם',**

בין אם המונה קרא לו בפיו 'עשירי' ובין אם לא קרא לו בפיו. שואלת הברייתא: **יכול שאם היו לו מאה טלאים, ולא מנה את הטלאים** **בזה אחר זה עד העשירי, אלא נמל עשרה מהם בכל פעם,** **וחזר ונמל אחד מתוך כל עשרה בלא למנותם, יכול יהיו מעושירין.** **משיבה הברייתא: תלמוד לומר (שם) 'העשירי', ואין זה שהופרש** **עשירי, כיון שאין שם 'עשירי' אלא על ידי מנין. רבי יוסי ברבי** **יהודה אומר, אף באופן זה, מה שנטל הרי הוא מעשר.**

שואלת הגמרא: **מאי מעמיה – מה טעמו דרבי יוסי ברבי יהודה** **שאף בנוטל טלאים ללא מנין ומפריש מהם למעשר, חל קדושת** **מעשר על הטלה שהפריש. משיבה הגמרא: סבר ליה כאבא אלעזר** **בן גומל, דתניא בברייתא, אבא אלעזר בן גומל אומר, נאמר בפסוק**

ובפסוקים אלו הוקש דין בהמתו לדין בניו, ללמד, **מָה בְּנֵיךָ** – מצות פדיון הבן האמורה בפסוק, **אִין** היא אמורה **בְּלִקְוֹת וּבְמִתְנָה**, אלא בבן הנולד לו, **אָף צִאנְךָ וּבְכִרְךָ** האמור בפסוק זה **אִינוּ בְּלִקְוֹת וּבְמִתְנָה** – בבהמות שקנה או ניתנו לו במתנה, שאינו מתחייב עליהן במעשר בהמה.

תמזה הגמרא: כיצד ניתן לומר שפסוק זה ממעט בהמות מסוימות ממעשר, **וְהָרִי הָאֵי בְּכֹבֶד כְּתִיב** – פסוק זה עוסק בבכור, ולא במעשר בהמה. מתרצת הגמרא: **אָמַר קָרָא** – נאמר בפסוק זה **בֶּן תַּעֲשֶׂה**, ומשמע שהאדם הוא היוצר את הקדושה, ואם **אִינוּ עֲנִין לְכֹבֶד** – אם אין אפשרות לפרש את הפסוק לענין בכור, **דִּלָּא אִיתִיה** – שאין קדושתו שייכת **בְּעֶשְׂיָהּ, דְּכִרְחָם קְדוּשָׁא** – שכן משעה שנולד הוא קדוש מאליה, **תִּנְהוּ עֲנִין לְמַעֲשֵׁר בְּחֵמָה** – יש לדרוש את הפסוק לענין מעשר בהמה, ויש ללמוד מהפסוק שאין חיוב מעשר בהמה אלא בבהמות שנולדו אצלו, ולא בבהמות שקנה או קבל במתנה.

מקשה הגמרא: אמנם אי אפשר לפרש את הלשון **בֶּן תַּעֲשֶׂה** לגבי בכור, אך מניין שהכוונה דוקא למעשר בהמה, **וְאִימָא** – שמה נאמר, אם אינו ענין לכבוד **תִּנְהוּ עֲנִין לְחִמָּתָא וּלְאִשָּׁם**, שאף בהם יש 'עשייה', שהרי עליו להקדישם, ללמד שהמחויב בקרבנות אלו יכול להביאם רק מבהמות שנולדו אצלו, ולא מבהמות שקנה או קבל מאחרים, בדומה ל'בנין' האמורים בפסוק, שנולדו אצלו.

מתרצת הגמרא: כיון שהקישא התורה את דין בהמתו לדין בניו, הרי שהדין שנלמד מ'שורך וצאנך' הוא **דִּוְמִיָּא דְבִנְךָ** – דומה לפדיון הבן המוזכר בפסוק, שאליו נעשה ההיקש, ויש ללמוד מכך, **מָה פְדִין בְּנֶךָ** זהו דבר **שְׂאִינוּ בָא עַל חֲטָא, אָף צִאנְךָ וּשְׁוֹרְךָ** המוזכרים בפסוק, היינו בדבר **שְׂאִינוּ בָא עַל חֲטָא**, ולכן לא העמידו את הפסוק בחטאות ואשמות שהם באים על חטא, אלא לענין מעשר בהמה.

מקשה הגמרא: אף שיש הכרח להעמיד את הפסוק בדבר שאינו בא על חטא, עדיין אין הכרח להעמידו במעשר בהמה, **וְאִימָא** – שמה נאמר, אם אין הפסוק ענין לכבוד **תִּנְהוּ עֲנִין לְעוֹלָה וּלְשִׁלְמִים**, שאינם באים על חטא, ובא הפסוק ללמד שאין להביאם מבהמות קניות או שניתנו במתנה, אלא רק מבהמות שנולדו אצל האדם עצמו. מתרצת הגמרא: אף לענין זה מה שנאמר 'שורך וצאנך' הוא **דִּוְמִיָּא דְבִנְךָ, מָה בְּנֶךָ** זהו דבר **שְׂאִינוּ בָא בְּגֵדֵי וּנְדָבָה**, אלא הוא חובה לפדותו, **אָף צִאנְךָ וּשְׁוֹרְךָ** כו' היינו קרבן שאינו בא בגדר ונדבה, ולכן לא העמידוהו בעולה ושלמים הבאים בגדר ובנדבה, אלא במעשר בהמה, שהוא חובה.

ממשיכה הגמרא ומקשה: **וְאִימָא**, אם אינו ענין לכבוד **תִּנְהוּ עֲנִין לְעוֹלָת רִאִיָּה**, שחייב כל אדם להקריב עולה בבואו להיראות בבית המקדש בשלשת הרגלים, והוא קרבן חובה שאינו בא בגדר ונדבה ואינו בא על חטא, ונלמד מהדיקש זה שאין להביאו אלא מבהמות שנולדו אצלו. מתרצת הגמרא: קרבן זה הוא **דִּוְמִיָּא דְבִנְךָ, מָה פְדִין בְּנֶךָ** זהו דבר **שְׂאִין קְבוּעַ לוֹ זְמַן** שבו יקדישנו, אלא מיד כשנולד הוא קדוש, **אָף שְׁוֹרְךָ וּצִאנְךָ** זהו דבר **שְׂאִין קְבוּעַ לוֹ זְמַן**, כגון מעשר בהמה, שמן התורה יכול להפרישו מתי שירצה, ולא בעולת ראייה שקבוע לה זמן להביאה בשלושת הרגלים בלבד.

אחרי שהוכיחה הגמרא שהפסוק עוסק במעשר בהמה, וממעט לקוח וניתן במתנה, מקשה הגמרא שמה נמנע מפסוק זה אופן נוסף. מקשה הגמרא: **אִי** – אם אנו מקשים מעשר בהמה לכבוד אדם, ללמד שבהמה קנויה אינה חייבת במעשר, אם כן נלמד מהדיקש זה דין נוסף, **מָה בְּנֶךָ אִינוּ שִׁיךְ בְּלִקְוֹת בְּלָל**, ואף לא בהיותם עופרים, **אָף שְׁוֹרְךָ וּצִאנְךָ**, והיינו מעשר בהמה, **אִינוּ נוהג בְּלִקְוֹת בְּלָל**, ואף באופן שניקנו בהמות אלו כשהיו עופרים, פטורות ממעשר בהמה, ואם כן, **אִלָּמָה** – מדוע **אָמַר רַבִּי אִסִּי שֶׁכֶּךָ אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, לְקַח** (קנה) **עֲשֶׂרָה עוֹבְרִין** של בהמות **בְּמַעֲי אִמָּן, בּוֹלָם נִכְנְסִין לְדִיר לְהַתְעֵשֶׂר** – כולם חייבים במעשר בהמה, הרי אין חיוב מעשר בהמה חל על בהמות שקנאן.

מתרצת הגמרא: **אָמַר רַבָּא, אָמַר קָרָא** – נאמר בפסוק זה שנדרש למעשר בהמה **בֶּן תַּעֲשֶׂה**, ומשמעו, **בְּשַׁעֲתָ עֲשִׂיָּה** – בשעה שהם ראויים להתעשר, ועל זמן זה **מִיעֵט הַכְּתוּב** שלא יהיו קנויים מאחרים, אבל אם קנאם כשהם עדיין עופרים, לא התמעטו, כיון

שאין זו שעת עשייה, וכשיוולדו אצלו יתחייב עליהם במעשר בהמה. הגמרא דנה עתה בעיקר דברי רבי יוחנן, לגבי חיוב מעשר בהמה בקונה עופרים: **נוֹסָא** – נשבו לעצם דברי המימרא, ונבאר אותם, **אָמַר רַבִּי אִסִּי אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, אִדָּם שְׁלָקוּ** (קנה) **עֲשֶׂרָה עוֹבְרִים** של בהמות בעודם **בְּמַעֲי אִמָּן, בּוֹלָם נִכְנְסִין לְדִיר לְהַתְעֵשֶׂר** – חייבים במעשר בהמה.

מקשה הגמרא: **וְהָא אֲנִין תִּנְן** – והרי אנו שנינו במשנה, **הַלִּקְוֹת אִין שְׁנִיתִין לוֹ בְּמִתְנָה פְטוּר מִן מַעֲשֵׁר בְּחֵמָה**, וזהו שלא כדברי רבי יוחנן. מתרצת הגמרא: **אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר, רַבִּי יוֹחָנָן הוּא בְּחִילָמָא** – הלילה ראיתי את רבי יוחנן בחלום, וזה סימן דמילתא **מַעֲלִיא אִמִּינָא** – שהטעם שאבאר היום בשיטתו הוא טעם מעולה וטוב, וכך הוא טעמו של רבי יוחנן, **אָמַר קָרָא** – נאמר בפסוק שנדרש למעשר בהמה **בֶּן תַּעֲשֶׂה**, ומשמעו **בְּשַׁעֲתָ עֲשִׂיָּה מִיעֵט הַכְּתוּב** – בשעה שהם ראויים להתעשר, אמרה התורה שלא יהיו קנויים מאחרים, אבל אם קנאם כשהם עדיין במעי אמם, אין זו שעת עשייה, ולא התמעטו, וכשיוולדו אצלו יתחייב להפריש מהם מעשר בהמה.

מקשה הגמרא על ביאורו של רבי אלעזר: **אִיתִיבִיה רַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּן אֱלִיקִים לְרַבִּי אֶלְעָזָר, שְׁנִינוּ בְּרִייתָא, הַלִּקְוֹת – דִּין זֶה, שְׁבַחָה קְנוֹיָה פְטוּרָה מִמַּעֲשֵׁר בַּחֲמָה, חָל עַל מְחֻסָּר זְמַן** – אפילו על בהמה שנקנתה בשבעת ימי חיה הראשונים, שאינה ראויה עדיין להקרבה. ומוכח מברייטא זו שאפילו בהמה שנקנתה בזמן שאינה ראויה להתעשר ואי אפשר להקריבה, מכל מקום פטורה היא ממעשר מחמת שהיא לקוחה בידו ולא נולדה ברשותו, ואף ש'שבעת עשייה' והיינו כשהגיעה לגיל שבעה ימים שהיא ראויה בו להקרבה, כבר היתה אצלו, וזהו שלא כדברי רבי אלעזר האומר שדין לקוח נקבע לפי זמן עשייה, ומחמת כן הוא מחייב במעשר את הקונה עובר בהמה.

מתרצת הגמרא: **אָמַר לִיָּה רַבִּי אֶלְעָזָר לְרַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּן אֱלִיקִים, זֶה אִינָה מִשְׁנָה** – ברייתא זו לא נשנתה מעולם בבית המדרש, כי משובשת היא, וממילא אין להקשות ממנה. והוסיף ואמר לו, **וְאָף אִם תִּמְצָא לְזִמְרָא מִשְׁנָה** – וגם אם תרצה לומר שהיא נשנתה ואינה משובשת, גם כן אין זו קושיא, כיון שכשיטת **רַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּן יְהוֹדָה הִיא, מְשוּם** (אֶשְׁמֹן) **רַבִּי שְׁמַעוֹן, דְּאָמַר (לעיל כא), מְחֻסָּר זְמַן** – בהמה שלא מלאו לה שבעה ימים, אף שאינה ראויה עדיין להקרבה, **נִכְנְסִין לְדִיר לְהַתְעֵשֶׂר, וְהָרִי הוּא בְּכֹבֶד** – ובדבר זה דינה כדין בכור בהמה, **מָה בְּכֹר קְדוּשָׁ לְפָנֵי זְמַנֹּו** – כשם שבכור חלה עליו קדושה מיד בצאתו מרחם אמו, אף שעדיין לא הגיע הזמן הראוי להקרבתו, וקָרַב רק **לְאַחֵר זְמַנֹּו** – וכשימלאו לו שבעה ימים יהיה ראוי להקרבה, כך במעשר בהמה **אָף מְחֻסָּר זְמַן** שיצא עשירי מהדיר, נעשה **קְדוּשָׁ לְפָנֵי זְמַנֹּו**, כשאינו ראוי עדיין להקרבה, וקָרַב **לְאַחֵר זְמַנֹּו** – והקרבנו בפועל היא רק כשימלאו לו שבעה ימים ויהיה ראוי להקרבה. ולדעת רבי שמעון בן יהודה, כיון שמחוסר זמן' נכנס לדיר

להתעשר, הרי שנחשב בימים אלו שעת עשייה, לפטור הקונה בהמה קודם שמלאו לה שבעה ימים לליתרה, חל עליה פטור 'לקוח'. על פי מה שהתבאר שבעובר אין דין 'לקוח' להיפטר ממעשר בהמה, מביאה הגמרא דין נוסף בענין זה: 'אתנן' הוא דבר שניתן לזונה בשכר ביאה, ופסלתו התורה לקרבן, וממילא אינו חייב במעשר בהמה. **תִּנְי תִּנְא קְמִיָּה דְרַב** – שנה אחד החכמים (שהיה רגיל לשנות ברייתות) לפני רב ברייתא זו, **אִיזְהוּ אֲתָנִין שְׁנֹכְנִים לְדִיר לְהַתְעֵשֶׂר** – באיזה אופן בהמה שניתנה כאתנן חייבת במעשר, **בֵּל שְׁנִיתָנִי לָהּ** – באופן שנתן בהמה לזונה בשכר ביאתו, **וְחֹדֵר וּלְקַחְו** (אֶקְנָאוּ) **הִימָנָה**, חייבת במעשר בהמה. והקשה אותו חכם ששנה ברייתא זו: איך אתנן זה חייב במעשר, הרי אף שאינו נפסל משום 'אתנן', **וְהָא אִיפְסִיל לִיָּה בְּלִיקְוֹת** – והרי הוא פסול למעשר משום שהוא 'לקוח', שהרי חזר וקנאו מזוונה. מתרצת הגמרא: **אִישְׁתִּימִיתִיה** – נשכח מהו חכם בעת שהקשה קושיא זו, **הָא דְאָמַר רַבִּי אִסִּי אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, אִדָּם שְׁלָקוּ עֲשֶׂרָה עוֹבְרִין** של בהמות **בְּמַעֲי אִמָּן, בּוֹלָם נִכְנְסִין לְדִיר לְהַתְעֵשֶׂר**, וממילא יש לומר שהברייתא עוסקת באופן שנתן לזונה באתננה עובר של בהמה מעוברת, וחזר וקנה את העובר בעודו במעי אמו, שבאופן זה אינו נחשב 'לקוח' לפטורו ממעשר בהמה, וחידישה

הברייתא שאף מדין 'אתנן' אינו נפסל, כיון שחזר וקנאו ממנה.

בכורות. פרק תשיעי – מעשר בהמה דף נו עמוד א – מותוך מהדורת "אבן ישראל – (שטיינזליץ)" קכא רש"י

1 כאידך דשמואל, דאמר: נהרא מכיפה מברך. דמסייעתא ליה ברייתא דאמר "ויבל" שמו.
2 ואפילו פליגי רבנן עליה וסביר ד"פרת" שמו, מכל מקום מסייעין ליה מוא דקאמר רבי
3 מאיר דמימיו פרין ורבין, דלא פליגי עליה בסבירא זו דנהרא מכיפה מברך. ויכולין לסבור
4 ששמו "פרת" מהאי טעמא גופיה. אבל לא שייך לאמר "למה נקרא שמו פרת" כי אם לרבי

5 מאיר, לפי שיש לו שם אחר לרבי מאיר. ר"ויבל"
6 משמע לרבנן כמו "כיל מים" (שעיה ל).
7 ובבראשית רבה נמי דרש רבי מאיר, דקאמר:
8 "חוקל" – שמימיו חדים וקלים, "פישון" –
9 שמגדל פשתן, "פרת" – שמימיו פרין ורבין,
10 ובלא גשמים נהרות ומעינות מתגברין,
11 כדאמרין בראש השנה (יאבב) (באחז) באייר
12 שמואל כימה עולה ביום ומעינות מתגברין.
13 ובמדרשן הן מתמעטין מפני מניעת גשמים שלא
14 המסיר כל הקיץ, וכדאמרין בפסחים בפרק "מי
15 שהיה טמא" (צדב). תשרי מרחשון ובסלי –
16 תמה מהלכת באייר כדי ליישב את הנהרות.
17 ובסוף "סדר תענית" (תענית כהב). נמי אמרין:
18 שאין לך טפח שיריד שאין עולה טפחים כנגדו
19 מלמטה. וכמו שהקרקע מחלחלת בפלים
20 מלמטה בשעה שהגשמים יורדים – כמו כן
21 לענין ריבוי הנהרות, מתרבים המים ומתגדלים
22 מלמטה כשהמטר יורד מלמעלה. ואמרין התם
23 נמי: דאמר הנהרות עילאה לתהומא תתאה "אב"י
24 מימין". ואם תאמר: אם כן, נולד דהא דרב פלוגא
25 עליה, דאמר: מטרט במערבא כ"ז דלמא היינו
26 משום שאז מתגבר הקיץ, כדפרישיתו ויש
27 לומר: משום דאם איתא דסבירא דאורחא
28 דמילתא דמברך מכיפה – אם כן גם כל
29 הנהרות נמי לפעמים מברך, ומאי סהדיא דנדר
30 פרת? אין זה עדות! והקשה רבינו תם: לשמואל
31 דאמר: אין המים מטהרין בוחלין אלא ופרתו
32 ביומי תשרי בלבד, ולרב ולאבדו דשמואל –
33 קשיא להו הא דתנן במסכת פרה (פרק ח משנה
34 י) ומייתי בסנהדרין ריש פרק קמא (הב). מי
35 קרמין ומי פיגה פסולין למי חטאת מפני שזון
36 וכו' מי תערובת. הא לאי הכי – כשרים. ולא
37 פסולין להו שמוא רב הנוטפין על הוחלין והו
38 להו גשמים רובא ויש לומר: דאנינו סביר דהני
39 ארבעה נהרות מדליין, דאריך ישראל גבוהה מכל

40 הארצות ואין נשארין שם מי גשמים. ועוד הקשה: לרב ולאבדו דשמואל, ולשמואל, דאמר: אין המים מטהרין בוחלין אלא פרת ביומי תשרי בלבד – במה מטהרין מצורעים, ובמה
41 מקדישין מי חטאת בערב פסח? דאמרין בפסחים (צא). דיש טבילה לזב בערב פסח, והואה היאך היה על האנשים שעשו פסח שני ועל כל טמאים של מתי מדבר, מישאל ואלעזר? והלא
42 היו רחוקים מפרתו ומיהו, לפי מה שפירש דהך ארבעה נהרות מדליין – לא קשה מטבילת זבין ומצורעים בערב פסח. אבל מקדוש מי חטאת קשה, דפסולין למי חטאת, וממישאל ואלעזר
43 ותיריך: דשמוא נהרות וצניוריתא דמדליין – אין גשמים מתערבין בהן, שהמימיו גשמים מתערבין ויורדין בתוך הנהרות הנמוכים ונשטפים והולכים לים, ואין מתערבין במקואות גבוהים,
44 וגם לא במים המכונסים, וכגון בנהרות היצאים ממערות, ואין מי הגשמים מתערבין ומכונסין שם. תדע, הא דתנן במסכת פרה (פרק ח משנה יא): באר חטאת ומערת פמיים – כשרים.
45 וכל שכן נהרות ומעינות, כדתניא בספרא: באר שפול לתוכה חרסית או אדמה – ימתין עד שיצדיל, דברי רבי ישמעאל. רבי עקיבא אומר: אינו צריך להמתין. אבל באר חטאת ומערת
46 פמיים איצטריכא למיתני דכשרים, לפי שיריד יורד ממערת פמיים. וירדן פסול מפני שיש בו מצי תערובת, קא משמע לן דמערת פמיים אינו מי תערובת, אבל נהרות כשרות לדברי הכל.
47 ועוד פירש רבינו תם: דאיכא למימר מן הדין קמא קמא בטל, אפילו לדברי רב ואבדו דשמואל. אלא דמחמרי מפני מראית העין משום גשמים. ולפי פירוש אחרון לא קשיא כל הך דבימי
48 משה, דאכתי לא גזיר. ונראה שהם בטלות ברוב, שהרי כל הנהרות מחוברין לים הגדול ביותר מעירוב מקואות. ותחלת הנהרות אינם קטפרס, שזו דרך חיותן, ולא קטפרס מחוברין אלא
49 חיותן מחוברין. כל זה פירש רבינו תם בתשובה. ואותו טעם דקמא קמא בטל לא יתכן לפי מה שפירשתי לעיל בפרק "הלוקח בהמה" (כבא. דיבור המתחיל "יתיב") דכל איסור הבטל –
50 חזר וניער כשחזר ורבה עד כדי שיש בו שיעור לאסור. ומיהו, יתכן אותו טעם דמחוברים לים הגדול, דאמרין בריש מכות (דא). דהטובל שם לא עלתה לו טבילה, התם איתנהו בעיניהו
51 אבל הכא אין הנוטפים ניכרים ויודיעו כי לא תערובת כלל. ומה בך אינו בלוקח ומתנה בו? ואם תאמר: אין דנין אפשר משאי אפשר, כדאמר רבי עקיבא במנחות פרק "תורדה" (פבא).
52 ויש לומר: דהם דאין דבבגין ואם ילף פסח וריות מפתח מצרים, אבל הכא היקשא הוא. ומודה רבי עקיבא, דאמרין בפרק "בנות כותים" (נדה לזב). על כרחך הקישן הכתוב. ואם תאמר:
53 והא בההיא דתורה נמי מסקינן טעמא דרבי אליעזר מ"עבדת" – שהיא עבודת של חדש שוות ביה. ומוכח התם דהיינו היקש, ואפילו הכי פליג עליה רבי אליעזר ולא קבלה מיניה ואין
54 לומר משום דלית ליה לרבי עקיבא ההיא היקשא, דהא בפסחים בפרק "מי שהיה טמא" (צא). מקשינן ליה אהודי לכמה דברים מהכא פסח מצרים לפסח דורות! ויש לומר: דכיון דצריכא
55 היקשא לשאר דברים – לא שייך למימר התם "על כרחך הקישן הכתוב", לענין אפשר משאי אפשר. ואם תאמר: לרבי אחודי בר אמי, דאמר בפרק "בנות כותים" (לזב). רבי אליעזר
56 היא דאמר דנין אפשר משאי אפשר, ולית ליה שינויא דעל כרחך הקישן, ומה יתיר כאן? ויש לומר: הא דנעמידנה נמי כרבי אליעזר. אי נמי: איצטריכא ליה היקשא דנדה לשאר דברים,
57 ומשום הכי לא מוקי לה כרבי עקיבא. ומיהו, קשה מההיא דאין משלשין במכות (בסוף) (הא). דיפלי לה מכות ממיתה, והיינו אפשר משאי אפשר, וגזרה שזו דתתא צריכה לכמה דברים.
58 **אמר** רבי כן תעשה אם אינו ענין לבכור – תימה: דבריש "עד כמה" לעיל (כבא). דרשין לענין בכור, כדאמר אמר קרא "כן תעשה" – דהסיק לך הכתוב שפייש אחרת בשורין ויש לומר:
59 הא דרשין ליה בבכור – משום דכתיב בבכור, אבל מאחר דאפקיה רחמנא בלשון עשייה – דרשין ליה למעשה, משום דבכור לא שייך קדושת עשייה (קדושה). **לקח** עשרה עוברין
60 במעי אמר כו' – לאו דוקא, דהוא הדין גולדו, כיון דהוי מחוסר זמן. אי נמי: נקט במעי אמר – ואפילו לרבי שמעון בן יהודה דאמר: מחוסר זמן נכנס לדידך להתעשר.

זונה

1 **בניך אינו בלוקח** – דלא שייכא בהו לקחה ומתנה, אלא אצללו גולדו. ופריך: והא
2 **בכור כתיב** – ואת ילפת מינה מעשר! ועוד, בכור קדוש בלוקח ומתנה, שהרי משעה
3 שגולד קדוש! **אמר קרא תעשה** – "כן תעשה לשורך". והא דאי לא מצית מוקמת
4 בבכור, דהא מרחם קדוש, ולא בעי עשייה שיקדשנה האיש. **לחמטא ולאשם** – דלא
5 ליתניהו מלקח ומתנה. **דומיא דבניך** –

6 דמשותפי בבכור אדם, מה בכור אינו בא על
7 חטא כו'. בכור – אינו נדר ונרבה, אלא חובה.
8 **ואימא לעולת ראיה** – שהיא חובה, ולא על
9 חטא. בכור אין זמן קבוע לקדושתו – אלא
10 כשגולד קדוש. בשעת עשייה – בשעה שזון
11 אריזין להתעשר, מעט הכתוב שלא יהו
12 לוקחין. ובמעי אמר לאו שעת עשייה היא. רבי
13 יוחנן תווי' בחילמא כו' – הלילה נראה לי
14 רבי יוחנן בחלום, והואיל ונראה לי – יודע
15 אני כי שאומר הדיוס דבר טעם. חל על מחוסר
16 זמן – שאם לקחו קודם שבעת ימים לליתרו
17 – שוב אינו נכנס לדידך להתעשר, וכל שכן
18 אם לקחו גולד. והא מחוסר זמן, דלא שעת
19 עשייה היא. וחייל עליה דין לקוח ואם תימצ' –
20 לומר משנה ודאי רבי שמעון היא –
21 דלדידיה מחוסר זמן שעת עשייה הוא, ומשום
22 הכי לקוח חל עליו. ומיהו, במעי אמר מודה
23 דאין לקוח חל עליו. וחזר ולקחו ממנה – ואם
24 יש לו תשעה והוא – חייבין במעשר. ואם
25 יצא אחד מן הכשרים בעשירי – הרי טוב.
26 ואם יצא האתון בעשירי – יאכל במזונו
27 לבעלים. **אישתמיטתיה** – להאי מקשה, הא
28 דאמר רבי אסי כו'. והכא נמי, כגון שנתנו
29 במעי אמו.

ותיעשרה
20 **קרא "תעשה"** – ב"שעת עשייה מיעט הכתוב. **איתביה**
21 **רבי שמעון בן אלעזר**: **הלקוח חל על מחוסר זמן! אמר ליה**: זו אינה משנה,
22 **ואם תמצא לומר משנה** – **רבי שמעון בן יהודה** היא משום **רבי שמעון**, **דאמר**: **מחוסר זמן**
23 **נכנס לדידך להתעשר**, **והרי הוא בכור**, מה **בכור** – **קדוש לפני זמנו** וקרוב לאחר זמנו, **אף**
24 **מחוסר זמן** – **קדוש לפני זמנו** וקרוב לאחר זמנו. **תני תנא קמיה דרב**: **איזהו אתנן שזכנס לדידך**
25 **להתעשר** – **כל שנתנו לה וחזר ולקחו הימנה**. והא איפסיל ליה בלוקח! **אישתמיטתיה** **הא**
26 **דאמר רבי אסי אמר רבי יוחנן**: **לקח עשרה עוברין במעי אמר** – **בולס נכנסין לדידך להתעשר**.

ותיעשרה
20 **קרא "תעשה"** – ב"שעת עשייה מיעט הכתוב. **איתביה**
21 **רבי שמעון בן אלעזר**: **הלקוח חל על מחוסר זמן! אמר ליה**: זו אינה משנה,
22 **ואם תמצא לומר משנה** – **רבי שמעון בן יהודה** היא משום **רבי שמעון**, **דאמר**: **מחוסר זמן**
23 **נכנס לדידך להתעשר**, **והרי הוא בכור**, מה **בכור** – **קדוש לפני זמנו** וקרוב לאחר זמנו, **אף**
24 **מחוסר זמן** – **קדוש לפני זמנו** וקרוב לאחר זמנו. **תני תנא קמיה דרב**: **איזהו אתנן שזכנס לדידך**
25 **להתעשר** – **כל שנתנו לה וחזר ולקחו הימנה**. והא איפסיל ליה בלוקח! **אישתמיטתיה** **הא**
26 **דאמר רבי אסי אמר רבי יוחנן**: **לקח עשרה עוברין במעי אמר** – **בולס נכנסין לדידך להתעשר**.

זונה ישראלית אתנה מותר וכן הבא עליה כו' – ואם תאמר: והא אמר רבא בפרק "מרבזה" (בבא קמא ע"ב) דאתנן אסרה תורה אפילו בא על אמו. ובתמורה תניא (רבי) (ר"ל) אמר: אין אתנן אלא הבא לו בעבירה, אבל אתנן אשתו נדה כו' יש לומר: דלא מיירי בדקיימא ליה באיסור ערוה. דדוקא מיירי בדתפסי בהדי קדושין, כדמפרש טעמא דלכך אתנה מותר. והא דכח הבא

עליה לוקה – בגיורת ומשודרת שהיא זונה, או נעשית זונה מאדם אחר שהיתה עליו באיסור כרת, כיון שבא עליה עשאה זונה. או כמאן דאמר פני הבא על הפניה שלא לשם אישות עשאה זונה. והא דמשמע דלא משתבח בזונה ישראלית דתיעשרה איהי – הוה מצי לאשכחוי באיסור ערוה. אלא אלא אתא לאשמועינן דזונה ישראלית אתנה מותר. ואם תאמר: לרבא דאמר בפרק בתרא דתמורה (כ"ט) דאחת זונה גייה ואחת זונה ישראלית אתנה אסרה, תיקשי ברייתא! ויש לומר: דלא מתניא בי רבי חיאי אורי אשעיא. אי נמי: הוה מצי למימר דשפיר משכחת לה דתיעשרה איהי, אלא אשמועינן לקוח במעי אמו כרבי יוחנן. ומיזה, חידוש זה נמי שמעינן – שבתיעשרה איהי כשותן לה במעי אמו, ולא מיפטר משום לקוח ושניתן במתנה. מה עריות דלא תפסי בהו קדושין כו' – תימנה: כיון דילפינן מעריות – הוה ליה למעוטי זונה גייה. דבעינן דומיא דעריות. דלא תפסי בה קדושין לדרייה ותפסי לאחריני. לאפקי זונה גייה דלא תפסי בה לא לדרייה ולא לאחריני. כדאמר פק "החולץ" (יבמות מהא) למאן דאמר גוי ועבד הבא על בת ישראל הולד & כבשר. משום דלא הוי דומיא דעריות מהאי טעמא. ורבא גופיה דמחייב בזונה גייה בפרק בתרא דתמורה (כ"ט) קסבר בפרק "החולץ" (יבמות מהא) הולד כשר? ויש לומר: דגבי זונה גייה, כיון דלא תפסי בה קדושין כלל – כל שכן דגורם עליה שם זונה. אבל לענן ממוזרת – אין לולד להזית ממוזר, כיון דאינה ראייה לאדם אחר יותר מזה. דהא איתיה בשותפות – כדכתיב: "ובכורות בקרבם וצאנכם", בריש מביילתין פירשתי למה לי האי קרא. דתיפוק ליה מדאיצטרך למעוטי שותפות גוי.

ומכאן שייך לעמוד הבא) ואודא רבי יוחנן לטעמיה כו' – ואף על גב דהבא פליג רבי אלעזר עליה דרבי יוחנן. ולעיל בסוף "יש בכור" (בבא) משמע דמורה בהאיא דלקוחות הן, וכבש; מאי אין חזרוני? בלשלה, הא מצריכין הבא תרי מיילי דרבי יוחנן. אי נמי, לעיל איצטרך לשנוי דלא תקשי מניה עליה דרבי יוחנן. לברור חד מניהו להדי כלב כו' – ואם תאמר: מה יעילי? הא אין ידוע איזהו אותו שכנגד הכלב וכי תימא: לפי ששה כלכל. הא דאמר אי דשון כולדו לחדי – הכי נמי, ואז היאך יכול לברר אותו שכנגד הכלב להחיר האחרים? ויש לומר, שכן סברת התלמוד: כיון שיש בריה – שיש לדבר להיות תלוי בדעתו, דמסתמא כך דעתו מתחלה דאיתו שיבור הוא כנגד הכלב.

והוא

לאשמועינן. סלקא דעתך אמינא: כיון דחלקו בבהמה – ניזיל לחומרא, ונימא: גלו אדעתיהו דלמיפגל בנכסים נמי קיימי, דהתם ליכא למימר זה חלקו המגיע ממיתת אביהם, דהואי בשעת מיתת זכה זה בחצי הגדיים ובחצי התישים, וזה בחצי הגדיים והתישים. הלכך, השתא קנין הוא, שזה קונה מזה. והולדות שישנם בשעת חלוקה – פטורין ממעשר בהמה משום לקוח, ואותן העתידים לבא – פטורין משום שותפות. אבל חלקו גדיים כנגד גדיים ותישים כנגד תישים – אמרין בריה, וזה חלק המגיע לכל אחד ממיתת אביו, ועדיין ירושה היא. ושם ירושה עליהן. וכי חזרו ונשתתפו – הדרא לה תפיסת הבית כמרישא, ולא שותפות הוא. הילכך ולדות שישנם בשעת חלוקה – אינן פטורין משום לקוח, ולא העתידין לבא פטורין משום שותפות. אפילו חלקו כו' – אין בריה, והוי מרישא לקוחות וחדר שותפין. רבי אלעזר ורבי יוחנן – בפלוגתא דרב ענן ורב נחמן פליגי. תשעה – גרולים כנגד עשרה פחותים, דהיינו שומא, וליכא למימר בריה.

ותיעשרה איהי – כיון דבמעו אמו נתנו לה – לא מיפסיל משום נתן במתנה, ויאכל בממוא אם יצא אתנן בעשירי, ולמה לי חזר ולקוח הא קא משמע לן – הך ברייתא, דהאי אתנן דלא בר עשירי – דזונה גייה היא דמיקרי אתנן. אבל אי הוה זונה ישראלית – לא מיקרי אתנן, ואפילו למובח שרי. בעריות כתיב – "מכל התועבות האלה", ובאתנן כתיב: "כי תועבת ה'" וגו'. מה עריות זאת תפסי בהו קדושין – דחייבי כריתות נינהו, והכל מודים שאין קדושין תופסין בחייבי כריתות, דאין ממזר אלא מחייבי כריתות במסכת יבמות (מ"ט). לאו וזיעו הוא – דהולד הולך אחר הגייה בפרק שני דיבמות (כ"ג), בך הבא מישראלית קרי "בנך", ואין (בן) בנך הבא מן הגייה קרי "בנך" אלא בנה. משנה האחין שהן שותפין כשהן חייבין בקלבון – כדמפרש לקמן, שחלקו בנכסי אביהן ואחר כך נשתתפו. ואם שוקלין הסלע שלם, ודריהו שני חצאי שקליהם ביחד – (יהו כולן) חייבין לתת כל אחד ואחד מעה קטנה לקלבון. דהא שני ממונות הן, והרי הן כשאר בני אדם, שהשוקל שקלו נתן עמו קלבון, דהוא קלבון להכרע. ויש אומרים – לחילוק, שאין שני חצאי סלע יוצאין בסלע בלא חילוק מועט. והואיל ורוב בני אדם נותנין כל אחד מחצית הסלע וקלבונו עמו, כי מצטרפי נמי שנים ויחבי סלע שלם – יחבי נמי קלבון שני. והן אחז שחלקו וחזרו ונשתתפו דהבא – דהן כשאר שותפין דעלמא, וחייבין בקלבון שני. פטורין ממעשר בהמה – כל ימי שותפותן לעולם, כדקנינו בברייתא בגמרא: "יהיה לך" – ולא של שותפות. וכשחייבין במעשר בהמה – כגון שלא חלקו, ועדיין תפיסת בית ירשת אביהן קיימת. דלא חלקו בשותפות, כדאמר בגמרא: יכול אפילו קנו בתפיסת הבית תלמוד לומר: "יהיה" – אלמא כאביהן דמו. פטורין מן הקלבון – שני, אם נותנין בין שניהם סלע שלם. דבמקום אביהן קיימי נכסי, ואילו הוה יחבי אבדון סלע על שני בניו – לא היה נותן קלבון לחילוק. שכן דרך לעולם, ששותפין שני חצאי שקלים נותן שקל שלם, ולא הוי כשני אנשים המצרפין שני חצאי סלעים לסלע שלם. קנו בתפיסת הבית חייבין – במעשר בהמה, כדאמרין בגמרא. והאי "קנו" – לא לקחו במעות, אלא קנו – שנפלה להם בהמה מאביהם. חלקו וחזרו ונשתתפו – הוה שותפין דעלמא, ופטורין ממעשר בהמה, וחייבין בקלבון. גמרא יהיה לך – (הזכרים) אשר יחיה לך המיוחד לך אתה נותן, ולא של שותפות. יהיה – מכל מקום. ובכורות בקרבם – לשון רבים. משמע לשנים הוא אמר "בקרבים". בזה ובוה – בקלבון ובמעשר. שחלקו בכספים – חזרו ונשתתפו, ולא חלקו בבהמה. דגבי קלבון הוה כשאר שותפים, וגבי בהמה הוה תפיסת הבית. חלקו בבהמה ולא חלקו בכספים – דקולא הוא, דפטורין מזה ומהו, איצטרך ליה

לאשמועינן. סלקא דעתך אמינא: כיון דחלקו בבהמה – ניזיל לחומרא, ונימא: גלו אדעתיהו דלמיפגל בנכסים נמי קיימי, דהתם ליכא למימר זה חלקו המגיע ממיתת אביהם, דהואי בשעת מיתת זכה זה בחצי הגדיים ובחצי התישים, וזה בחצי הגדיים והתישים. הלכך, השתא קנין הוא, שזה קונה מזה. והולדות שישנם בשעת חלוקה – פטורין ממעשר בהמה משום לקוח, ואותן העתידים לבא – פטורין משום שותפות. אבל חלקו גדיים כנגד גדיים ותישים כנגד תישים – אמרין בריה, וזה חלק המגיע לכל אחד ממיתת אביו, ועדיין ירושה היא. ושם ירושה עליהן. וכי חזרו ונשתתפו – הדרא לה תפיסת הבית כמרישא, ולא שותפות הוא. הילכך ולדות שישנם בשעת חלוקה – אינן פטורין משום לקוח, ולא העתידין לבא פטורין משום שותפות. אפילו חלקו כו' – אין בריה, והוי מרישא לקוחות וחדר שותפין. רבי אלעזר ורבי יוחנן – בפלוגתא דרב ענן ורב נחמן פליגי. תשעה – גרולים כנגד עשרה פחותים, דהיינו שומא, וליכא למימר בריה.

בכורות דף נו עמוד ב תלמוד בבלי המבואר "שפה ברורה – עוז והדר" (ליום שני) קכג

המשנה מפרשת את האופנים שעליהם שנינו ברישא את החילוק
בדינים: האופן שעליו אמרה המשנה ש'חייבים במעשר ופטורים מן
הקלבון', היינו כשקנו **מִתְּפִיסָת הַבֵּית** – שנפלו להם בהמות
בירושה, ועדיין לא חלקו בהם, שאינם נחשבים כשותפים אלא
הנכסים נחשבים כשייכים לרשות אביהם, ולכן הם **חִיִּיבִין** במעשר
בהמה, כמו שאביהם היה חייב בכך, ופטורים מתוספת קלבון, כי
הנכסים נחשבים כאילו הם עדיין ברשות אביהם, ואילו אביהם היה
נותן מחצית השקל על שני בניו, אינו חייב להוסיף קלבון שני. **וְאִם**
לְאֹם – אם חלקו בנכסים, ולא חזרו והשתתפו בהם, **פְּטוּרִין** ממעשר
בהמה באותם בהמות עצמם שחלקו בהם, כיון שהם נחשבים
כ'לקוחות', שכל אחד נחשב כמי שקנה את חלקו מאחיו.
ממשיכה המשנה ומבארת את האופן של הדין השני: אבל אם **חָלְקוּ**
האחים בירושת אביהם, ואחר כך **חָזְרוּ וְנִשְׁתַּתְּפוּ**, באופן זה דינם
כשותפים גמורים, ועל אופן זה אמרו שהם **חִיִּיבִין בְּקִלְבּוֹן** שני,
וּפְטוּרִין מִמַּעֲשֵׁר בְּהֶמָּה מכל הולדות שיוולדו להם בשותפות.

גמרא

שנינו במשנה: 'האחין והשותפין כו' קנו מתפוסת הבית חייבים
(במעשר בהמה), חלקו וחזרו ונשתתפו וכו' פטורין ממעשר בהמה'.
הגמרא מביאה מהדין למדו את החילוק בין יורשים לשותפים לגבי
מעשר בהמה: **תָּנוּ רַבָּנָן**, נאמר בפסוק (שמות יג יב) בענין בכור,
'וְהַעֲבַרְתָּ כָּל פֶּטֶר רִחָם לָהּ', וְכָל פֶּטֶר שָׁגַר בְּהֶמָּה אֲשֶׁר יִהְיֶה לָךְ
הַזֵּקִים לָהּ', ומלשון 'וְהָיָה לָךְ' משמע שהחוב הוא על בהמה שהיא
שייכת רק לך, וְלֹא על בהמה שֶׁל שְׁתֵּפוֹת. ממשיכה הברייתא
ודורשת: **יָבֹל** היית לומר שיהיו פטורים **אֲפִילוּ קֵנוּ בְּתַפְסֵת הַבֵּית**
– שירשו בהמות מאביהם ועדיין לא חלקו ביניהם, **תִּלְמוּד לֹאֹמַר**
בלשון 'וְהָיָה', שהחוב חל על בהמה שזכו בה בכל אופן, והיינו אף
בירושם.

מקשה הגמרא: כיצד ניתן לדרוש מפסוק זה ששותפים פטורים
ממעשר בהמה, וְהָיָה הָאִי – פסוק זה, **בְּבִכּוֹר בְּתִיב** – נאמר לגבי
בכור, ולא לגבי מעשר בהמה. מתרצת הגמרא: **אִם אֵינוּ עֵינֵינוּ לְבִכּוֹר**
– אם לא ניתן לדרוש את פטור השותפים לגבי בכור, **דִּהָא אִיתִיהּ**
בְּשׁוּתָפוֹת – שהרי דיני בכורה חלים גם על בהמת שותפים, **דְּבְתִיב**
(דברים יב ו) **וּבְבִכּוֹר בְּקִרְבָּם וְצִאֲנָבָם** בלשון רבים, ומשמע
שהבהמות שייכות לכמה אנשים, אם כן ודאי שהכתוב 'יהיה לך'
שממעט שותפים לא נאמר לגבי בכור, **תָּנְהוּ עֵינֵינוּ** – דרוש את הפסוק
לְמַעֲשֵׁר בְּהֶמָּה, ולמד ממנו ששותפים פטורים ממעשר בהמה.

שנינו במשנה: 'האחין והשותפין שחייבין בקלבון פטורין ממעשר
בהמה, חייבין במעשר בהמה פטורין מן הקלבון'. הגמרא מבארת
שאין זה כלל מוחלט, אלא פעמים שדינם שזה לחיוב או לפטור: **אִמַר**
רַבִּי יְרֵמְיָה, דיני היורשים חלוקים לכמה אופנים, **פְּעָמִים שְׁחִיבִין**
בָּהּ וּבָהּ – בתוספת קלבון למחצית השקל ובמעשר בהמה, **וּפְעָמִים**
שְׁפִטוּרִין מִזֶּה וּמִזֶּה – מקלבון וממעשר בהמה, **פְּעָמִים שְׁחִיבִין**
בְּקִלְבּוֹן וּפְטוּרִין מִמַּעֲשֵׁר בְּהֶמָּה, **וּפְעָמִים שְׁחִיבִין מִמַּעֲשֵׁר בְּהֶמָּה**
וּפְטוּרִין מִן הַקִּלְבּוֹן.

הגמרא מבארת את ארבעת האופנים הללו: א. **חִיִּיבִין בָּהּ וּבָהּ**,
כגון שֶׁהַיּוֹרְשִׁים חָלְקוּ **בְּכִסְפִּים** שירשו מאביהם, וחזרו ונשתתפו,
שדינם ככל שותפים התורמים יחד, שכל אחד חייב בקלבון, וְלֹא
חָלְקוּ **בְּבִהְמָה** שירשו מאביהם, ולכן הם חייבים במעשר בהמה,
שהרי הבהמות עדיין בתפיסת הבית, ואינם נחשבים כ'שותפים' בהם.
ב. **פְּטוּרִין מִזֶּה וּמִזֶּה**, כגון שֶׁחָלְקוּ **בְּבִהְמָה** וחזרו והשתתפו בה,
ודינם ככל שותפים הפטורים ממעשר בהמה, וְלֹא חָלְקוּ **בְּכִסְפִּים**
כלל, והכספים שברשותם עדיין בתפיסת הבית, ולכן לגבי מחצית
השקל דינם אותם כאילו אביהם נותן עבור שניהם יחד, ופטורים
מתוספת קלבון.

ג. **חִיִּיבִין בְּקִלְבּוֹן וּפְטוּרִין מִמַּעֲשֵׁר בְּהֶמָּה**, וזה באופן שֶׁחָלְקוּ בָּהּ
וּבָהּ – בכספים ובבהמות, וחזרו והשתתפו, ולכן חייבים בתוספת
קלבון כדין שני בני אדם שתרמו יחד, ופטורים ממעשר בהמה, כדין
בהמת השותפים.

המשך בעמוד קיב

מקשה הגמרא: כיון שהעמדנו את הברייתא באופן שנתן לזונה עובר
במעז אמו, מדוע נקטה הברייתא אופן שהבועל חזר וקנה ממנה את
הבהמה, ומשמע שרק מחמת כן חייבת במעשר, והרי יכלה הברייתא
לנקוט אופן שנשארה הבהמה ברשות הזונה, וְתִיעֲשֶׂרָה אִתָּהּ – והיא
תתחייב במעשר בהמה, שהרי כיון שקיבלתו בעודו עובר, אין בו
פטור של ניתן במתנה. מתרצת הגמרא: הברייתא עוסקת בְּזִוְנָה
נְכָרִית, שאין עליה חיוב מעשר בהמה.

מקשה הגמרא: מדוע באמת עוסקת הברייתא בזונה נכרית, ומחמת
כן הוצרכה לומר דין זה באופן שחזר וקנה ממנה את הבהמה,
וְלֹקְמָהּ – היה לברייתא להעמיד דין זה בְּזִוְנָה יִשְׂרָאֵלִית, וְתִיעֲשֶׂרָה
אִתָּהּ – והיא תתחייב במעשר של בהמה זו, שאין במעשר פסול של
'אתנן', ואין בזה פטור של 'לקוח', כיון שקיבלתו בעודו עובר. מתרצת
הגמרא: **קָא מְשַׁמַּע לָן** – באה הברייתא להשמיענו, שרק באתנן
שניתן לגויה הוצרכנו לומר שהטעם שהוא מתעשר הוא מחמת
שלגבי מעשר לא פסלה התורה את האתנן, אבל למזבח הוא פסול,
אולם אתנן בְּזִוְנָה יִשְׂרָאֵלִית, **לֹא הָיוּ אֲתָנָן** כלל, ומותר אפילו
להקריבה על גבי מזבח.

מוסיפה הגמרא: וביאור זה בברייתא הוא **בְּרִאשֵׁי, דְאִמַר אֲבִי, זִוְנָה**
נְכָרִית, אֲתָנָה אֲסוּר לְהַקְרִיבָה, וְכֵהָן הָבָא עָלֶיהָ אֵינוּ לֹקְמָה מְשוּם
לֹא יִחַלּל זִרְעוֹ (ויקרא כא טז), שזה הלאו שאוסר על הכהנים
לשאת זונה, אבל זונה יִשְׂרָאֵלִית, אֲתָנָה מוֹתֵר לְהַקְרִיבָה, וְכֵהָן
הָבָא עָלֶיהָ לֹקְמָה מְשוּם לֹא יִחַלּל זִרְעוֹ.

ומבאר אביו את טעם החילוק שביניהם: זִוְנָה נְכָרִית אֲתָנָה אֲסוּר,
כיון דְּמָר – יש ללמוד את דין אתנן בגזירה שוה של 'וְתִיעֲשֶׂרָה תוֹעֵבָה'
מִעֲרִיזָה, שבשני המקומות נאמרה לשון זו, באתנן נאמר (דברים כג
יט) 'לֹא תָבִיא אֲתָנָן זִוְנָה וגו' כִּי תוֹעֵבָה ה' אֱלֹהֶיךָ גַּם שִׁנְיָהּ, ובעריות
נאמר (ויקרא יח כט) 'כִּי כָּל אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה מִכָּל הַתּוֹעֵבֹת הָאֵלֶּה, ויש
ללמוד, מִזֶּה – כשם שלגבי עֲרִיזָה, מדובר בנשים **דְּלֹא תִפְסִי בָהּ**
קִדּוּשִׁי – שאין קידושים תופסים בהן, אִתָּה אתנן זִוְנָה, שנאמר עליו
לשון 'תועבה', הוא רק בְּהָד – באתנן של אשה כוז **דְּלֹא תִפְסִי בָהּ**
קִדּוּשִׁי, והיינו בגויה, אבל זונה ישראלית שתופסים בה קידושין
אתננה מותר להקריבה. והטעם לכך שֶׁכֵּהָן הָבָא עָלֶיהָ וְעַל זִוְנָה
גויה) **אֵינוּ לֹקְמָה מְשוּם לֹא יִחַלּל זִרְעוֹ**, כיון דְּלֹא יִחַלּל זִרְעוֹ אִמַר
רַבְּהִינָא, וְהָאִי – והבן הנולד מגויה, **לֹא זִרְעֶיהָ הוּא** – אינו נחשב
זרעו, כי הוא מתייחס אחרי אמו הגויה ונחשב זרעה שלה, ונמצא
שהכהן לא חילל את זרעו, אבל זונה ישראלית שהבן הנולד ממנה
נחשב זרעו, כהן הבועל אותה חילל את זרעו ולוקה.

משנה

במשנתנו יבואר ששותפים פטורים מהפרשת מעשר בהמה, ומתוך
כך דנה המשנה באחים שירשו את נכסי אביהם, מתי שותפותם
פטורת ממעשר בהמה, ומתי אינה פטורת. והמשנה מביאה נידון
דומה לגבי הדין ששנינו במסכת שקלים (פ"א מ"ז) שהנותן מחצית
השקל צריך להוסיף מטבע קטנה לקלבון, דהיינו תוספת קטנה על
מחצית השקל, וכששני בני אדם נותנים יחד שקל שלם, יש אופנים
שצריכים להוסיף רק קלבון אחד ויש שצריכים להוסיף שני קלבונות,
ואף בזה מבררת המשנה את דין היורשים, מתי הם חייבים בקלבון
ומתי אינם חייבים בו.

הָאֲחִין וְהַשְׁתֵּפוֹתִין – אחים שירשו את אביהם, והם שותפים בנכסיו,
דינם תלוי, באופן שֶׁחִיבִין בְּקִלְבּוֹן – שאילו יתנו יחד מחצית השקל
יתחייב כל אחד מהם להוסיף מטבע קטנה, הרי זה סימן שהם נחשבים
כסתם שותפים, שחייבם חכמים בשני קלבונות, וכיון שכך הרי הם
פְּטוּרִין מִמַּעֲשֵׁר בְּהֶמָּה מכל הולדות שיוולדו להם בשותפות. ולהלן
תבאר המשנה באיזה אופן מדובר. אבל באופן שֶׁחִיבִין **מִמַּעֲשֵׁר**
בְּהֶמָּה, והיינו כשאין להם דין של שותפים, ואופן זה יבואר גם כן
בסמוך, אם שניהם נותנים יחד שקל שלם למחצית השקל, **פְּטוּרִין**
מִן הַקִּלְבּוֹן – אינם חייבים לתת קלבון נוסף, אלא דינם כדין אב
שנותן מחצית השקל עבור שני בניו יחד, שאינו חייב להוסיף מטבע
שני לקלבון.

הגמרא מביאה נידון נוסף שמצאנו בו שלדעת רבי יוחנן אין ברירה:
וְאִדְּאָ רַבִּי יוֹחָנָן לְמַעֲמִיָּה – ודבר זה שאמר רבי יוחנן, לשיטתו
 אמרו, **דְּאָמַר רַבִּי אִסִּי אֶמַר רַבִּי יוֹחָנָן, הָאֵחָיו שְׁחָלְקוּ** בירושת
 אביהם, אין אומרים שהחלוקה מבררת שכל אחד קיבל את החלק
 שהיה ראוי לו מתחילה, אלא 'אין ברירה', ויתכן שכל אחד קיבל את
 חלק חבירו, וממילא כשחלקו בנכסים כלקוחות הן נחשבים, וכאילו
 כל אחד מהם קנה מאחיו את החלק שהגיע לידו בתמורה לחלק
 שהגיע ליד אחיו, ולפיכך **מְחַוְרִין** את הקרקעות **זֶה לָזֶה בְּיוֹבֵל**,
 שכם שהקרקעות המכורות חוזרות לבעליהן, כך גם חלוקת
 הירושים בטילה, וחוזרים ומחלקים שוב את הקרקעות ביניהם. הרי
 שלדעת רבי יוחנן, אין אומרים שהתברר שכל אחד קיבל את חלקו,
 אלא אנו אומרים שכל אחד קיבל את חלק אחיו, ולכן חלוקתם
 נחשבת כאילו הם קונים זה מזה כל אחד את חלקו.

מבאר הגמרא מדוע הוצרך רבי יוחנן להשמיענו דין זה בשני
 מקומות: **וְצִרְיָי** – והוצרך רבי יוחנן להשמיענו דין זה בשני
 המקומות, ולא היינו יכולים ללמוד דין אחד מחבירו, **דְּאִי אֲשַׁמְעִינוּ**
הֶכָּא – שאילו השמיענו זאת רבי יוחנן רק לגבי מעשר בהמה,
 שהיורשים שחלקו נחשבים כלקוחות ופטורים ממעשר בהמה, היה
 מקום לומר **שְׁבָהָא** – דווקא בדין זה **הֶכָּאמַר רַבִּי יוֹחָנָן** שאין ברירה,
 כיון שנאמר (שמות כב כח-כט) **בְּכֹר בְּנֶיךָ תִּתֵּן לִי, בֶּן תַּעֲשֶׂה לְשֹׁרֶךְ**
לְצֹאנֶךָ, ודרשו לעיל (נז.) מפסוק זה שדין מעשר בהמה חלים רק על
 'שור' וצאנך' שהם **דְּוִמְיָא דְּבִנְיָא** – בדומה לפדיון הבן המוזכר
 בפסוק, ואם כן יש לומר **מַה 'בִּנְיָא' בְּכֹרֶךָ לָךְ** – כשם שבנך החייב
 בפדיון ברור שהוא נולד ברשותך ואין הדבר צריך בירור, **אִם 'שֹׁרֶךְ**
וְצֹאנֶךָ' שהוזכרו בכתוב לחיוב מעשר בהמה מדובר **בְּכֹרֶךָ לָךְ** –
 בבמה שברור שהיא נולדה ברשותך, ולא על בהמה שבעת הירושה
 לא הייתה ודאי ברשותך עד שחלקת עם אחיך, ולכן דווקא בנידון זה
 סובר רבי יוחנן שאין ברירה, **אֲבָל** לגבי חזרת ירושה של **שָׂדֶה** ביובל,
 יש מקום לומר שיש ברירה, ודינם כדורשים ולא כלקוחות, וממילא
 אין היורשים צריכים להחזיר את הקרקעות ביובל, כיון שרק 'מִכָּר'
 הוא **דְּאָמַר רַחֲמָנָא לְיָהּ** **דְּיָהֵד בְּיוֹבֵל** – רק על שדה שנמכרה אמרה
 התורה שיש להחזירה ביובל, כאמור בפסוקים (ויקרא כה כה-לז).
 אבל **יְרוּשָׁה וּמִתְנָה, לֹא** – אין צורך להחזירה ביובל, לכן הוצרך רבי
 יוחנן להשמיענו גם לגבי חזרת ירושה שדה ביובל ש'אין ברירה',
 וכיון שיתכן שבחלוקה כל אחד לקח את חלק אחיו בירושה, דינה
 כמכר וחוזרת ביובל.

ממשיכה הגמרא ומבארת: **וְאִי אֲשַׁמְעִינוּ שָׂדֶה** – ואילו השמיענו רבי
 יוחנן דין זה ש'אין ברירה' רק לגבי ירושת שדה, שהיא חזרת ביובל,
 היה מקום לומר, שהחייב להחזיר שדה הוא רק **לְחַוְמָא** – שפוסקים
 להחמיר, משום שיש ספק אם החלוקה מבררת שחלק זה הגיע לו
 בירושה, או שאינה מבררת, ויתכן שחלק זה הגיע לאחיו והוא קנה
 ממנו, ומפני הספק שמא הוא לקח אנו מחמירים ואומרים שכל אחד
 מהיורשים חייב להחזיר את חלקו ביובל, וחולקים מחדש. והיינו
 סבורים שאף במעשר בהמה יש להחמיר ולומר שמא יש ברירה ואין
 דינם כלקוחות אלא כדורשים, וחיובים במעשר בהמה, ולכן הוצרך
 רבי יוחנן להשמיענו שדין זה ש'אין ברירה' הוא בתורת ודאי, ולא
 בתורת ספק, וממילא אף מקילים מחמתו במעשר בהמה לפטור את
 היורשים ממעשר.

אִי נָמִי – ביאור נוסף לכך שלא די במה שהשמיע רבי יוחנן לגבי שדה
 שהיא חזרת ביובל, **לְבִתְחִלָּה** – שהיינו סבורים לומר שענין החזרה
 ביובל אינו משום ש'אין ברירה' ואין החלוקה מבררת מי ירש כל חלק
 בשדה, אלא אף אם יש ברירה' צריכים היורשים להחזיר את הקרקע
 ביובל לתפוסת הבית, משום שכן אמרה התורה, שביובל תחזור
 הקרקע לבעלות של מי שהיתה שלו בתחילה, ובאופן של יורשים
 צריכה הקרקע לחזור לתפוסת הבית, שהיתה שייכת לכל האחים
 יחד, **אֲבָל הֶכָּא**, לגבי חיוב מעשר בהמה, שלא שייכת סברא זו,
אִימָא לֹא – אולי נאמר שאינו נפטר מחיוב מעשר, לפי שהחלוקה
 מבררת את החלק שהגיע לו כבר משעת מיתת אביו, ואין דינו
 כלוקח. ולכן הוצרך רבי יוחנן להשמיענו לגבי מעשר בהמה ש'אין

ברירה', ולפיכך הבהמות הקיימות בשעת חלוקה פטורות ממעשר
 משום פטור 'לקוח', והולדות שנולדו להן אחרי שחזרו ונשתתפו
 פטורים משום שהם של שותפים. מסיימת הגמרא: **צִרְיָא** – אכן יש
 צורך להשמיענו דין זה לגבי שני הדברים, לגבי החזרת קרקעות
 ביובל ולגבי מעשר בהמה.

הגמרא מקשה על דעת רב ענן ורבי אלעזר הסוברים שיש ברירה:
מִיתְיָבִי, שנינו במשנה בתמורה (ל.) לגבי איסור הקרבת בהמה שהיא
 'מחיר כלב', כלומר שהתקבלה כתמורה לכלב, **וְכָן הַשְׁוִתְפִּין**
שְׁחָלְקוּ, אֶחָד נָמַל עֲשָׂרָה טלָאִים, וְאֶחָד נָמַל תַּשְׁעָה טלָאִים וְכָלֵב,
שְׁכַנְגָּד הֶכָּלָב – אותם עשרה טללים שאחד מהם הוא כנגד הכלב,
אֲסוּרִין לְהַקְרִיבָה, כיון שאחד מהם היה חילופו של כלב, וחל עליו
 איסור מחיר כלב, ולא התברר מי הוא מתוך עשרת הטללים, ואילו
 תשעת הטללים **שְׁעֵם הֶכָּלָב, מוֹתְרִים** להקרבה. מסיימת הגמרא את
 קושייתו: **וְאִם אֶמַרְתָּ יֵשׁ בְּרִירָה**, ועל ידי החלוקה מתברר למי היה
 שייך כל חלק מתחילה, אם כן, אותו אחד שלקח עשרה טללים,
לִיבְרֹר חַד מִיַּמֵּיהוּ לְבִהְדִּי כָלֵב, וְלִשְׁקוֹל – יברור טלה אחד ויקבע
 שהוא עומד כנגד הכלב, ויקחנו מבין עשרת הטללים, ויתברר שהוא
 ה'מחיר כלב', **וְהִנֵּה לִישְׁתָּרוּ** – והטללים הנותרים יהיו מותרים
 להקרבה. ומכך שלא אומרים כן, מוכח שאין ברירה.

מתרצת הגמרא: **אֶמַר רַב אִשִּׁי, אִי דִּשּׁוּ בּוֹלְהוּ לְהִדְרִי הִכִּי נָמִי** –
 אם היו הטללים שוים כולם זה לזה, הרי שכל טלה שביר השותף
 האחד, יש כנגדו ביד השותף השני טלה ששוה כמותו, ונמצא שרק
 טלה אחד מהעשרה הוא כנגד הכלב, ובאופן זה באמת יטול אחד
 מהטללים ויקבע ויברר שהוא ניתן בעד הכלב, ושאר תשעת
 הטללים יהיו מותרים למזבח, אולם **הֶכָּא בְּמֵאָה עֶשְׂרִין** – כאן,
 במשנה בתמורה, במה מדובר, באופן **דְּלֹא שָׁוּ בּוֹלְהוּ לְהִדְרִי** – שאין
 כל הטללים שוים זה לזה, וכגון שתשעה טללים מתוך העשרה היו
 יקרים יותר מתשעת הטללים שעם הכלב, **וְשָׁוִי הָאִי כָלֵבָא חַד**
וּמִשְׁעָה – והכלב שוה כטלה העשירי בתוספת ההפרש ששוים תשעת
 הטללים שכנגדו יותר מתשעת הטללים שעמו, **וְהָאִי מִשְׁעָה מִשְׁיָךְ**
וְאִתִּי כְּבֹלְהוּ – ושוי זה שיש בכלב כנגד ההפרש, מתחלק בין כל
 תשעת הטללים שכנגדו, שבכל אחד מהם חל מקצת מאותה תוספת,
 ונאסרים תשעת הטללים משום אותו מקצת של התוספת, והטלה
 העשירי אסור משום שהכלב כנגד כולו.

משנה

המשנה מבארת מי הן הבהמות שפטורות ממעשר בהמה: **הַכֹּל** – כל
 סוגי הבהמות הטהורות, **נִכְנָסִין לְיָדֵי כִדִּי לְהַתְעַשֵּׂר** במעשר בהמה,
חוּץ מִן הַכֹּלָאִים – הנולד מתייש ורחל, ובהמה שהיא **מְרִפָּה, וְיִצְאָ**
דּוֹלָן – שלא נולד בדרך הולדות מפתח הרחם, אלא תחתו את דופן
 בטן אמו, והוציאודו משם, **וּמְחִיפֵר וְכֵן** – בהמה שהיא בתוך שבעה
 ימים ללידתה, שאינה ראויה עדיין להקרבה עד יומה השמיני,
וְהַיָּתוֹם. ומבררת המשנה: **וְאִיזוּהוּ יָתוֹם**, הפטור ממעשר, **כֹּל שְׁמִתָּה**
אִמָּה [או] שְׁנִשְׁחָטָה בעת לידתה, **וְאַחֵר כֶּךָ יִלְדָה, רַבִּי יְהוֹשֻעַ**
אָמַר, אִפְּלִי וְשִׁחָטָה אִמָּה והפשיטו את עורה, **וְהִשְׁלַח קָיִים** – כל
 עוד שהעור המופשט קיים **אֵין** **זֶה נֶחֱשֵׁב יָתוֹם**, וחיוב במעשר.

גמרא

שנינו במשנה: 'הכל נכנסין לדיר להתעשר, חוץ מן כללים, וטרפה,
 ויוצא דופן, ומחוסר זמן והיתום'.
 מבררת הגמרא: **מֵאָה הֵנִי מִיָּלִי** – מהיכן למדנו דברים אלו, **דִּתְנוּ**
רַבֵּנָן בברייתא, נאמר לגבי בהמות הראויות לקרבתות (ויקרא כב כז),
 'שור או כֶּשֶׁב או עֵז או יוֹלֵד, וְהִזָּה שְׁבַעַת יָמִים תַּחַת אִמּוֹ, וּמִיּוֹם
 הַשְּׁמִינִי וְהִלָּאָה יִרְצָה לְקַרְבָּן אִשָּׁה לַה', ודרשו מתיבות הפסוק למעט
 בהמות מסוימות, שהן פסולות לקרבן, 'שור או כֶּשֶׁב, פֶּרֶט לְכֹלָאִים
 – למעט את הנולד מתייש ורחל, כיון שמתיתב 'או' יש ללמוד
 שהבהמה כשרה להקרבה דווקא כשכל מין בפני עצמו, ולא כשהם
 'שור וכשב' יחד. 'או' עֵז, פֶּרֶט לְנִרְמָה – למעט ולד שנולד ממין
 אחד, אך הוא דומה למין אחר, כגון עז ותייש שילדו ולד שנראה
 המשך בעמוד קמב

בבורות. פרק תשיעי – מעשר בהמה דף נז עמוד א – מתוך מהדורת "אבן ישראל – (שטיינזליץ)" קכה
רש"י

ואורא רבי יוחנן לטעמיה – דאין ברירה וצריכי – הנך תרתי דרבי יוחנן. בהא
 אמר רבי יוחנן – דאין ברירה ופטורין, משום דמעשר בהמה איתקש לבנך, כדכתיב
 (שמות כב) "בכור בנך תתן לו כן תעשה" וגו', בבור לך – שגולד ברשותך. ואי
 אשמעינן שדה – הוה אמנאי: בהדיא קאמר רבי יוחנן, משום דלחומרא אודל משום
 ספיאק. אבל הכא, דלקולא הוא דמיפטר

ממעשר. אי נמי לכתחלה – דלגבי יובל
 בעינן שתהא חזרת קרקע לתחלתה שהיתה
 ביחד, אבל גבי מעשר – ליכא למימר הכי.
 וכן השותפין – במסכת תמורה בפרק "כל
 האסורין" ולא. אחד נטל עשרה מלאים
 ואחד תשעה מלאים וכלב – עמזון. אותן
 עשרה הטלאים שכנגד הכלב – אסורין
 למזבח, דאחר מהן היה חילופו של כלב והיה
 "מחיר כלב", ולא ידעינן הי ניהו. שעם הכלב
 – התשעה שעם הכלב – לית בהו איסורא.
 אי דשוו כולוהו להרדי – שכל כבש שבאותן
 תשעה יש לו חבר באותן העשרה שש
 כמותו, ונמצא שהעשירי כנגד הכלב – הכי
 נמי דיש ברירה, ונטיל אחד במחיר כלב
 ואוכלו, והשאר מותרין לגבוה. הכא במאי
 עסקינן – דכולוהו אסורי – כגון דלא שוו
 אהרדי. שתשעה כבשים שבתוך עשרה שוין
 יותר מתשעה שעם אותו הכלב, והכלב שוה
 את העשירי ואותו משוה ששוין אותן תשעה
 שכנגדן יותר מתשעה שעמו. דהשתא הוי
 מחיר כלב הולך בכל התשעה שכנגדו בכל
 חד פורתא, והעשירי כנגדו. והמורה גריס:
 כגון דשוה כל חד וחד ארבעה זוזי ופליג
 חומשא, וכלבא חמשה זוזי, דההוא זוזא שייך
 ואתי בכולוהו. ופירושא הכי: דשוו כל חד וחד
 מאותן עשרה שכנגד הכלב ארבעה זוזי ופליג
 חומשא דזוזא, נמצא שכל העשרה שוין
 ארבעים וחד זוזי, שעשרה חצאי חומשין
 עושין חמשה חומשין, דהיינו זוזא. והכלב
 שוה חמשה זוזים – נמצא שתשעה שעמו
 אינן אלא (חמישים) ושלשים וששה זוז ואיתו
 חמשה – הרי ארבעין וחד. השתא לא שוו
 אותם שעם הכלב אלא ארבעה זוזי כל חד,
 ואותן שכנגדו שוו כל חד ארבעה זוזי ופליג
 חומשא דזוזא – נמצא שהכלב משוה את
 כולם, ובכל אותן שכנגדו שייך חילוף הכלב.
 אותו חצי חומש שכל אחד שוה יותר על
 ארבע זוז, מחילוף שכנגד אותו זוז שהכלב
 שוה יותר מארבע. **משנה** כל שמתה אמו
 – ברשעת לידה. וכל טעמא דמתניתין מפרש
 בגמרא. והשלה קיים – והעור קיים. אין זה
 יתום – בגמרא מפרש טעמא. **גמרא** שור
 או כשב – גבי שאר כל הקדשים כתיב.
 נדמה – שאמו רחל והוא דומה לעז. כלאים
 – מן התיש והרהל בא. נאמר כאן –
 במעשר בהמה: "תחת השטן". ונאמר להלן
 – בכל הקדשים: "תחת אמו". מה להלן –
 בכל הקדשים. פרט לכל השמות הללו –

חיוין מן הכלאים כו' – הוה מצי נמי למיתני נדמה, דהא מפרש טעמא בגמרא – משום
 דלפנין "תחת" "תחת" מקדשים. אבל בכל מקום דחשיב (טרפה) וכלאים רגיל לדלג
 נדמה כאילו הוא בכלל כלאים, משום דמי ליה קצת. **פרט** לטרפה שאינה עוברת –
 דבהמה שנחתכו רגליה מן הארכובה ולמעלה היא משמונה עשרה טרפות. והתם במנחות
 (א), מצריך תלתא קראי בטרפה: חד לטרפה
 ממעי אמו דלא היתה לה שעת הכושר, וחד
 לטרפה ואחר כך הקדשה, וחד להקדישה ואחר
 כך נטרפה. ומן הארכובה ולמטה חשבינן ליה
 עוברת, כיון דאינה נטרפה. **כל** שהמום פוסל בו
 דבר ערה ועבודה זרה פוסלין בו – כולי עלמא
 אית להו הך דרשא, אפילו מאן דממעט רובע
 ותרבע מוקצה ועבד מ'מן הבהמה" ומ'מן הבקר"
 בפרק "כל האסורין" (תמורה כחא), בדפרישתי
 (לעיל בפרק הלוקח בהמה).

זכר ודאי נקבה ודאית לא טומטום כו' – הך
 סוגיא דלא כרב חסדאי וריש לקיש,
 בדפרישתי לעיל בסוף "על אלו מומין" (מבב).

מייביוהו לכהדי כלב ולשקול, והנך לישתרו! אמר רב אשי: אי דשוו כולוהו להרדי – הכי נמי;
 הכא במאי עסקינן – דלא שוו כולוהו להרדי, ושוי האי כלבא חד ומשהו, והאי משהו – מ'שור
 ואתי בכולוהו. **משנה** הכל נכנסין לדיר להתעשר, חיוין מן כלאים, ומ'פרה, ויוצא דופן, ומ'חופר
 זמן, והיתום. ואיתו יתום – כל שמתה אמה, ש'שחטה ואחר כך ילדה. רבי יהושע אומר:
 אפילו נ'שחטה אמה והשלה קיים – אין זה יתום. **גמרא** מנא הני מילי דתנו רבנן: "שור או
 כשב" – פרט לכלאים, "או עז" – פרט לנדמה, "פי וילד" – פרט ליוצא דופן, "והיה שכעת
 ימים" – פרט למחוסר זמן, "תחת אמו" – פרט ליתום. רבי ישמעאל בנו של רבי יוחנן בן ברוקה
 אומר: נאמר כאן "תחת השכט" ונאמר להלן: "תחת אמו", מה להלן – פרט לכל השמות
 הללו, אף כאן – פרט לכל השמות הללו, ומה כאן – פרט למ'פרה, אף להלן – פרט למ'פרה.
 "הכל" לאיתויי מאי לאיתויי הא דתנו רבנן: הרובע והנרבע, והמוקצה, והנעקב, והאתנו,
 והמחיר, וטומטום ואנדרוניגוס – כולן נכנסין לדיר להתעשר, רבי שמעון בן יהודה אומר משום
 רבי שמעון: טומטום ואנדרוניגוס אין נכנסין לדיר להתעשר. ותנא דידן, אי גמר "תחת" "תחת"
 מקדשים – הני נמי לא, ואי לא יליף – הני מנא ליה – לעולם גמיר, והני רחמנא רביניה, דכתיב:
 "כי מ'שחתם בהם מום בם לא ירצו לכם", ותנא דבי רבי ישמעאל: כל מקום ש'נאמר בו
 השחתה – אינו אלא דבר ערוה ועבודה זרה; דבר ערוה – דכתיב: "פי השחית כל ב'שר את
 דרכו על הארץ", עבודה זרה – דכתיב: "פן ת'שחיתו ועשיתם לכם פסל תמונת כל סמל תבנית
 זכר או נקבה", וכל שהמום פוסל בו – דבר ערוה ועבודה זרה פוסלין בו, וכל שאין המום
 פוסל בו – אין דבר ערוה ועבודה זרה פוסלין בו, והאי מעשר, הואיל ולא פסיל ביה מומא,
 דכתיב: "לא יבקר בין טוב לרע ולא ימירנו" – דבר ערוה ועבודה זרה נמי לא פסיל ביה. רובע
 ונרבע – דבר ערוה, מוקצה ונעבד – עבודה זרה, ואתנו – דבר ערוה, ומחיר – איתקש לאתנו,
 טומטום ואנדרוניגוס – קסבר: ספיאק הוא. "רבי שמעון בן יהודה אומר" – קסבר: ספיאק הוא,
 מיעט רחמנא גבי קדשים, זכר ודאי ונקבה ודאית, ולא טומטום ואנדרוניגוס, מעשר נמי – גמר
 "תחת" "תחת" מקדשים. תנו רבנן: הכל נכנסין לדיר להתעשר, חיוין מן הכלאים והמ'פרה –
 דברי רבי אלעזר ב'רבי יהודה איש כפר בר'תותא ש'אמר משום רבי יהושע. אמר רבי עקיבא:
 אני שמעתי הימנו אף יוצא דופן ומחוסר זמן ויתום. ותנא קמא, אי גמר "תחת" "תחת"
 מקדשים – הני נמי לא; ואי לא גמר, ב'שלמא מ'פרה – "כל א'שר יעבד תחת השכט"
 כתיב – פרט למ'פרה שאינה עוברת. אלא כלאים מנא ליה – לעולם גמר, וביוצא דופן
 סבר

בדפרישתי: כלאים נדמה ויוצא דופן ומחוסר זמן ויתום – אף במעשר הכי נמי. והיינו טעמא דמתניתין. ומה מעשר פרט לטרפה – דכתיב בה (ויקרא כז): "כל אשר יעבור",
 פרט לטרפה שאינה עוברת. דבהמה שנחתכו רגליה מן הארכובה ולמעלה זו היא אתח משמונה עשרה טריפות. הכל – דקתני במתניתין, לאיתויי מאי מוקצה – שהפירשדו
 להקריבו לעבודה זרה. **נעבד** – שעבד את הבהמה עצמה, כגון שניסך לה בין קרניה. ותנא דידן – תנא דמתניתין דתנא "הכל" – לאיתויי כל הני דמתניתין. אי גמר –
 מעשר "תחת" "תחת" מקדשים. הני נמי לא – דהא כולוהו פסולי בקדשים. דתניא בתמורה בפרק "כל האסורין" (כחא): "מן הבהמה" – להוציא רובע ותרבע, וכגון שאין
 דברא אלא עד אחד. דאי שני עדים – בת קטלא היא. דכתיב: "ואת הבהמה תהרגו". מן הבקר" – להוציא את הנעבד, מן הזאנ" – להוציא את המוקצה. ואי לא יליף
 – מקדשים, הני אחריני, מחוסר זמן ויתום, מנא ליה דאין מעשרין והני – רובע ותרבע וכולוהו אינן – רחמנא רביניהו דלעשרי. ואף על גב דלא חוו להקריבה – יאכלו במזמן
 לבעלים. כל שהמום פוסל בו דבר ערוה ועבודה זרה פוסלין בו – דהא אקשינאו רחמנא למום, דכתיב (ויקרא כב): "כי משחתם בהם מום בם". טומטום ואנדרוניגוס ספיאק
 הוא – אי זכר אי נקבה, דלכך ממה נפשך מיעשרי. ורבי שמעון סבר: בריה בפני עצמה היא. הני נמי לא – יוצא דופן ומחוסר זמן ויתום.

בפרים הפסח — מפרש בגמרא: חמשה עשר יום. ד"פרס" — לשון פרוסה, פלאג
דשלישים יום שדורשין בהלכות הפסח קודם הפסח. וכן עזאי דאמר ובעשרים
ותשעה באדר — ארבי עקיבא לא פליג, אלא באדר הסמוך לניסן, דלבן עזאי לעולם חסר,
וקביעא ליה זמנו לעולם בעשרים ותשעה באדר. משמע דערב פסח הוי בכלל הני חמשה
עשר יום דפרס, ובפרק קמא דראש השנה (ו,א)

נמי משמע כן, שמיים הפורים מתחילין לדרוש
ולא מקודם, גבי: הם העידו שמעברין את השנה
כל אדר, שהיו אומרים: עד הפורים, משום
דדורשין בהלכות הפסח קודם הפסח שלשים יום.
ואתי לזלוילי בחומץ מיום הפורים, קודם הפסח
שלשים יום. שמע מניה דערב הפסח בכלל
השלשים יום. וכן רבי אלעזר ורבי שמעון דאמרי
בסמוך: באדר בניסן — מפרש בגמרא דסברי
במאן דאמר שתי שבתות, שמע מניה ערב פסח
מן המנין. ותימיה: דקתני במילתא דרבי אלעזר
ורבי שמעון: ולמה ולא אמרו באחד בתשרי —
מפני שהוא יום טוב, ואי אפשר לעשר ביום טוב,
לפיכך הקדימוהו בעשרים ותשעה באלול. הלא
מן הדין הוא בשנים (באלול ובתשרי), דיום
ראשון של סוכות ממנץ שתי שבתות, כמו ערב
פסח, דיעקר מה שדורשין בהלכות הרגל קודם
לרגל אינו אלא מפני קרבנות. כדמשמע פרק
קמא דעבודה זרה (ה,ב) דפריך: לפני חגיגת
שלושה ימים ותו לא? והתניא דורשין בהלכות
הפסח כיו ומונשי: לידן אפילו דוק שבעין
פסלין לתקרבא — מיבעי בעשרים יום. ועיקר
דרשא דהלכות פסח משום פסח גופיה דנשחט
ערב פסח, ולא משום ימות הפסח. דהא נפקא
פרק קמא דפסחים (ו,ב) משום דבניא עומד בפסח
ראשון ומוזחיר בפסח שני, ועיקר שני — לשחיטת
פסח שני נאמר. ועיקר דרשא דשתי שבתות דרבן
שמעון בן גמליאל, מפיק להו מנביא עומד בראש
חדש ומוזחיר על פסח, ועיקר הלכות פסח מצרים
לא הוצרכו אלא ליום שחיטת פסח, שלא היה
שם (בפסח) קרבנות אחרים. ובפרק בתרא
דמגילה (כט,ב) משמע התם דשתי שבתות דרבן
שמעון בן גמליאל — אין הם המעשה בכלל,
דמויק התם ביותיה מתחילין דמקדימין קרינן.
ושלשים יום, דנפקא לן מנביא עומד בפסח
ראשון ומוזחיר על פסח שני נמי — הם בלא יום
המעשה, דהא איכא התם שבעה עשר דניסן
וארבעה עשר דאדר, שהן שלשים ואחד יום.
ומוזחיא שמעתין דמגילה עצמה יקשה למצוא
ארבעה עשר יום בלא יום המעשה! ויש לומר:
דלעולם אין יום המעשה בכלל. ולא חלק
חכמים בין פסח לסוכות, והלכו אחר עיקר שם
טוב להתחיל בשתי שבתות מבאחד בניסן
ומבאחד בתשרי. שכיום טוב קרבנות מרובין; ראייה חגיגה ושמוחה. ואף על גב דבניא עומד
בראש חדש ומוזחיר על פסח — היינו על שחיטת פסח שבארבעה עשר, מכל מקום דורות
ממנה שיש להזהיר על כל פסח — לא חשו חכמים למזהר יום אחד בפסח יותר מבחב. וגבי
שקלים קבעו חכמים זמן בראש חדש אדר, ולא חשו להקדים יום אחד לפני ראש חדש כדי
שיהיו שלשים יום שלימים, כיון שדבר מסור לבית דין של הבאת תמידין ומתורגמה חודשה.
אף על גב דבמתניתין דהבא דייקין לכרן החשבון זמן השמעת שקלים — לעולם באחד
באדר משמיעים על השקלים.

ניחא

עצרת — חמשה עשר יום קודם. וכן פרס התה, ודיינו יום אחרון של אלול. **עשרים ותשעה באדר** — מפרש בגמרא בנאי פליגי ונאי מעמידי. **באחד בניסן** — ארבעה עשר קודם לפסח. **ולמה אמרו בעשרים ותשעה באלול** — דהיינו ונזהר
עשר ימים, ולא אמרו באחד בתשרי, דהיי ארבעה עשר כגון שאמרה באחד בניסן מפני שאחד בתשרי יום טוב הוא, ואי אפשר לעשר, כדנפרש בגמרא לעצמא דכולא מתניתין. **מתעשרין לעצמן** — משום ספיק. **כל הגוללים וכו'** — דק' סתמא
כרבי אלעזר ורבי שמעון, **חמש לפני ראש השנה וכו'** — אנב דבעי למתני: חמש לפני הגורן וחמש לאחר הגורן מצטרפין. תנא נמי הא. **לא ישחוטם** — דטובל בגורן מדרבנן. וסוה, דלא שחטו בטבל מעשר בהמה לא לא ולא
מיתה. **לקבל חרפי ואפלי וקיימי** — כנגד שלשה זמנים שהבנות ילדות. אותן המזדנות לילד קרי 'חרפי', וילדות בתולה החרוף ומתעשרת בניסן. ואפלי — בעצרת, ואותן וילדות בקיץ — ולחודשן מתעשרת בפרס התה. **מאי שנא הני**
בחגי זמני — ספי מחרש אחר, קודם פסח ועצרת חת.

בכורות. פרק תשיעי – מעשר בהמה דף נז עמוד ב – מתוך מהדורת "אבן ישראל – (שטיינזליץ)"
רש"י

ולד מעליא הוא — במסכת נדה בפרק יוצא דופן (נ"א) קאמר רבי שמעון דריו זה כילוד ואמז טמאה לידה. וריש
לקש מפרש טעמא בגמרא: "תלד" — לרבות יוצא דופן, והבי נמי אמרין: "כי יולד" — לרבות יוצא דופן, ו**ולא כרבי**
יוזבאן — דאמר התם בהדא פירקא (נ"ד נ"א) דמדור רבי שמעון לענין קדשים שאנו קודש, דגמרי "לד" לידה
ומבדו דבני רחם. **כרבי שמעון** — דאמר: ובגמרא לריר להדעשה, ובפרשיון למילתיה לעיל בפרק "הלקח בהמה מן
הניז" (כ"א,ב). והשלח — וזהו קיום כשיצא הדולד לחוץ. **בן**
סתריאל מערקת לבנה — מוקם. **את המתה** — כשנשמה
מתה הדולד, מפנישם עיר האם שהוא מתה ומלבישין אותו
לילד שהוא חי, ומתקיים מפני רבי זה ששניין לו. **את היתה**
— זה הדולד. **נתגלה מעמא של משנתניו** — דהיינו משום
דכיו קאמר רבי ידעשה אם נולד כל זמן (שהעור) שהשלח קיים
— אינו יתום. דכיון דהעור מתה לולד — דומה כמי שאנו
קיימת. ועוד הניד דבר זה: **חזירין שבמקומנו** — לשון
חזרת. ירק שלעדים לטורא. **בבית המסס** — היינו אותן עלין
קטנים, כגון הבשר עצמו שיש באותו חנוט של בשר, שנקרין
צטונלא. **ועוד הניד דבר זה: מעם אחת בן על חודו** —
על צידו, ברחובו, שהוא עב כל כך שעברו עליו שש עשרה
קלועין ז' בעד ז' על חודו, כלומר, ברחובו של איש, **כרבי יוכנאי**
— שף הוא, בדאמרינן בבמה דוכתי: ואינא כביעא דרבי יוכנאי.
בנקה — מנה שבתותיו, והבתיב **בנה רגעים נעלמה** —
ומתפרש הכי בשלשן טורקין: נשא עלתה ונתחטא. **שכר אמר**
הקדוש ברוך הוא: וכי בראתיו) כפיס משבותות לאותו שוף בר
יוכנאי, שיש לה חב כל כך ששטתא ביצה גודלה כזאת ומגבה
למעלה ומורידה בנות בקנה אלמא **דלא שריא לית**.
נתחטא — לשון ירידה, והבדיו בסבכת הענית (י"א,א).
בן המתחטא לפני אביו. **מוזחיתא הואי** — משל מורחין.
שלא היתה ראויה לאפרות, כלן השליכה. **משנה שלש**
גזרות למעשר בהמה — כלומר, בשלושה מקומות שבה הן
זמן מעשר בהמה, שהבנות שולדו לו בן פרק לפרק — צורך
לו לעשר בשניעוד תופק, ומשיעוד תופק לא יאכל מןו להכחלתה.
מדרבנן, בלא מעשה. אבל קודם לכן — מתור, דמצוה בעלמא.
והא לעשר בהמותיו. ודורשין קודשם שריא עליו שם.
אבל הרישית בידו לאוכלו בלא מעשה. אבל בזני שלשה זמנים
הצריכו חכמים שלא יאכל להכחלת בלא מעשה. ובגמרא
מפרש מאי שנא בזני זמנים, ומאי טעמא נקט לשון "גזרות".
פרים — מפרש בגמרא כמה הוא. וטעמא דכל הני תנאי מפרש
בגמרא. וזמן גזרות של **מעשר בהמה** — דטובלין בהבנות
מדרבנן. **אפשר למעשר ביום טוב** — כדנפרש בגמרא
משום שקריתא. שצריך לסקור בסיקרא העשרי, וביום טוב א'
אפשר, מפני שצונו. **ראש השנה** — דהאזון שגולדו קודם לכן
— אין גבסין לריר להדעשה עש אותן שיוולדו מבאן אוילן.
משום דהיי דיש ששן. **ואתאולים** — אותן שגולדו באלול, כגון
מתעשרין לא עב גבי תשרי ולא עב גבי גמא. וטעמא מפרש
בגמרא: וסמסאק ליה אי הלבח כרבי מואר, או כרבי שמעון
באחר בתשרי, ולכן מתעשרין בפני עצמם. **כל הגוללין בן** —
אתאן לרבי אלעזר ורבי שמעון, דאמרי: באחד בתשרי ראש
השנה למעשר בהמה. **מצטרפין** — לכונוס לריר אחו. **לפני**
הגורן — מאלו שלש גזרות, שאן אהזון מפסיק. **לפח נאמר**
— למאן להכחא. למכור ולשחוט — להכחלת בלא מעשה.
גמרא לקבל חרפי ואפלי וקיימי — שיש בהמות
שמבכרות לילד קודם הפסח, ויש בהמות שמאחרות ער בין פסח
לעצרת. ויש שאין יולדות ער בין עצרת לחג. ובגמרא תיקן
דבגמרא זמנים אלו: חרפי — בפרס הפסח. אפלי — בפרס עצרת.
קיימי — בפרס התה. ואת דורסי: קיימי בפרס עצרת, ואפלי
בפרס התה.

כרי

רש"י בת"י
מאן ועד סוף המסכת נמצא נסחא אחרינא בכל דפי' של רש"י דל שביד דר' **במקומינו** — כשהבונה מתה מתנת
לידה. מפנישם אותה ומלבישין אותה בעורה. **את החית** — הדולד כרבי שיתנעם, ומעלה כאילו היתה אמו חיה. **נתגלה**
מעמא של משנתניו — דהיינו משום דכיו רבי ידעשה אם השלח קיים אין יום. ועוד הניד **חזירין**
שבמקומנו — לייטורא, כגון: חזרת מחסר מאכל. **קיימי עלים** — קליפה של עלים. **בית המסס** — צמרץ
בלעג. שכולו עשוי קליפות קליפות **על חודו** — אצל זה, עביו על עביו, כעין שפול, שזיה עביו דור ובעול, וכל חסן
אם היה משפחא בגסותה כגון נסר, והיי ערין רחב יותר. **כרבי יוכנאי** — שף גולד. **נעלמה ששים בריבם** — בחלטין אותן
שלה. ופי' שרייא ליה — להציתו לאכורו. והא **בתיב בנה רגעים נעלמה** — ודרשין: "נעלמה" טורקין במסכת
מנחות בפרק רבי שמעאל (ס"ב,ב) נשא עלתה ומתחטא. ומתחטא לשון ירידה. **החריא** — שהביצה נפלה — מחרות היא,
שאין אפרוח גול בה והשליכיתו מדרתה. **משנה שלש גזרות למעשר** — בשלש פעמים שבה הבנות מתעשרות
ובגמרא מפרש טעמא. **פרים המסס** — בגמרא מפרש: חמשה עשר יום קודם הפסח, ודיינו יום אחרון של אדר. וכן פסח
לעצרת — חמשה עשר יום קודם. וכן פרס התה, ודיינו יום אחרון של אלול. **עשרים ותשעה באדר** — מפרש בגמרא בנאי פליגי ונאי מעמידי. **באחד בניסן** — ארבעה עשר קודם לפסח. **ולמה אמרו בעשרים ותשעה באלול** — דהיינו ונזהר
עשר ימים, ולא אמרו באחד בתשרי, דהיי ארבעה עשר כגון שאמרה באחד בניסן מפני שאחד בתשרי יום טוב הוא, ואי אפשר לעשר, כדנפרש בגמרא לעצמא דכולא מתניתין. **מתעשרין לעצמן** — משום ספיק. **כל הגוללים וכו'** — דק' סתמא
כרבי אלעזר ורבי שמעון, **חמש לפני ראש השנה וכו'** — אנב דבעי למתני: חמש לפני הגורן וחמש לאחר הגורן מצטרפין. תנא נמי הא. **לא ישחוטם** — דטובל בגורן מדרבנן. וסוה, דלא שחטו בטבל מעשר בהמה לא לא ולא
מיתה. **לקבל חרפי ואפלי וקיימי** — כנגד שלשה זמנים שהבנות ילדות. אותן המזדנות לילד קרי 'חרפי', וילדות בתולה החרוף ומתעשרת בניסן. ואפלי — בעצרת, ואותן וילדות בקיץ — ולחודשן מתעשרת בפרס התה. **מאי שנא הני**
בחגי זמני — ספי מחרש אחר, קודם פסח ועצרת חת.

בכורות דף נז עמוד ב תלמוד בבלי המבואר "שפה ברורה – עוז והדר" (ליום שלישי) קכז

לְעֶשֶׂר בָּיִוֶם טוֹב, כי המעשר את בהמותיו צובע בסיקרא את הבהמה
שהופרשה למעשר כדי שתהיה נכרת, ואסור לצבוע ביום טוב,
לְפִיכָךְ הִקְדִּימוּהוּ לעשר בַּעֲשָׂרִים וְתִשְׁעָה בַּאֲלֹל.
מביאה המשנה דעה החולקת על רבי אלעזר ורבי שמעון: רַבִּי מֵאִיר
אָמַר, בְּאַחַד בַּאֲלֹל רֹאשׁ הַשָּׁנָה לְמַעַשְׂר בְּהֶמְתָּ, ולכן קביעות זמן
המעשר של הגורן השלישי בעשרים ותשעה באב, שכן קבעו לעשר
ביום שלפני ראש השנה של המעשר, את כל הבהמות שנולדו בגורן
האחרון, כדי שיהא היכר בין זמני המעשרות, ולא יעשר מבהמות
שנה זו על חברתה.
כאשר שמע בן עזאי את דברי התנאים שנחלקו בענין חודש אלול,
אם הוא סוף השנה הקודמת כמו שקיבלו רבי אלעזר ורבי שמעון, או
תחילת השנה הבאה כמו שקיבל רבי מאיר, אמר שכדי לצאת ידי
חובת מעשר, יש להפריש מכל הנולדים באלול בפני עצמם: בֶּן עֲזַאי
אָמַר, הָאֲלֹלִים – הבהמות שנולדו בחודש אלול, מְתַעֲשָׂרִים בַּפָּנִי
עַצְמָן, ואינם מצטרפים למעשר עם הבהמות שנולדו לפני חודש
אלול או לאחריו.
המשנה מבארת מה היא התקופה שנחשבת שנה לגבי מעשר בהמה:
כָּל הַנּוֹלָדִים מֵאַחַד בְּתָשְׁרִי עַד עֲשָׂרִים וְתִשְׁעָה בַּאֲלֹל, הֲרֵי אֵלּוּ
מִצְטָרְפִין להחשב כעדר אחד המתחייב במעשר בהמה, והיינו כדעת
רבי אלעזר ורבי שמעון שראש השנה למעשר בהמה הוא באחד
בתשרי.
מבארת המשנה צירוף של עשרה טלאים שנולדו בזמנים שונים:
הַמֵּשָׁה טלאים שנולדו לְפָנֵי רֹאשׁ הַשָּׁנָה וְהַמֵּשָׁה שנולדו לְאַחַר
רֹאשׁ הַשָּׁנָה, אֵינָן מִצְטָרְפִין למנין עשר בהמות החייבות במעשר, כי
אין חדש וישן מצטרפים זה עם זה. אבל אם נולדו כל העשרה טלאים
בתוך שנת המעשר, אלא שֶׁהַמֵּשָׁה מהם נולדו לְפָנֵי הַגּוֹרָן – קודם
אחד משלשת הזמנים שנקבעו למעשר, וְהַמֵּשָׁה מהם נולדו לְאַחַר
הַגּוֹרָן, הֲרֵי אֵלּוּ מִצְטָרְפִין להתחייב במעשר, כי אין אלו נחשבים
חדש וישן. שואלת המשנה: אִם בֶּן שָׁכַל הנולדים בתוך שנה
מצטרפים למעשר, והנולדים לפני הגורן ואחריו אינם נחשבים חדש
וישן, לְמָה נִאֶמְרוּ – לגבי איזה דין קבעו חכמים שְׁלֹשׁ גִּרְנוֹת לְמַעַשְׂר
בְּהֶמְתָּ. משיבה המשנה: שְׁעָר שְׁלֹא הִנִּיעַ – קודם שהגיע זמן הַגּוֹרָן,
מוֹתֵר לבעל הבהמות לְמַכּוֹר וְלִשְׁחוֹט את בהמותיו, כי עדיין אינו
צריך להפריש את המעשר, אולם אחר שהִנִּיעַ זמן הַגּוֹרָן, גזרו חכמים
ששוב לֹא יִשְׁחוֹט את בהמותיו עד שיעשר, וְאִם שָׁחַט קודם
שיעשר, פְּטוֹר מעונש מלקות, והבהמה מותרת באכילה.

נמרא

שנינו במשנה שקבעו שלשה זמנים שבהם חל חיוב לעשר מעשר
בהמה. שואלת הגמרא: מֵאִי שְׁנָא תָּלַת – מפני מה קבעו דווקא
שלשה זמנים. משיבה הגמרא: אָמַר רַבָּה בַּר שִׁילָא, לְקַבֵּל – (כנגד)
חֲזוֹרָפִי וְאַפְלִי וְקִינִי – תיקנו כנגד שלשה סוגי בהמות, שיש
שמקדימות ויולדות קודם פסח, ויש שמאחרות ויולדות בין פסח
לשבועות, ויש שאינן יולדות אלא בין שבועות לסוכות, וכנגדן תיקנו
חכמים שלשה זמנים אלו. 'חרפי' הם הבהמות המקדימות ללדת,
וזמנם בפרוס חג הפסח, 'אפלי' הם המאחרות ללדת, וזמנם בפרוס חג
השבועות, 'קייטי' הם היולדות בסוף הקיץ, וזמנם בפרוס חג הסוכות.
שואלת הגמרא: וּמֵאִי שְׁנָא בְּהֵנִי וְיִמֵּנִי – מפני מה קבעו דווקא זמנים
אלו. משיבה הגמרא: אָמַר רַבִּי תַנְחוּם בְּרִיה דְּרַבִּי חִיָּיא אִישׁ כֶּפֶר
עָבוּ,

כָּבֵר לָהּ – יוצא דופן לא מיעט רבי אלעזר ברבי יהודה מהגזירה
שוה, כיון שסובר בַּרְבִּי שְׁמַעוֹן דָּאֶמַר (נדה מ). לגבי טומאת לידה
שהיוצא דוֹפֵן וְלֹד מַעֲלִיא הוּא – ולד גמור הוא, והוא הדין לגבי
יוצא דופן בבהמה שכשר לקרבן, וחיוב במעשר בהמה, וְלֹא בַּרְבִּי
יוֹחָנָן שאמר (שם) שרבי שמעון מודה שאינו כשר לקרבן, והוא הדין
שאינו נכנס להתעשר.

בַּמְחוּסֵר זְמַן כָּבֵר לָהּ – וכן מחוסר זמן לא מיעט מהגזירה שוה, כיון
שסובר בַּרְבִּי שְׁמַעוֹן בֶּן יְהוּדָה שאמר לעיל (נז). שמחוסר זמן חייב
במעשר בהמה. וכן יתום לא מיעט, בְּגוֹן שְׁהַשְׁלַח – באופן שהעור
של האם עדיין קיים, ומבואר בברייתא שרבי אלעזר ברבי יהודה
אמר זאת בשם רבי יהושע, וְרַבִּי יְהוֹשֻעַ לְמַעֲמִיָּה דָאֶמַר במשנתנו,
אֲפִילוּ שָׁחַט אֶת אִמּוֹ והפשיט את עורה, וְהַשְׁלַח קָיָים – ועורה קיים
אחר שנולד הולד, אֵין זֶה נחשב יתום.

מביאה הגמרא כמה דברים שהעיד רבי ישמעאל, ובדבר הראשון
שהעיד מתבארת משנתנו: הָעִיד רַבִּי יִשְׁמַעְאֵל בֶּן סַתְרִיָּאל מְעִרְקָתָא
לְבִנָּהּ – (שם מקום) לְפָנֵי רַבִּי, בַּמְקוֹמָנָא מִפְּשִׁיטִין אֶת הַבְּהֵמָה
הַמֵּתָה שהקשתה ללדת ומתה מחמת הלידה, וּמִלְבִּישִׁין אֶת עוֹרָהּ
עַל תַּחֲתֶיהָ, ולדה החי, ומתקיים על ידי זה. אָמַר רַבִּי, נִתְגַּלָּה מַעֲמָה
שֶׁל רַבִּי יְהוֹשֻעַ שאמר בַּמִּשְׁנָתִינוּ שכל עוד שהעור קיים אין הולד
נחשב יתום, שכיון שהעור מועיל לולד, נחשב כמי שאמו קיימת.

ועוד העיד רבי ישמעאל בן סתריאל: חֲזוֹרָן – חזרת, דהיינו חסה,
שְׁבַמְקוֹמָנָא, הם כל כך גדולים, עד שיש לָהֶם שְׁשִׁים רַבּוֹא קָלָפִים –
עלי חסה שנראים כקליפות, בְּכִית הַמָּסַס שָׁלוּ. ועוד העיד: פָּעַם
אַחַת נָפַל אֶרֶץ אֶחָד שְׁבַמְקוֹמָנָא, והיה גדול מאד, וְעָבְרוּ שֵׁשׁ עֶשְׂרֵה
קְרוֹנוֹת עַל חוּדוֹ אַחַת – כולם עברו זה בצד זה על רוחב צידו האחד.
ועוד העיד: פָּעַם אַחַת נָפְלָה בִּיצַת בַּר יוֹכָנָי – עוף גדול מאד,
וּמִטְבָּחָא – (בחלבון והחלמון שיצאו ממנה) שְׁשִׁים בַּרְבִּים, וְשִׁבְרָה
שְׁלֹשׁ מֵאוֹת אֲרָוִים. מקשה הגמרא: וּמִי שָׂרִיא לֵיהּ – וכי עוף זה רגיל
להפיל ביצתו על הארץ, וְהָא בְּתִיב לגבי עוף בר יוכני (איוב לט יג)
נִגְנַף רָגְנִים נִעְלָכָה, ודרשו (מנחות סו): שְׁנַעֲלָסָהּ הוא נוטריקון
נִרְשָׁא העוף את ביצתו, ועולה למעלה, ונתחטא ומורידו בנחת
בקיני, ואם כן אינו שובר. מתרצת הגמרא: אָמַר רַב אִשִּׁי, הִתִּיא –
אותה ביצה שהופלה לארץ, מוֹזְרָתָא הוּא – היתה מקולקלת,
שאינה ראויה להוליד אפרוח, ולכן הפילה לארץ.

משנה

המשנה מביאה תקנת חכמים שקבעו זמנים מסוימים שבהם יש
להפריש מעשר בהמה: שְׁלֹשׁ גִּרְנוֹת לְמַעַשְׂר בְּהֶמְתָּ – בשלשה זמנים
בשנה, צריך לעשר מעשר בהמה מהבהמות שנולדו לו בין זמן אחד
לזמן שאחריו. א. בַּפֶּרֶס – חמשה עשר יום לפני חג הפסח. ב. וּבַפֶּרֶס
הַעֲצָרָת – חמשה עשר יום לפני חג השבועות. ג. וּבַפֶּרֶס הַחֵג –
חמשה עשר יום לפני חג הסוכות, (וְהֵן גִּרְנוֹת שֶׁל מַעַשְׂר בְּהֶמְתָּ –
מעת זמן הגורן הבהמות אסורות במכירה ואכילה), דְּבָרֵי רַבִּי
עֲקִיבָא. בֶּן עֲזַאי אָמַר, זמני הגרנות הם: א. בַּעֲשָׂרִים וְתִשְׁעָה בַּאֲלֹל.
ב. בְּאַחַד בְּסִינָן. ג. בַּעֲשָׂרִים וְתִשְׁעָה בַּאֲבָב. רַבִּי אֶלְעָזָר וְרַבִּי שְׁמַעוֹן
אָמְרִים, זמני הגרנות הם: א. בְּאַחַד בְּנִיכָן. ב. בְּאַחַד בְּסִינָן. ג.
בַּעֲשָׂרִים וְתִשְׁעָה בַּאֲלֹל, כי באחד בתשרי ראש השנה למעשר
בהמה. וְלָמָּה אָמְרוּ שיפריש מעשר בַּעֲשָׂרִים וְתִשְׁעָה בַּאֲלֹל, וְלֹא
אָמְרוּ בְּאַחַד בְּתָשְׁרִי, כמו שאמרו לפני פסח שמפריש באחד בניסן,
מִפְּנֵי שְׁאֵחָד בתשרי הוא יוֹם טוֹב של ראש השנה, וְאִי אֶפְשָׁר

המשך ביאור למס' בכורות ליום ראשון עמ' א

הַנִּהְרֹת שבעולם נמצאים לְמִטָּה מְשַׁלֵּשׁ נִהְרֹת, דהיינו שהם
נמוכים יותר מנהרות החדקל פישון וגיחון, שכל הנהרות שבעולם
באים מהם, וְשִׁלֵּשׁ נִהְרֹת אלו, נמצאים לְמִטָּה מְנַהֵר פָּרָת, הרי
שמימי כל הנהרות נמשכים מנהר פרת שהוא גבוה מכולם, ודרך
המים לילך ממקום גבוה לנמוך.
מקשה הגמרא: וְהֵאֵיבָא

פָּרָת הוּא דְלֹא שְׁתִּינָא – הרי אמר שרק ממימי נהר פרת לא ישתה,
הָא מְנַהֵרָא אַחֲרֵינָא שְׁתִּינָא – אבל ממימי נהר אחר כן ישתה, כי
בנדרים הולכים אחר לשון בני אדם, ומלשונו משמע שהתכוין שלא
לשתות ממי נהר הנקרא 'פרת', אֶלָּא דָאֶמַר 'לֹא שְׁתִּינָא מִמֵּי
דְּאֵתָא מְפָרָת' – לא אשתה ממים שבאו מנהר פרת, ולכן נאסר
בשתית מימות כל הנהרות שבעולם, דָאֶמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב, כָּל

1 **בְּרִי שְׁתָּהָא בְּהֵמָה מְצוּיָה לְעוּלֵי רִגְלִים** – קבעו את זמני הפרשת
2 מעשר בהמה לפני שלושת הרגלים, כדי שבעלי הבהמות ישהו את
3 בהמותיהם, ולא ימכרו ולא ישחטו אותן עד שיתעשרו בזמן הגורן,
4 ועל ידי כך יהיו בהמות מצויות לעולי רגלים לקחת מהן לאכול
5 ולהקריב קרבנות, וְאֵף עַל גַּב דְּתָנִן – ואף ששנינו בסוף המשנה שְׁעַר
6 שְׁלֹא הִנִּיעַ זִמְנָה הַגּוֹרָן מִתֵּרָר לְמִכּוּר וְלִשְׁחוּט בלי להפריש מעשר
7 בהמה, מכל מקום אין לחשוש שבעלי הבהמות ימכרו או ישחטו
8 אותן ולא יהיו בהמות מצויות לעולי רגלים, שכן נִיחָא לֵיה
9 דְּלִיתָּהּ בְּרִי מְצוּיָה בְּמִזְמָנָה – נוח לו לאדם לקיים תחילה מצוה
10 בממונה, ולהפריש מבהמותיו מעשר, וְהָדָר לְזָבוֹן וְלִיכּוּל – ורק אחר
11 כך ימכרו או יאכלו, וכיון שכן, כל אדם ישהה את הבהמות עד
12 שיגיע זמן המעשר, וממילא יהיו הבהמות מצויות לעולי רגלים.
13 הגמרא מבארת את משמעות השם 'גורן'. שואלת הגמרא: וְאִמָּא
14 קָרִי לֵיה – למה קראה המשנה לזמן הפרשת המעשר 'גורן'. משיבה
15 הגמרא: דְּמִכְלָה בְּגוֹרָן – משום שזמן זה מחשיב את הבהמות 'טבל',
16 כפי ש'גורן' מחשיב את התבואה לטבל, כלומר, כמו שכינוס
17 התבואה לגורן מחייבה במעשר תבואה מדאורייתא, אף כאן מזמנא זה
18 ואילך אסור מדרבנן למכור או לשחוט עד שיעשר.
19 שנינו במשנה: שלש גרנות למעשר בהמה, בפרוס הפסח ובפרוס
20 העצרת ובפרוס החג, דברי רבי עקיבא. שואלת הגמרא: וְכִפָּהּ הוּא
21 'פָּרֹס', כלומר, כמה זמן קודם הרגל נחשב 'פרוס הרגל'. משיבה
22 הגמרא: פִּירֵשׁ רַבִּי יוֹסִי בְּרַבִּי יְהוּדָה, אִין נקרא 'פָּרֹס' הרגל פְּחוּת
23 מִחֲמַשָּׁה עֶשֶׂר יוֹם קודם הרגל, בכל אחד מהרגלים.
24 שואלת הגמרא: מָאֵי מְשַׁמַּע – איך משמעות לשון 'פרוס' מורה על
25 חמשה עשר יום. משיבה הגמרא: אִמָּר רַבִּי אֲבָהוּ, 'פָּרֹס' משמעו
26 פְּלִגָּא – חצי, דהיינו דבר שלם שנפרס ונחלק לשני חלקים. שואלת
27 הגמרא: פְּלִגָּא דְּהִלְכּוֹת פֶּסַח – חצי הזמן שבו עוסקים בהלכות פסח,
28 כִּי הָא דְּתָנִינָא – כמו ששנינו בברייתא, שוֹאֲלִין ודוֹרְשִׁין בְּהִלְכּוֹת
29 פֶּסַח קודם לִפְסַח שְׁלֹשִׁים יוֹם, רַבִּין שְׁמַעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל חולק ואומר,
30 ששואלים ודורשים בהלכות הפסח רק שְׁתֵּי שָׁבָתוֹת – שבועיים
31 קודם הרגל.
32 שנינו במשנה: בֶּן עֲזַאי אָמַר, שלשת הגרנות הן בְּעֶשְׂרִים וְתִשְׁעָה
33 בְּאַחַד בְּסִיּוֹן, בעשרים ותשעה באב.
34 הגמרא מבארת את מחלוקת רבי עקיבא ובן עזאי לגבי זמן הגורן
35 הראשון. שואלת הגמרא: מָאֵי קָמִיפְלִיג – כמה נחלקו רבי עקיבא
36 וְבֶן עֲזַאי, והרי לכאורה לדברי שניהם הגורן הראשון הוא באותו זמן,
37 לרבי עקיבא הוא בפרוס הפסח, והיינו חמשה עשר יום קודם הפסח,
38 ולבן עזאי הוא בעשרים ותשעה באדר, שזהו חמשה עשר יום קודם
39 פסח. משיבה הגמרא: מחלוקתם היא האם אפשר לקבוע יום מסוים
40 שהוא יהיה תמיד חמשה עשר ימים לפני פסח, רַבִּי עֲקִיבָא סָבַר,
41 אֲדָר הַסְּמוּךְ לְנִיסָן, וְיִמְנִין חֹסֵר – חודש אדר הסמוך
42 לניסן, לפעמים הוא חודש מלא, של שלושים יום, ולפעמים הוא
43 חודש חסר, של עשרים ותשעה יום, וכיון שחמשה עשר הימים
44 שלפני פסח מתחילים ביום האחרון של חודש אדר, כדי שיחד עם
45 ארבעה עשר הימים של חודש ניסן יהיו חמשה עשר יום קודם הפסח,
46 לפיכך וְיִמְנִין דְּמִקְלַע – לפעמים מודמן שחל יום זה בְּיוֹם שְׁלֹשִׁים
47 באדר, וְיִמְנִין דְּמִקְלַע בְּיוֹם עֶשְׂרִים וְתִשְׁעָה באדר, וּמִשּׁוּם הֵכִי לֹא
48 קָבִיעַ לֵיה זִמְנָה – ומשום כך לא אמר רבי עקיבא מועד קבוע למעשר
49 בהמה לפני פסח, אלא אמר שיש להפרישו ב'פרוס הפסח', דהיינו
50 חמשה עשר יום קודם פסח, באיזה יום שיוזמן זמן זה. וְבֶן עֲזַאי סָבַר,
51 שאמנם זמן הגורן הוא ב'פרוס החג' דהיינו חמשה עשר יום קודם
52 החג, ומכל מקום אמר זמן קבוע לכך, בעשרים ותשעה באדר, כי
53 סָבַר אֲדָר הַסְּמוּךְ לְנִיסָן לְעוֹלָם הוּא חֹסֵר, הִילָכֵךְ קָבִיעַ לֵיה זִמְנָה
54 בְּעֶשְׂרִים וְתִשְׁעָה בְּאַדָּר – ולכן יש זמן קבוע לגורן זה, והוא בעשרים
55 ותשעה באדר, שתמיד יום זה הוא חמשה עשר יום לפני פסח.
56 מבארת הגמרא את מחלוקתם לגבי זמן הגורן השני: בן עזאי סובר
57 שזמן הגורן השני הוא בְּאַחַד בְּסִיּוֹן, ונחלק בזה על רבי עקיבא
58 שאמר שהוא חמשה עשר יום קודם שבועות, משום שכן עזאי חשש,

60 אֲדָרִי דְלֹא נִפְיִשִׁי – כיון שאין הרבה בהמות נולדות בזמן קצר זה
61 שבין פסח לשבועות, אִי אִמָּרְתָּ לִיקְדִּים לְעֶשֶׂר – אם תאמר שיקדים
62 ויעשר חמשה עשר יום קודם שבועות, עַד דְּמָמְי רַגְלָא שְׁלָמִי לָהּ –
63 עד שיגיע הרגל כבר יגמרו כל הבהמות, כיון שמיד אחר שמעשרן
64 מוציאו למכירה, ושוחטים מהן לאכול, ולא ישארו בהמות לעולי
65 הרגל בחג השבועות.
66 מבארת הגמרא את מחלוקתם לגבי זמן הגורן השלישי: בן עזאי סובר
67 שזמן הגורן השלישי הוא בְּעֶשְׂרִים וְתִשְׁעָה בְּאַבּ וכו', ולא כדברי
68 רבי עקיבא שזמן הגורן השלישי הוא חמשה עשר יום קודם סוכות,
69 ודיינו בסוף חודש אלול, כיון שֶׁבֶן עֲזַאי לְמַעְמֵיהּ – לשיטתו, דְּאָמַר
70 במשנתנו שְׁהָאֵלּוּלִין – הבהמות שנולדו בחודש אלול מִתְעַשְׂרִין
71 בְּפִנֵּי עֶצְמָן, ואינן מצטרפות למעשר עם הבהמות שנולדו לפני חודש
72 אלול או לאחריו, ואם יקבעו את זמן המעשר בסוף אלול, יש לחשוש
73 שגם יבואו לצרף את אלו שנולדו בחודש אלול עם אלו שנולדו
74 קודם אלול, ולכן קבעו את זמן המעשר בסוף חודש אב. אך לא קודם
75 לכן, כיון שצריך להסמיך את זמן המעשר לרגל כמה שיותר, כדי
76 שלא יהיה זמן רב למכור ולשחוט בהמות, שגם לא ישארו מספיק
77 בהמות לצורך עולי הרגל.
78 מקשה הגמרא: למה אמר בן עזאי שזמן המעשר נקבע בעשרים
79 ותשעה באב, ומשמע שלעולם הוא קבוע בתאריך זה, ואפילו אם
80 חודש אב מלא, וְלִיעֲשְׂרִינָהּ בְּיוֹם שְׁלֹשִׁים – והרי יש לו לומר
81 שמעשרים ביום שלשים לחודש אב. מתרצת הגמרא: וְיִמְנִין
82 דְּמִתְחַסְרִין לֵיה לְאַב – פעמים שבית דין קובעים שחודש אב יהיה
83 חסר, דהיינו בן עשרים ותשעה יום, ומקדשים את יום השלושים
84 להיות ראש חודש אלול, וְכַעֲשֵׂין לְמִעֲבַד הַפִּירָא בְּחֹדֶשׁ וְיִשָּׁן –
85 וצריכים לעשות היכר בין הבהמות שנולדו בשנת המעשר החדשה,
86 לבין אלו שנולדו בישנה. משום שבשנה שחודש אב חסר יצטרכו
87 לעשר באחד באלול, ורצו חכמים שלא יעשרו כלל בחודש אלול,
88 כדי לעשות היכר, שהנולדים בחודש אלול מתעשרים בפני עצמם,
89 ואינם מצטרפים למעשר של שנה הקודמת.
90 שנינו במשנה: רַבִּי אֶלְעָזָר וְרַבִּי שְׁמַעוֹן אָמְרִים, זמני הגרנות הן
91 בְּאַחַד בְּנִיסָן בְּאַחַד בְּסִיּוֹן וכו' בעשרים ותשעה באבול.
92 מבארת הגמרא את הטעם בזמנים אלו: זמן הגורן הראשון נקבע
93 בְּאַחַד בְּנִיסָן, משום שרבי אלעזר ורבי שמעון סברו בְּרַבִּין שְׁמַעוֹן בֶּן
94 גַּמְלִיאֵל, דְּאָמַר ששואלים ודורשים בהלכות הרגל רק שְׁתֵּי שָׁבָתוֹת
95 – שבועיים קודם הרגל, וכיון שהפרשת מעשר בהמה נחשבת
96 כ'הלכות הפסח', שהמעשר מכין את הבהמות שתהינה ראיות
97 לאכלן ברגל, לפיכך זמן המעשר הוא באחד בניסן, שבועיים לפני
98 פסח. זמן הגורן השני נקבע בְּאַחַד בְּסִיּוֹן, והטעם לכך בְּדָאֵמָר – כמו
99 שאמרנו לעיל בדעת בן עזאי, כדי שלא ישאר זמן רב בין הגורן לחג
100 השבועות, ומתוך כך יאכלו את מעט הבהמות שנולדו בזמן הקצר
101 שבין פסח לשבועות, ויחסרו בהמות לעולי הרגל. והגורן השלישי
102 הוא בְּעֶשְׂרִים וְתִשְׁעָה בְּאַלּוּל, משום שרבי אֶלְעָזָר וְרַבִּי שְׁמַעוֹן
103 לְמַעְמֵיהּ – לשיטתם הלכו בזה, דְּאָמְרִי במסכת ראש השנה (ב).
104 בְּאַחַד בְּתִשְׁרִי רֹאשׁ הַשָּׁנָה לְמַעֲשֵׂר בְּהֵמָה, ולכן לא יכלו לקבוע את
105 זמן המעשר שלפני סוכות לאחד בתשרי, כפי שקבעו את זמן הגורן
106 הראשון לשבועיים קודם הפסח, כיון שצריך לעשות היכר בין
107 הנולדים בשנה שעברה לנולדים בשנה זו, שלא יבואו לטעות ולעשר
108 מבהמות שנה זו על של שנה אחרת, וכיון שאחד בתשרי הוא ראש
109 השנה למעשר בהמה, עשו היכר וקבעו לעשר את הנולדים בשנה
110 שעברה, קודם יום זה, דהיינו ביום אחרון של חודש אלול.
111 שנינו במשנה: רבי אלעזר ורבי שמעון אומרים וכו' בעשרים ותשעה
112 באלול, וְלִמָּה אָמְרוּ בְּעֶשְׂרִים וְתִשְׁעָה בְּאַלּוּל, וְלֹא אָמְרוּ בְּאַחַד
113 בְּתִשְׁרִי, מִפְּנֵי שֶׁהוּא יוֹם טוֹב וכו' ואי אפשר לעשר ביום טוב.
114 מקשה הגמרא: מדוע הוצרכה המשנה לומר שהקדימו את זמן הגורן
115 לפני ראש השנה, משום שאי אפשר לעשר ביום טוב, וְתִפְסֹק לֵיה
116 דְּכַעֲשֵׂין לְמַעֲבַד הַפִּירָא בְּחֹדֶשׁ וְיִשָּׁן – הרי אף לולא טעם זה אי
117 אפשר לקבוע את זמן הגורן לאחד בתשרי, משום שצריכים לעשות
118 היכר בין הנולדים בשנה זו לנולדים בשנה שעברה, וכיון שאחד

רש"י
פרק תשיעי – מעשר בהמה דף נח עמוד א – מתוך מהדורת "אבן ישראל" – (שטיינזלץ) קכט
תוספות

כִּיר שִׁיתָה בְּהַתָּה מִצִּיחָה – כִּדּוּק דָּאָן קִיטָה מִשְׁתַּבֵּחַ בְּהַתָּה עַד סִרְסָה הִרְגִּילָם, וּמִשְׁדֵּר אֲשֵׁינִי בְּנִתּוֹת עַד חֲאוּת קִיטָה וְאֵל

בִּין לִמְשִׁיחָה עַד שִׁיעָרָם סִבּוּ מִן הַגּוּר, וְהַמָּצָא שֶׁנֶּחֱמָה מִצִּיחָה לְעִלּוֹי לִרְגִיל לִקָּח מִן, הִלָּל אֲבֵלָה

בִּין לִמְשִׁיחָה, וְאֵל עַד בְּתוֹת יִם – **מִצִּחָה** – לְהַתְּשִׁיעַ, לְעִשְׂתֵּי, וְדִבְבֵי מִצִּיחָה – מִרְבֵּב, כִּדְבָרָם בְּנִתּוֹת, וְהַשְׁתַּחֲוֵי הַגּוּר וְאֵל וְכִמְבֹר אֵל שִׁיחָת עַד שִׁיעָה, **פִּרְסָה** – כְּגֹן פִּרְסָה, **שְׁלִישִׁי יוֹם** – וְפִלְגָן הָרִי וְחִשָּׁה עֶשֶׂר יוֹם.

וְבֵן עֲזָיָה – נִגַּי סִבֵּר דִּתּוֹן הַגּוּר וְאֵל בִּפְרִסָה חֲזָה, חֲמִשֶּׁה עֶשֶׂר

יָמִים קִרְבֵּה, וְדִמִּי עֶשְׂרִים וְחֲמִשָּׁה דָּאִיר עַד רִבְסִיר דִּינִין –

7 **כִּדְ שִׁתְּהָם בְּהִמָּה מִצִּוְיָה לַעֲלוֹת לֵ**
 8 **הַגִּזְרִין מוֹתֵר לְמִבְדֹּר וְלִשְׁחֹט - נִ**
 9 **וְחֵדֵר לְבֹבִין וְלִכְוֹל. וְאִמָּא קְרִי לִי**
 10 **פִּירֵשׁ רֵב יוֹסִי כְּרַבִּי יְהוּדָה: אִין**
 11 **מִשְׁמַע אֹמֶר רַבִּי אֲבָהוּ: "פְּרוּם"**
 12 **פֶּסַח, כִּי הָא דִּתְנָא: שׁוֹאֲלִין וְ**
 13 **שְׁלִישִׁים יוֹם, רַבִּין שְׁמַעוֹן בֶּן גַּמְלִי**
 14 **אֹמֵר: בְּעֶשְׂרִים וְתֵשְׁעָה אֲבָדֵר,**
 15 **עֲקִיבָא וְבִן עֲזַאֲרִי רַבִּי עֲקִיבָא קִסֵּר:**
 16 **חֶסֶר, וְיִמְנִין דְּמִקְלַע בְּיוֹם שְׁלִישִׁי**
 17 **וּמִשּׁוֹם הֵכִי לֹא קָבַע לִיה יִמְנִין. וְבִן**
 18 **חֶסֶר, הִילֵכְךָ קָבַע לִיה יִמְנִין בְּעֶשְׂרִי**
 19 **אִי־דִּלְא נִפְשִׁי, אִי אִמְרֵת לִיקִי**
 20 **לְהוּ. "בְּעֶשְׂרִים וְתֵשְׁעָה פֶּאֶב" וְכוּ'**
 21 **מִתְעַשְׂרִין בְּכַף עֲצֻמִּין - וְלִעֲשְׂרִין**
 22 **לִיה לֹאֵב, וְבַעֲיִין לְמַעֲבֵד הַבִּידָר**
 23 **אֹמְרִים: בְּאַחַד בְּנִיסִין בְּאַחַד בְּסִין**
 24 **גְּמִילָאֵל דְּאָמֶר: שְׁתֵּי שִׁבְתוֹת, בְּאַחַד**
 25 **בְּאֵלּוּל - רַבִּי אֶלְעָזָר וְרַבִּי שְׁמַעוֹן**
 26 **רֹאשׁ הַשָּׁנָה לְמַעֲשֵׁר בְּהִמָּה. וְלִי**
 27 **וְלֹא אִמְרוּ בְּאַחַד תַּחֲשִׁי - מִכְּנֵי**
 28 **דְּבַעֲיִין לְמַעֲבֵד הַבִּידָר בְּחֵדֵר וְיִשְׁ**
 29 **לְמַעֲבֵד הַבִּידָר חֲדָשׁ וְיִשְׁ, וְעוֹדֵר**
 30 **לְמַעֲבֵד הַבִּידָר וְיִשְׁעֵה פִּתְחָהּ**
 31 **וְיִשְׁעֵה פִּתְחָהּ וְיִשְׁעֵה פִּתְחָהּ**
 32 **וְיִשְׁעֵה פִּתְחָהּ וְיִשְׁעֵה פִּתְחָהּ**
 33 **וְיִשְׁעֵה פִּתְחָהּ וְיִשְׁעֵה פִּתְחָהּ**
 34 **וְיִשְׁעֵה פִּתְחָהּ וְיִשְׁעֵה פִּתְחָהּ**
 35 **וְיִשְׁעֵה פִּתְחָהּ וְיִשְׁעֵה פִּתְחָהּ**
 36 **וְיִשְׁעֵה פִּתְחָהּ וְיִשְׁעֵה פִּתְחָהּ**
 37 **וְיִשְׁעֵה פִּתְחָהּ וְיִשְׁעֵה פִּתְחָהּ**
 38 **וְיִשְׁעֵה פִּתְחָהּ וְיִשְׁעֵה פִּתְחָהּ**
 39 **וְיִשְׁעֵה פִּתְחָהּ וְיִשְׁעֵה פִּתְחָהּ**
 40 **וְיִשְׁעֵה פִּתְחָהּ וְיִשְׁעֵה פִּתְחָהּ**
 41 **וְיִשְׁעֵה פִּתְחָהּ וְיִשְׁעֵה פִּתְחָהּ**
 42 **וְיִשְׁעֵה פִּתְחָהּ וְיִשְׁעֵה פִּתְחָהּ**

וְהִלְלוּ אוֹמְרִים כִּדְ, וְהִלְלוּ אוֹמְרִי וְיִלְחִיזוּ מַעֲמִידָא דְמָאן מִסְתַּבְר! וְכִי וְהִתְנַחֵם, כִּן עֲזָא אוֹמְר: כִּל חֲבִימִן חוֹזִין מִן תַּקְרָת הָהָא! אֲמַר רַבִּי יוֹזֵבֶד וְזִכְרִיהָ וּמְלֹאכִי. תִּנְחָא: אֲמִיזָה צִדִּי לַעֲצֻמִּין נוֹלְדוּ לוֹ חֲמִשָּׁה בָּאֵן וְחִכִּי בְּאֵלֹל וְחֲמִשָּׁה בְּתִשְׁרִי - אִין מִצְרַיִם מִצְרַיִם - מִצְרַפְרִין, פְּשִׁטָּא! - מָהוּ דִּתִּי - גְּרִנּוֹת - קָא מִשְׁמַע לִי, כְּדִתְנִין: לֵאחֹר רֹאשׁ הַשָּׁנָה - אִין מִצְרַפְרִי הַגּוֹרֶן - הֲרִי אֵלֹו מִצְרַפְרִין, אֲמַר חֲמִשָּׁה בָּאֵן, וְחֲמִשָּׁה בְּאֵלֹל, וְחֲמִשָּׁה

22 ארבעה עשר בנימין ואחד מנאד. **וּמִנֵּי הַמִּקְלָה פָּרוּם** – ביום עשרים ותשעה באדר, כשדור חסר, רדיו אשר חרש ים
23 שלשם, הלך אל קרבן עזר לפרוס ולחלוק **באחד האילן** – יציג טעמנו בן עזריאל אשר עזר, חרש ים. חסר
24 **ביום אייר דל נשי** – ביום רחל (אבל), אצלן דבורה יולדת בנימין עזר. עזר, חרש ים. חסר ים. חסר ים.
25 לזה נושה דל עים – שלמי לאוכלן (נאכלין) אדון עזר, חרש ים. חסר ים. חסר ים. חסר ים. חסר ים.
26 דאמר לנבך: האלוילים השנה אינען, ואין מצטרפין עס אתון שעלדו דאלען – שנה באחד באילר אראש חסר
27 וישן, ומתעספאן אל אמת אשר תשרא אל תושר – מתעשרין האלוילים לעצמן. דהלכל אל קבע ענו גורן של שנה
28 (ותשנה וים) – מונח ומתסדר ליה. ויהי אראש חסר של שלשם אל מעשרין בחרן, ואקע לו בל אלא לצרופי
29 משום דבעינו למעבר דחברא בן חרש לישן, ולדיח אנש דאלול אל שיך בזני קישו, ולא מצטרפי לעולם דאלול בחד
30 "שנים" שלש" – ארבעה – וצא חסר שיקור קשרד ער שדא נש, ואסור לעצב בני שנה, דאסן כן מלמאיה אראש
31 **הואיל והללו אינען**, ויהי אראש חסר, ויהי אלוילים מתעשרין לעצמן, אל שיענו בחדן נשן לצרופיה. **דא** חסר
32 בנו דרבי קבע אתו ער עקבא ובר. **מפי שמועה אמרו** – בן יאסר חרש ים, אלעזר ובר קישו, כולדו מים ובר
33 דכי אמור וחי ובריה וזכריו – דבעינו, ליה, ולכא למיער טעמנו דענו מסתבר וישן. תשעה משור נושה באב ובעת
34 דאי בשנה אתח גלודו **מפסי גרנות** – לכן עזא, דאכא אינש שני גרנות חסר דאלען. **דא** חסר דאלען
35 ושן וצוא. **בא** חסר אראש אינש ער דדבורי דרדאי (דרא) אלא חסר, ויהי אראש חסר, ויהי אראש חסר
36 דאי בשנה אתח גלודו **מפסי גרנות** – לכן עזא, דאכא אינש שני גרנות חסר דאלען. **דא** חסר דאלען

בְּדִי שְׁתֵּהוּמָה בְּהִמָּה מִצִּוְיָה לְעוֹלָי תְּרָלִים. וְאִם עַל גֵּב דִּתְנִן: עַד שְׁלֹא תִּהְיֶה
הַגּוֹרֵן מוֹתֵר לְמִבּוֹר וְלִשְׁחֹט - גִּיחָה לִּיה דְּלִיתְעִבִּיד מִצִּוְיָה בְּמִמּוֹנִית,
תִּהְדֵּר לְבֹרֵן וְלִכּוֹל. וְאִמְאִי קָרִי לִיה "גּוֹרֵן" דְּמִכְלָה בְּגִזְרֵן. וְכֹחַם "פֶּרֶם"
בְּדִישׁ רִבִּי יוֹסֵף בְּרַבִּי יְהוּדָה: אִין פֶּרֶם פְּחוֹת מִחֲמִשָּׁה עֶשֶׂר יוֹם. מֵאִי
מִשְׁמַעַם אֲמַר רִבִּי אֶבְרָהָם: "פֶּרֶם" - פִּלְגָּא. פִּלְגָּא דְּמֵאִי פִּלְגָּא דִּהֶלְכּוֹת
פִּסְחָא, כִּי הָא דִּתְנִינָא: שׁוֹאֲלִין וְדוֹרְשִׁין בִּהֶלְכּוֹת פִּסְחָא קוֹדֵם לְפִסְחָא
שְׁלֹשִׁים יוֹם, רַבֵּן שְׁמַעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אָמַר: שְׁתֵּי שָׁבָתוֹת. "כֵּן עֲזַאי
אָמַר: בְּעֶשְׂרִים וְתִשְׁעָה בְּאֶדָר, בְּאֶחָד בְּסִינּוֹ." בְּמֵאִי קִמְפִּילֵי רִבִּי
עֲקִיבָא וְכֵן עֲזַאי רִבִּי עֲקִיבָא סָבַר: אֲדָר הַסְּמִיד לְנִסּוֹן וְזִמְנִין מֵלֵא מֵאִי וְזִמְנִין
סָבַר, וְזִמְנִין דְּמִקְלַע בְּיוֹם שְׁלֹשִׁים וְזִמְנִין דְּמִקְלַע בְּעֶשְׂרִים וְתִשְׁעָה,
מִשּׁוּם הֵכִי לֹא קָבַע לִיה זְמַן. וְכֵן עֲזַאי סָבַר: אֲדָר הַסְּמִיד לְנִסּוֹן לְעוֹלָם
סָבַר, הִילְכֵּךְ קָבַע לִיה זְמַן בְּעֶשְׂרִים וְתִשְׁעָה בְּאֶדָר. בְּאֶחָד בְּסִינּוֹ -
אִתְּיָד: דִּלָּא נָפִישׁ, אִי אֲמַתָּה לִיקְדִּים לַעֲשֹׂר - עַד דְּכַמֵּי דְגָל שְׁלֵמִי
לָהּ. "בְּעֶשְׂרִים וְתִשְׁעָה בָּאֵב" וְכו'. כֵּן עֲזַאי לְמַעֲמִיה, דְּאָמַר: הָאֲלֹאִין
מִתְעַשְּׂרִין בְּכַף עֲצֻמָּן. - וְלַעֲשֹׂרְהוֹן בְּיוֹם שְׁלֹשִׁים! - וְזִמְנִין דְּמִחְסְרִין
לִיה לֵאמָר, וְכַעֲזִין לְמַעֲבֵד הַכִּיָּרָא בְּחֹדֶשׁ וָשֶׁן. "רִבִּי אֱלֶעָזָר וְרִבִּי שְׁמַעוֹן
אָמְרִים: בְּאֶחָד בְּנִסָּן בְּאֶחָד בְּסִינּוֹ" וְכו'. בְּאֶחָד בְּנִסָּן - בְּרַבֵּן שְׁמַעוֹן בֶּן
גַּמְלִיאֵל דְּאָמַר: שְׁתֵּי שָׁבָתוֹת, בְּאֶחָד בְּסִינּוֹ - בְּדָאֲמָר, בְּעֶשְׂרִים וְתִשְׁעָה
בְּאֵלּוּל - רִבִּי אֱלֶעָזָר וְרִבִּי שְׁמַעוֹן לְמַעֲמִיהוֹ, דְּאָמְרִי: בְּאֶחָד בְּתִשְׁרִי
רֹאשׁ הַשָּׁנָה לְמַעֲשֵׁר בְּהִמָּה. "וְלִמָּה אֲמִרוּ בְּעֶשְׂרִים וְתִשְׁעָה בְּאֵלּוּל
לֵאמָר אֲמִרוּ בְּתִשְׁרִי - מִכֵּן שְׁהָא יוֹם טוֹב" וְכו'. וְתִפּוֹק לִיה
בְּכַעֲזִין לְמַעֲבֵד הַכִּיָּרָא בְּחֹדֶשׁ וָשֶׁן! - חֲדָא וְעוֹד קֶאֱמַר, חֲדָא - דְּכַעֲזִין
לְמַעֲבֵד הַכִּיָּרָא בְּחֹדֶשׁ וָשֶׁן, וְעוֹד - מִכֵּן שְׁהָא יוֹם טוֹב, וְאִי אֲפִשֵּׁר
לַעֲשֹׂר בְּיוֹם טוֹב, מִשּׁוּם סִקְרָתָא. "רִבִּי מֵאִיר אָמַר: בְּאֶחָד בְּאֵלּוּל רֹאשׁ
הַשָּׁנָה לְמַעֲשֵׁר בְּהִמָּה. כֵּן עֲזַאי אָמַר" וְכו'. תִּנְיָא: אֲמַר כֵּן עֲזַאי, הוּאִיל
וְהִלְלוּ אֲמִירִים כֵּךְ, וְהִלְלוּ אֲמִירִים כֵּךְ - הָאֲלֹאִין מִתְעַשְּׂרִין לַעֲצֻמָּן.
לִיתְחִיו טַעֲמִיה דְּמֵאֵן מִסְתַּבֵּר! וְכִי תִּמְאֵר: לֹא מִצִּי קֵאִי אַעֲמִייהוּ -
הִתְנִינָא, כֵּן עֲזַאי אָמַר: כֹּל חֲכָמֵי יִשְׂרָאֵל דּוֹמִין עָלֵי בְּקִלְפַת הַשּׁוֹם,
חִזִּין מִן תַּהֲרֵן הָהָא אֲמַר רִבִּי יְהוֹנָן: מִפִּי הַשְּׁמוּעָה אֶמְרִיה, מִפִּי חֲזִי
הַכִּיָּרָא וּמֵלֵאכִי. תִּנְיָא: בְּאִיְהָה צַד אֲמַר כֵּן עֲזַאי הָאֲלֹאִים מִתְעַשְּׂרִין
לַעֲצֻמָּן נוֹלָדוּ לוֹ חֲמִשָּׁה בָּאֵב וְחֲמִשָּׁה בְּאֵלּוּל - אִין מִצְטְרִפִּין, חֲמִשָּׁה
בְּאֵלּוּל וְחֲמִשָּׁה בְּתִשְׁרִי - אִין מִצְטְרִפִּין, חֲמִשָּׁה בְּתִשְׁרִי וְחֲמִשָּׁה בָּאֵב
מִצְטְרִפִּין. פִּשְׁמִיא! - מַהוּ דִּתִּמְאֵר: כִּי הֵכִי דְּמִסְקִין שְׁנִים מִסְקִין
בְּגִרְתוֹת - קָא מִשְׁמַע לָךְ, בְּדִתְנִן: חֲמִשָּׁה לְפָנֵי רֹאשׁ הַשָּׁנָה וְחֲמִשָּׁה
לְאַחַר רֹאשׁ הַשָּׁנָה - אִין מִצְטְרִפִּין, חֲמִשָּׁה לְפָנֵי הַגּוֹרֵן וְחֲמִשָּׁה לְאַחַר
הַגּוֹרֵן - הִרִי אֵלּוּ מִצְטְרִפִּין, אֲמַר רַבָּא: לְדַבְרֵי כֵּן עֲזַאי, נוֹלָדוּ לוֹ
חֲמִשָּׁה בָּאֵב, וְחֲמִשָּׁה בְּאֵלּוּל, וְחֲמִשָּׁה בְּתִשְׁרִי - מִכֵּן לִידִיר לְהִתְעַשֵּׂר,

וְנִמְלֵא

תשעה באדר, כשהוא חסר, דהיי ראש חודש יום
אדן דבן עזאי ולא אמר חמשה עשר יום כדאמר
ית ילוחת מניסן ועד עצרת, אם מקדים ומעשר
מעשר בהמה למעשר דגן, רבי מאיר סבר באר
שמעון סברי: מה מעשר דגן ראש השנה שלו
חגי חכריה ומלא

[illegible]

יְהוָה לִיה לֹאִיתִי דִלְעִיבֵיד מִצֻּחַ בְּמִמּוֹנִיָּה — אָף עַב גַּב דְּלַפְנֵי הַזֶּמֶן יִכּוֹל לַעֲשֹׂר וּלְשַׁחֵט וּלְמַכּוֹר, כִּיּוֹן
 שִׁקְבַּע חֲכָמִים זֶמֶן — דֶּרֶךְ הוּא לְהַחֲמִיץ עַד וּלְעַשֵׂר הֶכֶל בִּיחֹד. **וְאִי** אִפְשֵׁר לַעֲשֹׂר בִּיּוֹם טוֹב מִשּׁוּם
 שְׁקִרְתָּא — וְהָאֵם תִּמְרוֹר; תִּפְקֹץ לִיה מִשּׁוּם דִּאֵין מְקִישְׁרִין בִּיּוֹם טוֹבוֹ יֵשׁ לְמוֹר; לֹא יִהְיִי אִסּוּר לְהִקְרִיב שֶׁמֶן
 בְּיָבֵא לְהִקְדִּישׁוּ, דְּהֵינּוּ גִירָה לְגִירָה. דְּהֵיא גּוֹפֵא לֹא אִסּוּר לְהִקְדִּישׁ בִּיּוֹם טוֹב אֲלֵא מִדְּרַבֵּן, כְּדִאמְרִין הָתָם
 (בִּרְצָה לִרְבֵּי), דִּקְדִּישׁ וְרִבְבִּין עַד גְּבִי בַהֲמָה, וּמַפְרֵשׁ טַעְמָא;
 שֶׁמֶן אֲצִי חָרִין לְחִתִּים, וְקִתְמֵהוּ; טַעַם מִנֵּה תְּחֻמֵּין
 דְּאִוְרִיזִיתָא; לֹא, גִּירָה שֶׁמֶן יִתְחַךְ וְזִמְרוּה. וְעַד מִצֵּי
 לְמִמְרוֹר: דְּאִפְּלוֹ לְהִקְדִּישׁוּ הִיה יִכּוֹל בִּיּוֹם טוֹב מִשּׁוּם שְׁלָמִי
 שְׁמֻחָה. כְּדִאמְרַן פְּרָק "שׂוֹאֵל" (שְׁבַע קַמְחָא); מְקִישׁ אִם
 פִּסְחֵי בִשְׁמַת חֲגִיגָתוֹ בִּרְגֵל, וְיִמְרוּ, הֵא דִאמְרַן הָתָם וְבִרְשִׁי
 (תַּחֲמִיד נִשְׁחָט) ("אֵלֹל דְּבִרִּים") — הֵינִי דֹקֵא חֻבּוֹת הַקְּבָע
 לָהֶם זֶמֶן, אֲבָל אֵין קְבָעֵי לָהֶם זֶמֶן — אֵין מְקִישְׁרִין. וְלֹא
 מִסְתַּבֵּר שְׂוִיאָה מַעֲשֵׂי חֻבּוֹת הַקְּבָעֵי לָהֶם זֶמֶן שֶׁבִּרְשִׁי
 לְהוֹ לְשַׁלְמֵן שְׁמֻחָה, כְּדִאֲמַר בְּנִדְרִים וְנִדְבוֹת גַּמִּי, שְׁהִי
 יִרְצִאֵן בְּנִדְרִים וְנִדְבוֹת מִשּׁוּם שְׁלָמִי שְׁמֻחָה, כְּדִאמְרַן
 בְּמִסְכַּת חֲגִיגָה (ו.ו.), וּמִכַּל מְקוֹם, כֵּאֵין מִשְׁעֵי דֵלֹא שִׁיבִי
 תָּךְ שְׁעִי, דְּבִיּוֹם טוֹב שֶׁ אִשָּׁשׁ הִשְׁנֵה קִימַם וְיֵשׁ לְמוֹר.
 כִּיּוֹן דְּעִשְׂרִי מֵאִסּוּרֵי קְדוּשָׁה, אִפְּלוֹ לֹא קִרָּא "עֲשִׂירִי", וְלֹא
 שְׁרִי לְמִלְכֵי הַקְּדוּשָׁה כּוּחַ בִּיּוֹם טוֹב.

חז"ן מן הקרח הזה — פירש הקונטרס: היינו רבי
 עקיבא. ורבי יהושע בן קרחא הוא רבי יהושע בן
 של רבי עקיבא. וקשה: מי מני ליה לחבורי רבי עקיבא
 בשמו, שמכריזו בלשון גנאי בדכתיב (מלכים ב' ב) "עלה
 קרח" ובפרש "שואל" (שבת קמ"א אר"י: "מבאח
 לקריתאנהא ורביה" ולגאי נתיבין). ובמסכת מגילה (מ"א.)
 רבי שאל את רבי יהושע בן קרחא: במה הארכת ימימי
 [וכו'] ואמר לו רבי: ברבני, ואמר לו: ידי רצון שתגיע לחצי
 שני. ואילו רבי עקיבא כשנשא בת כלבא שבעה בן
 ארבעים שנה היה, וקבל עליו לעסוק בתורה ועסק
 ארבעים שנים, וארבעים שנה פרנס ישראל. ובספרי
 (פרשה ברכה) תנאי: ארבעה היו מאה ועשרים שנה, משה,
 דודל, [רבן יוחנן בן זבאי, רבי עקיבא, ורבי שמעון
 עקיבא (קדושין ע"ב.) גולד רבי, ואפילו גולד רבי יהושע
 בשנה ראשונה שנשא בת כלבא שבעה — לא היה כי אם
 שמונים כשגולד רבי, ולכל הפחות היה רבי יהושע בן
 מאה ארבעים שנה כשיביר רבי, ובפחות משבעים שנה
 לא יהיה מברכו, שדן היה שנת מאה ארם, דכתיב (תהלים
 צ'): "ימי שנותי נאמרים", ואז היה רבי בן ששים שנה.
 נמצא שכברו לדעול לחצי ימיו — לא בירו רק עשר
 שנה ומה ברכה היתה זו? ועוד: לכאורה מוסתר שלא
 גולד עד שעשה בן רב, חתני סרי ורתני סרי שנין, נמצא
 כשהיה רבי יהושע בן מאה ארבעים שנה היה רבי יוחי
 מוציז שני. ורבינו נסים פירש: קרחא) — רבי אלעזר בן
 עזריה, דאמר בירושלמי שיהיה קרח. ואמר רבי יהושע
 מברכה (קרחא). ורבינו מנחם משי: עס אדם.

46 **מפי** חגי זכריה ומלאכי — פירש הקונטרס: ויכון זבואה
47 היא בהילכתא בלא טעמא היא, וליכא למיקם עלה
48 על ידי טעם — איזה מהם עקר. ולא היה לו לחזכיר בנבואה,
49 דאין בביא רשאי לחדש דבר משה. אלא היה לו לומר:
50 הלבנת מגידל. וזה. פירק "וכן בידל" (גמר גנא). גבי רובע
51 הקב עצמות חצוי לוג דם, נמי אמר מפי השמועה אמרה,
52 מפי חגי זכריה ומלאכי, מידה, קשה מהא דרדשי בפרק
53 קמא דראש השנה דג, (א"ת) מקרא "עשר תעשר" — מקש
54 באגל דהא משה דן טוהר לגמרו עשוריו כו. רבי אלעזר ורבי
55 שמעון סבירי: מה מעשר דאן ראש השנה של חטאי כו' ושל למה דאפילו יכתי, כיון דרדשו דרדשו מפי השמועה
56 חגי זכריה ומלאכי — לא איז יכול לברר איזה עקר.

רבותל

[illegible]

ונוטל אחד מן האלולין – אין שייך לאסור כאן משום "לא יבקר" כדאסר אפוקי בעל מום בריש עשרה, בריש פירקין (נגב).

כשם שהתרומה גדולה נישלת מאומד – מן התורה אין שייך בה אומד, דחטה אתה פטרת את הכרי, ולא נתנה בה תורה שיעור, ד"ראשית דגן" כתיב (דברים יח).

אלא משום דבתרומת מעשר שייך אומד,

ששעירה כתוב (מבדב יח): "מעשר מן המעשר", ובתרומה גדולה נמי תקנו חכמים שיעור – שייך בה אומד. ומידה, בזה אין להקשות תרומת מעשר לתרומה גדולה, שיעיל במתכין חטה אחת, דהא כתיב: "מעשר מן המעשר", ומידה, אם במתכין מוסף – לכאורה

מזה, דלהכי מקיש לתרומה גדולה דנטל מאומד – למעוה, כדי שיתרומ בעין יפה, שמתוך שירא שלא יטול פחות – נטל בעין יפה.

כדתנן פרק קמא דתרומות (משנה ז) אין תרומין לא במדה ולא במשקל ולא במנין. ובהתוספתא גרס: "מה תרומה גדולה אינה נישלת אלא באומד ובמחשבה", וכן גרס רבינו תם. וגרס עלה בירושלמי בפרק קמא דתרומות: "תני רבי אלעזר

בן גומל: לא במדה כו'. ופרק "כל המנחות באות מצה" (מנחות נה,א) מסיים בברייתא דשמעתין: ומה תרומה גדולה בעין יפה כו'. והתם אמר רבי אלעזר בן גומל: תרומים תרומת מעשר תאנים

על גזירות במנין, וגזירות על תאנים במדה, משום עין יפה. ולא נקט "אינה נישלת אלא במחשבה ובאומד" אלא כדי שיעשה בעין יפה. ואם תאמר: סוף פרק "כל הגט" (גיטין לב.)

דמפרש אביי: ישראל שאמר לבן לוי "כך אמר לי אבא מעשר יש לך בדי", או "מעשר לאבין בדי" – חוששין לתרומת מעשר שבו, כיון דלא

קייץ לא והוי מתקין ליה. "כר מעשר לאבין בדי" או "כר מעשר לך בדי" – אין חוששין לתרומת מעשר שבו, כיון דקייץ תקני תקניה.

ומוקי לה כאבא אלעזר בן גומל דמקיש תרומת מעשר לתרומה גדולה, וכשם שיש לו ורשותו לבעל הבית לתרום תרומה גדולה – כך יש לו ורשותו לתרום תרומת מעשר. והשתא, כיון

דאפשר באומד – אם בן גומל קייץ נמי נידחש דלמא תיקן מאומד! יש לומר: נדח דעל בן לוי מצוה לעשות בעין יפה, מכל מקום בעל הבית

אין לו לעשות עין יפה בשל אחרים. ואפילו יש לו רשות – אין לעשות להוציא עצמו מתרומתו של כהן ולוי, שלא יתרעמו עליו זה

או זה אם יטעה באומד שלו. ואם תאמר: פרק רביעי דתרומות (משנה ו) הוה דתנן: המונה משובח, ההמוד משובח הימנע, והשוקל משובח

משלשתי. ובירושלמי פרק קמא דתרומות מקשה לה, ומשני: כאן לתרומה גדולה כאן לתרומת מעשר. ותני רבי אלעזר בן גומל: מנין שאין

תרומין לא במדה ולא במנין ולא במשקל! תלמוד לומר: "ונחשב לכם תרומתכם ותרומתם" – במחשבה אתה תרום, ואין אתה תרום

במשקל במדה ובמנין. פירוש: והיא דאין תרומין – בתרומה גדולה, דלכילי עלמא מצינוה מאומד. והיא דהמונה משובח – בתרומת מעשר, וכרבנן. והא דמייית ברייתא דאבא

אלעזר בן גומל – לאשמועינן דפליגי בתרומת מעשר. ואם תאמר: דבירושלמי אמר אההיא דהמונה משובח: ממאי דהא משובח? אמר רב הונא: מן התרום באומד. משמע דמאומד הוי

תרומה, אלא שהמונה משובח. ואמר נמי התם, אמר רבי הלל: מתניתין אמרה כן, והשוקל משובח משלשתי. פירוש: מכלל דאיכא שלשה בר משקל. ואמר רבי חנינא: תתיר בשלשתי, ולית שמע מינה כלום. ואי לרשנא – לדידהו אין תרומת מעשר מאומד, ואי כאבא אלעזר

בן גומל – האמר דמצוה לעשות מאומד ותרוא לפרש: דלרבי אלעזר בן גומל נמי לא ליפנין אלא דמיתיל מאומד, ולא דרשיה מצוה מאומד. והשתא, הא דמשני: כאן בתרומה גדולה כאן בתרומת מעשר – היינו כרבי אלעזר בן גומל. ותיא השתא הא דמייית עלה ברייתא דאבא אלעזר בן גומל. אי נמי, מדוד רבנן לאבא אלעזר בן גומל דמאומד הוי תרומה, אבל אין

מצוה לעשות מאומד. ואם תאמר: והיכי שרו רבנן לעשות מאומד? אם כן הוה ליה מרבה מעשרות! יש לומר: היינו במרבה במתכין, אבל כשמתכין לאומד יפה – לא חשיב מרבה. ומידה, במידי דשרי מאומד, משמע פרק "כל המנחות באות מצה" (מנחות נד: ושם) דלא חיישין אי מרבה אף במתכין. דהא קתני: תרומין תאנים על גזירות במנין. ופריך, הוה ליה מרבה על המעשרות. ובתרומת מעשר איירי, כדמוכח סיפא ומשני: אבא אלעזר בן גומל היא, ומשום עין יפה. והתם במתכין מרבה, וכל מה שירצה להרבות חשוב עין יפה. ותרוא דלית ליה כדאבא

אלעזר בן גומל המרבה במעשרות מעשרותיו מקולקלין, דבמעשר נמי שרי מאומד, כדמוכח בשמעתין, כדאקמר: ומעשר קריה רחמנא "תרומה", דכתיב בו: "את מעשר בני ישראל אשר ירימו לה' תרומה". ובמעשר ראשון איירי, דכתיב בספיה דקרא: "נתתי ללויים לנחלה". וקשה אסוגיא דשמעתין: למה לי ולאקמנא הכי דרבי אלעזר בן גומל ורבי יוסי ברבי יודנה את

לחור

לחור

לחור

לחור

לחור

לחור

לחור

לחור

לחור

לחור

לחור

לחור

ונוטל אחד מן האלולין – ולא שכיח ויציאנו בעשרה, דהא כתיב: "לא יבקר". אלא כדמונה, כגון שטנאן רבוצין או עומדין, והשתא (איא) ואפשרו לכונני דליהו אחד מן האלולין עשירי. אבל אם היה מעבירם בפתח תחת השטב – לא ידע כי נפיק בריש עשרה. ודכי נמי אמרין לקנן רבוצין או עומדין – הוי אלו מעשרין, דאבא פמורין – וליכא

מאונה שנה אלא תמשה. מאי אפרת לצמרפ – דך תמשה דתשרי לגרון תיר עס אתון שילודו לאחר כן באותה שנה עצמה. ויצטרפו עמון בפרוס תפסת, לא אפרת – משום

דעשרי ודאי אמר רחמנא ויהיה קדוש, ולא ספק, כגון חבא, רשמי אלו תמשה דתשרי נפטרו כבר באותו שטל מן האלולין, דאלול ראש השנה. פשיטא – דגן האלולין נטל. דאי מנחה

דאב – לא ליה עשירי, רשמי אלול ראש השנה, וליכא משנה שעברה אלא תמשה, וליכא בוד דין מעשר. ואי מנחה דתשרי

אהך עשרה דאב ואלול – דילמא תשרי ראש השנה, וליכא נג דין מעשר בהמה תמשה. ותו, דהך עשרה באב ואלול לא ליהו מעשרים. למישקל סתנן – דאב ותשרי. משנה

לצאת מאחד – שאם הוה יוצאים באחד – יהו תשיעי ועשירי מקולקלין, כדלקנן רבוצים = שובנים. ונטל עשרה עשרה

כלומר, שלא מניין "אחד" שנים "שלוש", אלא עשרה בבת אחת נטל בכל פעם ופעם, ונטל עשרה נטל אחד למעשה – אין

זה מעשר. משום דצריך למנותו כדי שיהא עשירי למנינא קדוש. טעמא דהוה יוסי מפרש בגמרא. מן המניין – טאנותן שכבר

עברו בפתח תחת השטב, אף על פי מעשר. וכן, שנה ודור אחד מן ופצץ לתוך הדיר. והדמיון דהין פטורין

במנין הריא, כדמפרש בגמרא. ומשום דאין ידעו איזה פטור – לכך בל מה שבדיר רחמנא. מן הפטורין – מן המעשרות

עשירי. ופסוק – משה אמר קודם שנחלו. והשתא אי דהו שדו ירקא – והוה נפיק נמי יתום דמפרש, ואף על גב

דאיכא יתום דמיידי, כגון שנחלו ואחר כך מחה אמו, והוה לא נפיק אלא על ידי ירקא – מכל מקום בואו תחבדי אמותיך

של אלו מבחין לדידי ליה חבירא, ויהיה נוכר דיתום ולקח לא בני עשירי נהנה. מירפא אינה עוברת – כגון שנשכר גזילה

מן הארובה ולמנהל, ולא מצי למיחל. דכי גרסין: יכול דהו לא מזה וכו'. בשתי תרומות – דאף על גב דלא תבדי ארזי

ד'תרומתם' אלא בתרומת מעשר – נפקא לן דמיידי בתרומה גדולה, מדכתיב "כרנן מן הגורן", כלומר, בתרומה גדולה שנטל

ישראל מנגנו. והשתא תרומת מעשר לתרומה גדולה לזא

לזא

לזא

לזא

לזא

לזא

לזא

לזא

לזא

לזא

לזא

לזא

לזא

לזא

לזא

לזא

לזא

לזא

לזא

בכורות דף נח עמוד ב תלמוד בבלי המבואר "שפה ברורה – עוז והדר" (ליום רביעי) קלא

אולם אם היה לו מאה טלאים, ולא מנאם אלא נמל מתוכם עשרה
עשרה טלאים, וחזר ונמל מכל עשרה אחד בלא למנותם, אין זה
מעשר, כיון שנאמר במעשר בהמה (ויקרא כו לב), 'העשירי יהיה
קדש', ומשמע שהעשירי למנין יהיה קדוש, וכשלא מנאם אינו עשירי
למנין, וממילא אינו מעשר. רבי יוסי ברבי יהודה אומר, אף באופן
זה, הטלה שהופרש נחשב מעשר על שאר הטלאים, וכמבואר
בגמרא להלן.
המשנה דנה באופן שהתערב אחד מאלו שנמנו עם אלו שלא נמנו:
היה מוציא את הטלאים מפתח הדיר, וקודם שמה את העשירי קפץ
אחד מן הטלאים המנויים לתוכן – לתוך אלו שבדיר, ואין הבעלים
מכירים מהו זה שקפץ, הרי כל אלו הטלאים פטורים, המנויים
פטורים מחמת המנין, ואלו שבדיר פטורים, משום שאינו ידוע מי הוא
שנמנה וכל אחד מהם הוא ספק חייב במעשר, שהרי אולי הוא זה
שקפץ מבחוץ, וכל ספק אינו חייב במעשר, כיון שנאמר לגבי מעשר
בהמה (שם) 'העשירי יהיה קדש', ומשמעו שרק עשירי ודאי מתעשר,
ולא עשירי ספק.
ואם כבר מנה עשרה טלאים, וחזר אחד מן המעשרין – מאלו שנמנו
כעשירי וקדשו בקדושת מעשר בהמה, וקפץ לתוכן, ואינו ניכר מי
הוא טלה זה, כולם ירעו עד שיתאבדו – עד שיפול בהם מום, ואז
יאכלו כמון לפעלים, כיון שנעשו כולם ספק מעשר בהמה, ואסור
לשחטם ולאכלם כחולין.

גמרא

הגמרא מביאה ברייתא שמבאר באיזה אופן מעשרים את הבהמות:
תנו רבנן בברייתא, באי זה צד – כיצד מעשר אדם את הבהמות.
מבאר הברייתא: כונסן – מכניס כל עדר מבהמותיו החייבות
במעשר לדיר, ועושה להם פתח קטן כדי שלא יהיו שנים יכולין
לצאת באחד ויבוא לידי טעות במנין, ומביא את אמותיהם של
הטלאים שהכניס, ומעמידן סמוך לדיר מבחוץ, והם – והטלאים
עומדים מבפנים, וגזעיות האמהות בחוץ, ויוצאות הטלאים שבפנים
לקראת אמן.
שואלת הגמרא: למה צריך להוציאם רק באופן זה, ולפיכך יהיו אינהו
– ויוציאם הבעלים עצמו בידיו. משיבה הגמרא: כל אשר יעבור
תחת השקט – בתיב במעשר בהמה (ויקרא כו לב), ומשמע שצריך
שהטלה יעבור בעצמו ולא שיעבירוהו אחרים.
שואלת הגמרא: עדיין לא מובן למה צריך להעמיד את האמהות
מבחוץ, ולשרי להו יקרא ולפיכך לותיה – והרי ניתן לזרוק ירק
לאכילה מחוץ לדיר, וכך יצאו הטלאים שבתוכו כדי לאכול את
הירק. משיבה הגמרא: אמר רב הונא, חכמים קבעו שיוציאו את
הטלאים באופן זה, גזירה משום לקות ומשום יתום – מחמת החשש
שלא בזמן המנין יצא מהדיר טלה שלקוח מאחרים או טלה יתום
שהם פטורים ממעשר בהמה, ואינם מצטרפים למנין עם שאר
הבהמות, ולכן קבעו שיוציאום רק על ידי געית אמותיהם, ובאופן זה
לא יצאו היתום והלקוח שהרי אין להם אם.
הגמרא דורשת מלשון הפסוקים את אופן הפרשת מעשר בהמה, מה
מעבב בו ומה אינו מעבב: תנו רבנן בברייתא, נאמר בפסוק האמור
לגבי מעשר בהמה (שם), 'כל אשר יעבור תחת השקט' ויש לדרוש
מלשון הפסוק 'יעבור', פרט למדיפה שאינה עוברת בכה עצמה,
אלא צריך להעבירה, שפטורה ממעשר. ומלשון הפסוק 'תחת
השקט', יש ללמוד שיש מצוה למנותן לבהמות בשקט. מבררת
הברייתא: אם לא מנאן בשקט או שמנאן רבוצים או עומדים ולא
הוציאם בפתח הדיר, מנין שהועיל המנין. מבאר הברייתא: תלמוד
לומר (שם), 'העשירי יהיה קדש', והיינו, שחל המעשר מכל מקום,
בין אם עבר ונמנה על ידי השקט ובין אם לא עבר או נמנה תחת
השקט. מוסיפה הברייתא ומבררת: ואין לי לרבות אלא כשקרא
המונה את שמו של העשירי 'עשירי' בשעה שמנא, אבל אם לא
קרא את שמו 'עשירי', מנין שאף באופן זה חל המעשר. מבאר
הברייתא: תלמוד לומר (שם), 'העשירי יהיה קדש', כלומר, שמיתור
הלשון 'יהיה' יש לדרוש, שהעשירי שיוצא יהיה מעשר מכל מקום,
המשך בעמוד קיט

ונמל אחד מן האלולין – נטל אחד מאלו שנולדו באלול, ויפרישו
למעשר, והשאר פטורין ממה נפשך – בין כך ובין כך, שהרי אי
[אם] באחד באלול ראש השנה למעשר בהמה, נמצא שהטלאים
דאלול – שנולדו בחודש אלול ושנולדו בתשרי מצטרפין להתעשר
ביחד, וכשהפריש אחד מהאלולין הועיל לעשר עליהם, ודאב –
ואילו הטלאים שנולדו בחודש אב אינם מצטרפים, והרי הם פטורים
לגמרי, כי הם רק חמשה משנה שעברה, ולעולם לא יוכלו להצטרף
עם אחרים, ואין חייבים במעשר אלא עשרה. ואי באחד בתשרי
ראש השנה למעשר בהמה, נמצא שהטלאים דאב – שנולדו בחודש
אב ושנולדו באלול מצטרפין להתעשר ביחד, וכשהפריש אחד
מהאלולין הועיל לעשר עליהם, ואילו דתשרי – אותם טלאים
שנולדו בחודש תשרי, אינם מצטרפים, והרי הם פטורין לגמרי. מאי
אמרת – ואלא מזה תרצה לומר, שיש לצרף לגזון אחר – שיצרפו
את אותם חמשה שנולדו בחודש תשרי עם טלאים שיוולדו במשך
השנה הבאה, ויתעשרו עמהם בגזון שזמנו בפרוס הפסח, אי אפשר
לומר כן, שהרי נאמר בתורה לגבי מעשר בהמה (ויקרא כו לב)
'העשירי יהיה קדש', ומשמע שרק עשירי ודאי אמר רחמנא –
אמרה התורה, שיהיה קדוש כמעשר בהמה, ולא ספק, ובאופן הזה,
הרי אותם חמשה שנולדו בחודש תשרי יתכן שכבר נפטרו ממעשר
כשהפריש אחד מאלו שנולדו באלול, כי אם ראש השנה למעשר
בהמה הוא באחד באלול, הרי הצטרפו יחד עם הגדולים באלול,
וטלה זה שנולד באלול ראוי להיות מעשר עליהם, ולכן מספק אינם
מצטרפים שוב למעשר.

מקשה הגמרא על רבא: פשיטא – הרי דין זה פשוט הוא, שודאי
צריך לעשר מאלו שנולדו באלול, כי אם יקח מאלו שנולדו בחודש
אב, הרי יתכן שאינם חייבים במעשר, שהרי אם ראש השנה למעשר
בהמה הוא באחד באלול, נמצא שאין משנה שעברה אלא חמשה
טלאים, ולא חל עליהם חיוב מעשר, ואם יקח מהגדולים בחודש
תשרי, הרי יתכן שלא חל עליהם חיוב מעשר, שהרי אם אחד בתשרי
הוא ראש השנה למעשר בהמה, הרי אין משנה זו אלא חמשה
טלאים, ואינם מועילים לעשר על אלו שנולדו באב ואלול, לפי
שהגדולים באב ובאלול נחשבים כלפיהם כישן לגבי חודש, ואם כן
למה הוצרך רבא להשמיענו דין זה.
מתרצת הגמרא: מהו דתימא – היית סבור לומר, שיש לגזור שלא
יכניס לדיר יחד ויעשרם באופן זה, אלא לא יכניס כלל ולא יתחייב
במעשר בהמה, כיון שאם יכניס יחד יש לחשוש דילמא אתי
למישקל מהנה – שמא יבא לקחת מאלו שנולדו באב או מאלו
שנולדו בתשרי להפריש מהם, ולא יחול המעשר, וכיון שאינו קדוש
הרי הקרבתו תחשב כהבאת חולין בעזרה. קא משמע לן – לכן
השמיענו רבא שאין חוששים לכך, כי יכול למנותם כשהם רבוצים
או עומדים, ויהיה ניכר לו מי מהם מהגדולים באלול, ויפרישו
ויפטור את כל חמשה עשר הטלאים שברשותו.

משנה

המשנה ממשיכה לעסוק בענייני מעשר בהמה, ומבאר כיצד
מעשרים מעשר בהמה, ומה מעבב במנין הבהמות למעשר. מבררת
המשנה: באי זה צד – כיצד מעשרין את הבהמות. מבאר המשנה:
כונסן לדיר – מכניס את כל הבהמות למקום המוקף גדר, ועושה
להם פתח קטן להוציאם בזה אחר זה, כדי שלא יהיו שנים יכולין
לצאת באחת ויבוא לידי טעות במנין, וכמבואר להלן (ס). ומונין
אותם במקל, ואומר על כל אחד שיוצא מהדיר את מספרו באופן זה,
אחר, שנים, שלשה, ארבעה, חמשה, ששה, שבעה, שמונה,
תשעה, ואת היוצא עשירי, סוקר בסיקרא – צובעו בצבע אדום
לסימן שהופרש, ואמר, 'הרי זה מעשר'.
המשנה מבאר מה לא מעבב בספירה ומה מעבב: אם מנה את
העשירי אולם לא סקרו בסיקרא, וכן אם לא מנאן לכל הבהמות
ביציאתן מהדיר בשקט, או שמנאן כשהן רבוצים – ושובכים – או
עומדים, ולא על ידי הוצאתן מפתח הדיר, אף באופנים אלו, הרי
אלו מתעשרין.

אף תרומת מעשר נמלט באומד ובמחשבה. ומוסיפה הגמרא ומבארת, וסבר רבי יוסי ברבי יהודה שכין שמעשר דגן, קרייה רחמנא תרומה – הוזכר בתורה בלשון 'תרומה', דכתיב לגבי מעשר ראשון (במדבר יח כד) 'כי את מעשר בני ישראל אשר ירימו לה' תרומה נתתי ללוים לנחלה וגו', ואם כן, גם מעשר דגן דינו בתרומה וניטל באומד ובמחשבה. ואיתקש – והוקש מעשר בהמה למעשר דגן, כמבואר לעיל (נג). שמשלשון הפסוק (דברים יב ו) 'והבאתם שמה עלתיכם ותבחיכם ואת מעשרתיכם וגו', משמע שבשני מעשרות הכתוב מדבר, אחד מעשר בהמה ואחד מעשר דגן, ויש ללמוד, מה מעשר דגן ניטל באומד ובמחשבה, שהרי קראה התורה את שמו 'תרומה', אף מעשר בהמה שהוקש למעשר דגן ניטל באומד ובמחשבה, ולכן אפילו אם יש לפנינו עשרה ונטל אחד בלא שמנאם בפיו אלא רק מנה במחשבתו, הרי זה מעשר.

הגמרא דנה האם מעשר בהמה חל מאליו, אף ללא הפרשה במחשבה: אמר רבא, עשירי מאליו הוא קדוש – אם יצאו תשע בהמות מהדיר ומנה אותם זו אחר זו, חלה על העשירי קדושת מעשר אף על פי שעדיין לא יצא מהדיר ולא נאנו.

שואלת הגמרא: מנא ליה לרבא הא – מנין לרבא דין זה. אילימא מהא דתנא – אם תאמר שלמד כן ממה ששנינו בתורת כהנים (בחוקותי פרק יג), אין לי ללמוד שחלה קדושה על העשירי, אלא באופן שקרא שמו 'עשירי', אבל אם לא קרא שמו 'עשירי', מנין שחלה עליו קדושת מעשר. מבארת הברייתא: תלמוד לומר (ויקרא כו לב) 'עשירי יהיה קדש', מכל מקום – בכל אופן שהוא, ואף אם לא קרא עליו שם, הרי שהוא קדוש מאליו. דוחה הגמרא: אין להוכיח מברייתא זו כדברי רבא שהעשירי קדוש מאליו, שהרי יש לדחות, ודלמא – ושמן יש לבאר, שכוונת הברייתא היא, 'עשירי' הוא דלא קרייה – אמנם לא קרא עליו שם 'עשירי', אבל מכל מקום 'קדש' קרייה – אמר עליו שיהיה קדוש למעשר, ורק באופן זה חלה עליו קדושת מעשר, אבל אין ראיה שחלה עליו קדושה אף אם לא אמר כלום.

הגמרא מציעה מקור אחר לחידושו של רבא: אלא יתכן שרבא למד שהעשירי קדוש מאליו, מהא דתנא – ממה ששנינו בברייתא זו, קרא לתשיעי 'עשירי' ואחר כך יצא העשירי ולא דבר, הדין הוא שיהיה התשיעי נאכל במזו – כאשר יפול בו מום, כי חל עליו שם עשירי בטעות, והעשירי יהיה מעשר, שהרי הוא העשירי האמיתי, ומוכח מהברייתא שהעשירי נדיה קדוש מאליו אף ללא קריאת שם כלל. דוחה הגמרא: אין להוכיח מברייתא זו כדברי רבא, ודלמא שאני התם – משום שאפשר שהמקרה שהובא בברייתא שונה

מהמקרה שהוזכר רבא, שהרי יתכן שבברייתא מדובר באופן דאפרר ליה עשירי – שלבסוף יצא גם העשירי מפתח הדיר ובוה התברר שהוא העשירי, ורק באופן זה חל עליו שם מעשר בהמה, אי נמי, אפשר להעמיד שהברייתא עוסקת באופן דאחוי עילוייה – שהצביע על הטלה העשירי כשיצא, ומשום כך חל עליו שם מעשר, אבל באופן שבו דן רבא, יתכן שלא תחול עליו קדושת מעשר בהמה. הגמרא מציעה מקור נוסף לחידושו של רבא: אלא צריך לומר, שרבא למד שהעשירי קדוש מאליו מהא דתנא – ממה ששנינו בברייתא, קרא לתשיעי 'עשירי' ומת עשירי בדיר, תשיעי נאכל במזו, כי חל עליו שם עשירי בטעות, וכולם – וכל השמונה שיצאו ראשונים, פטורים ממעשר בהמה. ומבשרת הגמרא: מאי מעמא – ומה הטעם לכך שכולם פטורים, והרי לא הספיק להפריש עליהם את העשירי. לא – האם אין זה משום דקדש ליה עשירי – שחלה קדושת מעשר בהמה על העשירי, אף שהוא נשאר בדיר וממילא נפטרו האחרים שהרי הופרש מהם מעשר כדן, הרי שמוכח מדברי הברייתא שקדושת מעשר חלה מאליו. דוחה הגמרא: ודלמא הטעם שכל התשעה שיצאו פטורים הוא, דאפטורו במזון הראי – שבעת שנמנו היו ראויים להפטר בעשירי שיפורש למעשר בהמה, ולפיכך אף שלבסוף לא הופרש העשירי, כולם נפטרו. ומצינו מקור לפטור מטעם זה, דהאמר רבא (ב"מ ו), מנין הראי להתעשר, פוטור את מי שנמנה כראוי מלמנותו שוב, אף אם לבסוף לא הפרישו עליו מעשר, ואם כן, רבא לפי דרכו אינו יכול להוכיח מברייתא זו שהעשירי קדוש מאליו.

מסיקה הגמרא: אלא בהכרח יש לומר, שרבא למד שהעשירי קדוש מאליו, מהא דתנא בברייתא זו, קרא לתשיעי 'עשירי' ונשתיר העשירי בדיר, התשיעי נאכל במזו כיון שחל עליו שם 'עשירי' בטעות, והעשירי קדוש בקדושת מעשר, הרי שמבואר בברייתא כדברי רבא, שהעשירי קדוש מאליו אף אם לא יצא ולא קרא לו שם כלל.

כיון שהובאה ברייתא זו בדיון קרא לתשיעי 'עשירי', מקשה עליה הגמרא סתירה מברייתא אחרת. מקשה הגמרא: איך ניתן לומר שאם קרא לתשיעי 'עשירי' יש לאוכלו רק אם נפל בו מום, והתנא בברייתא אחרת, שאף אם קרא לתשיעי 'עשירי', הרי התשיעי כבהמת חולין, ויכול לשחטו ולאכלו מיד, ואינו צריך להמתין שיפול בו מום. מתרצת הגמרא: תני תנא קמיה דרב ששת – שנה אחד מלומדי הברייתות לפני רב ששת, הא מני – כדעת מי נשנית ברייתא זו, הלא כדעת רבי שמעון בן יהודה היא שניה. דתנא בברייתא, רבי שמעון בן יהודה אומר משום רבי שמעון,

המשך ביאור למס' בכורות ליום שישי עמ' א

קדוש – לדעת רב מארי שהעשירי לפי מניינו של המונה הוא הקדוש, הרי מי שיצא עשירי, חד קרי ליה – המונה קרא לו 'אחד', ולמה הוא קדוש. מתרצת הגמרא: אמר רבא, אף לרב מארי, קדושת מעשר חלה על היוצא עשירי שקרא לו המונה 'אחד', הוואל ואיתיה במנינא פרקא דקרו לעשרה חד – כיון שבמנין שבלשון פרסי, 'עשר' נקרא 'אחד', נמצא שבקריאת המונה טלה שיצא עשירי 'אחד', הרי שקרא לו 'עשירי' בלשון פרסית.

המנינים חשובים, שני הטלאים ששייך בהם שם 'עשירי' קדושים. מקשה הגמרא: תא שמע ראייה שלמנין בהמות הוא קדוש, ממה ששנינו בברייתא, מנא למפרע – מנה את היוצא ראשון 'עשר' ואת היוצא אחריו 'תשע' ואת היוצא אחריו 'שמונה' וכו', עשירי שבמנין (ו-היוצא אחרון) הוא קדוש. ובשלמא למאן דאמר למנין בהמות הוא קדוש, שפיר – מובן מה שמתקדש זה שקרא לו בסוף 'אחד', שהרי הוא יצא עשירי מהדיר. אלא למאן דאמר למנין שלו הוא

בבורות. פרק תשיעי – מעשר בהמה דף נט עמוד א – מתוך מהדורת "אבן ישראל – (שטיינזלץ)" קלג

לחזקו דהדין לימא דאיתקש מעשר בהמה למעשר דגן מה מעשר דגן אחד מעשרה — אף
מעשר בהמה אחד מעשרה בלא העברה תחת השבט, אלא שיש עשר לפניו ונטול אחד
מהם יש לומר: מיתני דאבא אלעזר לומר דילפינן תרומת מעשר מתרומה גדולה לענין
אומד, אף על פי שאין סברא ללמד (לגבי) הכי, דתרומה גדולה אין לה שיעור ותרומת

מעשר יש לה שיעור, ומקשינן לזה אהרדי אף
על גב דהוי וכעין אפשר (מאומד אפשר) משאי
אפשר. ודכי נמי ילפינן מעשר בהמה מעשר
דגן, דמפקינן קרא ממשמעותיה, דכתיב: "כל
אשר יעבור." פירוש זה אינו מתחייב ללב. ונראה
לפרש: דלרבי יוסי רביי' יהודה הוי מעשר אף על
פי שאין שוין במכנס לדיד' להתעשר, דמסתמא
אז אין דרכם להיות שוין, הילכך צריכה
לאוקומה כאבא אלעזר בן גומל דשרי מאומד,
ולא חישי למרבה במעשרות, כדפרישית. או לכל
הפחות שרי בעין יפה, כדאיתא בהדיא במנחות
(נרד). ואי לא דאבא אלעזר אמנאי: אף על גב
דבמעביד לא חישינן בשוין, כבי האי גונא
שנטול אחד מעשרה, דילפינן ממעשר דגן —
בעינן שוין. ואם תאמר: כיון דאבא אלעזר שרי
אפילו במעשר, אמאי איצטריך לאוקומי במנחות
(שם) הא דאמר רבי אלעזר רביי' יוסי: אבא היה
נטול עשרה גרוגרות שבמקצוע על תשעים
שבכלכלה, והיינו בתרומת מעשר? לוקמה
במעשר גופהו? יש לומר: נהי דרבי יוסי רביי'
יהודה סבר מעשר כיצרא בן אמר, דילמא אבא
אלעזר לית ליה ההוא סברא. ועוד: ניהא אבא
לאוקמה בתרומת מעשר משום דמוכח רישא
דבתרומה איירי, מדקתני "תרומין." אף תרומת
מעשר נטלת באומד ובמחשבה — ואם תאמר:
הוא עיקר מחשבה בתרומת מעשר כתיב, דכתיב:
"ונחשב לכם תרומתכם" האי קרא בליח כתיב
יש לומר: דכתיב "בדגן מן הגורן", והיינו
תרומה גדולה, דמשמע: דגן ישראל מפרש

מגורנו — משמע שפשוט לו יותר בתרומה גדולה. ובגטין (לא,א) פירש הקונטרס: האי דיליף
תרומת מעשר מתרומה גדולה — לענין אומד הוא דיליף, אבל מחשבה ילפינן בתרייהו
מ"נחשב". ונראה דרבנן לא פליגי אבא אלעזר לענין מחשבה, אלא לענין אומד. ואם
תמצני לומר דפליגי — שמא יש בו שום טעם דלא מוקמי (ממשדה) (ומחשבה) בתרומת
מעשרה? (דקראה כל התרומה כולה מלמדה ולימדה) (ותרומות: כל התורה כולה מלמדה ולימדה, חזון) חזן
מתרומת מעשר שמלמדת ואינה למידה, דבתרומת מעשר כתיב "ממנו" לומר דבעינן מוקף, ומקומינן ליה בתרומה גדולה ולא בתרומת מעשר. בדמסכת בכורים (פרק ב משנה ה) תנן:
תרומת מעשר שוה לבכורים בשתי דרכים: נטלת מן הטהור על הטמא, ושלא מן המוקף. בכבורים. והא דפריך בפרק "כל הגט" (גיטין לב) גבי תרומת מעשר: וכי נחשדו חברים לתרום
שלא מן המוקף — מעמיד רבינו תם מדבריהם, דמאורייתא לא בעי מוקף. ומיהו נראה דלענין מחשבה לא פליגי, מדפריך בריש "האיש מקדש" (קדושין מאב) גבי האי דיליף שלחות
מתרומה — מה לתרומה שכן נטלת במחשבה. משמע דלכילי עלמא פריך. והיינו תרומת מעשר, דכתיב בה "אתם" "גם אתם". ומיהו, לפי מה שפירש הקונטרס — במחשבה פליגי, דמשום
מחשבה מוקי רבי יוסי רביי' יהודה בשמעתין כאבא אלעזר בן גמלא. ומתוך פירושו משתמע דאפילו בתרומה גדולה לית להו מחשבה. דאי אית להו מחשבה — לא הוה צריך למימר
דסבר כאבא אלעזר בן גמלא. דאפילו לרבנן נמי מצינו למילף מחשבה במעשר, מדקרייה רחמנא "תרומה", ומיהו, מצי למימר דמשום תרומת מעשר שבו קרייה רחמנא "תרומה".
במחשבה — פירש הקונטרס: נותן ענינו בצד זה לשם תרומה ואוכל בצד זה, ואף על פי שלא הפריש. משמע שרוצה לומר משום דכתיב "ונחשב" שרי האוכל בלא הפרשה, ושרינן
נמי בשותקיה על ידי נותן ענינו בצד זה ואוכל בצד זה. וכל זה דנפקא לן מ"נחשב". עוד פירש לשון אחר: במחשבה — מחשב ואומר: שני לוגין שאני עתיד להפריש, ואף על פי שעתה
אינו מפרש כלום. ורוצה לומר דדיבור צריך, והא דשרי בלא הפרשה קרי "מחשבה". ואשכחן נמי דקרי למחשבה "דיבור", כמו (בבא מציעא מדא) "על כל דבר פשע" דאמר: לחייב על
המחשבה כמעשה. ונראה דבלא דיבור נמי היא תרומה, מדרגת במסכת תרומות (פרק א משנה ו): חמשה לא יתרמו, ואם תרמו — תרומתם תרומה, וחשיב אלקם. ובירושלמי מפרש טעמא
— משום ברכה. ובמסכת שבויעות פרק שלישי (כבב) משמע בהדיא דשרי כשגמר בלבו אף על גב שלא הוציא בשפתיו, דכתיב: "כל נדב לבי". וקאמר: תרומה וקדשים הוו להו שני כתובים
באינם כאחד, ולא ילפינן מציניהו שבויעה. ובמה שאוכל בלא הפרשה — אין קפידא, דלכילי עלמא שרי בכל מקום אף על פי שאין מפרש עתה. כדמוכח ההוא דהלוקח יין מבין הכותים,
דשרי לכילי עלמא אז לא משום בריה, אי משום דחשישין לבקיעת הגדר. ויש מקומות דשרינן (וכשארמר) מעשר שני לצפנתו. ואם תאמר: כיון דשרינן תרומה על ידי נותן ענינו בצד זה
ואוכל בצד אחר, אמאי אין מבידיקן תרומת ומעשרות ביים טובי? הא תנן פרק "נטול" (שבת קנבא,א): מעלין המדומעם באחד ומאה. ופריך: האי מתקין ורשני רבי אלעזר רבי שמעון היא,
דאמר: נותן ענינו בצד זה ואוכל בצד זה. ולהכי לא חשיב מתקן, כיון דאפשר במחשבהו יש לומר: מדומע שאני, שכבר נתקן, אבל תחלת תיקון — לא שרינן מטעם דאפשר במחשבה.
ואפילו דמאי אסור לתקן בשבת, כדמוכח פרק "במה מדליקין" (שם לדא). ואף על גב דשרי ליה בנותן ענינו בצד זה ואוכל בצד אחר, כדמוכח פרק קמא דחולין (הב), גבי רבי מאיר שאכל
עלה של ירק בבית שאן. **איתקש** מעשר בהמה למעשר דגן — פירש הקונטרס: מדכתיב "עשר תעשר" כדאמרין בריש פירקין. צריך לומר דלית ליה הא דאמר ורבא: לשנה הקשתיו
ולא לדבר אחר. ועוד, בריש פירקין דרשינן הקשא אחרת: "הבאתם שמה מעשרותיכם" לרבי עקיבא ושמא לא אתקש אלא לענין הבאה. מיהו, לרבא קשה. היכי מפרש טעמא דרבי יוסי
רביי' יהודה? חזן בוכחים פרק "בית שמאי" (מזה,א) דרשינן: קדשי גרים אין עושים תמורה, מדאיתקש תמורה למעשר בהמה, ומעשר בהמה למעשר דגן, ובמעשר דגן כתיב: "בני ישראל"

יצאנו

באומר — שמאמר ברעיה, כך וכך שי כבר חזה, ולפי אומדנותו נטל תרומה. **במחשבה** — שמחשב וואומר:
שני לוגין שאני עתיד להפריש הרי הן תרומה, כדאמרין (רמאי פ"ו מ"ד) לגבי לוקח יין מבין הכותים. ולהכי קרי
ליה "מחשבה" — משום דאני מונה אותן, אי נמי, נותן ענינו בצד זה ואוכל בצד אחר. ותרייהו אמור ומחשבה
נפקא לן מ"נחשב". **איתקש** — בריש פירקין (נגב) "זאת מעשרותיכם" בשתי מעשרות הכתוב מרבה, אחז
מעשר בהמה ואחז מעשר דגן. **קדוש מאליו** — שמא מנה
עשר ונשתיר עשרי בריה, אף על פי שלא יצא ואל מנאו —
קדוש מאליו. **דילמא עשרי לא קרייה רחמנא** — דילידי
ליה דין מעשר לתתלתו ליהושלם ולקריב, אלא קדוש גרדא
קרייה רחמנא. וקדושה חלה עליו, ואינו נאכל אלא במזבח. ענין
אחר: דילמא עשרי לא קרייה — שלא קרא שמו "עשרי", אלא
קדוש קרא שמו, ולהכי הוי מעשר. אבל הויב דלא קראו כלל
— לא לדידי קדוש כשאר מעשר, ולא מפי המורה. **דאיכרי ליה**
עשרי — שלפי שיצא בסוף תשעה נברר מעצמו שיהא עשרי,
ולכך הוי כשאר מעשר אף על פי שלא קרא עליו שם. **אי נמי**
ברייאנא קשיי' כגון דאדעי עליה כשיצא — הוהא עליו
בצבעו שהוא מעשר. אלא שלא דבר בפיו, אבל הויב ונשתיר
דבר ולא קרא לו שם — לא שמענין אבתי דילידי קדוש כשאר
מעשר. **תשיעי נאכל במזבח** — והאיל וקראו "עשרי",
דתרומת שם מעשר מקדש לפניו ולאחריי בלבד. אבל האחרים
מנאו לא נפטרו אל, והאיל תשיעי נמנן הכתובות. **ובלם**
פפורין — דתשומת היצאנו כבר. דקדוש ליה **עשרי** — מאליו
דבר, אף על פי שלא יצא. **במזבח דהוא** — כשיצא תשעה
בפתח היה שם מנן דהוא לעשר, שערין היה עשרי קים שוהה
ראי לצאת אחרים ולפסוק. וכן דרואי לצאת — דמי כמנאן
דיצא כבר, ופטר את המנן, ולקמן מפרש טעמא. אבל אידי גופיה
מנאו לא הוה קדוש שם שיצא. **ותעשרי מעשר** — אלמא, אף
על גב ולא יצא — קדוש מאליו דבר. והשתא פריך אודך ברייתא
דקתני התשיעי נאכל במזבח, והשתא וכו'.

רשי"בתי"אף
ואיתקש מעשר בהמה למעשר דגן — כדאמרין בריש
פירקין "עשר תעשר" במחשבה. והיינו מחשבה, שאינו מונה
עשרי אלא מפרש כל מה שעלה ברעו. **מאליו קדוש** —
כגון שהיה מונה ויצאו תשעין עשרי נשתיר בריי' — קדוש כל
מקום שהוא. תשיעי נאכל במזבח. והאיל וקראו "עשרי" קדוש
במקצה. כדאמרין לקמן: מעשר מקדש לפניו ולאחריי אם קראו
"עשרי". והוא קדוש ותשיעי אינו קדוש. ונראה ליקרב
בדילפינן בשלשה פירקין. ותעשרי מעשר וקרב. אלמא מאליו הוא
קדוש הוא לא דבר כלל. **שאי תהם** — להכי קדוש, דאיכרי
ליה שהוא עשרי, שהרי יצא באותו פתח עם התשיעי. אבל אם
נשתיר בריי' או יצא בפתח אחר — אינא מאליו לא קדוש **דלמא** — משום הכי פטורים — דאפסירי להו במנן דהוא,
כשננו תשעה היה ענין ותעשרי ודרא למננת עמדת ולחשיתו. ומנאט שמענין היה ראי לתעשר. הילכך אף על
פי שמת היה נפטר. **דאמר רבה זבי'** — ולעילא אז היה עשרי קים מעשר בריי' — לא הוה דיליא עליה שם קדושה
והיה נפטר. **דאמר רבי מאליו**, דהא "מעשר קדוש קרי ליה **תא** מני" — דקתני: תשיעי וזלין.

מעשר אף על גב דכתיב בגופיה. **כדאשכחן לענין מוקף**, כדאמר בירושלמי פרק שני (דקראה כל התרומה כולה מלמדה ולימדה) (ותרומות: כל התורה כולה מלמדה ולימדה, חזון) חזן
מתרומת מעשר שמלמדת ואינה למידה, דבתרומת מעשר כתיב "ממנו" לומר דבעינן מוקף, ומקומינן ליה בתרומה גדולה ולא בתרומת מעשר. בדמסכת בכורים (פרק ב משנה ה) תנן:
תרומת מעשר שוה לבכורים בשתי דרכים: נטלת מן הטהור על הטמא, ושלא מן המוקף. בכבורים. והא דפריך בפרק "כל הגט" (גיטין לב) גבי תרומת מעשר: וכי נחשדו חברים לתרום
שלא מן המוקף — מעמיד רבינו תם מדבריהם, דמאורייתא לא בעי מוקף. ומיהו נראה דלענין מחשבה לא פליגי, מדפריך בריש "האיש מקדש" (קדושין מאב) גבי האי דיליף שלחות
מתרומה — מה לתרומה שכן נטלת במחשבה. משמע דלכילי עלמא פריך. והיינו תרומת מעשר, דכתיב בה "אתם" "גם אתם". ומיהו, לפי מה שפירש הקונטרס — במחשבה פליגי, דמשום
מחשבה מוקי רבי יוסי רביי' יהודה בשמעתין כאבא אלעזר בן גמלא. ומתוך פירושו משתמע דאפילו בתרומה גדולה לית להו מחשבה. דאי אית להו מחשבה — לא הוה צריך למימר
דסבר כאבא אלעזר בן גמלא. דאפילו לרבנן נמי מצינו למילף מחשבה במעשר, מדקרייה רחמנא "תרומה", ומיהו, מצי למימר דמשום תרומת מעשר שבו קרייה רחמנא "תרומה".
במחשבה — פירש הקונטרס: נותן ענינו בצד זה לשם תרומה ואוכל בצד זה, ואף על פי שלא הפריש. משמע שרוצה לומר משום דכתיב "ונחשב" שרי האוכל בלא הפרשה, ושרינן
נמי בשותקיה על ידי נותן ענינו בצד זה ואוכל בצד זה. וכל זה דנפקא לן מ"נחשב". עוד פירש לשון אחר: במחשבה — מחשב ואומר: שני לוגין שאני עתיד להפריש, ואף על פי שעתה
אינו מפרש כלום. ורוצה לומר דדיבור צריך, והא דשרי בלא הפרשה קרי "מחשבה". ואשכחן נמי דקרי למחשבה "דיבור", כמו (בבא מציעא מדא) "על כל דבר פשע" דאמר: לחייב על
המחשבה כמעשה. ונראה דבלא דיבור נמי היא תרומה, מדרגת במסכת תרומות (פרק א משנה ו): חמשה לא יתרמו, ואם תרמו — תרומתם תרומה, וחשיב אלקם. ובירושלמי מפרש טעמא
— משום ברכה. ובמסכת שבויעות פרק שלישי (כבב) משמע בהדיא דשרי כשגמר בלבו אף על גב שלא הוציא בשפתיו, דכתיב: "כל נדב לבי". וקאמר: תרומה וקדשים הוו להו שני כתובים
באינם כאחד, ולא ילפינן מציניהו שבויעה. ובמה שאוכל בלא הפרשה — אין קפידא, דלכילי עלמא שרי בכל מקום אף על פי שאין מפרש עתה. כדמוכח ההוא דהלוקח יין מבין הכותים,
דשרי לכילי עלמא אז לא משום בריה, אי משום דחשישין לבקיעת הגדר. ויש מקומות דשרינן (וכשארמר) מעשר שני לצפנתו. ואם תאמר: כיון דשרינן תרומה על ידי נותן ענינו בצד זה
ואוכל בצד אחר, אמאי אין מבידיקן תרומת ומעשרות ביים טובי? הא תנן פרק "נטול" (שבת קנבא,א): מעלין המדומעם באחד ומאה. ופריך: האי מתקין ורשני רבי אלעזר רבי שמעון היא,
דאמר: נותן ענינו בצד זה ואוכל בצד זה. ולהכי לא חשיב מתקן, כיון דאפשר במחשבהו יש לומר: מדומע שאני, שכבר נתקן, אבל תחלת תיקון — לא שרינן מטעם דאפשר במחשבה.
ואפילו דמאי אסור לתקן בשבת, כדמוכח פרק "במה מדליקין" (שם לדא). ואף על גב דשרי ליה בנותן ענינו בצד זה ואוכל בצד אחר, כדמוכח פרק קמא דחולין (הב), גבי רבי מאיר שאכל
עלה של ירק בבית שאן. **איתקש** מעשר בהמה למעשר דגן — פירש הקונטרס: מדכתיב "עשר תעשר" כדאמרין בריש פירקין. צריך לומר דלית ליה הא דאמר ורבא: לשנה הקשתיו
ולא לדבר אחר. ועוד, בריש פירקין דרשינן הקשא אחרת: "הבאתם שמה מעשרותיכם" לרבי עקיבא ושמא לא אתקש אלא לענין הבאה. מיהו, לרבא קשה. היכי מפרש טעמא דרבי יוסי
רביי' יהודה? חזן בוכחים פרק "בית שמאי" (מזה,א) דרשינן: קדשי גרים אין עושים תמורה, מדאיתקש תמורה למעשר בהמה, ומעשר בהמה למעשר דגן, ובמעשר דגן כתיב: "בני ישראל"

ולא גוים! ויש לומר: לענין לעשר מה על זה. כגון ממין על שאינו מינו, דהוי כעין חרש על ישן — לגבי הכי דקא אומר: לשנה הקשתיו ולא לדבר אחר.

בכורות דף נט עמוד ב תלמוד בבלי המבואר "שפה ברורה – עוז והדר" (ליום חמישי) קלה

עליהם את העשירי למעשר.
מבשרת הגמרא: **מָנָא לִיה לְרָבָא הָא** – מנין למד רבא דין זה,
אֵילִימָא מְהָא דְתַנְן – אם נאמר שלמד כן ממה ששנינו במשנתנו,
קִפְּזִין אַחַד מִן הַטְּלָאִים הַמְּנִינִין לְתוֹכָן – לתוך אלו שבדיר שעדיין
לא נמנו, ואינו מכיר את הטלה המניו בין הטלאים שבדיר, **בּוֹלֵן**
פְּטוּרִין, בין אלו שנמנו ובין אלו שעדיין לא נמנו, ולכאורה יש לבאר,
מְנִינִין גּוֹפְּיִיהוּ דְאַיְפָטְרוּ – מה שהמנינים בעצמם נפטרו, שמחמת כן
נפטרים אף אלו שלא נמנו, **לֹא** – האם אין זה משום שנמנו **בְּמִנְיָן**
הָרָאִי להתעשר בסופו, ולכן אף שלא הגיע במנינו לעשרה, כיון
שמנאם כראוי נפטרו בכך, וכדברי רבא ש'מנין הראוי פוטר'. הרי יש
לדחות ולומר, **וְדִלְמָא דְעֵשֶׂר עֵילִינְיָהוּ** – שמה המשנה עוסקת
במנינים שכבר עישר עליהם, ולכן הם פטורים מלחזור ולעשרם, אבל
אם לא עישר עליהם הם אינם פטורים על ידי מניינם אף שהיה זה
'מנין הראוי'.
מבאר הגמרא: אכן רבא למד את דינו ממשנתנו, **וְהָיִיא** – ביאור זה
שהוא ליצור דחיית הראיה, שהמשנה עוסקת במנינים שעישר
עליהם, **לֹא מִצִּית אֲמַתָּה** – אינך יכול לומר כן, **דְּהָא תְּנִי בְּסִיפָא**,
שאם קפץ אחד **מִן הַמְּעוֹשְׁרִין לְתוֹכָן** כולם ירעו עד שיתאבדו,
ומלשון 'מן המעושרין', משמע שכבר עישר עליהם, וכיון שהסיפא
עוסקת באלו שעישרו עליהם, בהכרח שהרישא עוסקת באלו שלא
התעשרו, ומכל מקום הם פטורים, ומוכח כדברי רבא שמנין הראוי
פוטר.
דוחה הגמרא: **וְדִלְמָא יֵשׁ לּוֹמַר, מָא' מִן הַמְּעוֹשְׁרִין** ששנינו בסיפא,
מְעֵשֶׂר דְּוָקָא – רק כשקפץ אחד מאלו שנמנו עשירי והופרשו
למעשר, אבל ברישא ניתן לפרש שמדובר במנינים שעישר עליהם,
ולכן הם פטורים מלמנותם שוב. ומוכיחה הגמרא בביאור זה: **דִּיקָא**
נָמִי מְלִשׁוֹן הַמִּשְׁנָה שֶׁכָּךְ הוּא הַבִּיאור בְּסִיפָא, **דְּקָתְנִי בְּסוֹף הַמִּשְׁנָה**,
כּוֹלָם דִּיקָא עַד שִׁיתֵּאבְדוּ, ואם מדובר בטלאים שכבר עישרו עליהם,
למה כולם ירעו עד שיתאבדו, והרי נמנו כדן והותרו באכילה, אלא
ודאי מדובר בטלאים שנמנו כעשירי והופרשו למעשר, ואם כן,
אפשר לומר שהרישא עוסקת רק במנינים שעישרו עליהם, אבל אם
לא עישר עליהם הם אינם נפטרים במה שנמנו, ואין הוכחה מהמשנה
לדברי רבא.
מביאה הגמרא מקור אחר לדברי רבא: **אֵלָא אֲמַר רַבָּא**, דין זה שמנין
הראוי פוטר ממעשר בהמה, נלמד מ**דִּמְאֲמַר קְרָא** לגבי מעשר בהמה
(ויקרא כז לב), **כָּל אֲשֶׁר יַעֲבֹד תַּחַת הַשֶּׁבֶט**, ומשמעות לשון הפסוק
הוא, שחיובו מעשר בהמה הוא על מי שצריך לעבוד ולהימנות תחת
השבט, **וְלֹא עַל מִי שֶׁכָּבַד עֶבֶר וּנְמָנָה**. ומבאר רבא את המיעוט: **מָא'**
שֶׁכָּבַד עֶבֶר – אלו בהמות הם בכלל 'שכבר עבר' למנין שמחמת כן
הם פטורים מלהימנות שוב, **מָא' כּוֹנֵת הַפֶּסוּק לְמִנּוּיִם דְּעֵשֶׂר**
עֵילִינְיָהוּ (=עליהם), **צְרִיכָא לְמִמָּרָא** – וכי צריך להשמיענו שאינו
צריך לשוב ולעשר עליהם. **אֵלָא לֹא** – אלא ודאי הפסוק בא למעט
את אלו **דְּאַיְפָטְרוּ לְהוּ בְּמִנְיָן הָרָאִי** – שרק נמנו כראוי, ומחמת מנין
זה נפטרו מלחזור ולמנותם. מסיקה הגמרא: **שְׁמַע מִיָּנָה** – אכן יש
להוכיח כן.

המשך בעמוד א

כשם שהאחד עשר אינו קדוש אלא אם כן נעקר מהעשירי שם
'עשירי', והיינו באופן שקרא לו 'תשיעי', **אִף הַתְּשִׁיעִי שֶׁנִּקְרָא בְּטַעוֹת**
'עשירי' **אֵינוֹ קְדוֹשׁ, אֲלָא אִם כֵּן נִעְקַר שֵׁם עֲשִׂירִי הֵימָנוּ**
(=מהעשירי), והיינו באופן שקרא לו 'תשיעי'.
ומוכיח רבי שמעון בן יהודה כדבריו: **וְהָיִין נִתֵּן** – ויש ללמוד דין זה
מקל וחומר, **וְהָא הֵיוּצָא אַחַד עֵשֶׂר שְׁהוּא חֲמוּר כָּל כֵּךְ שָׁאם הוּא**
נמנה כ'עשירי', **הוּא עוֹשֶׂה קְדוּשָׁה לִיקְרָב** – חלה עליו קדושה
להקריבו לשלמים, ומכל מקום, **הוּא אֵינוֹ קְדוֹשׁ, אֲלָא אִם כֵּן נִעְקַר**
שֵׁם עֲשִׂירִי הֵימָנוּ – מן העשירי שיצא לפניו, כל שכן, שהיוצא
תְּשִׁיעִי ונקרא בטעות 'עשירי', שהוא קל יותר, **שְׁהָרִי אֵין הוּא עוֹשֶׂה**
קְדוּשָׁה לִיקְרָב, אלא דינו כ'עשירי' רק לענין זה שלא יאכלנו כחולין
עד שיפול בו מום, **אֵינוֹ דִּין** – וכי לא נלמד בקל וחומר, **שָׁאם נִעְקַר**
שֵׁם עֲשִׂירִי הֵימָנוּ, אֵין – אכן תחול עליו קדושת 'עשירי', **וְאִי לֹא**
נעקר מהעשירי שם 'עשירי', **לֹא תַחֲלוּ קְדוּשָׁה עַל הַתְּשִׁיעִי**.
הרי שרבי שמעון בן יהודה סובר, שאף אם קרא לתשיעי 'עשירי',
הוא אינו קדוש אלא אם יעקור מהעשירי את שמו, והוא התנא
ששנה את הברייתא לעיל (ע"א), שאם קרא לתשיעי 'עשירי',
והעשירי נשאר בדיר, התשיעי דינו כבהמת חולין, שהרי כל זמן שלא
קרא שם אחר לעשירי האמיתי לא נעקר שמו, ואין טלה אחר יכול
להתקדש בשם 'עשירי'.
הגמרא מבארת את סברת חכמים. מבארת הגמרא: חכמים חולקים
על רבי שמעון בן יהודה וסוברים שתשיעי שקראו 'עשירי', חלה עליו
קדושה גם אם לא נעקר שם 'עשירי' מהעשירי, משום **שְׁהָיָא הַנִּתְּנָתָה**
– אותה הסברא שאמר רבי שמעון בן יהודה להוכיח שלא חלה
קדושת 'עשירי' על התשיעי אלא אם נעקר מהעשירי שם 'עשירי',
היא עצמה מועילה להכריע שלא כדבריו, שהרי מסתבר שדווקא
היוצא **אַחַד עֵשֶׂר, שְׁהוּא עוֹשֶׂה קְדוּשָׁה חֲמוּרָה לִיקְרָב** לשלמים, רק
אִי נִעְקַר שֵׁם עֲשִׂירִי הֵימָנוּ – מהעשירי, **אֵין** – חלה על האחד עשר
קדושה חמורה זו, אולם **אִי לֹא** נעקר מהעשירי שם 'עשירי' **לֹא** חלה
עליו קדושה חמורה זו, אף אם חזר וקרא גם לאחד עשר 'עשירי'.
אבל היוצא **תְּשִׁיעִי** שקרא לו בטעות 'עשירי', כיון שאף אם חלה
עליו קדושה, אין קדושתו חמורה, **שְׁהָרִי הוּא אֵינוֹ עוֹשֶׂה קְדוּשָׁה**
לִיקְרָב בשלמים, אלא רק לענין זה שאסור לאכלו כחולין בלא שיפול
בו מום, משום **כֵּךְ אִף עַל גַּב דְּלֹא נִעְקַר שֵׁם עֲשִׂירִי הֵימָנוּ**, חלה על
התשיעי קדושה זו.
מוסיפה הגמרא טעם נוסף: **מָא' נָמִי** – אופן נוסף בו ניתן לבאר את
החילוק בין קדושת התשיעי לקדושת האחד עשר שנקראו בטעות
'עשירי' ולא נעקר שם 'עשירי' מהעשירי האמיתי הוא, שהיוצא **אַחַד**
עֵשֶׂר, כִּיּוֹן דְּאַיְפָר לִיה עֲשִׂירִי – שכבר התברר מי הוא העשירי
האמיתי, שהרי אף אם לא קרא לו 'עשירי', מאליו נקבע שהוא
המעשר, **לִכֵּן אִי נִעְקַר שֵׁם עֲשִׂירִי הֵימָנוּ** על ידי שמנה את העשירי
בטעות במספר אחר, **אֵין** – חלה קדושה על היוצא אחד עשר, **וְאִי**
לֹא עקר מהעשירי את שמו, **לֹא** חל על האחד עשר שם 'עשירי',
שהרי לאחר שיש עשירי גמור אי אפשר שיהיה עשירי אחר אחריו.
אולם היוצא **תְּשִׁיעִי, דְּאַבְתִּי לֹא אֵיפָר לִיה עֲשִׂירִי** – שעדיין לא
הוברר מי הוא העשירי האמיתי, **אִף עַל גַּב דְּלֹא נִעְקַר שֵׁם עֲשִׂירִי**
הֵימָנוּ אלא יקרא גם לו 'עשירי', הרי כבר חלה הקדושה על התשיעי,
ואין נעקרת קדושתו כשיקרא לעשירי 'עשירי'.
ומסיקה הגמרא: **תּוֹ לֹא מִידִּי** – שוב אין מה להוסיף ולערער על
סברא זו, ובודאי כך מסתבר שתשיעי שקראו 'עשירי', חלה עליו
קדושה מיד ולא נאכל אלא כשיפול בו מום, ואפילו אם קרא גם את
הבא אחריו 'עשירי'.
הגמרא מביאה את שית רבא ש'מנין הראוי פוטר: **אֲמַר רַבָּא, מִנְיָן**
הָרָאִי להתעשר, **פּוֹטֵר** את אלו שנמנו מלחזור ולמנותם שוב, אף
אם לא נשלם המנין. והיינו, שאם היו לו עשרה טלאים והכניסם לדיר
ויצאו מקצתם בפתחו ומנאם כראוי, וקודם שמנה את העשירי, מת
אחד מהנשארים בדיר או שיצא בפתח אחר, וממילא לא הופרש
העשירי, אלו שמנה כבר פטורים מלחזור ולהתעשר, משום שבזמן
שמנאם היו ראויים כל עשרת הטלאים לצאת באותו פתח, ולהפריש

לא יאמר אברור עשרה טלאים, ואכניסם לדיר, ואפול מהן אחד למעשר, והשאר שנתרו מחוץ לדיר, יהיו פטורים ממעשר, אלא בונקין לכל הטלאים לדיר, ומוציא עשרה מפתח הדיר, ונומל מהן אחד למעשר, והשאר – והחמשה הנותרים בדיר, מצטרפין לגורן אחר להתעשר שוב, ואינם נפטרים מחיוב מעשר שכבר חל עליהם. מקשה הגמרא על דברי רבא: והתניא בברייתא, היו לו תשעה עשר טלאים, לא יאמר אברור עשרה לדיר, ואפול מהן אחד למעשר, והשאר שמחוץ לדיר יהיו פטורים ממעשר, אלא בונקין לדיר, ומוציא עשרה, ונומל מהן אחד למעשר, והשאר פטורין, ואין צריך לצרפם עם הגורן הבא, ושלא כדברי רבא. מתרצת הגמרא: תרגמה רב הונא בר סחורה קמיה דרבא ברין גלא – רב הונא בר סחורה העמיד וביאר את הברייתא לפני רבא בשבת שלפני הרגל, שהברייתא ששינו בה שהתשעה הנותרים פטורים, בדרך שיש לו שני פתחים עסקין, ויצאו תשעה בפתח זה ותשעה בפתח זה, ונמצא דהאריך חד – שאותו אחד שנשאר בדיר, חזי להכא ולהכא – ראוי להצטרף לתשעה שיצאו בפתח הראשון או לתשעה שיצאו בפתח השני, ונפטרו כולם ב'מנן הראוי'.

שואלת הגמרא: למה רב הונא בר סחורה ביאר שהברייתא עוסקת באופן שיצאו בשני פתחים, ולישני ליה – והרי היה יכול לתרץ לרבא, שהברייתא עוסקת ביצאו מפתח אחד, ופגזן שמנה תשעה טלאים, ובי ממוא עשרה – וכשהגיע העשירי יצא בפתח, לא קראו 'עשירי', אלא קרי תה מרישא – התחיל למנות מתחילה אחד שנים וכו', ומנה את התשעה עשר 'עשירי' ופוסט את התשעה שלפניו, והתשעה הראשונים נפטרו ב'מנן הראוי'. משיבה הגמרא: קקבר רב הונא בר סחורה, עשירי מאליו קדוש, ואם כן, הטלה שיצא עשירי קדוש אף אם קרא לו 'אחד', והתשעה האחרונים אינם נפטרים. אך כשיצאו בשני פתחים, האחרון ראוי להשלים לכל הטלאים שיצאו לפניו.

מוסיפה הגמרא ושואלת: ולישני ליה רב הונא בר סחורה לרבא, שהברייתא עוסקת בפגזן – בדרך של פתח אחד, ובאופן שמנאן לטלאים זוגות, וזוגות, והטלה התשעה עשר יוצא אחרון לבדו, ועל ידי כך כולם נפטרים ב'מנן הראוי', כיון שהמונה בזוגות הרי הוא מונה שני מנינים יחד עד תשעה, והטלה האחרון ראוי להחשב כ'עשירי' לכל אחד משני המנינים של היוצאים לפניו. משיבה הגמרא: קקבר רב הונא בר סחורה, עשירי למנן בהמות הוא קדוש – שאין הולכים אחר המנן שמנה בפיו 'אחד שנים שלשה', אלא אחר מספר הבהמות שיצאו, וכיון שיצאו חמש זוגות, אחד מהזוג החמישי נעשה קדוש מאליה, וכל האחרים לא נפטרים, כי ביציאתם לא היה זה 'מנן הראוי'.

אמר רב נחמן בר יצחק, וכו' (וזהו) אימיה דרב הונא בר סחורה שילדה בן כמותו, דשני ליה שמעתיא ברינלא בשמעתיה – שותף את הקושיא מהברייתא על רבא בזמן הדרשה לדרש לפני הרגל, והראית את הברייתא על פי דברי רבא עצמו לעיל (נט: שממן הראוי פוסט ממעשר בהמה).

משנה

המשנה עוסקת בכמה אופנים בהם נעשתה טעות במנן הבהמות למעשר: יצאו מפתח הדיר שנים באחת – שתי בהמות בבת אחת, מונה אותם שנים שנים, ואומר על הזוג הראשון 'שנים' ועל הזוג השני 'ארבע' ועל השלישי 'שש', וכן הלאה, וקדושת מעשר חלה על שתי הבהמות שבוזג העשירי. אבל אם יצאו שנים בתחילה ואחריהם יצאו השאר בזה אחר זה, וטעה ומנאן לזוג הראשון 'אחד', ואחר כך קרא לשלישי 'שני' ולרביעי 'שלישי', נמצאו העשירי שקרא לו 'תשיעי' והאחד עשר שקרא לו 'עשירי', מקולקלין – אינם נעשים כדינם, כיון שהאמת היא שהעשירי הוא מעשר והאחד עשר קרב כשלמים, והוא סבור שהעשירי הוא חולקין והעשירי הוא מעשר כמבואר בסמוך.

דין נוסף: יצאו בזה אחר זה, וטעה וקרא לטלה שיצא תשיעי 'עשירי', ולעשירי שיצא אחריו קרא 'תשיעי', ולאחד עשר שיצא

לאחר שניהם קרא 'עשירי', שלשתן מקודשין. אולם חלוקים הם בדיניהם, התשיעי שקרא לו 'עשירי', ירעה עד שיפול בו מום, ואז הוא נאכל במומו לבעלים. והעשירי, הרי הוא מעשר. והאחד עשר שקרא לו 'עשירי', קרב כקרבן שלמים, וכן עושה תמורה – אם המיר את האחד עשר בבהמה אחרת, נעשית בהמה האחרת קדושה בקדושת תמורת שלמים, שלא כתמורת מעשר שאינה עושה קדושת תמורה על בהמה אחרת, דברי רבי מאיר. אמר (שאל) רבי יהודה על דברי רבי מאיר, וכי יש בהמה שהיא תמורה שעושה בהמה אחרת תמורה תחתיה, וכמו כן, אחד עשר שקרא לו 'עשירי' לא יעשה תמורה, כיון שקדושתו הוא מדין תמורת מעשר. דוחה המשנה: אמרו משום רבי מאיר, אילו האחד עשר היה נחשב כתמורה של המעשר, הוא לא היה קרב, שהרי תמורת מעשר אינה קריבה, וכיון שהאחד עשר קרב כשלמים, בהכרח שהוא קדוש מחמת עצמו, ולא מחמת תמורת מעשר, ואם המיר טלה זה בבהמה אחרת, הוא עושה תמורה.

דין נוסף: קרא לתשיעי 'עשירי' וגם לעשירי קרא 'עשירי', וגם לאחד עשר קרא 'עשירי', אין אחד עשר מקודש, כיון שקרא 'עשירי' לעשירי האמיתי, ושוב לא חלה קדושת מעשר על האחד עשר.

מסיימת המשנה: זה חפלה, כל שלא נעקר שם עשירי ממנו – בכל אופן שלא קרא לעשירי האמיתי שם אלא עקר ממנו את שמו, אין האחד עשר מקודש, כיון שלא ניתן לקרוא לשנים בשם 'עשירי'.

גמרא

שינו במשנה: יצאו שנים כאחת מונה אותן שנים. הגמרא דנה איזה טלה מתקדש למעשר: אמר רבי יוחנן, מנאן לטלאים שיצאו מהדיר זוגות, וזוגות, כלומר, שמנה כל שנים שיצאו יחד כאחד, או שמנאם קינמריין קינמריין, כלומר, כל מאה שיצאו יחד מנאם כאחד, העשירי למנינו הוא קדוש.

שואלת הגמרא: למנינו מאי – מה כוונת רבי יוחנן באומרו 'עשירי למנינו הוא קדוש'. משיבה הגמרא: נחלקו אמוראים בביאור דברי רבי יוחנן. רב מאיר אמר, העשירי למנין שלו – של המונה הוא הקדוש, וכיון שמנה את הטלאים בקבוצות ולא מנה כל אחד לעצמו, הרי שכל הטלאים בקבוצה העשירית נחשבים מעשר על תשעת הקבוצות שלפניה. ואילו רב פהנא אמר, העשירי למנין הבהמות שיצאו מהפתח הוא הקדוש, וכיון שיצאו עשרה טלאים, הרי העשירי קדוש, וכן כל עשירי שיוצא הוא קדוש על אף שאינו בקבוצה שנמנית כעשירית.

הגמרא דנה במחלוקת זו. מקשה הגמרא על רב כהנא: תנן במשנתנו, יצאו שנים כאחת מנה אותן שנים שנים, ואם מנאן אחד והמשיך למנות את האחרים כסדרן, הרי תשיעי ועשירי מקולקלין. ויש להקשות, בשלמא למאן דאמר למנן שלו הוא קדוש, דמשום הכי הווי תשיעי ועשירי מקולקלין – אכן מטעם זה גם התשיעי וגם העשירי קדושים למעשר, כיון ולעשירי שיצא קא קרי ליה – הוא קורא לו 'תשיעי', ולאחד עשר הוא קורא 'עשירי', וחלה קדושה על שניהם, והרי הם מקולקלים כמבואר במשנה. אלא למאן דאמר שלמנן בהמות הוא קדוש יש להקשות, למה שניהם מקולקלים, הרי לתשיעי האמיתי, אכן תשיעי קא קרי ליה – הוא נקרא 'תשיעי' כראוי, וכן לעשירי האמיתי, עשירי קא קרי ליה כראוי, שהרי מנינים נקבע לפי סדר יציאתם מהדיר ולא לפי קריאת המונה, ואם כן, הם אינם מקולקלים, אלא רק העשירי האמיתי נקרא 'עשירי' והתשיעי יהיה חולין. מתרצת הגמרא: אמר רב יוחנן – רב כהנא ישיב שרבי יוחנן יכול לומר, כי אמיתא אמא – מה שאמרת אני, שהעשירי למנן היוצאים קדוש, היינו היכי דאיפין לאפוקי זוגות וזוגות – באופן שהתכוין להוציא את הטלאים בקבוצות, אבל היכא דנפסק זוג ממילא בלא שהתכוין לכך, הוציאה לא חשובה כמנן לקדש, אלא גם מניינו מקדש. ולכן כשיצאו שנים ומנאם 'אחד', ומנה את השלישי כ'שני', נמצא שזה שנמנה 'תשיעי' הוא העשירי האמיתי, וזה שנמנה 'עשירי' הוא האחד עשר האמיתי, וכיון ששני

בבכורות. פרק תשיעי - מעשר בהמה דף ס עמוד א - מתוך מהדורת "אבן ישראל - (שטיינזלץ)"
רש"י
תוספות

ושׁוֹרֵי לַעֲמֹד הַקֶּדֶם! אֵל **יִצְחָק אֲבוֹרֵךְ עֲשֵׂה־הוּא** בְּהוֹשִׁיעַ, הוֹשִׁיעַ מִפְּתוּחַ, שְׁמוֹם מִשְׁתִּיחַ אֵלֶּה הַעֲשֵׂה, וְלֹא יִשְׁעוּרֵי נִיחֹה, **בִּנְסָן לִדְרֹ** - כִּלְכִּל, כִּי בַחֲרִישִׁים כִּי שְׁמִינִי, וְחֵיל מִלְּחָמָה עֲשֵׂה־הוּא, אֲדֵי אֲנִי כִּלְכִּל לְבַרְדֹּר, בְּהוֹשִׁיעַ, אֵלֶּה אֶעֱבֹד מִשְׁתִּיחַ אֲבוֹרֵךְ הַעֲשֵׂה - אֶל מַעַל מִלְּחָמָה וְלִדְרוֹ מִשְׁמֵר, לִי אֲדֵי מִצְוֵי אֲנִי לְבַרְדֹּר, וְכִבְרוּתָה אֲדֵימִיחִי לְמִשְׁר, וְהֵא אֲמִרְכִי לַעֲלֹ (מ.ג.) וְדִרְשָׁה לִפְנֵי הַגּוֹרן הַעֲשֵׂה לְאַחֵר הַגּוֹרן מִצְוֹתַי לַעֲשֵׂה, אֵלֶּה אֲבִי פִירוּשֵׁה אֵל יִצְחָק וְכִי הוֹשִׁיעַ לִדְרוֹ מִשְׁמֵר, עֲשֵׂה,

אֵלֶּה אֲבִיבְסִים בִּירֵם עֲבֹד הָאֲחָרִים, וְאֵל וְעַל פִּי שְׁתִּיעַ הַגּוֹרן -

לא יאמר: אברור עשרה ואפול מהן אחד, והשאר פטורים. אלא כונסן לדיר, ומוציא עשרה ונוטל מהן אחד, והשאר מצטרפין לגזון אחר. - והתניא: תשעה עשר טלאים, לא יאמר: אברור עשרה ואפול מהן אחד, והשאר פטורין. אלא כונסן לדיר, ומוציא עשרה ונוטל מהן אחד, והשאר פטורין! תרנמה רב הונא בר סחורה קמיה דרבא בריגלא: בדיר שיש לו שני פתחים עסקינו,

וַיֵּצֵאוּ תַשְׁעָה בְּפֶתַח זֶה וְתַשְׁעָה בְּפֶתַח זֶה, דְּהֵאֵיד חֵד חַוִּי לְהֵבֵא וּלְהֵצִי לַיָּהּ: כְּגֹן שְׂמִנָּה תַשְׁעָה, וְכִי מִמָּא עֲשֶׂרָה קָרִי "חֵד" מֵרִישָׁא! - קַסְבֵּר: עֲשִׂירִי מֵאֵלּוּ קְדוּשׁ. וְלִישְׁנִי לַיָּהּ בְּגִזְרָה, וּמִנָּאן זִגְוֹת וְזִגְוֹת! - קַסְבֵּר: עֲשִׂירִי לְמִנְּן בְּהִמּוֹת הוּא קְדוּשׁ. אָמַר רַב נַחֲמָן בַּר יִתְחָק: וְכֵאן אִמְרִיה דְּרַב הוּנָא בַּר סַחֲוֵרָה, דִּישְׁנֵי לַיָּה שְׂמַעְתָּ בְּרִינָא בְּשִׁמְעִיתִיה. **משנה** יֵצֵאוּ שְׁנַיִם פֶּאֶחַת - מוֹנֶה אוֹתָם שְׁנַיִם שְׁנַיִם; מִנָּאן אֶחָד - תַּשְׁעִי וְעֲשִׂירִי מְקוֹלְקֵלִין. קָרָא לְתַשְׁעִי "עֲשִׂירִי", וְלַעֲשִׂירִי "תַּשְׁעִי", וְלֶאֱחָד עֶשֶׂר "עֲשִׂירִי" - שְׁלִשְׁתָּן מְקוֹדִישִׁין; הַתַּשְׁעִי - נֶאֱכַל בְּמוֹמֵו, וְהַעֲשִׂירִי - מַעֲשֶׂה, וְאֶחָד עֶשֶׂר קָרַב שְׁלָמִים, וְעוֹשֶׂה תְּמוּדָה - דְּבַרֵּי רַבִּי מֵאִיר. אָמַר רַבִּי יְהוֹדָה: וְכִי יֵשׁ תְּמוּדָה עוֹשֶׂה תְּמוּדָה אָמְרוּ מִשּׁוֹם רַבִּי מֵאִיר: אֵילּוּ הִיָּה תְּמוּדָה - לֹא הִיָּה קָרַב. קָרָא לְתַשְׁעִי "עֲשִׂירִי", וְלַעֲשִׂירִי "עֲשִׂירִי", וְלֶאֱחָד עֶשֶׂר "עֲשִׂירִי" - אֵין אֶחָד עֶשֶׂר מְקוֹדֵשׁ. זֶה הַכֹּל: כֹּל שֶׁלֹּא נֶעְקַר שֵׁם עֲשִׂירִי מִמֶּנּוּ - אֵין אֶחָד עֶשֶׂר מְקוֹדֵשׁ. **גמרא** אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: מִנָּאן זִגְוֹת וְזִגְוֹת, קִינְיָרָן קִינְיָרָן - עֲשִׂירִי לְמִנְּנֵי הוּא קְדוּשׁ. "לְמִנְּנֵי" מֵאִי רַב מֵאִיר אָמַר: לְמִנְּנֵי שְׁלוֹ הוּא קְדוּשׁ. רַב פְּהֵנָא אָמַר: לְמִנְּנֵי בְּהִמּוֹת הוּא קְדוּשׁ. תַּנּוּ: יֵצֵאוּ שְׁנַיִם פֶּאֶחַת - מוֹנֶה אוֹתָן שְׁנַיִם שְׁנַיִם, מִנָּאן אֶחָד - תַּשְׁעִי וְעֲשִׂירִי מְקוֹלְקֵלִין. בְּשִׁלְמָא לְמֵאן דְּאָמַר: לְמִנְּנֵי שְׁלו הוּא קְדוּשׁ - מִשּׁוֹם הָכִי הוּוּ תַשְׁעִי וְעֲשִׂירִי מְקוֹלְקֵלִין, וְלַעֲשִׂירִי קָא קָרִי לַיָּהּ "תַּשְׁעִי", וְלֶאֱחָד עֶשֶׂר "עֲשִׂירִי"; אֵלּא לְמֵאן דְּאָמַר: לְמִנְּנֵי הוּא קְדוּשׁ, לְתַשְׁעִי - "תַּשְׁעִי" קָא קָרִי לַיָּהּ, וְלַעֲשִׂירִי - "עֲשִׂירִי" קָא קָרִי לַיָּהּ! - אָמַר לָךְ רַבִּי יוֹחָנָן: כִּי אִמְרִינָא אֲנָא - הִכִּי דְאִיבִירִי לְאַפְקִי זִגְוֹת וְזִגְוֹת, הִכָּא דְּפַק מִמִּילָא - לֹא. תָּא שְׁמַע: מִנָּאן לְמַפְרַע - עֲשִׂירִי שְׂבִמְנִין הוּא קְדוּשׁ; בְּשִׁלְמָא לְמֵאן דְּאָמַר: לְמִנְּנֵי בְּהִמּוֹת הוּא קְדוּשׁ - שְׁפִיר, אֶלָּא לְמֵאן דְּאָמַר: לְמִנְּנֵי שְׁלו הוּא קְדוּשׁ, עֲשִׂירִי - "חֵד" קָרִי לַיָּהּ! אָמַר רַבָּא: הוּאִיל וְאִתִּיהָ בְּמִנְיָא פְּרַסְאָה, דְּקָרוּ לַעֲשֶׂרָה "חֵד".

[illegible]

וכל

בת"י

[illegible]

1
2
3
4
5
6
7
8
9
0
1
2
3
4
5
6
7
8

קלח

בבורות. פרק תשיעי - מעשר בהמה דף ס עמוד ב - מתוך מהדורת "אבן ישראל - (שטיינזלץ)"
תוספות

1 עך שישתוק בתשיעי (אלא שלא קראו עשירי לה) - יש לפרש בשני ענינים: לאו דוקא
2 שישתוק בתשיעי, אלא שלא קראו "עשירי", ואפילו קראו "תשיעי". דאם קראו
3 "עשירי" - אין אחד עשר קדוש, דשתי טעיות אין קדושין כאחד, ודעות מיוחדות בעינן
4 כהוא עצמו. ועוד יש לפרש: דאם קראו לתשיעי "תשיעי" - תו לא היו טעות כשקראו
5 לעשירי "תשיעי", ובאילו קראו "עשירי" דמי.

6 ואין אחד עשר מקדש, דלא חשיב כאלו נעקרה
7 שם עשירי ממנו. והשתא הוי "שישתוק" דוקא.
8 שלא ידבר כלל. ומתראצא בהכי קושיא אחת
9 לקמן בשמעתין, דקאמרו: הכא במאי עסקינן -
10 דקדים חד מניניהו ואפיק לרישיה וקרא "אחד
11 עשר". ומקשי עלת: כמאן? דלא כרבי, דאי כרבי
12 - הא אמר: אחד עשר לא הוי עקירה. והשתא
13 לוקמה (דקרוי) ודקראו "תשיעי" להודא דאפקיה
14 לרישיה, דלדברי הכל הויא עקירה! ולפי פירוש
15 זה ניהא, דלא הוי עקירה, כדפרישית. וללשון
16 ראשון שפירשתי - להבי לא מוקי ליה דלקרייה
17 "תשיעי" - דלא איצטרך למיתניא, דדאי הוי
18 עקירה. אבל הא איצטרך לאשמעוניה, משום
19 דומנין לא הוי עקירה לרבי, היכא דאית ליה
20 בהמות טובא.
21 שנים בעשירי בו - לעיל פרק שני (ז.ב. דבור
22 המתחיל "אפשר" - פירשתי דמצי סבר.
23 אי אפשר לצמצם.

24 ודא
25

26 "תשיעי" - עשירי וחולין מעורבין זה בזה; עשירי - מאליו קדוש, לתשיעי - "תשיעי" קא
27 קרי ליה. קראן "עשירי" - עשירי ותשיעי מעורבין זה בזה; מאי מעמא - "עשירי" קא קרי
28 להו לתרווייהו. יצאו שנים בעשירי וקראן "עשירי" - עשירי ואחד עשר מעורבין זה בזה,
29 קראן "אחד עשר" - עשירי וחולין מעורבין זה בזה. הא תו למא ל' היינו קד! - הא קא
30 משמע ל': דכל בת אחת תרווייהו קא קדש, ואף על גב דלא נעקר שם עשירי הימנו. יתיב
31 רב כהנא וקאמר ליה להא שמעמא. אמר ליה רב אשי לרב כהנא: והלא לא נעקר שם
32 עשירי הימנו, ותנן: זה הכלל, כל זמן שלא נעקר שם עשירי הימנו - אין אחד עשר מקדש!
33 הגי מילי - בזה אחר זה, אבל בבת אחת - תרווייהו קא קדש. זה אחר זה - בהדיא
34 קתני לה: קרא לתשיעי "עשירי", ולעשירי "עשירי", ולאחד עשר "עשירי" - אין אחד עשר
35 מקדש; "זה הכלל" לאיתויי מאי לאו לאיתויי בבת אחת - לא, לאיתויי יצא עשירי ולא דבר,
36 דהא לא נעקר שם עשירי הימנו. דאי לא תימא הכי, הא דתניא: יצאו שנים בעשירי, ולא
37 קדם אחד מהן את חבירו, וקראן "עשירי" - עשירי ואחד עשר מעורבין זה בזה; והלא לא
38 נעקר שם עשירי הימנו! אלא לאו משום דאמרין: כל בבת אחת - תרווייהו קא קדש. -
39 אי משום הא - לא איריא; הכא במאי עסקינן - דקדים חד מניניהו ואפיק לרישיה, וקרייה
40 "אחד עשר", והדר איערוב ונפקו בהדי, וקריניהו "עשירי", דהא נעקר שם עשירי הימנו. -
41 והא "לא קדם" קתני! - מאי "לא קדם" - דהדר איערוב. וכמאן - דלא כרבי, דאי רבי -
42 האמר: אחד עשר לא הוי עקירה! - אפילו תימא רבי, כי אמר רבי - היכא דאית ליה בהמות
43 טובא, דאמרין: חד עישורא קאמר, הכא - דלית ליה בהמות טפי. מאי רבי דתניא: קרא
44 לעשירי "אחד עשר", ולאחד עשר "עשירי" - אין אחד עשר קדוש, דכרי רבי. רבי יוסי כרבי
45 יהודה אומר: אחד עשר קדוש. כלל אמר רבי: כל זמן שלא נעקר שם "עשירי" הימנו - אין
46 אחד עשר קדוש. אמר רבא: הכא במאי עסקינן - בגון דאית ליה בהמות טובא, דאמרין:
47 חד עישורא קאמר. יצאו שנים בעשירי, תנא קדא: ירעו, ותנא קדא: יקריבו, ותנא אידך:
48 ימותו. לא קשיא, הא דתנא ירעו - רבנן היא, דאמרי: אין מביאין קדשים לבית הפסול.

49 - שאין שנים קדושים על ידי טעות, ואת אמרת תשיעי ואחד עשר קדושים עד שישתוק בתשיעי - שלא ידבר כלל. שאם קרא "תשיעי" - תו לא היו טעות אם קרא לעשירי "תשיעי", ואלא נעקרה
50 אחד עשר בעשירי. דתרי זמני תשיעי דהו טעותא, לא מירי דא. וכל שכן אי קרא לתשיעי "תשיעי" ולעשירי "עשירי" דאין אחד עשר קדוש. דאם לא נעקר שם עשירי מניניהו כדאמרין, ואי קרייה לתשיעי "עשירי", אין קדוש תשיעי
51 תו לא מקדש אחד עשר. דכבר לה כרבי יהודה - דאמר במתניתין: טעות מעשר תמורה, ובין הערביה עשירי לתשיעי - תו לא עבד אחד עשר תמורה. דכבר לה כרבי שמעון אבות - דאמר במסכת תמורה אין מביאין
52 תמורה באותה בהמה עצמה. בפרק קנא דתמורה אמרו רבי יוחנן אלאבא דרבי שמעון ותניא כותיה. עשירי וחולין מעורבין - דחד הוי חולין, דתשיעי הוא "תשיעי" קרנן ליה. ואידך הוי עשירי גמור. עשירי מאליו קדוש - ולא
53 ירענא אי חולין אי מעשר. הלכך ירע. והגוז העובר בהם אינו לוקה. דאמור בשל חולין עבר. קראן עשירי - עשירי ותשיעי מעורבין ובשניהם יש קדשה (אחת). דחד הוי תשיעי וקרייה "עשירי" וקדוש לאכלא במנוח, דברכין לעיל
54 מכול מעשר, והעשירי - מעשר גמור. ומדלא ידענן דה מנייה מעשר - ירע. והגוז העובר בהם לוקה. דשניהם קדושים (וכו). עשירי ואחד עשר מעורבין - ונעידים עשירי מעורבין - דחד הוי תשיעי וקרייה "עשירי" וקדוש לאכלא במנוח, דברכין לעיל
55 שם עשירי ממנו - קדוש אחד עשר. והאלי ובבת אחת קראו. ולקמן פליגי, איכא מנא דאמר יקריבו, ואיכא מנא דאמר ירעו, ואיכא מנא דאמר ימותו. עשירי וחולין מעורבין - עשירי קדוש גמור. ואחד עשר - "אחד עשר" קא
56 הא יצאו - שנים בעשירי. תו למא לי - דהני רשא: יצאו שנים בתשיעי וקראן "תשיעי" - עשירי וחולין מעורבין. הדי כרצא שניהם בעשירי וקראן "אחד עשר". היכא דקרא "עשירי" הוי נני כרצא שנים בעשירי וקראן "עשירי",
57 דאן קד רשא לסיפא דמי, בתרייהו נפק חד חולין וחד עשירי. הא קא משמע לן - סיפא. דכל בת אחת והנשך כעמוד הבא

1 וכל מעשר בקר וצאן - משמע: בין שקראו דא "עשירי", בין שהיה עשירי למנון ולא קראו "עשירי". שמיני
2 ושנים עשר - אם קראם "עשירי". מה הוא - העשירי גמור, אינו מקדש אלא בסמוך לה. שאין לך סמוך בו
3 יותר מנפס. אף מעותו - מה שהוא טעה וקרא "עשירי" - אינו מקדש אלא אם כן טענה באותו שמוך למעשר
4 גמור, כגון תשיעי ואחד עשר שוק שמכין לו, זה מלפניו וזה מלאחריו. מיוחד - שהעשירי אינו אלא אחת. אף
5 מעותו מיוחדת - שאם טעה בתשיעי ובאחד עשר - לא
6 הוי שנים מקדשין, אלא אחד מהם. והכי אמרת דבבבול
7 מקדשים עד שישתוק בתשיעי - שאליו קראו "עשירי" -
8 לא ליהי אחד עשר קדוש, משום דשני טעיות של מעשר אחד
9 אינן קדושים. ודעונו מיוחדת כדא עצמו. ותענא דרבי אלעזר
10 הכי הוי, משום דסבר לה כרבי יהודה דאמר במתניתין: טעות
11 וכו', דקאמר: וכי שי תמורה עשה תמורה ורבי שמעון אבה
12 דרבי אלעזר אמר בפרק ראשון דתמורה (ט.א.) דאין ממירין
13 תמורה וממירין, דלאחר שהפיר על הבהמה פעם אחת -
14 אינה תופסת עוד תמורה פעם אחת. והא נמי, אין שתי
15 טעיות למעשר. בתשיעי - כשדעה תשיעי ראוי לצאת
16 עשירי וחולין - דאחד מן הדי תשיעי ואחד מעשר, אף על
17 גב דקראו "תשיעי". מעורבין - ואין נאכלין אלא במנוח,
18 והגוז העובר אחד מהן - אינו סופג את הארבעים, דשנא
19 חולין הוא. עשירי ואחד עשר מעורבין - כלומר, מעשר
20 גמור ואחד עשר קדוש וזוין מעורבין ביחד. ומשום דאחד עשר
21 שהוא קדוש קרב שלמים - לכך יקריב שניהם ואכלו כחומר
22 קדוש שבת, ודעוניה שתי מנהגות הדרגת חזק ושוך נמי
23 שלמים. הא תו למא לי - כיון דאשמענן דיצאו שנים
24 בתשיעי וקראן "עשירי" - ממילא ידענא דכי הוהא דניא איכא
25 ביצאו שניהם בעשירי בבת אחת - ודקא שם "עשירי"
26 לעשירי ואחד עשר בבת אחת, אף על גב דלא נעקרה, דא
27 לעשירי נמי קרא "עשירי", לאיתויי יצא עשירי ולא דבר - דלא
28 חשיבא עקירה בדיק שתיקה. אלא אם כן עקרי בפירוש וקראו
29 "תשיעי". דאי לא תימא הכי - דבבת אחת קדוש. ולרב אשי,
30 דקפריך לרב כהנא: והלא לא נעקר וכו' - לא הוה שמעי לה
31 מה דתירצא לעיל: ואת קא משמע לן דבבת וכו'. הכא
32 במאי עסקינן - דקתני עשירי ואחד עשר מעורבין - דרשומין
33 ליה לאחד עשר מקדש, אף על גב דקרא לעשירי "עשירי" -
34 כגון דקדים כו'. וקרייה אחד עשר - דהשתא נעקר שם עשירי
35 ממנו, שלא קראו "עשירי" אלא "אחד עשר". ולכח, אף על גב
36 דהדר קרא תרווייהו "עשירי" - קדוש ואחד עשר. אבל היכא
37 דמתחלה קדשו "עשירי", אף על גב דבבת אחת - לא הוי אחד
38 עשר קדוש. ולכח מוקמינן כגון דקרייה "אחד עשר", דאי קרייה
39 "תשיעי" - לא איצטרך למיתניא, דאם הוי עקירה הוי, אבל
40 באחד עשר פליגי רבי, ואמר דלא הוי עקירה דללקמן, ואיצטרך
41 לאשמעוניה דהוי עקירה. ונפקין - מותרין דמה שקרא "אחד
42 עשר חשיבא עקירה דאית ליה בהמות טובא - לעשר.
43 והשתא כי מנה עשרה ראשונים וקרא העשירי "אחד עשר" -
44 איכא למימר דכרבי לא נעקר שם עשירי ממנו. דמאי "אחד
45 עשר" דקאמר - חד עישורא קאמר, כלומר, זה עישור ראשון.
46 אבל אכא דלית ליה בהמות יותר מנאחד עשר, או שנים עשר או
47 שלשה עשר או ארבע עשר או חמשה עשר - לביא למימר הכי:
48 שאין מנהגו של עולם לומר "זה עישור אחד", אלא אם כן יודע
49 שזה לו עשירות הרבה. הלכך אמרין דאחד עשר משם קאמר
50 וקרא שם עשירי ממנו. יצאו שנים בעשירי - דהני כגון "אמר
51 מר", ואשמענא דרבי קמחור. דקאמר לעיל: יצאו שנים בעשירי
52 קראן "עשירי" - עשירי ואחד עשר מעורבין זה בזה. והשתא קא
53 פריש, תנא דאם הדרנא שנים שמעורבין ירעו עד שיתאבא
54 ותניא אידך כו'. והנשך כעמוד הבא

55

56

מְעוֹרְבִין זֶה בָּזֶה – חלה על העשירי שביניהם קדושת מעשר להקרב, ואילו על האחד עשר חלה קדושה להקריבו לשלמים, אלא שאינו יודע מי מהם הוא קדוש בקדושת מעשר ומי מהם קדוש בשלמים. אולם אם קראו המונה לשניהם 'אחד עשר', חלה קדושת מעשר רק על אחד מהם שהוא העשירי, ויש לו עשירי – מעשר וְחֻלְוִין מְעוֹרְבִין זֶה בָּזֶה.

שואלת הגמרא: הֲאֵל תוּ לָמָּה לִי – דין זה, למה חזר רבא ואמר שוב, הרי תינינו תך – שני אופנים אלו שאמר רבא הם בעיקרן דין אחד. שהרי באופן הראשון אמר רבא, שאם יצאו שנים בתשיעי וקרא לשניהם 'עשירי', הרי עשירי ותשיעי מעורבים זה בזה. ויש ללמוד שהוא הדין גם כשיצאו שניהם בעשירי שאם קרא לשניהם 'עשירי', עשירי ואחד עשר מעורבין זה בזה. משיבה הגמרא: הֲאֵל קָא מְשַׁמַּע לָן רבא בדין זה שיצאו שניהם בעשירי, דְּכָל בְּבֵית אַחַת תְּרוּוּיָהּוּ קָא קְרִישִׁי – שבכל אופן שקרא שם 'עשירי' על שנים יחד, ואחד מהם הוא העשירי, חלה קדושה על שניהם, וגם אותו שאינו עשירי נעשה קדוש, ודין זה הוא אף על גב דְּלֹא נֶעְקַר שֵׁם עֲשִׂירִי הִימְנוּ – אף על פי שלא עקר שם 'עשירי' מהעשירי האמיתי, אלא קרא לשניהם יחד 'עשירי'.

הגמרא דנה בחידוש שליומדנו רבא: יתיב – יושב רב בְּהֵנָּה, וְקֹאֶמֶר לִיהּ לְהָא שְׂמַעְתָּא – ואמר שמועה זו, שאם קרא שם 'עשירי' על שנים יחד, ואחד מהם הוא העשירי, חלה קדושה על שניהם. אָמַר לִיהּ – הקשה לו רב אֲשִׁי לְרַב בְּהֵנָּה, איך חלה קדושה על האחד עשר, וְהֵלֵא לֹא נֶעְקַר שֵׁם עֲשִׂירִי הִימְנוּ – מהעשירי, וְתָנִי – ושנינו במשנתנו, זֶה הַכֵּלִל, כָּל זֶמַן שֶׁלֹּא נֶעְקַר שֵׁם עֲשִׂירִי הִימְנוּ אִין אֶחָד עֶשְׂרִי מְקוֹדֵשׁ, כיון שיש עשירי אחד שכבר קדוש ואי אפשר לקדש עוד אחד כמותו. מתרצת הגמרא: הִנֵּי מִיָּלִי כְּשִׁיצָאוּ בָּזֶה אַחֵר זֶה, שבאופן זה כבר קידש את העשירי, ולכך אינו יכול לחזור ולקדש את האחד עשר, אֲבָל כְּשִׁיצָאוּ בְּבֵית אַחַת, וקרא לשניהם יחד 'עשירי', תְּרוּוּיָהּוּ קָא קְרִישִׁי – חלה הקדושה על שניהם.

מקשה הגמרא: והרי דין זה של יצאו העשירי והאחד עשר בָּזֶה אַחֵר זֶה, בְּהִדְרָא קִתְּנִי לָהּ – כבר הובא בפירוש במשנה, שהרי שנינו במשנתנו, קָרָא לְתִשְׁעִי 'עשירי' וְלַעֲשִׂירִי 'עשירי' וְלֶאֱחָד עֶשְׂרִי 'עשירי' אִין אֶחָד עֶשְׂרִי מְקוֹדֵשׁ, ואם כן לשון 'זֶה הַכֵּלִל', לְאִיתוּנִי מֵאֵי – מה הוא בא לרבות, לֹא – האם לא בא לְאִיתוּנִי שאפילו אם יצאו העשירי והאחד עשר בְּבֵית אַחַת וקרא לשניהם 'עשירי', שאין הקדושה חלה אלא על העשירי בלבד, ושלל כרבא.

מתרצת הגמרא: לֹא זֶה הוּא הִרְבִּי שִׁישׁ לְרִבּוּת מַלְשׁוֹן 'זֶה הַכֵּלִל', אלא באמת באופן זה שניהם קדושים, ולשון 'זֶה הַכֵּלִל' בא לְאִיתוּנִי אִם יֵצֵא הָעֲשִׂירִי וְלֹא דָּבָר הַמוֹנֶה, שבאופן זה לא חלה קדושה על האחד עשר, דְּהֵאֵל לֹא נֶעְקַר שֵׁם עֲשִׂירִי הִימְנוּ – כי אין השתיקה נחשבת עקירה אלא אם עקר את העשירי בפירוש וקראו 'תשיעי', ודין זה לא נשנה במשנה.

ומוכיחה הגמרא כתיורין זה: דִּאי לֹא תִימָא הֵכִי – כי אם לא תאמר כך, ששניהם קדושים, הרי יקשה, הֲאֵל דְּתִנְיָא בְּבִרְיָא, יֵצֵאוּ שְׁנַיִם בְּעֲשִׂירִי – כשהיה צריך לצאת העשירי, וְלֹא קָדַם אֶחָד מֵהֶן אֶת חֲבִירוֹ, אלא הם יצאו כאחד, וקראו המונה לשניהם 'עשירי', הרי חלה על העשירי קדושת מעשר ועל האחד עשר קדושת שלמים, ונמצאו עשירי ואחד עשר מְעוֹרְבִין זֶה בָּזֶה, ולכאורה קשה, למה האחד עשר קדוש, וְהֵלֵא לֹא נֶעְקַר שֵׁם עֲשִׂירִי הִימְנוּ, שהרי קרא לשניהם 'עשירי'. אָלֵא לֹא – ודאי, מִשּׁוּם דְּאִמְרִינֵן, כָּל שִׁיצָאוּ שְׁנַיִם בְּבֵית אַחַת וקרא לשניהם 'עשירי', אף שלא נעקר שם עשירי ממנו, תְּרוּוּיָהּוּ קָא קְרִישִׁי – שניהם מתקדשים, ואחד קרב כמעשר והשני בשלמים, כי אין שם 'עשירי' קודם לחול על העשירי לפני שחל על האחד עשר.

דוחה הגמרא: אִי מִשּׁוּם הֲאֵל לֹא אִירִיא – אם זו הראיה, היא אינה מוכרחת, שהרי ניתן לומר, הֲכֵא בְּמֵאֵי עֲקָרִינוּ – כאן, בברייתא, ששנינו בה שעשירי ואחד עשר מעורבין על אף שקרא לעשירי 'עשירי', במה מדובר, באופן דְּקָדִים תָּד מִיְנֵיהוּ וְאִפִּיק לְרִישִׁיהּ – שהקדים אחד משני הטלאים והוציא את ראשו מפתח הדיר, והרי

שנינו במשנה: קָרָא לְתִשְׁעִי 'עשירי' וְלַעֲשִׂירִי 'תשיעי' וְלֶאֱחָד עֶשְׂרִי 'עשירי' שלשתן מקודשין. הגמרא מביאה מקור לדין זה: תָּנִי רַבִּנִּן בְּבִרְיָא, מִנֵּן שָׂאֵם קָרָא לְתִשְׁעִי 'עשירי' וְלַעֲשִׂירִי 'תשיעי' וְלֶאֱחָד עֶשְׂרִי 'עשירי' שְׁשָׁלְשָׁתָן מְקוֹדֵשִׁין, תְּלִמּוּד לּוֹמַר (ויקרא כו לב) 'וְכָל מַעֲשֶׂר בְּקָר וּצֹאן, כָּל אֲשֶׁר יַעֲבֹד תַּחַת הַשֶּׁבֶט, הָעֲשִׂירִי יִהְיֶה קֹדֶשׁ', וגמגמנו מלשון הפסוק, שכל ששייך בו שם 'עשירי', בין מחמת קריאת המונה, ובין מחמת שאכן היה עשירי ליוצאים, הרי הוא מעשר. שואלת הברייתא: יָכוֹל הִייתָ לּוֹמַר, שְׂאֵנִי מְרַבֵּה בְּדִין זֶה אִף אֵת הַיּוֹצֵא שְׂמִינִי וְשְׁנַיִם עֶשְׂרִי שְׁטַעָה וקרא להם 'עשירי'. משיבה הברייתא: אֲמַרְתָּ – יש לך לומר ולחלק, שְׂהוּאֵיל וְהוּא – [העשירי האמיתי] קֹדֶשׁ, וְטַעוּתוֹ גַּם כֵּן מִתְקַדְּשֶׁת, משום כך יש לדמות את הטעות לאמיתי, מֵה הוּא – כשם שהעשירי האמיתי, אִינוּ מְקוֹדֵשׁ אֲלֵא בְּסֻמּוֹ – אין קדושתו חלה אלא על היוצא סמוך לעשירי, שהרי אין לך סמוך אליו יותר ממנו עצמו, אִף טַעוּתוֹ אֵינֶה מִתְקַדְּשֶׁת אֲלֵא בְּסֻמּוֹ – גם כשקורא בטעות שם 'עשירי' על בהמה אחרת, לא חלה קדושת מעשר מחמת טעותו, אלא אם טעה בבהמה הסמוכה ביותר לעשירי, דהיינו על היוצא תשיעי או אחד עשר בלבד, ולא על היוצא שמיני או שנים עשר.

מקשה הגמרא: כיצד ניתן לדרוש מלשון הפסוק שהתשיעי והאחד עשר קדושים אם טעה וקרא לשניהם 'עשירי' ולעשירי 'תשיעי', וְהַתִּנְיָא בְּבִרְיָא, מֵה הוּא מִיְיָחָד – [יחיד], אִף טַעוּתוֹ לֹא חֵלָה מִחֲמַתָּה קְדוּשַׁת מַעֲשֶׂר, אלא אם טעה בטלה מִיְיָחָדָת – [יחיד], ולא אם טעה בשני טלאים וקרא לשניהם 'עשירי'.

מתרצת הגמרא: תִּנְיָא תִנָּא קָמִיהּ דְּרַבִּי יוֹחָנָן – שנה אחד החכמים [שהיה רגיל לשנות ברייתות] לפני רבי יוחנן, הֲאֵל מִנִּי – ברייתא זו בשיטת מי היא שניה, בשיטת רבי אֶלְעָזָר בֶּן רַבִּי שְׁמַעוֹן היא שניה, דְּתִנְיָא – שכן שנינו בברייתא אחרת, רַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן רַבִּי שְׁמַעוֹן אָמַר, לְעוֹלָם אִין אֶחָד עֶשְׂרִי קֹדֶשׁ, עַד שִׁישְׁתּוֹק בְּתִשְׁעִי, וְיִקְרָא לְעֲשִׂירִי 'תשיעי' וְלֶאֱחָד עֶשְׂרִי 'עשירי', כי רק באופן שעקר שם 'עשירי' מהעשירי האמיתי, וגם לא קרא שם 'עשירי' לאף אחד לפני האחד עשר, חל שם 'עשירי' על האחד עשר, אך אינו יכול לקדש שני טלאים בשם 'עשירי'.

ומבאר הגמרא את סברת רבי אלעזר בן רבי שמעון: קָבַר לָהּ רַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן רַבִּי שְׁמַעוֹן קְרָבִי 'הוֹדָה', דְּאָמַר בְּמִשְׁנַתוֹ טַעוּת מַעֲשֶׂר תְּמוּדָה הוּי – הקורא שם 'עשירי' ליוצא תשיעי או אחד עשר, חלה עליהם קדושה כתמורת המעשר האמיתי, וְגַם קָבַר לָהּ בְּאֵבֶיהָ – כדעת אביו רבי שמעון, דְּאָמַר (תמורה ט) אִין מִיָּמֶר חוּזֵר וּמִיָּמֶר – אם המיר מבחמת קודש על בהמת חולין, אינו יכול לחזור ולהמיר את הראשונה שוב על בהמת חולין נוספת, ולכן לאחר שטעה וקרא שם 'עשירי' על היוצא תשיעי, אם יטעה שוב ויקרא שם 'עשירי' על היוצא אחד עשר הוא לא מתקדש, כי אי אפשר להמיר פעמיים מקדושה אחת.

הגמרא מבררת דיני הקורא בטעות שם אחד לשנים היוצאים כאחד: אָמַר רַבָּא, יֵצֵאוּ שְׁנַיִם יחד בְּתִשְׁעִי – כשהיה צריך לצאת התשיעי, אִם קָרָא הַמוֹנֶה 'תשיעי', הרי עשירי – [מעשר] וְחֻלְוִין מְעוֹרְבִין זֶה בָּזֶה. והיינו משום שהעשירי האמיתי מֵאֵלִיו – [מעצמו] הוא נעשה קֹדֶשׁ, ואף שקרא לו 'תשיעי' חלה עליו קדושת מעשר, ואילו לְתִשְׁעִי האמיתי, הרי 'תשיעי' קָא קְרִי לִיהּ – קרא לו 'תשיעי', ולא חלה עליו קדושת מעשר על אף שיצא עם העשירי. ומכיון שאינו יודע מי הוא התשיעי ומי הוא העשירי, נמצא שבהמת חולין ובהמת מעשר מעורבים זה בזה. אולם אם קראו המונה לשניהם 'עשירי', הרי עשירי וְתִשְׁעִי מְעוֹרְבִין זֶה בָּזֶה – חלה על העשירי שביניהם קדושת מעשר להקרב, ואילו על התשיעי חלה קדושה שלא יאכל עד שיפול בו מום. שואלת הגמרא: מֵאִי טַעְמָא – מה הטעם שבאופן זה גם התשיעי יש בו קדושה. משיבה הגמרא: 'עשירי' קָא קְרִי לָהּ לְתִרְוּיָהּ – כיון שקרא לשניהם 'עשירי', לכן יש בשניהם קדושה, ואף זה שהוא באמת תשיעי, אסור לאכלו עד שיפול בו מום.

דין נוסף: יֵצֵאוּ שְׁנַיִם יחד בְּעֲשִׂירִי – כשהיה צריך לצאת העשירי, וקראו – וקרא המונה לשניהם 'עשירי', הרי עשירי ואחד עשר

וְהָא דִּתְנִי – ואילו הברייתא ששינוי בה ששניהם יִקְרְבוּ, כדעת רבי
שִׁמְעוֹן הָיָא שְׁנוּיָא, דְּאָמַר זבוחים (עה): מְבִיאִין קִדְשִׁים לְבֵית
הַפְּסוּל, ולכן מותר להקריב את הטלה כדין שלמים, אף שבכך הוא
ממעט באכילת החזה והשוק הניתנים לכהנים, וכמבואר לעיל.

וְהָא דִּתְנִי שְׁנוּיָא יְמוּתָא, כדעת רבי יְהוֹדָה הָיָא שְׁנוּיָא, דְּאָמַר
במשנתנו, מְעוֹת מְעַשֵּׂר תְּמוּרָה הָיָא – שהאחד עשר שטעה וקראו
‘עשירי’, קדוש משום שנחשב תמורת מעשר, וקִסְכָּר רְבִי יְהוֹדָה,
שְׁתַּמּוּרַת מְעַשֵּׂר מִתָּה.

מקשה הגמרא: וְכִי קִסְכָּר רְבִי יְהוֹדָה שְׁתַּמּוּרַת מְעַשֵּׂר מִתָּה, וְהִתְנַן
במשנתנו, שרבי יהודה סובר שהאחד עשר שקראו ‘עשירי’ אינו
עושה תמורה כיון שהוא תמורת מעשר, ואין תמורה עושה תמורה,
ועל כך אָמְרוּ מִשּׁוּם רְבִי מֵאִיר, אִילוּ הָאֶחָד עֶשְׂרֵי אֲבָן הָיָה תְּמוּרָה
שֶׁל הָעֶשְׂרִי, לֹא הָיָה קִרְבָּה כֻּלָּה תְּמוּרַת מְעַשֵּׂר שְׁאִינָה קְרִיבָה. מִכָּלֵל
– מִשְׁמַע מִכָּךְ, דְּרְבִי יְהוֹדָה שֶׁחָלַק עַל רְבִי מֵאִיר, סָבַר שֶׁתַּמּוּרַת
מְעַשֵּׂר קִרְבָּה לְשִׁלְמִים.

ומוסיפה הגמרא: וְכִי הֵימָּא – ואם תאמר לפרש את המשנה באופן
אחר, שרבי מֵאִיר, לְמֵאִי דְּסָבִירָא לִיה קִסְכָּר – דבריו נאמרו לפי
דעתו שהאחד עשר קרב שלמים, שבהכרח האחד עשר אינו נחשב
כתמורה לעשירי, אבל אין להוכיח מדבריו לשיטת רבי יהודה, שהרי
יתכן שרבי יהודה חולק על משנתנו וסובר שאכן האחד עשר נחשב
תמורת מעשר ואינו קרב כשלמים, וכן אינו עושה תמורה. וְהִתְנִי –
והרי יש לדחות סברא זו מחמת מה ששינוי בברייתא, אִין בִּין הָאֶחָד
עֶשְׂרִי שֶׁנִּקְרָא בַטְעוֹת ‘עשירי’ לְשֶׁאֵר קִרְבֵּי שְׁלָמִים, אֲלֵא שָׁזָה – סתם
קרבן שלמים, עוֹשֶׂה קְדוּשָׁה לִקְרָב – אם המירו אותו בבהמה
אחרת, הרי הבהמה שהמירוהו בה קדושה וראויה להקרבה, וְזוּ –
ואילו האחד עשר, אִין עוֹשֶׂה קְדוּשָׁה לִקְרָב, ולכאורה הוא משום
שטעות מעשר קדושתו כתמורה, ואין תמורה עושה תמורה, דְּכִרִי
רְבִי יְהוֹדָה, וּמִשְׁמַע, שרבי יהודה סובר שדווקא קְדוּשָׁה לִקְרָב הוּא
דְּלֹא (הוא) עֶבֶד – האחד עשר רק אינו עושה את הבהמה שהמירו
בה קדושה להקרבה, הָא אִיהוּ גּוֹפִיָה קְרִיבָה – אולם האחד עשר
עצמו כן קדוש להקרבה, ואם כן, אין לבאר שרבי יהודה חולק על
משנתנו וסובר שתמורת מעשר אינה קריבה.

ומוסיפה הגמרא ומקשה: וְעוֹד יֵשׁ לְהוֹכִיחַ שֶׁלֹּא נִחְלַק רְבִי יְהוֹדָה עַל
דִּין זֶה, דִּתְנִיָא בתורת כהנים (נדבא פט"ו), נֹאמַר בַּפְּסוּק (ויקרא ג א)
‘וְאִם זָבַח שְׁלָמִים קִרְבָּנוֹ אִם מִן הַבָּקָר, לְרִבּוֹת שֶׁאִם קִרָּא לְאֶחָד
עֶשְׂרִי בַטְעוֹת ‘עשירי’, הרי הוא קרב לְשִׁלְמִים, שואלת הברייתא:
יָכוֹל שְׁאִינָה מְרִבָּה אֶת הַתְּשִׁיעִי שֶׁקִּרָּא לוֹ בַטְעוֹת ‘עשירי’ שִׁיקְרָב
לְשִׁלְמִים. משיבה הברייתא: אֲמַתָּה – הרי יש לך לומר בזה, וְכִי כֹל
הַקִּדְשׁ שֶׁעוֹשֶׂה תְּמוּרָה, לְפָנָיו מְקַדְשׁ אֹל לְאֶחָד מִקְדָּשָׁה – האם יכול
לקדש את תמורתו אף קודם שהוא עצמו נעשה קדוש, או שמא רק
לאחר שהוא עצמו נעשה קדוש, הָיָא אֲמַר – הרי מסתבר לומר, שרק
לְאֶחָד הוּא מְקַדְשׁ, וכמו כן אין התשיעי יכול להתקדש לשלמים
כתמורת מעשר לפני שהעשירי עצמו התקדש, אולם האחד עשר כן
נעשה תמורת מעשר וקרב כשלמים. ומוכיחה הגמרא: וְהִי קִתָּם
סִיפָא מְנִי – ברייתא של תורת כהנים שנשנית בסתם, ללא הוכחה
שם התנא ששנאה, כדעת מי היא שנויה, הרי כדעת רבי יְהוֹדָה היא
שנויה, וְקָתְנָה בַּה, ‘מִן הַבָּקָר’ לְרִבּוֹת אֶחָד עֶשְׂרִי לְשִׁלְמִים. הרי שגם
לדעת רבי יהודה אחד עשר שקראו ‘עשירי’ קרב לשלמים ואינו מת,
ואם כן לא ניתן להעמיד שהברייתא ששינוי בה ששניהם ימותו היא
כשיטתו.

מתרצת הגמרא: אֲלֵא תְרַנְנָה | – העמידה וביארה | רְבִי שִׁמְעוֹן בְּרַבִּי
אָבָא קָמִיה | – בפניו | דְּרְבִי יוֹחָנָן, לברייתא ששינוי בה ששניהם
ימותו, שֶׁמְעַשֵּׂר בְּזִמְן הָיָה עֲסָקִין – הברייתא עוסקת במעשר
בהמה שעשירו בזמן הזה, וְהָטַעַם שִׁימוּתוֹ הוּא מִשּׁוּם שִׁישׁ לַחֲשׁוּשׁ
שֶׁמָּא יָבֵא לִידֵי תַקְלָה, ולפיכך מכניסם למקום סגור שימותו שם
מאליהם.

מקשה הגמרא: אִי הָכִי, שהברייתא עוסקת במעשר בהמה בזמן הזה,

מֵאִי אִינְיָא תָּרִי – למה נקטה הברייתא דין זה דווקא באופן שיצאו
שנים יחד בעשירי, אֲפִילוּ תָד נְמִי – והרי אפילו אם יצא רק אחד
וקבעו למעשר, דינו הוא שהולך למיתה כדי שלא יבוא לידי תקלה.
מתרצת הגמרא: לֹא מִיבְעִיָא קִסְכָּר – מה שהזכירה הברייתא דין זה
באופן שיצאו שנים יחד, לא היה זה אלא בדרך אין צריך לומר, וכך
הוא ביאור הברייתא, לֹא מִיבְעִיָא תָד – אין צריך לומר שאם יצא
רק טלה אחד, שבאופן זה ודאי גזרו חכמים שילך למיתה, כיון דְּלִית
לִיה פְּסִידָא בכך, שהרי בין כך ובין כך היה חייב להפרישו למעשר,
ולא היה יכול לאוכלו כיון שאינו ראוי להקרבה, אֲבָל כְּשִׁיצֵאוּ תָרִי
יחד, וקרא לשניהם ‘עשירי’, היה מקום לומר, בִּינָן דְּאִם יָמִיתוּ אֶת
שְׁנֵיהֶם נְפִישִׁי פְּסִידָא – יש הפסד ממון מרובה, אם כן, לִישְׁהִינְהוּ עַד
דְּנִיפּוּל בְּהוּ מוּמָא וְלִיבְלִינְהוּ – שיהיה מותר לבעלים להשהותם עד
שיפול בהם מום ויאכלם, קָא מְשַׁמְעֵי לָן הַבְרִייתָא שֶׁגַם בִּאֲפֻן שִׁיצֵאוּ
שנים יחד, גזרו חכמים להמית את שניהם, כדי שלא יבוא לידי תקלה
במעשר.

הגמרא דנה בדין שליח המפריש מעשר בהמה וטעה בהפרשתו:
אִיתָמַר, הָאֲזִמַּר לְשִׁלּוּחוֹ, צֵא וְעֶשְׂרֵי עָלִי | – עברו | מעשר בהמה,
וטעה השליח במנין, נחלקו אמוראים בדינו. רַב פָּפִי מְשַׁמֵּי דְּרַבָּא
אָמַר, אִם קִרָּא הַשְּׁלִיחַ לְתִשְׁעִי ‘עשירי’, התשיעי קְדוּשָׁה, שהרי אינו
קדוש אלא לענין איסור אכילה קודם שיפול בו מום, ויכול הבעלים
להמתין עד שיפול בו מום ולאכלו ואין לבעלים הפסד ממון מחמת
הטעות. וְאִם קִרָּא לְאֶחָד עֶשְׂרִי ‘עשירי’, הוּא אִינוּ קְדוּשָׁה כֻּלָּה, כיון
שקדושתו היא כשלמים, ואם תחול הקדושה כדברי השליח,
הבעלים מפסיד את החזה והשוק שניתנים לכהנים, והבעלים לא
שלחוהו על דעת שיגרום להם הפסד. וְרַב פָּפִי אָמַר, אֲפִילוּ קִרָּא
הַשְּׁלִיחַ לְתִשְׁעִי ‘עשירי’, שלא הפסידו חזה ושוק, אִינוּ קְדוּשָׁה
התשיעי, ומותר לאכלו אף אם לא נפל בו מום, משום דְּאָמַר לִיה
הבעלים לשליח, לְתַקְנִי שְׁדִּרְתִּיךָ לֹא לְעוֹנִי – לתקן שלחתיך
ולא לקלקל, וכיון שמחמת קדושת התשיעי אסור לבעלים לאכלו עד
שיפול בו מום, ואסור לגזוז או לעבוד בו, בטלה השליחות ואין
השליח יכול לקדש.

הגמרא מקשה על דין זה, מדין שליח שטעה בהפרשת תרומה.
מקשה הגמרא: וְכֵאֵי שָׁנָא – ומה שונה דין שליח להפרשת מעשר
בהמה, מֵהָא דִּתְנִינן במסכת תרומות (פ"ד מ"ד) לגבי שיעור תרומה,
הָאֲזִמַּר לְשִׁלּוּחוֹ צֵא וְתִרּוֹם עֲבוּרֵי תִרּוּמָה גְדוּלָה, תִּרְוֹם הַשְּׁלִיחַ
בְּדַעַת בְּעַל הַבֵּית, וְאִם אִינוּ יוֹדֵעַ מַה הִיא דַּעְתּוֹ שֶׁל בְּעַל הַבֵּית,
תִּרְוֹם בְּעֵין בִּינּוֹנִית, דְּהִינּוּ אֶחָד מִחֲמִשִּׁים, ואם לא עשה כן, אלא
פִּיחַת עֶשְׂרֶה – פחת מפירותיו של בעל הבית על ידי שהפריש בעין
יפה שהוא אחד מארבעים במקום אחד מחמשים, אִו הוֹסִיף עֶשְׂרֶה
– שהוסיף על פרותיו של בעל הבית על ידי שהפריש בעין רעה שהיא
אחד משישים במקום אחד מחמשים, תִּרְוֹמָתוֹ תִּרְוֹמָה, ומוכח
ממשנה זו, שגם כשהשליח מוסיף ותרומתו תרומה, ואין
אומרים שהשליחות בטילה והתרומה אינה תרומה מחמת שתרם
יותר ממה שהבעלים רוצה לתרום.

מתרצת הגמרא: אֲמַרְי חֲכָמִים לְחַלֵּק בֵּין דִּינִים אֵלּוּ, הָתָם לִגְבִי
תרומה, בִּינָן דְּאִיבָא דְּתָרִים – שיש מי שתורם בְּעֵין יָפָה, וְאִיבָא
דְּתָרִים בְּעֵין רָעָה, מועילה הפרשת השליח על אף שטעה, כיון
שעשה כן לקיים את שליחות הבעלים, ובאופן זה אֲמַר הַשְּׁלִיחַ
לבעלים, לְהָכִי אֲמַרְתִּיךָ – כך שיערתי שרצונך לתרום. אבל הָכֵא
לגבי מעשר בהמה, קריאת שם ‘עשירי’ לטלה אחר, מְעוֹתָא הִיא,
ובאופן זה אֲמַר הַבְּעִלִים לְשִׁלּוּחַ, לֹא אֲבִיעִי לָךְ לְמִטְעִי – לא היה
לך לטעות, אלא היה לך לעשות את שליחותי ולקראו ‘עשירי’ רק
לעשירי, וכיון שלא עשה השליח כרצון הבעלים, לא חלה עליהם
קדושה כלל, ויכול הבעלים לשחוטם ולאוכלם מיד.

הדרן עֲלֵךְ מְעַשֵּׂר בַּחֲמָה וּסְלִיקָא לַה מַסַּכַת בְּכוֹרוֹת

בבורות. פרק תשיעי – מעשר בהמה דף סא עמוד א – מתוך מהדורת "אבן ישראל – (שטיינזלץ)" קמא רש"י

וש"ך לעמוד הקודם) **אין מביאין קדשים לבית הפסול** – שאילו היו קריבים – צריך לאכול בחומר שבחם, וצריך לזרזם מהם חזה ושוק וליתן להכניסו ונתון שהכניסו מוטעין דן, אין נאכל אלא לכונסם – שגט לא ידו מצוין אוכלין לאותן חזה ושוק, ופסלו בלילה לאור שני ימים ולילה אחד, והשתא מביא אחד מהם, שהוא מעשר, לית דפסול, דהא מעשר דאי אינו צריך הורטת חזה ושוק לכונסם, אלא חבל נאכל לכל אדם, ומצוין לו אוכליו הרבה, ולא לית לעולם לית פסול ליה, במסכת ובזבחים פרק "כל הבהמה שנתערב" (ע"ה), גמורין פלוגתא דרבי שמעון ורבנן, דתנן: אשם שנתערב בשלמים, רבי שמעון אומר: שנידם שיחטו בצפון ואכלו בחזרו שבת, אמור לה אין מביאים קדשים לבית הפסול, **תמורה חזא** – ותמורת מעשר אינו קריב, אלא כחול, **למאי דסבירא ליה** – דהבי קאמר: לידי דסבירא לי דתמורת מעשר אינו קריב – לא תמורה היא, דאילו היה תמורה לא היה קריב, **אין בין אחר עשר** – שקראו מעשר, לשלמים דעלמא – אלא שזה עשה תמורתו לקריב, ששלמים עשים תמורה ותמורתן קריבין, אבל אחד עשר – אין עשה תמורה לקריב, דסבר רבי יוחנן דטענת מעשר תמורה, ואין תמורה עשה תמורה, **ליקריב** בחרא – דאן נקט אלא משום דוקא: הא אינו גופיה קריב שלמים, **דחגיגא אס מן הבקר** – יאם ובה שלמים קריבין מן הבקר וגי, **לפיני קדוש** – שהוא עצמו קדוש, מסכתא דאין עשה תמורה אלא לאור שהוא קדוש, **תרמנה**, דאן קדוש יצונו, **בזמן הזה** – דלא גמירא, גזירה דהא דהא דאמר ברש פירקין דהאידיא לא נהיג מעשר, גזירה משום לקוח ויתום, ולחכי אין מניחין אותו לרעת עד שפלו בו מום, **דחגיגא אורבי** חזי ביה לית חקלה, **לית נזה ועבודה**, או אתי לשחוקין בלא מום, **הלכך כנסין לכיפה** ויתונו שם מנאליהם, **מאי איריא תרי** – כי יצאו שנים בעשרי קוראן: **עשרי**, **קריא לתשיעי**, **עשרי קדוש** – דלא נפסיד ליה כלל, ואוכלו במנומו, **אינו קדוש** – רבין דשלמים הוא – נפסידהו חזה ושוק ומניח להלך כהנים, ומני אמר ליה: **לפסידו לא שחיטין שלית**, **לעויות** – ודיעני עיוות, שצריך לא לתנועע עד שחוטמו, ועל, **שאר** אלוה לנחה, **בית פירות עשרי** – שחרם אחת מארבעים בעין יפה, **לחכי אסרתה** – שאמרו ברעתי שכן היה רעוקי תחרום כנה שחרמתי, **לא איבעיא קל למיבעי** – והלכך לא כלום דהא אותו טעון.

הדרן עלך מעשר בהמה

רש"י ת"י

וש"ך לעמוד הקודם) **באת תמורתו קריש** – ואפילו אחד עשר, דלא מירשט לא שנתערב, שחיי תשיעי קדוש בלא עקרות מעשר, אבל יצאו שנים בעשרי, דהא אמרנו דלא נתקשר האחד עשר אפילו קראו "עשרי", משום דאחד עשר בעי עקרת שם עשר, **לחכי אסרתה**, **לחכי אסרתה** – יצאו שנים בעשרי קראו "עשרי", ושנים קדושים, **עשרי ולא דבר** – קראו לאחד עשר "עשרי", דהא לא קדוש, דאילו לא נעקר שם עשרי ובה אחת לא היה, דנמא: מני דחיל אחד חיל נמי אדוק, **דאי לא תיטא תבי** – דבת אחת תחילי דתשיעי, **ולא קריש** – דאן קריש, ולא הקדוש עשרי, והאחד עשר וחלק, ולא נעקר שם עשרי, והיה עשר וחלק מתורבין אין אינו מבורך, **וקריה אחד עשר** – ואיכא עקרות, ומיהו, עשרי גמור דהיא עשרי, דעשרי קדוש נמאלי, **ולא איבעיא**, ואין ידעו איהו מהם היה קדוש ולחכי אחד עשרי, והא קריב שלמים בין אחד עשר, והלכך משורבין דן, ודון מפורש לקמן דפליגי ביה, **הדרן איבעיא** – ויצאו כאתה, ורבותא קא שמענו, על אף על גב דקריה לעשרי נמי "עשרי" – קדוש אחד עשר, דאילו ומעיקרא מידת איבער שם עשרי, **ובטאן** – דאן דקריב עקרת בעשרי, כי קריה "אחד עשר", **דלא כרבי** – לקמן, ואי קראו: לאוקמא כגון דקריה לאוקמא דקריש דאפריק בעשרי, ולרבינו דאן קריה עקרת ואל קראו, **דחגיגא קריה לתשיעי** "תשיעי" – חזי לא דאן קריה עקרת או קריה לעשרי "תשיעי", ודחגיגא תשיעי לא כלום דאן, **כי אמר רבי** – עקרת אחד עשר לא היה עקרת – דהא דאית ליה אבתי בהמות טובא לעשר, דאמרנן: הא דקריה "אחד עשר" – חד עשרא קאמר, כלומר, הרי אחד מהבעשות ושפירש מרירי הו, **דעשרי קריה דאית ליה ספי**, דחו למח לז למיטו דאן מעשר אחד **חללא** **אין כאן עשרו שנים**, **אלא דהא אחד עשר קריה**, **והלא נעקר** – תלמודא קא פרך ליה, **יצאו שנים בעשרי** – קוראן "עשרי", **ריקע** – ואכלו במומן, **יקריב** – שנידם שלמים, דשלמים טעונים סמיכה ונתנוהו חזה ושוק כדמנחת בנחות, ומעשר לא, ולכך, אי קריב תריווה מעשר – אשתכח דרגע לאחד עשר, דאן דניהי לקריב שלמים וליתן חזה ושוק לכהן, כיון דלא ידע דא מניחו חזה ושוק אחד עשר, והלכך קריב תריווה שלמים, **רבנן הוא** – הפליגי על רבי שמעון דאמר: אין מביאין קדשים לבית הפסול לשרפה שלא כיון, ודא, כי קריב המעשר שלמים ודחגיגא חזי חזי חזה ושוק לכהן, ואין נאכל אלא לכונס, ושמן ואי יצאו כהנים הרבה לאכל, ולא יאכל לשנים ימים ולילה אחד, ושירפם שנים ויתנו, **דחגיגא דרבי שמעון ורבנן פרוק** "כל הבהמה שנתערב" ובזבחים ע"ה, דקריה: אשם שנתערב בשלמים ורבי שמעון אומר: שנידם שיחטו בצפון ואכלו בחזרו שבחם, ודיעני ליום ולילה, כיון אשם, אמור לה אין מביאין אשם לבית הפסול, שגט לא יאכלו ליום ולילה אחד, ועד כאן ש"ך לעמוד הקודם, **והתנן אמרו לו משום רבי מאיר** – לרבי יוחנן לא היה תמורה לא היה קריב, ובמכלל לרבי יוחנן קריב אחד עשר שלמים, דאי לא – מניח מרירי **לחכי תיטא לרבי מאיר למאי דסבירא ליה קאמר** – דהבי קאמר: דלדריה דסבירא ליה דקריב שלמים – משום דהי עבדי תמורה, דלא תמורה היא, דאילו היה תמורה לא היה קריב, **שוח עושה קדושה לקריב** – שלמים עשים קדושה אחרת קדושה לקריב ואי תמורה בהם, **וזה** – אחד עשר – אין עושה תמורה לקריב, דסבירא ליה כי טעמיה, וטענת מעשר – ודא תמורה הוא, ואין תמורה תמורה **אם מן הבקר** – גבי שלמים כחוב בביקרא, וקרא יתירא הוא, ודכתיב לטעה: **זאם מן הזאן קריב** – ממילא ידענן דלעיל מירי בבקר, לישנא אחרינא: **ה' דהבקר** – לרבות אחר עשר לשלמים אם קראו "עשרי", **קדוש לפניו מקדש** – (הקדוש) המהפך אחד בתמורה – לפניו מקדש, קדם שהוא עצמו קדוש, או לאחריו מקדש, לאור שהוא עצמו קדוש וזה אמר לאחריו מקדש ולא לפניו, וטענת מעשר תמורה הוא, הלכך שריש שנידן עצמו לא קדוש – דאן עשה את התשיעי קדוש גמור לקריב ודחגיגא ברייתא בתורת כהנים, **וסתם ספרא רבי יוחנן פירא** "אלו חן התנחנן" (מסכתין פ"א), **בזמן הזה** – דאן ראיא לתקריב, ומשום תקלה, ולא לית למיכליה בלא מום – לא אמרנן: ידע, אלא ויתו, **לישירונו** – שילמים לרעה עד דפיל ביה ויהיה לא היה תמורה לא היה קריב, **דחגיגא דרבי יוחנן**, **ובזבחים ע"ה**, **דחגיגא קריה לתשיעי** "תשיעי" – דאן ראיא לתקריב, ואמר ליה: לא לשחיט שדרתין, ולרעת מן לאו שלוח אתה, **אינו קדוש** – דהא נמי לעויות הוא, דבעי לאמונעו עד שיזום, **כדעת בעל הבית** – כפי שהשליח יודע דעת בעל הבית, אם עני יפה – תורם אחד מארבעים, ואם עני רעה – אחד מששים לתרומה וגידול, שכן שיערו חכמים, **פירות עשרי** – שחרם עין יפה, אחד מארבעים, או הוסף שחרם אחד מששים – תרומתו תרומה, ואמאי לימא ליה, כי פירות עשרה דפסידה: לא לשחיט שדרתין, **הדרן עלך מעשר בהמה**

והא דתנא: יקריבו - רבי שמעון היא, דאמר: מביאין קדשים לבית הפסול, והא דתנא: ימותו - רבי יוחנן היא, דאמר: טענת מעשר - תמורה הווי; קסבר רבי יוחנן: תמורת מעשר - מתה. וקסבר רבי יוחנן: תמורת מעשר מתה והתנן, אמרו משום רבי מאיר: אילו היה תמורה לא היה קריב, מקלל דרבי יוחנן סבר: קריב וכי תימא: רבי מאיר למאי דסבירא ליה קאמר - והתנא: אין בין אחד עשר לשלמים, אלא שזה עושה קדושה לקריב, וזה אין עושה קדושה לקריב, דרבי רבי יוחנן: קדוש לקריב הוא דלא הוא עבדי, הא איהו גופיה - קריב! ועוד, דתנא: "אם מן הבקר" - לרבות אחד עשר לשלמים, וכול שאני מרבה אף התשיעי אמת: וכי הקדש לפניו מקדש או לאחריו מקדש הוי אומר - לאחריו מקדש, סתם סיפרא מני - רבי יוחנן, וקתני: "מן הבקר" - לרבות אחד עשר לשלמים! אלא תרומה רבי שמעון דרבי אבא קמיה דרבי יוחנן: כמעשר כזמן הזה עסקנן, ומשום תקלה - אי הכי, מאי איריא תרי אפילו חד נמי! - לא מביעא קאמר, לא מביעא חד - דלית ליה פסידא, אבל תרי, כיון דנפיש פסידא - לישירונו עד דניפול בהו מומא, ולכיכיליהו - קא משמע לן, איתמר, האומר לשלוחו: "צא ועשה עיל", רב פפי משימיה דרבא אמר: קרא לתשיעי "עשרי" - קדוש, ולאחד עשר "עשרי" - אינו קדוש, ורב פפא אמר: אפילו קרא לתשיעי "עשרי" - אינו קדוש, דאמר ליה: לתקוני שדרתין! ולא לעויות! ומאי שנא מהא דתנן: האומר לשלוחו "צא ותורם" - תורם כדעת בעל הבית, אם אינו יודע דעתו של בעל הבית - תורם כבנינויות אחד מהמשים; פירות עשרה או הוסף עשרה - תרומתו תרומה אמר: הקם, כיון דאיכא דתריסר בעין יפה, ואיכא דתריסר דעין רעה - אמר: להכי אמתיתך. הכא - טענתא היא, אמר: לא איבעי קל למיבעי.

הדרן עלך מעשר בהמה וסליקא לה מסכת בבורות

והא דתנא יקריבו רבי שמעון דאמר מביאין קדשים לבית הפסול – ואף על גב דשלמים טעונן סמיכה, ומעשר אין טעון סמיכה, כדתנן במנחות (ע"ב), כיון דסמיכה לא מעבכא – לא חישינן, ובפרק "תמיד נשחט" (פסחים כ"ב), אמר: כל הבהמה ערל וטמא משלחין קרבנותיהן – ליכא לאוקמא בבכור ומעשר, דהא "כל הבהמה" קאמר, ובפרק "שני נזירים" (נזיר נ"א), נמי תנן: שניהם מביאים קרבן על תנאי, ובמסכת שקלים (א"ב), נמי תנן: עולה שנתמזגה מירושלים למגדל – עור – זכריו, בלחה, וקבות ובהו שלמים, וטענה סמיכה, ולא משמע דאירי במצאה בעלים, מודקתני עולה: בראשונה היו ממשכנין מוצאה להביא נסכים, וירש מביא קרבן אביו אף על גב שאינו ממוך, ובפרק "התערבות" (ובזבחים ע"א), נמי: מביא אשמו ולוגו, ואותו אשם טעון סמיכה, והדיא סמיכה באוקפיה, דלא גמוריה אשם, למאן דאמר סמיכת אשם מצרע לאו דאורייתא, ובגבא איירי, כדמוכח בתוספתא, ופרק שלישי דמועד קטן (ט"ב), אמר: אבל אינו משלח קרבנותיו, דכתיב "שלמים" – כשהוא שלם, ולא כשהוא חסר, אמר אי לאו קרא – היה משלח, ואומר דהם: מנחה מהו שישלח קרבנותיו? דא שבע כל אותן שנים שהיו ישראל במדבר מגדליהו, וישלחו קרבנותיהן, ובפרק בתרא דמנחות (ק"א), תנן: "פירשתי מן הבקר ואיני יודע מה" – מביא פר ועגל, ובגמרא (שם עמוד כ"ג) נמי: "ששה לזבדה", אחד פר ועגל, ובפרק "כל הנמנות באות מצה" (שם ס"ב), השולח קרבנותיו ממדינת הים – היה כזן מניק על ידו, מודקתני "מניק" – שלמים איירי, דבעי מניק, לליכא לאוקמא בקרבן בשנים, דהא קתני ליה ירשא: והאשה כזן מניק על ידו, בכל הני שמענו דלא חישינן לסמיכה, וקשה: דבפרק "כל הנני" (גיטין כ"ב), גבי השולח חטאתו ממדינת הים כזר פריך: והא בעי מסיכה! ומשני: בעוק, או בקרבן נמי פריך, ופרק "אסרה" (פסחים פ"א), תנן: חמשה שנתערבו עריות פסידהו ומנאצי ואלא כמאן מהם – פסידהו לעשות שני, ולא מיתיי מותר פסח על תנאי – מנעם סמיכה, משום דפסח אינו טעון סמיכה, ומותר פסח טעון סמיכה, ולא התירוהו להקריב בלא סמיכה, ואף על גב דאיכא בפסח חיוב כרת, ובפרק "התערבות" (ובזבחים ע"ב), נמי תנן: תעברו קדשים בקדשים, מין במינו – וקרב לשם מה שהוא, ופריך: דהא בעי מסיכה! ומשני: בקרבן נשיו וצריך לתור: קרבן שאין לו תורה ברעיהו ואלא למיניה – וקריבנהו בלא סמיכה, אבל יש לו תקנה ברעיהו – אסור להקריבו בלא סמיכה, ולכן, בהדיא דשקלים וביזרש – קרב בלא סמיכה, אבל קדשים בקדשים – יש להם תקנה ברעיהו, וכדאי גזנא נמי מנפיל דהם גבי אשם, דאית ליה תקנה ברעיהו, דהדיא דמביא אשמו ולוגו אמר דהם (ובזבחים ע"ב), לתקוני גבא שני, דהדיא דאכל ומנחה – איכא לאוקמא בעוק, או בקרבן בשנים, ומה ששלח ישראל קרבנותיהן במדבר – בתמיד שבכל יום קאמר, דהדיא דפר ועגל – כיון דלמבת, ועל וטמא שאני, דלא בני סמיכה נינהו, ערל אי אפשר לתמורת עד שישלח, ולא שנתו אחת מחמת מילה, וטמא – כגון זב ומצורע בקרבן חקבוע לו, כגון עולת ראיה חגיגה (או כגון) שעבור עליהו ב"ב תאחר", דהדיא דכזן מניק על ידו – בערל וטמא וירש, ובדברי יוחנן דאמר: יורש אינו סומך, דהא דשמעתין, דהדיא דשניהם מביאין חטאת אחת, דהדיא דגמיר שמוכאן על תנאי – שאני התם, דבתחלת הפרשת הקרבנות לאו בני סמיכה נינהו, דאי אפשר לעשות כזן סמיכה, ועד יש לומר: דאן דשמעתין, קא חד בשעת הקרבתו שגא לא מחיבי בסמיכה, ולא דמי לקרבן שהוא בר סמיכה, ואם תאמר: דהי קריב הכא, כיון דאין תמנת מעשר ושלימים שזה, דאן חזי ארבעו חזן מותא אחת, וניהו, יש לומר: פלוגתא היא בפרק "תערבות" (שם כ"א), נתיבחו מותא ארבע מותא אחת, רבי אליעזר אומר: ינתנו במות ארבע, רבי יודישע אומר: במות אחת, דכל הניתנים במות ארבע שנתן במות אחת – יצא, דרבי אליעזר סבר: מסיק ליה לשם עצים, מידו בהחזא פסקא משמע דרבי שמעון אית ליה דרבי אליעזר, גבי "למחרת מביא אשמו", ומסיק ליה לשם עצים.

במעשר

בזמן הזה – בריש פירקין (ג"א), מסקנין אינו נוהג בזמן הזה משום תקלה, ומכל מקום, אם עשר – חזי עליו שם מעשר.

לתשיעי

עשרי קדוש – קסבר רבי שמעון, כיון שיש "לתקוני שדרתין" ולא לעויות, כיון דנאכל במנומו, אף על פי שצריך להמתין עד שיזום ואסור בגיהו ועבודה, אי נמי: היינו טעמא דאדור עשר לרב פפי, משעה שיצא עשרי – עבדיה לשליחותיה, דעשרי מנאלי קדוש.

הדרן עלך מעשר בהמה וסליקא לה מסכת בבורות

ומשום תקלה, ולא לית למיכליה בלא מום – לא אמרנן: ידע, אלא ויתו, **לישירונו** – שילמים לרעה עד דפיל ביה ויהיה לא היה תמורה לא היה קריב, **דחגיגא דרבי יוחנן**, **ובזבחים ע"ה**, **דחגיגא קריה לתשיעי** "תשיעי" – דאן ראיא לתקריב, ואמר ליה: לא לשחיט שדרתין, ולרעת מן לאו שלוח אתה, **אינו קדוש** – דהא נמי לעויות הוא, דבעי לאמונעו עד שיזום, **כדעת בעל הבית** – כפי שהשליח יודע דעת בעל הבית, אם עני יפה – תורם אחד מארבעים, ואם עני רעה – אחד מששים לתרומה וגידול, שכן שיערו חכמים, **פירות עשרי** – שחרם עין יפה, אחד מארבעים, או הוסף שחרם אחד מששים – תרומתו תרומה, ואמאי לימא ליה, כי פירות עשרה דפסידה: לא לשחיט שדרתין, **הדרן עלך מעשר בהמה**

רחל, או כבש ורחל שילדו ולד שנראה עז. **כִּי יוֹלֵד, פָּרָט לְיוֹצֵא דוֹפָן** – שלא נולד בדרך הולדות מפתח הרחם, אלא הוציאוהו דרך דופן בטן אמו שנחתכה. **וְהָיָה שְׁבַעַת יָמִים, פָּרָט לְמַחוּסָר זָמַן** – בהמה שהיא בתוך שבעה ימים ללידתה, שאינה ראויה עדיין להקרבה עד יומה השמיני. **תַּחַת אִמּוֹ, פָּרָט לִיתוֹם שְׁמָתָה אִמּוֹ** בעת לידתו, ונמצא שמעולם לא היה תחת אמו.

לאחר שהתבאר מהיכן נלמדים פסולים אלו לגבי קרבנות, מבארת הגמרא כיצד לומדים שהם ממועטים אף ממעשר בהמה: **רַבִּי יִשְׁמָעֵאל בְּנוֹ שֶׁל רַבִּי יוֹחָנָן בֶּן בְּרוּקָה אוֹמְרָה, נֶאֱמַר כֶּאֱמָן, לִגְבִי מַעֲשֵׂר בַּהֲמָה** (ויקרא כו לב) **כֹּל אֲשֶׁר יַעֲבֹר תַּחַת הַשֶּׁבֶט, וְנֶאֱמַר לַחֲלֹן לִגְבִי בַּהֲמָתוֹ הָרְאוּיוֹת לְקָרְבָן** (שם כב כז) **וְהָיָה שְׁבַעַת יָמִים תַּחַת אִמּוֹ, וּמֵאֲחֵר וּבְשֵׁנִידָהּ נִמְאָרָה תִּבְתּוּ תַּחַת' לַמָּדוּ בְּגִיזָהּ שׁוּה מַעֲשֵׂר מִקְרִבָּנוֹ, מִה לַחֲלֹן, לִגְבִי קִרְבָּנוֹ, מִיעֵטָה הַתּוֹרָה פָּרָט לְכָל הַשְּׁמֹטוֹת הָלָלוּ – הַפְּסוּלִים הַמְּזוּכָרִים לַעֲלִיל, שְׁאִינָם רְאוּיִים לְקָרְבָן, אֵף כֶּאֱמָן, לִגְבִי מַעֲשֵׂר בַּהֲמָה, פָּרָט לְכָל הַשְּׁמֹטוֹת הָלָלוּ, שֶׁהֵם פְּטוּרִים מִמַּעֲשֵׂר בַּהֲמָה. וְעוֹד לְמַדִּים מִגִּיזָהּ שׁוּה זֶה, מִה כֶּאֱמָן, לִגְבִי מַעֲשֵׂר בַּהֲמָה, פָּרָט לְטָרְפָה – מִמַּעֲטִים טְרִיפָה שְׁהִיא פְטוּרָה מִמַּעֲשֵׂר, כִּפִּי שׁוֹנֵינוּ בְּמִשְׁנֵיתָנוּ, וְכֻטַּעַם שִׁיבּוּאֵר לַחֲלֹן, אֵף לַחֲלֹן, לִגְבִי הַבְּהֵמוֹת הָרְאוּיוֹת לְקָרְבָן, יֵשׁ לְמַעַט פָּרָט לְטָרְפָה, שְׁאִינָה רְאוּיָה לְקָרְבָן.**

שנינו במשנה: **'הכל נכנסין לדיר להתעשר'**. מבררת הגמרא: לשון **'הכל'**, משמעותה שכוללת פרטים נוספים, **לְאִיתוּיֵי מֵאִי** – מה היא באה לרבות. מבארת הגמרא: **לְאִיתוּיֵי הָא – לרבות את אלו שיש בהם את החסרונות שנשנו בברייתא שלהלן, דִּתְּנוּ רַבָּנָן, הָרֹבֵעַ – בעל חיים שבעל אשה, וְהַנֶּרְבֵּעַ – בהמה שנבעלה על ידי איש, וְהַמּוֹקֶצֶה – בהמה שהפרישהו להקריבה לעבודה זרה, וְהַנֶּעֱבָר – בהמה שעברו אותה כעבודה זרה, וְהַתֵּתֵן – בהמה שניתנה לזונה בשכרה, וְהַמְּחִיר' – מחיר כלב, בהמה שניתנה כתשלום עבור קניית כלב, וְטוֹמְטוֹם – שמקום סימני זכרות ונקבות שלו מכוסה ואטום, ואינו ניכר אם הוא זכר או נקבה, וְאֶנְדְּרוֹגִינוֹם – שיש בו גם סימני זכר וגם סימני נקבה, אף שכל אלו הם פסולים להקרבה, מכל מקום כוֹלֵן נִכְנָסִין לְדִיר לַהֲתַעֲשֹׂר, ואם יצא אחד מהם עשירי אינו קרב, אלא כשיפול בו מום, יאכל על ידי הבעלים. רַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּן יוֹהָנָן אוֹמֵר מִשּׁוּם וְכֵן שְׁמַעוֹן, רַבִּי שְׁמַעוֹן, טוֹמְטוֹם וְאֶנְדְּרוֹגִינוֹם אֵין נִכְנָסִין לְדִיר לַהֲתַעֲשֹׂר, ולחלן יבוארו טעמיהם.**

מקשה הגמרא: **וְתַנָּא דִּידָן – התנא ששנה את משנתנו, שנקט לשון 'הכל נכנסין לדיר' כדי לרבות את בעלי החסרונות המנויים בברייתא, שהם חייבים במעשר, וכפי שהתבאר לעיל, מה טעמו, אִי גָמַר – אם הוא לומד גזירה שוה 'תחת תחת' מִקְרָשִׁים, כפי שהתבאר בברייתא לעיל, אם כן הֵנִי נִמִּי לֹא – גם סוגי הבהמות המנויים בברייתא זו, כגון רובע ונרבע וכו', יפטר ממעשר, כשם שהם פסולים לקרבן, ואילו מלשון 'הכל נכנסין' ריבינו לעיל את אותם הפסולים לקרבן. וְאִי לֹא יֵלֵף – ואם אינו לומד גזירה שוה זו מקדשים, ולכן הוא סובר שכל אותם המנויים בברייתא השניה חייבים במעשר, אף שהם פסולים להקרבה, אם כן הֵנִי מִנָּא לִיה – אלו השנויים במשנה שפטורים ממעשר, כגון מחוסר זמן ויתום, מניין לו שאכן הם פטורים, והרי התבאר לעיל שלומדים אותם מכח גזירה שוה זו.**

מתרצת הגמרא: **לְעוֹלָם גָּמַר – באמת התנא של משנתנו לומד בגזירה שוה 'תחת תחת' לפטור את כל השנויים במשנה, וְהֵנִי – ואלו הפסולים המנויים בברייתא, שריבה אותם התנא של המשנה בלשון 'הכל נכנסין' שהם חייבים במעשר, ואף שהם פסולים להקרבה, היינו כיון דִּקְרָמָנָא רַבִּינָהוּ – התורה ריבתה אותם בפירוש לחיבים במעשר. ומבארת הגמרא היכן ריבתה אותם התורה: **דְּכִתְּבִי לִגְבִי גִי שְׁהִיא קָרְבָן בַּעַל מוֹם, שֶׁאִסּוּר לַהֲקִרְבּוֹ (ויקרא כב כה) וְיִמִּיד בֶּן נֶכֶד לֹא תִקְרִיבוּ אֶת לֶקֶם אֲלֵהֶיכֶם מִכָּל אֵלֶּה כִּי מִשְׁחָתָם בָּהֶם מוֹם בָּם לֹא יִדְּעוּ לָכֶם, וְתַנָּא דְּבִי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל – ושנו בבית מדרשו של רבי ישמעאל, כֹּל מִקּוֹם שֶׁנֶּאֱמַר בּוֹ לִשְׁוֹן הַשְּׁחָתָה, אִינוּ אֵלֶּה דְּכָר עֲרוּהָ וְעִבּוּדָה זָרָה, שֶׁכֵּן מִצִּינוּ לִשְׁוֹן הַשְּׁחָתָה לִגְבִי דְּכָר עֲרוּהָ, דְּכִתְּבִי לִגְבִי דוֹר הַמְּבוּל (בראשית ו יב) כִּי הַשְּׁחָתָה כָּל בָּשָׂר אֶת דְּכָרָהּ עַל הָאָרֶץ, ושם היתה השחתתם שקלקלו בעריות, וכן משמעות לשון 'השחתה' היא עִבּוּדָה זָרָה, דְּכִתְּבִי (דברים ד טז) לְפָן****

תַּשְׁחִיתוּן וְעַשִּׂיתֶם לָכֶם פֶּסֶל תְּמוּנָה כָּל סָמֶל תְּבִנִית זָכָר אוֹ נְקִבָּה, נִמְצָא שְׁכוּנוֹת לִשְׁוֹן הַשְּׁחָתָה הָאִמּוּרָה בְּקִרְבָּנוֹת הִיא לַהֲשַׁחְתָּהּ שֶׁל דְּבַר עֲרוּהָ אוֹ עִבּוּדָה זָרָה, וְכִיוֹן שֶׁנֶּאֱמַר 'מִשְׁחָתָם בָּהֶם מוֹם בָּם' הִרִי כוּנוֹת הַכְּתוּב לַהֲקִישׁ בְּעִלֵּי חֲסִירוֹנוֹת שֶׁל הַשְּׁחָתָה לְבַעֲלֵי מוֹמִים, וְלִלְמַד שֶׁכָּל שְׁהֵמוֹם פּוֹסֵל בּוֹ, כְּגוֹן קִרְבָּן, דְּכָר עֲרוּהָ וְעִבּוּדָה זָרָה גַם כֵּן פּוֹסְלִין בּוֹ, וְלִכּוֹן אִם נַעֲשֶׂה בַּבְּהֵמָה אִסּוּר עֲרוּהָ כְּגוֹן 'רֹבֵעַ' אוֹ 'נִרְבַּע', אוֹ שֶׁנַּעֲשֶׂה בָּהּ אִסּוּר עִבּוּדָה זָרָה, כְּגוֹן 'מוֹקֶצֶה' אוֹ 'נַעֲבָד' הִרִי הִיא פְּסוּלָה לַהֲקִרְבָּה, וְכָל שְׁאֵין הָמוּם פּוֹסֵל בּוֹ, אֵין דְּכָר עֲרוּהָ וְעִבּוּדָה זָרָה פּוֹסְלִין בּוֹ.

ועל פי זה מבארת הגמרא את שיטת התנא במשנתנו: **וְהִיא מַעֲשֵׂר – ומעשר זה של בהמה, הוֹאִיל וְלֹא פֶסֶל בִּיה מוֹמָא – כיון שאין מום פוסלו מלהתעשר, דְּכִתְּבִי לִגְבִי מַעֲשֵׂר בַּהֲמָה (ויקרא כו לג) לֹא יִבְקַר בֶּן טוֹב לְרַע וְלֹא יִמְרֹנֵה, כְּלוּמֹר, לֹא יִבְדּוֹק בֶּן בַּהֲמָה תִּמָּה לְבַעֲלָת מוֹם, אִלֹּא אִיזוּ מִהֵן שֶׁתַּעֲבֹר עֲשִׁירִית תִּתְקַדֵּשׁ, דְּכָר עֲרוּהָ וְעִבּוּדָה זָרָה נִמִּי לֹא פֶסֶל בִּיה – גַּם כֵּן אִינֵם פְּסוּלִים אוֹתָהּ לְמַעֲשֵׂר. ואיסורים אלו הם החסרונות המנויים בברייתא, שכן רֹבֵעַ וְנִרְבַּע זֶה דְּכָר עֲרוּהָ, וּמוֹקֶצֶה וְנַעֲבָד זֶה עִבּוּדָה זָרָה, וְאֵתֵּן נַעֲשֶׂה עַל יְדוֹ דְּכָר עֲרוּהָ, וּמְחִיר כֹּלֵל אֵתֵּיקֶשׁ – הִוָּקֵשׁ לְאֵתֵּן, וְכִמוּ שֶׁבַעַל מוֹם חַיִּיב בְּמַעֲשֵׂר בַּהֲמָה, אֵף כָּל אֵלֹּ חַיִּיבִים בְּמַעֲשֵׂר.**

מוסיפה הגמרא ומבארת: ואף טוֹמְטוֹם וְאֶנְדְּרוֹגִינוֹם רִיבָה הַתְּנָא שֶׁל מִשְׁנֵיתָנוּ לְחַיִּיב בְּמַעֲשֵׂר, כְּדַעַת תִּנָּא קָמָא שֶׁבְּרִיתָא, כִּיוֹן דְּקִסְכָּר, שְׁאִינָם נִחְשָׁבִים כְּבָרִי בְּפִנֵּי עַצְמָה, אִלֹּא כְּפִיקָא הוּא – סַפֵּק הוּא בְּכָל אֶחָד מֵהֶם אִם דִּינוּ זָכָר אוֹ נְקִבָּה, וְבִין כִּי וְבִין כִּי הוּא מִין בַּהֲמָה הַחַיִּיב בְּמַעֲשֵׂר.

לאחר שביארה הגמרא את דעת התנא של משנתנו ותנא קמא שֶׁבְּרִיתָא הַמְּחַיִּיבִים טוֹמְטוֹם וְאֶנְדְּרוֹגִינוֹם בְּמַעֲשֵׂר, מבארת עתה הגמרא את דעת החולק: **רַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּן יוֹהָנָן אוֹמֵר (כו') מִשּׁוּם רַבִּי שְׁמַעוֹן, טוֹמְטוֹם וְאֶנְדְּרוֹגִינוֹם אֵין נִכְנָסִין לְדִיר לַהֲתַעֲשֹׂר. מבארת הגמרא את טעמו: קִסְכָּר רַבִּי שְׁמַעוֹן, שְׁטוּמְטוֹם וְאֶנְדְּרוֹגִינוֹם (לֹא) כְּפִיקָא הוּא – אִינֵם נִחְשָׁבִים כְּסַפֵּק זָכָר סַפֵּק נְקִבָּה, אִלֹּא כְּבָרִי בְּפִנֵּי עַצְמָה, וְלִכּוֹן אִינֵם חַיִּיבִים בְּמַעֲשֵׂר בַּהֲמָה, שְׁהִי מִיעֵט רַחֲמָנָא – מִיעֵטָה זֹאת הַתּוֹרָה לִנְכִּי קְדָשִׁים, וְכַתְּבָה (ויקרא ג א) 'אִם זָכָר אִם נְקִבָּה תִּמִּים יִקְרִיבוּ, לֹמֵר שֶׁרָק זָכָר וְדֹאִי וְנִקְבָּה וְדֹאִית כְּשֵׁרִים לַהֲקִרְבָּה, וְלֹא טוֹמְטוֹם וְאֶנְדְּרוֹגִינוֹם שֶׁהֵם מִין בְּפִנֵּי עַצְמוֹ, וְסָבַר שֶׁלִּגְבִי מַעֲשֵׂר נִמִּי יֵשׁ לְמַעַט, כְּמוֹ שֶׁהֵם פְּסוּלִים לְקָרְבָן, כִּיוֹן דְּגָמַר – לִמַּד בְּגִיזָה שׁוּה 'תחת תחת' מִקְרָשִׁים.**

הגמרא מביאה מחלוקת תנאים דינים האמורים במשנתנו, מי הן הבהמות שפטורות ממעשר: **תְּנוּ רַבָּנָן, הֵכֵל נִכְנָסִין לְדִיר לַהֲתַעֲשֹׂר, חִוּין מִן הַכִּלָּאִים וְהַטָּרְפָה, דְּכָרִי רַבִּי אֶלְעָזָר בְּרַבִּי יוֹהָנָן אִישׁ כָּפַר בְּרִיתָתָא, שְׁאֵמַר דְּבַר זֶה מִשּׁוּם רַבִּי יוֹהָנָן. אֵמַר רַבִּי עֲקִיבָא, אֵין שְׁמַעֲתִי הִימֵנו – מִרְבִּי יְהוֹשֻׁעַ, שְׁאֵף יוֹצֵא דוֹפָן וּמַחוּסָר זָמַן וְיִתּוֹם פְּטוּרִים מִמַּעֲשֵׂר, כְּדַעַת הַתְּנָא בְּמִשְׁנֵיתָנוּ.**

מקשה הגמרא: **וְתַנָּא קָמָא שֶׁבְּרִיתָא, וְהִינוּ רַבִּי אֶלְעָזָר בְּרַבִּי יוֹהָנָן, מִה סִּבְרָתוֹ, וְהִרִי מִמָּה נִפְשָׁךְ, אִי גָמַר – אם הוא לומד גזירה שוה 'תחת תחת' מִקְרָשִׁים, ולכן הוא פוטר כלאים וטריפה ממעשר, כשם שהם פסולים להקרבה, אם כן הֵנִי נִמִּי לֹא – גם יוצא דופן ומחוסר זמן ויתום לא יתחייבו במעשר, שהרי גם הם פסולים לקרבן ויש ללומדם בגזירה שוה זו. וְאִי לֹא גָמַר דִּינִים אֵלֹּ בְּגִיזָה שׁוּה, ולכן הוא מחייב במעשר את היוצא דופן ומחוסר זמן ויתום, אף שהם פסולים לקרבן, אם כן קשה, כְּשֶׁלֵּא מִטָּרְפָה – דְּבָרֵינוּ מוּבְנִים רַק לִגְבִי הַפְּטוּר שֶׁל טְרִיפָה מִמַּעֲשֵׂר, שֶׁכֵּן לִגְבִי מַעֲשֵׂר בַּהֲמָה 'כֹּל אֲשֶׁר יַעֲבֹר תַּחַת הַשֶּׁבֶט' (ויקרא כו לב), ויש למעט מכך פָּרָט לְטָרְפָה שְׁאִינָה עוֹבְרָת – חִוּין מִן הַטְּרִיפָה שְׁאִינָה יִכּוּלָה לְעַבּוֹר בְּרַגְלָהּ, אֵלֶּה כִּלָּאִים מִנָּא לִיה – מִנֵּין כִּלָּא קָמָא לְפוֹטְרִים מִמַּעֲשֵׂר, וְהִינוּ אִינוּ לֹמַד גִּיזָה שׁוּה מֵאוֹתָם שֶׁפְּסוּלִים לְקָרְבָן.**

מתרצת הגמרא: **לְעוֹלָם גָּמַר – באמת תנא קמא לומד גזירה שוה זו, ולכן הוא פוטר את הכלאים ממעשר, ואם יקשה לך, אם כן מדוע הוא מחייב במעשר יוצא דופן ומחוסר זמן ויתום, יש לומר, שֶׁבְּכָל אֶחָד מֵהֶם יֵשׁ סִיבָה לְכַךְ שֶׁאִינוּ מִתְּמַעַט מִהַגִּיזָה שׁוּה, וְכִדְלַהֲלֵךְ, וְכִיּוֹצֵא דוֹפָן**

א.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שניאור זלמן - אדמו"ר הזקן - בעל התניא והשו"ע

שולחן ערוך - הלכות שבת

- 1 יב וְכָל זֶה בְּשֵׁלָא אִמְר עֲדִיין תִּנּוּ לָנוּ הַפּוֹס וּנְבָרְךָ בְּרַכַּת הַמּוֹזוֹן אֲבָל אִם אָמַר בֶּן כָּבֵד בֵּין שְׁאִמְר בֶּן קוֹדֵם וְזִמְנוּ
- 2 הַקִּידוֹשׁ בֵּין אַחֵר שֶׁהִגִּיעַ וְזִמְנוּ צָרִיךְ הוּא לְבָרְךָ בּוֹרָא פָּרִי הַגֶּפֶן עַל כּוֹס שֶׁל קִידוֹשׁ⁶³ שֶׁהָיָה הַסִּיחַ דַּעְתוֹ מִשְׁתַּיָּה
- 3 מִחֲמַת בְּרַכַּת הַמּוֹזוֹן.
- 4 אֲבָל אִם מְקַדֵּשׁ עַל הַפֶּת אֵין צָרִיךְ לְבָרְךָ עָלֶיהָ הַמּוֹצִיא⁶⁴ וְכֵן אֲפִילוּ אִם קִידֵּשׁ עַל הַפּוֹס אֵין צָרִיךְ לְבָרְךָ הַמּוֹצִיא
- 5 עַל הַפֶּת שְׁאוּכָל אַחֵר הַקִּידוֹשׁ לְפִי שְׁאִמְרִית תִּנּוּ לָנוּ וּנְבָרְךָ אֵינָה חֲשׁוּבָה הִסְפַּח הַדַּעַת לְעִנְיָן אֲכִילָה אֲלָא לְעִנְיָן
- 6 שְׁתַּיָּה בְּלִבְד כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאָר בְּסִימָן קע"ט⁶⁵.
- 7 אֲבָל אִם נָטַל כָּבֵד יָדָיו בְּמִים אַחֲרוֹנִים צָרִיךְ לְבָרְךָ הַמּוֹצִיא אֲפִילוּ עַל הַפֶּת שֶׁמְקַדֵּשׁ עָלֶיהָ וְכָל שֶׁבֶן שְׁאִם קִידֵּשׁ
- 8 עַל הַפּוֹס שֶׁצָּרִיךְ לְבָרְךָ הַמּוֹצִיא עַל הַפֶּת שְׁאוּכָל אַחֵר כֶּךָ שֶׁנִּטְמַל מִים אַחֲרוֹנִים חֲשׁוּבָה הִסְפַּח הַדַּעַת גַּם לְעִנְיָן
- 9 אֲכִילָה כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאָר שָׁם⁶⁶ וְאִם שֶׁלֹּכְתָהּ לָא טוֹב שְׁלָא לֵאכּוֹל וְלִשְׁתּוֹת בְּלָל אַחֵר נִטְמַל מִים אַחֲרוֹנִים אִם עַל פִּי
- 10 שֶׁמְבָרְךָ עַל אֲכִילָתוֹ וְשְׁתִּיתוֹ וְאַחֵר כֶּךָ קוֹדֵם בְּרַכַּת הַמּוֹזוֹן יִחְזוֹר וְיִטּוֹל מִים אַחֲרוֹנִים כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאָר שָׁם⁶⁶ מִכָּל
- 11 מְקוֹם כָּאֵן יוֹתֵר טוֹב שֶׁיִּקְדֵּשׁ מִיָּד וְיֵאכֵל מְעַט אַחֲרָיו כִּדִּי שֶׁיִּהְיֶה הַקִּידוֹשׁ בְּמְקוֹם סְעוּדַת שְׁבֵת שֶׁלֹּא אַחֲרָיו מִמָּה
- 12 שֶׁיִּבְרָךְ בְּרַכַּת הַמּוֹזוֹן מִיָּד וְיִקְדֵּשׁ אַחֵר כֶּךָ מִפְּנֵי שְׁאִם יַעֲשֶׂה בֶּן יָכֵס בְּמַחְלֻקוֹת רַבּוֹת.

חלק ב סימן רעא דיני קידוש שעל היין תחילת סעיף יב

הלכתא רבתא

בז] לברך עליה המוציא - וצריך ליטול ידיו כראוי - כפי שנוטלים קודם אכילת פת[46].

צינונים והוספות

- 63 סימן קעט ס"ב: וכל זה באכילה אבל בשתייה אם גמר בלבו שלא לשתות עוד ואח"כ נמלך צריך לחזור ולברך ואפי' לא גמר בלבו בפירוש אלא אמר תנו כוס ונברך ברכת המזון וה"ה אם אמר בואו ונברך ברכת המזון בלא כוס ה"ז סילוק והיסח הדעת משתייה ואם אח"כ נמלך לשתות צריך לברך בתחלה אבל אם נמלך וחזר לאכילתו אוכל בלא ברכה.
 - 64 סי' קעט ס"ה: וכל מקום שצריך לחזור ולברך המוציא משום היסח הדעת - צריך לחזור וליטול ידיו כראוי לאכילת פת, שכיון שהסיח דעתו מאכילת פת הסיח דעתו משמירת ידיו (ומים האחרונים אינם מועילים לו לאכילת פת אף אם נטלן כראוי הואיל ולא נתכוין בהם לאכילת פת.
 - 65 סעיפים א' וד': גמר סעודתו . . אף שגמר בלבו שלא
- לאכול עוד אין זה סילוק והיסח הדעת כיון שדרכו של אדם להיות נמלך לפעמים בסעודתו ואין נמלך זקוק ברכה בסעודה . . ויש אומרים . . שכיון שאמר נברך ברכת המזון ה"ז סילוק והיסח הדעת מהסעודה ואם נמלך לאכול צריך לברך המוציא . . ולענין הלכה ספק ברכות להקל.
- 66 סעיף ה: ולדברי הכל . . אם נטל ידיו מים אחרונים אע"פ שלא נטל הכוס ה"ז סילוק והיסח הדעת לגמרי וצריך לברך ואפי' בברכה אינו רשאי לאכול ולא לשתות משום הפסק בין מים אחרונים לברכת המזון אלא א"כ רוצה לחזור וליטול מים אחרונים אח"כ סמוך לברכת המזון שמים הראשונים נעשו כמים בעלמא ואין לחשבם לסמוך להם ברכת המזון אף שנטלם בתורת אחרונים.

שולחן ערוך - הלכות שבת

- 1 ד ואם אין ידו משגת לקנות יין לקידוש ונר לשבת נר שבת
 - 2 קודם ואף על פי שקידוש היום הוא מן התורה מכל מקום
 - 3 על היין אינו אלא מדברי סופרים וגם אפשר לקדש על הפת
 - 4 ולפיכך נר שבת קודם משום שלום ביתו שמצטערין בני ביתו
 - 5 לישב בחשך ולאכול ולכן אם יש לו נר אחד לאכול אצלו די
 - 6 בכך ויקנה אחר כך יין לקידוש :
 - 7 ה אחד האנשים ואחד הנשים חייבים להיות בבתיהם נר דלוק
 - 8 בשבת אלא שהנשים מזהירות בו יותר מפני שמצויות בבית
 - 9 ועוסקות בצרכי הבית ועוד מפני שהיא כבתה נרו של עולם לכך
- נתנו לה מצות הדלקת נר שבת שתתקן מה שקלקלה ולפיכך אף אם ירצה הבעל להדליק בעצמו האשה קודמת ומכל מקום טוב שהוא יתעסק בתיקון הפתילות והנרות וגם ידליק בשאר חדרים שאין אשה מדלקת שם ונוהגין כשהאשה יולדת הבעל מדליק ומברך בשבת הראשונה אבל בשאר השבתות אע"פ שהיא נדה וכן בכל פעם כשהיא נדה מברכת בעצמה (עיין סי' פ"ח):
- ו לא יקדים למהר להדליקו בעוד היום גדול לפי שאז אינו ניכר שמדליקו לכבוד שבת וגם לא יאחר ואם רוצה להדליק הנר בעוד היום גדול ולקבל עליו שבת באותה שעה סמוך

1 להדלקה רשאי כי כיון שמקבל עליו שבת לאלתר אין זו הקדמה
2 ובלבד שיהא מפלג המנחה ולמעלה שהוא שעה ורביע זמניות
3 קודם הלילה (עיי' סי' רס"א).

4 ואם הדליק הנר בעוד היום גדול ולא קיבל עליו שבת מיד צריך
5 לכבותו ולחזור ולהדליקו לצורך שבת כדי שתהיה ההדלקה
6 עצמה ניכרת שהיא לכבוד השבת ומכאן שמכו הקדמונים שהיו
7 משגרים התינוק[ו]ת מבית הכנסת לבתיהם קודם ברכו שיצאו
8 להדליק אז ולא ידליקו קודם מנחה כיון שאינן מקבלים אז
9 עליהם את השבת:

10 ז יש אומרים שכיון שהדליק נר שבת חל עליו השבת ונאסר
11 בעשיית מלאכה אלא אם כן התנה שאינו מקבל עליו שבת
12 בהדלקה זו ועל פי זה נוהגות הנשים שאחר שברכו והדליקו
13 הנרות משליכות לארץ הפתילה שבידן שהדליקו בה הנרות
14 ואינן מכבות אותה שכבר חל עליהן שבת בגמר הדלקה זו אבל
15 יכולות להדליק נרות הרבה שכולן מצות הדלקה אחת הן ואין
16 קבלת השבת חלה עד אחר גמר ההדלקה.

17 ויש חולקים על זה ואומרים שאין קבלת שבת תלויה כלל
18 בהדלקת נרות אלא בהתחלת תפלת ערבית של שבת שכיון
19 שאמר הש"ץ ברכו הכל פורשים ממלאכתם וכן עיקר (ומכל
20 מקום לדברי הכל צריך שיקבל שבת לאלתר אחר ההדלקה כמו
21 שנתבאר למעלה).

22 אבל המנהג הוא כסברא הראשונה שאותה אשה המדלקת
23 מקבלת שבת עליה בהדלקה זו ולכן תתפלל מנחה תחלה אבל
24 שאר בני הבית מותרים במלאכה עד ברכו ואפילו אותה אשה
25 אם התנית תחלה אפילו בלבה שאינה מקבלת שבת בהדלקה זו
26 מועיל לה תנאי זה במקום הצורך אבל שלא במקום הצורך אין
27 לסמוך על התנאי לפי שיש אומרים שאין תנאי מועיל כלל לפי
28 דעת האומרים שקבלת שבת תלויה בהדלקת נר שבת.

29 וכל זה כשהדליקה הנרות שעל השלחן שהן עיקר המצוה ובהן
30 תלויה קבלת השבת אבל שאר הנרות שמדלקת בבית ובשאר
31 חדרים אין קבלת שבת תלויה בהן לדברי הכל ומותר לה לעשות
32 אחריהן כל המלאכות עד שתדליק נרות שעל השלחן.

33 וכל זה באשה אבל באיש המדליק אין בו שום מנהג כלל
34 ומעמידן על עיקר הדין שאין קבלת שבת תלויה בהדלקת נרות
35 אלא באמירת ברכו ומכל מקום טוב להתנות לכתחלה:

36 ח המדליק נר של שבת ויו"ט אחד האיש ואחד האשה חייבים
37 לברך עובר לעשייתן בא"י אמ"ה אקב"ו להדליק נר של
38 שבת או של יו"ט כדרך שמברכים על שאר כל מצות מדברי
39 סופרים עובר לעשייתן.

40 והמנהג שמברכים אחר ההדלקה לפי שסוברין שאם תברך
41 תחלה קיבלה לשבת ותהא אסורה להדליק ואף ביו"ט מדליקין
42 תחלה כדי שלא לחלק בברכה אחת לברך אותה פעמים קודם

43 הדלקה ופעמים אחר כך וכדי שתהא הברכה עובר לעשייה אינה
44 נהנית מן האור עד אחר הברכה דהיינו שמשמיה ידה לפני הנר
45 מיד אחר ההדלקה עד אחר גמר הברכה ואז מסירה ידה ונהנית
46 מן האור וזה נקרא עובר לעשייה:

47 ט בחורים ההולכים ללמוד חוץ לביתם צריכים להדליק נר
48 שבת בחדרם ולברך עליו אע"פ שאינם אוכלים שם לפי
49 שהדלקת נר בשבת חובה אף בלא אכילה כדי שלא יכשל בעץ
50 ואבן כמ"ש למעלה אבל מי שהוא אצל אשתו ומדליק בכל
51 החדרים שהולך שם בשבת כמו שנתבאר למעלה אין צריך לברך
52 עליהם לפי שאשתו מברכת בשבילו בבית אכילה אבל כשאינו
53 אצל אשתו אינו נפטר בברכת אשתו כשיש לו חדר מיוחד שם
54 במקום שמתארח.

55 ואם אין לו חדר מיוחד שם (ואפילו אם יש לו אלא שבעל הבית
56 משתמש שם ג"כ וצריך הבעל הבית להדליק שם נר שלו) אין
57 האור צריך להדליק שם כלל כיון שיש לו שלום בית במקום
58 שהוא שם וגם מצות הדלקת נר שבת הוא מקיים במה
59 שמדליקים נר שבת בביתו (משלו).

60 אבל אם אין לו מי שידליק בביתו (או אפילו אם מדליקים שם
61 אלא שאינן מדליקים משלו אינו נפטר בהדלקתם אף אם הוא
62 בענין שכשהיה אצלם נפטר בהדלקתם כגון שסמוך על שלחנם
63 שנעשה מכלל בני ביתם ונפטר בנר שלהם מכל מקום עכשיו
64 שאינו אצלם אינו נפטר בנרם אלא) צריך הוא לקיים מצות
65 הדלקת נר שבת במקום שהוא ע"י שיתן פרוטה לבעל הבית
66 להשתתף עמו בנר שלו או שיקנה לו בעל הבית חלק בנר שלו
67 במתנה כמו שיתבאר בס"י תרע"ז לענין נר חנוכה (במה דברים
68 אמורים כשאוכל שם משלו אבל אם הוא סמוך על שלחן בעל
69 הבית נעשה כבני ביתו של בעל הבית ויוצא בנר של בעל הבית
70 ואינו צריך להשתתף עמו כלל כמו שיתבאר שם) וכל זה כשאין
71 לו חדר מיוחד שם:

72 י ב' או ג' בעלי בתים שאוכלין על שלחן אחד ומברכים כל
73 אחד על מנורה שלו יש מפקפקין לומר שיש כאן ברכה
74 לבטלה לפי שכבר יש שם אורה מרובה מנרות שהדליק הראשון
75 ויש מיישבין המנהג שכל מה שניתוספה אורה בבית יש בה
76 שלום בית ושמחה יתירה להנאת אורה בכל זווית ומכל מקום
77 אפילו לפי דעתם לא יברכו שנים במנורה אחת שיש לה קנים
78 הרבה.

79 ולדברי הכל יכול השני לברך בחדר המיוחד לו אע"פ שאינו
80 אוכל שם ואינו משתמש שם שום צורך אכילה מטעם שנתבאר
81 למעלה ואפילו בחדר המיוחד לראשון אם הראשון משתמש
82 שום צרכי אכילה באותו חדר ועדיין לא היה שם יכול השני
83 להדליק שם משלו או ממה שיקנה לו הראשון ולברך על
84 הדלקה זו אע"פ שהוא לא ישתמש כלום אצל נרותיו:

חלק ב סימן רסג מי ומי המדליקין ואם טעו ביום המעונן סעיפים ד"י

1 [ועתה חוזר לביאור ענין דומם וצומח:]

2 ולבך הצומח למעלה מהדומם וכן החי למעלה
3 מהצומח בו, שזהו כפי סדר ההשתלשלות דומם
4 צומח חי מדבר בעולמות, שבחינת הדומם ועפר
5 הארץ הוא בחינת סוף מעשה וצומח וחי למעלה
6 ממנו במדרגה, והוא ענין שמים קדמו לארץ.
7 ומכל מקום מצד שרשן במחשבה הקדומה, הרי
8 ארץ דוקא קדמה לכולם במחשבה.
9 כשם שהוא בענין שמים וארץ, דאע"פ שהשמים
10 נעלים מהארץ וקדמו לה במעשה, הרי הארץ קדמה
11 לשמים במחשבה העליונה - כך הוא בענין דומם
12 צומח כו' (שבארץ גופא), שהדומם הוא למטה
13 במדרגה מצומח וחי כו' (כמו שהארץ היא למטה מן
14 השמים), אך מ"מ שורש הדומם (במחשבה עליונה,
15 הנק' "מחשבה הקדומה") הוא למעלה מן הצומח
16 והחי, לפי שהוא "סוף מעשה".

17 פירוש:

18 ההבדל בין דומם לצומח וחי כו' הוא, שהדומם
19 הוא תכלית הגשמיות, שלא ניכר בו שום ענין של
20 חיות רוחנית [דלא כהצומח, דאע"פ שאין בו חיות
21 כמו בעלי חיים (שיש בהם נפש ותנועה כו')], מכל
22 מקום ניכר שיש בו חיות רוחנית, המתבטאת בצמיחה
23 מקטנות לגדלות וכו'.

24 ונמצא, שבארץ גופא, הצומח והחי כו' הם כמו
25 "שמים" (רוחניות) שבארץ, מאחר שניכר בהם איזה
26 חיות רוחנית, ואילו הדומם הוא "ארץ שבארץ",
27 תכלית הגשמיות.

28 ותכלית הכוונה בבריאת כל העולמות היא, שבנ"י

29 ימשיכו אלקות בתוך גשמיות העולם, עד שגם
30 ה"חשך" של דומם ממש (שהוא מצב של הסתר גמור
31 על רוחניות) יתהפך לאור, היינו שיהי' גילוי אלקות
32 גם בדומם הגשמי ממש.

33 [שמטעם זה רוב מצוות התורה כולן הם מצוות
34 מעשיות דוקא, הנעשות בחפצים גשמיים, ו"מבטלין
35 תלמוד תורה לקיום מצוה מעשיית כשאי אפשר
36 לעשותה על ידי אחרים, משום כי זה כל האדם ותכלית
37 בריאתו וירידתו לעוה"ז להיות לו ית' דירה בתחתונים
38 דוקא . . וימלא כבוד ה' את כל הארץ הגשמית דייקא
39 וראו כל בשר יחדיו".]

40 וזהו מה שהדומם, תכלית הגשמיות וסוף מעשה,
41 עלה במחשבה תחילה.

42 לכן דוקא בה יש הכח והיכולת להוציא צמחה
43 מצד שרשה הנעלה. ולכן הצומח והחי והמדבר
44 כולם מקבלים ממנה כו':

45 מעלת שורש הדומם על שורש הצומח וחי באה
46 לידי ביטוי גם בדומם הגשמי כפי שהוא למטה (מתחת
47 למדריגת הצומח והחי), ובשנים:

48 (א) ביסוד העפר הגשמי נמצא כח הצמיחה,
49 "המצמיח תמיד יש מאין הם עשבים ואילנות... מהכח
50 הצומח שבו, שהוא [הכח הצומח] "אין" ורוחני, והם
51 [העשבים כו'] גשמיים", שהכח לברוא יש מאין הוא
52 כח של "אין סוף", ד"הוא לבדו בכחו ויכולתו לברוא
53 יש מאין".

54 (ב) הצומח מקבל חיותו מן הדומם (עד שהתהוות
55 הצומח חי ומדבר בששת ימי בראשית הי' מן עפר הארץ
56 "תוצא הארץ גו'"), וכמחז"ל הכל הי' מן העפר).

ד"ה ויגש אליו יהודה פרק א

ב.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא דובער - אדמו"ר האמצעי

שערי אורה

7 ע"י העלא' מ"ן דוקא שלפ"ע זה ממש יומשך המשכת מ"ד
8 שהוא גלוי ההעלם כו' והוא ענין הרננה שברמשא בשיר
9 המלאכים ובנשמות ברננה דאורייתא כמ"ש ובלילה שירה
10 עמי שאז נמשך עי"ז חוט של חסד ביום שזהו אור גלוי
11 העצמות שנקרא קו"ח כו' שגם שנשמות ומלאכים דבי"ע
12 מעלין מ"ן למל' דאצי' שנקרא צדקתן כנ"ל כפי' צדקתן

1 (יד) ולפ"ז הרי יובן עכ"פ שיש ב' מדריגות בבחי' גלוי
2 אא"ס ב"ה למעלה הא' גלוי האור שבא אחר
3 הצמצום וההעלם שנקרא חשך סתרו כנ"ל ששייך לענין
4 ההשפעה לעולמות עכ"פ וכבריייתו ש"ע כו' ומתחלה היה
5 חפץ חסד זה מעצמו לצמצם א"ע להיות גלוי אור זה
6 בקו"ח כו' ואח"כ תלוי גלוי אור זה שע"י צמצום בתחלה

1 ירננו מ"מ מעוררים גם לבחי' רב טובך שבעצמות ממש
2 שיאיר מהעלם לגלוי כנ"ל והיינו בחי' החשך שקדם לאור
3 וע"ז הי' צריך שיזכיר באו לפניו ברננה תחלה ואח"כ עבדו
4 ה' בשמחה כו' אבל מדריגה הב' הוא בחי' גלוי האור
5 דעצמות א"ס ב"ה ממש שלמעלה מבחי' השפעה לעולמות
6 שזהו למעלה מחשך ואור ע"ז א"צ לבחי' העלאת מ"ן
7 ברננה כלל מאחר שהוא מובדל בערך מבחי' מקור
8 להשפעה שזה אינו תלוי באדל"ת כלל כי אין שום אדל"ת
9 מגיע לשם כלל וכלל רק שהוא מתגלה ע"י השמחה לבד
10 ודוקא ע"י שמחה של מצוה ולא ע"י עבודה שבלב ומוח
11 בשמחה שהוא בא מצד העל' המקבל אלא רק מצד המצו'

12 בעצמ' כאשר היא נעשית בשמחה דוקא (וכמשי"ת) וזהו
13 עבדו את ה' בשמחה דקאי בעבודת המצות בשמחה ובטוב
14 לבב שבוה מעוררי' לגלוי אור עצמות א"ס ב"ה ממש כמו
15 שהוא בעצם שלא יגיע לשם שום העל' מ"ן בדביקות
16 והתפעלות אהבה בתענוגים היותר עליון כו' כמשי"ת ומה
17 שאמר לשון עבודה בזה כמ"ש עבדו את ה' בשמחה וכל
18 עבודה הוא בחי' תיקון והעלאה ובירור כידוע הענין הוא
19 שעבודה זאת דמעשה המצות אין זה בחי' העלאת מ"ן כלל
20 רק בחי' תיקון כלי לבד שיהי' כלי בית קיבול להשראת
21 גלוי אור א"ס ב"ה מעצמות ממש וכמאמר נתאוה הקב"ה
22 להיות לו דירה בתחתונים דירה לו ממש:

שער החזונו

ג.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא מנחם מענדל – אדמו"ר הצמח צדק

מאמרי הצ"צ תרי"ד-תרט"ו – [הנחת כ"ק אדמו"ר מהר"ש]

1 **ג) והנה** במשכן הי' ד' בחי' תכלת וארגמן תולעת שני
2 ושש, וכנגדן ד' כלי' מנורה ושולחן ומזבח וארון
3 כי מדריגות אלו ישנם במקיפי' וגם בפנימי' ולהבין זה
4 בנפש האדם הנה תכלת היא בחי' אהבה מל' תכלה שהוא
5 בחי' כליון ואהבה להשם ית' ותולעת שני הוא בחי'
6 אדמומי' שהיא בחי' גבורה יראה, וארגמן הוא בחי'

7 התכללות חו"ג, וזהו שארגמן ר"ת משמות המלאכי'
8 הממוני' על ד' חיות המרכבה מיכאל גבריאל אוריאל
9 כידוע שהיא בחי' התכללות, ושש הוא בחי' בד שעולה
10 יחידי וגם הוא גוון לכן שהוא עצמי' שאין תערוכות והוא
11 בחי' לבנוני' ובחי' זו היא כנגד אהבה המסותרת שיש
12 בכאו"א מישאל שהיא אהבה טבעי'.

ראה קראתי בשם

ד.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שמואל – אדמו"ר מוהר"ש

תורת שמואל – תרל"ב

1 **ובעבודה** הנה כתיב וידגו לרוב בקרב הארץ שיהי'
2 במדריגת דגים שבים בארץ דהיינו להמשיך
3 גילויים עליונים לארץ, ואם עדיין לא היו בים ואינם יודעים
4 עדיין מה הוא ים האין ימשיכו מהים, לזה הי' קרי"ס, כי
5 לכאורה אינו מובן למה הי' קרי"ס כי אותות ומופתים היו
6 נצרכים מפני שלא הניח פרעה לצאת את בני, אבל קרי"ס
7 למה הי' נצרך, אך מפני שהי' עתיד ליתן להם תומ"צ שהם
8 מדריגות ספינה שמחברים עלמא דאתכסייא עם עלמא
9 דאתגלייא, לכן העבירים בים וניתן להם הכח בכל עת ובכל
10 רגע כשישראל מקיים מצוה ימשיך המשכות אלקות, וזהו
11 מ"ש חלקת מחוקק ספון, מחקק בגימט' רמ"ח, ספון הוא
12 מלשון ספינה כי ספינה הוא ספון ה' וה"א הוא ה"א עילאה
13 שכינתא עילאה ובו ספון א"ס כמ"ש מה רב טובך אשר
14 צפנת בגימט' כתר, וכמו שבספינה יכולים לילך במים שאין

15 להם סוף, כן המצות ממשיכים א"ס ממש כי מצות הם
16 מצות המלך וכתר מל' שרשו ממל' שבכתר, ודרך כלל הים
17 הוא ים החכמה והחכמה מאין תמצא, אבל האין שרשו
18 מיש אמיתי והוא א"ס ממש אשר ממנו הי' יכול להתהוות
19 ספי' עד אין שיעור ומה שנתהווה מספר ע"ס הוא ע"י
20 צמצום עצום וע"י המצות ממשיכים א"ס ממש וזהו עבודת
21 הצדיקים להמשיך מעלמא דאתכסייא לעלמא דאתגלייא
22 דהיינו ע"י שמקשר א"ע לעשות רצה"ע, דבעת עשיית
23 המצוה ה"ה או בעלמא דאתכסייא והמצוה היא גשמי'
24 וה"ה אתגלייא ומחבר הב' עולמות, אך את זה לעו"ז עשה
25 האלקים דכמו שיש עונג בקדושה כי אשר הוא לשון
26 תענוג, כמ"כ אם פוגמים במצות ח"ו ה"ה נגע כי נגע הוא
27 היפך ענג, ואעפ"כ לא יאמר נואש כי העצה לזה תשובה
28 מעומקא דליבא.

ד"ה עשה לך תבת עצי גופר

ה.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שלום דובער - אדמו"ר מוהרש"ב

מתוך 'שיעורים בהמשך המאמרים תער"ב'

1 ג' פירושים ב'כתר' והגדרתו כרצון השייך
2 לעולמות. שאלות הפתיחה
3 בשעה שהקדימו ישראל לפני מתן תורה נעשה לנשמע ידרו
4 מלאכי השרת וקשרו להם שני כתרים אחד כנגד נעשה
5 ואחד כנגד נשמע¹,
6 ומשמעות הענין הוא דמה שניתנו להם הכתרים הוא מפני
7 שהקדימו נעשה לנשמע, אבל אם היו מקדימים נשמע
8 לנעשה לא היו נותנים להם את השני כתרים לפי שכאשר
9 השמיעה הוא בשביל העשיה, כלומר כאשר קודם כל
10 שומעים ומבינים את הענין ואחר כך מחליטים לעשות, זה
11 לא מעלה שבשבילה ראוי לתת כתרים, ורק עניין הקדמת
12 נעשה לנשמע היא מעלה שבשבילה ראוי לתת את הכתרים
13 לישראל.
14 ודרוש ביאור, הרי זה לכאורה סתירה להמשך הדברים
15 כשאומר אחר כך אחד נגד נעשה בו' משמע שהשני כתרים
16 הן רק משום שאמרו נעשה ונשמע והראיה לזה שהרי אינו
17 אומר אחד נגד נעשה ונשמע ואחד נגד מה שהקדימו נעשה
18 לנשמע אלא רק אחד כנגד נעשה ואחד כנגד נשמע ולא
19 מזכיר את עניין ההקדמה ואיה היתרון מה שהקדימו נעשה
20 לנשמע בו'.
21 גם צריך להבין מה שנתנת הכתרים הוא על ידי המלאכים,
22 והלא לפעמים נאמר שנתנת הכתרים היא על ידי הקב"ה
23 בעצמו, וענין זה מצינו במדרש רבה פרשת קדושים סוף
24 פרק י"ד² שם נאמר משל למלך שבני המדינה עמרו לו ג'
25 עמדות בו', מה עשה המלך נתן בראשו אחת ושתיים בראשם
26 של בניו, כך העליונים (כלומר המלאכים) מכתירים בכל יום
27 להקדוש ברוך הוא ג' עמדות שהן כנגד ג' קדושות, נמל
28 הקב"ה אחד ונתן בראשו ושנים נתן בראש בניו (עם
29 ישראל), עד כאן מהמדרש.
30 וכאן רואים בפירוש - הרי דנתינת העמדות הוא מהקדוש
31 ברוך הוא בעצמו שנתן שניים בראש בניו וכאן אומר
32 במאמר חכמינו בו פתח את המאמר ידרו מלאכי השרת
33 וקשרו בו' ולא הקב"ה בעצמו, אך אמנם גם שם במדרש
34 רבה אומר את הלשון העליונים מכתירים בו'. כלומר
35 שההכתרה היא על ידי המלאכים, אלא ששם הם מכתירים
36 את הקב"ה ובמתן תורה משמע שהם נתנו את הכתרים לעם
37 ישראל.

38 שאלות אלו הובאו כאן כדי לפתוח את הנושא העיקרי בו
39 הולך לעסוק - עניינו של הכתר.
40 והנה שאלות נוספות הקשורות במושג כתר במשנה ראבות³
41 איתא ג' כתרים הן כתר תורה וכתר כהונה וכתר מלכות
42 וכתר שם טוב עולה על גביהן - עד כאן לשון המשנה,
43 וצריך ביאור הרי במשנה זו נאמר שיש ג' כתרים וכאן
44 כשמלאכי השרת נתנו לישראל כתרים במתן תורה אומר
45 שקשרו להם רק ב' כתרים בו'. ומדוע לא נזכר כאן הכתר
46 השלישי?
47 גם צריך להבין מה שכתוב במשנה ג' כתרים הן ולכאורה
48 הרי בפרשות הן ד' כתרים יחד עם כתר שם טוב ולמה לא
49 חשיב כתר שם טוב כמנין כל הכתרים, ויאמר ד' כתרים הן
50 בו'.
51 וגם דיוק נוסף מהו משמעות הלשון שכתר שם טוב עולה
52 על גביהן בו'.
53 כהונה, מלכות, תורה - ג' קוין
54 והנה הג' כתרים שנאמרו במשנה כתר תורה בו' כהונה
55 ומלכות, בדרך כלל הן בהג' קוין - הגילוי של הקב"ה
56 בעולמות מתחלק בכללות לשלשה קוין - ימין שמאל
57 ואמצע, חסד גבורה תפארת, דכתר כהונה הוא בקו הימין,
58 וכידוע דכתן המברך את עם ישראל הוא בחינת החסד וכמו
59 שכתוב ואתה כהן לעולם⁴ - אמנם בפסוק זה לא כתוב
60 בפירוש את המושג חסד, אבל בכל זאת נלמד מפסוק זה
61 דקאי (שמדבר) על בחינת החסד מזה שמשמש בלשון
62 "אתה", דאתה הוא בחינת גילוי שזהו ההפרש בין אתה
63 להוא דאתה לנוכח בו', מי שנוכח ניתן לפנות אליו בצורה
64 ישירה - אתה, ואילו אדם שלא נוכח אי אפשר לדבר אלא
65 רק בלשון נסתר - הוא, וכיון שחסד הוא בחינת גילוי לכן
66 המילה "אתה" מסמלת את בחינת החסד והוא ראשית גילוי
67 המדות החסד היא המידה הראשונה שבין כל המידות,
68 ובאופן כללי המידות זה עניין של גילוי, בניגוד למוחין
69 שעניינם העלם, כידוע⁵ פירוש הפסוק "הנסתרות לה"
70 אלוקינו והנגלות לנו ולבנינו⁶, שהנסתרות הם בחינת י"ה
71 של שם הוי' שכנגד המוחין, והנגלות הם בחינת ו"ה של
72 שם הוי' - (ו"ה נגלות) שכנגד המידות, שנקרא החסד גם
73 בן יום בו' שעניינו של יום הוא אור וגילוי, ומידת החסד
74 היא המידה העיקרית שהולכת עם כל המידות כדברי

4. תהילים קי, ד.

5. לקוטי תורה ריש פ' פקודי.

6. דברים כט, כח.

1. שבת פ"ח ע"א.

2. כן הוא בגוף כתב יד קודש (כ"ף סופית).

3. פרק ד משנה י"ג.

1 הזוהר⁷ על היום הראשון של הבריאה בו האירה מידת
2 החסד "יומא דאזיל עם כולהו יומין" (- יום שהולך עם כל
3 הימים).
4 וכמו שכתוב בסידור עם דא"ח של אדמו"ר הזקן – בפירוש
5 ברוך שאמר בו⁸.
6 ובתר מלכות הוא בקו השמאל – למרות שכאשר מחלקים
7 את הספירות לג' קוין, הרי המלכות היא בקו האמצעי, מכל
8 מקום יש שייכות מיוחדת בין המלכות לקו שמאל: דהרי
9 מלכות שהיא מהווה את הנבראים עיקר בנינה הוא
10 מהגבורות – כלומר מידת המלכות נוצרה ממידת הגבורה
11 שהיא בקו שמאל שעניינו מניעת שפע וצמצומים, והיות
12 שעניינו של המלך הוא להיות בריחוק מהעם ומעליהם, הרי
13 מידת המלכות צריכה להאצל באופן של צמצום וריחוק.
14 והסיבה לגבורות והצמצומים: להיות דתהוות בריאה
15 יצירה עשיה שזה המציאות של העולמות הנפרדים
16 והרחוקים וכל ההמשכות והגילויים בבריאה יצירה עשיה

32

17 הכל הוא על ידי המלכות על כן – כלומר לצורך התהוות
18 עולמות הנפרדים על ידי המלכות, בנינה היא מהגבורות
19 שעניינה צמצומים בו' וכמו שנתבאר במקום אחר⁹, ועל כן
20 גם חב"ת מלכות הוא בקו השמאל בו'.
21 ובתר תורה הוא בקו האמצעי וההוכחה לזה בנודע¹⁰ בהג'¹¹
22 דברים שעליהם העולם עומד תורה ועבודה וגמילות חסדים
23 דתורה היא בקו האמצעי בו'. גמילות חסדים בקו ימין,
24 מידתו של אברהם אבינו. ועבודה שהיא עבודת הקורבנות
25 בהעלאה מלמטה למעלה, עניינה של מידת הגבורה, מידתו
26 של יצחק אבינו. ותורה בקו האמצעי, כנגד יעקב, בחיר
27 האבות, שכולל בתוכו את מידת החסד ומידת הגבורה יחד.
28 עד כאן הסביר הרבי נ"ע כיצד כהונה זה קו ימין, מלכות
29 זה קו שמאל ותורה זה קו האמצעי, אך מבלי להתייחס
30 למהות ה'כתר' שבזה. כעת עובר לביאור במהותו של הכתר
31 בכלל.

חג השבועות, תער"ב, לפרט קטן

7. זח"ג קג, א"ב. קצא, ב.

8. וזה לשונו שם: דהנה ידוע ההפרש בין אתה להוא דאתה מורה
על בחינת הגילוי כי אמירת אתה מורה לעומד בנוכח בגילוי ואמירת
הוא מורה על מי שהוא נסתר ונעלם ואינו ידוע מהותו בגילוי בו'.
וע"כ תיבת אתה מורה על ג' מדרגות שהם כולם בחינת הגילוי
והמדריגה היותר תחתונה הוא בחינת מלכות דאצילות הנקרא סופא
דכל דרגין דאצילות שנאמר בה ואתה מחיה את כולם כמ"ש ומלכותו
בכל משלה והיינו בחינת כ"ב אותיות מא' ועד תי"ו כידוע שהיא
בחינת ההתגלות דווקא מאין ליש כמו אותיות הדיבור למטה שהן
גילוי המחשבה. ומדריגה הב' הוא מ"ש ואתה כהן בו'. ומבואר בזוהר
דקאי על בחינת אור החסד שהוא שרש מדרגת הכהן בו'. ולהיות כי
במידות דאצילות ראשית בחינת גילוי האור הוא בחינת החסד כמ"ש
יומם יצוה ה' חסדו והוא יומא דאזיל עם כולהו יומין בו' וכמ"ש כי
אמרתי עולם חסד יבנה שעיקר הבנין דז"א הוא ע"י בחינת החסד

וכמ"ש זכר חסדו כמ"ש בע"ח שז"א רובו חסדים בו' ולהיות כן נקרא
גם החסד בשם אתה וזהו אתה כהן בו'. והמדריגה הג' הוא בחינת
החכמה שהוא בחינת אור אבא מקור כל האצילות והוא השרש
הראשון באצילות לבא בבחינת הגילוי שנאמר בו ג"כ אתה כמ"ש כי
אתה אבינו. וידוע דאבינו הוא בחינת החכמה שנק' אב בו'. ולהיות
כי החכמה הוא בחינת ראשית הגילוי נקרא אתה לנוכח אבל בחינת
הכתר נק' אין וכמ"ש והחכמה מאין תמצא לפי שהוא בבחינת
ההעלם וההסתר כידוע אינו נקרא אתה אלא הוא דתיבת הוא קאי על
מי שהוא בבחינת העלם דוקא כנ"ל.

9. ראה לדוגמא המשך זה, אות של"ה.

10. אבות א, ב.

11. בשולי הגיליון: בגווי"ק הי' כתוב: בענין הג', ובכתי"י מעתיק
נשטמו כמה תיבות, וניתוספו בגווי"ק, ככפנים.

1.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא יוסף יצחק – אדמו"ר מוהריי"צ

ספר המאמרים ה'תרפ"ו

1 שם הוי' – מלשון מהווה, אבל ע"י שם אלקים. ולכן בראשית ברא אלקים, כמו צינור המוביל
2 מים מהנהר, כך שם אלקים הוא כמו צינור לאור דשם הוי'. וזהו "הוי' ואלקים כולא חד".

10 דאצילות, שפיהם ועל ידם בורא מאין ליש, הרי [נה] רק
11 פיהם ועל ידם, אכל בורא הוא פחינת שם הוי' בו'. וזהו
12 שפיתוב, ה' מלך ה' מלך בו', הרי גם בפחינת מלך מלך
13 וימלך, שהוא עבר הנה ועתיד, פחינת ההתחלקות שמשם
14 אלקים, הרי שם הוי' דוקא מאיר פיהם בו', והמשל בזה
15 פמו צנורות שעל ידם נמשכים המים מהנהר הגדול, דאז
16 הרי המים באים גם בכלים קטנים ביותר, דהנהר מצד

3 ומה שפיתוב "בראשית ברא אלקים", הנה באמת
4 ההתהוות הוא מפחינת שם הוי', דהוי' הוא לשון
5 מהנה, אלא שהוא על ידי שם אלקים, דמשם הוי' עצמו
6 הגם שהוא הנה הנה ויהיה, מכל מקום הרי אי אפשר
7 שיהיה ההתהוות בפעל כי אם על ידי שם אלקים, אכל
8 מכל מקום הוי' הוא מהנה, והוא על דרך שפיתוב באגרת
9 הקדש בדבור המתחיל "איהו ויחיה חד" בענין הפלים

14 האור האלקי שבו, הרי אף שאין זה הסתר אמתי, שהרי על
15 ידי העבודה הוא יכול להרגיש את האור האלקי, מכל מקום
16 הרי זה הסתר על כל פנים, ולכן מהמ"ח צרופים אחרונים
17 דשם אלקים נמשך על ידם רבוי ההשתלשלות בחינת
18 "אדמת בני חם", שהוא ענין "יחס אבי נענן", שמפרידים
19 את השם אלקים משם הוי' ומחשבים את ההסתר לעקר.
20 וזהו "פי שמש ומגן הוי' אלקים", דמהמגן ונרתק השמש
21 המכסה על השמש עצמו אנו יכולים לידע ולהבין בענין
22 דהוי' ואלקים, דכשם דעל ידי שגלגל השמש מכסה על
23 עצם השמש יכול להתקבל בעולם, אבל עם זה הרי העקר
24 הוא השמש עצמו דוקא, הנה כמו כן הוא בהוי' ואלקים,
25 דהעקר הוא שם הוי' שהוא מקור האורות, רק שההתהוות
26 בפעל הוא על ידי שם אלקים שהוא מקור הפלים.

שבת חנוכה, תרפ"ו

1 עצמו בלא הצנורות היה שוטף את הפלים, ועל ידי הצנורות
2 נמשכים המים בכל כלי לפי מה שהוא, ומכל מקום הם מי
3 הנהר עצמן, וגם אם על ידי הצנור ימשכו המים בתכלית
4 הצמצום או בעקום, ואף שישתנה מראיתן על ידי הצנור,
5 מכל מקום הם מי הנהר ממש, וכמו כן הוא בבחינת שם
6 אלקים שהוא כמו צנור להאור דשם הוי', דזהו ענין
7 האותיות דשם אלקים, שכל אות וצורף דשם אלקים הוא
8 בחינת צנור מיוחד כו', מכל מקום מה שנגמשה בהאותיות
9 דשם אלקים הוא בחינת שם הוי' דוקא, וזהו דהוי' ואלקים
10 בלא חד, דאין זה הסתר אמתי חס ושלום, כי אם שעל ידי
11 ההסתר מאיר גם כן שם הוי' כו', רק מכל מקום מפני ששם
12 אלקים מסתיר על כל פנים עד שעל ידי הסתר זה הרי יכול
13 להיות שבהנבדא מאיר אור אלקי ואין הנבדא מרגיש את

לקוטי דיבורים

27 כלומר, עלינו לזכור תמיד שאנחנו יהודים. הקב"ה קורא
28 לנו בני, "בנים אתם לה' אלקיכם"², וקורא לנו עבדים,
29 "כי לי בני ישראל עבדים, עבדי הם"³.
30 בני ובנות ישראל, זקנים וצעירים, גדולים וקטנים,
31 מתגאים בשם יהודי ומוסרים את נפשם על כך.
32 ברם, טעות גדולה היא מה שחושבים שבלב היהודי
33 בלבד ובקיום חלק ממנהגי ישראל ומהימים הטובים -
34 אנחנו יהודים.
35 חז"ל⁴ אומרים "הקב"ה לבא בעי", הקב"ה רוצה שכל
36 מצוה תיעשה עם הלב.
37 מאמר זה, ברור ומובן לכל אחד, שהכוונה היא שכל
38 מה שעושים צריך להיות מתוך רגש הלב ובחיות.
39 לדאבוני, נמצא עם הארץ אחד, שפרסם פירוש
40 מוטעה במאמר זה, "הקב"ה לבא בעי" שמספיק שקיים
41 הלב היהודי, שמספיק ששומרים על הימים הטובים ועל
42 חלק מהמנהגים.
43 ישנם אנשים צעירים שהתחנכו על המזון של סופרים
44 וכתבנים שונים ומורים פורקי עול מלכות שמים, שחיללו
45 את קדושת התורה הקדושה והנביאים, והוטעו ללכת
46 בדרכי שווא, ובתמימות הנעורים שלהם מאמינים הם
47 ששמירה על חלק מהימים הטובים ועל חלק ממנהגי
48 ישראל מספיקה להיות יהודי.
49 לא! אלף פעמים לא! יהודי הוא זה השומר על כל
50 התורה והמצוות, כשמניחים תפילין, לובשים ציצית,
51 אוכלים כשר, שומרים על טהרת המשפחה במקוה
52 כשרה וכו'.

(3) ויקרא כה, נה.

(4) סנהדרין קו, ב.

(1) ישעיה נא, א.

(2) דברים יד, א.

1 ה.
2 (ה' תמוז, בלעאער מנין)
3 בכל פגישה טובה, כשהשי"ת עוזר ונפגשים פנים אל
4 פנים עם קהל יהודי גדול, הרי את המלה הראשונה
5 פותחין בברכה להודות ולהלל לה' הטוב.
6 על ה"שלוש עליכם" והכנסת אורחים הלבבי שקהל
7 עדת ישראל בגלובאקע והסביבה העניקו לי, אני עונה
8 ברגש לבבי פנימי "עליכם שלום" ו"ברוכים תהיו".
9 ביקורי אצלכם בלובאקע, ופגישתי עם נוער רב כל
10 כך מכל הסביבה, הסב לי שמחה רבה, בראותי שב"ה
11 הלב היהודי בריא והנקודה היהודית חזקה.
12 בודאי השפיעו חוויות זמן המהפכה על החינוך שלכם,
13 ולא היתה לכם האפשרות ללמוד מספיק זמן בחדרים
14 ובתלמודי תורה, כמו שהיה נהוג בלימודם וחינוכם של
15 ילדי ישראל לפני מלחמת העולם ולפני המהפכה.
16 אתם, אנשים צעירים, מתחנכים במפלגות שונות וכל
17 אחד ואחת מכם לפי הבנתו ונטיותו מתמסר בכל תמימות
18 הלב היהודי וכוחות הנעורים שלו למפלגה אליה הוא
19 משתייך.
20 אין ברצוני לעמוד כאן על שאלות מפלגתיות
21 ולהסביר את הנזק התלוי באחדות מהן. יהודים יש להם
22 מפלגה אחת והמצע שלה היא תורה ומצוות והשולחן
23 ערוך שהוא המורה דרך שלנו בחיי המשפחה והחברה.
24 אנשים צעירים! ברצוני להסב את תשומת לבכם שלא
25 לשכוח על העיקר, על היסוד עליו עומד כל הבנין היהודי.
26 הנביא הקדוש אומר¹ "הביטו אל צור חוצבתם",

1 יהודי הוא זה ששומר מצוות. מי שאינו שומר חלילה
 2 על המצוות אסור לומר עליו שהוא אינו יהודי, חלילה,
 3 אבל יהודי הוא זה ששומר על המצוות.
 4 בעמדי כאן במקום קדוש ליד ארון הקודש וספרי
 5 התורה, בין הרבה מאות בני נוער - כן ירבו - אני מודה
 6 להשי"ת על המתנה הגדולה שחונן אותי בה, שגם כאן,
 7 בהיותי אורח אצלכם בגלובאקע, הרי כמו בשאר
 8 המקומות והמדינות שביקרתי בהם, מראה הנוער כלפי
 9 אימון מלא ומתוך רצינות גמורה מאזין לדברים היוצאים
 10 מן הלב שאני דובר עליהם.
 11 יקר אצלי כל יהודי!
 12 השתתפותי - זה למעלה משלשים שנה - בעבודה
 13 לטובת הכלל, על שדה הדת והחברה, מרשה לי לומר:
 14 יהודים, אני אוהב אתכם!
 15 כל הסיכונים וסכנת הנפשות שהעבודה לטובת הכלל
 16 היתה קשורה בהם בזמן מלחמת העולם ולאחר מכן
 17 בזמני מחלות הרעב, הדחוק והרדיפות, מרשים לי לומר:
 18 יהודים, אתם יקרים לי!
 19 ומאד כואב לי הלב על אותם בני הנוער שאינם
 20 יודעים החטא הגדול שהם חוטאים באי-הנחת תפילין
 21 ואי-שמירת שבת שלהם.
 22 דבר זה גורם לי צער גדול ומעורר בי רחמנות על
 23 אותם אברכים ונשים המקיימים חיי משפחה בלי טהרת
 24 המשפחה במקוה כשרה.
 25 מר לי מאד לבטא את האמת המרה והאסונות
 26 הגדולים שהם מביאים על עצמם, על הילדים הנולדים
 27 וחלילה על כל העדה.
 28 קודש לי מקום קדוש זה, ויקרים לי כל אלה הנוכחים
 29 כאן, אני מאד משתוקק לומר לכם דברי ברכה, לאחל
 30 לכם ולכל ישראל, כל טוב, ורוצה לקוות שאבינו אב
 31 הרחמן השומע תפלת כל פה בודאי ימלא את הברכות.

32 ברם, האהבה הפנימית לבני ישראל מכתובה לי לומר
 33 לכם:
 34 נוער! שמרו עצמכם מהשריפה הגדולה של פריקת
 35 עול מלכות שמים, הצילו עצמכם מהאסונות הגדולים
 36 שחיי משפחה חטאיים - בלי מקוה - מביאים.
 37 יהודים, בני ובנות ישראל - אלה שיש להם הורים
 38 אני מאחל להם אריכות ימים - שאין להם הורים, באים
 39 לבית הכנסת בחגים לומר "יזכור".
 40 ה"יזכור" רועם בכל הרקיעים, נשמות ההורים, אבות
 41 ואמהות, סבים וסבתות, מבקשות רחמים מריבון העולם
 42 על ילדיהם וילדי ילדיהם, שהקב"ה יתן להם שנים
 43 בריאות, פרנסה טובה וילדים בריאים.
 44 ברם, איך מתביישות אותן נשמות זכות של ההורים
 45 כשהן שומעות צעקות המלאכים המכריזים בכל
 46 הרקיעים:
 47 אתן נשמות! עבור מי אתן מבקשות רחמים, עבור
 48 ילדיכן ונכדיהן שאינם מניחים תפילין, אינם שומרים
 49 שבת, אינם שומרים על טהרת המשפחה, עבור אלה
 50 שיש להם ילדים לא כשרים!
 51 אתן נשמות! עבור מי אתן מבקשות רחמים, עבור
 52 אלה שמכתימים את שמותיכן, הקוראים לילדיהם הלא
 53 כשרים בשמותיכן?
 54 עצוב מאד נהיה לנשמות ההורים בשמען על
 55 ההתנהגות הרעה של ילדיהן ונכדיהן.
 56 נוער! בני ובנות ישראל! זכרו את חובכם בתור
 57 יהודים, הניחו תפילין, שמרו שבת, שמרו על טהרת
 58 המשפחה במקוה כשרה, זכרו חובכם לאבותיכם ואבות
 59 אבותיכם ואל נא תמיטו עליהם חרפות שיצטרכו
 60 להתבייש בגלל התנהגותכם הרעה, יהיו נא חיי המשפחה
 61 שלכם בטהרה ויצליח לכם השי"ת בילדים בריאים ובחיי
 62 משפחה טובים ונעימים.

הביקור בגלובאקע

רשימת כבוד קדושת אדמו"ר הריי"צ - תרנ"ב

1 ד' ט"ז שבט¹⁴, תרנ"ג.

2 סיפור שביעי מהסיפורים אשר סיפר לי כ"ק אדמו"ר הרה"ק ביאָלטא:

3 הבעש"ט הקדוש הי' מחבב מאד את האנשים הפשוטים¹⁵, יראי אלקים בתום לבב, ואת הבעלי
 4 מעשה בתמימות.

5 איש אחד, ור' משה שלמה שמו, הי' איש פשוט. שנותיו כעשרים ושמונה. סוחר בכפרים. והוא
 6 אחד מהמקושרים אל הבעש"ט הקדוש, סר למשמעתו ועושה דברו בשמחה גדולה.

15 ראה ספר השיחות קייץ היש"ת ע' 133. תשי"ב ע' 46 ואילך.
 תשי"ז ע' 136. ובכ"מ.

14 בשנת תרנ"ג חל טז שבט ביום ה'. באחת ההעתקות שתח"י:
 ד' ט"ז שבט תרנ"ג.

- 1 ר' משה שלמה התפרנס בהרחבה, והי' עושה צדקה ביד רחבה, והי' נותן להבעש"ט הקדוש
- 2 סכומים גדולים בשביל פרנסת הצדיקים הנסתרים, שהי' הבעש"ט הקדוש מפרנס, ובשביל פדיון
- 3 שבויים, שהי' הבעש"ט הקדוש עוסק בזה לפדות את היהודים יושבי הכפרים, או בפרשת דרכים –
- 4 קרעטשמע – שהיו חייבים לאדוני אחוזות והכפרים סכומי כסף בעד החכירה.
- 5 הבעש"ט הקדוש ברח את רמ"ש, ויפרץ האיש ויגדל ויתעשר עושר רב מאד. וכל אשר גדל בעשרו
- 6 גדל גם טוב לבבו, ויעש צדקה וחסד, והרבה לתת סכומים יותר גדולים להבעש"ט הקדוש בשביל עניני
- 7 צדקה האמורים לעיל.
- 8 עברו כחמש עשרה שנה אחרי חתונתו של רמ"ש, וילדים אין להם. ובכל פעם ופעם אשר רמ"ש
- 9 מבקש מהבעש"ט הקדוש אשר יעורר רחמי שמים עליו ועל אשתו כי יפקדם השי"ת בבנים טובים,
- 10 הבעש"ט מברכו בעושר והצלחה, ואינו עונה לו על בקשתו להתברך בבנים.
- 11 חביב הי' רמ"ש אצל כל החבריא קדישא תלמידי הבעש"ט הקדוש, כי הי' ירא אלקים באמת,
- 12 נושא ונותן באמונה, והרבה משפחות מבני ישראל מתפרנסים בעסקיו בריוח, והוא בעל מדות טובות
- 13 ומקבל את כל אדם בסבר פנים יפות. גם אשתו היא יראת אלקים, בעלת צדקה, מכנסת אורחים ובעלת
- 14 לב טוב. וירחמו החבריא קדישא עליהם ויעוררו גם המה רחמים בעד רמ"ש ואשתו לפני מורם
- 15 הבעש"ט הקדוש כי יעורר רחמי שמים עבורם אשר יפקדו בפקידת בנים טובים.



אגרות קודש

- 1 ב"ה ז' טבת תרצ"ה
 - 2 פורקערסדארף, אצל ווין
 - 3 אל ידידי הרה"ג הנכבד ווי"ח אי"א מוהר"ר
 - 4 ישראל שי' שו"ב זובר
 - 5 סטאקהאלעם
 - 6 שלום וברכה.
 - 7 נהניתי לשמוע ככל האמור במכתבו על אדות קביעות
 - 8 השיעורי לימודים וחגיגת חג הגאולה בכלל, ובפרט על אשר
 - 9 נרגש איזה שינוי לטוב, בפעולה ניכרת, והשם יתברך יחוס
 - 10 וירחם כי יתגדל ויתרחל[ב] חוג פעולתו בהחזקת היהדות
 - 11 ושמירת המצות מעשיות.
 - 12 כבר באחת השיחות בארתי כי ההתאוננות על תנאי
 - 13 המקום אשר רבים תולים העדר פעולתם בסבת הסביבה, היא
 - 14 עצת היצר המבלבל ומטריד, כי גם עשיית סביבה תלוי
 - 15 בהעובד, דמי שחוננו השי"ת בדעת ישרה ובכשרון התעמולה
 - 16 הוא עושה סביבה, ואין לך דבר העומד בפני הרצון, וכמבואר
 - 17 בדא"ח, שהרצון הוא כח הגוזר ולא כמו כח השכל שהוא רק
 - 18 כח הפועל בסדר תחתון ועליון מן הקל אל החמור, לא כן
 - 19 הרצון שהוא בדרך גזירה והכרח.
 - 20 ובכדי לעורר הרצון הוא ע"י התבוננות בתעודת החיים עלי
 - 21 אדמות, וכמאמר הו"ד[ב] כ"ק רבינו הזקן לאחד מן החסידים
 - 22 שהתאונן לפניו על מצבו הלא טוב שהוא דחוק בפרנסה ודרוש
- לו לשלם חובותיו, ולעשות חתונות לבנותיו, אמר לו בלשונו
- הקדוש "דוא זאגסט (נ"א דוא זארגסט) אלץ ואס דו
- בעדארפסט [א]ויף ואס מיא דארף דיך זאגסט (נ"א זארגסט)
- גאר ניט" צריכים לזכור תמיד אויף ואס דארף מען מיד, ומה
- תעודתי וחובתי בחיים.
- תעודת וחובת תלמידי התמימים שי' הוא להאיר את חשך
- העולם באור החסידות, וע"ז אנחנו כולנו מחויב[ים] למסור
- נפשינו בפו"מ, ומה גם למסור רצוננו במסירה ונתינה גמורה,
- על עבודה זו מבלי התחשב עם הזמן והמקום, באמונה שלמה
- ובבטחון גמור בהשי"ת כי האור יגבר על החשך.
- בתור חבר טוב עליו הי' להשתדל להביא למדינתו
- מהתלמידים התמימים שי' מר[ו]סיא[ב] בעלי מלאכה ועבודה או
- בעלי מסחר לכה"פ איזה משפחות, אשר בזה הי' טובה כפולה
- וברכה משולשת.
- ובזה הנני לבקשו להתענין בזה ולהודיע האפשרית בהשגת
- ויזיעס תחלה עבור ג' משפחות, וימהר להודיעני מזה, ואז
- אבחור בעזה"י הראוים לזה.
- השי"ת יחזק בריאותו ובריאות ב"ב שי' ותהי' פרנסתו
- בריוח שיוכל לשקוד בת[ו]רה[ב] באמת ובתמים כראוי להיות
- באמת, ויגדלו ילידיהם שי' לתורה חופה ומעשים טובים.
- בשם כ"ק אדמו"ר שליט"א.
- אג"ק מוהריי"צ כרך ג

פרשת שמות

א ואלה שמות בני ישראל הבאים מצרימה את יעקב איש וביתו באו: ב ראובן שמעון לוי יהודה: ג יששכר זבולן ובנימין: ד יוסף ובנימין: ה ויהי כלנפש יצאי ירד-יעקב שבעים גפש ויוסף היה במצרים: וימת יוסף וכל-אחיו וכל הדור ההוא: ז ובני ישראל פרו וישרצו וירבו ויעצמו במאד מאד ותמלא הארץ אתם: ח וינקם מלך-חדש על-מצרים אשר לא-ידע את-יוסף: ט ויאמר אל-עמו הנה עם בני ישראל רב ועצום ממנו: י הבה נתחכמה לו פן-ירפה ותה פן תקראנה מלחמה ונוסף גם-הוא על-שנאינו ונלחם-בנו ועלה מן-הארץ: יא וישימו עליו שרי מפים למען ענתו בסבלתם ויבן ערי מסכנות לפרעה את-פתם ואת-רעמסס: יב וכאשר יענו אותו בן ירבה וכן יפרץ ויקצו מפני בני ישראל: יג ויעבדו מצרים את-בני ישראל בפרך: יד וימררו את-חייהם בעבדה קשה בחמר ובלבנים ובכל-עבדה בשדה את כל-עבדתם אשר-עבדו בהם בפרך: טו ויאמר מלך מצרים למיילדת העברית אשר שם האחת שפרה ושם השנית פועה: טז ויאמר בילדכן את-העבריות וראיתן על-האבנים אם-בן הוא והמתן אותו ואם-בת הוא וחייה: ז' ויתראן המיילדת את-האלהים ולא עשו כאשר דבר אליהן מלך מצרים ותחיינ את-הילדים:

~ נקודות משיחות קודש ~ (2קוטי שיחות ג עמ' 846)

ואלה שמות בני ישראל הבאים מצרימה (א, א) שמו של אדם אינו קשור לעצמותו, ואינו אלא כדי שהזולת יוכל ליצר קשר עמו. והינו ש'שם' הוא בחינת הארה, לא בחינת עצם. והו' ואלה שמות - רק הארת הנשמה נמשכת ויורדת במצר הגוף והעולם, שכן הגוף אינו 'כלי' לעצם הנשמה.

שני י' ויקרא מלך-מצרים למיילדת ויאמר להן מדוע עשיתן הדבר הזה ותחיינ את-הילדים: יז ותאמרן המיילדת אל-פרעה כי לא כנשים המצרית העברית כריות הנה בטרם תבוא אליהן המיילדת וילדו: יח ויטב אלהים למיילדת וירב העם ויעצמו

מאד: יט ויהי כ-יוראו המיילדת את-האלהים ויעשו להם בתים: כ ויצו פרעה לכל-עמו לאמר כל-הבן הילוד היארה תשליכהו וכל-הבת תחיון: כא וילך איש מבית לוי ויקח את-בת-לוי: כב ותהר האשה ותלד בן ותרא אותו כי-טוב הוא ותצפנהו שלשה ירחים: כג ולא-יכלה עוד הצפינו ותקח-לו תבת גמא ותחמרה בחמר ובזפת ותשם בה את-הילד ותשם בסוף על-שפת היאר: כד ותתצב אחתו מרחק לדעה מה-יעשה לו: כה ותדד בת-פרעה לרחץ על-היאר ונערתיה הלכת על-יד היאר ותרא את-התבה בתוך הסוף ותשלח את-אמתה ותקחה: כו ותפתח ותראהו את-הילד והנה-נער בכה ותחמל עליו ותאמר מילדי העברים זה: כז ותאמר אחתו אל-בת-פרעה האלף וקראתי לך אשה מינקת מן העברית ותינק לך את-הילד: כח ותאמר-לה בת-פרעה לבי ותלך העלמה ותקרא את-אם הילד: כט ותאמר לה בת-פרעה היליכי את-הילד הזה והינקתו לי ואני אתן את-שכרך ותקח האשה הילד ותניקהו: לו ויגדל הילד ותבאנה לבת-פרעה ויהי-לה לבן ותקרא שמו משה ותאמר כי מן-המים משיתיהו:

~ נקודות משיחות קודש ~ (2קוטי שיחות טז עמ' 26)

ותרא אותו כי טוב הוא (ב, ב) נולד כשהוא מהול . . . נתמלא הבית בלו אור (סוטה יב, א). נולד מהול - רומז על צדקותו כשלעצמו (הצד הרע, שנקרא 'ערל' (סוכה נב, א), לא הסתיר על נפשו האלקית). נתמלא הבית אור - רומז על מעלתו כמשפיע ורועה לישראל ולעולם. הדבר נרמז גם בדברי רש"י להלן פסוק יא: לקומה - שלמות עצמית. לגדלה, שמנהו פרעה על ביתו - שלמות בתור מנהיג ורועה.

שלישי י' ויהי | בימים ההם ויגדל משה ויצא אל-אחיו וירא בסבלתם וירא איש מצרי מכה איש-עברי מאחיו: יב ויפן בה וכה וירא כי אין איש ויך את-המצרי ויטמנהו בחול: יג ויצא ביום השני והנה שני-אנשים עברים נצים ויאמר לרשע למה תכה רעך: יד ויאמר מי שמך לאיש שר ושפט עלינו הלהרגני אתה אמר כאשר הרגת את-המצרי

אֶת־עַנְי עַמִּי אֲשֶׁר בְּמִצְרַיִם וְאֶת־צַעֲקָתָם שְׁמַעְתִּי מִפְּנֵי נַגְשָׁיו כִּי יָדַעְתִּי אֶת־מַכְאֹכָיו: ^ח וְאֵלֶּכְךָ לְהַצִּילָם מִיַּד מִצְרַיִם וְלַהֲעֵלְתָם מִן־הָאָרֶץ הַהִיא אֶל־אֶרֶץ טוֹבָה וְרַחֲבָה אֶל־אֶרֶץ זָבֶת חֶלֶב וְרֹבֶשׁ אֶל־מְקוֹם הַכְּנַעֲנִי וְהַחִתִּי וְהָאֱמֹרִי וְהַפְּרִזִּי וְהַחִוִּי וְהַיְבוֹסִי: ^ט וְעַתָּה הִנֵּה צַעֲקַת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל בְּאָה אֵלַי וְגַם־רָאִיתִי אֶת־הַלֶּחֶץ אֲשֶׁר מִצְרַיִם לֹחֲצִים אֹתָם: וְעַתָּה לָכֵן וְאֶשְׁלַחְךָ אֶל־פְּרַעֲה וְהוֹצֵא אֶת־עַמִּי בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרַיִם: ^י וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל־הָאֱלֹהִים מִי אֲנֹכִי כִּי אֵלֶּכְךָ אֶל־פְּרַעֲה וְכִי אוֹצִיא אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרַיִם: ^{יא} וַיֹּאמֶר כִּי־אֶהְיֶה עִמָּךְ וְזֶה־לְךָ הָאוֹת כִּי אֲנֹכִי שֹׁלַחְתִּיךָ בְּהוֹצִיאֲךָ אֶת־הָעָם מִמִּצְרַיִם תַּעֲבֹדוּן אֶת־הָאֱלֹהִים עַל הָהָר הַזֶּה: ^{יב} וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל־הָאֱלֹהִים הִנֵּה אֲנֹכִי בֹא אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתִּי לָהֶם אֱלֹהֵי אֲבוֹתֵיכֶם שִׁלַּחְנִי אֵלֵיכֶם וְאָמְרוּ־לִי מַה־שָּׁמוֹ מָה אָמַר אֱלֹהִים: ^{יג} וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים אֶל־מֹשֶ�ה אֶהְיֶה אֲשֶׁר אֶהְיֶה וַיֹּאמֶר כֹּה תֹאמַר לְבְנֵי יִשְׂרָאֵל אֶהְיֶה שִׁלַּחְנִי אֵלֵיכֶם: ^{יד} וַיֹּאמֶר עוֹד אֱלֹהִים אֶל־מֹשֶ�ה כֹּה תֹאמַר אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל יְהוָה אֱלֹהֵי אֲבֹתֵיכֶם אֱלֹהֵי אַבְרָהָם אֱלֹהֵי יִצְחָק וְאֱלֹהֵי יַעֲקֹב שִׁלַּחְנִי אֵלֵיכֶם זֶה־שְּׁמִי לְעֹלָם וְזֶה זְכְרִי לְדֹר דֹּר:

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי משיחות לג עמ' 225)

הַסֵּנָה בְּעַר בָּאֵשׁ וְהַסֵּנָה אֵינָנו אֲכָל (ג, ב) הָאֵשׁ שְׁלֹמֶעֱלָה . . שׁוֹרֶפֶת וְאֵינָה אוֹכֶלֶת (מדרש רבה) סֵנָה - הַשְּׁפֵל מִכָּל הָאֵילָנוֹת, רֹמְזו לַיהוּדִי, הַמִּשְׁפִּיל וּמַבְטֵל אֶת עֲצָמוֹ. בְּעַר בָּאֵשׁ - יְהוּדִי צָרִיף לְהַרְגִּישׁ אֶהְבָּה גְּדוּלָּה לָהּ וְתִשְׁוָקָה עֲזָה לְהַתְקַרֵּב אֵלָיו. אֵינָנו אֲכָל - אֲכָל אֲסוּר שֶׁזֶּה יְבִיא לִכְלוּת הַנֶּפֶשׁ, עָלֵיו לְהִשָּׁאֵר נֶשְׁמָה בְּגוּף. וּבְמִבְאֵר בְּחִסְדֵּינִי עַל פֶּסוּק זֶה, שִׁרְשָׁפִי אֵשׁ הָאֶהְבָּה בְּנִשְׁמוֹת יִשְׂרָאֵל, לְהִיּוֹת בְּטוֹל הַיֵּשׁ . . אֵינָה אוֹכֶלֶת וּמַכֶּלֶת אוֹתָם . . אֲדַרְבָּה, הַבְּטוֹל הַזֶּה הוּא עֶקֶר הַחַיִּיּוֹת."

חֲמִישִׁי ^{טו} לָךְ וְאֶסְפֹּתִי אֶת־זִקְנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתִּי אֲלֵהֶם יְהוָה אֱלֹהֵי אֲבֹתֵיכֶם נִרְאָה אֵלַי אֱלֹהֵי אַבְרָהָם יִצְחָק וְיַעֲקֹב לֵאמֹר פְּקֹד פְּקֹדֵתִי אֲתָכֶם וְאֶת־הַעֲשׂוֹי לָכֶם בְּמִצְרַיִם: ^{יז} וְאָמַר אֲעֲלֶה אֲתָכֶם מֵעַנְי מִצְרַיִם אֶל־אֶרֶץ הַכְּנַעֲנִי וְהַחִתִּי וְהָאֱמֹרִי וְהַפְּרִזִּי וְהַחִוִּי

וַיִּירָא מֹשֶׁה וַיֹּאמֶר אֲכֵן נֹדַע הִדְבָּר: ^{טז} וַיִּשְׁמַע פְּרַעֲה אֶת־הַדְּבָר הַזֶּה וַיִּבְקֹשׁ לַהֲרֹג אֶת־מֹשֶׁה וַיִּכְרַח מֹשֶׁה מִפְּנֵי פְרַעֲה וַיֵּשֶׁב בְּאֶרֶץ־מִדְיָן וַיֵּשֶׁב עַל־הַבְּאֵר: ^{יז} וּלְכַתֵּן מִדְיָן שִׁבְעָה בָנוֹת וַתִּבְאֶנָּה וַתִּדְלָנָה וַתִּמְלֶאנָה אֶת־הַרְהֻמִּים לְהַשְׁקוֹת צֹאן אֲבִיהֶן: ^{יח} וַיִּכְאוּ הָרָעִים וַיִּגְרָשׁוּם וַיָּקָם מֹשֶ�ה וַיּוֹשַׁעַן וַיִּשָּׂק אֶת־צֹאנָם: ^{יט} וַתִּבְאֶנָּה אֶל־רַעְיוֹאֵל אֲבִיהֶן וַיֹּאמֶר מְדוּעַ מֵהֲרַתֵּן בֹּא הַיּוֹם: ^כ וַתֹּאמְרֵן אִישׁ מִצְרִי הִצִּילָנוּ מִיַּד הָרָעִים וְגַם־דָּלָה דָּלָה לָנוּ וַיִּשָּׂק אֶת־הַצֹּאן: ^{כא} וַיֹּאמֶר אֶל־בְּנָתָיו וְאֵיךְ לָמָּה זֶה עֹשִׂיתֶן אֶת־הָאִישׁ קְרָאֵן לוֹ וַיֹּאכֵל לֶחֶם: ^{כב} וַיֹּאמֶר מֹשֶ�ה לְשִׁבְתָּ אֶת־הָאִישׁ וַיִּתֵּן אֶת־צִפְרָה בְתוֹ לְמֹשֶ�ה: ^{כג} וַתֵּלֶד בֵּן וַיִּקְרָא אֶת־שְׁמוֹ גִּרְשֵׁם כִּי אָמַר גֵּר הָיִיתִי בְּאֶרֶץ נֹכְרִיָה: ^{כד} וַיְהִי בַיָּמִים הָרַבִּים הָהֵם וַיָּמָת מֶלֶךְ מִצְרַיִם וַיֹּאנְחוּ בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל מִן־הָעֲבָדָה וַיִּזְעַקוּ וַתַּעַל שׁוֹעַתָם אֶל־הָאֱלֹהִים מִן־הָעֲבָדָה: ^{כה} וַיִּשְׁמַע אֱלֹהִים אֶת־נַאֲקָתָם וַיִּזְכֹּר אֱלֹהִים אֶת־בְּרִיתוֹ אֶת־אַבְרָהָם אֶת־יִצְחָק וְאֶת־יַעֲקֹב: ^{כו} וַיִּרָא אֱלֹהִים אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיַּדַּע אֱלֹהִים: ^{כז} ׀

~ נקודות משיחות קודש ~ (תורת מנחם לה עמ' 64)

וַיִּרָא כִּי אֵין אִישׁ (כ, יב) מֹשֶׁה רָאָה שְׂאִין מִי שִׁיִּצִּיל אֶת הַיְּהוּדִי, וְהוּא חַיִּב לְהִשְׁתַּדֵּל בָּנָה.

רביעי ^ג א וּמֹשֶׁה הָיָה רֹעֶה אֶת־צֹאן יִתְרוֹ חֹתָנוּ כֹּהֵן מִדְיָן וַיִּנָּהֵג אֶת־הַצֹּאן אַחֵר הַמִּדְבָּר וַיָּבֹא אֶל־הָר הָאֱלֹהִים חֹרֶבָה: ^ב וַיִּרָא מֶלֶאךְ יְהוָה אֵלָיו בְּלִבְתֹּר אֵשׁ מִתּוֹךְ הַסֵּנָה וַיִּרָא וְהִנֵּה הַסֵּנָה בְּעַר בָּאֵשׁ וְהַסֵּנָה אֵינָנו אֲכָל: ^ג וַיֹּאמֶר מֹשֶ�ה אֶסְרֶה־נָּא וְאֶרְאֶה אֶת־הַמְּרָאָה הַגָּדֹל הַזֶּה מְדוּעַ לֹא־יָבִיעַר הַסֵּנָה: ^ד וַיִּרָא יְהוָה כִּי סָר לְרֹאוֹת וַיִּקְרָא אֵלָיו אֱלֹהִים מִתּוֹךְ הַסֵּנָה וַיֹּאמֶר מֹשֶ�ה מֹשֶׁה וַיֹּאמֶר הִנֵּה: ^ה וַיֹּאמֶר אֶל־תִּקְרַב הָלֵם שֶׁל־נַעֲלִיךְ מַעַל רַגְלֶיךָ כִּי הַמְּקוֹם אֲשֶׁר אֶתָּה עוֹמֵד עָלָיו אֲדַמְתִּי קֹדֶשׁ הוּא: ^ו וַיֹּאמֶר אֲנֹכִי אֱלֹהֵי אֲבִיךָ אֱלֹהֵי אַבְרָהָם אֱלֹהֵי יִצְחָק וְאֱלֹהֵי יַעֲקֹב וַיִּסְתֵּר מֹשֶׁה פָּנָיו כִּי יָרָא מִהִבֵּט אֶל־הָאֱלֹהִים: ^ז וַיֹּאמֶר יְהוָה רָאָה רָאִיתִי

והיבוסִי אֶל־אֶרֶץ זֶבֶת חֶלֶב ודָּבֵשׁ: ^ה וְשָׁמְעוּ לְקֹלֶךָ וּבָאתָ אֵתָּהּ וְזָקְנֵי יִשְׂרָאֵל אֶל־מֶלֶךְ מִצְרַיִם וְאָמַרְתָּם אֵלָיו יְהוָה אֱלֹהֵי הָעִבְרִיִּים נִקְרָה עָלֵינוּ וְעַתָּה נִלְכְּהָ־נָא דֶּרֶךְ שְׁלֹשֶׁת יָמִים בַּמִּדְבָּר וְנִזְבַּחָהּ לַיהוָה אֱלֹהֵינוּ: ^ו וְאֲנִי יֹדְעֵתִי כִּי לֹא־יִתֵּן אֶתְכֶם מֶלֶךְ מִצְרַיִם לַהֲלֹךְ וְלֹא בִיד חֲזָקָה: ^ז וְשִׁלַּחְתִּי אֶת־יָדִי וְהִפֵּיתִי אֶת־מִצְרַיִם בְּכָל־נִפְלְאוֹתַי אֲשֶׁר אֶעֱשֶׂה בְּקִרְבּוֹ וְאַחֲרֵי־כֵן יִשְׁלַח אֶתְכֶם: ^ח וְנִתַּתִּי אֶת־חֶן הָעַם־הַזֶּה בְּעֵינֵי מִצְרַיִם וְהָיָה כִּי תִלְכּוּן לֹא תִלְכוּ רִיקָם: ^ט וְשִׁאֲלָה אִשָּׁה מִשְׁכַּנְתָּהּ וּמִגֵּרַת בֵּיתָהּ כְּלִי־כֶסֶף וְכָלִי זָהָב וּשְׁמַלְתָּ וּשְׂמֹתָם עַל־בְּנֵיכֶם וְעַל־בְּנֹתֵיכֶם וְנִצַּלְתֶּם אֶת־מִצְרַיִם: ^י וַיַּעַן מֹשֶׁה וַיֹּאמֶר וְהֵן לֹא־יֹאמְנוּ לִי וְלֹא יִשְׁמְעוּ בְּקוֹלִי כִּי יֹאמְרוּ לֹא־נִרְאָה אֵלֶיךָ יְהוָה: ^{יא} וַיֹּאמֶר אֵלָיו יְהוָה כְּתִיב מֹזֶה קְרִי מִה־זֶּה בְּיָדְךָ וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה: ^{יב} וַיֹּאמֶר הַשְׁלִיכֵהוּ אֶרֶצָה וַיִּשְׁלַכְהוּ אֶרֶצָה וַיְהִי לְנַחֵשׁ וַיָּנֶם מֹשֶׁה מִפְּנֵיו: ^{יג} וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה שְׁלַח יָדְךָ וְאַחֲזֵה בִזְנֻבּוֹ וַיִּשְׁלַח יָדוֹ וַיַּחֲזֹק בּוֹ וַיְהִי לְמִטָּה בְּכַפּוֹ: ^{יד} לְמַעַן יֹאמְנוּ כִּי־נִרְאָה אֵלֶיךָ יְהוָה אֱלֹהֵי אֲבֹתָם אֱלֹהֵי אֲבֹתָהֶם אֱלֹהֵי יִצְחָק וְאֱלֹהֵי יַעֲקֹב: ^{טו} וַיֹּאמֶר יְהוָה לוֹ עוֹד הִבֵּאתִי יָדְךָ בְּחִיקְךָ וַיָּבֹא יָדוֹ בְּחִיקוֹ וַיּוֹצֵאָהּ וְהִנֵּה יָדוֹ מִצְרַעַת בְּשִׁלְגָה: ^{טז} וַיֹּאמֶר הֲשֵׁב יָדְךָ אֶל־חִיקְךָ וַיִּשֶׁב יָדוֹ אֶל־חִיקוֹ וַיּוֹצֵאָהּ מִחִיקוֹ וְהִנֵּה שָׁכְבָה בְּבִשְׂרוֹ: ^{יז} וְהָיָה אִם־לֹא יֹאמְנוּ לָךְ וְלֹא יִשְׁמְעוּ לְקוֹל הָאֵת הָרֹאשׁוֹן וְהִיאֲמִינוּ לְקוֹל הָאֵת הָאַחֲרוֹן: ^{יח} וְהָיָה אִם־לֹא יֹאמְנוּ גַם לְשֹׁנֵי הָאֱתוֹת הָאֵלֶּה וְלֹא יִשְׁמְעוּן לְקוֹלְךָ וּלְקַחְתָּ מִמִּימֵי הַיָּאֹר וְשִׁפְכָתָהּ חֵיבֻשָּׁה וְהָיוּ הַמַּיִם אֲשֶׁר תִּקַּח מִן־הַיָּאֹר וְהָיוּ לְדָם בַּיּוֹמָהּ: ^{יט} וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל־יְהוָה כִּי אֲדֹנָי לֹא אִישׁ דְּבָרִים אֲנִי גַם מִתְמוּלִי גַם מִשְׁלֹשָׁם גַם מֵאֵז דְּבָרְךָ אֶל־עַבְדְּךָ כִּי כְבֹד־פָּה וְכִבְדִּי לְשׁוֹן אֲנִכִּי: ^כ וַיֹּאמֶר יְהוָה אֵלָיו מִי שֵׁם פֶּה לְאָדָם אוֹ מִי־יֵשׁוּם אֵלֶם אוֹ חֵרֶשׁ אוֹ פֶקֶח אוֹ עוֹר הֲלֹא אֲנִכִּי יְהוָה: ^{כא} וְעַתָּה לָךְ וְאֲנִכִּי אֵתָּה עִם־פִּיךָ וְהוֹרִיתִיךָ אֲשֶׁר תִּדְבֹּר: ^{כב} וַיֹּאמֶר כִּי אֲדֹנָי שְׁלַח־נָא בְיָד־

תִּשְׁלַח: ^{כג} וַיַּחֲרֹ־אֵף יְהוָה בְּמֹשֶׁה וַיֹּאמֶר הֲלֹא אֶתְּךָ אֲחִידִי הָלֹוִי יֹדְעֵתִי כִּי־דָבָר יִדְבָּר הוּא וְגַם הִנֵּה הוּא יֵצֵא לְקִרְאָתְךָ וְרֹאֶךָ וְשָׁמַח בְּלִבּוֹ: ^{כד} וְדַבַּרְתָּ אֵלָיו וּשְׂמַתָּ אֶת־הַדְּבָרִים בְּפִיו וְאֲנִכִּי אֵתָּה עִם־פִּיךָ וְעִם־פִּיהוּ וְהוֹרִיתִי אֶתְכֶם אֵת אֲשֶׁר תַּעֲשׂוּן: ^{כה} וְדַבַּר־הוּא לָךְ אֶל־הָעָם וְהָיָה הוּא יְהִי־לָךְ לִפֶּה וְאֵתָּה תְהִי־לּוֹ לְאֱלֹהִים: ^{כו} וְאֵת־הַמִּטָּה הַזֶּה תִּקַּח בְּיָדְךָ אֲשֶׁר תַּעֲשֶׂה־בּוֹ אֶת־הָאֵתָּה: ^{כז}

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות ג עמ' 826)

וּשִׁאֲלָה אִשָּׁה מִשְׁכַּנְתָּהּ וּמִגֵּרַת בֵּיתָהּ כְּלִי כֶסֶף וְכָלִי זָהָב (ג). אִשָּׁה – היא הנשמה. שְׁכַנְתָּהּ – דְּבָרִים שֶׁהַנֶּשְׁמָה עוֹסֶקֶת בָּהֶם מִזְמַן לְזְמַן (כְּשֶׁכֵּן שְׂאִין פּוֹגְשִׁים בּוֹ בְּקַבִּיעוֹת). גֵּרַת בֵּיתָהּ – דְּבָרִים שֶׁהַנֶּשְׁמָה עוֹסֶקֶת בָּהֶם בְּדֶרֶךְ קִבְעָה (כְּאֵדָם הַמַּתְגוֹרֵר בְּבֵית). כֶּסֶף – אֲהַבַת ה' (מִלְשׁוֹן "נִכְסֵף נִכְסַפְתִּי"). זָהָב – יְרֵאת ה' ("זָהָב מִצִּפּוֹן יֵאָתֶה", בְּחִינַת שְׂמָלָה, יְרָאָה). עַל הַנֶּשְׁמָה לְהוֹצִיא מִן הַגְּלוּת אֵת נְצוּצוֹת הַקִּדְשָׁה שֶׁיִּשְׁנֶם בְּגֵרַת בֵּיתָהּ: וְאֵף אֵלֵי הַנִּמְצָאִים בִּשְׁכַנְתָּהּ; עֲלֶיהָ לַעֲשׂוֹת מִשְׁנֵהֶם בְּלִים לְאַהֲבַת ה' וּלְיִרְאָתוֹ.

שְׂשִׁי ^א וַיִּלְכֹּךְ מֹשֶׁה וַיָּשֻׁב | אֶל־יֵתֶר חֲתָנּוֹ וַיֹּאמֶר לוֹ אֲלֶכָה נָא וְאִשׁוּבָה אֶל־אֲחֵי אֲשֶׁר־בְּמִצְרַיִם וְאִרְאָה הַעוֹדֵם חַיִּים וַיֹּאמֶר יֵתֶר לְמֹשֶׁה לָךְ לְשָׁלוֹם: ^ב וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה בְּמִדְּוָן לָךְ שֵׁב מִצְרַיִם כִּי־מָתוּ כָּל־הָאֲנָשִׁים הַמִּבְקָשִׁים אֶת־נַפְשְׁךָ: ^ג וַיִּקַּח מֹשֶׁה אֶת־אִשְׁתּוֹ וְאֶת־בָּנָיו וַיִּרְכַּבֵּם עַל־הַחֲמֹר וַיִּשֶׁב אֶרֶצָה מִצְרַיִם וַיִּקַּח מֹשֶ׈ה אֶת־מִטָּה הָאֱלֹהִים בְּיָדוֹ: ^ד וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה בְּלִכְתְּךָ לָשׁוּב מִצְרַיִמָּה רֹאֵה כָּל־הַמִּפְתִּים אֲשֶׁר־שְׂמַתִּי בְיָדְךָ וְעָשִׂיתָם לִפְנֵי פְרַעֲה וְאֲנִי אַחֲזֹק אֶת־לִבּוֹ וְלֹא יִשְׁלַח אֶת־הָעָם: ^ה וְאָמַרְתָּ אֶל־פְּרַעֲה כֹה אָמַר יְהוָה בְּנִי בְכֹרִי יִשְׂרָאֵל: ^ו וַאֲמַר אֵלֶיךָ שְׁלַח אֶת־בְּנִי וַיַּעֲבֹדְנִי וְתִמָּאֵן לְשַׁלְּחוֹ הִנֵּה אֲנִכִּי הִנֵּה אֶת־בְּנֶךָ בְּכֹרְךָ: ^ז וַיְהִי בְּדֶרֶךְ בְּמִלּוֹן וַיִּפְגְּשׁוּהוּ יְהוָה וַיִּבְקֹשׁ הַמִּיתוֹ: ^ח וְתִקַּח צִפּוֹרָה צֹר וְתִכְרַת אֶת־עֶרְלַת בְּנָהּ וְתַנַּע לְרַגְלָיו וְהִיאֲמַר כִּי חֲתוּד־מַיִם אֵתָּה לִי: ^ט וַיִּרְף מִמֶּנּוּ אוֹ אִמְרָה חֲתַן דְּמַיִם לְמוֹלַת: ^י וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־אַהֲרֹן לָךְ לְקִרְאָת מֹשֶׁה הַמִּדְבָּרָה וַיִּלְכֹּךְ וַיִּפְגְּשׁוּהוּ בְּתֵר הָאֱלֹהִים

וַיִּשְׁקֹלוּ: כח וַיִּגְדֹּ מֹשֶׁה לְאַהֲרֹן אֶת כְּלִדְבָרֵי יְהוָה
אֲשֶׁר שָׁלַח וְאֵת כָּל־הָאֹתוֹת אֲשֶׁר צִוָּהוּ: כט וַיִּלְכְּדוּ
מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן וַיֹּאסְפוּ אֶת־כָּל־זִקְנֵי בְנֵי יִשְׂרָאֵל:
ל וַיְדַבֵּר אַהֲרֹן אֶת כָּל־הַדְּבָרִים אֲשֶׁר־דִּבֶּר יְהוָה
אֶל־מֹשֶׁה וַיַּעַשׂ הָאֹתוֹת לְעֵינֵי הָעָם: לא וַיֹּאמֶן הָעָם
וַיִּשְׁמְעוּ כִּי־פָקֹד יְהוָה אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְכִי רָאָה
אֶת־עֲנָנִים וַיִּקְדּוּ וַיִּשְׁתַּחֲוּוּ:
לגו עָשׂוּ וְהִנֵּה עֲבָדֶיךָ מָכִים וְחָטְאוֹת עֲמָדָה: י וַיֹּאמְרוּ
נִרְפִּים אַתֶּם נִרְפִּים עַל־כֵּן אַתֶּם אֲמֹרִים גִּלְכָּה
נִזְבַּחְתָּ לַיהוָה: יח וַעֲתֵּה לָכֵן עֲבָדוּ וְתָבֵן לֹא־יִנָּתֶן
לָכֶם וְתָבֵן לְבָנִים תִּתֶּנּוּ: יט וַיֹּרְאוּ שְׂמֹרֵי בְנֵי־יִשְׂרָאֵל
אֶתֶם בָּרַע לֵאמֹר לֹא־תִגְרְעוּ מִלְּכֻנֵּיכֶם דְּבַר־יוֹם
בְּיוֹמוֹ: כ וַיִּפְגְּעוּ אֶת־מֹשֶׁה וְאֶת־אַהֲרֹן נָצְכִים
לִקְרֹאתָם בְּצֹאתָם מֵאֵת פְּרַעֲה: כא וַיֹּאמְרוּ אֲלֵהֶם
יֵרָא יְהוָה עֲלֵיכֶם וַיִּשְׁפֹּט אֲשֶׁר הִבֵּאתֶם אֶת־
רִיחֲנוּ בְּעֵינֵי פְרַעֲה וּבְעֵינֵי עֲבָדָיו לְתַת־חֶרֶב בִּידֵם
לְהַרְגֵנּוּ: כב וַיֵּשֶׁב מֹשֶׁה אֶל־יְהוָה וַיֹּאמֶר אֲדֹנָי לָמָּה
הִרְעַתָּה לָעָם הַזֶּה לָמָּה זֶה שְׁלַחְתָּנִי: כג וּמֵאֵז בָּאתִי
אֶל־פְּרַעֲה לְדַבֵּר בְּשִׁמְךָ הִרַע לָעָם הַזֶּה וְהִצַּל
לֹא־הִצַּלְתָּ אֶת־עַמְּךָ: ו א וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה
עֲתָה תֵרְאֶה אֲשֶׁר אַעֲשֶׂה לְפְרַעֲה כִּי בִיד חֲזָקָה
יִשְׁלַחֶם וּבִיד חֲזָקָה יִגְרָשֶׁם מֵאֶרֶצוֹ: סס

~ נקודות משיחות קודש ~ (ספד השיחות תש"ו א עמ' 253)

ומאז באתי . . . לדבר בשמך . . . והצל לא הצלח את עמך (ה).
כג ה' משה' שפכל אחד ואחד מישראל בא בטענה להקב"ה.
באתי . . . לדבר בשמך - קבתי את מצוות התורה, שפלה
שמותיו של הקב"ה, ובכל זאת לא הצלח את עמך - אף שיש
פסק דין מפרש ברמב"ם (הלכות תשובה ג, ד) שקיום מצוה אחת
מביאה "תשובה והצלה" לכל העולם!

מפטיר כב וַיֵּשֶׁב מֹשֶׁה אֶל־יְהוָה וַיֹּאמֶר אֲדֹנָי לָמָּה
הִרְעַתָּה לָעָם הַזֶּה לָמָּה זֶה שְׁלַחְתָּנִי: כג וּמֵאֵז בָּאתִי
אֶל־פְּרַעֲה לְדַבֵּר בְּשִׁמְךָ הִרַע לָעָם הַזֶּה וְהִצַּל
לֹא־הִצַּלְתָּ אֶת־עַמְּךָ: ו א וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה
עֲתָה תֵרְאֶה אֲשֶׁר אַעֲשֶׂה לְפְרַעֲה כִּי בִיד חֲזָקָה
יִשְׁלַחֶם וּבִיד חֲזָקָה יִגְרָשֶׁם מֵאֶרֶצוֹ: סס

קב"ד פסוקים, ויק"ח סימן. מעד"י סימן:

וַיִּשְׁקֹלוּ: כח וַיִּגְדֹּ מֹשֶׁה לְאַהֲרֹן אֶת כְּלִדְבָרֵי יְהוָה
אֲשֶׁר שָׁלַח וְאֵת כָּל־הָאֹתוֹת אֲשֶׁר צִוָּהוּ: כט וַיִּלְכְּדוּ
מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן וַיֹּאסְפוּ אֶת־כָּל־זִקְנֵי בְנֵי יִשְׂרָאֵל:
ל וַיְדַבֵּר אַהֲרֹן אֶת כָּל־הַדְּבָרִים אֲשֶׁר־דִּבֶּר יְהוָה
אֶל־מֹשֶׁה וַיַּעַשׂ הָאֹתוֹת לְעֵינֵי הָעָם: לא וַיֹּאמֶן הָעָם
וַיִּשְׁמְעוּ כִּי־פָקֹד יְהוָה אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְכִי רָאָה
אֶת־עֲנָנִים וַיִּקְדּוּ וַיִּשְׁתַּחֲוּוּ:

~ נקודות משיחות קודש ~ (קטוטי שיחות לא עמ' 20)

וירכיבם על החמור (ד, כ) החמור שחבש אברהם . . . שעתיד
מלך המשיח להגלות עליו (רש"י) 'חמור' רומז לחמר הגוף
ולחמריית העולם. באברהם אבינו נאמר "ויחבש את חמורו",
רמז להכנעת החמר. במשה רבנו נאמר "וירכיבם על החמור",
רמז להמשכת אור הקדושה לתוך החמר. מלך המשיח - יתגלה
על החמור, רמז לזכוף החמר עד שהוא עצמו מגלה אור הקדושה.

שביעי ה א ואחר באו משה ואהרן ויאמרו אל־
פרעה כה־אמר יהוה אלהי ישראל שלח את־עמִי
וירחו לי במדבר: ב ויאמר פרעה מי יהוה אשר
אשמע בקלו לשלח את־ישראל לא ידעתי את־
יהוה וגם את־ישראל לא אשלח: ג ויאמרו אלהי
העברים נקרא עלינו גלכה זא דרדך שלשת ימים
במדבר ונזבחה ליהוה אלהינו פן־יפגענו בדבר או
בחרב: ד ויאמר אלהם מלך מצרים למה משה
ואהרן תפריעו את־העם ממעשיו לכו לסבלתיכם:
ה ויאמר פרעה הִנֵּה־רַבִּים עִתָּה עִם הָאָרֶץ וְהִשְׁבַּתֶּם
אֹתָם מִסְּבִלָתָם: ו ויצו פרעה ביום ההוא את־
הנגשים בעם ואת־שטריו לאמר: ז לא תאספון
לחת תבן לעם ללבן הלבנים בתמול שלשם הם
ילכו וקששו להם תבן: ח ואת־מתנת הלבנים
אשר הם עשים תמול שלשם תשימו עליהם לא
תגרעו ממנו כִּי־נִרְפִּים הֵם עַל־כֵּן הֵם צָעֲקִים
לאמר גלכה נזבחה לאלהינו: ט תכבד העבדה
על־האנשים ויעשויבה ואל־ישעו בדברי־שקר:
י ויצאו נגשי העם ושטריו ויאמרו אל־העם לאמר
כה אמר פרעה אינני נתן לכם תבן: יא אתם לכו
קחו לכם תבן מאשר תמצאו כי אין נגרע
מעבדתכם דבר: יב ויפץ העם בכל־ארץ מצרים

בעת הגבהת הספר תורה ואמירת וזאת התורה – אין מנהגנו להראות באצבע. * מנהגנו: מגביה הספר תורה ולאחרי שמראה אותה לקהל חוזר ומניחה על הבימה וגוללה בעצמו. ואז יושב על הספסל ואחר כורך המפה (= חוגר באבנט ועוטף במעיל). * כשמגביהין הספר תורה להראות הכתב לעם, כל אדם ישתדל לקרב עצמו לבימה כדי שיוכל לקרא מה שכתוב בספר תורה בעת הגבהת הספר תורה, ויאמר:

וְזֹאת הַתּוֹרָה, אֲשֶׁר־שָׂם מֹשֶׁה לְפָנָי בְּנִי יִשְׂרָאֵל:

עֵינַיִים הֵיּא לְמַחְזִיקִים בָּהּ, וְתִמְכִּיהָ מֵאֲשֶׁר. דְּרָכֶיהָ דְּרַכִּינְעָם, וְכָל־נְתִיבֶיהָ שְׁלוֹם. אַרְךְ יָמִים בְּיָמֶיהָ, בְּשִׂמְלָהּ עֶשֶׂר וְכָבוֹד. יִי חֲפִיץ לְמַעַן צְדָקוֹ, וְיַגְדִּיל תּוֹרָה וְיֹאדִיר:

מדדיקים לגלול הספר תורה נגד התפר, שמקום התפר יהיה באמצע הספר תורה מבחוץ. * האבנט חוגרים בתחילת שליש התחתון של הספר תורה.

לא יתחיל המפטיר להפטיר עד שיגמור הגולל לגלול הספר תורה, כדי שגם הגולל יוכל להבין ולשמוע ממנו, שחובה היא על הכל לשמוע ההפטרה כמו הפרשה שבספר תורה.

ברכת ההפטרה לפני

בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר בָּחַר בְּנִבְיָאִים טוֹבִים וְרָצָה בְּדַבְרֵיהֶם הַנִּאמְרִים בְּאוֹתָם בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ הַבוֹחֵר בַּתּוֹרָה וּבְמֹשֶׁה עַבְדּוֹ וּבְיִשְׂרָאֵל עַמּוֹ וּבְנִבְיָאֵי הָאֱמֶת וְצָדִק:

חובה הוא על הכל לשמוע ההפטרה כמו הפרשה שבספר תורה. לפיכך, לא יקראו שנים ההפטרה כאחד בקול רם ששני קולות אין נשמעים, ויש נוהגים מטעם הידוע להם, שלא לסמוך על שמיעה בלבדה, אלא הם בעצמם קורין ההפטרה ושומעין הברכות מפי המפטיר. ומכל מקום, צריכים לזהר שלא יקראו בקול רם אלא בנחת (מלה במלה עם המפטיר).

שולחן ערוך אדמו"ר חזקוני, חלק ב סימן רפד סעיף יא

הפטרה לפרשת שמות לקריאה בציבור ולשמו"ת בישעיה פרק כו

כֹּז וְהַבָּאִים יִשְׂרָאֵל יַעֲקֹב יִצְיָן וּפְרָח יִשְׂרָאֵל וּמִלְּאוּ פְנֵי־תֵבֶל תְּנוּבָה: ז הַכְּמֶכֶת מִכֶּהוּ הַכֶּהוּ אִם־כֶּהֱרַג הֶרְגֵנוּ הֶרַג: ח בְּסֹאֲפָאָה בְּשִׁלְחָה תִּרְיַבְנָה הִגָּה בְּרוּחוֹ הַקָּשָׁה בְּיוֹם קָדִים: ט לָכֵן בּוֹאֵת יִכְפֹּר עוֹן־יַעֲקֹב וְזֶה כָּל־פְּרִי הַסֵּר חֲטָאוֹ בְּשׁוּמוֹ | כָּל־אֲבֹנֵי מִזְבֵּחַ כָּאֲבִיגַיִל מְנַפְצוֹת לֹא־יִקְמוּ אֲשֶׁרִים וְחֲמָנִים: י כִּי עִיר בְּצוּרָה בְּדָד נָזְה מִשְׁלַח וְנַעֲזֹב כַּמְדָּבָר שֶׁם יִרְעָה עֵגֶל וְשֶׁם יִרְבֵּץ וְכֹלָה סַעֲפִיָּה: יא בִּכְשׁ קִצְרָהּ תִּשְׁכַּרְנָה נָשִׁים בָּאוֹת מְאִירוֹת אוֹתָהּ כִּי לֹא עִם־בִּינוֹת הוּא עַל־כֵּן לֹא־יִרְחֲמֶנּוּ עֲשֹׂהוּ וְיִצְרוּ לֹא יִחַנְנוּ: יב וְהִיָּה בְּיוֹם הַהוּא יִחַבֵּט יְהוָה מִשְׁבַּלֹּת הַנָּהָר עַד־נַחַל מִצְרַיִם וְאַתֶּם תִּלְקְמוּ לְאַחַד אֶחָד בְּנֵי יִשְׂרָאֵל: יג וְהִיָּה | בְּיוֹם הַהוּא יִתְקַע בְּשׁוֹפָר גָּדוֹל וְכָאוּ הָאֲבָדִים בָּאָרֶץ אֲשׁוּר וְהַנְדָּחִים בָּאָרֶץ מִצְרַיִם וְהִשְׁתַּחֲווּ לַיהוָה בְּהַר הַקֹּדֶשׁ בִּירוּשָׁלַיִם: כח א הוּי עֲמֻרַת גְּאוֹת שְׂכָרִי אֶפְרַיִם וְצִיץ נָבֵל צָבִי תִפְאַרְתּוֹ אֲשֶׁר עַל־רֹאשׁ גִּיא־שְׂמָנִים הַלּוּמִי יוּן: כ הִנֵּה חֲזָק וְאִמְיִן לְאֹדְנִי בְּזֶרֶם בָּרָד שֶׁעַר קָטַב בְּזֶרֶם מַיִם כְּבִירִים שְׂמָפִים הִנֵּיחַ לָאָרֶץ בֵּיד: ג בְּרָגְלִים תִּרְמָסְנָה עֲמֻרַת גְּאוֹת שְׂכָרִי אֶפְרַיִם: ד וְהִיָּתָה צִיצֵת נָבֵל צָבִי תִפְאַרְתּוֹ אֲשֶׁר עַל־רֹאשׁ גִּיא שְׂמָנִים כְּכַוְדָה בְּטָרֶם קִיץ אֲשֶׁר יִרְאֶה הָרָאָה אוֹתָהּ בְּעוֹדָה כְּכַפּוֹ יִכְלַעְנָה: ה בְּיוֹם הַהוּא יִהְיֶה

יְהוָה צְבָאוֹת לַעֲמֹרֶת צָבִי וְלַצִּפִּירֶת תַּפְאֲרָה לְשֹׂאֵר עַמּוֹ: וּלְרוּחַ מְשַׁפֵּט לַיּוֹשֵׁב
עַל־הַמִּשְׁפָּט וְלַגְבוּרָה מְשִׁיבֵי מַלְחָמָה שְׁעָרָה: ז וְגַם־אֱלֹהֵי בֵּינִי וּבִשְׂכָר תַּעֲוֶה כֹהֵן וְנָבִיא
שְׁגוֹ בִשְׂכָר גִּבְלָעוּ מִן־הַיֵּין תַּעֲוֶה מִן־הַשְּׂכָר שְׁגוֹ בָּרָאָה פָּקוּ פְּלִילִיָּה: ח כִּי כָל־שְׁלַחֲנוֹת
מִלְּאֹו קִיָּא צֵאָה בְּלִי מְקוֹם: ט אֶת־מִי יוֹרֶה דַּעָה וְאֶת־מִי יָבִין שְׁמוּעָה גְּמוּלִי מַחֲלָב עֲתִיקִי
מִשְׁדָּדִים: י כִּי צוֹ לָצֹו צוֹ לָצֹו קוֹ לָקוּ קוֹ לָקוּ זַעִיר שֵׁם זַעִיר שֵׁם: יא כִּי בִלְעָגִי שְׁפָה וּבִלְשׁוֹן
אַחֲרֵת יִדְבֹּר אֶל־הָעַם הַזֶּה: יב אֲשֶׁר | אָמַר אֲלֵיהֶם זֹאת הַמְּנוּחָה הַנִּיחוּ לַעֲיָף וְזֹאת
הַמְּרֻגָּעָה וְלֹא אָבּוּא שְׁמוּעָה: יג וְהָיָה לָהֶם דְּבַר־יְהוָה צוֹ לָצֹו צוֹ לָצֹו קוֹ לָקוּ קוֹ לָקוּ זַעִיר
שֵׁם זַעִיר שֵׁם לִמְעַן יִלְכּוּ וּכְשָׁלוּ אַחֲזוּר וְנִשְׁפָּרוּ וְנוֹקְשׁוּ וְנִלְכְּדוּ: כט כִּי לִכְן כֹּה־אָמַר יְהוָה
אֶל־בֵּית יַעֲקֹב אֲשֶׁר פָּדָה אֶת־אֲבֹרָהֶם לֹא־עָתָה יִבוֹשׁ יַעֲקֹב וְלֹא עָתָה פָּנָיו יַחֲזוּרוּ: כג כִּי
בְּרֹאוֹתָו יִלְדִּיו מַעֲשֵׂה יָדַי בְּקִרְבּוֹ יִקְדִּישׁוּ שָׁמַי וְהַקִּדִּישׁוּ אֶת־קִדְוֹשׁ יַעֲקֹב וְאֶת־אֱלֹהֵי
יִשְׂרָאֵל יַעֲרִיצוּ:

לאחר שמסיים ההפטרה יאמר המפטיר ברכות אלו

בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, צוּר כָּל הָעוֹלָמִים, צָדִיק בְּכָל הַדּוֹרוֹת, הָאֵל
הַנְּאֻמָּן הָאוֹמֵר וְעוֹשֶׂה, הַמְּדַבֵּר וּמְקַיֵּם, שֶׁכֵּל דִּבְרָיו אֱמֶת וְצֶדֶק: נֶאֱמַן, אַתָּה
הוּא יְיָ אֱלֹהֵינוּ וְנֶאֱמָנִים דְּבָרֶיךָ, וְדַבֵּר אֶחָד מִדְּבָרֶיךָ אַחֲזוּר לֹא יֵשׁוּב רִיקָם, כִּי אֵל
מֶלֶךְ נֶאֱמָן וְרַחֲמָן אַתָּה. בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ, הָאֵל הַנְּאֻמָּן בְּכָל דְּבָרָיו:

רַחֵם, עַל צִיּוֹן כִּי הִיא בֵּית חַיִּינוּ, וְלַעֲלוּבֵת נַפֶּשׁ תּוֹשִׁיעַ וּתְשַׁמַּח בְּמַהֲרָה בְּיָמֵינוּ.
בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ. מְשַׁמַּח צִיּוֹן בְּבִנְיָה:

שְׁמַחֲנוּ, יְיָ אֱלֹהֵינוּ, בְּאַלְהֵינוּ הַנָּבִיא עֲבֹדְךָ, וּבְמַלְכוּת בֵּית דָּוִד מְשִׁיחֲךָ, בְּמַהֲרָה
יָבוֹא וַיַּגֵּל לַפָּנּוּ, עַל כִּסְאוֹ לֹא יֵשֵׁב זָר, וְלֹא יִנְחָלוּ עוֹד אֲחֵרִים אֶת כְּבוֹדוֹ.
כִּי בִשֵּׁם קֹדֶשְׁךָ נִשְׁבַּעְתָּ לוֹ, שֶׁלֹּא יִכָּפֶה גֵּרוֹ לְעוֹלָם וָעֶד: בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ, מֶגֶן דָּוִד:
עַל הַתּוֹרָה, וְעַל הָעֲבוּדָה וְעַל הַנְּבִיאִים וְעַל יוֹם הַשַּׁבָּת הַזֶּה, שֶׁנִּתְּתָה לָנוּ יְיָ
אֱלֹהֵינוּ לְקֹדֶשֶׁה וּלְמִנוּחָה, לְכָבוֹד וּלְתַפְאֲרָת. עַל הַכֹּל, יְיָ אֱלֹהֵינוּ אֲנַחְנוּ
מוֹדִים לָךְ, וּמְבָרְכִים אוֹתְךָ. יִתְבָּרֶךְ שְׁמֲךָ בְּכִי כָּל חַי תָּמִיד לְעוֹלָם וָעֶד: בְּרוּךְ
אַתָּה יְיָ, מְקַדֵּשׁ הַשַּׁבָּת:

סוף זמן קידוש לבנה באה"ק:
ליל שני, י"ד טבת

לוח זמנים לשבוע פרשת שמות בערים שונות בעולם

זמני יום ראשון ויום שבת

(ח) = שעון חורף (ק) = שעון קיץ

מדינה ועיר	זריחה		סוף זמן קריאת שמע				סוף זמן תפילה		שקיעה הנראית		צאת הכוכבים		כניסת שבת	יציאת שבת
			מג"א		אדמוה"ז									
	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א		
באר שבע (ח)	6:37	6:37	8:38	8:39	9:10	9:11	10:03	10:04	16:57	17:02	17:23	17:28	16:42	17:38
חיפה (ח)	6:40	6:39	8:39	8:40	9:11	9:12	10:03	10:04	16:53	16:58	17:19	17:24	16:28	17:35
ירושלים (ח)	6:35	6:34	8:37	8:38	9:08	9:09	10:01	10:02	16:56	17:01	17:22	17:27	16:21	17:35
תל אביב (ח)	6:40	6:40	8:39	8:40	9:12	9:13	10:04	10:05	16:55	17:00	17:21	17:26	16:39	17:37
אוסטריה וינה (ח)	7:40	7:37	9:17	9:17	9:48	9:48	10:33	10:33	16:22	16:30	16:56	17:03	16:11	17:18
אוסטרליה מלבורן (ק)	6:03	6:09	9:11	9:15	9:43	9:47	10:57	11:01	20:49	20:48	21:18	21:17	20:30	21:30
אוקראינה אודסה (ח)	7:37	7:35	9:16	9:16	9:48	9:48	10:33	10:34	16:30	16:37	17:02	17:09	16:18	17:13
אוקראינה דונייצק (ח)	7:14	7:11	8:51	8:51	9:22	9:22	10:07	10:07	15:57	16:04	16:30	16:37	15:45	16:41
אוק. דנייפרופטרובסק (ח)	7:27	7:24	9:03	9:02	9:35	9:34	10:19	10:19	16:06	16:13	16:39	16:46	15:54	16:50
אוק. ז'יטומיר (ח)	8:01	7:58	9:32	9:32	10:04	10:04	10:47	10:47	16:23	16:31	16:58	17:05	16:11	17:09
אוקראינה קייב (ח)	7:53	7:50	9:25	9:25	9:57	9:56	10:39	10:40	16:16	16:24	16:51	16:59	16:04	17:03
איטליה מילאנו (ח)	7:59	7:57	9:40	9:41	10:12	10:13	10:58	10:59	17:00	17:07	17:32	17:39	16:48	17:53
אקוואדור קיטו (ח)	6:08	6:11	8:43	8:45	9:12	9:15	10:15	10:18	18:33	18:35	18:55	18:57	18:16	19:01
ארגנטינה ב. איירס (ח)	5:47	5:53	8:49	8:53	9:21	9:25	10:34	10:38	20:13	20:12	20:40	20:39	19:54	20:52
ארגנטינה ברילוצ'ה (ח)	6:16	6:22	9:31	9:35	10:01	10:06	11:18	11:22	21:27	21:25	21:58	21:56	21:07	22:00
ארה"ב בולטימור (ח)	7:24	7:22	9:14	9:15	9:46	9:47	10:35	10:36	17:02	17:08	17:31	17:37	16:49	17:41
ארה"ב ברוקלין נ.י. (ח)	7:16	7:14	9:06	9:06	9:37	9:38	10:26	10:27	16:49	16:56	17:18	17:24	16:36	17:36
ארה"ב ג'רסי (ח)	7:17	7:16	9:06	9:06	9:38	9:38	10:26	10:27	16:48	16:55	17:18	17:24	16:36	17:36
ארה"ב דטרויט (ח)	7:57	7:55	9:44	9:45	10:16	10:16	11:04	11:05	17:21	17:27	17:51	17:57	17:08	18:09
ארה"ב היוסטן (ח)	7:15	7:15	9:17	9:18	9:49	9:50	10:42	10:44	17:41	17:46	18:07	18:11	17:27	18:21
ארה"ב לוס אנג'לס (ח)	6:55	6:54	8:54	8:55	9:25	9:26	10:17	10:18	17:04	17:09	17:31	17:36	16:51	17:46
ארה"ב מיאמי (ח)	7:06	7:07	9:12	9:14	9:45	9:46	10:39	10:41	17:48	17:53	18:13	18:17	17:34	18:27
ארה"ב ניו הייבן (ח)	7:15	7:14	9:02	9:03	9:35	9:35	10:23	10:24	16:41	16:48	17:11	17:17	16:29	17:31
ארה"ב שיקאגו (ח)	7:13	7:11	9:02	9:02	9:33	9:33	10:21	10:22	16:42	16:48	17:11	17:17	16:29	17:28
בוליביה לה פאס (ח)	5:57	6:01	8:47	8:50	9:16	9:19	10:24	10:27	19:21	19:22	19:44	19:45	19:04	19:49
בלגיה אנטוורפן (ח)	8:42	8:39	10:11	10:11	10:43	10:43	11:25	11:26	16:55	17:04	17:31	17:39	16:44	17:58
בלגיה בריסל (ח)	8:39	8:36	10:11	10:10	10:42	10:42	11:24	11:25	16:59	17:07	17:34	17:42	16:47	17:59
בלרוס ליובאוויטש (ח)	8:13	8:08	9:34	9:33	10:06	10:05	10:45	10:45	15:52	16:01	16:32	16:41	15:42	16:45
ברזיל ס.פאולו (ק)	6:23	6:27	9:15	9:18	9:46	9:49	10:55	10:58	20:03	20:04	20:28	20:28	19:46	20:36
ברזיל ריו דה ז'נירו (ק)	6:10	6:14	9:01	9:05	9:33	9:36	10:41	10:44	19:48	19:49	20:13	20:13	19:31	20:21
בריטניה לונדון (ח)	8:00	7:56	9:30	9:29	10:01	10:01	10:43	10:44	16:14	16:22	16:50	16:58	16:03	17:15
בריטניה מנצ'סטר (ח)	8:19	8:14	9:43	9:43	10:15	10:14	10:55	10:55	16:12	16:21	16:51	16:59	16:02	17:18
גרמניה ברלין (ח)	8:12	8:08	9:38	9:38	10:10	10:10	10:51	10:52	16:14	16:23	16:52	17:00	16:03	17:04
גרמניה פרנקפורט (ח)	8:18	8:15	9:52	9:51	10:23	10:22	11:06	11:06	16:46	16:54	17:21	17:28	16:34	17:32
דרום אפריקה יוהנסבורג (ח)	5:16	5:20	8:13	8:16	8:43	8:46	10:04	10:06	19:12	19:12	19:38	19:38	18:55	19:42
הודו בומביי (ח)	7:11	7:12	9:24	9:25	9:56	9:58	10:52	10:54	18:19	18:23	18:42	18:46	18:04	18:50
הודו פונה (ח)	7:05	7:06	9:19	9:21	9:51	9:53	10:48	10:50	18:17	18:21	18:40	18:44	18:02	18:48
הונגריה בודפשט (ח)	7:27	7:25	9:05	9:05	9:37	9:37	10:21	10:22	16:13	16:21	16:46	16:53	16:01	16:57
טורקיה איסטנבול (ח)	7:26	7:25	9:14	9:15	9:46	9:47	10:34	10:36	16:55	17:01	17:24	17:30	16:42	17:34
יוון אתונה (ח)	7:38	7:37	9:31	9:31	10:03	10:04	10:52	10:54	17:25	17:31	17:53	17:58	17:12	18:02

מדינה ועיר	זריחה		סוף זמן קריאת שמע				סוף זמן תפילה		שקיעה הנראית		צאת הכוכבים		כניסת שבת	יציאת שבת
			מג"א		אדמוה"ז									
	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א		
מולדובה קישינב (ח)	7:47	7:45	9:25	9:25	9:57	9:57	10:42	10:43	16:35	16:42	17:08	17:14	16:23	17:18
מקסיקו מ. סיטי (ח)	7:04	7:05	9:22	9:24	9:52	9:53	10:49	10:51	18:22	18:26	18:45	18:49	18:07	18:53
ניו זילנד קרייסטצ'רץ' (ק)	5:57	6:04	9:12	9:16	9:44	9:49	11:02	11:05	21:15	21:12	21:47	21:44	20:55	21:48
נפאל קטמנדו (ח)	6:49	6:50	8:57	8:58	9:28	9:29	10:22	10:24	17:31	17:35	17:56	18:00	17:17	18:04
סינגפור סינגפור (ח)	7:07	7:09	9:34	9:37	10:07	10:09	11:08	11:11	19:15	19:17	19:37	19:40	18:59	19:44
פולין ורשא (ח)	7:38	7:35	9:07	9:07	9:38	9:38	10:20	10:20	15:46	15:55	16:23	16:31	15:35	16:35
פרו לימה (ח)	5:49	5:52	8:27	8:30	9:00	9:02	10:05	10:07	18:41	18:42	19:04	19:05	18:24	19:09
צרפת לאיון (ח)	8:17	8:14	9:58	9:58	10:30	10:30	11:16	11:17	17:18	17:25	17:49	17:56	17:05	18:10
צרפת פריז (ח)	8:39	8:36	10:14	10:14	10:46	10:46	11:30	11:30	17:16	17:23	17:50	17:57	17:04	18:12
קולומביה בוגוטה (ח)	5:58	6:00	8:29	8:31	8:58	9:01	10:00	10:02	18:08	18:10	18:30	18:32	17:52	18:36
קנדה טורונטו (ח)	7:46	7:44	9:32	9:32	10:03	10:03	10:50	10:51	17:02	17:09	17:32	17:39	16:49	17:52
קנדה מונטריאול (ח)	7:30	7:28	9:12	9:12	9:43	9:43	10:29	10:30	16:32	16:39	17:03	17:10	16:20	17:24
קפריסין לרנקה (ח)	6:53	6:52	8:47	8:48	9:20	9:21	10:11	10:12	16:51	16:57	17:18	17:23	16:38	17:27
רוסיה מוסקבה (ח)	9:50	9:45	11:10	11:09	11:41	11:40	12:19	12:19	17:22	17:32	18:03	18:12	17:12	18:31
רוסיה רוסטוב נא דונו (ח)	9:04	9:02	10:42	10:42	11:14	11:14	11:58	11:59	17:51	17:58	18:24	18:31	17:39	18:35
שווייץ ציריך (ח)	8:07	8:04	9:47	9:46	10:18	10:17	11:02	11:03	16:58	17:05	17:31	17:38	16:46	17:51
תאילנד בנגקוק (ח)	6:41	6:42	8:58	9:00	9:31	9:32	10:28	10:31	18:08	18:11	18:30	18:34	17:52	18:38

בלוח זה, הזמנים חושבו על פי "סדר הכנסת שבת" ופסקי אדמוה"ז בסידורו. (פרט לסוף זמן קריאת שמע לשיטת המג"א).

סדר מצות הדלקת נרות לשבת קודש

מצוה זו שייכת גם לבנות ישראל, ועד לילדה קטנה ... אפילו אם היא בת שנה וכבר מתחילה לדבר ויכולה להדליק ולברך ... ביחד עם אחיותי, ועל אחת כמה וכמה אמה שמדליקה לאחריהן, כדי שתוכל לעזור להן בהדלקת הנר.

ויש להשפיע גם על בנות קטנות שהגיעו לחינוך, שגם הן תדלקנה נרות שבת וחג, כמדובר כמה פעמים. ואפילו אם הדבר מוטל בספק, אם היא כבר הגיעה לחינוך או לא - גם אז כדאי שיאיר מזלה שבוע קודם או כמה ימים קודם!

משיחת י"ג תשרי תשד"מ סכ"ח - התועדויות תשד"מ ח"א עמ' 162

זמן הדלקת הנרות הוא כפי המתפרסם בכל מקום ומקום על ידי הגורמים המוסמכים - אסור בשום אופן להדליק לאחר זמן זה.

מנהגן הטוב של בנות ישראל ... להפריש לצדקה לפני הדלקת הנרות - כמובן כאשר הדלקת הנרות היא ביום חול. אסור לטלטל ח"ו את קופת הצדקה לאחר ההדלקה ולכן צריכים להניחה לכתחילה [= לפני כניסת השבת ולפני ההדלקה] במקום שתישאר שם עד לאחר הבדלה.

מדליקים את הנרות ואחרי כן מברכים:

בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לְהַדְלִיק נֵר שֶׁל שַׁבָּת קָדֵשׁ:

תפלת הדרך

צריך לאומרה כשהחזיק בדרך חוץ לעיר ביום ראשון כשנוסע מביתו, וטוב לומר מעומד אם אפשר בקל. ובשאר הימים שמתעכב בדרך עד שובו לביתו יאמר אותה בכל בוקר אפילו במלון ויחתום ברוך אתה שומע תפלה בלי הזכרת שם:
יהי רצון מלפניך יי אלהינו ואלהי אבותינו, שתוליכנו לשלום ותצמידנו לשלום ותדריכנו לשלום ותסמכנו לשלום, ותגיענו למחוז חפצנו לחיים ולשמחה ולשלום, (ואם דעתו לחזור מיד אומר ותחזירנו לשלום), ותצילנו מכף פלאיב ואורב ולסטים וחיות רעות בדרך ומפלג פורעניות המתרגשות ובאות לעולם. ותשלח ברכה בכל מעשה ידינו, ותתנני לחן ולחסד ולרחמים בעיניך ובעיני כל רואינו, ותגמלנו חסדים טובים ותשמע קול תפלתנו כי אתה שומע תפלת כל פה: ברוך אתה יי, שומע תפלה:

לזכות

לוי שי' הלוי בן חנה

וזוגתו **אולגה שרח** בת תמר

ויוצאי חלציהם

צבי' ובעלה **דוד הלוי אליעזרוב**

שלום יצחק הלוי וזוגתו **אורלי**

רות ובעלה **אפרים הלוי יליזרוב**

זבולון הלוי וזוגתו **רות**

חגית ובעלה **גבריאל סופייב**

שמעי' הלוי וזוגתו **מוראל**

אילת, יהושע הלוי ואור אבנר הלוי שיחיו

לבייב

ניתן להשיג שיחות קודש ומאמרי דא"ח אלו

פקס: 9606108 3 (972)

ת.ד. 373 כפר חב"ד 60840 ישראל - P.O.B 373 Kfar Chabad 60840 Israel

E-mail: Israel@DvarMalchus.Org USA@DvarMalchus.Org

Internet: **www.DvarMalchus.Org**

www.otzar770.com * www.lahak.org

❖ ❖ ❖ ❖ ❖ ❖

הערות ותיקונים ניתן לשלוח ל:

E-mail: chazak@zahav.net.il 08-8502772 פקס: www.chazak.co.il